

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΝΟΙΑ, ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΞΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΟΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ

ΕΤΟΣ ΕΚΤΟΝ
1931

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΤΥΧΗ, ΑΓΑΘΗ,

ΕΔΟΞΕ ΤΗ, ΑΚΑΔΗΜΙΑ,

ΤΟΝ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΣΠΥΡΙΔΩΝΑ
ΤΩ, ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΕΠΑΘΛΩ, ΑΠΟ ΔΕΚΑΚΙΣΧΙΛΙΩΝ ΔΡΑΧΜΩΝ
ΤΙΜΗΣΑΙ ΑΝΘ ΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΙΝ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ
ΧΡΟΝΙΚΩΝ ΕΥΣΤΟΧΩΣ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΔΙΑΠΟΝΕΙΤΑΙ
ΑΝΕΙΠΕΙΝ ΔΕ ΤΑΣ ΤΙΜΑΣ ΕΝ ΤΗ, ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ ΜΗΝΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΕΙ

ΕΤΟΥΣ ΧΙΛΙΟΣΤΟΥ ΕΝΑΚΟΣΙΟΣΤΟΥ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΥ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

K. K. K.

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

E. E. E.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Α Π Ο Σ Π Α Σ Μ Α

Ἐκ τῆς κατὰ τὴν Πανηγυρικῆν Συνεδρίαν τῆς Ἀκαδημίας
τῆς 26ης Δεκεμβρίου 1930 ἀναγνωσθείσης ἐκθέσεως
τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως

Καὶ τώρα, τέλος πάντων, ἐρχόμεθο εἰς τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀγῶνων.

Τὰ βραβεῖα τῆς Β'. Τάξεως ἐξαγγέλλονται τὰ πλεῖστα κατὰ Μόρτιον.
Ἄλλ' ἀπὸ τοῦδε ἡ Ἀκαδημία ἔκρινε τὰ ἑξῆς δύο:

2) Τὸ ἐκ 10 χιλ. Δρχ. Ἀκαδημαϊκὸν βραβεῖον παρέχει ἀσμένως εἰς
τὸ περιοδικὸν Ἠπειρωτικὰ Χρονικά. Τὸ βραβευόμενον περιοδικὸν συμπλη-
ρῶσαν πέντε τόμους ἀποτελεῖ ἀπὸ τοῦδε σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν μα-
κρὰν ἱστορίαν τῆς προσφιλεστάτης χώρας, ὀφειλομένην εἰς τὴν αὐστηρὰν
ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν τῶν συντακτῶν καὶ πρὸ παντός εἰς τὴν πρόνοιαν
καὶ τοὺς κόλπους τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἰωαννίνων κ. Σπυρί-
δωνος Βλάχου.

Ἡ Ἀκαδημία ἐνέκρινεν

Ἐν Ἀθήναις τῆ 26ῃ Δεκεμβρίου 1930

Ὁ Πρόεδρος

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς

'Αρ. Βιβλ. Νο. 11098 ✓

Θεία συνάρσει εἰσερχόμεθα εἰς τὸ ἕκτον ἔτος τῆς ἐκδόσεως τῶν «Ἑπειρωτικῶν Χρονικῶν». Δὲν θὰ ἐπαναλάβωμεν τὸ μέγεθος τῶν δυσχερειῶν, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἐπαλαίσαμεν κατὰ τὸ πενταετὲς τοῦτο διάστημα.

Ἀναλαμβάνοντες τὴν ἐκδοσὶν αὐτῶν, ἠλπίζομεν, καὶ τὴν ἐλπίδα ταύτην κατ' ἐπανάληψιν διευπλώσαμεν, ὅτι μεγαλόδωροι φιλόμουσοι Ἑπειῶται, θὰ προσήρχοντο ἀρωγοὶ ἢ Ἑπειρωτικὰ Σωματεῖα ἢ ἄλλα νομικὰ πρόσωπα θὰ ἐφιλοδόξουν νὰ ἀναλάβωσι τὴν συνέχισιν τοῦ ἔργου μετὰ τὴν στήριξιν αὐτοῦ καὶ τὴν γενικὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀξίας του. Ἀτυχῶς εἰς ἀμφοτέρας ταύτας τὰς προσδοκίας διεψεύσθημεν καὶ ὑπεχρεώθημεν μόνοι νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὸ βᾶρος τῆς ἐκδόσεως, ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ὁποίου μοιραίως θὰ ἠναγκαζόμεθα νὰ διακόψωμεν τὸν βίον τοῦ περιοδικοῦ, ἂν μὴ ἐνεφάνιζον ἐπιτακτικὸν τὸ καθῆκον τῆς συνεχίσεως τοῦ ἔργου, ἀποτελοῦσαι συνάμα πολῦτιμον ἠθικὴν ἐνίσχυσιν, θερμαὶ ἐπιστολαὶ καὶ κολακευτικαὶ κρίσεις ξένων σοφῶν διεθνοῦς κύρους καὶ τελευταίως ἡ βράβευσις τοῦ περιοδικοῦ ὑπὸ τῆς γεραρᾶς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, πρὸς τὴν ὁποίαν καὶ ἐντεῦθεν ὑποβάλλομεν εὐγνωμόνως τὰς εὐχαριστίας μας. Ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν τῶν ἀνωτέρω ᾧθησιν ἀπεφασίσαμεν τὴν ἐκδοσὶν τοῦ ἕκτου τόμου παρὰ τὰς ὀσημέραι ὀγκουμένας δυσχερείας μὲ τὴν ὑφισταμένην εἰσέτι ἐλπίδα ὅτι οὔτε ἡ φιλομουσία τῶν εὐπόρων Ἑπειρωτῶν, οὔτε ἡ φιλοτιμία τῶν Ἑπειρωτικῶν Σωματείων ἐξέλιπον ἐντελῶς καὶ ὅτι θᾶπτον ἢ βράδιον θὰ εὔρεθῶσιν αἱ σιβαραὶ χεῖρες αἱ προωρισμέναι ὄχι μόνον νὰ παρατείνωσι τὸν βίον, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀννψώσωσι τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον μετὰ τόσων χρησιῶν ἐλπίδων ἠρχίσαμεν καὶ μετὰ τόσης στοργῆς περιεβάλλομεν μέχρι τοῦδε μὴ ἀποδυσπετήσαντες πρὸ οὐδενὸς μόχθου καὶ οὐδεμῆς θυσίας.

† Ἰωαννίνων ΣΠΥΡΙΔΩΝ

ΚΕΙΜΗΛΙΑ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΥΠΟ

Γ. Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ

Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου.

Μεταξὺ τῶν κειμηλίων, ἅτινα φυλάσσονται εἰς τὰς ἐκκλησίας τῶν διαλελυμένων σήμερον μοναστηρίων τῆς νησίδος τῆς γραφικῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων, προέχουσαν θέσιν κατέχουν δύο εἰκόνες ἀποκείμεναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Μονῆς Ἐλεούσης τῆς εὐρισκομένης εἰς τὸ νοτιώτερον ἄκρον τῆς νησίδος καὶ πλησίον τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Ντίλιου.

Ἐκ τῶν εἰκόνων τούτων ἡ μὲν πρώτη εἶναι εἰκὼν τῆς Παναγίας Ἐλεούσης, πολιούχου τῆς Μονῆς, ἐξ ἧς ἔλαβεν αὕτη καὶ τὸ ὄνομα, ἡ δὲ δευτέρα μεγάλη εἰκὼν τῆς Δευτέρας Παρουσίας τοῦ κρητὸς ζωγράφου τοῦ 17ου αἰῶνος Θεοδώρου Πουλάκη.

1. ΕΙΚΩΝ ΕΛΕΟΥΣΗΣ

Ἡ πρώτη (Πίν. Α΄) εἶναι μικρὰ πολύτιμος εἰκὼν, τύπου Θεοτόκου Γλυκοφιλούσης, φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν Η ΕΛΕΟΥΣΑ. Φυλάσσεται νῦν ἐπὶ προσκυνηταρίου ἀριστερὰ τοῦ Νάρθηκος τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς ἔχει δὲ ἐπενδυθῆ δι' ἀργυρᾶς ἐσθῆτος τοῦ ἔτους 1769, ἐφ' ἧς εἶναι κεχαραγμένη ἐπιγραφὴ ἀναγράφουσα τὴν ἱστορίαν τῆς εἰκόνος. Κατ' αὐτὴν ἡ εἰκὼν («ἧς τὰ θαύματα καὶ οἱ Ἀγαρηνοὶ κηρύττουσιν») ἀνήκεν εἰς τὴν ἐν τῇ πόλει Ἰωαννίνων βυζαντινὴν ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας Παρασκευῆς τὴν μετατραπεῖσαν ὑπὸ τῶν Κατακτητῶν εἰς Τζαμίον (Ναμανζάχ - Τζαμί)· διεσώθη ὑπὸ μοναχῆς τινος καὶ διὰ Μαξίμου μοναχοῦ ἀνετέθη εἰς τὴν Μονὴν, ἐνθα σήμερον φυλάσσεται· ἡ Μονὴ αὕτη ἔφερε πρότερον τὸ ὄνομα Μονὴ ἁγίου Νικολάου τῶν Γκιουμάτων (Νέος Ἑλληνομνήμων XI, σ. 15), μετωνομάσθη δὲ ἀπὸ τῆς ἐναποθέσεως τῆς εἰκόνος εἰς Μονὴν τῆς Ἐλεούσης.

Τὰ συνδεόμενα μετ' αὐτῆς θαύματα εἶναι ἀληθινοὶ ἐθνικοὶ θρύλοι· ἡ εἰκὼν, μεταφερθεῖσα ἐκ τῆς πόλεως, ἐτοποθετήθη εἰς τὸ Βῆμα τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς «ἀλλ' αὐτομάτως εὐρέθη μετατεθημένη ἐν τῷ νάρθηκι»· μετετέθη καὶ πάλιν εἰς τὸ ἱερόν, ἀλλ' εὐρέθη καὶ πάλιν ἐν τῷ νάρθηκι· εἶναι εἰκὼν φιλοξενουμένη ἐν τῇ Μονῇ «μέχρι τῆς αἰσίας εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς ἐκκλησίαν ἐπανόδου».

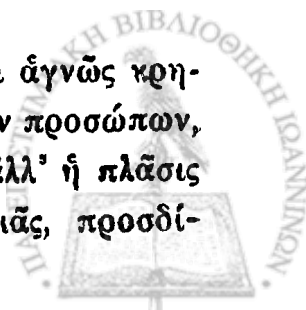
Ἡ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ φερομένη παράδοσις αὕτη περὶ παλαιότητος τῆς εἰκόνας συμφωνεῖ πληρέστατα καὶ πρὸς τὴν τέχνην αὐτῆς.

Ἡ εἰκὼν ἀνήκει, ὡς γίνεται φανερόν ἐκ τῆς στάσεως τῶν κεφαλῶν τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν γνωστὸν τύπον τῆς *Γλυκοφιλοῦσης* ἢ τῆς *Ἐλεούσης Θεοτόκου* ὃ τύπος οὗτος εἶναι ὁ περισσότερο διαδεδομένος τύπος Παναγίας ἀπὸ τοῦ 14ου μέχρι τοῦ 18ου αἰῶνος εἰς ἄπειρον σειρὰν παραλλαγῶν τόσον εἰς ἑλληνικὰς εἰκόνας ὅσον καὶ εἰς ρωσικὰς καὶ εἰς σερβικὰς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς. Οἱ κύριοι χαρακτῆρες τοῦ τύπου τούτου εἶναι: ὅτι αἱ δύο κεφαλαὶ ἐγγίζουσιν, ἡ Παναγία κρατεῖ διὰ τῶν δύο χειρῶν τὸν Χριστόν, οὗτος δὲ ἐναγκαλίζεται διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὴν Παναγίαν διὰ δὲ τῆς ἄλλης κρατεῖ συνήθως εἰλητάριον.

Εἰς μακρὰν σειρὰν εἰκόνων, τὴν ὁποίαν ἔχομεν ὑπ' ὄψει, μόνον εἰς μίαν, εὗρισκομένην ἐν τῷ Μουσείῳ Βερολίνου καὶ προερχομένην ἐκ Κερκύρας (βλ. εἰκόνα ἐν Wulff-Alpatoff, *Denkmäler der Ikonenmalerei, Dresden 1925*, εἰκ. 97), ὃ Χριστὸς δὲν ἐναγκαλίζεται τὴν μητέρα ἀλλὰ κρατεῖ διὰ τῶν δύο αὐτοῦ χειρῶν εἰλητάριον, θεωρεῖται δὲ—ἂν καὶ μεταγενεστέρα (τοῦ 16ου αἰ.)—ὡς διατηροῦσα τὸν ἀρχικὸν τύπον τῆς *Ἐλεούσης*. Εἰς τὴν ἡμετέραν εἰκόνα εἰς μίαν συγκρατημένην κίνησιν τρυφερότητος ἡ Παναγία κρατεῖ τὰς χεῖρας τοῦ Χριστοῦ. Ἡ στάσις αὕτη ἀνήκει εἰς ἓνα ἄλλον τύπον, ἐπίσης πολὺ διαδεδομένον καὶ γνωστὸν, τῆς *Παναγίας τοῦ Πάθους*, ἀρχικὴ πηγὴ τοῦ ὁποίου θεωροῦνται εἰκόνες τοῦ Κρητὸς *Ἀνδρέου Ρίκου*, τοῦ ἐργασθέντος ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τὸν 14ον πιθανῶς αἰῶνα. Ἐκεῖ ὅμως ὃ Χριστὸς στρέφει τὴν κεφαλὴν διὰ νὰ ἀντικρύσῃ ἄγγελον κρατοῦντα τὰ σύμβολα τοῦ πάθους· κατὰ τᾶλλα ἡ στάσις τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁμοιοτάτη πρὸς τὴν ἡμετέραν εἰκόνα μὴ ἐξαιρουμένων καὶ τῶν διασταυρουμένων ποδῶν τοῦ παιδίου.

Οὕτως ὃ τύπος τῆς εἰκόνας τῶν Ἰωαννίνων, ὅστις ὁμοιάζει καὶ πρὸς ἄλλας εἰκόνας (Βυζαντινοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν, συλλογῶν κ. ἄ.), παρέχει εἰς ἡμᾶς τὴν ἀφορμὴν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι εἰς τὸν Ρίκο δὲν ἀνήκει ἐξ ὀλοκλήρου ἢ ἀποδιδομένη δημιουργία νέου τύπου, ἀλλ' ὅτι οὗτος παρέλαβεν ὑπάρχοντα παλαιὸν βυζαντινὸν τύπον τῆς *Ἐλεούσης*, καινοτομήσας μόνον εἰς τὴν στροφὴν τῆς κεφαλῆς τοῦ παιδίου καὶ προσδώσας οὕτω συμβολικὸν καὶ δραματικὸν τόνον εἰς τὴν εἰκόνα του· φαίνεται δὲ ὅτι διὰ τοῦτο μεγάλως ἤρρεσεν ὃ τύπος οὗτος καὶ διεδόθη κατόπιν εἰς πλῆθος πιστῶν ἀντιγράφων.

Ὡς πρὸς τὴν *τεχνοτροπίαν*, ἡ εἰκὼν τῶν Ἰωαννίνων εἶναι ἀγνῶς κρητική, ὡς γίνεται φανερόν ἐκ τοῦ τρόπου τῆς φωτοσκιάσεως τῶν προσώπων, καθ' ὃν τὰ φωτισμένα μέρη περιορίζονται εἰς τὸ ἐλάχιστον· ἀλλ' ἡ πλᾶσις γίνεται ἑλαφρὰ, χωρὶς ἀποτόμους ἐναλλαγὰς φωτὸς καὶ σκιάς, προσδί-

Εἰκὼν τῆς Θεοτόκου, τύπου Γλυκοφιλούσης, ἀποκειμένη εἰς τὸν νάρθηκα
τῆς Μονῆς Ἐλεούσης ἐπὶ τῆς νησίδος τῶν Ἰωαννίνων.

δουσα ἀρκετὴν πλαστικότητα· οἱ ἔντονοι, διαφανεῖς καὶ παχεῖς χρωματισμοὶ εἰς τὸ ἱμάτιον τοῦ παιδίου εἶναι ἐπίσης χαρακτηριστικοὶ τῆς κρητικῆς σχολῆς. Ἀπὸ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως εἶναι ἔργον ἀξιόλογον· ἡ ἀπλῆ καὶ μεγαλοπρεπὴς σύνθεσις του, ἡ καλὴ ἐκτέλεσις καὶ ἡ ὡραία ἔκφρασις τῶν δύο προσώπων μαρτυροῦν, ὅτι εἶναι παλαιὰ εἰκὼν, καλῆς ἐποχῆς καὶ καλοῦ τεχνίτου· θεωροῦμεν αὐτὴν ὡς ἀξιόλογον ἔργον τοῦ 15ου αἰῶνος.

2. ΕΙΚΩΝ ΤΗΣ ΜΕΛΛΟΥΣΗΣ ΚΡΙΣΕΩΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΠΟΥΛΑΚΗ

Ἀπὸ εἰκονογραφικῆς ἀπόψεως ἀξιόλογος εἶναι καὶ ἑτέρα εἰκὼν φυλασσομένη ἐν τῷ ναῷ τῆς αὐτῆς Μονῆς τῆς νησίδος τῶν Ἰωαννίνων (Πίν. Β'). Ἡ εἰκὼν μάλιστα αὕτη ἔχει καὶ ἰδιαιτέραν σημασίαν, διότι φέρει τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ζωγράφου. Εἶναι ἔργον τοῦ Θεοδώρου Πουλάκη τοῦ ἐργασθέντος κατὰ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνος, γνωστοῦ δὲ καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων εἰκόνων του, σωζομένων εἰς Βενετίαν, εἰς Κέρκυραν, εἰς πολλοὺς ναοὺς τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἰς ἰδιωτικὰς συλλογὰς. Ὀλίγα εἶναι τὰ ἔργα του—ὅπως εἶναι ἡ εἰκὼν τῶν Ἰωαννίνων—εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Πουλάκης διατηρεῖ τὴν παραδεδομένην εἰκονογραφικὴν παράδοσιν καὶ τὴν βυζαντινὴν τεχνοτροπίαν. Εἰς τὰ περισσότερα ἔργα του ἀπομακρύνεται τελείως αὐτῆς· φαίνεται δὲ ὅτι δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴν πρῶτον Ἰταλικὴν ἀναγέννησιν, ὅπως οἱ ἄλλοι σύγχρονοὶ τοῦ ζωγράφου, ἀλλ' ὅτι σπουδάζει μᾶλλον ἔργα τῆς γερμανικῆς τέχνης τοῦ 15—17ου αἰῶνος· διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἔργα του διαφέρουν πολὺ τῶν εἰκόνων συγχρόνων του κρητῶν ζωγράφων. Ὁ Πουλάκης προικισμένος μὲ πλουσίαν φαντασίαν δὲν ἀρκεῖται εἰς τὰ συνήθη θέματα τοῦ Δωδεκαόρου ἀλλ' ἀγαπᾷ τὰ σπανιώτερα θέματα τῆς Π. Δ., ὡς εἶναι σειρά εἰκόνων του εἰς τὴν γνωστὴν Μονὴν τῆς Grotta Ferrata παρὰ τὴν Ρώμην καὶ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς Βενετίας, ἢ τὰς φοβερὰς σκηνας τῆς Ἀποκαλύψεως, ὡς εἰς εἰκόνα τοῦ ναοῦ τῆς Πλατυτέρας ἐν Κερκύρα καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν εἰκόνα τῆς μελλούσης Κρίσεως. Σχεδιάζει μὲ ἔλευθερίαν τὰς σκηνας, δημιουργεῖ δὲ ἰδιάζοντας τύπους ἀνθρώπων μὲ μυῶδη διάπλασιν καὶ γοργὰς ἔλευθέρας κινήσεις—ἂν καὶ τὰ γνωρίσματα ταῦτα δὲν παρατηροῦνται εἰς ὅλα τὰ ἔργα του. Αἱ σκηναὶ τῶν εἰκόνων τοῦ Πουλάκη ἐκτυλίσσονται εἰς πολλὰ ἐπίπεδα, εἰς βάθος δηλ. χώρου καὶ εἰς μακρυνὰ τοπεῖα, μὲ ὀρθὴν συχνὰ προοπτικὴν ἀλλ' εἰς συνθέσεις πολυπλόκους, βαρεῖας καὶ ὄχι πάντοτε διανγεῖς· τὸ εἶδος τοῦτο τῆς συνθέσεως, ὡς καὶ τὸ σχέδιον τῶν ἀνθρωπίνων παραστάσεων, δεικνύει, ὅτι ὁ Πουλάκης ἐγνώριζε τὰς περιφήμους χαλκογραφίας τοῦ μεγάλου γερμανοῦ ζωγράφου τοῦ 16ου αἰῶνος τοῦ Dürer· εἶναι ὁ ἰκανώτερος μεταξὺ τῶν συγ-

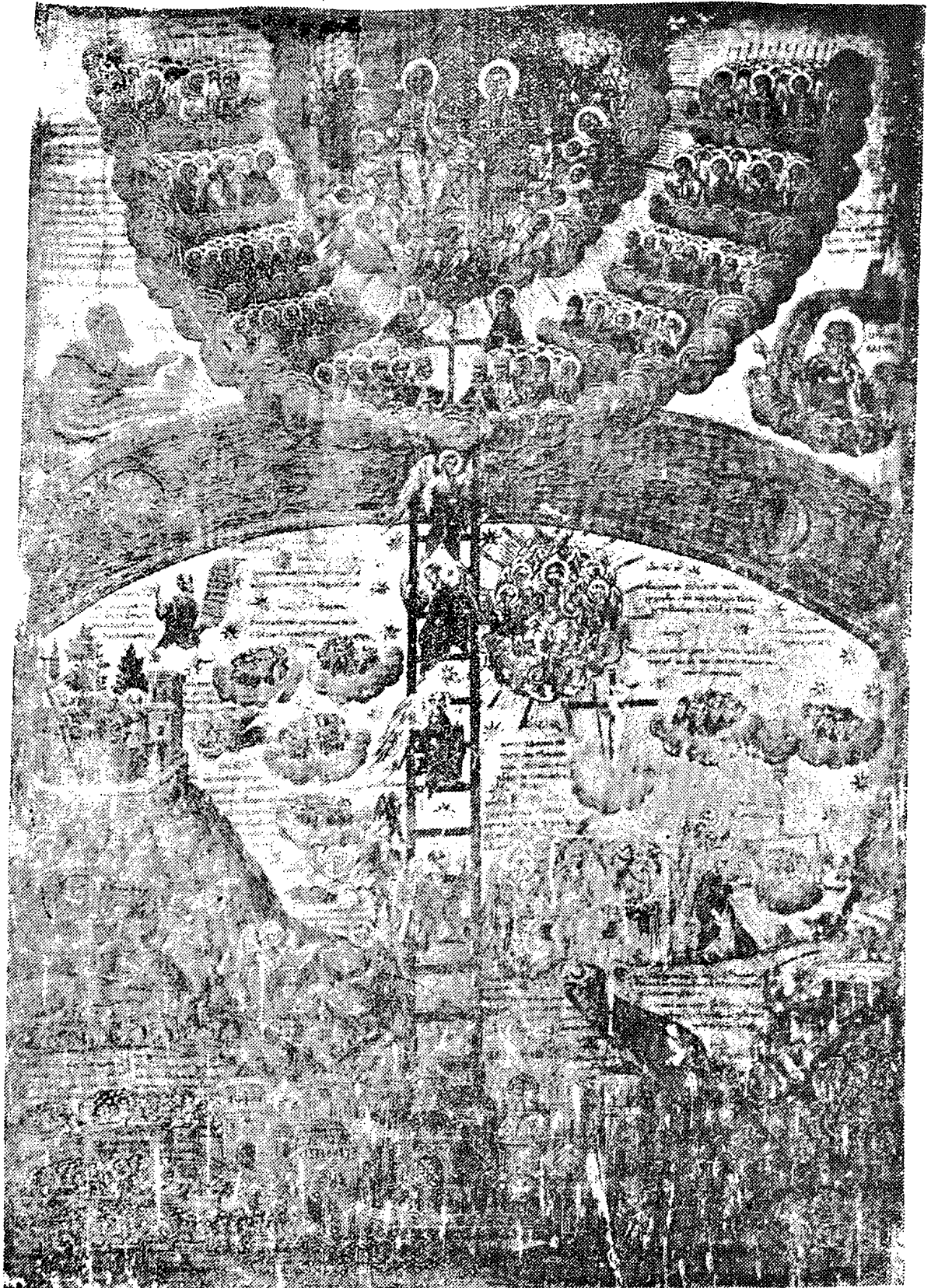
χρόνων του ἑλλήνων ζωγράφων εἰς τὴν σχεδίασιν ζώων, ἐνιαχοῦ δὲ αἱ εἰκόνες του δὲν στεροῦνται ποιητικῆς διαθέσεως. Οἱ χρωματισμοὶ του δὲν ἔχουν τοὺς ζωηροὺς τόνους καὶ τὰς ἰσχυρὰς ἀντιθέσεις τῶν Κρητῶν ζωγράφων, οἵτινες ἐγνώρισαν τὴν τέχνην τῆς Βενετίας· εἰς τὸ σχέδιον δὲ ἢ τὸν σκιοφωτισμὸν μεταχειρίζεται χρυσοῦν, ὅχι ὅμως κατὰ τὸν γραμμικὸν τρόπον τῆς βυζαντινῆς χρυσοκονδυλιᾶς ἀλλ' ἐλευθέρως.

Παρέχομεν κατωτέρω τὴν περιγραφὴν τῆς ἀξιολόγου ταύτης εἰκόνας. Ὡς βλέπει τις εἰς τὸν παρατιθέμενον Πίν. β', παρίσταται εἰς τὸ ἄνω μέρος ἡ Ἁγία Τριάς ἐν νεφέλαις, φερομένη ὑπὸ τῶν οὐρανίων δυνάμεων (πολύμοινα Σεραφεῖμ ἐν εἵδει τροχῶν διακρίνονται εἰς τοὺς πόδας τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἑξαπτέρυγα Χερουβεῖμ), μεταξὺ δὲ αὐτῶν εἰκονίζονται ἑκατέρωθεν τῆς Ἁγίας Τριάδος ἡ Παναγία καὶ ὁ Πρόδρομος δεόμενοι. Γύρωθεν τῆς κεντρικῆς ταύτης σκηνῆς καὶ εἰς ἡμικύκλιον παρίστανται ἐντὸς νεφῶν διατεταγμένα τὰ τάγματα: ἀγγέλων, ἁγίων, ἑσίων, μοναχῶν καὶ βασιλέων εἰς δέκα σειράς· εἰς τὸ κέντρον κάτω εἰκονίζονται οἱ ἅγιοι Κωνσταντῖνος καὶ Ἑλένη φέροντες τὸν σταυρόν, ὑψηλότερον δὲ οἱ προπάτορες Ἀδὰμ καὶ Εὐᾶ. Ἐκατέρωθεν τῆς ὅλης σκηνῆς τοῦ ἄνω τμήματος τῆς εἰκόνας παρίστανται οἱ προφῆται Ἐνώχ καὶ Ἡλίας, ἀνερχόμενοι εἰς τὸν οὐρανὸν ἐν νεφέλαις.

Εἰς τὸ κέντρον ἀπλοῦται εἶδος οὐρανόου τόξου («τὸ εἰλητάριον τοῦ οὐρανοῦ» τῆς Ἑρμηνείας), συμβολίζοντος τὸν οὐρανὸν καὶ φέροντος ἐγγεγραμμένον ἀριστερὰ τὸν ἥλιον, δεξιὰ τὴν Σελήνην καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοὺς ἀστέρας. Ὑψηλὴ κλίμαξ ἐνώνει τὸν οὐρανὸν μὲ τὴν γῆν, τὴν ὁποίαν ὑποδηλώνουν τὰ μεγάλα οἰκοδομήματα.

Εἰς τὸ κάτω τοῦτο ἡμισυ τῆς εἰκόνας διαδραματίζεται ἡ σκηνὴ τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Χριστοῦ. Δεξιὰ ἄνω διακρίνονται: ὁ Χριστὸς καθήμενος ἐπὶ χερουβικῶν θρόνων «ἀπαστράπτων ὑπὲρ τὸν ἥλιον» (Ἑρμηνεία τοῦ Ἄθω, ἐκδ. Ἀθηνῶν, σ. 347 καὶ 348) καὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Κάτωθεν ὁ Χριστὸς καθήμενος ὡς Κριτῆς, σεβόμενος ὑπὸ ἀγγέλων, πύρινος δὲ ποταμὸς ἐξέρχεται τῶν ποδῶν αὐτοῦ (Ἑρμηνεία σ. 398), ὅπου ρίπτεται ὑπὸ τῶν δαιμόνων πλῆθος γυμνῶν ἁμαρτωλῶν, παριστανωμένων εἰς τὴν κάτω γωνίαν δεξιὰ· ἄνωθεν τῆς σκηνῆς ταύτης εἶναι ὁ ζυγὸς τῆς δικαιοσύνης, βασταζόμενος ὑπὸ θείας χειρός.

Εἰς τὴν ἀριστερὰν γωνίαν κάτω εἰκονίζεται πλῆθος νεκρῶν ἐγειρομένων ἐκ τῶν τάφων των, ὑπεράνω δὲ αὐτῶν δύο ἄγγελοι ἀναγινώσκουν «τὸ βιβλίον τῆς ζωῆς»· ἄγγελοι σαλπίζουν, ἄλλοι ἀνέρχονται τὴν κλίμακα κρατοῦντες ψυχάς, τὰς ὁποίας διαμφοισθητοῦν δαίμονες, ὁ δὲ ἀστερόεις οὐρανὸς εἶναι πλήρης ὁμίλων δικαίων φερομένων ἐπὶ νεφῶν. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς βράχου εἰκονίζεται ὁ Παράδεισος, ὅπου εὐρίσκονται: ὁ

Εικών τῆς μελλούσης Κρίσεως τοῦ Θεοδώρου Πουλάκη, φυλασσομένη ἐν τῇ Μονῇ τῆς Ἐλεούσης ἐπὶ τῆς νησίδος τῶν Ἰωαννίνων.

Ἀβραάμ, ἔχων εἰς τοὺς κόλπους του τὸν Λάζαρον, ὁ Ληστής μὲ τὸν σταυρὸν καὶ πολλαὶ ψυχαὶ δικαίων.

Γεννᾶται ἤδη τὸ ἐρώτημα: πόθεν ἔλαβεν ὁ καλλιτέχνης τὰ πρότυπα πρὸς σύνθεσιν τῆς μεγαλοπρεποῦς ταύτης εἰκόνας. Ἡ παράστασις τῆς μελλούσης κρίσεως, ὡς γνωστόν, εἶναι ἐν ἑκ τῶν ἀγαπητῶν θεμάτων τῆς ἐσχάτης βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς τέχνης τόσον τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ὅσον καὶ τῶν ἐχόντων συγγενῆ τέχνην λοιπῶν μερῶν τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου καὶ τῆς Ρωσσίας, σπανιώτερον μὲν εἰς φορητὰς εἰκόνας, συνηθέστατα δὲ εἰς τοιχογραφίας τῶν ναῶν καὶ ἰδίᾳ εἰς Νάρθηκας καὶ Τραπέζας Μονῶν, ὅπου ὑπῆρχε χῶρος διὰ τὴν εὐρείαν ἀνάπτυξιν τῶν πολυπληθῶν σκηνῶν καὶ μάλιστα τῶν ἐκτενῶν μαρτυριῶν τῆς κολάσεως εἰς τὰ ὁποῖα ἐνετράφα ἡ μεσαιωνικὴ φαντασία. Ἀξιόλογοι διὰ τὴν ἔκτασίν των εἶναι αἱ σκηναὶ τῆς Δευτέρας Παρουσίας εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Μονῆς τῆς Μ. Λαύρας τοῦ Ἁθῶ (1512) (πρβλ. G. Millet, *Monuments de l' Athos*, I, Paris, 1927, σ. 149), εἰς τὸ Καθολικὸν τῆς Μονῆς Δοχειαρίου (1547) (Millet, ἔ. ἀ. σ. 294—298) καὶ εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Μονῆς Διονυσίου (1547 καὶ 1603) (Millet, ἔ. ἀ. σ. 210). Εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν σκηνή, ἣτις διαρκῶς ἐκτείνεται καὶ πλουτίζεται ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὴν Ἀποκάλυψιν· οἱ προφῆται, ὁ Ἡλίας καὶ ὁ Ἐνώχ ἀνερχόμενοι ἐπὶ νεφελῶν, ὁ οὐρανὸς «τυλιγμένος εἰς χαρτὶ» (κατὰ τὴν Ἑρμηνείαν), οἱ ἄγγελοι ἀναγινώσκοντες τὸ βιβλίον τῆς ζωῆς τῆς ἡμετέρας εἰκόνας εἶναι εἰλημμένα ἐκ τῆς Ἀποκαλύψεως καὶ παρατηροῦνται ἤδη εἰς τὴν περίφημον Δευτέραν Παρουσίαν τοῦ Νάρθηκος τῆς Μητροπόλεως τοῦ Μιστραῖ, ἧτοι εἰς ἔργα τοῦ 14ου αἰῶνος.

Ὁ Πουλάκης εἰς τὴν εἰκόνα του ταύτην δεικνύει ἐλευθερίαν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν σκηνῶν, δίδει δὲ καὶ τὸν προσωπικόν του τόνον, ὅστις χαρακτηρίζει συνήθως τὰ ἔργα του. Αἱ ἐπιδράσεις τῆς δυτικῆς τέχνης εἶναι ἀρκεταί, ὀλιγώτεραι ὅμως ἀπὸ ἄλλα ἔργα του. Ἡ ὅλη σύνθεσις, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ οὕτως εἰπεῖν τῆς σκηνῆς, ἀνήκει κατὰ μέγα μέρος εἰς ἰδικὴν του ἔμπνευσιν.

Τὸ «εἰλητάριον τοῦ οὐρανοῦ», τὸ ὁποῖον εἰς ἄλλας παραστάσεις τῆς Δευτέρας Παρουσίας ἀποτελεῖ μίαν ἐκ τῶν λεπτομερειακῶν σκηνῶν ἀναδιπλούμενον ὑπὸ ἀγγέλου, χωρίζει ἐνταῦθα ἐντόνως τὴν ὅλην εἰκόνα εἰς δύο ἡμίση. Τὸ ἄνω, ὡς σύνθεσις, εἶναι εἰλημμένον ἀπὸ μίαν συνήθη σκηνὴν εἰς φορητὰς εἰκόνας τοῦ 16ου-18ου αἰῶνος, τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα: οἱ Ἅγιοι Πάντες, μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι ὁ Πουλάκης ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ θέτει τὴν Ἁγίαν Τριάδα ἴσως ἐκ δυτικῶν προτύπων. Τοιαῦται εἰκόνες τῶν ἁγίων Πάντων, ἐν αἷς τὸ πλῆθος τῶν ἁγίων εἶναι δια-

τεταγμένον εἰς ἡμικύκλια ἢ κύκλους, σφύζονται εἰς Ζάκυνθον (εἰς εἰκόνας τοῦ Ἡλιοῦ Μόσχου καὶ τοῦ Μπόρη) καὶ ἀλλαχοῦ, ὁμοία δὲ περίπου εἶναι καὶ ἡ σύνθεσις τοῦ θέματος «ἐπὶ σοὶ χαίρει» μὲ κέντρον τὴν Θεοτόκον ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ.

Μία καθαρότερον βυζαντινὴ παράστασις τῆς Δευτέρας Παρουσίας εἰς τὴν θέσιν τῶν ἁγίων Πάντων θὰ ἔθετε τοὺς Ἀποστόλους καθημένους· τοῦτο εἶναι ἀρχαιότατον στοιχεῖον τῆς βυζαντινῆς Δευτέρας Παρουσίας, τὸ ὁποῖον διατηρεῖται εἰς τὰς τοιχογραφίας τοῦ ἁγίου Ὄρους μέχρι τοῦ 17ου αἰῶνος, ὡς καὶ εἰς ρωσικὰς φορητὰς εἰκόνας (προβλ. Kondakoff, *The Russian Ikon*, Oxford, 1927, Πίν. LXIII).

Ἡ κλίμαξ ἢ ἐνώνουσα τὴν γῆν μὲ τὸν οὐρανόν, τοποθετημένη εἰς τὸν ἄξονα τῆς εἰκόνας, ἀνήκει, ὡς πρὸς τὴν διάταξιν, εἰς τὸν ζωγράφον· ὡς θέμα ὅμως εἶναι ἴσως εἰλημμένη ἀπὸ δυτικὰ πρότυπα· εἰς τὴν ἀρχαιότεραν βυζαντινὴν εἰκονογραφίαν δὲν συναντᾶται ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μεταβυζαντινὴν τέχνην εἶναι σπανία· εἰς τὰς τοιχογραφίας τῆς Μονῆς Γαλατάκη ἐν Εὐβοίᾳ (δεξιὰ τοῦ νάρθηκος τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς εἰς ἔργον τῶν ἀρχῶν τοῦ 18ου αἰῶνος εἰκονίζον συγγενῆ σκηνὴν τῆς κλίμακος) ὑπάρχει ἡ κλίμαξ, ἀνέρχονται ὅμως ἐκεῖ δίκαιοι, δεχόμενοι τὸν σταυρὸν παρὰ ἵπταμένων ἀγγέλων.

Εἰς τὴν κάτω σκηνὴν τῆς Δευτέρας Παρουσίας ἡ διάταξις τοῦ Ἄδου (εἰς τὴν κάτω γωνίαν: ἀριστερὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Παραδείσου δεξιὰ) εἶναι τυπικὴ διὰ τὰς φορητὰς εἰκόνας. Ὁ Πουλάκης, συμφώνως πρὸς τὴν πραγματιστικὴν του τέχνην, προσπαθεῖ τὰς διαφόρους σκηνὰς νὰ προσαρμόσῃ εἰς ἓνα δεδομένον χῶρον, θέτων τὸ νεκροταφεῖον ἔξωθεν τῆς πόλεως καὶ τὸν παράδεισον ἐπὶ κορυφῆς ὄρους, εἰς τὴν πλαγιὰν τοῦ ὁποῖου οἱ ἄγγελοι ἀναγινώσκουν τὰ βιβλία τῆς ζωῆς. Εἰς ἀρχαιότερας, συγχρόνους ἀκόμη μὲ τὸν Πουλάκη, μεταβυζαντινὰς καὶ ρωσικὰς εἰκόνας, αἱ σκηναὶ αὗται τίθενται ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐννοίας χώρου μὲ ὑπολογισμὸν μόνον διακοσμητικόν, διὸ καὶ εἶναι περισσότερον ἐνιαῖαι καὶ ἀρμονικαὶ ὡς συνθέσεις. Αἱ ἐπὶ μέρους σκηναὶ, ὡς τοῦ παραδείσου, τῶν ἀγγέλων, οἵτινες σαλπίζουν καὶ ἀναγινώσκουν — καὶ αἱ δύο παραστάσεις τοῦ Χριστοῦ ἐνθυμίζουν βυζαντινὰ πρότυπα· αἱ ἄλλαι λεπτομέρειαι καὶ ἰδίως οἱ ὄμιλοι τῶν ἐπὶ νεφελῶν φερομένων δικαίων (οὐχὶ ὀλοσώμων ἀλλ' ἐν προτομῇ) προέρχονται ἀπὸ δυτικὰ πρότυπα. Ὁ Πουλάκης, ὡς εἰς τὴν εἰκονογραφίαν οὕτω καὶ εἰς τὴν τεχνοτροπίαν, διατηρεῖ εἰς τὴν εἰκόνα του ἐν πολλοῖς τοὺς βυζαντινοὺς τύπους τοῦ προσώπου καὶ τὸν ἰδιαίοντα βυζαντινὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως εἰς τὸ σχέδιον καὶ τὴν πλάσιν.

Ἡ παράθεσις σπανίων σκηνῶν, ὡς τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, τῆς κλίμακος κλπ. καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐπιγραφῶν, αἵτινες συνοδεύουν τὰς δια-

φόρους σκηνὰς ἐμπνευσμένας ἐκ σχετικῶν χωρίων τῆς Π. καὶ Κ. Διαθήκης (τῶν ὁποίων τὸ κείμενον ἀναγράφεται μετὰ τῶν σχετικῶν παραπομπῶν ἐκ τῶν προφητειῶν: τοῦ Ἡσαΐου κεφ. κζ' καὶ λδ', τοῦ Ἰεζεκιὴλ κεφ. λζ', τοῦ Δανιὴλ ζ', τοῦ Ἰωὴλ β', τῶν ψαλμῶν ρα' καὶ ργ' καὶ τῶν βιβλίων τῆς Κ. Δ.—Ματθαίου κ' καὶ κδ', Κολοσσ. γ', Θεσσαλον. α' καὶ δ' καὶ Ἀποκαλύψεως η'—), δεικνύουν τὸ θερμὸν ἐνδιαφέρον τοῦ ζωγράφου διὰ τὸ εἰκονιζόμενον θέμα καὶ τὴν προσπάθειάν του νὰ δώσῃ ἰδίαν πρωτοτυπίαν εἰς τὸ ἔργον του.

Ὅμοια εἰκῶν τοῦ Πουλάκη φυλάσσεται καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἀρχαγγέλων τοῦ χωρίου Γραμμένου τῆς Ἡπείρου.

Αἱ εἰκόνες αὗται τοῦ Πουλάκη ἐπέδρασαν πιθανώτατα καὶ εἰς συγχρόνους του ἢ μεταγενεστέρους ἠπειρώτας ζωγράφους ἐκκλησιῶν, ὡς δύναται ὁ ἐπισκεπτόμενος πολλὰς ἐκκλησίας τῆς Ἡπείρου, ἐν αἷς διασφύζονται τοιχογραφίαι, νὰ παρατηρήσῃ.

Αἱ τοιχογραφίαι αὗται τῆς Ἡπείρου, ἄριστα δείγματα τῆς ἀναπτυχθείσης ἀπὸ τοῦ 15ου ἀκόμη αἰῶνος ἐν Ἡπείρῳ τέχνης, αἵτινες ἐχρησίμευσαν καὶ ὡς τὰ πρότυπα διὰ τὰς τοιχογραφίας Μονῶν καὶ ναῶν τῆς Μολδοβδαχίας ἐκτελεσθείσας ἀπὸ ἠπειρώτας ζωγράφους (ὡς ἐξάγεται τοῦτο καὶ ἐξ ἐπιγραφῶν ρουμανικῶν ἔργων, τὰς ὁποίας εἰς πρόσεχες τεῦχος τῶν «ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν» θὰ παραθέσωμεν), εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐρευνηθῶσι καὶ ἐκδοθῶσι καὶ διότι εἶναι καθ' ἑαυτὰς ἀξιόλογοι ἀλλὰ καὶ διότι πολλὰς πλάνας ξένων τεχνοκριτῶν εἶναι προωρισμένα νὰ διαλύσωσιν.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Ο ΣΚΥΛΟΣΟΦΟΣ

ΥΠΟ

ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ

Μητροπολίτου Παραμυθίας και Φιλιατών

*Ἀφιεροῦται εἰς τὸν ἐφάμιλλον τοῦ Διονυσίου
Ἑπειρώτην Ἱεράρχην Σπυρίδωνα Βλάχον.*

Περὶ Διονυσίου τοῦ Λαρίσσης, τοῦ ὡς Τρίκκης γνωριζομένου και ἐμπαικτικῶς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του Σκυλοσόφου ἐπικληθέντος, ἐλάχιστα γνωρίζομεν· ἀγνοοῦμεν τὴν πατρίδα και τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ. Μάξιμος ὁ Πελοποννήσιος, ὅστις ἠδύνατο νὰ μᾶς πληροφορήσῃ, τὸν παρατρέχει ἀπὸ σκοποῦ γράφων: «οὐ γὰρ ἀνέχομαι γένος αὐτοῦ και πατρίδα και τᾶλλα εἰπεῖν πολλῶν ἔνεκα»· ἀλλ' ἐξ ὅσων δεδομένων ἔχομεν συμπεραίνομεν ὅτι ἦτο Ἑπειρώτης, και δὴ καταγόμενος ἐκ Παραμυθίας τῆς ἐπαρχίας ἡμῶν, διατελέσας τρόφιμος τῆς οὐχὶ ἀσήμου τότε μονῆς ἀγίου Δημητρίου τοῦ Διχούνη.

Τὰ κατὰ τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ γνωρίζομεν ἐξ ὅσων ἐγράφησαν περὶ αὐτοῦ ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἱερομάρτυρος Σεραφεῖμ, τοῦ Ἑπειρωτικοῦ Χρονικοῦ, και τοῦ κατ' αὐτοῦ Σηλητευτικοῦ λόγου Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν, ἀλλὰ θολερὰν πηγὴν, ἐξ ἧς ἠρύσθησαν οἱ περὶ τῶν ἐπαναστάσεων τοῦ Διονυσίου συγκεχυμένως και ἐμπαθῶς γράψαντες· εὐτυχῶς ἔχομεν πλεον ὀλόκληρον τὸν Σηλητευτικὸν Λόγον τοῦ Μαξίμου, δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ λαμπροῦ Ἑπειρώτου Καθηγητοῦ και Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβούλου κ. Δημ. Σάρρου ἐν τοῖς «Ἑπειρωτικοῖς Χρονικοῖς»¹.

¹) Ἔτος Γ' Α και Β, σελ. 169 κέξ. Πόσον ἀβασανίστως ἐγράφησαν μέχρι τοῦδε τὰ περὶ τοῦ Διονυσίου ἀποδεικνύουν και ὅσα ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Κ. Δ. Κρυστάλλη ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ Ἑγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν Ν. Πολίτη (τόμ. Γ' σελ. 578) τὰ ὅποια και παραθέτομεν: «Διονύσιος ὁ Σκυλόσοφος ἐχημάτισεν ἐπίσκοπος Τρίκκης και Θεσσαλίας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17 αἰῶνος (ὄχι ὁ Διονύσιος οὐδέποτε ἐχημάτισεν ἐπίσκοπος Τρίκκης, ἀλλὰ μητροπολίτης Λαρίσσης), ὁπόθεν ἐξώσθη ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Λαρίσσης τῷ 1611· (οὐδὲν τούτου ἀνακριβέστερον, ἰαφοῦ Λαρίσσης ἦτο αὐτὸς οὗτος ὁ Διονύσιος, ὄχι δὲ τῷ 1611, ἀλλὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1600), ὡς μετερχόμενος τὸν μάντην και τὸν προφήτην ἐν τῇ ἐπίσκοπῇ του και ἀργυρολογῶν (ταλαιπώρος ἱστορία πῶς γράφεται!) Μετέβη δὲ τότε εἰς τὴν Εὐρώπην ὅπου ἡ Ἑνετικὴ Δημοκρατία ἀπέστειλεν αὐτὸν μετὰ χρημάτων εἰς τὴν Ἑπειρον πρὸς ἐξέγερσιν τοῦ λαοῦ· (οὔτε χρήματα ἔλαβεν ὁ Διονύσιος, οὔτε ἐξάπεστάλη ὑπὸ τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας»

Ἄρκει ἔν μόνον βλέμμα νὰ ρίψη τις ἐπὶ τοῦ οἰκτροῦ τούτου κατασκευάσματος διὰ νὰ ἐννοήσῃ μεθ' ὄσης ἐμπαθείας ἐγράφη ὑπὸ στενοκεφάλου καλογήρου, ὅστις παρὰ τὴν ἄλλην αὐτοῦ ἀξίαν ὡς θεολόγου δεινοῦ ἔν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις, καταδείκνυται ἐμπαθέστατος ἐπικριτῆς, ἀνελεύθερος, ἐγωϊστῆς, φθονερός καὶ ὑβριστῆς ἀπαίσιος, ἐξαντλῶν ὅλον τὸ ὑβρεολόγιον τῶν τριόδων διὰ νὰ ἀμαυρώσῃ τὰ ἡρωϊκὰ καὶ πατριωτικὰ ἔργα τοῦ τετιμημένου μεγάλου Ἡπειρώτου Ἱεράρχου, τὸν ὅποιον ἀποκαλεῖ ἐξάγιστον, ἐμβρόντητον, ἄθλιον, ἀνόητον καὶ φρενόληπτον, πανώλην, μαινόμενον, ἀπατεῶνα, δαιμονύσιον, Δαίμονα, Νέον Διάβολον, Λύκον, Νέον Ἰουλιανόν, γόητα, ἀρχιτέκτονα τῶν κακῶν, κακεντρεχῆ καὶ ἀγύρτην.

Καὶ ἔν τούτοις εὐρέθη Ἡπειρώτης λόγιος, τὸν μὲν Μάξιμον νὰ ὀνομάσῃ ἱερόν, τὸν δὲ λίβελλον αὐτοῦ δεινὸν καὶ βαρύτιμον, ὃν δῆθεν ἀπήγγειλεν ἔν τῷ μητροπολιτικῷ τοῦ φρουρίου τῶν Ἰωαννίνων ναῶ¹ ὁ δὲ Δημήτριος Σάρος θέλων νὰ ἐξηγήσῃ τὸ τόσον πάθος τοῦ ἀνηλεοῦς Μαξίμου κατὰ τοῦ Διονυσίου γράφει: «εἰς τὴν ἀνοικτίρμονα κατὰ τοῦ Διονυσίου ἐπίθεσιν, ἣν οὐδ' ὁ φρικαλέος θάνατος τοῦ ἡρωϊκοῦ πρεσβύτου ἐμάλαξε, συνετέλεσε πάντως καὶ ὁ τρόμος ὑφ' οὗ εἶχον καταληφθῆ πάντες ἔν Ἰωαννίνοις, μετὰ τὴν τραγικὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὰς κακουργίας τῶν Τούρκων, ἃς ἀναφέρει καὶ ὁ Μάξιμος ἔν τῷ Σηλιτευτικῷ. Τότε, φαίνεται, ὁ Μάξιμος ὢν ἐγκλειστος ἔν εἰρκτῆ καὶ θέλων νὰ ἐξευμενίσῃ τοὺς Τούρκους, ὑπερέβη πᾶν μέτρον ψόγου στηλιτεύων τὸν μαρτυρικῶς ἀποθανόντα καὶ ἄξιον τοῦλάχιστον συμπαθείας, ἂν μὴ θαυμασμοῦ, ἔθνομάρτυρα Διονύσιον».

Ἀσφαλῶς δὲν εἶναι μόνον ὁ τρόμος, ὅστις ὑπηγόρευσε εἰς τὸν ἀνίερον ἐπικριτὴν τὸ ἀνόσιον καὶ ἄμοιρον πάσης ἀξίας καὶ ἀνθρωπισμοῦ λιβελλογράφημα τοῦτο, οὐδ' ἠθέλησε δι' αὐτοῦ ὁ ἐγκλειστος δῆθεν Μάξιμος νὰ ἐξευμενίσῃ τοὺς τούρκους. Ἄν οἱ τοῦρκοι ἐλάμβανον γνῶσιν τοῦ λόγου τούτου, εἰς τὸν ὅποιον ὁ Μάξιμος τοὺς ὀνομάζει «ἀσεβεῖς», «ἀτιθά-

τούναντίον τόσον ἔν Βενετία, ὅσον ἔν Ῥώμῃ καὶ ἔν Ἰσπανία οὐδεμιᾶς ἔτυχεν ὑποδοχῆς ὁ Διονύσιος ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ τούναντίον καταδρομῆς) ἐγκαταστάς δ' εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Διχούνης, κειμένης ἔν τῷ χωρίῳ Θεσπρωτία, ὡς ἀπλοῦς μοναχὸς καὶ περιερχόμενος τὰ χωρία καὶ τὰς παρακειμένας πόλεις παρεσκευάζε τὴν μελετωμένην ἐπανástασιν· τὸν δὲ 7 Ἰβρίου τοῦ 1612 (ὄχι 1612 ἀλλὰ 1611) κτλ.».

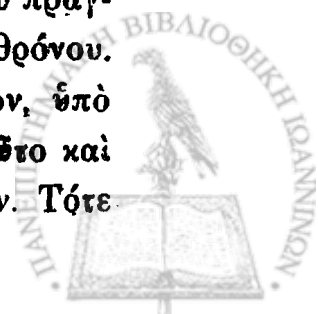
Περὶ Διονυσίου ἐγράψαμεν καὶ ἡμεῖς ἐλάχιστα ἔν τῇ ἐφημερίδι «Ἡπειρος» τῶν Ἰωαννίνων 1924 ἀρ. 86, 87. Ἐν «Ἡπειρωτικοῖς Χρονικοῖς» Β' 12 ἐπίσης ἐγράψαμεν ὀλίγα καὶ ἔν τῇ μελέτῃ ἡμῶν «Ὁ Ἱερομάρτυς Σεραφεῖμ ὑπῆρξε πράγματι Ἀρχιεπίσκοπος Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου;», ἣτις εὐρίσκειται ἤδη ὑπὸ τὰ πιεστήρια.

¹) «Ἡπειρωτικά Χρονικά» Γ' σελ. 174 σημ. 1.

σους τυράννους», τὸν δὲ προφήτην αὐτῶν χαρακτηρίζει «ὡς μαινόμενον καὶ γέμοντα πάσης ἀκαθαρσίας» καὶ τοὺς ναοὺς των «ὡς κατοικητήρια δαιμόνων», ἡ τύχη του δὲν θὰ ἦτο καλλιτέρα τῆς τοῦ Διονυσίου».

Τὸν λόγον του ὁ Μάξιμος ἔγραψεν ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστῳ μόνον ὑπὸ τοῦ πάθους ἐμπνεόμενος, οὐδ' ἀποβλέπων τόσον εἰς τὸ παρόν, ὅσον εἰς τὸ μέλλον, ἵνα παραδώσῃ τὸ ὄνομα τοῦ θύματός του εἰς τὸ αἰώνιον ἀνάθεμα καὶ τὸν γέλωτα τῶν ἐπιγιγνομένων γενεῶν. Οἱ Ἰωαννῖται οὐδέποτε τὸν ἤκουσαν ἀπαγγελλόμενον, ἀλλ' οὐδὲ θὰ ἀνέγνωσαν αὐτόν· ἢ ἔχθρα τοῦ Μαξίμου κατὰ τοῦ Διονυσίου δὲν εἶχεν ὄρια, ἦτο θανάσιμος· διότι δὲν ἦτο γέννημα μιᾶς στιγμῆς ἢ μιᾶς ἐποχῆς μόνον, ἀλλὰ ὀλοκλήρου ζωῆς. Ὁ Μάξιμος δὲν ἐγνώρισε τότε τὸ πρῶτον τὸν Διονύσιον ἐν Ἰωαννίνοις· ἐγνωρίζοντο πρὸ πολλοῦ, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἶχον παλαιούς λογαριασμούς, τὸ λέγει ρητῶς ὁ Μάξιμος, ὅστις ἐλέγχων τοὺς ἀκολουθήσαντας τὸν Διονύσιον γράφει: «Μεμπτέοι δ' οὐχ ἦκιστα καὶ οἱ ὑπὸ σοῦ ἀπατηθέντες τε καὶ πλανηθέντες. Πάντα γὰρ αὐτοῖς εἶπον ταῦτί, πάλα σε τοιοῦτον ἐπιστάμενος εἶναι». Ὁ Μάξιμος ἦτο πράγματι σοφὸς διδάσκαλος, τὰ βιβλία του τὸ μαρτυροῦσι περιτράνω. Ἐπόνει ἐπίσης τὸ ἔθνος του· καὶ τίς καλόγηρος Ἑλληὴν δὲν τὸ ἐπόνεσε; Εἰργάσθη ὅσον ἠδυνήθη πρὸς διάδοσιν τῆς παιδείας εἰς τὸ ἐν τῇ σκιᾷ ἀμαθείας πορευόμενον τότε Γένος ἡμῶν· «νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, γράφει, οὐ διαλιμπάνω τὸ ἡμέτερον γένος καὶ ἐμὲ αὐτόν κλαίων, τῇ ἀμαθίᾳ καὶ τῇ ἄλλῃ ἀπαιδευσίᾳ συνόν τε καὶ συζῶν ὄρων. . . . καὶ οὐ διέλιπον ὅσαι ἡμέραι μεθ' ὅσης προθυμίας καὶ δῆ καὶ ἀμισθὶ σχεδόν, τοῦ ὀλίγου ἐκείνου οὗ εὐπορῶν τυγχάνω μαθήματος τοῖς βουλομένοις μεταδιδόναι»· ἀλλ' ἦτο ἐγωῖστῆς νομίζων ὅτι αὐτὸς μόνος κατεῖχε τὸ μονοπώλιον τῆς σοφίας, διὰ τοῦτο καὶ ὑπὸ λύσσης κατελαμβάνετο ὁσάκις ἤκουε νὰ γίνεται λόγος περὶ τοῦ Διονυσίου ὡς σοφοῦ καὶ φιλοσόφου· ἦτο ἐμπαθῆς καὶ φθονερὸς καὶ οὐχὶ ἀψογος τὸν χαρακτηῖρα. Πιστὴν αὐτοῦ εἰκόνα μᾶς παρουσιάζει μία ἐπιστολὴ τοῦ μεγάλου Πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, τοῦ παραδελφοῦ καὶ συμμαθητοῦ αὐτοῦ κατ' ἀρχάς, προῖσταμένου καὶ κυριάρχου ἔπειτα αὐτοῦ. Ὁ Κύριλλος γνωρίζων ἐκ πείρας τὸν δύστροπον, ἐγωῖστικὸν καὶ ὑπεροπτικὸν αὐτοῦ χαρακτηῖρα καὶ βλέπων νὰ τοῦ δημιουργῆ καθ' ἐκάστην ἐν Αἰγύπτῳ πράγματα, ἔκρινε καλόν, ἐπιληφθεὶς καταλλήλου εὐκαιρίας, νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ τῶν Πατριαρχείων, ἀποστέλλων αὐτὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τὸ πρόσχημα συλλογῆς ἐράνων ὑπὲρ τοῦ πράγματι πενομένου καὶ δοκιμαζομένου ποικιλοξόως Ἀλεξανδρινοῦ θρόνου. Ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ὁ Μάξιμος περιέπεσεν εἰς χεῖρας ληστῶν φράγκων, ὑπὸ τῶν ὁποίων καὶ ἀπήχθη εἰς Ἰταλίαν, στερηθεὶς τῶν πάντων· διὰ τοῦτο καὶ ἐζήτησεν ἀπαλλαγεῖς τῆς αἰχμαλωσίας νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Τότε

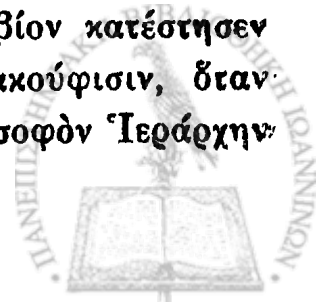

ὅμως ὁ Πατριάρχης γράφων πρὸς αὐτὸν τὸν ἐλέγχει διὰ τὴν μέχρι τοῦδε ἐπιδειχθεῖσαν ἀτάσθαλον διαγωγὴν του προσθέτων καὶ τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικά:

«Εἰ δὲ τὸ ὑστερηθῆναι τῶν ὧν μετὰ σοῦ εἶχες βιβλίων, τὰ βιβλία πλὴν ὀλίγων σὰ οὐκ ἦν, τῆς ἐκκλησίας ἦν, καὶ ἀπόλεσας οὐ σύ, ἀλλ' ἡ ἐκκλησία, ὅσα εἶχες ἄνευ εὐλογίας λαβῶν, ἀφ' ἡμῶν κρύψας ὅσα χειρόγραφα ἦν, καὶ τοῦ τύπου τὰ ἐκλεκτά, καὶ δὴ καὶ αὐτὸν τὸν Στρωματέα τοῦ μακαρίτου, ὃν ἔλεγες ἔτασθεις παρ' ἡμῶν, πυρὶ ἀναλωθῆναι εἶτα σοὶ γραμμάτιον εὐρεθέν, ἐνῶ μετὰ ἄλλων βιβλίων, εἰς Ἀλεξάνδρειαν παρὰ σοῦ σταλέντων καὶ ὁ Στρωματεὺς τοῦ Μελετίου ἐσυνάπτετο, ἠλεγξε τὴν σὴν προαίρεσιν, ἣτις ἐμοὶ μὲν καὶ ἐξ ἄλλων τεκμηρίων ἐγνώσθη οἷως διέκειτο πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀρχήν, ἀλλ' ἐμφαντικώτερον ἐξ ἧς ἐνδομυχεῖτό σοι βουλῆς, ἠλπιότι τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Σιναίου ὄρους ἐπαναβῆναι, λόγοις ἀφρόνων πεισθέντι· καὶ νῦν παρ' ἐκείνοις παροιμία τὸ πρᾶγμα, καὶ τινος ἤκουσα τῶν ἐξ αὐτῶν, παρόντων καὶ ἄλλων, εἰπόντος αὐτολεξεί: «Τοσοῦτον ἄξιον εἶναι τὸ πετραχήλιον ἑνὸς ἐκάστου ἱερομονάχου τῶν ἡμετέρων καὶ γραμματικὴν μὴ εἰδότες, ὡς καὶ τοῦ ἐπιστήμονος» καὶ διὰ σὲ πάντες τὸν λόγον ἐπέγνων εἰρησθαι. Γράφω δέ σοι τοῦτο ἵνα καταλάβῃς ὅσον σοὶ κέρδος ἐκ τούτου, καὶ ὅπως σκοπὸς μου σημᾶναί σοι ὅτι πάντῳ σεαυτῷ θαρρήσας πάσχεις ὅσα πάσχεις, καὶ χεῖρω σοὶ παραχωρηθήσεται, εἰ μενεῖς ἀδιόρθωτος, ὅσον ἀπέυχομαι. Καὶ νῦν ἐν οἷς ἔπαθες ἀπώλεσας ἃ εἶχες, οὐ δεῖ σε λυπεῖσθαι· ὀλίγα γὰρ ἦσαν τὰ σά· καὶ μὴ δυσχέραινε ταῦτα παρ' ἡμῶν ἀναγνώσκων. Κρίνω γάρ σοι μᾶλλον δηλῶσαι, ὅτι ἀληθές ἐστὶν ἢ κρύψαι ὡς καὶ περὶ τῆς ἧς γράφεις σῆς ἐλεύσεως, ἣτις ἐμοὶ οὐ καταθύμιος ἔστιν, βαθεῖαν ἄγοντι εἰρήνην ἀπόντος σου, ἧς οὐκ ἠξιώθη παρόντος· ὅθεν σοὶ κατ' ἀπόφασιν γράφομαι, εἰ μὲν ἄλλοθι ἀναπαυθῆναι δυνηθῆς (ὡς καὶ δύνασαι) ἀπόστηθι τῆς ἡμετέρας συνοδίας, ἢ οὐ μέχρι τέλους κἂν ὀλίγον χρόνον, καὶ ἀπέχοντά σε φιλήσομαι καὶ ὅπη σοὶ δυνηθῶμεν χεῖρα ὀρέξαι αἰτηθέντες, οὐ παραβλέψομαι· εἰ δὲ ἀνακάμψαι πρὸς ἡμᾶς βουληθῆς, σὲ οὐ τοιοῦτον βουλόμεθα, οἷον εἶχομεν, ἀλλὰ ταπεινότερον καὶ ὑπήκοον ἐν πᾶσι, καὶ δεῖ δοῦλον καὶ ὑπηρέτην ὑπακούοντα δεσπότη. Καὶ πρὸς τούτοις τὸν σὸν ἀνεψιὸν ἀπὸ σοῦ πέμψον, λαβὴ γὰρ ἔσται σκανδάλου»¹.

Τοιαύτη ἡ εἰκὼν τοῦ Μαξίμου, τὴν ὁποίαν ἐξωγράφησεν ἡ ἀριστοτεχνικὴ χεὶρ τοῦ μεγάλου Πατριάρχου, τοῦ ὁποίου τὸν βίον κατέστησεν ἀβίωτον, διὰ τοῦτο καὶ ἠσθάνθη τὴν μεγαλυτέραν ἀνακούφισιν, δταν ἀπηλλάγη αὐτοῦ. «Ἦτο δὲ ἀτύχημα διὰ τὸν ἡρωϊκὸν καὶ σοφὸν Ἱεράρχην

¹) «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» Γ'. σελ. 178 σημ. 2.

Ἡπειρώτην, διότι ἡ τύχη τοῦ ἔφερεν ἀντιμέτωπον τοιοῦτον ἄνθρωπον μετὰ τοιαῦτα ἐλαττώματα καὶ ἀπεριόριστον ἐγωϊσμόν, ὅστις τὸ πᾶν θὰ ἔπραττεν, ὡς καὶ τὸ ἔπραξεν, ἵνα ἀποτύχη τὸ διὰ τόσης ὑπερανθρώπου προσπαθείας ἐπιχειρηθὲν ὑπὸ τοῦ Διονυσίου πατριωτικὸν ἔργον· ὁ μελετῶν ἐπισταμένως τὸν Σηλιτευτικὸν βλέπει καθαρὰ τὴν ἀντίδρασιν, ἣτις ὑπὸ τοῦ Μαξίμου καὶ τῶν ὀπαδῶν του ἐγένετο κατὰ τῆς πατριωτικῆς δράσεως τοῦ ἡρωϊκοῦ Διονυσίου καὶ τῶν συναγωνιστῶν του.

Ἄν τὸ ἔργον τοῦ Διονυσίου ἀπέτυχε, καὶ ἀπέτυχεν οἰκτρῶς, ἀσφαλῶς δὲν προῆλθεν ἐκ τῶν λόγων τοὺς ὁποίους ἐμπαικτικῶς ἐκθέτει μετὰ ἐμπαθείας ὁ κακόγλωστος Μαξίμος, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀντιπατριωτικῆς διαγωγῆς αὐτοῦ τούτου τοῦ Μαξίμου καὶ τῶν ὁμοφρονούντων αὐτῷ, ἢ ἐπέμβασις τῶν ὁποίων ἐπέφερε τὴν τραγικὴν καταστροφὴν. Ὁ Διονύσιος ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ 800 ἐνθουσιώδεις νέους ἐκ Παραμυθίας, Σουλίου καὶ ἄλλων χωρίων, μετὰ θάρρους ἐπέπεσε κατὰ τῶν Τούρκων τὴν νύκτα τῆς δεκάτης πρὸς τὴν ἐνδεκάτην Σεπτεμβρίου 1811· πανικὸς τότε κατέλαβεν αὐτοὺς καὶ ἔσπευδον νὰ ἀποκριθῶσιν ἀπέλπιδες, ὅτε ἀνέλπιστοι ὑπερασπισταὶ αὐτῶν παρουσιάσθησαν, οἱ ὁποῖοι τόσον οἰκτρῶς ἐτερμάτισαν τὸ κίνημα. Τὸ χρονικὸν τῶν Ἰωαννίνων μᾶς παρέχει ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀξιοσημεῖωτον πληροφορίαν· «ἀφοῦ, λέγει, ἐξημέρωσεν, ἐνωθέντες οἱ Ῥωμαῖοι τοῦ Κάστρου μετὰ τοὺς Τούρκους, ἐπειδὴ ἦσαν ὀλίγοι οἱ Τούρκοι, ἐπολέμησαν τὸν Κακοδιονύσιον καὶ τὸν ἐχάλασαν»¹.

Δὲν ἐξετάζομεν ἂν τὸ κίνημα τοῦ Διονυσίου ἦτο ἀπονενομημένον καὶ γελοῖον, ὡς ἠθέλησεν ἔπειτα ὁ Μαξίμος νὰ τὸ παραστήσῃ, ἐπισωρεῶν σοφιστικὸς καὶ ἀνοήτους λόγους πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ του, τολμῶν ὁ δείλαιος νὰ χαρακτηρίσῃ τὸν κατὰ τῶν Τούρκων ἀποστατήσαντα Διονύσιον ὡς Νέον Διάβολον, ὡς Νέον Ἰουλιανὸν ἀποστάτην!! Ἄν ὅλη ἡ Ἱεραρχία, ἂν ὁ ἐλληνικὸς κληρὸς ἐσκέπτετο ὡς ὁ Μαξίμος, ἂν ἄφινε τὰ πάντα εἰς τὴν τύχην, ἂν λεπτεπιλέπτως ἐξήταζε τὴν κατάστασιν καὶ μοιρολατρικῶς ἐξηκολούθουν νὰ κύπτουν τὴν κεφαλὴν καὶ νὰ κίμπτωνται ὑπὸ τὸν ἀνήκεστον ζυγὸν τῆς δουλείας, ὁ ἐλληνικὸς λαὸς οὐδέποτε θὰ ἀνέκυπτεν, οὐδὲ θὰ ἠλευθεροῦτο ἀποτινάσσων τὸ ἐπάρατον αἶσχος τῆς τυραννίας καὶ τὸ ἐλληνικὸν ὄνομα καὶ ἡ Ἑλλὰς θὰ ἦσαν σήμερον μόνον ἀνάμνησις τοῦ παρελθόντος.

Ὁ Μαξίμος ἐμπαικτικῶς ἀποκαλεῖ τὸν Διονύσιον ἐμβρόντητον μάντιν καὶ γόητα, ἀσχολούμενον εἰς κληδονισμοὺς καὶ οἰωνισμοὺς καὶ μαντεύματα, παρασύροντα τὸν ἀμαθῆ καὶ ἀπαιδευτὸν λαόν, καὶ ἐξεμεῖ κατ' αὐτοῦ τὰς χυδαιοτέρας τῶν ὑβρεων καὶ τοὺς φρικτοτέρους ἀναθεματισμούς. Ἄν ὁ

¹) Ἀραβαντινοῦ Χρονογραφία Ἡπειρώου Α. σελ. 222 σημ. 2.

Διονύσιος ἦτο μάντις καὶ γόης, τοιοῦτοι ἦσαν ἅπαντες οἱ Πατριάρχαι καὶ Ἑλληνες ἱεράρχαι ἀπὸ Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου μέχρι τοῦ Σμύρνης Χρυσοστόμου, οἱ ὅποιοι εἰς τοὺς λόγους τῶν Προφητῶν καὶ τὰς σκοτεινὰς ἀλλὰ παρηγόρους σελίδας τῆς Ἀποκαλύψεως ἐζήτουν νὰ εὑρουν παρηγορίαν καὶ ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως τοῦ νεκρωθέντος Γένους, οἱ ἱεροὶ δὲ οὗτοι ὀπτασιασταί, πρῶτοι πάντοτε προσέφερον ἑαυτοὺς ὀλοκαυτώματα εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἐλευθερίας· δυνάμενοι νὰ φύγωσι καὶ νὰ σωθῶσιν ἔμμενον ἀκλόνητοι ἐν μέσῳ τῶν δημίων των προτιμῶντες ἀντὶ ἐπαισχύντου ζωῆς τὴν ἀγχόνην, ὡς Γρηγόριος ὁ Ε΄ τὸ κατατεμάχισμα, ὡς ὁ Σμύρνης Χρυσόστομος· τὸν πνιγμὸν, ὡς ὁ Κυρίλλος ὁ Λούκαρις· τὸν μαρτυρικὸν ἐν γένει θάνατον ὡς ἡ μακρὰ καὶ ἀτελείωτος σειρά ὄλων τῶν ἔθνομαρτύρων ἱεραρχῶν καὶ ἄλλων κληρικῶν.

Ἄλλ' ὁ Μάξιμος εἶναι ἀνοικτίρμων· ὄχι μόνον δὲν εὕρισκε οὐδένα λόγον συγγνώμης διὰ τὸ θῦμά του, ἀλλ' ὑπὸ τὸ βάρος τῆς τύψεως τοῦ ἰδίου συνειδότης καμπτόμενος προσπαθεῖ νὰ εὔρη λόγους πικροὺς διὰ νὰ καυτηριάσῃ τὸν ἀντίπαλόν του, ἀναμοχλεύων ὀλόκληρον τὸν βίον τοῦ ἀντιπάλου του· μὴ ἄρκεσθεις νὰ παραστήσῃ αὐτὸν ὡς αἴτιον ἔθνικῆς καταστροφῆς ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἡπείρῳ, ἀνατρέχει εἰς τὸ παρελθὸν διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι αἰείποτε ὁ Διονύσιος ἀπέβη ὀλέθριος διὰ τὸ Ἔθνος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν.

Εἰς τὸν Στηλιτευτικὸν τοῦ λόγον ὑπάρχει μία πληροφορία, ἡ ὁποία δὲν ἐφείλκυσε μέχρι τοῦδε τὴν προσοχὴν οὐδ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου Σάρρου, ὅστις μετὰ περισσῆς ὀξυδερκειᾶς ἔγραψε περὶ τοῦ Διονυσίου καὶ τοῦ Μαξίμου. Ἐλέγχων ὁ Μάξιμος τὸν Διονύσιον θέλει νὰ παρουσιάσῃ αὐτὸν ὡς ἀπ' ἀρχῆς ὄργανον καὶ κατοικητήριον τοῦ Διαδόλου, ἀφ' ἧς ἐποχῆς κατετάχθη εἰς τὰς τάξεις τοῦ κλήρου καὶ συνεπῶς ὀλετήρα τοῦ Γένους, «ἐξ ὅταν γάρ, γράφει, τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἠμφιέσω, ἐξ ἐκείνου καὶ τὸν διάβολον συνημφιέσω καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἂν τὸ σχῆμα ὑπαίτιον εἴποι τις, οὐ γὰρ ἂν οὕτω μανείη τις, ἀλλὰ τὴν σὴν κακίστην γνώμην τε καὶ προαίρεσιν. Σοῦ γὰρ ἔργον ἦν καὶ τὸ τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν ἀλοῦσαν κατοικητήριον δαιμόνων γενέσθαι· οὐ γὰρ ἐφησυχάζειν τε καὶ ἡρεμεῖν ἠθελες καὶ τῇ τῶν ἱεροδιακόνων ἔτι τελεῖν χορεία. Κατὰ τῆς Ἐκκλησίας δ' ἐχώρει, τῷ ὁμοίῳ σοι κακεντρεχεστάτῳ Νικηφόρῳ αἰεὶ συμπλεκόμενος καὶ ὁμόσε (οὐχὶ ὁμόσας) τούτῳ χωρῶν κακεῖνος σοί».

Εἶπομεν ἤδη ὅτι τὸ πάθος τοῦ Μαξίμου κατὰ τοῦ Διονυσίου δὲν ἦτο πρόσφατον, εἶχον συναντηθῆ καὶ ἄλλοτε πρὸ πολλοῦ, πρὸ 25 ἐτῶν ἐπὶ ἄλλου πεδίου, ὁ δὲ μνησικάκος Πελοποννήσιος, δὲν παραλείπει οὐδεμίαν περίστασιν διὰ νὰ ἐπιρρίψῃ κατὰ τοῦ Διονυσίου τὴν ἐνοχὴν, ἀδιάφορον ἂν τὸ θῦμά του ἦτο ἀθῶον· τίς θὰ τὸν ἐλέγξῃ; ἡ γλῶσσα τοῦ

ἐχθροῦ του εἶχε πλέον σιγήσει, ἠδύνατο λοιπὸν νὰ ἐπιρρίψῃ κατὰ τῆς μνήμης του ἀκωλύτως τὸν λίθον τοῦ ἀναθέματος!

Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία, περὶ ἧς πρόκειται ἐν τῇ ἄνω σημειώσει, εἶναι τὸ Πατριαρχεῖον τῶν Παμμακαριστῶν, τὸ τρίτον μετὰ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν καὶ τὸν ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων τοιοῦτον· τὸ Πατριαρχεῖον, τὸ ὁποῖον ἐξ αἰτίας δῆθεν τοῦ Διονυσίου ἐγένετο κατοικητήριον τῶν δαιμόνων, δηλαδὴ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων γενόμενον τέμενος τῆς θρησκείας αὐτῶν. Τίς δὲ ὁ κακεντρεχέστατος Νικηφόρος, πρὸς τὸν ὁποῖον διαπληκτιζόμενος ὁ Διονύσιος ἐγένετο αἰτία ἵνα χάσωμεν τὸ Πατριαρχεῖον; Τὴν ἀπάντησιν μᾶς δίδει ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία.

Τὸ γεγονός τοῦτο ἔλαβε χώραν ὅτε Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἦτο ὁ κλεινὸς Ἱερεμίας ὁ Τρανός, εἰς τῶν μεγάλων Πατριαρχῶν, καὶ ὅστις διὰ τοῦτο ἀπέβη ὁ στόχος τῶν ἐχθρῶν του κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην ἐποχὴν τοῦ Γένους ἡμῶν. «Τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας δίκην νηὸς ἐν πελάγει χειμαζομένης καὶ κατὰ τὸν πονηρὸν κλύδωνα τῶν ἀλλεπαλλήλων σκανδάλων καὶ μυρίων ἀτόπων καταβαπτίζεσθαι κινδυνευούσης» τῇ ἐπεμβάσει τῶν Τούρκων τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ἐπέβη ὁ Μητροπολίτης Καισαρείας Παχώμιος ὁ Πατέστας, διδάσκαλος διατελέσας τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Σουλτάνου Μεχμέτ τοῦ Γ'. Κατὰ τοῦ Πατέστα, ὅστις πατριαρχεύσας ἐξώρισε τὸν Ἱερεμίαν εἰς Ῥόδον, ἠγέρθη τότε ἀτρόμητος ὁ φίλος καὶ ἀφωσιωμένος τοῦ Ἱερεμίου διάκονος Νικηφόρος, «σοφὸς διδάσκαλος», ὅστις, ὑπερανθρώπως ἀγωνισθεὶς, ἐπέτυχε νὰ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸν θρόνον τὸν ἐπιβάτην μετὰ ἐλπίδων νὰ ἐπανέλθῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ αὐτὸς ἐξόριστος εἰς Ῥόδον. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἰς τοῦτο ἀντίστατο ἡ ἐξουσία, ἐδέησε νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον ὁ Φιλιππουπόλεως Θεόληπτος, ὑποσχεθεὶς νὰ ἐργασθῆ πρὸς ἐπαναφορὰν τοῦ γνησίου Πατριάρχου ἐπὶ τοῦ θρόνου του. Ἄλλ' ὁ Θεόληπτος πατριαρχεύσας ἐπελάθετο τῶν ὑποσχέσεών του, διὰ τοῦτο καὶ ἀντίδρα κατ' αὐτοῦ ὁ τοῦ Ἱερεμίου φίλος διάκονος Νικηφόρος, τὸν ὁποῖον ὁ Θεόληπτος ἐξώρισεν εἰς Κύπρον ἐν ἔτει 1586¹. Τότε ὁ Πατριάρχης Θεόληπτος ἐκάλεσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς συναντιλήπτορα τὸν Μ. Πρωτοσύγκελλον τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Μελέτιον τὸν Πηγᾶν². Ἄλλ' ἂν ἐξωρίσθῃ ὁ Νικηφόρος, παρέμεινεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἄλλος φίλος τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου «διδάσκαλος καὶ αὐτὸς σοφὸς» ὁ ἡμέτερος Διονύσιος, μόνος βασιτάσας τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ ἐπιβάτου, ἐπανελθόντος δὲ ἐν τῷ μεταξύ ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ Νικηφόρου ἐπέτυχον νὰ ἀπομακρύνωσι τοῦ θρόνου τὸν Θεόληπτον, νὰ ἐκδοθῆ δὲ σουλτανικὸν

¹) «Θεολογία», Ε' σελ. 256.

²) «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», Β' σελ. 795 σημ.

διάταγμα ὑπὲρ τοῦ ἐν Ῥόδῳ ἐξορίστου γνησίου Πατριάρχου Ἱερεμίου.

Περὶ τοῦ διακόνου Νικηφόρου ὁ Μ. Γεδεὼν δὲν ἐκφράζεται συμπαθῶς· τὸν ὀνομάζει ἀσύνετον καὶ ἀδόκιμον καὶ τὰς πράξεις του χαρακτηρίζει ὡς ἀτασθάλους, ἔχων ὑπ' ὄψιν του τὸν χρονογράφον Ψευτοδωρόθεον, τοῦ ὁποίου αἱ κρίσεις περὶ τῶν συγχρόνων του πρέπει νὰ τεθῶσιν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς κριτικῆς· «ἔκαμε, λέγει περὶ τοῦ Νικηφόρου, τόσαις ἀκαταστασίαις καὶ ἔξοδαις ἄμετρες καὶ παράλογες καὶ ἐμίσησάν τον μικροὶ καὶ μεγάλοι»¹. Περὶ τοῦ Νικηφόρου ὁμοῦς ἄλλοι ἐκφράζονται ἐπαινετικῶς, περὶ αὐτοῦ δὲ ἀναφέρεται ἐν τῷ βίῳ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς τῆς Νέας ὅτι «μετήρχετο τὴν ἰατρικὴν ἐμπείρως καὶ ἐπιστημόνως, δι' ἧς τοὺς πάντας ἐπεμελεῖτο καὶ πάντας φίλους ἐκέκτητο»². Ἐπίσης καὶ ὁ ἡμέτερος Διονύσιος μετήρχετο τὸν ἰατρόν, καὶ ὁ πολὺς Μελέτιος ὁ Πηγᾶς ἐπίσης εἶχε σπουδάσει τὴν Ἰατρικὴν ὡς καὶ τόσοι ἄλλοι, καὶ τοῦτο οὐδόλως παράδοξον, ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τοὺς σκληροὺς ἐκείνους χρόνους πάντες ὅσοι πρὸς ἐπιστημονικὰς σπουδὰς κατέφευγον εἰς τὴν Εὐρώπην ἐπανερχόμενοι εἰσῆρχοντο εἰς τὰς τάξεις τοῦ Κλήρου, τὸν ὁποῖον ὅπως δῆποτε ἠνείχοντο οἱ κρατοῦντες.

Ἄλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἱστορίαν μας. Οἱ διάκονοι Νικηφόρος καὶ Διονύσιος ἀμφοτέρω φίλοι καὶ ἀφωσιωμένοι πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἱερεμίου ἐπιτυχόντες τὴν ἀνάκλησίν του περιῆλθον εἰς ἔριδας—ἀνθρώπινον—, ἀγωνιζόμενοι τίς ἐκ τῶν δύο νὰ καταλάβῃ τὴν τοποτηρητείαν τοῦ θρόνου κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Πατριάρχου· εὐγενῆς φιλοδοξία. Τὰς ἔριδας ταύτας ὑπαινίσσεται ὁ Μάξιμος ἀποδίδων εἰς αὐτοὺς τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων τότε κατάληψιν τοῦ Πατριαρχείου τῆς Παμμακαρίστου· ὁ Μανουὴλ Γεδεὼν εἰς τοὺς Πατριαρχικούς του Πίνακας ὡς ἀκολούθως ἀναγράφει τὰ ἀφορῶντα τὰ κατὰ τὸν Νικηφόρον καὶ Διονύσιον³. «Υποβολαῖς παραβόλοις Ἱεροθέου Μονεμβασίας ἐδράξατο τῆς διοικήσεως ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἱερεμίου Νικηφόρος ὁ Ἱεροδιάκονος καὶ τοποτηρητής, ἐπιτυχὼν τῆς ἀνακλήσεως τοῦ πάτρωνος αὐτοῦ, ζημιώσας τὴν Ἐκκλησίαν χρηματικῶς εἰς βαθμὸν ἀσυγγώρητον. Ἐπὶ τῆς τοῦ Νικηφόρου τοποτηρητείας, ἀφέντες τὴν Παμμακάριστον, κατηγάγομεν τὸν πατριαρχικὸν οἶκον εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου τοῦ Βλάχ-Σεραίου». «Φαίνεται ὅτι, ἐξακολουθεῖ ὁ Γεδεὼν, πάντων ὁμοφωνησάντων ὑπὲρ τῆς τὸ τρίτον ἀποκαταστάσεως τοῦ Ἱερεμίου, ἡ ἔρις ἐγένετο τοῦντεῦθεν περὶ τῆς τοποτηρητείας· χειρόγραφον εὐμενῶς ὑπὸ τοῦ σεβαστοῦ ἐπισκόπου Μυριοφύτου Γρηγορίου Φωτεινοῦ κοινοποιηθέν μοι

¹) Μ. Γεδεὼν, Πατριαρχ. Πίνακες σελ. 531.

²) Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμ. Βιβλ. Α'.

³) Π. Πίνακες σελ. 530. Περὶ τοῦ διακόνου Νικηφόρου θὰ ἀσχοληθῶμεν ἐν ἄλλῃ μελέτῃ ἡμῶν.

γράφει «Νικηφόρος ἱεροδιάκονος σοφὸς διδάσκαλος κατὰ προτροπὴν τοῦ Ἱερεμίου χρόνος γ' (γραπτ. μῆνας γ') καὶ ἐξεβλήθη· Διονύσιος ἱεροδιάκονος καὶ αὐτὸς σοφὸς διδάσκαλος καὶ εὐγαλε τὸν Νικηφόρον καὶ ἐκάθισεν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ἡμέρας Ζ' καὶ ἐξεβλήθη. Κατὰ τὸ αὐτὸ χειρόγραφον Νικηφόρος Τοποτηρητὴς τὸ δεύτερον χρόνον ἕνα».

Τὰ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ἱστορίας διατελοῦσιν εἰσέτι σκοτεινά· πολλὰ ὑπάρχουν εἰσέτι τὰ ἀνεξακριβῶτα, οὐδὲ πειθόμενοι μόνον εἰς τὰ λεγόμενα συγχρόνων ἐμπαθῶν ἐπικριτῶν θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ δικαιώσωμεν ἢ νὰ καταδικάσωμεν τὰ πρόσωπα τῆς Ἐκκλησίας τὰ δράσαντα κατὰ τὰς τραγικὰς ἐκείνας ἡμέρας τοῦ ἔθνους. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι κατὰ τοῦ πανισχύρου τότε διακόνου Νικηφόρου ἀντέδρα ὁ ἡμέτερος Διονύσιος συμπλεκόμενος πράγματι μετ' αὐτοῦ. Ἄλλ' ἀπὸ τούτου μέχρι τῆς κατηγορίας ὅτι ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης συμπλοκῆς ὑπῆρξεν ἡ ἀπώλεια τῆς Παμμακαρίστου, ὑπάρχει μεγάλη ἀπόστασις ¹. Κατὰ τινὰ δὲ μαρτυρίαν, ἡ ἀφαίρεσις τοῦ Πατριαρχείου εἶχεν ἄλλην αἰτίαν. Ὁ Ἀθανάσιος Ὑψηλάντης γράφει ὅτι «πτῶμα Τούρκου τινὸς εὐρέθη καθ' ὁδὸν πρὸ τῆς πύλης τοῦ Πατριαρχείου, ἦτοι τοῦ ναοῦ τῆς Παμμακαρίστου, ἅμα τῇ ἡμέρᾳ ἐπιφωσκούσῃ, ἐρρίφθη γὰρ ἐκεῖσε νύκτωρ, φονευθεὶς εἰς ἄλλο τι μέρος. Οἱ οὖν πέριξ Τοῦρκοι, πολυάριθμοι ὄντες, ὁμοθυμαδὸν κινουῦσιν ἀγωγὴν κατὰ τῶν ἐν τῷ Πατριαρχεῖῳ οἰκούντων, λέγοντες φονευθῆναι τὸν Τοῦρκον παρ' αὐτῶν. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἀποδειῖται οὐκ εἶχον, ἔλεγον προσέτι τὸ ὅτι δὲν ἡμποροῦν κατοικεῖν ἀσφαλῶς τὰς οἰκίας αὐτῶν καὶ τὸν μαχαλᾶν ἐκεῖνον, φοβούμενοι καὶ τοῦ λοιποῦ τοιαύτας θανασίμους ἐπιβουλὰς τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἐζήτουν ἐπιμόνως νὰ διωχθῇ ὁ Πατριάρχης ἐκεῖθεν καὶ νὰ γενῆ ἡ Παμμακάριστος τζαμίον, ὅπερ ἐγένετο καὶ ὠνομάσθη Φετιῆ τζαμί» ².

Ἐπίσης πληροφορία, καθ' ἣν ἡ Παμμακάριστος ἀπωλέσθη ἐξ αἰτίας τοῦ Πατριάρχου Θεολήπτου. Εἰς τὸν κατάλογον τῶν Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως γραφέντα ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Καλλίνικου τοῦ Γ' τοῦ ἀπὸ Προϊλάβου ἀναφέρονται τὰ ἐξῆς: «Θεολήπτος Φιλιππουπόλεως ὁ παράνομος καὶ παγκάκιστος καὶ ἀπελθὼν εἰς Βλαχίαν ἐλέους χάριν ἐπέμφθη κλήτωρ ἰν' ἐξορίσῃ, ὁ δὲ ἡγεμῶν Μίχνας δι' ἄλλης ὁδοῦ ἐξάπέστειλε, μὴ δεχθεὶς δὲ καὶ γεγονυίας τῆς καθόδου Ἱερεμίου ἐπιτροπεύει ὁ Διάκονος Νικηφόρος, ἐφ' οὗ ἐλήφθη τὸ πρῶτον ἡ Παμμακάριστος... Θεολήπτος πάλιν ὁ αἴτιος τοῦ λαβεῖν τὴν Παμμακάριστον (τοὺς Τούρκους) 1587 ³». Ὁ αὐτὸς πάλιν Πατριάρχης Καλλίνικος ἀναφέρει τὰ ἐξῆς:

¹) «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» Β. σελ. 742.

²) Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν σελ. 123. Πιθανῶς ὁ Ὑψηλάντης σφάλλεται ἀναφέρων εἰς τὴν Παμμακάριστον ὅτι συνέβη πρότερον εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

³) «Ἱερὸς Σύνδεσμος» 1916 ἀριθ. 271 σελ. 10.

«Γενομένης δὲ τῆς καθόδου τοῦ Ἰερεμίου ἐπετρόπευεν ὁ Διάκονος Νικηφόρος. Ὁ ἀρχιστράτηγος δὲ τῆς Δύσεως φίλος ὢν τοῦ Θεολήπτου καὶ ἔχων ὁμολογίας χρεωστικὰς αὐτοῦ ἐζήτησε παρὰ τοῦ Νικηφόρου τὸ χρέος. Μὴ ἀπολογηθέντος δὲ ἐσκέφθη βουλὴν κακὴν, ἵνα λάβῃ τὴν Παμμακάριστον. Καὶ λαλήσας τοὺς κληρικούς καὶ ἄρχοντας ἐπύθετο τίς δέδωκεν ἡμῖν τὴν ἐκκλησίαν ταύτην; εἰπόντες δέ: οἱ βασιλεῖς καὶ τοὺς ὀρισμοὺς αὐτῶν δεῖξαντες, οὐδὲν ἴσχυσαν. Ὑπεσχέθησαν πολλὰ ἀλλ' εἰς μάτην. Αἴτιος δὲ τούτων ἦν (ὡς ὁ λόγος) ὁ Θεόληπτος καὶ οἱ περὶ αὐτόν. Ἔλαβον δὲ ταύτην παρὰ τῶν Χριστιανῶν τῷ ζῆε' ἀπὸ Ἀδάμ, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ ἀπὸ ζ'»¹.

Πῶς ὁμως ὁ Μάξιμος ἀποδίδει εἰς αὐτοὺς τὸ δυστύχημα τοῦτο; Ἐν Κωνσταντινουπόλει διέμενε τότε, προσκληθεὶς, ὡς εἶπομεν, ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Θεολήπτου ὁ πολὺς Μελέτιος ὁ Πηγᾶς, τοῦ ὁποῦ διακόνος ἦτο ὁ κακολόγος Μάξιμος· δὲν γινώσκομεν ἂν καὶ ὁ Μελέτιος ἐπωφθαλμία τὴν τοποτηρητείαν τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, τὸν ὁποῖον ὡς ἐπιτηρητῆς ἀργότερον ἐκόσμησε· ὁ Μελέτιος, φαίνεται, ὅτι δὲν διέκειτο συμπαθῶς πρὸς τοὺς δύο διακόνους, τοὺς τόσον πολεμήσαντας τὸν φίλον του Θεόληπτον, καὶ πολλάκις ἤλεγχεν αὐτούς. Ὅταν δὲ ὁ Διονύσιος ἐζήτησε τὴν μεσολάβησίν του, ἵνα ἐπέλθῃ συμφωνία καὶ συμφιλίωσις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Νικηφόρου ὑπὸ τοῦ ὁποῦ ἠδικεῖτο, ὁ Μελέτιος ἔγραψεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν· «Νικηφόρε καὶ Διονυσίε τοῖς διαφερομένοις Μελέτιος καλούμενος εἰρηνεῦσαι καὶ διαλλάξαι τούτους.

Κελεύετε με μεσιτεῦσαι μεταξὺ ὑμῶν τε καὶ Νικηφόρου, ἐγὼ δὲ πολλάκις μεσιτεύσας καὶ μηδὲν ἀνύσας, τῶν ἀγαθῶν τῆς μεσιτείας ἀπολήγω· λέγειν δ' ἔω (πολλάκις γὰρ εἶπον καὶ ὑμῶν αὐτῶν ἀκουόντων) παρ' οἷς πίστιν οὐχ εὗρισκων ἀλλ' ἅπαντα ἀπιστίας, ἐπισηκίας, μισανθρωπίας μεστά, τούτοις ἐμὲ ἤκιστα πιστεύειν. Ἡμεῖς (ὑμεῖς ἴσως) τῶν θρακικῶν καὶ ἠθῶν καὶ ἀνδρῶν ἐμπειρότεροι· δι' ὃ ἠὲ καὶ τοῖς ἀνδράσι καὶ τοῖς ἡθεσι τοῖς θρακικοῖς, ὡς οἴδατε, βέλτιον ἐφαρμόσθητε· ἔρρωσθε ἐν Κυρίῳ».

Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης καταφαίνεται ἡ ἀπογοήτευσις τοῦ Μ. Πρωτοσυγκέλλου Ἀλεξανδρείας ὡς ἐκ τῆς οἰκτρᾶς τότε καταστάσεως, ἀλλὰ συνάμα καὶ δυσαρέσκεια κατὰ πάντων, μὴ ἐξαιρουμένων βεβαίως τοῦ Νικηφόρου καὶ Διονυσίου. Ὑποπτευόμεθα ὅτι ἡ τοιαύτη ἀπογοήτευσις καὶ δυσαρέσκεια ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα διαψευσθεισῶν ἐλπίδων καὶ ὑποσχέσεων, διὰ τοῦτο καὶ ἐκχέει κατὰ πάντων τὴν χολὴν του καὶ δὴ κατὰ τοῦ Διονυσίου κατὰ τοῦ ὁποῦ διέκειτο ἀσυμπαθῶς καὶ τότε καὶ βραδύτερον,

¹) «Ἱερός Σύνδεσμος», 1916 ἀριθ. 262 σελ. 11.

ὅτε κατέλαβεν ἐπιτροπικῶς τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον, ὁπότε πλέον ἀπὸ τοῦ 1593¹ ὁ Διονύσιος ἦν Μητροπολίτης Λαρίσης, προαχθεὶς εἰς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ προστάτου καὶ φίλου αὐτοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Τρανοῦ. Εἰς τὸ γράμμα τῆς καθαιρέσεως τοῦ Διονυσίου ἀπὸ Λαρίσης τῷ 1601 ἀναφέρεται, «ὡς πολλάκις παραινέθεις καὶ ἐπιτιμηθεὶς, παρὰ τοῦ ἐπιτροπεύοντος τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου Μακαριωτάτου Ἀλεξανδρείας κυρ Μελετίου, δοῦναί τε καὶ ἀποτίσαι τὴν Πατριαρχικὴν ζητείαν τε καὶ βοήθειαν καὶ ἔτι πρὸς τούτοις τὰ τῆς βασιλείας χαράτσια»².

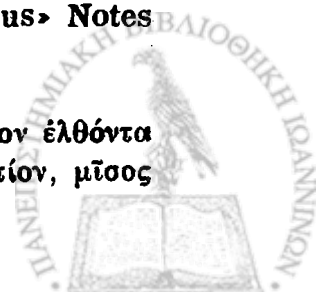
Ἄλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὸν Μάξιμον. Οὗτος, ὡς εἴπομεν, διατελέσας διάκονος τοῦ Πατριάρχου Μελετίου τοῦ Πηγᾶ εἶχε κληρονομήσει τὴν κατὰ τῶν δύο διακόνων Νικηφόρου καὶ Διονυσίου δυσαρέσκειαν τοῦ πατρωνός του. Τίς οἶδε δέ, ἂν ὡς ἦτο πολυπράγμων καὶ ῥαδιοῦργος δὲν ἔλαβε πολλάκις ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τῶν μέγα τότε δυναμένων διακόνων μαθήματα πειθαρχίας, αὐτὸς ὁ αἰωνίως ἀπειθάρχητος, διατηρήσας πικρὰν ἀνάμνησιν αὐτῆς καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν· καὶ ὅταν μετὰ 25 ὅλα ἔτη ἢ συρροὴ τῶν περιστάσεων ἔφερον ἀντιμέτωπον αὐτὸν πρὸς τὸν Διονύσιον, γέροντα ἤδη, ἀλλὰ πάντοτε σφριγῶντα καὶ διαπνεόμενον ὑπὸ τοῦ πόθου νὰ ἀπελευθερώσῃ τὴν πατρίδα του ἐκ τοῦ ζυγοῦ τῆς τυραννίας, ἐξέσπασε κατ' αὐτοῦ ὅλη ἐκείνη ἡ δυσαρέσκεια καὶ τὸ μῖσος, ὥστε νὰ συντελέσῃ, ἵνα ἀποτύχῃ τόσον οἰκτρῶς τὸ πατριωτικὸν ἐπιχείρημα τοῦ ἀντιπάλου του³· ὁ ἀνηλεὴς κατὰ τοῦ Διονυσίου Στηλιτευτικὸς λόγος μᾶς δίδει τὸ δικαίωμα πάντα νὰ ὑποθέσωμεν. Ἐξ αὐτοῦ μανθάνομεν ὅτι ἐν Ἰωαννίνοις εἶχον τότε σχηματισθῆ δύο ἀντιφερόμεναι μερίδες, ἡ τῶν φιλελευθέρων μετὰ τῆς νεολαίας μὲ ἀρχηγὸν τὸν Διονύσιον μετὰ τοῦ σκοποῦ νὰ ἀποδιώξῃ τοὺς Τούρκους, καὶ ἡ τῶν συντηρητικῶν, αὐτῶν ὑποκινουμένων ὑπὸ τοῦ Μαξίμου, ὅστις εἶχεν ἀναλάβει τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ κινήματος. Ἐντεῦθεν ἡ καταπρόδοσις τῶν προμάχων τῆς ἐλευθερίας καὶ τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ Ἱεράρχου καὶ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ.

Ὁ Μάξιμος ὁ οὐδέποτε συμπαθήσας τὸν ἀτυχήσαντα Ἱεράρχην, μὴ ἀρκεσθεὶς εἰς ὅσα κατ' αὐτοῦ ἔπραξε, ἵνα ἀποτύχῃ τὸ ἐγχείρημα αὐτοῦ, τὸ «ἄγος» ὡς τὸ ὀνομάζει καὶ τὸ «δαιμονιῶν ἐπιχείρημα», κατ' αὐτόν, μὴ αἰσθανθεὶς οὐδένα οἶκτον διὰ τὸν σφαγιασθέντα ὑπὲρ τῶν ἔθνικῶν

¹) Μαυρογορδ. βιβλιοθ. Παράρτημα ΙΖ' τόμ. Ε. Φ. Σ. Κων/λεως σελ. 75. Ἐν «Ἑλληνικοῖς» τόμ. Β. τευχ. Α. σελ. 132· πρβλ. καὶ Ἐchos d'Orient ἔτ. XXXIII. (1930) N° 158. p. 182. V. Laurent, A propos de l'«Oriens Christianus» Notes de géographie et d'histoire ecclésiastique.

²) «Ἐκκλ. Ἀλήθεια» Β. σελ. 780.

³) Ὅσα καὶ ἂν γράφῃ ὁ Μάξιμος, ὅτι ἀσμένως ὑπεδέξατο τὸν Διονύσιον ἐλθόντα εἰς Ἰωάννινα, δὲν τὸ πιστεύομεν· ὁ ὅλος λόγος του ἀποδεικνύει τὸ ἐναντίον, μῖσος μόνον καὶ ἔχθραν ἀποπνέων καὶ χαιρεκακίαν.

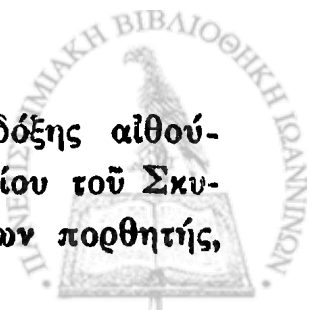

αὐτοῦ ἰδεωδῶν, μὴ ἄρκεσθεῖς εἰς τὸ χυθὲν αἷμά του καὶ τὴν διαπόμπευσιν τοῦ ἱεροῦ σκηνώματός του, διέπραξε μεγαλείτερον ἔγκλημα ἐπιχειρήσας νὰ δυσφημήσῃ αὐτὸν καὶ μετὰ θάνατον καὶ νὰ παραδώσῃ τὴν μνήμην του εἰς τὸ αἰώνιον ἀνάθεμα καὶ τὸν γέλωτα, διὰ τοῦ ἐπαισχύντου Λιβέλλου του· «ἐλάλησε, κατὰ τὸν Προφήτην, ἀδικίαν εἰς ὕψος καὶ ῥήματα καταποντισμοῦ γλώσση δολία»· ἐντεῦθεν δὲ μὴ ἄρκεσθεῖς εἰς ὅσα τότε συνέβησαν κακὰ ἀνατρέχει, ὡς εἶπομεν, εἰς τὸ παρελθὸν καὶ ἀναμοχλεύει πάντα τὰ ἀτυχή γεγονότα διὰ τὸ γένος μας, ὡς αἴτιον πάντων κατηγορῶν τὸν ἀτυχήσαντα ἱεράρχην. Ἄλλ' ἔστι δίκης ὀφθαλμός· μάτην ἐκοπίασε· ὁ σπόρος τῆς ἐλευθερίας, τὸν ὁποῖον ὁ σοφὸς καὶ ἡρωϊκὸς Ἱεράρχης Διονύσιος, ὁ πρωτοπόρος οὗτος τῆς Ἐθνικῆς Παλιγενεσεσίας, ἀφθόνως ἐπότισε μὲ τὸ ἱερὸν αἷμά του, ἀπέφερε τοὺς καρπούς του· τὸ ἔθνος βραδέως, ἀλλ' ἀσφαλῶς ἀπετίναξε τὸν ἐπικατάρaton ζυγὸν του καὶ ἀπήλαυσε τὴν πολυπόθητον ἐλευθερίαν του, τὴν ὁποίαν τύσον ὠνειροπόλησε καὶ ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἐμαρτύρησεν ὁ ὀπτασιαστὴς καὶ ὄνειροπόλος Ἱεράρχης. Ἐκτοτε τρεῖς ὅλοι διέρρευσαν αἰῶνες καὶ ἐλεύθεροι πλέον οἱ νέοι τῆς Ἡπείρου, οἱ ἀπόγονοι τῶν σφαγιασθέντων μαρτύρων, ἐπὶ ταῖς μεγάλαις ἑορταῖς τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Ἐθνους ἐν μεγαλειώδει ἑορτῇ, ἧς καὶ ἡμεῖς ἠτύχησαμεν νὰ ἀπολαύσωμεν, ἐν ἐνθουσιασμῷ καὶ ἱερῷ συναγερωῷ, ἐν ἀνεκλαλήτῳ κατανύξει, τῇ 3ῃ Ὀκτωβρίου 1930, ἀκριβῶς ἐκεῖ, ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ χώρου, ὅπου οἱ λυσσωδεις ἐχθροὶ τοῦ ἡρωϊκοῦ Ἱεράρχου τὸν συνέλαβον, ἔστησαν θριαμβευτικῶς πολύτιμον ἀναμνηστικὴν στήλην, εἰς αἰδίου μνήμην τῆς τιμῆς καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ Γένους πρὸς τὰ ἀθάνατα καὶ μαρτυρικὰ αὐτοῦ τέκνα.

Ὁ ἐμπαθὴς πελοποννήσιος καλόγηρος ἠστόχησε τοῦ σκοποῦ του· τὸ ἀνόσιον οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον ὕψωσε κατὰ τοῦ ἐχθροῦ του διὰ τοῦ λιβέλλου του, περὶ συνέτριψε τὸν ἴδιον· θελήσας δὲ νὰ παραδώσῃ τὸν μάρτυρα Διονύσιον εἰς τὴν χλεύην τῶν μεταγενεστέρων καὶ τὸ αἰώνιον ἀνάθεμα, ἔστησεν, ἄκων, δι' αὐτὸν ἐθνικὸν αἰδίου ἀνάθημα, πρὸ τοῦ ὁποίου γενεαὶ γενεῶν θὰ κλίνουν μετὰ σεβασμοῦ τὸ γόνυ· ἡ δὲ ὑβριστικὴ ὀνομασία Σκυλόσοφος διὰ τῆς ὁποίας αὐτὸς καὶ οἱ ὀπαδοὶ του ἠθέλησαν νὰ ἐξευτελίσουν τὸν ὄντως σοφόν, ἀπέβη σήμερον διὰ τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα σύμβολον ἱερὸν καὶ τίτλος ὑψίστης ἐθνικῆς τιμῆς.

Ἄληθῶς ὑπάρχει ἱστορικὴ δικαιοσύνη.

«Εἰς τὰς ἀπαστραπτούσας ἐκ λαμπηδόνης ἀνεσπέρου δόξης αἰθούσας τοῦ ἐθνικοῦ Πανθέου τόπον διὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Διονυσίου τοῦ Σκυλοσόφου. . . . Καταστάς τῆς Κάτω Ἡπείρου τῶν Ἰωαννίνων πορθητής,

ἠττήθη ὁ νικητὴς τῆς ἰδέας εἰς σύραξιν ἔλθων μὲ ὀλίγους καὶ ἀόπλους πρὸς τὰ ἠνωμένα στρατόπεδα τῶν ἐχθρῶν του, ὁ ἀτρόμητος. Διωκόμενος ἔμεινε τὴν ψυχὴν ἀδούλωτος, ἀπτόητος πρὸ τῶν φρικωδῶν βασάνων, ζωντανὸς θηριωδῶς ἐκδερόμενος, δὲν κατεβλήθη, ἀλλ' εἶχε τὴν ψυχὴν λάμπουσαν ἐκ χαρᾶς ἐν μέσῳ τῶν ἀγρίων μαρτυρίων, ὁ ὑψηλόφρων ἱερεὺς, ὁ στρατιώτης ὁ καρτερόψυχος, ὁ ἐθνομάρτυς, ὁ σεπτὸς, ὁ αἰδιδίμος Διονύσιος ὁ Σκυλόσοφος»¹.

Ἐν Παραμυθίᾳ τῇ 25 Φεβρουαρίου 1931.

¹) «Παρθενώ», ἔτος Ζ'. σελ. 300.

ΛΕΥΚΑΣ Ή ΑΡΤΑ;

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΝΟΣ ΧΩΡΙΟΥ ΤΟΥ ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟΥ ΤΟΥ ΒΕΝΙΑΜΙΝ
ΤΟΥ ΕΚ ΤΟΥΔΕΛΗΣ

ΥΠΟ

ΜΙΧΑΗΛ Α. ΔΕΝΔΙΑ

Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Τὸ Ὀδοιπορικὸν τοῦ ἐκ τῆς ἰσπανικῆς πόλεως Τουδέλης καταγομένου ραββίνου Βενιαμίν εἶναι σπουδαιότατη πηγὴ πληροφοριῶν ὄχι μόνον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἰσραηλιτικῆς διασπορᾶς κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα, ἀλλ' ὡσαύτως καὶ διὰ τὴν γνῶσιν τῆς δημογραφικῆς καὶ οικονομικῆς καταστάσεως τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ἐκ τῶν ὁποίων διήλθεν ὁ περιηγητῆς οὗτος περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην. Ἦτο λοιπὸν ἐπόμενον ἵνα τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ Ὀδοιπορικοῦ, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς διὰ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν διέλευσιν τοῦ Βενιαμίν ἐλκύσῃ τὴν προσοχὴν ὅλων ἐκείνων ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐν πολλοῖς σκοτεινῇ, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κατάστασιν καὶ διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν, βυζαντινὴν ἱστορίαν τοῦ 12ου αἰῶνος ¹.

Εἰς τὴν μονογραφίαν, τὴν ὁποίαν παρασκευάζομεν περὶ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου, ὑπεχρεώθημεν πλείονας φορὰς νὰ ἀνατρέξωμεν εἰς τὰς πληροφορίας, τὰς ὁποίας περιέχει ὁ ἰσπανὸς ραββῖνος προκειμένου κυρίως περὶ τῶν πόλεων, αἵτινες συμπεριελήφθησαν ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ Κράτους τοῦ ἰδρυθέντος βραδύτερον παρὰ τοῦ Μιχαὴλ Α' Ἀγγέλου Δούκα.

Μετὰ τὴν διέλευσιν αὐτοῦ διὰ τῶν Ἠπειρωτικῶν καὶ τῶν ὁμόρων χωρῶν ὁ Βενιαμίν ὁ ἐκ Τουδέλης ἠκολούθησε τὴν ἐξῆς πορείαν: Ἀναχωρήσας ἐκ τοῦ Ὑδροῦντος (Otranto), διεπεραιώθη εἰς τὴν Κέρκυραν. Ἡ νῆσος αὕτη εὕρισκετο τότε ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ νορμανδοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας, ἀνεκτήθη δὲ παρὰ τῶν Ἑλλήνων βραδύτερον. Ἐγκαταλιπὼν τὴν Κέρκυραν, ὁ ἔβραϊος περιηγητῆς ἔφθασε κατόπιν θαλασσίῳ ταξειδίῳ δύο ἡμερῶν εἰς πόλιν, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα εἰς τὸ ἔβραϊκὸν κείμενον θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναγνωσθῇ *Λάρτα*, *Lachta*, ἢ *Λεκάρ*.

¹) Βλ. πλὴν ἄλλων τὴν σχετικῶς πρόσφατον μελέτην τοῦ κ. Ἀ. Ἀνδρεάδου *Sur Benjamin de Tudèle en τη Festgabe A. Heisenberg zum 60. geburtstage* (Byz. Zeitschrift XXX), σ. 157 ἔξ.

Τῶν γλωσσικῶν ἐνδείξεων οὐσῶν οὕτως ἀνεπαρκῶν διὰ νὰ ταυτίσωμεν τὴν ἐν τῷ κειμένῳ ἀναφερομένην πόλιν μεθ' ὠρισμένης ἡπειρωτικῆς, ἐξηνέχθησαν διάφοροι γνώμαι καὶ εἰκασίαι σχετικαὶ πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο. Ἡ πλειονότης τῶν μεταφραστῶν καὶ σχολιαστῶν τοῦ Βενιαμὶν φρονοῦν ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῆς Ἄρτας, μελλούσης πρωτευούσης τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Δεσποτάτου. Ἐν τούτοις, κατ' ἄλλους, ἡ πόλις εἰς τὴν ὁποίαν προσήγγισεν ὁ ῥαββῖνος ἀρχόμενος ἐκ Κερκύρας εἶναι ἡ Λευκάς.

Τὴν τελευταίαν γνώμην ὑπεστήριξεν ἐκ τῶν Ἑλλήνων ὁ μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο ἀσχοληθεὶς κ. Λάζαρος Βελέλης¹, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ κακὴ κατάστασις εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκετο τὸ χειρόγραφον τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου δὲν ἐπιτρέπει νὰ καθορισθῇ ἐπακριβῶς τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἢ κωμοπόλεως εἰς τὴν ὁποίαν μετέβη ἐκ Κερκύρας ὁ Βενιαμὶν καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ὑπῆρχε μὲν Ἰουδαϊκὴ παροικία μὲ ἑκατοντάδα μελῶν. Ἐν τούτοις ὁ κ. Βελέλης ἀπέκλινεν ὑπὲρ τῆς γνώμης καθ' ἣν δὲν πρόκειται περὶ τῆς Ἄρτας, ἀλλὰ περὶ τῆς Λευκάδος, προσθέτων ὅτι καλῶς, κατ' αὐτόν, οἱ ἐκδόται Lelevelli καὶ Carmoty εἶχον προτείνει τὴν γραφὴν Λεκάτ, ἡ ὁποία θ' ἀνεφέρετο ἀναμφιβόλως εἰς τὴν Λευκάδα.

Εἶναι ἴσως ἀναγκαῖον νὰ σημειώσω ἐνταῦθα ὅτι πολὺ πρὸ τῶν ἐκδοτῶν τούτων ὁ πρῶτος μεταφραστὴς τοῦ Ὀδοιπορικοῦ, ὁ Γάλλος Barattier² εἶχεν ἀναγνώσει Levatto, καὶ ὄχι Lecatto, ὡς ἐσχάτως παρ' ἡμῖν ἀνεγράφη εἶχε δὲ προτείνει τὴν γραφὴν Lucatto, ὄνομα εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναγνωρίσῃ κανεὶς τὸ τῆς πόλεως Λευκάδος.

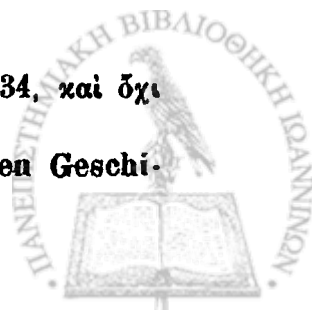
Ἡ περὶ τῆς Λευκάδος ὡς πόλεως εἰς τὴν ὁποίαν προσήγγισεν ὁ ἴσπανός ῥαββῖνος ἐρχόμενος ἐκ Κερκύρας γνώμη ὑπεστηρίχθη ἐσχάτως παρ' ἄλλου Ἑλληνοῦ, τοῦ κ. Ἀνδρεάδου. Τὰ ἐπιχειρήματα τὰ ὁποῖα προσάγει οὗτος πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης του εἶναι καὶ περισσότερον συστηματοποιημένα ἢ τὰ τῶν ἄλλων ὅσοι ὑποστηρίζουν τὴν ἰδίαν γνώμην, καὶ ἐνδιαφέροντα, ἂν καὶ ὄχι πάντοτε πειστικά. Ἐνδιαφέρουσα ἰδίως εἶναι ἡ παρατήρησις τοῦ κ. Ἀνδρεάδου καθ' ἣν δὲν εἶναι ἀκόμη ἐξηκριβωμένον ὅτι ἡ Ἰσραηλιτικὴ κοινότης Ἄρτας ἀνάγεται εἰς τὸν 12ον αἰῶνα, ἐνῶ γίνεται ῥητὴ μνεῖα περὶ Ἰσραηλιτῶν τῆς Λευκάδος παρὰ τοῦ Ἀβραὰμ Ἰμπν-Δαοὺτ ἴσπανοεβραίου ζήσαντος κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα³.

Ἄλλ' ὁ κ. Ἀνδρεάδης στηρίζει ἰδίως τὴν πεποιθήσιν αὐτοῦ ὅτι δὲν πρόκειται περὶ Ἄρτας ἀλλὰ περὶ Λευκάδος εἰς παρατηρήσεις οὕτως εἰπεῖν

¹) Βλ. Νέαν Ἡμέραν Τεργέστης, ἀριθ. τῆς 9ης Δεκεμβρίου 1899.

²) Ἡ μετάφρασις αὕτη ἐδημοσιεύθη εἰς Ἀμστελόδαμον κατὰ τὸ 1734, καὶ ὄχι ἐν Παρισίοις. ὡς γράφει ὁ κ. Ἀνδρεάδης, ἐνθ' ἂν. σ. 459.

³) Zunz, Ritus σ. 83, παρὰ S. Kraus, Studien zur byz. jüdischen Geschichte σ. 79. Neubauer, Medieval Jewish Chronicles t. I, σ. 79.

γεωγραφικοῦ χαρακτηῆρος, τὰς ἐξῆς: Χρειαίζεται, λέγει ¹, συρροή ἐξαιρετικὰ εὐνοϊκῶν περιστάσεων ἵνα ἰστιοφόρον δυνηθῆ νὰ φθάσῃ ἐκ Κερκύρας εἰς τὸν λιμένα τῆς Κοπραίνης, τοῦ σημερινοῦ ἐπινείου τῆς Ἄρτας, ἐντὸς δύο ἡμερῶν. Ἐκτὸς ὅμως τούτου, ὑπάρχει κάτι πολὺ περισσότερο ἀπίθανον, τὸ ἐξῆς. Διὰ νὰ μεταβῆ κανεὶς ἀπὸ τὴν ὑποθετικὴν αὐτὴν Ἄρταν τὴν κειμένην εἰς τὸ Αἰτωλικὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ διαπλεύσῃ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, νὰ παραπλεύσῃ τὴν Λευκάδα καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν, νὰ διανύσῃ δὲ καὶ περαιτέρω δεκάδας χιλιομέτρων. Διὰ νὰ κάμῃ κανεὶς παρόμοιον ταξίδιον σήμερον, ὄχι δὲ δι' ἰστιοφόρου ἀλλὰ δι' ἀτμοπλοίου, θὰ εἶχεν ἀνάγκην κατ' ἐλάχιστον ὅρον ἑνὸς ἡμεροφυκτίου. Καὶ ἐὰν δὲ ἤθελεν ὑποτεθῆ ὅτι ὁ Βενιαμὴν μετέβη εἰς τὸ Αἰτωλικὸν ἐξ Ἄρτης διὰ ξηρᾶς, πάλιν θὰ ἐχρειαίζετο πρὸς τοῦτο τοῦλάχιστον μίαν ἡμέραν ἂν μὴ περισσοτέρας, δοθέντος ἰδίως ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ μέσα συγκοινωνίας εἰς τὴν ἐν λόγῳ περιφέρειαν θὰ ἦσαν περισσότερο προτόγονα ἢ σήμερον. Λοιπὸν τὸ κείμενον λέγει, κατὰ τὸν κ. Ἀνδρεάδην, ὅτι τὸ μεταξὺ τῆς ὑποθετικῆς Ἄρτης καὶ τοῦ Αἰτωλικοῦ διάστημα διηνύθη εἰς χρόνον μικρότερον τῆς ἡμισείας ἡμέρας. Ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι φυσικῶς ἀδύνατον, πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ πόλις, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξεκίνησεν ὁ Βενιαμὴν ὁ ἐκ Τουδέλης δὲν εἶναι ἡ Ἄρτα, ἀλλ' ἄλλη τις, ἐγγύτερον τοῦ Αἰτωλικοῦ κειμένη, καὶ ὡς τοιαύτη ἐνδείκνυται ἐκ τῆς γραφῆς Λεκάτ ἢ Λευκάς.

Ἐν τούτοις αἱ παρατηρήσεις αὗται δὲν μοῦ φαίνονται πειστικαὶ διὰ νὰ θέσουν τέρμα εἰς τὴν ἀμφισβήτησιν, ἀπλούστατα διότι στηρίζονται ἐπὶ βάσεως ἐσφαλμένης, καὶ ἰδού πῶς. Ὁ κ. Ἀνδρεάδης ² παρέχει εἰς ἡμᾶς τὴν ἀκόλουθον ἀντίληψιν περὶ τῆς πορείας τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν εἰς τὸ ταξίδιον τοῦ ὁ ἔβραϊος περιηγητῆς: Ὁ Βενιαμὴν διαπεραιούται ἐξ Ὑδροῦντος εἰς Κέρκυραν, ἐκεῖθεν μετὰ θαλάσσιον ταξίδιον διαρκέσαν δύο ἡμέρας φθάνει εἰς πόλιν τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα δύναται νὰ ἀγνωσθῆ Λάρτα, Lachta ἢ Λεκάτ. Εἰς διάστημα μικρότερον τῆς μιᾶς ἡμέρας μεταβαίνει ἐκ τῆς πόλεως ταύτης εἰς τὸ Αἰτωλικόν ³ ἐκεῖθεν διαπεραιούται εἰς Πάτρας καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς Ναύπακτον, ὁπόθεν συνεχίζει τὸ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν ταξίδιον του.

Ἐὰν ἡ παρὰ τοῦ ἰσπανοῦ ῥαβίνου ἀκολουθηθεῖσα πορεία ἦτο πραγματικῶς αὕτη, δὲν θὰ εἴχομεν καμμίαν δυσκολίαν νὰ δεχθῶμεν ὅτι εἰς διάστημα μικρότερον μάλιστα τῆς ἡμισείας ἡμέρας εἶναι τελείως ἀδύνα-

¹) Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 460.

²) Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 457—458.

³) Τὴν πόλιν ταύτην φαίνεται ταυτίζων ὁ κ. Ἀνδρεάδης πρὸς τὴν πόλιν Ἀχελῶνον.

τον, ὄχι μόνον κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα, ἀλλ' ἀκόμη καὶ σήμερον νὰ μεταβῆ κανεὶς ἀπὸ τὴν Ἄρταν εἰς τὸ Αἰτωλικόν. Πρέπει ἐν τούτοις νὰ παρατηρήσωμεν συγχρόνως ὅτι ἐὰν ῥίψη κανεὶς ἀπλοῦν βλέμμα ἐπὶ τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου, θέλει πεισθῆ ὅτι καὶ ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι πρόκειται περὶ τῆς Λευκάδος θὰ ἦτο πάρα πολὺ δύσκολον νὰ μεταβῆ τις ἐκ τῆς πόλεως ταύτης εἰς Αἰτωλικόν κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα εἰς διάστημα μικρότερον τῆς ἡμισείας ἡμέρας. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν θὰ πρόκειται οὔτε περὶ τῆς Λευκάδος, θὰ μένη δὲ πάντοτε χωρὶς ἀπάντησιν ἢ ἐρώτησις: ποία εἶναι ἡ διήμερον τῆς Κερκύρας ἀπέχουσα πόλις Λάρτα, Lachta ἢ Λεκάτ;

Ἐν τούτοις ἐὰν δώσωμεν περισσοτέραν προσοχὴν εἰς τὸ σχετικὸν χωρίον τοῦ Ὀδοιπορικοῦ, θέλομεν πεισθῆ ὅτι δὲν ὑπάρχουν δυσκολίαι ἵνα ἡ πόλις περὶ ἧς ἡ ἀμφισβήτησις ταυτισθῆ πρὸς τὴν Ἄρταν. Κατὰ πρῶτον, ἰδοὺ πῶς ἔχει τὸ χωρίον τοῦτο ἐν τῇ ἀρίστῃ κατὰ λέξιν μεταφράσει τῆς ἐκδόσεως Asher¹, μὲ τὴν ὁποίαν ἄλλως εἶναι σύμφωνοι πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἐκδόσεις, ἀπὸ τὴν γενομένην παρὰ τῶν Baratier² Constantin l'Empereur³ καὶ Quia Mantain⁴ μέχρι τῶν σχετικῶς προσφάτων τοῦ Adler⁵ καὶ τοῦ Llubera⁶. «Ἐκεῖθεν (δηλ. ἐκ Κερκύρας), ὑπάρχει ταξίδιον δύο ἡμερῶν μέχρι τῆς χώρας τῆς Λάρτας, ὅπου ἄρχονται αἱ κτήσεις τοῦ Μανουήλ, ἡγεμόνος τῶν Ἑλλήνων. Εἶναι φρούριον περιλαμβάνον μέχρις ἑκατὸν Ἰουδαίων, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων εὐρίσκονται οἱ ῥαββῖνοι Σελαχία καὶ Ἡρακλῆς. Ἐκεῖθεν (δηλ. ἐκ Λάρτας) χρειάζεται κανεὶς δύο ἡμέρας μέχρι τοῦ Ἀφίλου (πρόκειται ἀναμφιβόλως περὶ τῆς πόλεως Ἀχελῶου), φρούριον εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκονται περίπου τριάκοντα Ἰουδαῖοι, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς των τὸν ῥαββῖνον Σαββατάι. Ἐκεῖθεν (δηλ. ἐξ Ἀχελῶου) χρειάζεται ἡμίσειαν ἡμέραν μέχρις Ἀνατολικοῦ, τὸ ὁποῖον κεῖται ἐπὶ «βραχίονος θαλάσσης». Ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας μεταβαίνει ἐκεῖθεν εἰς Πάτρας».

¹) Ä. Asher, The Itinerary of Rabbi Benjamin of Tudela εἰς 2 τόμους. London 1840—1841. Κατὰ τὸν Adler (βλ. κατωτ. σημ.) σ. XII, ἡ ἐκδοσις τοῦ Asher εἶναι ἡ ἀρίστη τῶν ἐκδόσεων τοῦ Ὀδοιπορικοῦ.

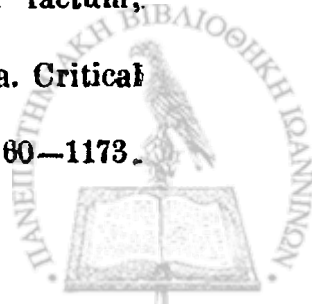
²) F. P. Baratier, Voyages de Rabbi Benjamin, fils de Jona de Tudèle, Amsterdam 1734 τ. I, 37.

³) Itinerarium D. Benjaminii cum versione et notis Constantini l'Empereur. Leyden 1633.

⁴) Itinerarium Benjaminii Tudelensis . . . ex hebraico latinum factum, Bened. Aria Montano interprete. Anvers 1575.

⁵) Marcus Nathan Adler, The itinerary of Benjamin of Tudela. Critical text, translation and Commentary, London 1907· βλ. ἰδίως σ. 10.

⁶) Ignacio Gonzalez, Llubera, Viages de Benjamin de Tudela, 1160—1173. Madrid 1918 σ. 59—60.

Ὡς ἐννοεῖ τις εὐκόλως ἐξ ἀπλῆς ἀναγνώσεως τοῦ κειμένου τούτου δὲν πρόκειται περὶ ταξιδίου ἐξ Ἄρτης εἰς Αἰτωλικὸν ἐπιχειρηθέντος εἰς διάστημα ἡμισείας ἡμέρας, ἀλλὰ περὶ ταξιδίου ἐξ Ἀχελῷου εἰς Αἰτωλικόν, εἶναι δὲ λογικώτατον ἢ μεταξὺ τῶν δύο τούτων σημείων ἀπόστασις νὰ δύναται νὰ διανυθῆ ἐντὸς ἡμισείας ἡμέρας. Κατόπιν τῆς παρατηρήσεως ταύτης θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀναπαραστήσωμεν, συμφώνως πρὸς τὸ κείμενον, τὸ δρομολόγιον τοῦ ἰσπανοῦ περιηγητοῦ ὡς ἐξῆς: Ὁ ραββῖνος καταλείπει τὴν Κέρκυραν καὶ ἐντὸς δύο ἡμερῶν διαπλέει τὴν θάλασσαν μέχρι τοῦ λιμένος τῆς Σαλαγαράς πιθανῶς ἐπινείου τῆς «χώρας τῆς Ἄρτας» κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην¹. Ἄναμφιβόλως δύο ἡμερονύκτια—48 ὥραι—εἶναι, νομίζομεν, ἀρκετὰ ἵνα ἰστιοφόρον δυνηθῆ νὰ διαπλεύσῃ ἔστω καὶ μὲ μετρίως εὐνοϊκὸν ἄνεμον τὸν ἀπὸ Κερκύρας μέχρι τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ὄρμου τοῦ Ἀμβρακικοῦ διάστημα. Τοῦναντίον, δύο ὁλόκληρα ἡμερονύκτια διὰ νὰ μεταβῆ κανεὶς ἐκ Κερκύρας εἰς Λευκάδα εἶναι ὁμολογουμένως πολὺ.

Ἄς παρακολουθήσωμεν τὸν ἡμέτερον περιηγητὴν ἐγκαταλείποντα τὴν Ἄρταν. Κατὰ τὸ κείμενον, μετέβη ἐντὸς δύο ἡμερῶν εἰς τὴν μικρὰν ἀκαρνανικὴν πόλιν Ἀχελῷον, τῆς ὁποίας βραδύτερον ὁ ἐπίσκοπος ὑπόκειται, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Δεσποτάτου, εἰς τὸν μητροπολίτην Ναυπάκτου. Ἡ πόλις αὕτη δὲν πρέπει κατ' οὐδένα λόγον νὰ ταυτισθῆ πρὸς τὸ Αἰτωλικόν, ὡς τοῦτο κάμνει, προφανῶς ἐκ παραδρομῆς, ὁ κ. Ἀνδρεάδης, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι πρόκειται περὶ πόλεων διαφόρων ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν πρώτη ἔκειτο κάπου πλησίον τοῦ φερωνύμου ποταμοῦ, ἡ δὲ δευτέρα Αἰτωλικὸν μὲν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, Ἀνατολικὸν δὲ κατὰ τὸν μεσαιῶνα καλουμένη κεῖται πολὺ μακρὰν τοῦ Ἀχελῷου καὶ ἐν τῇ Αἰτωλίᾳ. Ἄλλως τε, εἰς τὸ κείμενον αἱ δύο πόλεις ἀναφέρονται διακεκριμένως, ἔκιντο δέ, λεγεί ὁ Βενιαμίν, εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ἡμέρας ἢ μία ἀπὸ τῆς ἄλλης· εἰδικῶς περὶ τοῦ Αἰτωλικοῦ ἀναφέρει τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς πόλεως ταύτης ὅτι «κεῖται ἐπὶ βραχίονος θαλάσσης».

Συμφώνως λοιπὸν πρὸς μίαν τοιαύτην ἀνάγκην τοῦ κειμένου νομίζομεν ὅτι πρέπει εἰς τὴν προφανῶς παρεφθαρμένην λέξιν τοῦ χωρίου νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὸ ὄνομα τῆς Ἄρτας. Τοῦτο πράττουν ὁμοίως, χωρὶς νὰ παρέχουν καμμίαν σχετικὴν δικαιολογίαν, καὶ οἱ τελευταῖοι χρονολογικῶς ἐκδόται τοῦ Ὀδοιπορικοῦ Adler καὶ Llubera. Πράγματι, διὰ νὰ μεταβῆ κανεὶς κατὰ τὸν 12ον αἰ. ἀπὸ τὴν Ἄρταν εἰς τὸν Ἀχελῷον εἴτε διὰ ξηρᾶς, διερχόμενος τὸ Μακρυνόρος, εἴτε διὰ θαλάσσης ἀποβιβαζόμενος

¹) Πρβλ. βίον Ὀσίας Θεοδώρας, παρὰ Migne, Patrol. gr. CXXVII, σ. 904.

εἰς σημείον τι τῆς ἀκαρνανικῆς ἀκτῆς, θὰ εἶχεν ἀνάγκην πολλοῦ χρόνου. Ἐν τούτοις, τὰ δύο ἡμερονύκτια περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ τὸ Ὀδοιπορικόν, εἶναι διάστημα πλεόν ἢ ἀρκετόν, λαμβανομένων ὑπ' ὄψει βεβαίως τῶν δυσκολιῶν τὰς ὁποίας παρουσίαζεν ἡ συγκοινωνία τῶν μερῶν τούτων κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα. Τοῦναντίον, νομίζομεν, οὐδέποτε θὰ ἐχρειάζετο κανεὶς δύο ἡμερονύκτια διὰ νὰ μεταβῇ ἐκ τῆς ἀπέναντι τῆς Ἀκαρνανίας πόλεως Λευκάδος εἰς τὴν πόλιν Ἀχελῶν παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμόν. Τὸ σχετικὸν λοιπὸν χωρίον τοῦ Ὀδοιπορικοῦ δὲν περιέχει πλεόν καμμίαν δυσκολίαν πραγματικῆς ἐρμηνείας, δοθέντος ὅτι ἐκ μὲν τῆς Ἄρτης εἶναι λογικόν· χρειάζεται κανεὶς μέχρι τοῦ Ἀχελῶου δύο ἡμέρας, ἐκεῖθεν δὲ μέχρι τοῦ Αἰτωλικοῦ μόνον ἡμίσειαν ἡμέραν.

ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΚΛΟΓΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ

ΔΩΜΘ' ΜΑΪΟΥ ΚΖ'

ΥΠΟ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Α. ΜΥΣΤΑΚΙΔΟΥ

καθηγητοῦ, ἀρχοντος τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Τὸ πρωτόγραφον μεταξὺ ἄλλων τινῶν ἀχρήστων χαρτίων ἐξηγόρασα ἐν καιρῷ τοῦ παγκοσμίου πολέμου κατερχόμενος κατὰ τὰ ἔμοι εἰθισμένα. τὴν πρὸς τὸν Γαλατᾶν ἄγουσαν ὁδὸν ἢ ἀνερχόμενος αὐτὴν πρὸς τὸ Πέραν, ἔν' ἀνεύρω ἐν τοῖς παλαιοβιβλιοπώλαις κάτι χρήσιμον διὰ τὴν βιβλιοθήκην μου. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἢ ὁδὸς αὕτη ἢ τοῦ *Γιουξέκ Καλδιρίμ* γνωστοτάτη ἢ παραλλήλως σχεδὸν τῇ ὑπογείῳ σήραγγι (Τοῦνελ) εἶχε καταστῆ κέντρον βιβλιοπωλικόν, ὥστε ὑπὸ τινων φίλων οὐχὶ ἄνευ λόγων καὶ Rue des Librairies ὠνομάζετο. Ἦτο δὲ δυνατὸν ἔνεκα τῆς ἀναχωρήσεως τῶν κατοίκων καὶ τῆς ἀνταλλαγῆς πολλὰ ἔν' ἀνεύρη τις βιβλία καὶ σπάνια ἐκ δευτέρας ὅμως χειρός.

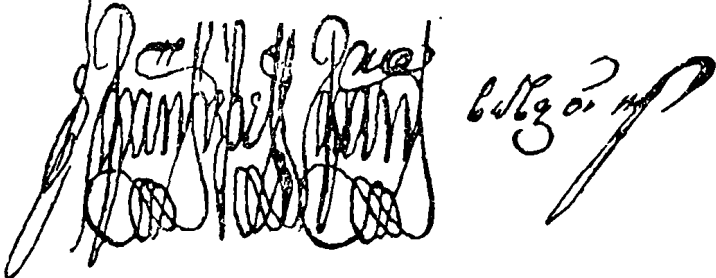
Τὸ πρωτόγραφον ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ Παραμυθίας ἐπισκοπικοῦ θρόνου τῆς μητροπόλεως Ἰωαννίνων θεωρῶ κατάλληλον πρὸς δημοσίευσιν ἐν τοῖς *Ἡπειρωτικοῖς Χρονικοῖς*, ἔχει δὲ ἐπὶ λέξει ὧδε:

† Τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Παραμυθίας ἀπροστατεύτου διαμεινάσης, ἅτε τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος κῦρ Ἀγαπίου πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντος, καὶ εἰς τὰς οὐρανίους μονὰς μεταστάντος, ἡμεῖς οἱ ἐνταῦθα ἐν Ἰωαννίνοις παρευρεθέντες ἀρχιερεῖς, ἐγγράφῳ ἐκκλησιαστικῇ προτροπῇ καὶ ἀδείᾳ τοῦ παναγιωτάτου καὶ σεβασμιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ Δεσπότου τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυρίου Κυρίου Ἀνθίμου καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἱερᾶς ἀγίας Συνόδου, καὶ γνώμῃ καὶ συγκαταθέσει τοῦ σεβαστοῦ Κυριάρχου τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου ἀγίου Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Κυρίου Ἰωαννικίου, συνελθόντες ἐν τῷ τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων ἱερῷ ναῷ τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου, καὶ ψήφους κανονικᾶς προβαλλόμενοι εἰς εὔρεσιν καὶ ἐκλογὴν ἀξίου καὶ ἀρμοδίου προσώπου τοῦ ἀναδεχομένου τὴν ἀρχιερατικὴν προστασίαν καὶ ποιμαντικὴν ράβδον τῆς ἀγιωτάτης αὐτῆς Ἐπισκοπῆς, πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον *Εὐδοξιάδος*, ἀγαπητὸν ἡμῶν ἐν Χῷ ἀδελφὸν κύριον *Διονύσιον* βον δὲ τὸν δσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις *Χρῦσανθον* καὶ γον

τὸν ὀσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις Νεόφυτον, ὧν καὶ τὰ ὀνόματα κατεστρώθη ἐν τῷδε τῷ τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Ἰωαννίνων κώδικι εἰς ἔνδειξιν διηγετικῆ καὶ παράστασιν μόνιμον.

ἡμεῖς ἐπισημασθέντες ἀπὸ καλῶν κατὰ τὴν ἰσχύρην

ὁ Παισιεὺς Ἰωάννης ὁ Μουζωνιάδης χειροεῖρη
 ἡμεῖς τὸ ἀναθεὶς ἡμῶν ἀρχιερέων ἐπὶ τῷ ἐπιπέδῳ
 καθ' ἡμετέραν ἐπὶ τῷ κώδικι τῶν ἐπιπέδων καθ' ἡμῶν.

Τὸ ὑπόμνημα ἐγένετο ἐπὶ Ἀνθίμου τοῦ Δ' τὸ δεύτερον πατριαρχοῦντος (Ὀκτωβρ. 1848 — Ὀκτ. 1852) καὶ ἐπὶ μητροπολίτου Ἰωαννίνων Ἰωαννικίου, τοῦ Ἡπειρώτου¹, ὅστις μετὰ τὴν εἰς Κύζικον μετάθεσιν τοῦ Ἰωακείμ (τοῦ Β', τοῦ μετὰ ταῦτα πατριάρχου) ἐξελέγη².

Περὶ τοῦ ὑπογραφομένου Ἀπολλωνιάδος Χριστοφόρου ἔν μόνον οἶδα καὶ τοῦτο φαινὸν τοῦ ἀνδρὸς προτέρημα ἐκ τῆς ἄλλης φαινήσ καὶ σοφῆς βιογραφίας τοῦ ἀειμνήστου Βράνου, ἣν ἐφιλοπόνησεν ἀνὴρ ταῖς Μούσαις ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἔξοχα πεφιλημένος, ὁ κ. Βιζουκίδης, συγκρατήσας. Ὁ Χριστόφορος, πρὸς πατρός θεῖος τοῦ Βράνου, τὴν φιλομάθειαν τοῦ ἀνεψιοῦ ἀμείβων δὲν ἐκράτησεν αὐτὸν εἰς τὰ ὀδζάκια τῆς ἐπισκοπῆς ἵνα προσφέρῃ, ὡς εἶθιστο τότε, καφὲ καὶ γλυκό, ἀλλ' ἀνέλαβε τὰς δαπάνας τῆς εἰς τὰς σχολὰς τῶν Ἰωαννίνων φοιτήσεως αὐτοῦ³.

Ὁ ἐν τῷ ὑπομνήματι ἀναφερόμενος Ἀγάπιος, καὶ αὐτὸς ἐξ Ἰωαννίνων, διώκησε μετὰ συνέσεως τὴν ἐπαρχίαν ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1827 μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐπισυμβάντος, κατὰ σημείωσιν τοῦ μακαρίτου ἱατροῦ Παναγιωτίδου, κατὰ τὴν νύκτα τῆς Μ. Πέμπτης τοῦ 1849 μετὰ τὴν τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων ἀνάγνωσιν. Ἦτο ἀνὴρ φιλόμουσος, τὸ κοινὸν σχολεῖον εἰς ἑλληνικὸν προαγαγὼν καὶ τὰς πρὸς τοῦτο διὰ τὴν

¹) Πρὸς διάκρισιν τοῦ ὁμωνύμου του Κρητός. Βλέπε νῦν τὸν φίλτατον μ. ἀγ. Παραμυθίας κ. Ἀθηναγόρα «ἡ Ἐκκλησία Ἰωαννίνων» ἐν σ. 43 τῶν ΗΧ τοῦ 1928.

²) Ὁ Ἰωακείμ οὗτος εἶναι ὁ ἀπὸ Δρυϊνουπόλεως (1835), ὅστις ἀπεμακρύνθη τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλὰ μετὰ τὴν τοῦ Ἰωαννικίου τοῦ Κρητός ἀρχιερατείαν ἀνέλαβεν αὐθις τὸν θρόνον. Εἶτα Κυζίκου, καὶ μετέπειτα πατριάρχης κατὰ τὸ 1860.

³) Ὅρα σελ. 24 τοῦ πρώτου παραρτήματος τῶν «Ἡπ. Χρ.» (τοῦ Βιογραφικοῦ).

μετατροπὴν οἰκίας τινὸς παρὰ τῇ Μητροπόλει δαπάνας καταβαλόν. Τὴν ἀνακομιδὴν τῶν λειψάνων τοῦ Ἁγαπίου ἐτέλεσεν ὁ μακαρίτης φίλος μου ὁ Παραμυθίας Ἰωάννης, (Χατζῆ Ἀποστόλου) ὁ Ἰμβριος, ὁ μετὰ ταῦτα Δεσκάτης, εἶτα Λέρου καὶ Καλύμνου καὶ μετέπειτα Κασσανδρείας, ἐν τοῖς Ε. Νοσοκομείοις τῆς ΚΠ ἀποθανῶν (Ἰουνίῳ 1915).

Ὁ δ' ἐκλεγείς Διονύσιος ἐκ Τσεσμὲ (Κρήνης) εἶναι ὁ ἀγοράσας τὴν οἰκίαν τῆς Μητροπόλεως, ὁ ἐξασφάλισας τὴν λειτουργίαν τῆς σχολῆς τῆς Πάργας, ὁ ἐπὶ εἰκοσαετίαν ὡς κάλλιστα τὰ τῆς ἐπαρχίας ἰθύνας. Ἀείμνηστοι ἄνδρες ¹.

Ὁ ἐπισκοπικὸς τίτλος (φήμη) κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα ἔσχε, κατὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ πολιτικὰς ἀνάγκας, διαφορὰς, περὶ ὧν πᾶς λόγος ἐνταῦθα παρέλκει, ὡς καὶ ἡ τοῦ ἐπισκόπου ἔδρα κατὰ τὰς περιστάσεις ἀλλαγῆς. Οἱ ἐπίσκοποι ἄλλοτε εἰς ἄλλας κωμοπόλεις διέμενον, ὡς οἱ περὶ τὰς ἠπειρωτικὰς μητροπόλεις ἀσχοληθέντες καὶ οἱ περὶ ἠπειρωτικῶν Ἀγαθοεργημάτων γράψαντες σημειοῦνται.

Κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1895 ἐξεδόθη Τόμος Συνοδικός, δι' οὗ ἡ Ἐπισκοπὴ Παραμυθίας εἰς Μητρόπολιν προεβιβάζετο τὸν 73 θρόνον πρὸ τοῦ Βελλᾶς ἐν τῷ Συνταγματικῷ καταλαβοῦσα. Ἄλλ' ἅμα καὶ ἄλλος Σ. Τόμος ἐξεδίδετο, καθ' ὃν ἡ Ἐξαρχία Γηρομηρίου καὶ τὰ χωρία αὐτῆς ὑπάγονται εἰς τὴν Μητρόπολιν Παραμυθίας, μετωνυμουμένης ἀπὸ τοῦδε εἰς Μητρόπολιν Παραμυθίας καὶ Φιλιππῶν».

Κατὰ τὴν νέαν διαρρύθμισιν τῶν ἐπαρχιῶν ἡ ἐπαρχία Παραμυθίας καὶ Πάργας ἴδιον ἀπετέλεσε τμήμα, τυχοῦσα κατ' εὐχὴν παραμυθίας ἀληθοῦς ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ νῦν φιλιτάτου καὶ ἐν πᾶσιν ἀξιωτάτου, ἡδέως δὲ περὶ τὰ βυζαντιακὰ διατρίβοντος μητροπολίτου κ. Ἀθηναγόρα, τοῦ ἀπὸ Μ. Πρωτοσυγκέλλων. Τὴν ἔνωσιν ὁμως ταύτην Π. καὶ Πάργας ἀπήντησα ἤδη ἐν σημειώσει οὐ μόνον μαθητοῦ μου. . . ἀλλὰ καὶ τοῦ ἱατροῦ τοῦ μακαρίτου Δ. Παναγιωτίδου (πρὸ τοῦ 1900) ὅστις σημειοῦται «ἐξ ἐπιγραφῆς ναοῦ τοῦ ἁγ. Νικολάου ἐν τῷ χωρίῳ Ἄρτσα τοῦ Φαναρίου: ἱστορήθη . . . ἀρχιερατεύοντος τοῦ θεοφιλεστάτου καὶ λογιωτάτου Κυρίου Κυρίου Ἀνθίμου Παραμυθίας καὶ Πάργας διὰ . . . 1785 Φεβρ. 28» ².

¹) Τῷ ἐπ' ἀγαθῷ τὰ τῆς ἐπαρχίας ἰθύνοντι φιλιτάτῳ μητροπολίτῃ κ. Ἀθηναγόρῳ ἀφιένται τὰ λοιπὰ ὅσα ὅσα. Σημειωτέον ὅτι ἐκ κώδικος τῆς Παραμυθίας κατέχω ἐν ἀτελεῖ αὐτογράφῳ τὰς ἐν συμπλέγμασιν ὑπογραφὰς τοῦ Ἀνθίμου (ὅστις γράφει καὶ βεβαίῳ), τοῦ Ἀμβροσίου (1813), τοῦ Νεοφύτου (1822), τοῦ Ἀγαπίου τούτου καὶ τοῦ Γρηγορίου (18 Ἰουλίου 1881) ὅστις ἀπεβίωσεν ὡς Βάρνης (1891) ἀξιόλογος κατὰ πάντα ἀρχιερεὺς, ὡς ἐβεβαίῳ ὁ μακαρίτης πατήρ μου. Αἱ ἐν παρενθέσει χρονολογίαι εἶναι τῶν ἐν τῷ κώδικι ὑπογραφῶν.

²) Ὁ μακαρίτης Παναγιωτίδης ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰς ἐν τῷ ΚΖ' τόμῳ τοῦ Ε. Φιλ. Συλλόγου περὶ κώδικος τῆς Παραμυθίας, προικοδοσιῶν κ.λ. σημειώσεις (1900).

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΨΑΛΙΔΑ

Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΑΡΧΑΣ ΤΟΥ ΙΘ' ΑΙΩΝΟΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ

Γ. ΧΑΡΙΤΑΚΗ

Καθηγητοῦ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, πρώην Ὑπουργοῦ.

Ἀπὸ τῶν μέσων περίου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος σημειοῦται ἀξιοσημείωτος πνευματικὴ καὶ οἰκονομικὴ κίνησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ¹, ἣτις ἐστέφθη ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως. Ἡ κίνησις ἐξεπροσωπήθη ὑπὸ πολλῶν καὶ ἐπιλέκτων ἀνδρῶν, ἐξ ὧν ἄλλοι μὲν διέπρεψαν ὡς ἔμποροι, ἐκμεταλλευθέντες κυρίως τὰς γραμμὰς τῆς Μαύρης Θαλάσσης καὶ τῆς Μεσογείου, ἰδρύσαντες δὲ τὰς πολυαρίθμους ἐμπορικὰς ἀποικίας τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, ἄλλοι δὲ διεκρίθησαν ὡς πνευματικοὶ καθοδηγηταί, διαδόσαντες τὴν παιδείαν ἀνὰ τὸ ὑπόδουλον ἔθνος ἀπὸ τῶν στοιχειωδῶν γραμμάτων μέχρι τῆς ἀνωτέρας διδασκαλίας, ἣτις ἐνίοτε ἐξικνεῖτο καὶ μέχρι πανεπιστημιακοῦ σχεδὸν ἐπιπέδου. Ὁ Ἰωαννίτης Ἀθανάσιος Πέτρου Ψαλίδας² (1764—1829) κατέχει ἐπίλεκτον μεταξὺ αὐτῶν θέσιν καὶ εἶνε ἀπὸ τοὺς μᾶλλον ἐνδιαφέροντας, συγκεντρῶνων ἐξαιρετικὰ καὶ σπάνια προτερήματα. Κάτοχος ἀφ' ἐνὸς εὐρείας φιλοσοφικῆς μορφώσεως, ἐκδηλωθείσης εἰς τὰ εἰδικὰ φιλοσοφικά του συγγράμματα³, ἦτο ἀφ' ἐτέρου (κατὰ τὸ σύστημα τῶν πολυϊστόρων τῆς ἀναγεννήσεως μέχρι καὶ τοῦ ΙΗ' αἰῶ-

¹) Ἡ κίνησις ἤρχισεν ἐνωρίτερα, ἀλλὰ κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος παρουσιάζονται ἤδη πολλαὶ ἐκδηλώσεις ἀκμῆς. Διὰ τὴν ἐναρξιν τῆς κινήσεως πρὸβλ. Μ. Γεδεών, Λυκαυγὲς πνευματικῆς κινήσεως παρ' ἡμῖν 1700—1730 (ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 5 1930, σ. 48 κέξ.). Ἡ πνευματικὴ ἀταγέννησις τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ δὲν ἔχει ἐπαρκῶς ἐρευνηθῆ, ἰδίως δὲν ἔχουν μελετηθῆ τὰ συγγράμματα τῶν τότε ἀκμασάντων λογίων, πολλοὶ δ' ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἀσχοληθέντων μὲ τὸ ζήτημα περιορίσθησαν κυρίως εἰς τὴν περιουλογὴν βιογραφικῶν πληροφοριῶν. Ἐν τῇ ἐνδεῖα ταύτῃ εὐφρόσυνον ἀποτελεῖ ἐξαιρέσειν ἡ ἐργασία τοῦ κ. Φ. Μιχαλοπούλου «Τὰ Γιάννενα κ' ἡ νεοελληνικὴ Ἀναγέννησις 1648—1820» (Ἀθῆναι 1930), ὅπου μετὰ γνώσεως τῶν πηγῶν καὶ ζωηρότητος ἐξιστορεῖται σπουδαία σελίς τῆς πνευματικῆς μας ἀναγεννήσεως. Τὰ παλαιότερα δημοσιεύματα, τὰ ὅποια ἄλλως τε δὲν εἶναι καὶ πολυαρίθμα, δὲν ἐκθέτουν τὴν ἐσωτερικὴν ὑπόστασιν τῆς πνευματικῆς ταύτης κινήσεως καὶ δὲν καθορίζουν τὰς κατευθυντηρίους αὐτῆς ἀρχάς.

²) Ἡ γραφὴ «Ψαλίδας» εἶναι ἐσφαλμένη· ὁ ἴδιος ὑπέγραφε πάντοτε «Ψαλίδας» μὲ ἐν λ.

³) Ἀληθῆ Εὐδαιμονίαν, Πρακτικὴν Φιλοσοφίαν, Λογικὴν κλπ.

νος) γνώστης καὶ πολλῶν ἄλλων ἐπιστημονικῶν κλάδων, τοὺς ὁποίους ἀλληλοδιαδόχως ἐδίδαξεν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ¹ εἰς Ἰωάννινα, Κέρκυραν καὶ Λευκάδα. Ἀλλὰ πλὴν τῆς θετικῆς καὶ εὐρείας μορφώσεως ὁ Ψαλίδας ἐνδιαφέρει διὰ τὸν εὐγενῆ ὑπὲρ τῆς παιδείας ἐνθουσιασμόν του καὶ τὴν καινοτόμον προοδευτικότητά του ἐκδηλωθεῖσαν καὶ εἰς τὴν ἀγάπην του διὰ τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν. Εἶνε ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι μὲ ὄλας των τὰς δυνάμεις συνέτεινον εἰς τὴν περὶ τὸ ἔτος 1800 σημειομένην οὐσιώδη πνευματικὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ ², ἣτις ἀπετέλεσε τὸ στερεὸν βᾶθρον ἐφ' οὗ οἰκοδομήθη ἡ φυλετικὴ καὶ πολιτικὴ μας ἀναγέννησις.

Ὁ Ψαλίδας ἀρμόζει νὰ γίνῃ ἀντικείμενον ἐγγυτέρας λεπτολόγου ἐρεῦνης τόσον ὡς ἄνθρωπος ὅσον καὶ ὡς διδάσκαλος. Ἴσως δὲ ἄλλοτε μοῦ δοθῆ εὐκαιρία νὰ ἀσχοληθῶ ἐκτενέστερον μὲ αὐτόν, πρὸς τὸ παρὸν ὅμως περιορίζομαι εἰς τὴν ἐκδοσιν τμήματος ἐκ τῆς περὶ Γεωγραφίας παραδόσεώς του.

Ἐν ἐκ τῶν πολλῶν μαθημάτων τὰ ὁποῖα ἐδίδασκεν ὁ Ψαλίδας ἦτο καὶ ἡ Γεωγραφία, ἐσώθησαν δὲ διάφορα χειρόγραφα περιέχοντα τὸ κείμενον τῆς παραδόσεως ταύτης, ἐν δὲ ἐκ τούτων ἔχω εἰς τὴν κατοχὴν μου. Ἡ Γεωγραφία αὕτη παρέμεινε μέχρι τοῦδε ἀνέκδοτος, τὸ μέρος ὅμως αὐτῆς ποὺ ἀφορᾷ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Τουρκίαν παρουσιάζει ἀρκετὸν ἐνδιαφέρον ὥστε νὰ ἀξιῶ νὰ δημοσιευθῆ ³. Τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον διέτρεξα, νομίζω ὅτι θὰ ἦτο περιττὸν νὰ δημοσιευθῆ καθόσον περιέχει τὰς πληροφορίας ποὺ συναντῶνται καὶ εἰς τὰς συγχρόνους καὶ ἐκτυπωθείσας ἤδη γεωγραφίας (ὡς π.χ. τὰς τῶν Βάλθη — Κούμα, Λωρέντη) εἶνε δὲ πολὺ συντομώτερον τούτων.

Τὸ ὅλον σύγγραμμα ἀρχίζει μὲ γενικὰς περὶ γεωγραφίας παρατηρήσεις, ἔπονται τὰ δύο μέρη τῆς κυρίως γεωγραφικῆς μελέτης, τὸ πρῶτον περιλαμβάνει τὴν φυσικὴν καὶ πολιτικὴν περιγραφὴν τῆς γῆς, τὸ δεύτερον τὴν μαθηματικὴν γεωγραφίαν. Ἡ περιγραφή τῶν χωρῶν ἐνδιαφέ-

¹) Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1792 μέχρι τοῦ θανάτου του (1829).

²) Ἡ πνευματικὴ αὐτὴ κίνησις ἀπὸ τοῦ 1840 περίπου καὶ ἐφεξῆς σημειώνει ὕψισιν, φθάσασαν εἰς τὸ κατώτατον αὐτῆς σημεῖον κατὰ τὰ ἔτη 1885—1900.

³) Ἡ ἐκδοσις ὁλοκλήρου τοῦ ἔργου θὰ ἦτο ματαιὰ καὶ θὰ ἀπετέλει σπατάλην, ὅπως ἀποτελεῖ σπατάλην ἡ δημοσίευσις πολυτόμων ἀρχείων ἐξ ἐγγράφων ποὺ δὲν παρουσιάζουν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον. Ἀρκεῖ νὰ δημοσιεύωνται ἀκριβῆ εὐρετήρια τῶν ἀρχείων καὶ νὰ ἀνατυποῦνται μόνον τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν ἐγγράφων. Ἡ δημοσίευσις μακρᾶς σειρᾶς ἀσημάντων ἐγγράφων καὶ μάλιστα ἄνευ σχολίων (ἔχω ὑπ' ὄψιν μου περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ «σοφὸς» ἐκδότης ἤρκεσθη νὰ στέλλῃ εἰς τὸ τυπογραφεῖον αὐτὰ τὰ ἐγγράφα), ἀποτελεῖ ἐκδήλωσιν πρωτογόνου καὶ ἀφελοῦς ἀντιλήψεως περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἱστορικῆς ἐρεῦνης καὶ παιδαριώδους ἐκδοτικῆς ματαιοδοξίας.

ρει ἰδιαίτερος, διότι εἰς αὐτὴν παρεμβάλλονται πολλαὶ πληροφορίες περὶ τῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν λαῶν. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ γεωγραφία τοῦ Ψαλίδα εἶνε πολὺ πλεον ἐνδιαφέρουσα τῆς τοῦ συμπατριώτου του Μελετίου τοῦ Ἀθηνῶν, (ἥτις πάλιν διακρίνεται διὰ τὰς πολλὰς ἱστορικὰς πληροφορίες), δυναμένη νὰ συγκριθῇ μὲ τὰς γεωγραφίας τοῦ Νικολάου Λωρέντη καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Κούμα.

Ὡς εἶπον, ἐκ τοῦ ὅλου ἔργου ἰδιαίτεραν ἀξίαν ἔχει ἡ περιγραφή τῆς τότε Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας (περιλαμβανούσης καὶ τὴν Ἑλλάδα), ἥτις γίνεται λεπτομερέστερον περιεχομένη εἰς τὰ φύλλα 24α—56β τοῦ χειρογράφου, καὶ ὅπου εἶνε φυσικὸν νὰ διετύπωσεν ὁ Ψαλίδας καὶ ἰδίας παρατηρήσεις, ὡς καὶ ἡ πολὺ ὅμως συντομωτέρα (φ. 111β—117α) περιγραφή τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας. Ἐκ τῶν τμημάτων πάλιν τούτων ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον ἔχουν οἱ χαρακτηρισμοὶ τῶν διαφόρων λαῶν ἀπὸ τοὺς ὁποίους συγκροτεῖται ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία¹ ὡς καὶ αἱ πληροφορίες περὶ τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἐν γένει οἰκονομίας ἐκάστου διαμερίσματος. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ συγγραφή τοῦ Ψαλίδα θὰ ἀποτελέσῃ πολύτιμον συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας. Ἡ γλῶσσα τοῦ Ψαλίδα εἶνε ζωηρά, οἱ δὲ χαρακτηρισμοὶ του ἀκριβεῖς καὶ ἐνίοτε δηκτικοί².

Τὸ κείμενον τῆς γεωγραφίας, ἐξ ἧς περικοπὴ ἐκδίδεται, ἀντιπροσωπεύει σημειώσεις ἐκ τῆς παραδόσεως τοῦ Ψαλίδα, γραμμένας κατὰ τὰ ἔτη 1817 καὶ 1822 ἀπὸ τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Ἐλευθέριον Ἰωάννου Τόλιογλου. Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ χειρογράφου πείθει ὅτι δὲν πρόκειται περὶ προχείρων σημειώσεων συντεταγμένων ὑπὸ μαθητοῦ ἀδαοῦς, ἀλλὰ περὶ ὑπαγορεύσεως ἐκ μέρους τοῦ καθηγητοῦ, δι' αὐτὸ καὶ ἡ φρασεολογία εἶνε ἀρτία καὶ οἱ ὄροι ἀκριβεῖς, ἀφ' ἑτέρου ὅμως τὸ ἐκδιδόμενον χειρόγραφον δὲν θὰ εἶνε τὸ πρωτόγραφον, δηλαδὴ δὲν ἐγράφη καθ' ὑπαγόρευσιν ἄμεσον τοῦ Ψαλίδα, ἀλλὰ φαίνεται νὰ εἶνε καθαρογεγραμμένον ἀντίγραφον τοῦ πρωτογράφου. Αὐτὸ προκύπτει τόσον ἐκ τῆς μεγάλης ἐπιμελείας καὶ τάξεως μεθ' ἧς εἶνε γραμμένον, ὅσον καὶ ἐξ ὠρισμένων σφαλμάτων, τὰ ὁποῖα θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ γίνουν ἐὰν ἐγράφητο καθ' ὑπαγόρευσιν³. Γλῶσσα εἶνε ἡ δημοτικὴ.

Τὸ χειρόγραφον ἀνῆκον εἰς τὴν προσωπικὴν μου βιβλιοθήκην, ἀποτελεῖται ἐκ 250 φύλλων ἐκ χάρτου λεπτοῦ, μήκους 170 χιλιοστῶν καὶ πλάτους 117 χιλιοστῶν τοῦ μέτρου. Ἡ γραφή εἶνε κανονικωτάτη, ὁμοιό-

¹) Πρβλ. § 26 τῆς περιγραφῆς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας.

²) Πρβλ. § 59 τὰς εἰρωνικὰς του παρατηρήσεις διὰ τὸν λογιωτατισμὸν τῶν Ἀθηναίων.

³) Π. χ. ἡ γραφή «Λῶος» ἀντὶ «Ἀῶος» μόνον ἐξ ἀβλεψίας ἀντιγράφου ἠδύνατο νὰ προέλθῃ, θὰ ἦτο δὲ ἀδύνατος ἐὰν ἡ λέξις εἶχε γραφῆ καθ' ὑπαγόρευσιν.

μορφος καὶ εὐανάγνωστος. Εἰς ἑκάστην σελίδα τὸ κείμενον καταλαμβάνει 23 γραμμὰς, πλάτους 80 χιλιοστῶν. Τὸ μῆκος τοῦ κειμένου ἑκάστης σελίδος εἶνε 125 χιλιοστῶν. Ὁ τόμος ἔχει δέσιμον παλαιὸν δερμάτινον. Τὰ περιεχόμενα τοῦ κώδικος ἔχουν ἀναλυτικῶς ὡς ἑξῆς :

1. Φ 1—2 Κενά.

2. Φ 4^α Τίτλος: «Γεωγραφία κατὰ Ἀθανάσιον Πέτρον Ψαλίταν, Ἀρχιδιδάκαλον τῆς ἐν Ἰωαννίνοις Καπλανικῆς Σχολῆς 1917»².

3. Φ 4^β Κενόν.

4. Φ 5^α — 21^α «Περὶ Γεωγραφίας γενικῶς» Ἄρχ. «Τί εἶνε ἡ Γεωγραφία; Ἡ Γεωγραφία εἶνε μιὰ περιγραφή τῆς γῆς φυσική, πολιτικὴ καὶ μαθηματικὴ ἢ ἀστρονομικὴ». (Περιλαμβάνει γενικὰ περὶ γεωγραφίας καὶ πληθυσμοῦ, ἤτοι περὶ ἡπείρων, ὠκεανῶν, φυλῶν, περὶ τῶν διαφορῶν τῶν ἀνθρώπων, περὶ ἀγρίων, ἀμαξοβίων, γεωργικῶν, περὶ τῶν εἰδῶν τῆς διοικήσεως, περὶ ζωνῶν τῆς γῆς, περὶ τῶν προϊόντων αὐτῆς, περὶ χαρτῶν).

5. Φ 21^β — 98^α «Μέρος Αὐοῦ Εὐρώπη».

Εἰς τὸ Φ 56^β διακόπτεται τὸ κείμενον καὶ εἰς τὴν κενὴν σελίδα 57^α ἀναγράφεται τὸ ἑξῆς σημεῖωμα: «Περὶ Ρουσσίας Κορφοῦς 1822 αἱ Σεπτεμβρίου». Εἰς δὲ τὸ τέλος τοῦ περὶ Εὐρώπης μέρους ἔχουν σημειωθῆ τὰ ἑξῆς τῇ αὐτῇ χειρὶ ὡς καὶ τὸ λοιπὸν κείμενον: «Τέλος τοῦ αὐοῦ μέρους, ἤτοι ὅλης τῆς Εὐρώπης.—Τῷ θεῷ δὲ κλέος—Ἐλευθέριος Ἰωάννου, 1817 Μαΐου 20».

6. Φ 98^β — 99^β Κενά.

7. Φ 100^α — 106^β «Ἀφρική».

8. Φ 107^α — 129^β «Ἀσία».

9. Φ 130^α — 133^α «Αὐστραλία».

10. Φ 133^β — 145^α «Ἀμερική».

11. Φ 145^β — 147 Κενά. Ἐν φ. 146^α: «Μέρος Β' τῆς Καπλανικῆς σχολῆς τῶν ποτὲ Ἰωαννίνων. Παρὰ τοῦ Ἀθανασίου Πέτρον Ψαλίδα ἀρχιδιδασκάλου τῆς αὐτῆς σχολῆς».

12. Φ 148^α — 310 «Μέρος Βοῦ Γεωγραφίας». Περιλαμβάνει τὴν μαθηματικὴν, ὡς τὴν ὀνομάζει ὁ συγγραφεύς, γεωγραφίαν, ὅπου ἐκτίθενται μαθηματικαὶ καὶ γεωμετρικαὶ τινες ἔννοιαι, περὶ μήκους καὶ πλάτους, περὶ ἀστρονομίας, περὶ μετεωρολογίας, περὶ τῶν κυριωτέρων γεωργικῶν προβλημάτων, ὅπου λύονται μὲ τὴν σφαῖραν (Φ 185^β), περὶ τοῦ πολιτικοῦ ἔνιαυτοῦ ἢ Καλενδαρίου (Φ 199^α), περὶ τῆς Ἰνδικτιῶνος (Φ 207^α), περὶ τῶν μεγάλων ἐποχῶν (Φ 209^α). Εἰς τὸ τέλος δὲ τοῦ κειμένου εὐρηται τὸ ὄνομα «Ἐλευθέριος Ἰωάννου Τόλιογλου», ἑτέρα δὲ χειρὶ «τῷ δὲ διδασκάλῳ ἡμῶν δόξα καὶ κλέος Ἀναστάσιος Κρ...» (δὲν κατωρθῶθη ἢ ἀνάγνωσις τῆς ὑπογραφῆς).

13. Φ 211—246 Κενά.

14. Εἰς τὸ τέλος εὔρηνται τρεῖς πίνακες, ἐξ ὧν οἱ δύο ἔχουν γεωμετρικὰ σχήματα, ὃ δὲ τρίτος κενός.

Τὸ καίμενον εἶνε διηρημένον εἰς παραγράφους, τὰ δὲ περιεχόμενα τῶν παραγράφων τῶν δύο ἐκδιδομένων περικοπῶν εἶνε τὰ ἀκόλουθα :

Α'. Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία.

§ 16	Γενικὰ περὶ Εὐρωπ. Τουρκίας	§ 40	Βοσνία
§ 17	» » » »	§ 41	Πόλεις Βοσνίας
§ 18	ἽΟρη » »	§ 42	Ποταμοὶ »
§ 19	Ποταμοὶ » »	§ 43	Μαυροβούνιον
§ 20	» » »	§ 44	Μακεδονία
§ 21	Λίμναι καὶ θάλασσαι »	§ 45	Ποταμοὶ Μακεδονίας
§ 22	Κλίμα » »	§ 46	Κλίμα καὶ Προϊόντα Μακεδονίας
§ 23	Προϊόντα » »	§ 47	Πόλεις Μακεδονίας
§ 24	Λαοὶ » »	§ 48	Ἀρχαῖαι πόλεις Μακεδονίας
§ 25	Θρησκεῖαι » »	§ 49	Ἀλβανία
§ 26	Χαρακτηρισμοὶ λαῶν »	§ 50	»
§ 27	Πολίτευμα Τουρκίας	§ 51	Ἡπειρος
§ 28	Διοικητικὴ διαίρεσις Τουρκίας	§ 52	»
§ 29	Θράκη	§ 53	Πόλεις Ἀλβανίας καὶ Ἡπειρου
§ 30	Κωνσταντινούπολις	§ 54	Ἄρτα
§ 31	Λοιπαὶ πόλεις Θράκης	§ 55	Ἐπτάνησος
§ 32	Βουλγαρία	§ 56	Ἑλλὰς (γενικὰ)
§ 33	Πόλεις Βουλγαρίας	§ 57	Θεσσαλία
§ 34	Βλαχίας	§ 58	Πόλεις Θεσσαλίας
§ 35	Πόλεις Βλαχίας	§ 59	Στερεὰ Ἑλλὰς καὶ Πελοπόννησος
§ 36	Μολδαβία	§ 60	Κρήτη καὶ νῆσοι Αἰγαίου
§ 37	»		
§ 38	Βεσσαραβία		
§ 39	Σερβία		

Β'. Ἀσιατικὴ Τουρκία.

§ 24	Γενικὰ	§ 32	Συρία καὶ Παλαιστίνη
§ 25	Πόλεις Μικρᾶς Ἀσίας	§ 33	Πόλεις Συρίας καὶ Παλαιστίνης
§ 26	Ἀρμενία	§ 34	Νῆσοι Ἀρχιπελάγους
§ 27	Γεωργία	§ 35	Ρόδος
§ 28	»	§ 36	Ἀραβία
§ 29	Ἀσσυρία καὶ Μεσοποταμία	§ 37	Σοκότουρα
§ 30	Βαβυλωνία	§ 38	Ἀραβία.
§ 31	Πόλεις Βαβυλωνίας		

Τὸ κείμενον ἐκδίδεται ὡς ἔχει ἐν τῷ χειρογράφῳ¹, τηρουμένης τῆς ὀρθογραφίας αὐτοῦ, διόρθωσις αὐτοῦ ἐγένετο μόνον ὡς πρὸς τὸν το-
νισμὸν καὶ τὴν στίξιν. Εἰς τὸν αὐξοντα ἀριθμὸν τῶν παραγράφων
προσετέθησαν ἐντὸς γωνιωδῶν παρενθέσεων τίτλοι πρὸς διευκόλυνσιν
τοῦ ἀναγνώστου. Τὸ κείμενον εἶνε σαφὲς καὶ δὲν χρήζει σχολίων, ἐλάχι-
στα δὲ τοιαῦτα προσετέθησαν. Ὅπου εἶχον ἀμφιβολίαν ἐὰν ἡ γραφή
τοῦ κειμένου ἦτο ὀρθῆ παρέβαλα τὸ περιεχόμενον μὲ τὰς πληροφορίας τὰς
περιεχομένας εἰς γεωγραφίας συγγραφείσας κατὰ προγενεστέραν ἢ καὶ
σύγχρονον περίπτου ἐποχὴν²⁻³.

---

1) Τὴν ἐκ τοῦ χειρογράφου ἀντιγραφὴν ἐξεπόννησεν, εὐγενῶς προσφερθεὶς, ὁ ἐξ Ἰωαννίνων πτυχιούχος τῆς Νομικῆς καὶ τελειόφοιτος τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς Οἰκο-
νομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν κ. Κωνστ. Φρόντζος, ὃν παρακαλῶ νὰ δεχθῆ
καὶ ἐντεῦθεν τὰς εὐχαριστίας μου.

2) Αἱ παρ' ἐμοῦ χρησιμοποιηθεῖσαι γεωγραφικαὶ πραγματεῖαι εἶνε αἱ ἀκόλουθοι :

1) *Γεωργίου Φατζέα* Γραμματικὴ Γεωγραφικὴ τ. Β' Βενετία 1760.

2) *Μελετίου* Γεωγραφία παλαιὰ καὶ νέα . . . . ἔκδ. 2α Ἀνθίμου Γαζῆ τ. Β'
καὶ Γ' Βενετία 1807.

3) *Νικηφόρου Θεοτόκου* Στοιχεῖα Γεωγραφίας Βιέννης 1804.

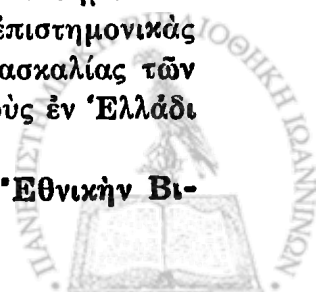
4) *Διονυσίου Πύρρου* Γεωγραφία μεθοδικὴ Βενετία 1818, ἔκδ. 2α Ναυπλίου 1834.

5) *Νικολάου Λωρέντη* Νεωτάτη διδακτικὴ Γεωγραφία τ. Β' Βιέννη 1838.

6) *Ἀδριανοῦ Βάλλβη* Γεωγραφία, ἐρμηνευθεῖσα ὑπὸ Κ. Μ. Κούμα τ. Γ' Βιέννη 1939.

3) Ἀφοῦ παρέδωκα τὴν παροῦσαν πραγματείαν πρὸς ἐκτύπωσιν εἰς τὰ «Ἡπει-
ρωτικὰ Χρονικά» ἡ διεύθυνσις τούτων μὲ ἐπληροφόρησεν ὅτι ἐδημοσιεύθη τὸ τμήμα
τὸ σχετιζόμενον μὲ τὴν γεωγραφίαν τῆς Ἡπείρου ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Γιαννοπούλου ἐκ
χειρογράφου ἐκτενεστέρου καὶ πληρεστέρου τοῦ ἐμοῦ εἰς τὴν ἐν Βόλῳ ἐκδιδομένην
ἐφημερίδα «Λαϊκὴ Φωνή» (14—19 Ὀκτωβρίου 1928) καὶ ἐκεῖθεν ἀνεδημοσιεύθη ὑπὸ
τοῦ κ. Χ. Σούλη εἰς τὴν ἐν Ἰωαννίνοις ἐκδιδομένην ἐφημερίδα «Ἡπειρος» (26—30
Μαΐου 1929). Τοῦτο ἠγνόουν καὶ ἄφησα τὴν διεύθυνσιν τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονι-
κῶν» ἐλευθέραν ὅπως παραλείψῃ ἐκ τοῦ δημοσιεύματός μου τὰ ἀφορῶντα τὴν Ἡπει-
ρον. Τὰ προμνησθέντα δημοσιεύματα ἠγνόουν καὶ θὰ ἐξακολουθῶ ἀγνοῶν δημοσιεύ-
ματα καταχωρούμενα εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ ἀκατάλληλα δι' ἐπιστημονικὰς
πραγματείας, τοῦτο δὲ πράττων δὲν καινοτομῶ ἀλλ' ἀκολουθῶ τὰς διδασκαλίας τῶν
πραγματικῶν ἐρευνητῶν, ἐξ ὧν ὁ Κρουμβάχερ ἔψεξεν ὡς πρὸς τοῦτο τοὺς ἐν Ἑλλάδι
ἐρευνητάς.

Προσθέτω ὅτι οὐδὲν φύλλον τῆς «Λαϊκῆς Φωνῆς» ὑπάρχει εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βι-
βλιοθήκην καὶ ἐκ τῆς «Ἡπείρου» μόνον μέχρι καὶ τοῦ ἔτους 1926.

[ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΑΙ ΑΣΙΑΤΙΚΗ ΤΟΥΡΚΙΑ
ΕΚ ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΨΑΛΙΔΑ]

[Α'. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΟΥΡΚΙΑ]

§ 16. [Γενικά περὶ Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας].

φ. 24α | Ἀπὸ ταῖς ἐπικράτειαις τῆς Εὐρώπης, πρώτη εἶναι ἡ Αὐτοκρατο-
ρία τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἡ ὁποία ξεχωρίζεται ἀπὸ τὴν Ἀσίαν μὲ
τὴν Μαύρην Θάλασσαν, μὲ τὸ Κατάσταινον¹, μὲ τὸν Μαρμαρᾶν, μὲ τὸν
Πορθμὸν Δαρδανέλια, μὲ τὸ Ἀρχιπέλαγος, μὲ τὸ Ἴωνικὸν πέλαγος καὶ
φ. 24β μὲ τὸν κόρφο τῆς Βενετίας, | ὁποῦ θέλει νὰ εἰπῆ ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸν
μέρος, νότιον καὶ δυτικὸν ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία ἔχει θάλασσαν, καὶ ἀπὸ
τὸ βόρειον μονάχα ἔχει τὴν Ρουσσίαν καὶ Οὐγγαρίαν. Τὸ μᾶκρος τῆς
ἀρχίζει ἀπὸ τὴν 34 μοῖραν, καὶ φθάνει εἰς ταῖς 47 καὶ τὸ πλάτος ἀρχίζει
ἀπὸ τὴν 36, καὶ φθάνει ἕως τὴν 49. Καὶ ἀπὸ τοῦτο καταλαμβάνομεν
ὅτι ὀλίγον τόπον ἔχει ψυχρόν. Τὸ μᾶκρος τῆς λοιπὸν ἀπὸ τὴν νότον εἰς
τὴν Ἄρκτον εἶναι μίλλια Γερμανικὰ 190 καὶ τὸ πλάτος ἀπὸ δύσιν εἰς
ἀνατολήν 160, καὶ ὅλη ἡ ἐπιφάνειά τῆς ἔχει μίλλια τετραγωνικὰ 12000².
Καὶ λογαριάζονται οἱ ἐγκάτοικοί τῆς, ὅχι μὲ σωστὸν λογαριασμὸν ὡσὰν
τὰ λοιπὰ βασίλεια τῆς Εὐρώπης, ἕως 8.000.000, τὰ ὁποῖα πηγαίνουν ὀλι-
γοστεύοντας καὶ ὄχι αὐξάνοντας καὶ διὰ τοὺς μετατοπισμούς, ὁποῦ κά-
μνουν οἱ ὑπήκοοι εἰς ξένα βασίλεια, καὶ διὰ ταῖς πολλαῖς ἀρρώστιας
ταῖς ὁποῖαις ἂν ἦταν ἰατροὶ θὰ ταῖς ἐπρολάμβαναν, καὶ οἱ ἄνθρωποι δὲν

¹) «Κατάσταινον» ἐγράφη ἀντὶ «Κατάστενον» ὁ Βόσπορος πρβλ. Σκαρλ. Βυζαν-
τίου Κωνσταντινούπολις τ. Β' 1862 σ. δ'.

²) Κατὰ τὸν Λωρέντην (τ. Β' σ. 349) ἡ ἔκτασις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ἐκτὸς
τῆς ἀπελευθερωθείσης Ἑλλάδος ἔχει ὡς ἐξῆς: «Κειμένη μεταξὺ τοῦ 33°, 30, ἕως τοῦ
47°, 20 γεωγρ. μήκους, καὶ μεταξὺ τοῦ 35° ἕως τοῦ 48° 18 ἀρκτικοῦ πλάτους, συμ-
περιεχομένης καὶ τῆς νήσου Κρήτης, περιλαμβάνει ἅπασα ἡ νῦν ἐν Εὐρώπῃ Ὀθο-
μανικὴ ἐπικράτεια 9602 περίπου □ μιλ. ἔκτασιν, (κατὰ Ὀφφμάνον 8583 □ μιλ. κατὰ
Καννάβιχον 8500 □ μιλ. κατὰ Βάλβην μόνον 7030 □ μιλ.)· μετὰ δὲ τῶν ἐν Ἀσίᾳ
καὶ Ἀφρικῇ χωρῶν ἀριθμεῖται ὅλη αὐτῆς ἡ κατ' ἐπιφάνειαν ἔκτασις 43,665 περίπου
□ μιλ. ἐξ ὧν 21,100 □ μιλ. περιλαμβάνει ἅπασα ἡ Ἀνατολικὴ Τουρκία, καὶ 12,065
(κατ' ἄλλους 16,750 1/2) □ μιλ. αἱ τῆς Ἀφρικῆς χῶραι». Ὁ Ψαλίδας μεταχειρίζεται
ὡς μέτρον μετρήσεως τὸ γερμανικὸν μίλιον. Ὑπῆρχον τρία γερμανικὰ μίλια: τὸ
πρωσσοικὸν ἢ τοῦ Ἀμβούργου μήκους 7532,48 μέτρων, τὸ σαξωνικὸν (Postmeile) μή-
κους 7500 μ. καὶ τὸ βαυαρικὸν γεωγραφικὸν μίλιον μήκους 7420,44 μέτρων, κατὰ
πάσαν πιθανότητα θὰ πρόκειται περὶ τοῦ τρίτου τὸ ὁποῖον εἶνε καὶ ἴσον σχεδὸν πρὸς
τὸ γεωγραφικὸν μίλιον, μήκους 7422 μέτρων, ἥτοι ἴσον πρὸς τὸ 1/15 τῆς γεωγραφικῆς
μοίρας. Ὁμιλῶν «περὶ τῶν παλαιῶν καὶ νεωτέρων γεωγραφικῶν μέτρων» Νικηφό-
ρος ὁ Θεοτόκης (Στοιχεῖα Γεωγραφίας Βιέννη 1804 σελ. 60—62) ἀναφέρει μετὰ
ἄλλων «Τὰ τῶν Γερμανῶν Μίλια ὧν 15 μῆ μοίρα ἴσα».

θὰ ἐχάνονταν. Καὶ διὰ τὴν μεγάλην ἀράπικην ἀρρώστιαν, ἣ ὁποία λέγεται πανοῦκλα καὶ ἣ ὁποία ἔρχεται συχνὰ καὶ προξενεῖ μέγαν ἀφανισμόν καὶ σὲ πόλεις, καὶ σὲ χωριά. Καὶ ἤμποροῦσε νὰ μὴ ἔλθῃ ἂν ἡ κυβέρνησις ἐλάμβανε μέτρα προφυλακτικά, καθὼς ἔλαβαν καὶ τὰ ἐπίλοιπα βασίλεια τῆς Εὐρώπης, καὶ τὴν ἐμπόδισαν. Σὲ κάθε λοιπὸν μίλλι φ. 25α τετραγωνικὸ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ἀναλόγως ἓνα μὲ τὸ ἄλλο ἔρχονται ἐγκάτοικοι 666. Τόσον ὀλιγάνθρωπος εἶναι ὁ τόπος μας, καὶ μ' ὅλον ὁποῦ εἶναι καρπερός.

§ 17.

Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία ἐξουσιάζει καὶ τὴν Ἀσιατικὴν Τουρκία ὁποῦ ἔχει μίλλια τετραγωνικά 36.000, καὶ ἓνα μέρος ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Αἴγυπτον καὶ Μπάρκαν, ὁποῦ ἔχει σχεδὸν 12.000 μίλλια τετραγωνικά, καὶ λογαριάζονται ἐγκάτοικοι περισσότεροι ἀπὸ τὰ 20.000.000, καὶ εἰς κάθε μίλλι τετραγωνικὸ ἔρχονται 480 ἄνθρωποι. Τόση ὀλιγανθρωπία εἶναι καὶ τόσος καρπερὸς τόπος, ὁποῦ ἔπρεπε οἱ ἐγκάτοικοι νὰ εἶναι τρεῖς φοραῖς τόσον. Ἐδῶ ὅμως μοναχὰ διὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν ἔχομεν νὰ εἰποῦμε. Ἐχει ὡς τόσον τούτῃ ἡ Αὐτοκρατορία στρατεύματα μισθωτὰ 300,000 καὶ καράβια πολεμικά 40.

§ 18. [Ἡ Ὄρη Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας].

Τὸ ἀξιολογώτερον βουνὸν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας εἶναι ὁ Αἶμος, ὁποῦ Τούρκικα λέγεται Γκοτσαμπαλκάμ. Αὐτὸ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν μαύρην φ. 25β θάλασσαν κατὰ τὴν Βάρναν καὶ προχωροῦντες δυτικὰ ἐξαπλώνει δύο κλωνάρια μεγάλα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἓνα τὸ ἀνατολικὸν εἶναι ἡ Ροδόπη, ὁποῦ Τούρκικα λέγεται Δεσπάτη¹ καὶ τὸ δυτικὸν εἶναι τὸ Παγκαῖον, ὁποῦ τώρα λέγεται Μαλακὰ καὶ Καστανά², καὶ ἀπὸ τοῦτο γίνεται καὶ τὸ ξαῖκουστὸ καὶ ὑψηλὸ βουνὸ τοῦ Ἄθωνα (ἤγουν Ἄγιον ὄρος), ὁποῦ εἶναι τρεῖς ἀνατολικαῖς χερσόνησες εἰς τὸ ἀρχιπέλαγος. Τὸ βουνὸ Σκάρδος ἐνώνεται μὲ τὸν Αἶμον, καὶ ξαπλώνεται ἀνατολικὰ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγου, καὶ χωρίζει ἐδῶ τὴν μεγάλην χερσόνησον, ὁποῦ ἀπλώνεται πολὺ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, καὶ ὀνομάζεται Ἑλλάδα. Ἀπὸ τοῦτο λοιπὸν τὸ βουνὸ γίνονται τὰ Ἀκροκεραύνεια βουνὰ (ἤγουν τῆς Χειμάρρας καὶ Λιαπουριᾶς, καὶ τὸ Τομόρι τοῦ Μπερατιοῦ), καὶ τὰ περίφημα βουνὰ τοῦ Ὀλύμπου, Ὀσσης, ἤγουν Κισσάβου, τοῦ Πίνδου (ἤγουν Μετσόβου), τῆς ὁποίας οἱ κλάδοι γεμίζουν ὅλην τὴν Ἡπειρον, καὶ εἰς διάφορα μέρη ὀνομάζονται καὶ διαφορετικά, τοῦ Παρνασοῦ (ἤγουν Λιάκουρα) καὶ τοῦ Ἑλικῶνος, (ἤγουν Παλαιόβουνα). Ἀνάμεσα ὡς τόσον τοῦ Ὀλύμπου καὶ Κισσάβου εἶναι τὰ ξαῖκουστὰ Τέμπη προπύλαια τῆς Κλεισούρας τοῦ Μπαμπᾶ ὠραιότατα καὶ γεμάτα ἀπὸ ἀειθαλῆ δένδρα, δάφναις, λιγαριαῖς καὶ πλα-

¹) Εἰς τὸ σύγραμμα τοῦ Λωρέντου (τ. Β' Βιέννη σελ. 358) ἡ Ροδόπη ὀνομάζεται «Δεσπότου Βουνόν»

²) Καστανάτζ παρὰ Λωρέντη (τ. Β' σελ. 357).

φ. 25β τάνους καὶ στὴν μέσσην ἀπερνᾷ ὁ ποταμὸς | Πηνειὸς φιδωτᾶ, ὅπου τῶρι λέγεται Σαλαμπριά¹, καὶ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Μαλακάσι χωριὸ τοῦ Πίνδου καὶ ἐνούμενος μὲ ἄλλα παραπόταμα ποτίζει ὅλην τὴν Θεσσαλίαν, καὶ φιδωτᾶ διαπερῶντας ἀπὸ τὰ Τέμπη χύνεται εἰς τὸν κόλπον τῆς Θεσσαλονίκης.

§ 19. [Ποταμοὶ Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας].

Μεγαλοπόταμα ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία ἔχει ἓνα μοναχὰ τὸν Δούναβιν, ὁ ὁποῖος ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Νεμτζιά², καὶ διαχωρίζοντας τὴν Οὐγγαρίαν ἐμβαίνει ὅλος εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ χύνεται εἰς τὴν Μαύρην θάλασσαν μὲ 4 στόματα. Τὰ παραπόταμά του εἰς τὴν Τουρκίαν εἶναι ὁ Σάββας³, ὅπου ξεχωρίζει τὴ Μπόσνα ἀπὸ τὴν Σκλαβωνίαν, καὶ ἐμβαίνει εἰς τὸν Δούναβιν κατὰ τὸ Μπελιγράδι καὶ τούτου τοῦ Σάββα παραπόταμον εἶναι ὁ Δρύνας, ὅπου χωρίζει τὴν Μπόσνα ἀπὸ τὴν Σερβίαν. Ἡ Μοράβα, ὅπου καταβρέχει τὴν Σερβίαν, καὶ ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ βορειοδυτικὰ μέρη τοῦ Σκάρδου, ἐμβαίνει εἰς τὸν Δούναβιν κατὰ τὴν Σεμένδριαν. Ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ μέρη τοῦ Δούναβι μέγα παραπόταμο εἶναι ὁ Ὀλτος⁴, ὅπου ποτίζει τὴν Βλαχίαν, τὴν Δομβίτσαν καὶ τὸ Μποζέον, ὅπου ἐνώνεται μὲ τὸν Σερέτην σιμὰ εἰς τὴν Πραιίαν, καὶ χύνονται καὶ τὰ δύο εἰς τὸν Δούναβιν. Ὁμοίως καὶ ὁ Προῦτος, ὅπου πηγάζει ἀπὸ τὴν Γαλίτσιαν, καὶ ἀπερῶντας ἀπὸ τὰ δυτικομεσημβρινὰ τοῦ Χοτινιοῦ καὶ Γιασίου καὶ διαχωρίζοντας σχεδὸν εἰς τὴν μέσσην τὴν | Μπογδανίαν⁵, ἐμβαίνει εἰς τὸν Δούναβιν κατὰ τὸ Γαλάτσι. Ἀπὸ τὰ δυτικοβόρεια τοῦ Αἴμου ἐμβαίνουν εἰς τὸν Δούναβιν πολλὰ παραπόταμα, πλὴν μικρὰ, ὁ Τιμώκης⁶ κατὰ τὸ Βιδίνι, ἡ Γιάνδρα⁷ κάτω ἀπὸ τὸ Σιστόβι, καὶ ὁ Λόμης⁸ ἐπάνω ἀπὸ τὸ Ρουσιζιούκ. Εἶναι καὶ ἄλλα εἰς τὸ παραδούναβι παραπόταμα μικρότερα, ὅπου ποτίζουν τὴν Βουλγαρίαν, καὶ θαλασσοπόταμα, καθὼς ἡ Βάρνα, ὅπου κατὰ τὴν πόλιν Βάρναν εἰς τὴν Μαύρην θάλασσαν χύνεται.

§ 20.

Ἀπὸ τὰ ἀνατολικὰ μέρη τοῦ Αἴμου εὐγαίνει ἡ Μαρίτσα (ὁ Εὐρος) καὶ ποτίζοντας ὅλην σχεδὸν τὴν Θράκην κατὰ μάκρος, ἐμβαίνει εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος κατὰ τὴν Αἶνον. Ἡ Μαρίτσα κατὰ τὴν Ἀνδριανούπολιν ἐνώνεται καὶ μὲ ἄλλο ποτάμι, ὅπου κατεβαίνει ἀπὸ τὴν Σελίμμον καὶ λέ-

¹) «Πηνειὸς τανῦν Σαλαμβρίας» (Λωρέντη τ. Β' σελ. 352).

²) Νεμτζιά=Γερμανία. Πρβλ. σελ. 122 τοῦ αὐτοῦ συγγράμματος τοῦ Ψαλίδα.

³) Σάββας = Σαῦος.

⁴) «Ἀλοῦτας ἢ Ὀλτος» (Λωρέντης τ. Β' σελ. 354).

⁵) Μπογδανία=Μολδαβία. Bogdan ὠνομάζοντο διάφοροι ἡγεμόνες τῆς Μολδαβίας, (Bogdan ὁ Α' κατὰ τὸν ΙΔ' αἰ., Bogdan ὁ Β' κατὰ τὸν ΙΕ' αἰ., Bogdan ὁ Γ' 1504—1517, Bogdan ὁ Δ' 1568—1572), οἱ δὲ τοῦρκοι ὠνόμαζον οὕτω κάθε ἡγεμόνα τῆς Μολδαβίας, ἧτις κατ' ἐπέκτασιν ὠνομάσθη Μπογδανία (Bogdanie).

⁶) Τιμώκης = Τίμαχος.

⁷) Γιάνδρα = Ἰάντρα, Ἰαντρος, ὁ Ἰάτηρος (Λωρέντη τ. Β' σ. 852).

⁸) Λόμης = Καρᾶ Λόμ, ὁ Νόης (Λωρέντη τ. Β' σ. 352).

γεται Ἄδρα¹, εἰς τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τὰ ἀνατολικά μέρη τοῦ Σκάρδου ἐμβαίνουν δύο ποτάμια ἢ Ζέρμα², ὅπου ἀπερνᾷ ἔξω ἀπὸ τὰς Σέρρας καὶ χύνεται εἰς τὴν θάλασσαν ἐκεῖ, ὅπου ἦταν τὸν παλαιὸ καιρὸ ἡ Ἀμφίπολις, τῆς ὁποίας σώζονται θαυμαστὰ ἀπομεινάρια, καὶ τὸ Βαρδάρι, ὅπου τὸν παλαιὸν καιρὸν ἐλέγονταν Ἀξιός, καὶ χύνεται εἰς τὸν κόλπον τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ Βίστριτσα³, ὅπου εὐγαίνει ἀπὸ τὰ βουνὰ τοῦ Πίνδου καὶ καταβρέχοντας ταῖς πεδιάδες τῆς Βέρροιας, χύνεται εἰς τὸν κόλπον τῆς Θεσσαλονίκης. Εἰς τὴν Θεσσαλίαν εἶναι ὁ Πηνειός, ὅπου τῶρα φ. 27α λέγεται Σαλαμπριά, ὁ ὁποῖος καταβρέχοντας ταῖς πεδιάδες τῆς Θεσσαλίας κατὰ μάκρος ἀνταμώνεται μὲ πολλὰ ποτάμια, ὅπου πηγάζουν ἀπὸ τὸν Πίνδον, καθὼς καὶ αὐτός. Νοτιοδυτικᾶ εἰς χωρίον Χαλίκι εὐγαίνει ὁ Ἀχελῷος, ὅπου τῶρα λέγεται Ἄσπρος, ὁ ὁποῖος χωρίζει τὴν Αἰτωλία καὶ Ἀκαρνανία, καὶ ἐμβαίνει εἰς τὸ Ἰωνικὸν πέλαγος κάμνωντας πολλὰ νησιὰ εἰς τὸ εὐγαλμά του ἀντίκρου τῆς Κεφαλονιάς κατὰ τὴν Ἰθάκην. Ἀπὸ τὸν Πίνδον δυτικονότια εὐγαίνει καὶ ὁ ποταμὸς Ἰναχος, ὅπου τῶρα λέγεται Διπόταμο, καὶ ποτάμι τῆς Ἄρτας, καὶ ἐμβαίνει εἰς τὸν κόλπον τῆς Σαλαῶρας, ὅπου ἐλέγονταν τὸν παλαιὸν καιρὸν Ἀμβρακικὸς κόλφος. Ἀπὸ τὸ δυτικὸν μέρος τῶν βουνῶν τοῦ Σουλιῦ, εὐγαίνουν δύο ποτάμια, τὸ ἓνα ἀπὸ τοὺς Κουκλιούς, καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὴν Κιάφα, τὰ ὁποῖα ἀνταμώνονται καὶ κάμνουν τὸ ποτάμι τοῦ Γλυκί, ὅπου ἐλέγονταν Ἀχέρων καὶ ποτιζώντας ταῖς πεδιάδες τοῦ Μαργαριτιῦ κάμνει τὴν Ἀχερουσίαν λίμνην σιμᾶ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἔτσι ἐμβαίνει εἰς τὴν θάλασσαν εἰς τὸν λιμένα Φανάρι. Καὶ ὅτι τούτη ἡ λίμνη εἶναι ἡ Ἀχερουσία μᾶς τὸ βεβαιώνει ὁ Θουκυδίδης εἰς τὸ πρῶτόν του βιβλίον. Εἰς τὴν Ἡπειρον εὐγαίνει ὁ Θύαμις, ὅπου τῶρα λέγεται Καλαμᾶς κατὰ τὸ χωρίον Δολιανὰ εἰς τὸ βορειοδυτικὸν τῶν Ἰωαννίνων μίλλια 5 καὶ αἶ | ἀνά φ. 27β θραῖς του εἶναι γεμάταις καλάμια, διὰ τοῦτο καὶ Καλαμᾶς ὠνομάσθηκε, τοῦτος καταβρέχοντας ταῖς πεδιάδες καὶ τὸ παρακάλαμον, ἐμβαίνει εἰς τὸ Ἰωνικὸν πέλαγος κατὰ τὸν λιμένα Κερασίαν. Ἀπὸ δὲ τὰ βουνὰ τοῦ Δελφίνου δυτικῶς εὐγαίνει ἡ Μπίστριτσα⁴, ἡ ὁποία καταβρέχοντας ταῖς πεδιάδες τῆς Μολοσίας ἐμβαίνει εἰς τὸ Ἰωνικὸν πέλαγος κατὰ τὸ Βουθρωντὸ καὶ πρὶν ἔμβῃ κάμνει δύο λίμναις ἀξιόλογαις διὰ τὴν ψαρικὴν. Ἀπὸ τὸν Πίνδον δυτικᾶ σιμᾶ εἰς τὸ χωρίον Μέτσοβον εἰς τὸ Τζανχορταρᾶ εὐγαίνει ὁ ποταμὸς Λῶος⁵, ὅπου τῶρα λέγεται Βιῶσα, ὁ ὁποῖος διαβρέχοντας ταῖς πεδιάδες τῆς Κόνιτσας καὶ ἐνούμενος μὲ δύο παραπόταμα μὲ τὸ Βοῖδομάτι τοῦ Ζαγοριῦ καὶ μὲ τὸ Σαραντάπορο τῆς Σαμαρίνας ἀπὸ τὸν ἴδιον Πίνδον καὶ τὰ δύο, καὶ ἀπερνῶντας ἀπὸ τὴν Πρεμετὴν, Κλεισοῦραν καὶ Τεπελένι, ὅπου δέχεται καὶ τὸν παραπόταμον τοῦ Ἀργυροκάστρου Δρόπολιν καὶ τὴν Πέντζα τῆς Λιαπουριάς, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ δια-

¹) Ἄδρα = Ἀρτίσκος ἢ Ἄρδα (Λωρέντη τ. Β' σ. 353).

²) Ζέρμα = ὁ Ζέρνας ἢ Τσέρνας (Λωρέντη τ. Β' σ. 353).

³) Βίστριτσα ἢ Βιστριτσα = Ἀλιάκμων.

⁴) Μπίστριτσα = Πίστριτσα, ὁ Σιμόεις, Λωρέντη (τ. Β' σ. 434).

⁵) Λῶος ἐκ κακῆς ἀντιγραφῆς ἀντὶ Ἀῶος ἢ Αἴας τανῦν Βοῖσοῦσα (Λωρέντη τ. Β' σελ. 434).

χωρίζοντας τὴν Λιαπουριὰν καὶ Τοτσακαριὰν καταβρέχει τὴν ἄκρα τῆς θαυμαστῆς Μουζακιᾶς καὶ ἔτιση χύνεται εἰς τὸ Ἴωνικὸν πέλαγος κατὰ τὸν βόρειον τῆς Αὐλώνας. Ἡ περίφημη τούτη πεδιάδα τῆς Μουζακιᾶς διαβρέχεται καὶ ἀπὸ ἄλλα δύο θαλασσοπόταμα τοῦ Μπερατιοῦ καὶ Ἀλμπασανιοῦ, τὰ ὁποῖα ἐμβαίνουν εἰς τὸ Ἴωνικὸν πέλαγος σιμὰ εἰς τὴν ποτὴ φ. 28α Ἀπολλονίαν τῆς ὁποίας σώζονται ἀπομεινάρια 5 ὥραις μακρὰ ἀπὸ τὸ Μπεράτι κατὰ τὴν θάλασσαν. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ ποτάμια τὸ ἓνα τοῦ Μπερατιοῦ εὐγαίνει ἀπὸ τὸ χωριὸ Μπιθοκούκι καὶ ἀπερνῶντας ἀπὸ τὸ βόρειον τοῦ βουνοῦ Τομόρι, ἀνταμώνεται μὲ τὸ Γαλαζιονέρι, ὁποῦ εὐγαίνει ἀπὸ τὰ Βοκοπόλια, καὶ τὸ Ζιάρι καὶ τὸ ἄλλο τοῦ Ἀλμπασανιοῦ εὐγαίνει ἀπὸ τὴν Κόρτσια. Ἀπὸ τὴν λίμνην ὅμως τῆς Ὀχρης εὐγαίνει ὁ ποταμὸς Δρύνας, ὁ ὁποῖος ποτίζοντας τὴν Γκεγκαριά, ὁποῦ ἐλέγονταν τὸν παλαιὸν καιρὸν Ἰλλυρικόν, καὶ κάτω Μακεδονία, ἐμβαίνει εἰς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος κατὰ τὴν παραθαλασσίαν πόλιν Ἀλέσιο. Παρομοίως καὶ ὁ Μπογιάνος εὐγαίνωντας ἀπὸ τὴν λίμνην Μπογιάνα καὶ ποτίζοντας τὴν Σκόντραν ἐμβαίνει εἰς τὸν κόλπον τῆς Βενετιᾶς μεσημβρινᾶ ἀπὸ τὸ Δουλτσίνο. Εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἤγουν εἰς τὰ μέρη τῆς Λιβαδιᾶς ἀπὸ ἓνα σπήλιο, ὁποῦ εἶναι ἐκεῖ κοντὰ καὶ ὅπου ἦταν τὸ θαυμαστὸν μαντεῖον τοῦ Τροφονίου καὶ καταβρέχωντας ταῖς πεδιάδες, καὶ ἐνούμενος μὲ τὸν Ἀσπροπόταμον καὶ Μαυροπόταμον ἐμβαίνει εἰς τὴν λίμνην Κοπαῖδα, ὅπου τῶρα λέγεται τῆς Τοπόλιας. Εἰς τὴν ἰδίαν λίμνην ἐμβαίνει καὶ ὁ ποταμὸς Ἀλφειός, ὁποῦ τῶρα λέγεται ποτάμι τῆς Θήβας. Τούτη ὡς τόσον ἡ λίμνη χωνεύει εἰς τὸ ριζὸ τοῦ βουνοῦ, ὁποῦ εἶναι κοντὰ καὶ εὐγαίνει εἰς φ. 28β τὴν θάλασσαν τῆς Εὐρίπου. |

§ 21. [Λίμναι καὶ Θάλασσαι Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας].

Λίμναι εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν εἶναι πολλαῖς, τῆς Καστοριᾶς εἰς τὴν Μακεδονίαν, τῆς Τοπολιᾶς εἰς τὴν Βοιωτίαν, τῆς Ὀχρης ἢ Πρέσπα καὶ ἡ Ἰρέτοβα εἰς τὴν κάτω Μακεδονία, τῆς Κόρτσιας καὶ τῶν Ἰωαννίνων εἰς τὴν Ἡπειρον καθὼς καὶ ὁ Νεζερὸς τῆς Ζαραβίνας ἢ παράξενη διὰ τὸ βάθος της, ἡ Ἀχερουσία εἰς τὸ Μαργαρίτι τῆς Θεσπρωτίας. Εἶναι καὶ εἰς πολλὰ μέρη νερὰ θερμὰ καθὼς εἰς τὴν Δόλιανην τῆς Μακεδονίας, καὶ εἰς τὸ Τατὰρ Μπαζαρζτίκι τὰ λεγόμενα Μπάνια, ζεστὰ λουτρά, εἰς ταῖς Θερμοπύλλαις καὶ ἀλλαχοῦ. Αἱ θάλασσαι ὅμως ποῦ περικυκλώνουν τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν εἶναι ἡ Μαύρη, τὸ Κατάσταινον, ὁ Μαρμαρᾶς, τὸ Αἰγαῖον πέλαγος (ἤγουν τὸ Ἀρχιπέλαγος), τὸ Ἴωνικὸν καὶ τὸ Ἀδριατικόν. Ἔχει καὶ κόλπους 5, τῆς Θεσσαλονίκης, τοῦ Βόλου, τῆς Εὐρίπου, τῆς Ναυπάκτου ἢ τῆς Κορίνθου καὶ τῆς Σαλαώρας, ὁποῦ μοιράζεται εἰς δύο εἰς κόλπον τῆς Πρέβεζας καὶ κόλπον τῆς Σαλαώρας.

§ 22. [Κλίμα Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας].

Τὸ κλίμα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκιᾶς εἶναι παντοῦ εὐκρατον μὲ δροσερὸν καὶ ὑγιεινὸν αἶρα καὶ εἰς τὰ βουνὰ ψυχρόν.

§ 23. [Προϊόντα Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας].

Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία μ' ὅλον ὅπου ἡ Γεωργικὴ της εἶναι ἀμελημένη, μ' ὅλον τοῦτο διὰ τὴν εὐφορίαν της ἔχει τὰ ἀκόλουθα προϊόντα τῶν ὁποίων γίνεται μεγάλη ἐξαγωγή εἰς ξένα βασίλεια. Α' ὄν Γεννήματα Β' ὄν Κτηνοτροφίαν πλουσιωτάτην εἰς ὅλα τὰ εἶδη τῶν ζώων. Γ' ὄν φ. 29α Κρασί, ὅπου γίνεται καὶ πολὺ καὶ καλὸ παντοῦ, μάλιστα εἰς τὰ νησιά τοῦ Ἀρχιπελάγου, τὸ καλῆτερο ὅμως εἶναι τῆς Σκοπέλου, τῆς Σάμου, τῆς Σαντορίνης καὶ τῆς Κύπρου. Δ' ὄν Μεσημβρινὰ ἤγουν εὐγενῆ πορικὰ καὶ ἀγενῆ καὶ πολλὰ καὶ καλά. Ε' ὄν Ἐλαιόλαδον ὅπου γίνεται πολὺ εἰς ὅλα τὰ νησιά καὶ εἰς τὰ παραθαλάσσια τῆς Ἑλλάδος. Ϛ' ὄν Βαμβάκι καὶ μετάξι, τὰ ὁποῖα ὀλίγα δουλεύονται εἰς τὸν τόπον διὰ τὴν ἀτεχνίαν καὶ τὸ πολὺ στέλνεται εἰς ξένα βασίλεια· μετάξι πολὺ εὐγαίνει εἰς τὸν Αἴμον, εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ Μωριά καὶ βαμβάκι εἰς τὴν Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν καὶ Βοιωτίαν. Ζ' ὄν Λιανὴ σταφίδα, ὅπου εὐγαίνει πλῆθος εἰς τὸν Μωριά. Η' ὄν Πρινοκόκι καὶ αὐτὸ εἰς τὸν Μωριά καὶ εἰς τὰ παραθαλάσσια τῆς Ἡπείρου. Θ' ὄν Ριζάρι. Ι' ὄν Χρυσόξυλον εἰς τὴν Αἰτωλίαν καὶ Ἀκαρνανίαν καὶ τὰ τρία βαφαῖς ἐξαίρεταις. ΙΑ' ὄν Καραβοξυλὴ μάλιστα εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Ἡπειρον καὶ ξύλα τῆς φωτιᾶς. ΙΒ' ὄν Λινοκόκι. ΙΓ' ὄν Τριανταφυλλόνερο καὶ τριανταφυλλόλαδον, τὸ βον εἰς τὴν πόλιν Καζανλὴ γίνεται, ὅπου εἶναι εἰς τὰ ἀνατολικά ῥιζὰ τοῦ Αἴμου. ΙΔ' ὄν Τουτοῦνι πολὺ καὶ εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν, καὶ τῆς Ἡπείρου εἶναι διὰ τὸν ταμπάκον, τῆς Μακεδονίας ὅμως εἰς τὴν Γετζὲ διὰ τὸ κάπνισμα. ΙΕ' ὄν Σίδηρον καὶ πολὺ καὶ καλὸ εἰς τὴν Μακεδονίαν κατὰ τὰ Σαμοκόβια εἰς τὰ ῥιζὰ τοῦ Σκάρδου βου|νοῦ. φ. 29β Τὰ βουνὰ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ἔχουν καὶ ἄλλα μέταλα, πλὴν φυλάγονται κλεισμένα διὰ τὴν ἀγκάρια. ΙϚ' ὄν Πίσσαν πολλήν, μάλιστα κατὰ τὴν Αὐλῶνα, καὶ εἰς τὸ Δέλβινον εὐγαίνουν πετροκάρβουνα τὰ ξύλα ὅμως τὰ πολλὰ τὰ κάνουν ἀχρηστα. Ιϛ' ὄν Τὰ βουνὰ ἔχουν καὶ γρανίτην καὶ μάρμαρα ὑπερθαύμαστα καθὼς ἐκεῖνα τῆς Πάρου καὶ ἀμίαντον εἰς τὸ βουνὸν τῆς Εὐρίπου, ὅλα ὅμως ἀμελοῦνται διὰ τὴν ἀτεχνίαν. ΙΗ' ὄν Ἀλούπια καὶ κουνάβια πολλὰ, τὰ καλῆτερα ὅμως ἀλούπια εἶναι τῆς Μπόσνος τὰ ὁποῖα καὶ χαρβάτικα τὰ λέγουν ἀπὸ μίαν ἐπαρχίαν τῆς Μπόσνας Χαραβατιά, λέγεται καὶ Βερβερίτσα εἶδος συντσαπιῶν τῆς Μπόσνας.

§ 24. [Λαοὶ Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας].

Τὰ γένη ὅπου κατοικοῦν εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν εἶναι Τοῦρκοι, Σλάβωνες, Ἕλληνες καὶ Βλάχοι. Καὶ Τοῦρκοι λέγονται ὅσοι κατάγονται ἀπὸ τὴν ἐπαρχία τῆς Ἀσίας Τουρκιστάν κατὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν καὶ Σλάβωνες εἶναι οἱ Βουλγάροι, Σέρβοι, Μποσνάκοι καὶ οἱ Ἀρβανίταις, ὅπου τὸν παλαιὸν καιρὸν ὠνομάζονταν οἱ Βουργάροι Θραῖκες, καὶ οἱ Ἀλβανίταις Ἰλλυριοί. Τοῦτο τὸ γένος τῶν Ἀρβανιτῶν καὶ Βουργάρων, Σέρβων καὶ Μποσνάκων, ἐπλάκωσε τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν ἀπὸ ἀμνημονεύτους αἰῶνας, φεύγωντας ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Σκυθίας, ὅπου

καὶ Σαρματία ἐλέγονταν. Σώζεται ὅμως καὶ ἕως τὴν σήμερον καὶ ὁ χαρακτῆρας αὐτοῦ τοῦ βόρειου Σλαβωνικοῦ γένους εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς φ. 30α Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, | ὅπου εἶναι ἀπλωμένη καὶ ἡ γλῶσσα ἰδιωτίζουσα. Κατοικεῖ λοιπὸν αὐτὸ τὸ γένος τὴν σήμερον εἰς τὸ Παραδούναβι εἰς τὴν Θράκην, εἰς τὴν ἄνω καὶ κάτω Μακεδονίαν, εἰς τὴν Σερβίαν καὶ εἰς τὴν Δαλματίαν, εἰς τὴν Μπόσναν, εἰς τὴν Γκεγγαριάν, εἰς τὸ Μαυροβουῖνι καὶ εἰς τὴν Ἑπειρον. Οἱ Ἕλληνες ὅμως, ὅπου τῶρα λέγονται Ρωμαῖοι, κατοικοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ τὰ νησιά της, εἰς τὰ παραθαλάσσια τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης ἕως τὴν Βάρναν καὶ εἰς τὴν Ἑπειρον ὅπου εἶναι ἐνωμένοι μὲ τοὺς Ἀρβανίτας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους καὶ ἐνωρεύθησαν. Οἱ Βλάχοι κατοικοῦν εἰς τὴν Βλαχομπογδανιά, οἱ ὅποιοι ὁμιλοῦν μίαν γλῶσσαν διεφθαρμένην Ἰταλικὴν μὲ γράμματα Σλαβωνικὰ καὶ πολλαῖς λέξεις Σλαβωνικαῖς ἐπειδὴ εἶναι ἀποικοὶ παλιοῦθε ἀπὸ τὴν Ἰταλία. Οἱ Τοῦρκοι τέλος πάντων εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν εἶναι τὸ βασιλεύον γένος, μὲ γλῶσσαν ξεχωριστὴν ἀνατολικὴν καὶ μὲ τὸν χαρακτῆρα τῶν ἀνατολικῶν γενῶν, αὐτοὶ ὅμως οἱ περισσότεροὶ κατοικοῦν εἰς τὰ πόλεις. Εὐρίσκονται καὶ ὀλίγοι Ἑβραῖοι εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν διεσπαρμένοι εἰς ταῖς πολιτείας.

§ 25. [Θρησκεῖαι Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας].

Αἱ θρησκείαι εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν εἶναι τρεῖς, ἡ Μωαμετά- φ. 30β νικη (ἤγουν ἡ Τούρκικη) ἡ δεσπόζουσα, ἡ Χριστιανικὴ ἡ | ὀρθόδοξος καὶ ἡ Ἑβραϊκὴ. Τὴν Τούρκικη θρησκείαν τὴν ἐδέχθησαν καὶ πολλοὶ Βουργάροι, Σέρβοι, Μποσνάκοι, Ἀρβανίταις καὶ Ἕλληνες, ὅπου ὅλοι αὐτοὶ προτιήτερα ἀπὸ 300 χρόνους ἦσαν Χριστιανοὶ Ὀρθόδοξοι. Μονάχοι ὅμως Χριστιανοὶ ἀπόμειναν οἱ Βλάχοι καὶ Μπογδάνοι, καὶ τὰ λοιπὰ γένη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ἐτούρκευσαν ποῦ περισσότερο, ποῦ ὀλιγότερον. Εἰς τὴν βασιλεύουσαν ὅμως καὶ εἰς τὰ νησιά τῆς Ἑλλάδος καθὼς καὶ εἰς τὸ Ἰλλυρικὸν εὐρίσκονται καὶ μερικοὶ Παπολάτραι κατὰ τὴν θρησκείαν, ἤγουν χριστιανοὶ αἰρετικοὶ καὶ σχισματικοί.

§ 26. [Χαρακτηρισμοὶ λαῶν Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας].

Ἐπειδὴ τὰ γένη εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν εἶναι διάφορα, διάφορα εἶναι κατὰ τὰ ἦθη τους. Οἱ Τοῦρκοι οἱ καθ' αὐτό, ἤγουν οἱ Ὀθωμανοί, εἶναι μεγάλωσωμοι, εἰλικρινεῖς, εὐσπλαγνοὶ, πλεονέκται, ἀμαθεῖς, μετρίου πνεύματος καὶ ὄχι τόσον κακοὶ καθὼς κατὰ τοὺς νομίζουσιν οἱ Εὐρωπαῖοι, ἔκδοτοι εἰς τὰ ἀφροδίσια, εἰς τὸν καφὲν καὶ καπνόν. Κάθονται διπλοπόδη. Κοιμοῦνται κατὰ γῆς εἰς τάπητας. Τὸ φαγητόν τους ὀλίγον καὶ ὀγλίγωρον ὡς πάρεργον. Ἀγαποῦν τὸ κυνήγι. Ἡ συναναστροφή τους μὲ σιωπὴν καὶ ὀλιγολογίαν. Ταῖς μυθιστορίαις ταῖς δέχονται ὡς ἱστορίας. Εἰς κάθε ὑπόθεσιν μεταχειρίζονται ὑπερβολαῖς, τὸ ὅποιον εἶναι κοινὸν φ. 31α ἐλάττωμα ὄλων τῶν γενῶν τῆς Ἀσίας. Τὰ κοινὰ κατὰλύματα εἰς τοὺς δρόμους, τὰ γεφύρια, αἱ βρύσες καὶ οἱ λιθόστρωτοι δρόμοι ἀποδείχνουν τὴν θρησκευτικὴν τους εὐσπλαγχνίαν καὶ μάλιστα τὰ ἀφιερῶματα ὅπου

κάνουν εἰς τὰ τζαμιά τους, διὰ νὰ σπουδάζουν οἱ πτωχοὶ τὰ ἱερὰ γράμματα. Πρὸς τούτοις εἶναι ὑπερήφανοι, μεγαλοπρεπεῖς καὶ καταφρονηταὶ τῶν ὑψηλῶν μαθήσεων καὶ τεχνῶν, καὶ πάντων τῶν ἑτεροθρήσκων γενῶν· διὰ τοῦτο καὶ τὰ καλὰ τῶν ἄλλων γενῶν δὲν τὰ μιμοῦνται εὐκόλα ἐξ αἰτίας τῆς θρησκείας, διότι στοχάζονται ὅτι ἁμαρτάνουν. Ἄν καὶ τινὰς ἀπ' αὐτοὺς ἐλευθεριάσει νὰ φιλοσοφήσῃ εἰς τὰ ἀριστοτελικά, ὅπου παλιούθε μετεφράσθησαν εἰς τὸ ἀραβικόν, νομίζεται ὅτι ἐξέπεσεν ἀπὸ τὴν θρησκεία του. Καὶ τὸ ἀνάστημα τῶν Ὀθωμανῶν αὐξάνει καὶ ἀπὸ τὰ φορέματα, τὰ ὅποια δύσκολα ἤμπορεῖ νὰ τὰ εἰπῇ τινὰς φορέματα καὶ ὄχι σκεπάσματα, καὶ διὰ τὸ μάκρος καὶ διὰ τὸ πλάτος. Εἶναι πολλὰ σοβαροί, παίζουν τοὺς κύβους ἤγουν τὰ ζάρια καὶ τὸ σάχ. Ἀγαποῦν παραπολὺ τὰ ἄνθη. Εἶναι θυμώδεις καὶ ἐκδικητικοί. Ἡ σταθερότης τους εἶναι ὑπερβολική, ἂν καὶ εἶναι τῆς θρησκείας τελετή. Τὸ μεγαλοπρεπέστερον τῆς κεφαλῆς τους σκέπασμα εἶναι τὸ λεγόμενον καβοῦκι. Ἀνεξιθρησκείαν δὲν ἔχουν ἐπειδὴ νομίζουν ὅτι μὲ αὐτὸ καταφρονεῖται ἡ θρησκεία τους διὰ τοῦτο καὶ δύσκολα ἐπιτρέπουν εἰς τὴν | οἰκοδομὴν τῶν ναῶν διὰ φ. 31β ταῖς λοιπαῖς θρησκείαις¹. Οἱ Βλάχοι ὅμως ἢ οἱ Μπογδάνοι εἶναι μικρολόγοι, ἀμαθεῖς, ζηλότυποι, ὀλιγόνοες, καὶ ὀλότελα ὄρεξι δὲν ἔχουν εἰς ταῖς τέχναις καὶ ἐπιστήμαις μ' ὄλον ὅπου οὔτε ἡ διοίκησις, οὔτε ἡ θρησκεία τοὺς ἐμποδίζει, ἀλλ' ἐξεναντίας οἱ κατὰ καιροὺς ἔλληνες ἡγεμόνες τους τοὺς ἀναγκάζουν νὰ σπουδάζουν καὶ τοὺς συσταίνουν σχολεῖα καὶ διδασκάλους ἔλληνας. Εἶναι κοινῶς ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἄσωτοι καὶ τρυφηλοὶ καὶ τὴν ἄσωτίαν τὴν νομίζουν ὡς προτέρημα, κακοὶ οἰκονόμοι καὶ κάκιστοι κύριοι. Οἱ Βούργαροι, Σέρβοι καὶ Μποσνάκοι εἶναι κοινῶς μεγαλόσωμοι καὶ χοντροὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν, ὑπομονητικοί, μαθήσεων καὶ λεπτῶν τεχνῶν ἀνεπίδεκτοι, καταφρονηταὶ τοῦ θανάτου, διὰ τοῦτο καὶ ἐκδικητικοὶ καὶ εἰς τοὺς πολέμους δυνατοί. Τὰ ἦθη τὰ ἴδια ἔχουν καὶ οἱ Γκέγγιδες ἂν καὶ ἡ γλῶσσα τους εἶναι διάφορος. Τοῦτο τὸ γένος ὡς τόσο τῶν Βουργάρων ἀναμφιβόλως ἐσύσταινε καὶ τὸ γένος τῶν Θρακῶν, διότι ἂν ἦτον ἄλλο ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἵχνος τῆς γλώσσης του. Ὅθεν τὸ γένος τῶν Βουργάρων εὐρίσκεται εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν ἀπὸ ἀμνημονεύτους καὶ ἀσημειώτους αἰῶνας καὶ εἶναι γένος Σκυθικόν, ὅπου ἀπὸ ἀμνημονεύτους καὶ ἀσημειώτους αἰῶνας ἀπέρασε τὸν Δούναβιν πολλαῖς φοραῖς ὄρδαῖς (ὡς λέν) καὶ κατοίκησεν εἰς αὐταῖς ταῖς ἐπαρχίαις, καὶ βέβαια ἀπὸ τοὺς Σκύθους ἐκείνους, ὅπου οἱ παλαιοὶ Σαρμάτας ὠνόμαζον, ὅπου τῶρα λέγονται Λέχοι καὶ Μικροὶ Ροῦσσοι, καὶ ὅτι εἶναι ἀπ' αὐτοὺς τὸ ἀποδείχνει καὶ ἡ γλῶσ|σα τους, φ. 32α καὶ ὁ φυσικὸς ὀργανισμὸς τοῦ σώματός τους, καὶ τὸ χοντρον πνεῦμα τους. Οἱ Ἀρβανίταις εἶναι γένος καὶ αὐτὸ παλαιὸ κατὰ τὸν Θουκυδίδην ἀπόσπασμα ἀπὸ τοὺς Γκέγγιδες, ὅπου εἶναι Σλάβωνες, ἤγουν γένος Ἰλ-

¹) Περὶ τῶν Τούρκων λέγει τὰ ἐξῆς ὁ Νικηφόρος ὁ Θεοτόκης (Στοιχεῖα Γεωγραφίας 1804 σ. 202) «§ 483. Εἰσὶ δὲ οἱ Τούρκοι μεγαλόσωμοι, φιλέμποροι, φιλιαναπαυτικοί, τρυφηλοὶ, ὀκνηροί, δεισιδαιμονέστατοι καὶ ἀμαθέστατοι. Ἐνθεντοι ὅπου πρότερον ὁ τῶν Μουσῶν ἑθρόνος, ἐκεῖ τὴν σήμερον τῆς ἀμαθείας ἡ ἔδρα». Πρὸβλ. καὶ Διονυσίου Πύργου, Γεωγραφία Μεθοδικὴ Ἐνετ. 1818 σελ. 159—162 ὅπου γίνεται λόγος περὶ τῶν ἠθῶν τῶν Ἑλλήνων, Τούρκων καὶ Ἑβραίων.

λυρικόν, ὅπου τὸ ἀποδείχνει καὶ ἡ γλῶσσα τους καὶ ὁ σωματικὸς ὄργανισμός. Ἐνοθεύθησαν ὅμως οἱ Ἀρβανίταις ἀπὸ τοὺς Πελασγοὺς κατὰ τὸν Στράβωνα γένος νομαδικὸν τῆς Ἀσίας διωγμένον ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ εἰς τὴν Ἡπειρον κατοικῆσαν, καὶ ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας, ὅπου ἔκαμαν πολλαῖς καὶ διάφοραις ἀποικίαις καὶ εἰς τὸ Μεσόγειον τῆς Ἡπείρου καὶ εἰς τὰ παραθαλάσσιά της καὶ ἐβασίλευσαν πολὺν καιρὸν εἰς τοὺς Ἀρβανίταις ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Πύρρου τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀχιλλέως ἕως εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Πύρρου τοῦ μεγάλου, ὅπου ἐπολέμησε τοὺς Ῥωμαίους, καὶ ἀπ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἕως τὴν σήμερον ἀπόμειναν καὶ ἄτεχνοι καὶ ἀβασίλευτοι. Ἐπειδὴ ὅμως ἐνοθεύθησαν καὶ ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας καὶ Πελασγοὺς ἐφύλαξαν καὶ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν τριῶν τούτων γενῶν, ἤγουν εἶναι πνευματώδεις, ἐκδικητικοὶ καὶ ὄχι ὀρμητικοί, προσεκτικοί, φειδωλοί, μικροπρεπεῖς, φιλοτάραχοι, ἀβασίλευτοι, ὑπομονητικοὶ κάθε σκληραγωγίας διὰ παραμικρὸν κέρδος, ἄπιστοι εἰς τὴν διοίκησιν διὰ τὰ χρήματα ὡς ξιππασμένοι εἰς αὐτά, κοινῶς ἀγράμματοι, καὶ ἄτε-

φ. 32β χνοι καὶ ποταπῆς διαίτης. Τὰ | φορέματά τους στενὰ καὶ παρομοιάζουν μὲ τὰ παλαιά. Χαμαικοίταις καθὼς οἱ παλαιοὶ τους πρόγονοι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ὀμήρου, πολεμικοὶ καὶ ἀπὸ ταῖς ἐνέδραις δύσκολα ἀποδιώχονται. Ὑποπτοὶ ὑπερβολικὰ καὶ τὸ ὅποῖον τοὺς ἔκαμνε ἕως τὴν σήμερον νὰ μὴν πολιτευθοῦν οὐδὲ νὰ συστήσουν πόλεις· διὰ τοῦτο καὶ πολλὰ ὀλίγαις ἔχουν καὶ οἱ περισσότεροι κατὰ κώμας κατοικοῦν. Εἶναι ἀνεξίθρησκοι ὡς ἀμαθεῖς καὶ φιλοχρήματοι. Ἡ τωρινὴ γλῶσσα τους εἶναι διεφθαρμένη καὶ ἑλλειπῆς καὶ συσταίνεται ἀπὸ λέξεις Ἰλλυρικαῖς, Ἑλληνικαῖς, Πελασγικαῖς, Λατινικαῖς καὶ Τούρκικαις. Καὶ ταῖς Πελασγικαῖς ταῖς ἔλαβον ἀπὸ τοὺς Πελασγοὺς, ὅπου ἔκατοίκησαν ἀνάμεσόν τους. Ταῖς Ἑλληνικαῖς ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας ὅπου τοὺς ἐξουσίασαν, ὁμοίως καὶ ταῖς Λατινικαῖς καὶ Τούρκικαις ἀπὸ τοὺς Λατίνους καὶ Τούρκους, ὅπου τοὺς ἐξουσίασαν ὑστερώτερα. Ὅθεν οἱ Ἀρβανίταις εἶναι ἓνα γένος μικτόν, περισσότερο ὅμως κλείνουν εἰς τὸν χαρακτῆρα τὸν Ἑλληνικόν, παρὰ εἰς τὸν Πελασγικὸν καὶ Ἰλλυρικὸν διὰ τὴν μεγάλην ἐπιγαμίαν, ὅπου ἔκαμαν μὲ τοὺς Ἑλληνας, ὅπου παραπολλοὶ ἔκατοίκησαν εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Ἡπειρον, καὶ ἐβασίλευσαν εἰς αὐτὴν πολλοὺς χρόνους καθὼς εἴπομεν. Οἱ Ἑλληνες τέλος πάντων ὅσοι δὲν ἐνοθεύθησαν μὲ τὴν ἐπιγαμίαν τῶν ἄλλων γενῶν

φ. 33α εἶναι ἀληθινὰ ἀπόγονοι τῶν | παλαιῶν τους προγόνων· πνευματοδέστατοι, φιλομαθέστατοι, φιλελεύθεροι, φιλοπάτριδες, δραστικοί, σώφρονες, οἰκονόμοι, φιλότιμοι, ὀρμητικοί, ἀνδρεῖαι, ὑπομονητικοί, ἀγχινούστατοι, καὶ σύντομα φυσικὰ δεκτικοὶ ὅλων ἐκείνων τῶν ἀρετῶν, ὅπου ἐστόλισαν τοὺς προγόνους τους, μὲ ταῖς ὁποῖαις ἐτρόμαξαν τοὺς Πέρσας καὶ ἐφώτισαν τὴν Εὐρώπην, καὶ ἐπομένως ἔδειξαν εἰς τὸν κόσμον εἰς ποῖον βαθμὸν τελειότητος ἤμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ φθάσῃ, καὶ ἔγιναν πρωτότυπον τῆς τοιαύτης τελειότητος καὶ κλίμαξ ὅλων τῶν ἀρετῶν εἰς τὰ λοιπὰ γένη ἀπὸ τὰ ὁποῖα κανένα ἀκόμη δὲν ἔφθασεν εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν ἐπάνω εἰς τὸν ὅποῖον αὐτοὶ καὶ ἔφθασαν, καὶ πολλοὺς χρόνους ἐσταμάτησαν. Οἱ ἄγνοι ὡς τόσον Ἑλληνες καὶ ἀνόθευτοι εἶναι βεβαιότατα πιστοὶ εἰς τὰς ἡγεμονίας καὶ πολιτείας, καθὼς ἡ πείρα τὸ ἔδειξε πολλαῖς φοραῖς καὶ ἂν ἐφάνηκαν καὶ ποτὲ τινὲς ἄπιστοι αὐτοὶ ἦταν νοθευμένοι.

§ 27. [Πολίτευμα Τουρκίας].

Ἡ Τουρκία ἔχει τίτλον αὐτοκράτορος καὶ λέγεται Πατισιάχ, καὶ μέγας Σουλτάνος καὶ ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους ὀνομάζεται μέγας ἀφέντης, ἐπειδὴ ὑπόκεινται εἰς αὐτὸν πολλοὶ καὶ δυνατοὶ ἡγεμόνες καθὼς τῆς Τριπόλεως, τοῦ Τουνεζίου, | τοῦ Ἀλτζιριοῦ καὶ ἄλλοι. Κυβερνᾷ τοὺς ὑπηκόους φ. 33β τοῦ διὰ τοῦ μεγάλου Βεζύρη καὶ διὰ τοῦ Βουλευτηρίου, ὁποῦ λέγεται Διβάνι. Ἡ κυβέρνησις τοῦ ὅμως εἶναι ἀπεριόριστη, καὶ ὁ λόγος τοῦ ἀμετάβλητος ἀγκαλὰ καὶ μερικὲς φορὲς περιορίζεται ἀπὸ τὸ βιβλίον τῆς πίστεως τῶν Κοράν, καὶ ἀπὸ τὸ ταραχοποιὸν πολεμικὸν τάγμα τῶν Γενητσάρων. Μοιράζεται εἰς πολλὰς ἡγεμονίας, ὁποῦ λέγονται Πασιαλίκια καὶ κυβερνοῦνται ἀπὸ Πασιάδες, ὁποῦ εἶναι τόσοι στρατηγοί· ἢ Μοναρχία εἶναι κατὰ κληρονομίαν εἰς τὰ πρωτότοκα ἀρσενικά, καὶ τὰ δευτερότοκα ὀνομάζονται Χάνιδες, ἤγουν πρίγγηπες, καὶ εἰς ἀποφυγὴν τῶν στάσεων φυλάγονται κλεισμένα χωρὶς νὰ τολμήσῃ τινὰς νὰ ἔμβῃ εἰς αὐτὰ διὰ συναναστροφῆν· ἔχουν ὅμως ἕναν συνέγκλειστον ἱερὸν διδάσκαλον, ὁποῦ τὰ διδάσκει τὰ ἱερὰ γράμματα. Ὀνομάζεται ἢ αὐτοκρατορικὴ αὐλὴ καὶ Ὀθωμανικὴ, καὶ ὑψηλὴ Πόρτα διὰ τὴν μεγάλην καὶ ὑψηλὴν θύραν τοῦ Παλατίου, ὁποῦ εἶναι εἰς τὸ Βυζάντιον. Λέγεται ὁ Σουλτάνος καὶ Χαλύφης ἢτοι διάδοχος τοῦ προφήτου τους· ἔχει καὶ τὴν ἱερὰν σημαίαν ὁποῦ λέγεται Σαντσιὰκ Σερίφ. Τὸ ὑποκείμενόν του νομίζεται ἱερὸν καὶ ὅποιος ἐνεργήσῃ ἐναντίον εἰς αὐτὸν λέγεται βλάσφημος καὶ παραβάτης τῆς πίστεως του. Αἱ ἔγγραφοι προσταγαῖς του λέγονται Φερμάνια καὶ Χάτια. φ. 34α Τὴν σήμερον αὐτὸς μοναχᾷ εἶνε Χαλύφης, τὸν παλαιὸν ὅμως καιρὸν ἦταν καὶ ἄλλοι πολλοὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν Συρίαν, καὶ εἰς τὴν Περσίαν. Οἱ ἄλλοι βασιλεῖς τῶν Τουρκῶν, ὁποῦ εἶναι εἰς τὴν Ἰνδιάν, Ἀφρικὴν καὶ Περσίαν δὲν λέγονται Χαλύφιδες, ἀλλὰ βασιλεῖς μόνον καὶ χάνιδες. Ἐπειδὴ δὲν κατάγονται ἀπὸ τὴν γεννεαλογίαν τοῦ Μωάμεθ, οὔτε ἔχουν εἰς τὴν ἐξουσίαν τους ἱερὰν σημαίαν, καὶ τὸ Γκιαμπέ, ἤγουν τὸν ἱερὸν τόπον.

§ 28. [Διοικητικὴ Διαιρέσις Τουρκίας].

Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία μοιράζεται εἰς Ἀγιαλέτια, ἤγουν βασιλεία, Βεξηράτα, Πασιαλίκια, Μουχαφισλίκια. Καὶ Ἀγιαλέτια εἶναι τέσσαρα. Ἀ'ον τῆς Ρούμελης, τῆς ὁποίας ὁ ἡγεμόνας λέγεται Μπεγλέρμπεης (ἤγουν ἡγεμόνων ἡγεμών), τοῦ ὁποίου ἢ καθέδρα εἶναι ἢ Σόφια καὶ προτῆτερα τὸ Μοναστήρι, ἢτοι τὰ Μπιτόλια. Β'ον τῆς Βουλγαρίας τὸ Ἀγιαλέτι τοῦ ὁποίου πρωτεύουσα εἶναι ἢ Σιλίστρα εἰς τὸ Παραδούναβι. Γ'ον τῆς Μπόσνας, τοῦ ὁποίου καθέδρα εἶναι ἢ Τράβνη, καὶ προτῆτερα τὸ Σαράϊ καὶ Δ'ον τοῦ Μωριά, τοῦ ὁποίου μητρόπολις εἶναι ἢ Τριπολιζά. Ἀγιαλέτια λέγονται ἐκεῖναι αἱ ἐπαρχίαι, ὁποῦ πρὶν ἐξουσιασθῶν εἶχαν | βα- φ. 34β σιλέα, καὶ ἐπομένως ἦταν βασιλεία. Βεζυράτα ὅμως καὶ Πασιαλίκια εἶναι πολλὰ καὶ πολλὰς φοραῖς τὰ Βεξηράτα γίνονται Πασιαλίκια, καὶ τὰ Πασιαλίκια Βεξηράτα καθὼς τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ Μπερατιοῦ, τῶν Τρικάλων καὶ τῆς Θεσσαλονίκης. Μουχαφισλίκια ἢτοι Φρουραρχίαι εἶναι τοῦ

Χοτινιοῦ, τοῦ Πεντεριοῦ, τοῦ Ἑσμαιλιοῦ, τὰ μεγαλύτερα, τῶν ὁποίων οἱ Φρούραρχοι εἶναι Βεζηράδες καὶ τοῦ Ἀναπλιοῦ εἰς τὸν Μωρέα εἶναι μικρόν. Λοιπὸν κατὰ ταύτην τὴν διαίρεσιν δὲν θὰ καταγράψομεν τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν ἐπειδὴ ὑπόκειται εἰς μεταβολαῖς, διότι εἰς πολλὰ Βεζηράτα ἐμβαίνουν Πασιάδες δύο τουγιῶν καὶ πολλὰ Πασιαλίκια δίδονται εἰς ἕναν Βεζήρην καὶ ἡ καθέδραις τους ἀλλάζουσι, ἀλλὰ θέλομε τὴν καταγράψει κατὰ τὴν ἀκόλουθον διαίρεσιν τὴν ἀμετάβλητο, ὅπου εἶναι ἡ ἐπαρχία τῆς Θράκης, τῆς Βουργαρίας, τῆς Σερβίας, τῆς Μακεδονίας, τῆς Μπόσνας, τῆς Ἀρβανιτιᾶς καὶ τῆς Ἑλλάδος, ἐπαρχίαις ἑπτὰ, καὶ τρεῖς πέρα ἀπὸ τὸν Δούναβιν, ἧγουν ἡ Βλαχιά, ἡ Μπογδανιά, καὶ τὸ Μπουτζιάκι, ἧγουν ἡ Μπασαραβία, ὅπου γίνονται ἐπαρχίαις τῆς Εὐρωπαϊκῆς φ. 35α Τουρκίᾶς δέκα | .

§ 29. [Θράκη].

Ἡ ἀ' ἡ ἐπαρχία εἶναι ἡ Θράκη (ὅπου τώρα λέγεται Ρούμελη), καὶ συνορεύει ἀνατολικᾶ μὲ τὸ Κατάσταινον, ἡ Προποντίδα (ἧγουν Μαρμαρᾶ) νότια μὲ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ Ροδόπην, βουνὸ τῆς Μακεδονίας, δυτικᾶ μὲ τὸν Αἶμον, ὅπου Τούρκικα λέγεται Γκοτζιά-Μπαλκάμ, καὶ βόρεια μὲ τὴν Μαύρην θάλασσαν. Ὁ περισσότερος τόπος τῆς εἶναι πεδινὸς καὶ καρπερὸς πλὴν ἡ Γεωργικὴ εἶναι ἀμελημένη. Ἀπὸ τὴν μέσην τῆς Θράκης ἀπερνᾷ ὁ ποταμὸς Μαρίτζα· ἔχει καὶ δύο ἀξιόλογα παραπόταμα, τὸν Ἀδρίσκον, ὅπου τώρα λέγεται Ἄδρα καὶ τὸν Τάναριν. Καὶ τὸ σύνορον τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας εἶναι καὶ τὸ θαλασσοπόταμον Νέστος ἢ Μέστος, καὶ τώρα Νάστρος καὶ Καράσσοη (ἧγου μαυρονέρι) ἢ Μαρίτσα εἶναι πλεύσιμη ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἕως τὴν Ἀνδριανούπολιν.

§ 30. [Κωνσταντινούπολις].

Εἰς τὴν Θράκην ἀξιόλογαι πόλεις εἶναι αἱ ἀκόλουθαι. Ἀ' ἡ ἢ Κωνσταντινούπολις παραθαλάσσιος, τὸ ποτὲ Βυζάντιον, Μητρόπολις τῆς Θράκης καὶ ὄλου τοῦ Βασιλείου, εἶναι κτισμένη εἰς τὴν δυτικὴν ἄκραν τοῦ Βοσπόρου τοῦ Θρακικοῦ καὶ ἐμπροστὰ ἀπὸ τὴν Προποντίδα, καὶ ἔχει ἀριστερᾶ τὸν Κεράτειον κόλπον, ὅπου εἶναι ὁ καλύτερος λιμένας τοῦ κό- φ. 35β σμου. Τὸ σχῆμα τῆς εἶναι τρίγωνον καὶ τὸ μέσα λοφῶδες, ὅθεν καὶ | τὰ σπήτια εἶναι ἀνωφερῆ καὶ κατωφερῆ, καθὼς καὶ οἱ δρόμοι τῆς ὅπου εἶναι στενοί, καὶ λοξοί, καὶ ἀκάθαροι. Αἱ βρύσαις τῆς εἶναι ἀπὸ μεγάλα νεροδοχεῖα, ἧγουν λούτσαις, καὶ Τούρκια Μπέντια, τὰ ὅποια εἶναι κτισμένα ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν, καὶ συνάξουσι βρόχινο νερὸ, καὶ ἀπ' ἐκεῖ διοχετεύεται εἰς ταῖς βρύσας, ὅθεν καὶ τὸ νερὸ ἀχρεῖο. Ἀπὸ μακρὰ φαίνεται ἡ πόλις εὐμορφη, μέσα ὅμως εἶναι ἀχρεῖα καὶ τὰ σπήτια τῆς ξύλινα, καὶ ὑποκείμενα εἰς φωτιά. Ἀξιόλογα κτήρια μοναχᾶ ἔχει τὰ ἀκόλουθα· τὸ τζαμί τῆς Ἀγίας Σοφίας, καὶ ἄλλα μερικὰ καινούρια τζαμιά, τὸ ἵπποδρόμιον μὲ τοὺς Ὀβελίσκους, τοὺς ἑπτὰ Πύργους (Γεϊντικ γουλᾶ), τὰ μπεξεστένια τὰ θολογύριστα, καὶ τὰ μεγάλα χάνια, καὶ τὰ μεγαλοπρεπῆ λουτρά. Ἄλλο ὅμως ἀξιόλογο χῶρια ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔχει ἡ Κων-

σταντινούπολις. Τὸ Παλάτι τοῦ Σουλτάνου εἶναι ἓνα κτήριο ἀτακτον σμιγμένο μὲ πολλὰ ἄλλα κτήρια καὶ μὲ ἀτάκτους κήπους. Ἡ Κωνσταντινούπολις, μ' ὅλον ὅπου εἶναι πολυάνθρωπη καὶ κατοικοῦν εἰς αὐτὴν πολλὰ γένη Τοῦρκοι, Ἑλληνας, Βουργάροι, Ἑβραῖοι καὶ Ἀρμένιοι. Εἶναι τεχνουργεῖα εἰς μεταξωτὰ καὶ βαμβακερά. Ἐδῶ δουλεύεται καὶ τὸ καλῆτερον σαγρί, γίνεται καὶ μεγάλη πρᾶγματτα μὲ τὴν Εὐρώπην, Ἀσίαν καὶ Ἀφρικὴν. Ἐδῶ εἶναι καὶ τὸ μεγαλύτερον Πατριαρχεῖον ἀπὸ τὰ λοιπὰ τρία, ἐπειδὴ ὀνομάζεται οἰκουμενικόν. Εὐρίσκεται καὶ Ἀραβικὸν μου- φ. 36α
σεῖον τῆς μαθηματικῆς συστημένον εἰς ταῖς ἡμέραις τῆς αἰωνίου μνήμης τοῦ Σουλτάν Σελήμη, ἀλλὰ τῶρα ἀμελεῖται. Εἶναι καὶ ἓνα Ἑλληνικὸν σχολεῖον εἰς ἓνα προάστειον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἀμελεῖται ἀπὸ τὴν κακὴν κυβέρνησιν τῶν ἀρχόντων. Ὁ μόνος Σουλτάνος, ὅπου ἔκατάλαβε τὴν ὠφέλειαν τῆς μαθήσεως, καὶ ἐσύστησε σχολίον τακτικὸ καὶ στρατεύμα τακτικόν, ἦτον ὁ Σουλτάν Σελήμης τὸν ὅποιον κακὴ μοῖρα μᾶς τὸν ἐσήκωσε πρὸ τριῶν χρόνων. Τὰ ἀξιολογώτερα προάστεια εἶναι ὁ Γαλατᾶς καὶ τὸ Πέρα, ὅπου εἶναι οἰκοδομαῖς Εὐρωπαϊκαῖς, ὅπου κατοικοῦν οἱ πρέσβεις τῶν Εὐρωπαϊῶν καὶ αὐτὰ τὰ προάστεια εἶναι εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Κερατείου κόλπου.

§ 31. [Δοιπαὶ πόλεις Θράκης].

Β' ἡ πόλις εἶναι ἡ Ἀνδριανούπολις εἰς ταῖς ὄχθαις τῆς Μαρίτζας. Ἐχει ἓνα παλάτι παλαιὸν τοῦ Σουλτάνου, ὁμορφα τζαμιὰ καὶ ἀγορὰν θολογύριστη, τεχνουργεῖα μεταξωτῶν καὶ δερμάτων, πολλὰ βαφεῖα νημάτων, καὶ κατοικεῖται ἀπὸ τὰ ἴδια γένη, ὅπου καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις, δὲν εἶναι ὅμως πολυάνθρωπη, ἡ σπουδὴ τῶν μαθησεων ἀμελεῖται καὶ ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς. Γ' ἡ εἶναι ἡ Φιλιππούπολις (Φιλπὲ) μεγάλη καὶ πολυάνθρωπη καὶ ἐμπορικὴ. Εὐγάζει ἐδῶ ὁ τόπος ρίζι ἄσπρο καὶ πολὺ καὶ καλόν, κατοικοῦν | καὶ τὰ αὐτὰ γένη. Ἐδῶ οἱ Ἑλληνας εἶναι φ. 36β
ἐμποροὶ, καὶ φθάνουν ἕως ταῖς ἀνατολικαῖς Ἰνδίαῖς, καὶ γίνονται ὑπερπλοῦτοι, ἀλλὰ τί τὸ ὄφελος ὅταν τὰ φῶτα τῆς μαθήσεως εἶναι ἀποδιωγμένα. Δ' εἶναι τὸ Παζαρτζίκι ὅπου λέγεται μὲ τὴν προσθήκην Τατὰρ Παζαρτζίκι διὰ τὴν διαφέρει ἀπὸ τὸ Χατζὸλ Παζαρτζίκι τῆς Βουργαρίας. Τούτῃ ἡ πόλις κατοικεῖται ἀπὸ Τούρκους καὶ Βουργάρους ἀμαθέστατους. Εἶναι καὶ ἄλλαι πόλεις μικραῖς εἰς τὴν Θράκην μεσόγειαις, καθὼς ἡ Σελίμνο, ἡ Γιάμπολη, καὶ τὸ Διδυμότειχο, καὶ παραθαλάσσιαις, καθὼς ἡ Αἶνος, ἡ Καλίπολη εἰς τὴν Προποντίδα, καὶ τὸ Τζανάκ Καλὲ εἰς τὰ Δαρδανέλια κάστρον δυνατό, ἡ Ροδοστὸ καὶ ἡ Σιλυβριά εἰς τὴν Προποντίδα καὶ ἡ ποτὲ Ἀγχιάλος καὶ τῶρα Μπογάζι εἰς τὴν Μαύρην θάλασσαν. Καὶ ἄλλαι πολλὰ μικραῖς πόλεις καὶ μεσόγειαις καὶ παραθαλάσσιαις εὐρίσκονται κατοικημέναις ἀπὸ Τουρκοβουργαροέλληνας ἀμαθέστατους.

§ 32. [Βουλγαρία].

Δεύτερη ἐπαρχία τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας εἶναι ἡ Βουργαρία, ὅπου μεσημβρινᾶ συνορεύει μὲ τὸν Αἶμον, δυτικᾶ μὲ τὴν Σερβίαν, καὶ ἀρκτικᾶ

μὲ τὸν Δούναβιν. Τὸ κλίμα τῆς εἶναι ὑγιεινότατον. Ὁ τόπος τῆς εἶναι βουνώδης καὶ οἱ κοιλάδες τῆς καὶ οἱ κάμποι εἶναι καρπερώτατοι εἰς κρασί, φ. 37α γεννήματα, μετὰξι καὶ κτηνοτροφία. Γίνεται μεγάλη ἐξαγωγή ἀπὸ ἐδῶ καὶ ζώων καὶ μεταξιῶν καὶ ἐργασμένων δερμάτων. Οἱ κάτοικοι εἶναι Βουργάροι γένος Σλαβωνικόν, εἰς τὰ παραθαλάσσια ὅμως τῆς Βουργαρίας διεφυλάχθησαν καὶ μερικοὶ Ἑλληνας ἀποικοὶ ἀπὸ παλαιὸν καιρὸν καὶ ἐνεργοῦν καὶ ἐμπόριον ἀρκετόν. Ἡ μάθησις ὅμως καὶ αἱ τέχναι λείπουν ἀπὸ τὴν Βουργαρίαν ὁλοτέλα ὡς καὶ ἡ θρησκεία κακὰ διοικεῖται, ἔχει δὲ ταῖς ἀκόλουθαις πόλεις καὶ κάστρα.

§ 33. [Πόλεις Βουλγαρίας].

Α' ἡ Πολιτεία τῆς Βουλγαρίας εἶναι ἡ Σόφια, πόλις πολυάνθρωπη καὶ ἐμπορική, μητρόπολις καὶ καθέδρα τοῦ Ροῦμελ Βαλεσῆ (ἦγουν τοῦ Μπεγλέρμπεη). Β' ἡ εἶναι τὸ Βιδίνοι κάστρο δυνατὸ εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως. Εἰς τὴν αὐτὴν ὄχθην εἶναι καὶ ἡ Νικόπολις, τὸ Συστόβι καὶ τὸ Ρουσιτσιούκ, πλὴν τοῦτο εἶναι ἐμπορικώτατον, ἐπειδὴ εἶναι σκάλα τῆς Βλαχιάς καὶ Βουλγαρίας. Τὸ Τουρτουκάι καὶ ἡ Σιλίστρα μὲ κάστρο καὶ καθέδρα τοῦ Βεζήρη τούτου τοῦ Ἀγιαλετιῶν, τὸ Χρῦσοβον, τὸ Ματζίνι, ἡ Σάξια, ἡ Τοῦλιτσια καὶ τὸ Μπαμπαντάχ. Εἰς τὸ περιγιάλι τῆς Μαύρης θαλάσσης εἶναι τὸ Καρὰ Καρμάν, τὸ Κιουσεντζίκι, ἡ Καθάρνα καὶ ἡ Βάρνα μὲ κάστρο καὶ λιμένα, μάλιστα ἡ Βάρνα, ὅπου εἶναι ἐμπορική ὡς σκάλα α' τῆς Βουλγαρίας καὶ Βλαχιάς διὰ τὴν Κωνσταντινού- φ. 37β πολιν. Μεσόγειες πόλεις τῆς Βουλγαρίας εἶναι ἡ Σούμια πόλις | μεγάλη εἰς τὰ ριζὰ τοῦ Αἴμου καθὼς καὶ ὁ μέγας Τούρναβος καὶ ἡ Λόβοτσα. Εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ μεγάλου Τουρνάβου γίνεται πολὺ μετὰξι μάλιστα εἰς τὸ Γκάμπροβον. Εἰς ταῖς κοιλάδες τοῦ Αἴμου ἡ Γιατρούπολι, ἡ Πλέβενη, τὸ Χατζὸλ Μπαζαρτζίκι, τὸ Ρὰξ Γράδ καὶ ἡ Δρινοβάτς. Εἶναι καὶ ἄλλαι πόλεις μικραῖς, καὶ ἀπὸ τοὺς ἐμφυλίους καὶ ἐξωτερικοὺς πολέμους εἶναι ἐρημωμέναις. Ὀνομάζεται ἡ Βουλγαρία καὶ Παραδούναβι καὶ Παρηστρίδα καὶ μέρος αὐτῆς κατὰ τὴν Μαύρην θάλασσαν πρὸς τὸ Μπαμπαντάχ λέγεται Δελή Οὔρμάν, εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι δύο τρεῖς λίμναις. Ἐχει ἡ Βουλγαρία καὶ χωριὰ μεγάλα, ὅπου ὁμοιάζουν πόλεις μικραῖς, καὶ ποτάμια ἀρκετὰ ὅλα παραπόταμα τοῦ Δούναβι. Εἶναι καὶ δύο Ἀρβανιτοχώρια κατοικημένα ἀπὸ Ἀρβανίταις, πλὴν ἀπὸ τὴν πολυκαιρίαν ἔχασαν τὴν γλῶσσαν, καὶ ὁμιλοῦν ῥωμαίικα καὶ τούρκικα.

§ 34. [Βλαχία].

Ἡ Βλαχία, ὅπου καὶ Δακία λέγεται, συνορεύει δυτικῶς μὲ τὰ βουνὰ τῆς Τρασιλβανίας (Ἀρδελιοῦ) βόρεια μὲ τὴ Μπογδανιά, ἀνατολικὰ καὶ νότια μὲ τὸν Δούναβιν καὶ μὲ τὸ Μπανάτι τῆς Οὔγγαρίας. Ἡ κυβέρνησις ἐδῶ εἶναι τοπική, καὶ ὁ κυβερνήτης στέλνεται ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν Ἑλληνας, καὶ λέγεται Βλάχμπεης καὶ Ἀφέντης, ἔχει ὅμως χαρακτηριστῆρα Βεζήρη τριῶν τουγιῶν. Ἡ Καμπανίτσα ὡς τόσον, ὅπου φορεῖ φ. 38α καὶ ἡ κοῦκα τῆς κεφαλῆς του εἶναι βασιλικὰ | παράσημα. Τοῦτοι ὅμως οἱ

ἀφεντάδες συχνὰ διὰ τὴν ἀταξίαν τους ἀποκεφαλίζονται. Ἔχουν δύναμιν νομοθετικὴν. Οἱ ἐγκάτοικοι ἐδῶ εἶναι Βλάχοι, καὶ ὀλίγοι Ἕλληνες εἰς ταῖς πόλεις ἀποικοὶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Οἱ ἄρχοντες τοῦ τόπου ἑμιλοῦν καὶ ῥωμαίικα ὄχι ἀπὸ ὄρεξιν, ἀλλ' ἀπ' ἀνάγκη τῶν διοικητῶν Ἑλλήνων. Τὸ Ἑλληνομουσεῖον ὁποῦ εἶναι εἰς τὸ Βουκουρέστι ἀμελεῖται. Λείπουν καὶ ὄλαις αἱ τέχναις ἀπὸ τὴν Βλαχιά. Τώρα καὶ 25 χρόνους ἕνας αὐθέντης εἶχε προστάξει καὶ ἔγινε γραμματικὴ τῆς Βλάχικης γλώσσης. Τὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία εἶναι ὅλα μεταφρασμένα εἰς τὴν Βλάχικην γλώσσαν, ὁποῦ εἶναι ἀνακατωμένη μὲ τὴν Σλαβωνικὴν, ἐπειδὴ ἡ Βλάχικη γλώσσα εἶναι ἔλλειπῆς καὶ ἀναπληρώθηκε ἀπὸ τὴν Σλαβωνικὴν. Ἡ ἀμάθεια ὡς τόσο καὶ ἀτεχνία τῶν Βλάχων ἀρχόντων καὶ κοινῶν εἶναι τόσον μεγάλη ὅσον καρπίζει ὁ τόπος τους εἰς γεννήματα, κρασί καὶ ζῶα καὶ ὄσσην τρυφήν ἔχουν οἱ ἄρχοντές τους. Τὸ κλίμα εἶναι ψυχρὸ, ὅμως ὑγιεινὸ, ὁ τόπος τῆς πεδινῆς καὶ εἰς τὰ σύνορα τῆς Γερμανίας εἶναι μοναχὰ βουνώδης. Ποτάμια ἔχει πολλά, ὅλα παραπόταμα τοῦ Δούναβι, καθὼς ὁ Ὀλτος, ἡ Δομβίτζα, ὁποῦ ἀπερνᾷ κατὰ μεσῆς τοῦ Βουκουρεστιοῦ, τὸ Μποζέον καὶ ἄλλα. Ἔχει καὶ λίμναις πλὴν μικραῖς. Ἔχει λόγκα μεγάλα, διὰ τοῦτο καὶ τὰ σπίτια τους εἶναι ξύλινα. | Ἡ ἀφεντία διαιρεῖται εἰς δύο, εἰς τὴν φ. 38β ἀφεντίαν τοῦ Βουκουρεστιοῦ καὶ Κραγιόβας καὶ ὁ ἀφέντης κάθεται εἰς τὸ Βουκουρέστι καὶ εἰς τὴν Κραγιόβαν στέλνει ἐπίτροπόν του ἀνταφέντη. Ἡ γεωργικὴ τῆς Βλαχιάς εἶναι ἀμελημένη, ἡ κτηνοτροφία ὅμως εἶναι καλὴ καὶ εὐγάζει ἄλογα πολλὰ καὶ καλὰ καὶ κηρὶ πολὺ εὐγαίνει εἰς τὴν Βλαχίαν καὶ ἄλλας ἀρκετὸν πολὺ, ὁποῦ γεμίζει ὅλην τὴν Βουργαρίαν καὶ Θράκην, καὶ ὁ τόπος ὁποῦ εὐγαίνει ὀνομάζεται Ὀκιαῖς εἰς ταῖς ὁποῖαις ἡ ἀφεντία στέλλει πολλοὺς νὰ εὐγάζουν ἄλλας διὰ παιδείαν.

§ 35. [Πόλεις Βλαχίας].

Αἱ ἀξιόλογαι πόλεις τῆς Βλαχιάς εἶναι αἱ ἀκόλουθες: Τὸ Βουκουρέστι ἢ καθέδρα τοῦ ἀφέντη σταῖς ὄχθαις τῆς Δομποβίτζας, πόλις πολυάνθρωπη, καὶ πραγματευτάρικη μὲ κακαῖς οἰκοδομαῖς καὶ ξύλιναις καὶ μὲ δρόμους ξυλόστρωτους. Προτῆτερα ἦταν ἡ καθέδρα τοῦ ἀφέντη τὸ Τεργόβιστον βορειοδυτικᾶ τοῦ Βουκουρεστιοῦ, τώρα ὅμως αὐτὴ ἡ πόλις εἶναι ποταπή. Ἡ Κραγιόβα καθέδρα τοῦ ἀνταφέντη ἤγουν τοῦ καίμακάμη, τὸ Μποζέον σταῖς ὄχθαις τοῦ ποταμοῦ Μποζέου, τὸ Ῥίβνικο στὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ὀλτου. Ἡ Τούρνα, τὸ Γιούργεβον καὶ ἡ Μπραῖλα εἶναι τρία κάστρα κατοικημένα ἀπὸ Τούρκους εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Δούναβι. Ἡ Τούρνα (Κουλές) εἶναι ἀντικρὸν στὴν Νικόπολι, τὸ Γιούργεβον ἀντικρὸν | τοῦ Ῥουσιτζιουκιοῦ καὶ ἡ Μπραῖλα ἀντικρὸν τοῦ Ματζινιοῦ. Τὸ Φο- φ. 39α ξάνι πόλις συνορικὴ τῆς Βλαχιάς καὶ Μπογδανιάς καὶ κατὰ μεσῆς τῆς ἀπερνᾷ τὸ συνοριακὸ ποτάμι Μολκόβο μικρὸ. Αὐταῖς εἶναι αἱ ἀξιολογώτεραι πόλεις τῆς Βλαχιάς. Ἀπὸ τὰ ποτάμια τῆς Βλαχιάς ὁποῦ εἶναι ὅλα παραπόταμα τοῦ Δούναβι τὸ μεγαλύτερον εἶναι ὁ Ὀλτος.

§ 36 [Μολδαβία].

Δ'η ἐπαρχία τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίᾳς εἶναι ἡ Μολδαβία, ὅπου καὶ Μπογδανιά λέγεται τώρα. Συνορεύει βόρεια μὲ τὴν Λεχιά, δυτικᾶ μὲ τὴν Μπουκοβίνα τῆς Νεμτζιάς, νότια μὲ τὴν Βλαχιά καὶ ἀνατολικᾶ μὲ τὴν Μπασαραβία, ὅπου Τούρκικα λέγεται Μπουτζιάκη. Τὸ κλίμα τῆς εἶναι ψυχρὸ καὶ ὑγιεινόν. Ὁ τόπος τῆς καρπερὸς καὶ ὄχι τόσον πεδινὸς ὅσον καὶ λοφώδης καὶ δασώδης. Τὸ δυτικὸ τῆς μέρος ἔχει βουνά. Κρασί δὲν γίνεται χώρια ἀπὸ τὸ Τουμπέστι, ὅπου συνορεύει μὲ τὴν Βλαχιά. Ἡ κτηνοτροφία εἶναι καλὴ καθὼς καὶ τὰ γεννήματα. Οἱ μελισσῶνες τῆς ὅμως εἶναι ἀξιόλογοι. Τὸ προτιτερινὸ συνορικὸ τῆς ποτάμι ἦτον ὁ Δνίστρος, τώρα ὅμως εἶναι ὁ Προῦτος, ὅπου εἶναι παραπόταμο τοῦ Δούναβι καὶ τὸν παλαιὸν καιρὸν ἐλέγονταν Ὑέρασος¹, ὅπου ἐμβαίνει εἰς τὸν Δούναβιν κατὰ τὸ Γαλάτσι. Τὰ ἄλλα ποτάμια ὅπου ἔχει ὁ τόπος εἶναι μικρὰ παραπόταμα καὶ τοῦ Δούναβι καὶ τοῦ Δνήστρου εἶναι εἰς τὴν Μπογδανιά καὶ μερικαῖς λίμναις πλὴν μικραῖς, αἱ ὁποῖαις γίνονται ἀρχαῖς ποταμῶν.

§ 37.

Ἡ κυβέρνησις στὴ Μπογδανιά εἶναι σὰ στὴ Βλαχιά. Ὁ ἀφέντης στέλλεται ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ γλῶσσα καὶ ἡ θρησκεία εἶναι ἡ αὐτὴ σὰ στὴ Βλαχιά. Τὰ φῶτα τῆς μαθήσεως λείπουν ἐδῶ ὀλότελα καθὼς καὶ αἱ τέχναις. Οἱ ἄρχοντες ὅμως ἐδῶ εἶναι σωφρονέστεροι καὶ οἰκονομικώτεροι ἀπὸ τοὺς Βλάχους καὶ ὁ κοινὸς λαὸς εἶναι καθαρότερος καὶ φιλοπονώτερος. Ἡ πρωτεύουσα πόλις τῆς Μπογδανιάς εἶναι τὸ Γιασί μὲ οἰκοδομαῖς ξύλιναις καὶ ἀχρεῖαις καὶ δρόμους ξυλόστρωτους, ἔξω ἀπὸ μερικὰ μοναστήρια, ὅπου ἔχουν καλαῖς οἰκοδομαῖς ἄλλο καλὸ τὸ Γιασί δὲν ἔχει, ἐπειδὴ τὰ σοκάκια του χωρίζονται μὲ φράχταις. Τὸ Γιασί εἶναι εἰς ταῖς ὄχθαις ἐνὸς παραποτάμου τοῦ Προῦτου Βασλούη². Αἱ ἄλλες πολιτεῖαις τῆς Μπογδανιάς εἶναι ἄσημαις ἔξω ἀπὸ τὸ Γαλάτσι, ὅπου εἶναι σκάλα τοῦ Δούναβι καὶ ἀπὸ τὸ Χοτίνι κάστρο κατοικημένο ἀπὸ Τούρκους καθὼς καὶ τὸ Μπεκτέρι.

§ 38. [Βεσσαραβία].

Ε'η ἐπαρχία εἶναι ἡ Μπασαραβία, ὅπου Τούρκικα λέγεται Μπουτζιάκη, τὴν ὁποίαν ὄλην ἐτούτην τὴν ὑστερινὴν εἰρήνην τὴν ἐκράτησαν οἱ Μοσκόβοι. Αὐτὴ βόρεια συνορεύει μὲ τὸν Δνήστρον ποταμόν, ἀνατολικᾶ μὲ τὴν μαύρην θάλασσαν, νότια μὲ τὸν Δούναβιν καὶ δυτικᾶ μὲ τὴν Μπογδανιά. Λοιπὸν συνορικὰ νερὰ ἔχει τρία, τὴν Μαύρην θάλασσαν, τὸν Δούναβιν καὶ τὸν Δνήστρον. Ἔχει καὶ μέσα θαλασσοπόταμα καὶ πα-

¹) «Ὑέρασος» ἀντὶ «Ἰέρασος».

²) Βασλούης = Βαχλούης (Δωρέντη τ. Β' σ. 484).

ραπόταμα τοῦ Δούναβι, ὅθεν ὁ τόπος εἶναι καρπερὸς εἰς γεννήματα καὶ κτηνοτροφίαν. Οἱ κάτοικοι ἐδῶ εἶναι Σκυθοτοῦρκοι καὶ ὀλίγοι Βλάχοι χριστιανοί. Εἰς ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ Νίστρου εἶναι τὸ κάστρον Ἀκαρμάνι. Εἰς τὸν Δούναβιν εἶναι δύο δυνατὰ κάστρα τὸ Κηλὶ καὶ Ἰσμαήλ καὶ μάλιστα τὸ Β'ον εἶναι τὸ δυνατώτερον καὶ τὸ πολυανθρωπότατον. Αἱ ἄλλαι αἱ πόλεις, ὅπου εἶναι εἰς τὴν Μπασαραβίαν εἶναι ἀσήμανται καὶ μικραῖς. Ἡ μάθησις καὶ αἱ τέχναις ἐδῶ λείπουν ὀλότελα. Τὰ νησιά, ὅπου σχηματίζει ἐδῶ ὁ Δούναβις ἐμβαίνωντας μὲ τρία στόματα στὴν Μαύρην θάλασσαν εἶναι ἀκατοίκητα τώρα.

§ 39. [Σερβία].

ΣΤ' ἡ Ἐπαρχία εἶναι ἡ Σερβία, ἡ ὁποία συνορεύει ἀρκτικῶς μὲ τὸν Δούναβιν καὶ Σάβαν, δυτικῶς μὲ τὴν Μπόσαν, μεσημβρινῶς μὲ τὴν Μακεδονίαν καὶ ἀνατολικῶς μὲ τὴν Βουλγαρίαν. Ὁ Δούναβις καὶ ὁ Σάβας εἶναι τὰ συνορικὰ τῆς Σερβίας ποτάμια μὲ τὴν Γερμανίαν. Τὸ κεφαλαιοπόταμον τῆς Σερβίας εἶναι ἡ Μοράβα, ὅπου πηγάζει ἀπὸ τὸ βουνὸ Σκάρδον καὶ χύνεται εἰς τὸν Δούναβιν. Τούτῃ ἡ Ἐπαρχία εἶχε ποτὲ τίτλον βασιλέως καὶ ἀναφέρονται εἰς τὰ Ἀγιαλέτια, τώρα ὅμως ἐκαταπατήθησαν τὰ προνόμια τῆς ἀπὸ τοὺς φ. 40β λεγομένους ντιήδες τόσον, ὅπου ἀπεστάτησαν χρόνους πολλοὺς, καὶ μὲ πολλὴν αἱματοχυσίαν ἀπόκτησαν τὴν σήμερον μίαν τακτικὴν διοίκησιν. Οἱ Σέρβοι εἶναι γένος Σλαβωνικὸ καὶ χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι, ὁ τόπος εἶναι πολλὰ βουνώδης καὶ γεμᾶτος ἀπὸ δάση, ἡ γῆ καρπερὴ καὶ μὲ βοσκαῖς λιπαραῖς, διὰ τοῦτο γίνεται μεγάλη κτηνοτροφία καὶ μάλιστα χοιροτροφία, γεννήματα, κρασί καὶ ξυλὴ πολλή. Ἡ μάθησις ὅμως καὶ αἱ ψηλαῖς τέχναις λείπουν ὀλότελα ἀπ' αὐτοὺς ἀπὸ τὸν καιρὸν ὅπου πρωτοφάνηκαν στὸν κόσμον. Τὰ ἀξιολογώτερα κάστρα τῆς Σερβίας εἶναι τὰ ἀκόλουθα. Τὸ Νήσι πόλις ὀχυρωμένη καὶ πολυάνθρωπη, τὸ Νόβι Παζάρ πόλις μικρὴ, τέτοια εἶναι καὶ ἡ Λιασκόβιτσα καὶ Βράνια, ἡ Οὐζίτσα κάστρο δυνατό καθὼς καὶ τὸ Σάμπας εἰς ταῖς δεξιάς ὄχθαις τοῦ Σάβα, τὸ Μπελιγράδι μητρόπολις τῆς Σερβίας μὲ κάστρο δυνατό σταῖς εἰσβολαῖς τοῦ Σάβα εἰς τὸν Δούναβιν, ἡ Σεμέντρια κάστρο δυνατό στὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Δούναβι, ἡ Μπασαραβίτσα πόλις μικρὴ καὶ ξαῖκουστὴ διὰ τὴν εἰρήνην, ὅπου ἔγινε μεταξὺ Γερμανίας καὶ Τουρκίας, ἡ Κλάδοβα ἡγουν τὸ Φετισλάμι σιμὰ εἰς τὸν Δούναβιν εἰς τὴν Ἐπαρχίαν τῆς Σερβίας, ὅπου λέγεται Κάκια. Εἰς τὸν Δούναβιν εἶναι ἓνα νησί πολλὰ δυναμωμένο, ὅπου λέγεται Ἀνιὰ Καλεσι ἀντικρὸν τῆς Ὀρσιάβας τῆς Γερμανίας, ἐδῶ εἶναι σκάλα διὰ τὴν Γερμανίαν, διὰ τὴν Κραγιόβαν τῆς Βλαχίας, διὰ τὴν φ. 41α Βουλγαρίαν καὶ Σερβίαν. Αἱ ἄλλαις κωμόπολεις, ὅπου εἶναι εἰς τὴν Σερβίαν εἶναι ποταπαῖς καὶ μικραῖς.

§ 40. [Βοσνία].

Ζ' ἡ Ἐπαρχία εἶναι Μπόσαν Ἀγιαλέτι, καὶ συνορεύει ἀνατολικῶς μὲ τὴν Σερβίαν, μεσημβρινῶς μὲ τὴν Ἀλβανίαν τὴν ἄνω, ἤτοι Γκεγγαριάν, δυτικῶς μὲ τὴν Δαλματίαν καὶ ἀρκτικῶς μὲ τὴν Σλαβωνίαν διὰ τοῦ συνο-

ρικοῦ ποταμοῦ Σάβα. Τὸ κλίμα εἶναι ψυχρὸν καὶ ὑγιεινὸν καὶ ὁ τόπος γεμᾶτος βουνά, ἀλλὰ καρπερὸς σὲ γεννήματα, κρασί καὶ ξυλὴν, εὐγάζει πολλὰ ἀλούπια καὶ βερβερίτζαις καὶ ἄλλα ἀξιόλογα. Οἱ ἐγκάτοικοι εἶναι ἀπόγονοι τῶν Σλαβῶνων, ἀνδρεῖοι καὶ φιλελεύθεροι, πλὴν ἀμαθέστατοι καὶ μέρος ἀπ' αὐτοὺς εἶναι Μουσουλμάνοι καὶ μέρος χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι, καὶ πολλὰ ὀλίγοι αἰρετικοὶ Παπολάτραι.

§ 41. [Πόλεις Βοσνίας].

Ἀπὸ ταῖς πόλεις, ὅπου εὐρίσκονται εἰς τὴν Μπόσναν αἱ ἀξιολογώτε-
 ραις εἶναι αἱ ἀκόλουθαι, τὸ Σαράϊ, ὅπου καὶ Μπόσνα Σεράϊ λέγεται
 πόλις πολυάνθρωπη καὶ πραγματευτάρικη, ἐδῶ δουλεύονται καὶ ἄρματα
 καλά, τὸ Μπρόδι σταῖς ὄχθαις τοῦ Σάβα κάστρο συνορικὸ, καὶ σκάλα
 διὰ τὴν Γερμανίαν, καθὼς καὶ ἡ Γραδίσκα, ἡ Μπακαλούκα β' ἢ πόλι μετὰ
 τὸ Σεράϊ, ἡ Τράβνικη, ἡ νῦν καθέδρα τοῦ Βηζήρη, τὸ Σβόρνικ κάστρο
 στὴν ἀριστερὰ ὄχθη τοῦ Δρύνα ποταμοῦ, τὸ Μπίγατζ στὴν Κροατίαν,
 φ. 41β ἡγουν Χεραβατὰ | ἐπαρχίαν τῆς Μπόσνας, τὸ Μοστὰρ εἰς ταῖς ὄχθαις τοῦ
 Ναρέντα ποταμοῦ πόλις α' τῆς Ἑρτζεγοβίνας ἐπαρχίας τῆς Μπόσνας, ἡ
 Τρεμπίνια κάστρο συνορικὸ εἰς τὰ σύνορα τῆς Δαλματίας καὶ Ἑραγού-
 ζης, καθὼς καὶ ἡ Τσετίνη. Αὐταῖς εἶναι αἱ μεγαλείτεραις πόλεις τῆς Μπό-
 σνας πλὴν καὶ αὐταῖς καὶ ἡ μικρότεραις εἶναι χωρὶς τέχναις καὶ χωρὶς
 τὰ φῶτα τῆς μαθήσεως.

§ 42. [Ποτάμοι Βοσνίας].

Τὰ ποτάμια τῆς Μπόσνας εἶναι μικρὰ καὶ τὰ περισσότερα παραπό-
 ταμα τοῦ Σάβα. Τὸ α' ὄν εἶναι ὁ Σάβας τὸ συνορικὸ τῆς Γερμανίας, τὸ β' ὄν
 ὁ Δρύνας τὸ συνορικὸ τῆς Σερβίας, τὸ τρίτον εἶναι τὸ Οὐνάτζι τὸ συ-
 νορικὸ τῆς Γερμανικῆς Κροατίας, ὅπου εἶναι καὶ ἡ Κωστανίτζα πόλις
 μικρὴ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπερνοῦν αἱ πραγμάτειαις διὰ τὸ Τριέστι, δ' ὄν ἡ
 Μπόσνα παραπόταμον τοῦ Σάβα, σταῖς ὄχθαις τοῦ ὁποίου εἶναι κτισμένον
 τὸ Σαράϊ, ε' ὄν τὸ Βερμπάτζ παραπόταμον τοῦ Σάβα, ς' ὄν ἡ Τσετίνη θαλασ-
 σοπόταμον τῆς Ἑρτζεγοβίνας, ζ' ὄν ἡ Ναρέντα καὶ αὐτὸ τῆς Ἑρτζεγοβί-
 νας, η' ὄν ἡ Μαράκα τὸ μεγαλείτερον ποτάμι τῆς Ἑρτζεγοβίνας, ὅπου κάμνει
 τὴν λίμνην τῆς Σκόντρας, καὶ ἀπ' ἐκεῖ εὐγαίνοντας ὀνομάζεται Μπογιάνα
 καὶ χύνεται εἰς τὴν θάλασσαν κοντὰ εἰς τὸ Δουλτζίνο.

§ 43. [Μαυροβούνιον].

Ἐδῶ εἶναι καὶ τὸ Μαυροβούνι, ὅπου ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος συνορεύει μὲ
 φ. 42α τὴν Ἑρτζεγοβίνα ἡγουν βόρεια καὶ νότια μὲ τὴν Σκόντραν καὶ δυτικᾶ
 μὲ ταῖς Μπούκαις τοῦ Κάταρου. Ὅλος τοῦτος ὁ τόπος εἶναι βουνώδης
 γεμᾶτος καὶ κατοικημένος ἀπὸ Σλάβωνας ὀρθοδόξους καὶ ἀποστάτας, τοὺς
 ὁποίους τοὺς ἐξουσιάζει ὁ Μητροπολίτης τους. Τοῦτοι ἄκοπα πολεμοῦν
 μὲ τοὺς Γκέγγιδες τῆς Σκόντρας διὰ τὴν ἀποστασίαν τους. Εἶναι ὅλοι
 ὡς τόσον ἀμαθεῖς καὶ περισσότερον κλέφται παρά στρατιῶται καὶ ἀπο-
 στάται παρὰ ἐλεύθεροι.

§ 44. [Μακεδονία].

Ἄγδότη ἐπαρχία εἶναι ἡ Μακεδονία, ὅπου εἶναι ξαῖκουστή διὰ τὸν Φίλιππον καὶ υἱὸν τοῦ Ἀλέξανδρον τὸν μέγαν. Τώρα ὅμως εἶναι ποταπὴ ἀφορμῆς ὅπου κατοικεῖται ἀπὸ ποταποὺς ἀνθρώπους. Ὁ τόπος τῆς εἶναι καρπερὸς σὲ γεννήματα, κρασιά, μετάξι, βαμβάκι καὶ ἄλλα. Ἡ μάθησις ὡς τόσο λείπει ὀλότελα, οἱ κάτοικοί τῆς εἶναι Βουργάροι, Τοῦρκοι καὶ ὀλίγοι Ἑλληγες καὶ Βλάχοι ἀποικοὶ ἀπὸ τὴν Ἀρβανιτιά. Ξεχωρίζεται ἀπὸ τὴν Θράκη μὲ τὸ βουνὸ Ροδόπη, ἀπὸ τὴν Βουργαρίαν καὶ Σερβίαν μὲ τὸ βουνὸ Σκάρδος, ἀπὸ τὴν Ἀρβανιτιά μὲ τὰ Ἀκροκεραύνια, καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν μὲ τὸν Ὀλυμπον καὶ Χάσια. Ἀκροκεραύνια βουνὰ λέγονται ἡ σειρὰ τῶν βουνῶν τῆς Γκιόρτζιας, Ὀχρης καὶ Κολόνιας, ἠνωμένη μὲ τὰ βουνὰ τοῦ Πίνδου ἕως τὸ βουνὸ Τομόρι καὶ ὡς τὰ βουνὰ τῆς Λιαπουριᾶς. Καὶ Χάσια εἶναι μία σειρὰ βουνῶν, ὅπου ἀρχινοῦν ἀπὸ τὸν Πίνδον μεταξὺ Γκρεβενῶν καὶ Καλαμπάκας καὶ φθάνουν ὡς τὸν Ὀλυμπον, ἀπάνω ὅμως ἀπὸ τὴν Σαλονίκη προχωρεῖ ἡ ξηρὰ εἰς φ. 42β τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ σχηματίζει μίαν χερσόνησον μὲ τρία ἀκρωτήρια ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἀνατολικώτερον ἔχει τὸ ὑψηλὸ βουνὸ τοῦ Ἀθωνα (ἅγιον ὄρος) ἀνάμεσα δὲ στὴ Μακεδονία εἶναι πολλὰ βουνὰ κλάδοι ἀπὸ τὸν Πίνδον καὶ Σκάρδος, τὰ ὁποῖα λαμβάνουν διάφορα τοπικὰ ὀνόματα.

§ 45. [Ποταμοὶ Μακεδονίας].

Μεγαλοπόταμα τῆς Μακεδονίας εἶναι α' ὄν τὸ Βαρδάρι ὃ ποτὲ Ἀξειός, τὸ ὁποῖον πηγάζει ἀπάνω ἀπὸ τὸ Κιπρουλί ἀπὸ τὰ ἀνατολικά μέρη τοῦ Σκάρδου καὶ ἐμβαίνει εἰς τὸν Κόλπον τῆς Θεσσαλονίκης, β' ὄν ἡ Μπίστριτσα, ὅπου πηγάζει ἀπὸ τὰ βουνὰ τοῦ Πίνδου καὶ ἀπὸ τὴν λίμνην τῆς Καστοριᾶς καὶ ἀπὸ τὴν Κολόνια καὶ ποτίζοντας ταῖς πεδιάδαις τῆς Βέρροιας ἐμβαίνει εἰς τὸν κόλπον τῆς Θεσσαλονίκης, γ' ὄν τὸ Καράσση ὃ ποτὲ Στρίμωνας ὅπου πηγάζει ἀπὸ τὸ Κιουστεντὶλ καὶ ἐμβαίνει εἰς τὸν κόλπον Ὀρφάνο εἰς τὴν ποτὲ Ἀμφίπολιν. Ἡ Μακεδονία ἔχει καὶ λίμναις πολλαῖς, ἀλλὰ μικραῖς καὶ ἡ μεγαλιέτερη εἶναι τῆς Καστοριᾶς.

§ 46. [Κλίμα καὶ προϊόντα Μακεδονίας].

Τὸ κλίμα τῆς Μακεδονίας εἶναι ὑγιεινὸ, τὰ νερὰ τὰ πολλά, τὰ βουνὰ καὶ τὰ δάση, μετριάξουν τὴν ζέστα τὸ καλοκαῖρι καὶ αὐξάνουν τὴν ψύχρα τὸν χειμῶνα, μ' ὅλον τοῦτο εἶναι καρπερὸς σὲ γεννήματα καθὼς εἶπα, καὶ κρασί καὶ βαμβάκι παρὰ πολὺ καὶ ἡ κτηνοτροφία εἶναι ἐξαίρετη, μάλιστα τὰ πρόβατα ἔχουν μαλλὶ λεπτὸ ἀλλὰ τί τὸ ὄφελος ὅταν αἱ τέχλαις λείπουν καὶ τὸ παραπολὺ βαμβάκι στέλνεται ὅλο εἰς τὴν Γερμανία ἀδούλευτο, τὸ ὁποῖον ἂν ἦταν τέχλαις θὰ δουλεύονταν στὸν τόπον διὰ νὰ μείνη τὸ κέρδος στὸν τόπο, ἡ ἀμάθεια ὅμως ἀποδιώχνει τὸ κέρδος καὶ πληρώνει φόρον μέγαν. φ. 43α

§ 47. [Πόλεις Μακεδονίας].

Πόλεις τῆς Μακεδονίας εἶναι αἱ ἀκόλουθαι, ἡ Θεσσαλονίκη καὶ Σαλονίκη παραθαλάσσιος μὲ φρούριον, καὶ λιμένα καλὸν ὁποῦ καὶ ὁ Πασιᾶς καθεδρεύει. Ἐδῶ γίνεται μεγάλη πρᾶγματεια ἀπὸ καπνόν, βαμβάκι, μετάξι, πανικὰ καὶ ὠραίους τάπητας, ἐδῶ φκιάνουν καὶ ἀμπάδες. Γίνεται ἡ πρᾶγματεια μὲ τὴν Ἀσίαν, Ἀφρικὴν καὶ Εὐρώπην σὰ σκάλα πρώτη, ὁποῦ εἶναι τῆς Μακεδονίας εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Οἱ κάτοικοί τῆς εἶναι Τούρκοι, Ἑλληνας, Χριστιανοὶ καὶ Ἑβραῖοι πολλοί. Πόλις πολυάνθρωπη, ἔχει σχολεῖον Ἑλληνικὸν πλὴν ἀμελημένον, σώζονται ἀκόμη εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν καὶ ἀξιοσημεῖωτα λείψανα τῆς ἀρχαίας μεγαλοπρεπείας, ἔχει καὶ μητροπολίτην μὲ 5' ἐπισκόπους.

Τὰ Σέρρας ἀρκτικᾶ τῆς Σαλονίκης πόλις πολυάνθρωπη καὶ πρᾶγματευτάρικη, διότι ὅλα τὰ βαμπάκια τῶν περιοχῶν τῆς ἀπ' ἐδῶ στέλνονται εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἡ μάθησις ἀπ' αὐτὴν λείπει ὀλότελα. Κατοικεῖται ἀπὸ Βουλγάρους Τούρκους, ὀλίγους Γραικοὺς καὶ ἀπὸ Βλάχους βοσκοπολίτας.

φ. 43β Τὸ Μελένικο κωμόπολις ἀνατολικᾶ τῶν Σερρῶν, κατοικεῖται ἀπὸ Βουλγάρους, ὀλίγους Γραικοὺς, ἔχει καὶ Ἑλληνικὸν σχολεῖον.

Τὰ Μπιτόλια, ὁποῦ καὶ Μοναστήρι λέγεται πόλις τῆς κάτω Μακεδονίας πολυάνθρωπη καὶ ἀμαθέστατη κατοικημένη ἀπὸ Βουργάρους, Τούρκους, Βλάχους καὶ Ἑβραίους. Αὐτὴ ἦταν προτῆτερα καθέδρα τοῦ Μπεγλέρμπεη, καὶ πλησίον τῆς εἶναι τὰ ἐρείπια τῆς παλαιᾶς Πελαγονίας, ὁποῦ τῶρα καὶ πέντε χρόνους εὐγάζοντας μάρμαρα οἱ Μπέιδες διὰ οἰκοδομὴν τῶν παλατιῶν τῶν ἡῦραν καὶ προτομαῖς εἰδώλων ἀπὸ λευκὸ μάρμαρο τὰ ὁποῖα τὰ ἐσύντριψαν καὶ τὰ ἔκαμαν ποτιστήρια καὶ διεφυλάχθηκε μοναχᾶ ὀλόκληρον ἓνα, ἡ προτομὴ τοῦ Αἰσχίνου ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὁ εἰς τὰ Ἰωάννινα εὐρισκόμενος ὑπουργὸς Ἀγγλέζος Λήκ δολίως τὸ ἐπῆρε καὶ τὸ ἔστειλεν εἰς τὴν πατρίδα του.

Ἡ Καστορία πόλις μικρὴ εἰς τὴν λίμνην τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος κατοικημένη ἀπὸ Βουργάρους, Τούρκους, Ἑλληνας ὀλους ἀμαθεῖς καὶ ἄτεχνους.

Ἡ Σιάτιστα κωμόπολις καθὼς καὶ ἡ Κόζανη εἰς τὴν κάτω Μακεδονίαν, κατοικεῖται ἀπὸ Ἑλληνας μόνον χριστιανούς. Εἰς τὴν Κόζανην ὀμως σώζεται καὶ ἑλληνομουσεῖον καὶ κατὰ καιροὺς ἔβγαλε καὶ ἄντρας ἀξιόλογους.

Τὰ Σέρβια πόλις μικρὴ καὶ κατοικεῖται ἀπὸ Τούρκους καὶ ὀλίγους Ἑλληνας.

φ. 44α Ἡ Καταιρίνη πόλις μικρὴ καὶ κατοικεῖται ἀπὸ Τούρκους, Ἑλληνας κοντιὰ εἰς τὴν θάλασσαν στὰ ῥιζὰ τοῦ Ὀλύμπου.

Ἡ Βέρροια πόλις μικρὴ κατοικημένη ἀπὸ Τούρκους καὶ Ἑλληνας καθὼς καὶ ἡ Νιάουστα. Ἐδῶ δουλεύεται τὸ κανάβι ἑξαίρετα καὶ φκιάνουν ἀπὸ αὐτὸ προσόψια, φλοκοταῖς καὶ λουτροπουκάμισα ἀξιόλογα, ὁποῦ πουθενὰ ἄλλοῦ δὲν γίνονται.

Τὰ Βοδενά, τὰ Μογλινά, ἡ Κατράντζα, τὸ Ντεμῆρ - καπί, τὸ Ἐστίπ, τὸ Κιουπρουλί στὰ ῥιζὰ τοῦ Σκάρδου καὶ ἀρχαῖς τοῦ Βαρδαρίου, καθὼς καὶ τὸ Κιουστεντὶλ καὶ ἡ Δούπνιτζα στὰ ῥιζὰ τοῦ αὐτοῦ βουνοῦ, καὶ ἡ

Περλεπὲ εἶναι ὄλαις πόλεις μικραῖς κατοικημέναις ἀπὸ Τούρκους καὶ Βουργάρους ἀμαθέστατους καθὼς καὶ ἡ Φλορίνα, ἡ Δράμα τῆς ἄνω Μακεδονίας, ἡ Σίχνα, τὸ Ντεμῆρ-Ἰσάρ, τὸ Πετρίτσι καὶ ἄλλαις τέτοιαις μικραῖς πόλεις κατοικοῦνται ἀπὸ Τούρκους καὶ Βουργάρους, πλὴν στὸ Μελένικο, Δράμα καὶ Σίχνα εἶναι καὶ Ἑλληγες.

Τὰ Γρεβενὰ κωμόπολις μικρὴ καὶ κατοικέται ἀπὸ Τούρκους καὶ Ἑλληγας ἀμαθέστατους καμμία ὡς τόσον ἀπ' ὄλαις ταῖς πόλεις τῆς ἄνω καὶ κάτω Μακεδονίας ἢ μικρὴ ἢ μεγάλη δὲν εἶναι οὔτε καλὰ κτισμένη, οὔτε πολιτισμένη, ἀλλ' ὄλαις Βουργαρίζουν καὶ Σλαβωνίζουν.

§ 48. [Ἀρχαῖαι πόλεις Μακεδονίας].

Στὰ παραλάσσια τῆς Μακεδονίας σώζονται καὶ μεγαλοπρεπῆ ἀπομεινάρια τῶν παλαιῶν πόλεων καὶ ἑλληνικῶν ἀποικιῶν διὰ ταῖς ὁποίαις ἔγιναν τόσοι πόλεμοι μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ | Φιλίππου τοῦ Μακεδόνο^{φ. 44β} Βασιλέως. Ἡ νοτιωτάτη παραθαλασσία εἶναι ἡ Πύδνα, πάρα πάνω ἦταν ἡ Μεθώνη ὀλίγο μακρὰ ἀπὸ τὴν πάλαι καὶ νῦν Βέρροιαν. Σταῖς ἀριστεραῖς ὄχθαις τοῦ Βαρδαριοῦ ἑπτὰ μίλλια μακρὰ ἀπὸ τὴν Μεθώνη ἦταν ἡ Πέλη πατρίδα τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ αὐτὴ ἡ περιοχὴ ἐλέγονταν Βοντία¹. Πάρα πάνω ἦταν αἱ Θέρμαι ὁποῦ ὕστερα ὠνομάσθηκε Θεσσαλονίκη, παρέκει ἡ Σπάρτολος καὶ πάρα πάνω εἰς ταῖς ἀρχαῖς τῆς χερσονήσου Κασάνδρας (ἔτσι λέγεται τώρα) ἦταν ἡ Ποτίδαια, ἡ Σικιών, ἡ Ἄφυτος, ἡ Μένδη καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ α' οὐ κόρφου ἡ Ὀλυνθος, (ἐπειδὴ τὰ τρία ἀκροτήρια ὁποῦ συσταίνει ἡ χερσόνησος τῆς Μακεδονίας κάνουν τοὺς τρεῖς κόρφους). Ἡ περιοχὴ τούτων τῶν πόλεων ἐλέγονταν Παλλίνη. Στὰ παραθάλασσα τοῦ β' οὐ ἀκρωτηρίου καὶ γ' οὐ τοῦ Ἄθωνα, τῶν ὁποίων ἡ περιοχὴ ἐλέγονταν Χαλκιδική, ἦταν ἡ Τορύνη, ἡ Ἄκανθος, ἡ Ὀλόφυξος, αἱ Κλεπίαι, καὶ ἄλλαις ὁποῦ τὴν σήμερον εἰς τὸν τόπον αὐτῶν τῶν μεγάλων πόλεων ὁποῦ διέλαμψαν εἰς τὴν ἀρχαιότητα εἶναι τόσα ὑπερθαύμαστα μοναστήρια, πολυέξοδαις οἰκοδομαῖς τῶν εὐλαβεστάτων βασιλέων τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς κατοικίαν τόσων ἀργῶν ἀνθρώπων καὶ ἱερομονάχων λεγομένων, ὅλων σχεδὸν ἀμαθεστάτων, τὰ καλλίτερα ὁμως ἀπ' ὅλα τὰ μοναστήρια τοῦ Ἄθωνα εἶναι τῆς Λαύρας, τῶν Ἰβήρων καὶ τὸ Βατοπέδι ὁποῦ σώζονται καὶ πολλὰ | χειρόγραφα βιβλία τῆς ἀρχαιότη^{φ. 45α} τος κακὰ φυλαγμένα τὰ ὁποῖα καὶ πολλαῖς φοραῖς εἰς τοὺς ξένους τὰ πωλοῦν μὲ ὀλίγην τιμὴν διὰ τὴν ἀμάθειάν τους. Στὸν γ' οὐ ὁμως κόρπον ὁποῦ ἐλέγονταν Πιερικὸς καὶ τώρα τοῦ Ὀρφانوῦ, ἦταν ἡ Ἄρμη, ἡ Ἄρρηλος καὶ εἰς ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ Στρίμωνα ποταμοῦ ἡ περίφημη Ἀμφίπολις, τῆς ὁποίας σώζεται καὶ μεγαλοπρεπῆ ἀπομεινάρια· σιμᾶ εἰς αὐτὴν ἦταν καὶ ἡ Στάγειρος πατρίδα τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἡ Πιερία κοντὰ εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι τὴν σήμερον κτισμένη ἡ Καβάλα.

§ 49. [Ἀλβανία].

Θ' ἡ ἐπαρχία εἶναι ἡ Ἀρβανιτιά, ὁποῦ τὸν παλαιὸν καιρὸν ἦταν ἐπαρ-

¹) Βοντία = Βοττιαία ἢ Βοττία.

χίαις δύο Ἰλλυρικὸν καὶ Ἡπειρος. Συνορεύει ἀνατολικᾶ μὲ τὴν κάτω Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν, βόρεια μὲ τὴν Μπόσνα καὶ Σερβίαν, δυτικᾶ μὲ τὸ Ἴωνικὸν πέλαγος καὶ μεσημβρινᾶ μὲ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Ὁ ἄλυσος τῶν ὑψηλῶν βουνῶν τῆς ἀπὸ τῆ Ραούζα ἕως τὸ Ζητοῦνι τῆς χρησιμεύει διὰ σύνορο τῆς στεριᾶς, σύνορο ἐπιτηδειότατο καὶ δυνατώτατο σὰν τὸ μακρὸν τεῖχος τῆς Κίνας. Ὁ τόπος τῆς ὅλος σχεδὸν εἶναι βουνώδης, ἔχει ὅμως ἀνάμεσα καὶ τόπους πεδινούς καρπερώτατους, καθὼς τῆς Μουζακιᾶς, τοῦ Φαναριοῦ, τριγύρω τῆς Ἀχερουσίας λίμνης, ὁποῦ καὶ πολὺ ῥίξι γίνεται, τοῦ Δελβίνου, τοῦ Ἀργυροκάστρου, τῆς Γκιόρτζας, τοῦ Ἀλμπασανιοῦ, τῆς Πράνας, τῆς Σκόντρας καὶ τῆς Δίπρας,

φ. 45β Καθὼς εἶχε τοῦτος | ὁ τόπος γεννήματα ἀρκετά. ἂν ἐδουλεύονταν ὅλος καὶ τεχνικᾶ. Κτηνοτροφία ἔχει ὁ τόπος μεγάλη ἀπὸ πρόβατα, καὶ ἄλογα ἢ Μουζακιά. Οἱ Ἀρβανίταις ὅλοι κοινῶς λέγονται καλοὶ στρατιῶται εἶναι ὅλοι ὅμως ἀμαθεῖς καὶ ἄτεχνοι καὶ σχεδὸν ὅλοι χωρὶς πρᾶμάτεια διὰ τοῦτο εἶναι καὶ φτωχότατοι καὶ ὁ τόπος τῆς ὀλιγάνθρωπος. Ἡ μόνη τέχνη τους εἶναι τὸ ντουφέκι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἄτεχνα τὸ μεταχειρίζονται. Εἶναι ὡς τόσο πνεύματα ζωηρά, ἀκαλλιέργητα καὶ ἀνυπόταχτα ἀπὸ ἀμνημονεύτους αἰῶνας. Οἱ Ἀρβανίταις ὁμιλοῦν τὴν παλαιὰν Ἰλλυρικὴν γλῶσσαν καὶ μέρος εἶναι χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι, πολλοὶ ὀλίγοι παπολάτραι, ὁποῦ λέγονται Λατῖνοι καὶ Μιρεντίτηδες καὶ μέρος Μωαμετάνοι. Εἰς τὴν Μεσημβρινὴν Ἀρβανητιὰν εὐρίσκονται καὶ Ἑλληγες ἐγκάτοικοι ἐπαρχίαις ὀλόκληραις. Εἶναι καὶ πολλὰ χωρία κατοικημένα ἀπὸ κουτσόβλαχους, μάλιστα στὰ βουνά.

§ 50.

Ἡ Ἀρβανιτιὰ ἠμπορεῖ νὰ μοιρασθῇ εἰς δύο εἰς ἄνω Ἀρβανιτιὰ καὶ κάτω Ἀρβανιτιὰ ἢ βόρειον Ἀρβανιτιὰ καὶ νότιον Ἀρβανιτιὰ. Ἡ νότιος ἐλέγονταν τὸ πάλαι Ἡπειρος καὶ ἢ Βόρειος Ἰλλυρικόν.

§ 51. [Ἡπειρος].

Ἡ Ἡπειρος ἔχει ταῖς ἀκόλουθαις ἐπαρχίαις. Τὰ Ἰωάννινα, τὴν Κόνιτσα, τὴν παλιὰ Πωγογιανή, τὸ Ἀργυροκάστρο, τὸ Δέλβινο, τὸ Παρακάλαμο, τὴν Παραμυθιάν, τὸ Μαργαρίτι, τὴν Διαπουριὰν ὁποῦ καὶ Ἀρμπερ λέγεται, τὴν Αὐλῶνα, τὴν Τοτσοκαριά, τὴν Λιπνίτσα, τὸ Νταγκλί,

φ. 46α τὸ Σκραπάρι, τὴν Γκιόρτζια, καὶ τὴν | Κολόνια. Τὸ Ἰλλυρικὸν ἔχει ταῖς ἀκόλουθαις, τὴν Ὀχρη, τὴν ἄνω καὶ κάτω Δίπρα, τὴν Τομορίτσα, τὸ Ἀλμπασάν, τὸ Μπεράτι, τὴν Τιράννα, τὴν Καβάγια, τὸ Δουράτσο, τὴν Κρούγια, τὸ Λέσσι τῶν Μιρεντίτιδων, τὴν Σκόντρα, τὸ Ὀλκιοῦν, τὸ Δουλτζίνο καὶ τὴν Μπογδορίτσα. Ἡ ἄνω Ἀρβανιτιὰ λέγεται μὲ ἓνα ὄνομα Γκεγγαριά, καὶ οἱ ἐγκάτοικοι Γκέγγιδες. Τοῦτοι οἱ Γκέγγιδες διαφέρουν πολὺ ἀπὸ τοὺς Ἡπειρώτας Ἀρβανίτας καὶ κατὰ τὸν ἱματισμὸν καὶ κατὰ τὸ ἀνάστημα καὶ κατὰ τὸν ὄργανισμὸν καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα, καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν ἐπειδὴ ἢ γλῶσσα τους ἰδιωτίζει καὶ ὁ ἰδιωτισμὸς τοῦτος ἐπαινεῖται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς Ἀρβανίτας τοὺς λοιπούς. Οἱ Παραμυθί-

τες, Δελβινιώτες καὶ Παρακαλαμίταις καὶ Μαργαρίταις λέγονται καὶ μὲ κοινὸν ὄνομα Τζάμιδες, καὶ ὁ τόπος τους Τζαμουριά.

§ 52.

Αὐταῖς αἱ νέαις ὀνομασίαις τῆς Ἡπείρου δὲν συμφωνοῦν σωστὰ στὴν ἔκτασι μὲ ταῖς παλαιαῖς, ὅπου εὐρίσκομε στὸν Θουκυδίδη. Δὲν σφάλεις ὅμως πολὺ στὴν ἔκτασιν ἂν εἰπῆς τὸ Μαργαριτιότικο, τὸ Σουλιότικο, τὸ Παραμυθιότικο καὶ τὸ Γιανότικο, ὅπου ξεχωρίζεται ἀπὸ τὸν Καλαμᾶν τὸν ποτὲ Θύαμιν καὶ ἀπὸ τὸν Πίνδον, Θεσπρωτιάν. Καὶ τὸ Φιλιακιότικο, ἦτοι Παρακαλαμίτικο, ἀπὸ τὴν Σαγιαῖδα καὶ Κονίσπολιν ὡς τὴν παλιὰ Πογωγιανή, ὅπου ἔχει νότια τὸν Καλαμᾶ, καὶ βόρεια τὸ φ. 46β βουνὸ τῆς Βοστίνης, Καστρίνην. Καὶ τὸ Δελβινιότικο τὸ Ἀργυροκαστρίτικο ὡς τὸ βουνὸ τῆς Πρεμετῆς Νεμέρτζικα, ὅπου εἶναι ἡ Ρίζα καὶ ἡ Ζαγόρια, καὶ ἀπὸ τὸ Βουθρωντὸ ὡς τὸ Κλαπερὸ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, Μολοσσίαν. Καὶ τὴν Λιαπουριάν ὅπου καὶ Ἄρμπερη καὶ Ἄρβανο λέγεται, ἡ ὁποία εἶναι εἰς τὰ βόρεια βουνὰ τοῦ Δελβίνου ὡς τὸ Γαρδίκι καὶ Τεπελένι, ἀπὸ τοὺς Βουλιάτες καὶ Κούτση ἀρχινῶντας, Χαονίαν. Καὶ τὸ βορειονότιον παραθάλασσο τῆς Χαονίας ὡς τὴν Αὐλῶνα, ὅπου εἶναι ἡ Χειμᾶρδα, τὸ Βοῦνο, ἡ Δρυμάδες, ἡ Παλάσα, ἡ Δουκάτες, τὸ Κρουνέρι καὶ μεσογείως τὸ Κούδεσι καὶ ἡ Σμοχθίνα, καὶ κοινῶς ἡ ἄνω Μαλακάστρα, ὅπου καὶ Ἄγρια λέγεται ἕως τὸν ποταμὸ Βιῶσα, Ὀρεσιδα. Καὶ τοὺς καθ' ὅλου Γκέγγιδες, Ἰλλυριοὺς, τοὺς δὲ κατοίκους τοῦ Δυρραχίου καὶ Σκόντρας Ταυλαντίους καὶ ὅλους τοὺς Μαλακαστριώτας, Ὀρέστας¹. Τοὺς δὲ Διπρολίδας ἀπάνω καὶ κάτω, Ἀντιτάνας, στοχάζομαι, τοὺς ὀνομάζει ὁ Θουκυδίδης. Καὶ τὴν Τοτσακαριάν, Παρανίαν, καὶ ἴσως συμπεριλαμβάνεται μὲ τὴν Τοτσακαριάν καὶ ἡ Δεσνίτσα, τὸ Νταγκλι καὶ τὸ Σκραπάρι, ὅπου εἶναι στὰ ῥιζὰ τοῦ βουνοῦ Τομόρι. Ἡ Ὀχη ὅμως, Δίπρα, Κολόνια καὶ Γκιόρτζια ὡς τὸ Ταγκλι ὀνομάσθησαν ὕστερα κάτω Μακεδονία εἰς τοὺς καιροὺς τῶν Διαδόχων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Εἰς τὴν Ἡπειρον ἀπὸ παλαιούς καιροὺς εὐρίσκονται ἑλληνικαῖς ἀποικίαις, καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλία καὶ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, διὰ τοῦτο καὶ φ. 47α οἱ Ἡπειρῶται καὶ ἦταν καὶ εἶναι περισσότερο πολитеυμένοι παρὰ οἱ Ἰλλυριοὶ καὶ σώζονται ὡς τὴν σήμερον εἰς τὴν Τσαμουριά Ἕλληνες καὶ σὲ χωριά καὶ σὲ πόλεις καθὼς στὸ Δέλβινο, στὴν Παραμυθιά στὴν Χειμᾶρδα, σταῖς Δρυμάδες, στὴν Παλάσα, στὸ Φοινίκι, στὴν Πλεσσίβιτζα, στὴ Σαγιαῖδα, στὸ Γερομέρι, στὴν Πάργα καὶ σ' ἄλλα κεφαλοχώρια, ὅπου εἶναι Ἕλληνες οἱ κάτοικοι καὶ κατὰ τὰ ἦθη καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν, ὁμοίως καὶ εἰς τὰ Ἰωάννινα μὲ ὅλα σχεδὸν τὰ χωριά του εἶναι Ἕλληνες καθὼς καὶ εἰς ὅλην τὴν παλιὰ Πογωγιανή, καὶ σ' ὅλην τὴν Κόνιτζα καὶ ὅλη σχεδὸν ἡ μία περιοχὴ τοῦ Ἀργυροκάστρου, ὅπου λέγεται Δρόπολις. Εἰς δὲ τὸ Ἰλλυρικὸν μ' ὅλον ὅπου ἐπαρχίαις ἑλληνικαῖς ἦταν, καθὼς ἡ Ἐπίδαμος (τὸ Δουράτζο) καὶ ἡ Ἀπολλωνία στὰ παραθάλασσα τῆς Μουζακιᾶς, μ' ὅλον τοῦτο Ἕλληνες δὲν σώζονται, ἐπειδὴ πουθενᾶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα δὲν κρένεται, οὐδὲ σὲ πόλι, οὐδὲ σὲ χωριό, χώρια ἀπὸ ἓνα χωριὸ παραθάλασσο, ὅπου λέγεται Ἄρτα σιμᾶ εἰς τὰ ἀπομει-

¹) Τὸ χειρόγραφον ἔχει «Ὀφέστας».

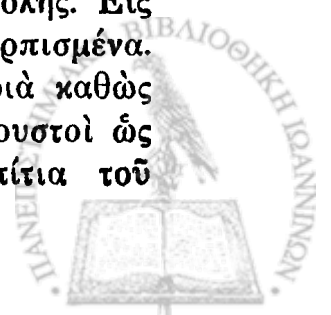
νάρια τῆς Ἀπολλωνίας, ἐδῶ μοναχᾷ ὁμιλοῦν ἑλληνικᾷ. Οἱ ἐπίλοιποι ὁμῶς ἄποικοι Ἑλληνες τὶ νὰ ἔγιναν; βέβαια ἢ ἐσκλαβώθηκαν καὶ διεσκορπίσθησαν εἰς ἄλλα μέρη, ἢ ἔφυγαν, ἢ ἀνακατώθηκαν μὲ τοὺς πολλοὺς Ταυλαντίους καὶ Γκέγγιδες, καὶ μὲ τὴν πολυκαιρία ἔχασαν καὶ τὴ γλῶσσα μαζὴ μὲ τὴν ὀνομασία τοῦ γένους καὶ τοῦτο ἀκολούθησε καὶ εἰς ἄλλαις ἀποικίαις τῶν Ἑλλήνων καθὼς καὶ εἰς τὴν Ἰταλία, Σικελία, Ἀσία καὶ φ. 47β Ἀφρική, ὅπου ἦταν ἡ Πεντάπολις, εἰς τὴν Φράντσαν, ὅπου ἦταν ἡ Μαρσίλια ἢ Φωκαϊκὴ, καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ὅπου ἦτον τὸ Ζακοῦντο ἀποικία τῶν Ζακυνθίων ἢ ποτὲ Ζάκανθα καὶ καθεξῆς.

§ 53. [Πόλεις Ἀλβανίας καὶ Ἡπείρου].

Τῆς ἄνω καὶ κάτω Ἀλβανίας ἀξιόλογαις πόλεις εἶναι ἢ ἀκόλουθαι, καὶ τῆς μὲν ἄνω εἶναι τὸ Σκούταρι, ὅπου καὶ Σκόντρα λέγεται πόλις πολυάνθρωπη καὶ ἐμπορικὴ καὶ χωρὶς μάθησιν καὶ τέχναις καὶ καθέδρα τοῦ Βεζήρη, ἢ Κρούγια κάστρο δυνατό, ἢ Καβάγια, ἢ Τιράννα, τὸ Δουλτσίνο πόλις παραθαλασσία μὲ φρούριον, τὰ Μπελάγραδα, ἤγουν τὸ Μπεράτι πόλις μὲ φρούριον, τὴν Κάνινα ἢ τὰ Κάνινα, τὸ Ἀλμπασάν μὲ φρούριον μικρὸ κοντᾷ εἰς τὴν ὁποίαν ὥρας 4 εἶναι καὶ τὰ ἐρείπια τῆς παλαιᾶς Ἀλβανουπόλεως ἀποικίας τῶν Ρωμαίων ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὠνομάσθησαν καὶ Ἀρβανίταις οἱ Σκιπητᾶροι. Πιθανώτερον ὁμῶς νὰ ὠνομάσθησαν οἱ Σκιπητᾶροι Ἀρβανίταις ἀπὸ τὴν Χαονίαν, ὅπου ὀνομάζεται ἀρβανίτικα Ἄρμπρη καὶ Ἄρβανο. Ἡ Ὀχρη πόλις μὲ κάστρο κειμένη εἰς ταῖς ὄχθαις τῆς λίμνης τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, ἢ ὁποία εἶναι καὶ μεγαλήτερη ἀπ' ὅλαις ταῖς λίμναις τῆς Ἡπείρου καὶ ἡ ἀξιολογώτερη διὰ τὰ πολλὰ ψάρια ὅπου εὐγάζει, μάλιστα πέστροφαις καὶ ἀπὸ αὐτὴν εὐγαίνει ὁ ποταμὸς Δρύνας. Αἱ ἄλλαι ὁμῶς λίμναις, ὅπου εἶναι ἐδῶ κοντὰ καθὼς ἢ Πρέσπα καὶ ἢ Δρένοβα εἶναι μικραῖς. Ἡ Στρούγγα καὶ αὐτὴ πόλις κειμένη εἰς ταῖς ἀρχαῖς τοῦ φ. 48α Δρύνα ποταμοῦ, ἢ Πλιάσια περισσότερο κωμόπολις, παρὰ πόλις καθὼς καὶ ἡ ποτὲ Βεσκόπολι, Μπιθοκούκι καὶ Γκιόριτζια, καθὼς καὶ ἡ Δίπρα ἢ Πέρα καὶ δόθε καὶ τὸ μάτι τῆς Σκόντρας, ὅπου γίνεται καὶ μαρουῦτι καλὴ. Εἰς τὴν κάτω δὲ Ἀλβανίαν, ὅπου καὶ Ἡπειρος λέγεται πρώτη καὶ Μητρόπολις εἶναι τὰ Ἰωάννινα, ἐμπορικὴ, πολυάνθρωπη, μὲ κάστρα δύο, μὲ σχολεῖα δύο Ἑλληνικὰ μικρά, μὲ βιβλιοθήκαις ἀξιόλογαις, κεῖται τούτῃ ἢ πόλις εἰς τὸ δυτικὸ μέρος τῆς λίμνης τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, τὴν ὁποίαν μὲ λάθος ὄλοι οἱ προηγουμένοι Γεωγράφοι Ἀχερουσίαν τὴν ὠνόμασαν, ἐπειδὴ ἡ Ἀχερουσία εἶναι κατὰ τὴν ἀξιόπιστον μαρτυρίαν τοῦ Θουκυδίδου εἰς τὸ ἄον του Βιβλίου εἰς τὸ Φανάρι τῆς Τζαμουριάς ὅπου γίνεται ἀπὸ τὸ Σουλιώτικο ποτάμι Γλυκί, τὸ ὁποῖον ποτιζώντας ὄλον τὸν κάμπον τοῦ Γλυκί κοντὰ στὴ θάλασσα συσταίνει αὐτὴν τὴν λίμνην, ἢ ὁποία ἐμβαίνει εἰς τὸ λιμάνι Φανάρι σιμᾷ εἰς τὴν Πάργαν. Ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων εἶναι φτωχὴ ἀπὸ ψάρια, ἀξιόλογη ὁμῶς δι' ἓνα εἶδος μικρὸ ψαριῶν, ὅπου λέγεται τζίμαις ὅπου πουθενὰ ἄλλοῦ δὲν γίνονται καὶ εἶναι τόσον μικραῖς ὅπου ἤμποροῦν νὰ ἐμβουν 400 στὴ λίτρα, καὶ διὰ τὰ ἀξιόλογα χέλια, ὅπου τόσον μεγάλα πουθενὰ ἄλλοῦ δὲν γίνονται, ἐπειδὴ ζυγιάζουν πολλὰ ἕως τέσσαραις ὀκάδες τὸ ἓνα. Αἱ περιοχαῖς τού-

της τῆς πόλεως εἶναι τέσσαραις, ἀνατολική, βόρειος, δυτικὴ καὶ νότιος. Τὰ χωριὰ τῆς ἀνατολικῆς περιοχῆς λέγονται Μαλακάσι, τῆς βορείου Ζαγόρι, τῆς | νοτίας Τζαρακοβίστα, καὶ τῆς δυτικῆς Κούρτιστα. Ὅλα δὲ φ. 48β αὐτὰ τὰ χωριὰ τῶν τεσσάρων περιοχῶν κατοικοῦνται ἀπὸ Ῥωμαίους, ἡ ἀνατολικὴ ὁμως καὶ βόρεια περιοχὴ ἔχει καὶ πολλὰ χωριὰ κατοικημένα ἀπὸ κουτσόβλαχους, ὅπου προτιήτερα ἦταν ὅλοι βοσκοὶ καὶ ἐλέγονταν καραγγούνιδες, τὴν σήμερον ὁμως πολλοὶ καταγίνονται καὶ εἰς τέχναις καὶ εἰς τὴν πραγματείαν καὶ ἐβγῆκαν ἀξιόλογοι χρυσικοὶ καὶ πρραματευτάδες καθὼς καὶ οἱ Καλαρῶντιῶταις καὶ Μετζοβίταις, ὅπου εἶναι εἰς τὰ δύο μεγαλύτερα χωριὰ αὐτῆς τῆς περιοχῆς, ἐπειδὴ τὸ Μέτζοβον εἶναι ἕως 1000 σπίτια, καὶ οἱ Καλαρῶνταις 600 καὶ ἀγωνίζονται νὰ συστήσουν καὶ ἑλληνομουσεῖα· σ' αὐτὰ τὰ χωριὰ μ' ὅλον τοῦτο τὸ χαιρέκακον καὶ κακεντρεχὲς φυσικὸν τοῦ γένους των ἕως τὴν σήμερον δὲν τὸ ἄλλαξαν μάλιστα καὶ τὸ ἀπατηλὸν καὶ δόλιον. Ἡ βόρεια περιοχὴ ὅπου ὀνομάζεται Ζαγόρι εἶναι εἰς τὰ βουνὰ τοῦ Πίνδου καὶ ἐπειδὴ ὁ τόπος δὲν εἶναι γεωργήσιμος, καὶ οἱ Ζαγορίσιοι πολλοὶ δὲν καταγίνονται εἰς ταῖς τέχναις, οὐδὲ θέλουν οἱ πρωτεύοντες νὰ ἐμπάσουν καμμίαν τέχνην, ἀλλὰ κάμνουν τὸν ψευτογιατρὸ οἱ περισσότεροι καὶ ἄλλοι φθείρονται καὶ χάνονται εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Τουρκίᾳς κάμνοντες τὸν ψωμᾶ καὶ τὸν πανδοχέα (χαντζῆν) ἦταν προτιήτερα καὶ λωποδῦται (κλιτζοτάδες) καὶ λωποδῦται λωποδυτῶν, ἄρχισεν ὁμως αὐτὴ ἡ αἰσχρὰ καὶ ἀναξία τοῦ ἀνθρώπου τέχνη νὰ παύη, ἀγωνίζονται ὁμως καὶ αὐτοὶ τὴν σήμερον νὰ συστήσουν στὰ μεγαλύτερα φ. 49α χωριὰ τους σχολεῖα. Αἱ ἄλλαις δὲ δύο περιοχαῖς ἡ νοτιὰ καὶ ἡ δυτικὴ κατοικοῦνται ἀπὸ μονάτους Ῥωμαίους, οἱ ὅποιοι εἶναι φιλόπονοι γεωργοί, διαφυλάττοντες πάντοτε τὸ φυσικὸν τοῦ γένους φιλόνοιον. Ἡ Τζαρακοβίστα δὲν ἔχει ἄλλο ἀξιόλογον, παρὰ τὰ λείψανα τῆς παλαιᾶς Κασσιοπαίας ὑποκάτω εἰς τὸ βουνὸ Ὀλίτσα, ὅπου σώζεται καὶ ἀξιόλογον θέατρον. Ἡ περιοχὴ ὁμως Κούρεντα, ἔχει δύο χωριὰ, ὅπου τὴν κάνουν ἀκουστὴ ἐδῶ καὶ παντοῦ. Τὴν Ζίτσαν διὰ τὰ πολλὰ κρασιὰ καὶ τοῦ Γραμμένου, ὅπου κατὰ καιροὺς εὔγαλε πολλοὺς καὶ μεγάλους πρραματευτάδες φιλογενεῖς καὶ φιλοπάτριδας, οἱ ὅποιοι κατεξόδευσαν καὶ κατεξοδεύουν τὴν περιουσίαν τους, ὅπου μὲ πολλοὺς κόπους ἀπόκτησαν, εἰς ἀνέγερσιν σχολείων τῆς πατρίδος των, πλουσισμὸν τῶν βιβλιοθηκῶν, ἔκδοσιν Ἑλληνικῶν βιβλίων, καὶ εἰς ἐλέη ὀρφανῶν καὶ πτωχῶν πλουσιοπάροχα. Καὶ τέτοιοι ἐστάθησαν ὁ αἰωνίας μνήμης Ζώης Καπλάνης καὶ ἡ ἀδελφότης τῶν Ζωσιμάδων Γραμμενιάταις καὶ οἱ δύο. Εἰς τὰ χωριὰ ὁμως εὔγαίνουν πολλοὶ ξυλουργοὶ καὶ μάλιστα βαγενάδες, ξεχωριστᾶ οἱ Σουπηκιώταις, ὅπου διατρέχουν ὅλην τὴν Ἠπειρον δουλεύοντες. Ἡ παλιὰ Πωγογιανὴ ἀρχιεπισκοπὴ πόλιν δὲν ἔχει. Ἡ Κόνιτσα πόλις μικρὴ ἐπισκοπὴ τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων. Ἡ Παραμυθιά πόλις μικρὴ μὲ φρούριον, καὶ ἐπισκοπὴ τῶν Ἰωάν|νίνων, σιμᾶ εἰς αὐτὴν εἶναι τὸ βουνὸ Σούλι τὸ ξαῖκου-φ. 49β στὸ διὰ τὴν πολυχρόνιον ἀποστασίαν του καὶ διὰ τὸν πολοχρόνιον πόλεμον ὅπου ἐβάσταξεν ἕως ὅπου κατὰ κράτος ἐχαλάσθηκεν ἀπὸ τὸν Βεζήρην Ἀλῆ πασιᾶν τὸν Τεπελενλῆ, τοῦ ὁποίου ἡ καθέδρα εἶναι τὰ Ἰωάννινα. Τὰ ἀξιολογώτερα χωριὰ αὐτῶν τῶν βουνῶν ἦταν τὸ Σοῦλι, ὅπου καὶ Κακοσοῦλι ἐλέγονταν, ἡ Κιάφσα, ὁ Ναβαρίκος καὶ οἱ Κουκλοί. Τὸ

Μαργαρίτι πόλις μικρὴ τῆς Τζαμουριάς στὴν ἐπισκοπὴ τοῦ Παραμυθίας. Ἡ Πάργα στὸ παραθαλάσσιο τοῦ Μαργαριτιοῦ πόλις μὲ κάστρο δυνατὸ κατοικημένη ἀπὸ μόνους Ρωμαίους. Τὸ Δέλβινο πόλις μικρὴ μὲ κάστρο, σκρόπια τὰ σπίτια τῆς, ἐπισκοπὴ τοῦ Ἰωαννίνων. Ὑποκάτω εἰς αὐτὴν εἶναι ἡ Χειμάρρα καὶ εἰς τούτῃ τὴν ἐπισκοπὴ εἶναι πολλὰ χωριά, ὅπου εἶναι ὅλο Ρωμαῖοι χριστιανοί. Εἰς τὸ Ἄρμπρη, ὅπου καὶ Ἄρβανο λέγεται δὲν εἶναι καμμιά πόλις, παρὰ χωριά μὲ σπίτια σκρόπια καθὼς καὶ τὸ Κούντεζι, οἱ Τατεντάτες, ἡ Μμοχθίνα, οἱ Δουκάτες, ἡ Νιβιτζαλιόψ, τὸ Κούτσι καὶ ἄλλα παρόμοια. Τὸ Ἄργυρόκαστρον πόλις μὲ κάστρο, ἐπισκοπὴ τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου λέγεται Δρουπόλις, χωρὶς σχολεῖον, χωρὶς τέχναις, χώρια ἀπὸ τὸν ταμπάκο, ὅπου κατασκευάζεται ἐκεῖ ὁ καλλήτερος πρᾶγμα περιττό. Ἔχει περιοχαῖς τέσσαρες, Δρουπόλιν, Λουντζαριά, Ρίζα, φ. 50α καὶ εἰς τὸ ἀνατολικοβόρειον πίσω ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆ Ζαγοριά. Καὶ ἡ Δρόπολις κατοικέται σχεδὸν ὅλη ἀπὸ Ρωμαίους, τὸ ἀξιολογώτερον χωριὸ αὐτῆς εἶναι ἡ Πισκοπὴ, ὅπου εἶχε τοὺς μῆλους τοῦ ταμπάκου, καὶ τὸ Λιμπόχοβο, ὅπου εἶναι τὸ μεγαλύτερον χωριὸ καὶ μὲ κάστρο μικρὸ στὴν μέσην στὸν κάμπον. Στὴν μέσην τούτης τῆς περιοχῆς ἀπερνᾷ τὸ παραπόταμο τῆς Βιώσας, ὅπου λέγεται Δρουπόλις καὶ ἐμβαίνει εἰς αὐτὸ ἄλλο ἓνα παραπόταμο, ὅπου ἔρχεται ἀπὸ τὴν Πογωγιανὴ καὶ Ζαγοριὰ καὶ λέγεται Σοῦχα καὶ τοῦτα ἐμπαίνουν καὶ τὰ διὸ εἰς τὴν Βιώσαν κοντᾷ εἰς τὸ Τεπελένι, ὅπου εἶναι μία κωμόπολις τοῦ Ἄρμπρη μὲ κάστρον, πατρίδα τοῦ Βεζήρ Ἀλῆ Πασιά. Ἡ περιοχὴ Ρίζα εἶχεν ἓνα ἀξιόλογο χωριὸ Χόρμοβο, ὅπου ἐπολέμησεν ἀρκετὸν καιρὸν ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ Πασιά, ἕως ὅπου ἐχαλάσθη καὶ αὐτὸ καὶ ἠσύχασεν ὁ τόπος. Ἡ περιοχὴ Ζαγορία κανένα ἀξιόλογο χωριὸ δὲν ἔχει ἔξω ἀπὸ τὸ Μαλέσιοβο, ὅπου ἦταν κλεφτοχώρι, τὸ ὁποῖον τὸ κατεσκρόπισε καὶ τὸ κατεχάλασε διὰ τὴν ἠσυχίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὁ Ἀλῆ Πασιάς. Εἰς τὴν Τοτσακαριάν, τῆς ὁποίας μία περιοχὴ λέγεται Ντερβένα, δὲν εἶναι καμμία πόλις παρὰ χωριά μὲ σπίτια σκρόπια καθὼς τὸ Πλιανεσνίκι καὶ ἄλλα. Χωρίζεται ἡ Τοτσακαριά φ. 50β ἀπὸ τὴν Λιαπουριά μὲ τὸ ποτάμι Βιώσα. Εἰς τὴν Λιαπουριά ἀπὸ τὸ Τεπελένι ἕως 6 ὥραις μακρὰ εἶναι ἓνα ἀπομεινάρι κάστρο τοῦ παλαιοῦ Πύρρου, ὅπου λέγεται Γραντίστα εἰς ἓνα βουνό. Εἰς τὴν Δεπνίτζα δὲν εἶναι καμμία πόλις, παρὰ χωριά μὲ σπίτια σκρόπια καθὼς τὸ Μπούμπιζε χώρια ἀπὸ τὴν Κλεισοῦρα, ὅπου ἔκαμε ὁ Ἀλῆ Πασιάς ἓνα κάστρο, καὶ ἐχάλασε τοὺς Μπέιδες τῆς Κλεισοῦρας, ὅπου ἦταν οἱ ἀρπαγες καὶ φθορεῖς τῆς κοινῆς ἠσυχίας. Εἰς τὸ Νταγκλί δὲν εἶναι καμμία πόλις, παρὰ ἡ κωμόπολις Πρεμετή, ὅπου κατοικεῖται περισσότερον ἀπὸ Τουρκόγυφτους παρὰ ἀπὸ Ἀρβανίταις χριστιανούς καὶ Τούρκους, εἶναι ἕως 600 σπίτια φτωχά, χωρὶς τέχναις καὶ εἶναι εἰς τὸν παρακείμενον λόφον, ὅπου λέγεται Μπολέγκι, ἔχει καὶ κάστρο μικρὸ ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασιά κτισμένο καὶ τὴ Φράσιαρη, ὅπου ἔχει πολλὰ σπίτια παλαιῶν Πασιάδων, οἱ ὁποῖοι στάθησαν ἀντὶς διοικηταῖς φθορεῖς τῆς Βοσκόπολης. Εἰς τὸ Σκραπὰρ καμμία πόλις δὲν εἶναι παρὰ χωριά μὲ σπίτια σκορπισμένα. Εἰς τὴν Κολόνια καμμία πόλις δὲν εἶναι καὶ ἐδῶ, παρὰ χωριά καθὼς καὶ στὴν ἐπίλοιπην Ἀρβανιτιά, οἱ Κολονιάταις ἐστάθησαν ξαῖκουστοὶ ὡς τειχορῦχοι ἤγουν κλέφτες τῆς νυκτός, ὅπου τρυποῦσαν τὰ σπίτια τοῦ

κόσμου καὶ τοὺς ἔκλεπταν, τὴν σήμερον ὁμως τοὺς ἐφρονίμεψε καὶ αὐτοὺς ὁ Ἄλῃ Πασιάς.

§ 54. [Ἄρτα].

Εἰς τὴν Ἡπειρον τὴν σήμερον ἀναφέρεται καὶ ἡ Ἄρτα πόλις μικρὴ φ. 51α μὲ φρούριο σταῖς ἀριστεραῖς ὄχθαις τοῦ Ἀράχθου ποταμοῦ μακρὰ ἀπὸ τὴν θάλασσα τρεῖς ὥραις. Ἡ Πρέβεζα πόλις μικρὴ μὲ φρούριον κτισμένο ἀπὸ τὸν Ἄλῃ Πασιά τὸν Τεπελενλή, παραθαλασσιὰ σιμᾶ εἰς τὰ ἀπομεινάρια τῆς παλαιᾶς Νικόπολις ἀντικρὺ εἰς τὸ παλαιὸν Ἄκτιον, ὅπου τῶρα λέγεται Μποῦντα καὶ σιμὰ σ' αὐτὸ εἶναι ἡ Βόνιτσα μὲ φρούριον.

§ 55 [Ἐπιάνησος].

Νησιὰ τῆς Ἡπείρου εἶναι τὰ ἀκόλουθα, οἱ Κορφοί, ὅπου ἔχουν κάστρο δυνατό καὶ καθέδρα τῆς Ἐπτανήσου ἀριστοκρατίας, νησιὶ καρπερὸ καὶ κακὰ δουλεμένο, κατοικέται ἀπὸ μονάτους Ρωμαίους, τὴν σήμερον εἶναι ἡ διοίκησις του ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Μεγάλης Βρετανίας, οἱ ἄρχοντες ἐδῶ καθὼς καὶ στὰ λοιπὰ νησιὰ, ὅπου εἶναι ἐνωμένα μὲ τοὺς Κορφοί, εἶναι κενόδοξοι καὶ ματαιόφρονες καὶ ποτὲ δὲν ἐφρόντισαν διὰ τὴν εὐτυχίαν τοῦ τόπου τους γιὰ νὰ ἐμπάσουν τέχναις καὶ ἐπιστήμαις, χῶρια ἀπὸ τὸ νὰ διεγείρουν σκάνδαλα, ταραχαῖς καὶ ἀλληλομαχίαις ἄλλο ποτὲ δὲν ἐφρόντισαν. Οἱ Παξοὶ ξερωνῆσι γεμάτο ἀπὸ ἐλιαῖς, κατοικέται ἀπὸ Ρωμαίους μὲ σπίτια σκρόπια σὰ στὴν Ἀρβανιτιά. Ἡ Ἀγιομαύρα ἔχει πόλιν μὲ κάστρο δυνατό. Ἡ Ἰθάκη πατρίδα τοῦ Ὀδυσσεᾶ ἔχει λιμάνι περίφημο, ὁ τόπος του ὁμως εἶναι ἄκαρπος. Ἡ Κεφαλονιά νησιὶ μεγάλο πολυάνθρωπο μὲ δύο πόλεις Ληξοῦρι καὶ Ἀργοστόλι, οἱ ἐγκάτοικοι ἐδῶ εἶναι πνευματοδέστεροι ἀπὸ τοὺς ἐγκατοίκους τῶν λοιπῶν νησιῶν, κατα- φ. 51β γίνονται καὶ εἰς τὴν ναυτικὴν. Ἡ Ζάκυνθος ἔχει πόλιν μὲ φρούριον μικρόν, καὶ μὲ λιμάνι ἀχαμνὸ εἶναι ὁμως ὁ τόπος ἐμπορικώτατος καὶ ἐπαινῶντάς το οἱ ἄνθρωποι τὸ λέγουν ἄνθος τῆς ἄσπρης θαλάσσης. Καὶ τὰ Κίθηρα ἤγουν τὸ Τσερίγο νησιὶ μικρὸ μὲ πόλιν μικρὴν. Ὅλα τοῦτα τὰ νησιὰ εἶναι αὐτόνομα καὶ κακὰ κυβερνημένα ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες τους, καθὼς εἶπα, χωρὶς τέχναις, χωρὶς ἐπιστήμαις, καὶ χωρὶς σχολεῖα. Καὶ ἂν ἔβγαλαν καὶ κατὰ καιροὺς αὐτὰ τὰ νησιὰ μεγάλους ἀνθρώπους ὅπου καὶ ἀληθινᾶ ἔβγαλαν καὶ πολιτικούς καὶ ἰατροὺς καὶ φιλοσόφους καὶ μηχανικούς αὐτοὶ ὅλοι ἐσπούδαξαν στὴν Ἰταλία, ὅπου ἤμποροῦσαν νὰ σπουδάξουν στὸν τόπο τους ἂν ἐσύσταιναν ἀκαδημία, ὅπου ἤμποροῦσαν νὰ τὸ κατωρθώσουν. Ὅλα ταῦτα τὰ νησιὰ ἔβγάζουν λάδι πολὺ, σταφίδα καὶ κρασί ἀξιόλογο, εὐγάζουν καὶ εὐγενῆ πωρικὰ ἤγουν κίτρα, πορτοκάλια, λειμόνια καὶ καθεξῆς.

§ 56. [Ἑλλάς].

Δεκάτη ἐπαρχία εἶναι ἡ Ἑλλάδα, τὴν ὁποίαν ἤμποροῦμεν νὰ τὴν μοιράσωμε εἰς δύο εἰς στεριὰν καὶ νησιὰ. Καὶ τὴν στεριὰ νὰ τὴν μοιράσωμε

σταῖς ἀκόλουθαις ἐπαρχίαις στήν Θεσσαλίαν, Βοιωτίαν, Φωκίδα, Ἀττικὴν, Πελοπόννησον, Λοκρίδα, Αἰτωλίαν καὶ Ἀκαρνανίαν. Τὰ νησιὰ εἰς μεγάλα καὶ μικρά, καθὼς ἡ Εὐβοία, ἡ Κρήτη, ἡ Κύπρος, ἡ Ρόδος, ἡ φ. 52α Χιὸ καὶ ἡ Μιτυλήνη, ἀγκαλὰ καὶ τὴν Κύπρο, τὴν | Μιτυλήνη καὶ τὴν Χιὸ τὴν ἀναφέραμεν εἰς τὴν Ἀσιατικὴν Τουρκίαν, καὶ μικρὰ ἡ Πάρος, ἡ Νάξος καὶ τὰ λοιπά.

§ 57. [Θεσσαλία].

Ἡ Θεσσαλία περιέχει δύο ἐπαρχίαις μεγάλαις τὸ Πασιαλίκι τοῦ Τρικάλου καὶ τὸ Μουλαϊλίκι τῆς Λάρισσας, ὅλος ὁ τόπος τῆς εἶναι σχεδὸν πεδινὸς καὶ καταβρέχεται ἀπὸ τὸ θαυμαστὸ ποτάμι Σαλαμπριά (Πηνειὸς) ὁποῦ πηγάζει ἀπὸ τὸ Μαλακάσι τοῦ Πίνδου. Στὰ ἀνατολικά μέρει ἔχει τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ βουνὰ παραθαλάσσια εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι ἡ ἐπαρχία Δημητριάδα καὶ ὁ κόρφος τοῦ Βώλου (Ἰωλκός), ἡ σειρά τούτων τῶν βουνῶν τελειώνει εἰς τὴν ξαΐκουστὴ Κλεισοῦρα Τέμπη, ὁποῦ τώρα λέγεται Μπαπᾶς καὶ διασχίζεται ἀπὸ τὴν Σαλαμπριά. Τὸ βουνὸ ἐδῶ λέγεται Κίσσαβος (Ἄσσα) καὶ τὸ ἀντικρυνὸ βουνὸ τοῦ Κισσάβου εἶναι ὁ ξαΐκουστός Ὀλυμπος. Βόρεια ἡ Θεσσαλία ἔχει τὰ βουνὰ Χάσια, τὰ ὁποῖα ὡς τόσοι κλάδοι δένουν τὸν Πίνδον μὲ τὸν Ὀλυμπον καὶ γίνονται σύνορον τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας. Νότια εἶναι τὰ βουνὰ τοῦ Πίνδου ὁποῦ φθάνει αὐτὴ ἡ σειρά ὡς τὰς Θερμοπύλας καὶ εἰς τοὺς διαφόρους τόπους λαμβάνει καὶ διάφορα ὀνόματα Κόζακας, Ἀγραφιότικα, Πατραζιτζιότικα καὶ Καρπενισιότικα. Κατὰ μεσῆς λοιπὸν τῆς Θεσσαλίας εἶναι φ. 52β αἱ μεγάλες πεδιάδαις. Ὅλοι οἱ ἐγκάτοικοι τῆς | Θεσσαλίας εἶναι Ρωμαῖοι καὶ πολλὰ ὀλίγα χωρῖα ἔχει κουτζοβλάχικα καὶ κονιάρικα, ὁποῦ ἦλθαν ἀπὸ τὸ Ἰκόνιον τῆς ἀνατολῆς, οἱ ὁποῖοι ἀναμφιβόλως εἶναι ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν Καρῶν, ὁποῦ ἦταν βαρβαρόφωνοι καὶ χοντροκέφαλοι. Εἰς ταῖς πολιτείας εὐρίσκονται καὶ Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες Τουρκευμένοι. Τὰ προϊόντα τῆς Θεσσαλίας εἶναι καὶ πολλὰ καὶ θαυμαστά, βαμπάκι, σουσάμι καὶ σιτάρι, λάδι, κρασί, μετάξι, βούτυρο, πρόβατα καὶ βῶδια, ἄλογα ὅμως ὀλίγα. Πολλὰ ἀπ' τὰ προϊόντα δουλεύονται στὸν τόπον βαμπακερνὰ ὑφάσματα, καὶ μεταξωτά, ὁποῦ εἶναι τὰ φιτιλιά, ἡ ἀλατζιάδες, τὰ μπογασιά, τὰ ἀστάρια, ἡ φλοκοταῖς καὶ τὰ πανιά. Ἐν τὴν Θεσσαλίαν αὐξαναν αἱ τέχναις, καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς θὰ γένονταν ὁ πλουσιώτερος τόπος τοῦ κόσμου.

§ 58. [Πόλεις τῆς Θεσσαλίας].

Αἱ μεγαλύτεραις πόλεις τῆς Θεσσαλίας εἶναι αἱ ἀκόλουθες: ἡ Λάρισα σταῖς δεξιαῖς ὄχθαις τῆς Σαλαμπριάς, πόλις πολυάνθρωπη καὶ κακοκτισμένη καὶ συχνὰ χαλνᾷ ἀπὸ τὴν πλημμύρα τοῦ ποταμοῦ. Τὰ Τρίκαλα ἡ παλαιὰ Τρίκκη πόλις ποτὲ μεγάλη καὶ πολυάνθρωπη μὲ φρούριον ποταπὸ καὶ μὲ σχολίον, τώρα ὅμως εἶναι καὶ μικρὴ καὶ ὀλιγάνθρωπη ἀπὸ τὴν πανοῦκλα. Ὁ Τούρναβος πόλις μικρὴ καὶ αὐτὴ ὀλιγάνθρωπη ἔξ φ. 53α αἰτίας τῆς πανοῦκλας. Ἡ Ἀλασσῶνα μικρὴ πόλις. Ὁ Βῶλος | λιμάνι

καλὸ μὲ κάστρο. Ἡ περιοχή τοῦ Βόλου εἰς τὸ ἀνατολικὸ πλάγι τοῦ βουνοῦ ὅπου ἔλέγονταν τὸν παλαιὸ καιρὸ Πήλιον, καὶ ἡ περιοχή Μαγνησίας τώρα λέγεται Ζαγορὰ χωριὰ πολλά, ὅπου τὰ ἐξουσιάζει ἡ Σουλτάνα καὶ τὸ μεγαλειότερο λέγεται Μακρινίτζα. Ἐδῶ εἶναι πολλοὶ ὑφαντάδες εὐγαίνουν καὶ πολλοὶ Γραμματικοὶ ἀφεντάδων εἰς τὴν πόλι, καὶ Βλαχιά. Τὰ ὑφάσματα τούτου τοῦ τόπου ὅσον τὰ μάλλινα τόσον καὶ τὰ μεταξωτά, καὶ βαμπακερνά, εἶναι τὰ καλλήτερα ὅλης τῆς Θεσσαλίας. Ἡ Ἄγειά, ἡ Ράψιανη, ἡ Τζερίτζανη, τὰ Ἀμπελάκια, ἡ Ρέτζανη, τοῦ Θανάτου, ἡ Καλαμπάκα (Σταγοὶ καὶ Ἰθώμη) καὶ ἄλλα παρόμοια χωριὰ εἶναι κωμόπολες γεμάταις ἀπὸ ἐργαστήρια ὑφαντικὰ καὶ βαφιάτικα νημάτων. Τὰ Φέρσαλα πόλις μικρὴ. Ὁ Ἀρμυρὸς λιμάνι καθὼς καὶ τὸ Ζητοῦνι καὶ αἱ δύο πόλεις μικραῖς καὶ λιμάνια. Εἰς τὰ βουνὰ τοῦ Πίνδου εἶναι ἡ νέα Πάτρα, ὅπου καὶ Πατρατζίκι λέγεται καὶ τὸ Καρπενίσι καὶ αἱ δύο πόλεις μικραῖς. Εἰς τὰ Ἄγραφα ὅμως πόλις δὲν εὐρίσκεται, παρὰ χωριὰ τὸ καλλήτερο εἶναι ἡ Ρεντίνα τοῦ Φορνᾶ καὶ ἡ Καστανιά. Ἀπὸ τὰ Βλαχοχώρια τοῦ Πίνδου εἶναι τὸ Χαλίκι ὅπου πρέπει νὰ σημειώνεται ὄχι διότι οἱ ἐντόπιοι βγάζουν μόνον μάλλινα ὑφάσματα ὅπου λέγεται σκουτὶ φ. 53β χαλκιότικο, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπὸ ἐδῶ ἀρχίζει ὁ Ἀχελῶος ποταμὸς ὅπου λέγεται Ἄσπρος τώρα, καὶ διαχωρίζει τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Αἰτωλίαν καὶ ἐμβαίνει εἰς τὴν θάλασσαν κατὰ τὴν Ἰθάκην, ὅπου κάμνει καὶ πολλαῖς ξέραις. Ἀξιοσημεῖωτον φυσικὸν εἶναι εἰς τὴν Θεσσαλίαν αἱ πέτραις ἐπάνω εἰς ταῖς ὁποίαις εἶναι κτισμένα μερικὰ μοναστήρια, καθὼς τὰ Μετέωρα, τοῦ Βαρλαάμ καὶ καθεξῆς αὐτὰ εἶναι κοντὰ εἰς τὴν Ἰθώμη, ἤγουν Καλαμπάκα. Εἰς αὐτὰ δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἀνέβῃ κανένας ἄλλοιῶς παρὰ μὲ τὸ ῥοδάνι ἢ μὲ σκάλα κρεμαστή. Εἰς τοῦτα τὰ μοναστήρια εὐρίσκονται καὶ πολλὰ χειρόγραφα ἀξιόλογα, ἢ ἀμάθεια ὅμως τῶν καλογήρων τὰ ἐχάλασεν. Οἱ ἐγκάτοικοι τῆς Θεσσαλίας φυλάγουν τὸν παλαιὸν χαρακτῆρα τοῦ γένους των καὶ εἰς ταῖς πεδιάδες τὸν τρυφηλὸν καὶ εἰς τὰ βουνὰ τὸ ληστρικόν.

§ 59. [Στερεὰ Ἑλλάς καὶ Πελοπόννησος].

Ἀπὸ τὰς Θερμοπύλας νότια ὀδεύοντες εὐρίσκομε δεξιὰ τὴν Φωκίδα, ὅπου εἶναι ὅλη γεμάτη ἀπὸ βουνά, καὶ τὰ ἴσια τὴν Βοιωτίαν, καὶ εἰς τὸ τέλος αὐτῆς τὴν Ἀττικὴν. Εἰς τὴν Φωκίδα καμμία πόλις δὲν ἔμεινε χωρία ἀπὸ μερικὰ χωριά, καὶ αὐτὰ ποταπά. Εἰς τὴν Βοιωτίαν εἶναι ἡ Λιβαδιὰ καὶ ἡ Θήβα δύο πόλεις μικραῖς κακὰ κτισμέναις καὶ κακὰ κατοικημέναις. Τὰ περὶχωρα τούτων τῶν πόλεων ἔχουν καὶ Ἀρβανίτας ἐγκατοίκους, ἢ ἀμάθεια ὅμως καὶ ἢ ἀτεχνία εἶναι κοινὴ εἰς ὅλην τὴν Βοιω- φ. 54α τίαν. Ὁ τόπος εἶναι καρπερὸς σὲ γεννήματα, βαμπάκι καὶ κρασί, κακὰ ὅμως δουλεμένος. Εἰς τὴν Βοιωτίαν εἶναι καὶ δύο ποτάμια μικρὰ καὶ ἡ λίμνη τῆς Τοπόλιας, ὅπου εὐγαίνει σιὰ ῥίζα τοῦ παρακειμένου βουνοῦ καὶ εὐγαίνει εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Εὐρίπου. Ὅλη ἡ Βοιωτία εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἐρείπια μεγαλοπρεπῆ τῶν παλαιῶν πόλεων τῆς. Κοντὰ εἰς τὴν Λιβαδιὰ εὐρίσκεται καὶ τὸ μαντεῖον τοῦ Τροφονίου τὸ ξαΐκουστὸ τὸν παλαιὸν καιρόν. Εἰς τὴν Ἀττικὴν σώζεται μόνον μία πόλις ἢ Ἀθήνα γε-

μάτη ἀπὸ μεγαλοπρεπέστατα λείψανα τοῦ παλαιοῦ κάλλους τῆς, καὶ τόσον θαυμαστά, ὅπου προξενοῦν θαυμασμόν εἰς ὅλους τοὺς Εὐρωπαίους περιηγητάς. Ἐδῶ καὶ στὴ Λιβαδιὰ σώζεται ἀπὸ ἓνα σχολίον ἑλληνικὸ μικρὸ καὶ τί παραδίδονται σ' αὐτά; τὴ γραμματικὴ τοῦ Λάσκαρη καὶ τοῦ Γαζῆ καὶ κατήντησαν οἱ παντεπιστήμονες Ἀθηναῖοι νὰ μὴ μανθάνουν τὴν σήμερον ἄλλο τίποτες παρὰ τὴν ψοροατικὴ διάλεκτο τοῦ Λάσκαρη καὶ τοῦ Γαζῆ, καὶ νὰ στοχάζωνται τοὺς Ἀττικοὺς συγγραφεῖς τόσους χρησμοὺς καὶ ψελλίζοντας τὸν Λάσκαρη καὶ Γαζῆ νὰ εὐχαριστοῦνται μὲ φ. 54β αὐτούς, ἂν βάλουν καὶ ἓνα φανάρι καλπᾶκη. Τὰ χωριὰ | τῆς Ἀττικῆς εἶναι πολλά, ἀνάμεσα σ' αὐτὰ εἶναι καὶ πολλοὶ Ἀρβανίταις, ὅπου ἦρθαν ἐδῶ ἀπὸ τὴν Ἀρβανιτιὰ τὸν ἰδῶν αἰῶνα διὰ ταῖς τότε ἀνωμαλίαις τῆς πατρίδος των, ὅπου ὄχι ἕως ἐδῶ ἦλθαν, ἀλλ' ἀπέρασαν καὶ ὡς τὸ νησί Σαλαμίνα, ὅπου λέγεται Κόλουροι, καὶ εἰς τὸ ξερονῆσι Ὑδρα καὶ μέσα στὸν Μωριά. Τὸ λιμάνι τῆς Ἀθήνας ὅπου ἐλέγονταν Πειραιᾶς, τώρα λέγεται Λιοντᾶρι, καὶ μάλιστα Φράγκικα Πόρτο-Λεόνε. Δυτικᾶ ἂν πηγαίνωμε ἀπὸ τὴν Βοιωτιὰν εὐρίσκομαι τὸν Ἴσθμόν, ὅπου λέγεται τώρα Ἐξαμίλλι ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐμβαίνωμεν εἰς τὸν Μωριά, ὅπου εἶναι ἡ μεγάλη χερσόνησος τῆς Ἑλλάδος καρπερωτάτη σὲ λάδι, κρασί, σταφίδα, πρινοκόκι, μετᾶξι καὶ ἄλλα πολλὰ προϊόντα καὶ μάλιστα σὲ εὐγενῆ πωρικά. Ἡ πόλις τοῦ Μωριά εἶναι μικραῖς καὶ ποταπαῖς καθὼς ἡ Κόρινθος, ἡ Βοστίτζα, ἡ παλαιὰ Πάτρα στὸ βόρειο παραθάλασσο, ἡ Ἀρκαδιὰ, ἡ Μεθώνη στὸ δυτικὸ παραθάλασσο καὶ τὸ Ἀνάπλι κάστρο δυνατὸ καὶ ὄχι σᾶν ἡ Μεθώνη, μὲ λιμάνι ξαῖκουστὸ εἰς τὸ νότιο παραθάλασσο. Ἡ Τροπολιτῶν μεσόγειος πόλις καὶ καθέδρα τοῦ Βεζήρη. Σιμᾶ εἰς αὐτὴν εἶναι καὶ τὰ ἔρειπια τῆς παλαιᾶς Σπάρτης. Στὸ δυτικὸ παραθάλασσο εἶναι καὶ τὰ βουνὰ τῆς Μάνιας ἀντικρὸν τοῦ Τσερίγου, ὅπου λέγονται Μανιάταις οἱ ἐγκάτοικοι καὶ Τζάκωνες καὶ ὁ τόπος Μάνια καὶ Τσακωνιά. Τὸ Τζάκωνες εἶναι Λάκωνες καὶ ἐδῶ ἐκατοικοῦσαν οἱ παλαιοὶ ἐλευθερολάκωνες. φ. 55α Ἡ Μάνια μοιράζεται εἰς δύο, εἰς μέσα | Μάνια καὶ ἔξω Μάνια ἡγουνη ἡμερη καὶ ἄγρια. Εἰς τὴν ἡμερη εἶναι καὶ ἡ μικρὴ πόλις Μιστρᾶς. Ἡ μέσα Μάνια κατοικιέται ἀπὸ χωριὰ μὲ σπίτια σκρόπια καὶ πύργους, καὶ εἶναι ὅλοι μὲ τ' ἄρματα στὸ χέρι, πτωχότατοι, ὀλιγαρχέστατοι, κλέφταις καὶ τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης. Ὁ τόπος τους εὐγάζει πολὺ πρινοκόκι καὶ βελανίδι καὶ ἔρχονται συχνᾶ τὰ καράβια στὸ Μαραθωνῆσι καὶ φορτώνουν. Τὴν σήμερον ὅμως οἱ Μανιάτες ἐτιμήθησαν ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον μὲ ἓναν Μπέην ἐντόπιον ὅπου λέγεται Μανιάτμπεης, πολλὰ ὀλίγο ὅμως τὸν ἀκοῦν οἱ Μανιάτες. Εἰς τὸ Μιστρᾶ καὶ Καλαμάτα γίνεται πολὺ μετᾶξι. Τῶν Μανιάτων ἡ ἀμάθεια εἶναι ὑπερβολικὴ καὶ αὐτὸ εἶναι ὅπου τοὺς κατασταίνει τὴν αὐτονομίαν ἀγριότητα, καὶ περισσότερο ὁμοιάζει ἀποστασία παρὰ αὐτονομία, καὶ σύστημα κλέφτικο καὶ ληστρικὸ παρὰ πολιτικὸ, ἐπειδὴ τοὺς λείπουν ὅλαις αἱ τέχναις καὶ κάθε μάθησις. Σ' ὅλον τὸν Μωριά δὲν εὐρίσκεται κανένα σημάδι μαθήσεως, εὐρίσκονται ὅμως ἔρειπια μεγαλοπρεπέστατα τῆς ἀρχαιότητος. Εἰς τὸ βόρειον μέρος ἀγνάντα ἀπὸ τὸν Μωριά εἶναι ἡ παλαιὰ Λοκρίδα, Αἰτωλίαν καὶ Ἀκαρνανία. Ἡ Λοκρίδα, ὅπου τώρα λέγεται Κράβαρη καὶ ἡ Αἰτωλία ὅπου λέγεται Κάρελλι καὶ φθάνει ἕως τὸν Ἀσπροποταμόν, καὶ ἡ Ἀκαρνανία λέγεται Ξε-

ρόμερο. Ἡ Λοκρίδα εἶχε τοὺς Ὀζόλας Λοκροὺς τὸν παλαιὸν καιρὸν, ἤγουν τοὺς βρωμο|λοκρούς, καὶ τώρα ἔχει τοὺς Κραβαρίτας τοὺς διακοναρέους καὶ φ. 55β ζητουλάδες, ὅπου ῥίχνουν τὸ δόσιμο στὰ δικανίκια, ὅθεν οἱ περισσότεροι εἶναι κουτσοί, γκαβοί, κουτσοχέριδες, βουβοὶ καὶ τοῦτα τὰ κάνουν ὅλα θεληματικῶς στὰ μικρὰ παιδιὰ διὰ νὰ τὰ ἔχουν μέσα τῆς διακονιῆς. Τὸν παλαιὸν καιρὸν ἐξοῦσαν μὲ τὸ ληστρικόν, ἤγουν μετὴν κλεψιά καὶ τώρα μὲ τὴν|διακονιά. Καὶ καμμιά πολιτεία εἰς τὴν Λοκρίδα δὲν εἶναι, παρὰ χωριὰ μεγάλα καὶ μικρά. Ἀνάμεσα στὰ βουνὰ καὶ στὰ σύνορα τῆς Λοκρίδος καὶ Φωκίδος εἶναι τὰ Σάλωνα πόλις μικρὴ καὶ παραθαλασσία καὶ εἰς τὸν λόφον τοῦ παρακειμένου βουνοῦ, ὅπου εἶναι τώρα ἓνα μοναστήρι, ἦταν τὸν παλαιὸν καιρὸν τὸ ξαϊκουστὸν μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος, οἱ Δελφοὶ καὶ τὸ βουνὸ τότες ἐλέγονταν Παρνασὸς καὶ τώρα Λιάκουρας. Στὰ παραθάλασσα τῆς Αἰτωλίας εἶναι ἡ πόλις Ἀνατολικὸ καὶ Μεσολόγγι, πόλες καὶ αἱ δύο μικραῖς καὶ εἰς τὴν δευτέραν σώζεται καὶ ἓνα ἑλληνομουσεῖον ὅπου παραδίδουν τὸν Γαζῆ. Μεσόγεια εἰς τὴν Αἰτωλίαν, ὅπου τώρα λέγεται Κάρελη εἶναι ἡ πόλις Βραχόρι. Ἄλλη πόλις εἰς τὴν Αἰτωλίαν, Ἀκαρνανίαν καὶ Λοκρίδα δὲν εἶναι παρὰ χωριὰ καὶ μεγάλα καὶ μικρὰ σὲ τόπον καρπερώτατον δι' ὅλα τὰ προϊόντα, καὶ μάλιστα διὰ τὴν κτηνοτροφίαν μὲ νερά, λίμναις καὶ βουνὰ ὑπερθαύμαστα καὶ μὲ πεδιάδες ἀξιόλογαίς καὶ λόγκα ἀθάνατα. Τί ὠφελεῖ ὅμως ὅπου τὸν παλαιὸν τους τρόπον οἱ ἐγκά- φ. 56α τοικοὶ τὸν ληστρικὸν δὲν τὸν ἄφικαν. Σώζονται ὅμως καὶ ἐδῶ μεγαλοπρεπῆ ἔρειπια πόλεων παλαιῶν. Ἀπ' ὅλαις ὡς τόσον ταῖς τρεῖς ἐπαρχίαις ἀπὸ ταῖς ὁποῖαις αἱ καλῆτερες εἶναι τὸ Κάρελη καὶ τὸ Ξερόμερο λείπουν ὀλότελα ἢ μάθησις καὶ αἱ τέχναις.

§ 60. [Κρήτη καὶ νῆσοι Αἰγαίου].

Τὸ μεγαλύτερον ἀπὸ τὰ νησιὰ τῆς Ἑλλάδος εἶνε ἡ Κρήτη, ὅπου λέγεται τὴν σήμερον Κάντια. Ὅλο τοῦτο τὸ νησιὸν κατοικέται ἀπὸ Ρωμαίους Χριστιανούς καὶ ὀλίγους Τούρκους εἰς ταῖς πόλεις καὶ κάστρα ὅπου ἔχει. Ἡ ρωμαϊκὴ γλῶσσα ἐδῶ εἶναι νησιώτικη διαφορετικὴ ἀπὸ ταῖς στεριώτικαις. Ἐδῶ γίνεται τὸ καλὸ τὸ σαποῦνι, ὅπου λέγεται Κρητικόν. Εὐγάζει ὁ τόπος καὶ γεννήματα πολλὰ καὶ βαμπάκι καὶ κρασί καὶ μετάξι καὶ ἄλλα ἀξιόλογα προϊόντα. Εἰς τὸ νότιον μέρος τούτου τοῦ νησιοῦ εὐρίσκονται μερικὰ χωριὰ εἰς ἀποστασίαν, ὅπου λέγονται Σφακιά ἀνάμεσα στὰ βουνὰ καὶ εἶναι καὶ κλέφτες καὶ τῆς στεριῆς καὶ τῆς θαλάσσης. Κοινῶς ὅμως εἰς ὅλο τὸ νησιὸν κυριεύει ἡ ἀμάθεια καὶ ἀτεχνία καὶ ἀκολούθως ἡ φτώχεια, ἡ ἀταξία καὶ ἡ ἀκαταστασία, ἂν καὶ εἰς τοὺς ἀπερασμένους καιροὺς εὐγάλε ἓναν μέγαν ποιητὴν τὸν Κουρνάρων, τοῦ ὁποῖου σώζεται εἰς κρητικὴν διάλεκτον τὸ ἀθάνατον ποίημά του ὃ Ἐρωτόκριτος τοῦτος ἦταν Κρητικὸς ἀπὸ τὴν πόλιν Χανιά. Τὸ βουνὸ τῆς Κρήτης εἶναι ξαϊκουστὰ εἰς τὴν μυθολογίαν καθὼς καὶ ὁ Λαβύρινθος τώρα ὅμως δὲν φ. 56β εἶναι τίποτε. Ἡ Κύπρος μ' ὅλον ὅπου εἶναι νησιὸν τῆς Ἀσίας εἶναι μεγάλο σὰν τὴν Κρήτη ἔχει πολλὰς πόλεις καὶ κατοικέται ἀπὸ Χριστιανούς καὶ Τούρκους. Αὐτὸ εὐγάζει τὸ θαυμαστὸν κρασί, ὅπου λέγεται τῆς Κύπρου καὶ τὸ ὀνομάζουν οἱ ἐντόπιοι Κουμανταρία. Εὐγάζει καὶ γεννήματα

καὶ βαμπάκι πολὺ δουλεύεται καὶ στὸν τόπον. Καὶ ἐδῶ ἡ ἀμάθεια εἶναι κοινὴ καὶ ἡ ἀτεχνία. Ἀπο τὰ δευτέρα νησιά τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ Ρόδο, ἡ Χιὸ καὶ ἡ Μιτυλήνη κατοικημένα ἀπὸ χριστιανούς Ἑλληνας καὶ ἀπὸ Τούρκους. Τὰ προϊόντα τούτων τῶν νησιῶν εἶναι κοινά. Στὴ Ρόδο εἶναι ἓνα λιμάνι ἀξιόλογο καὶ ναυπηγεῖο. Εἰς τὴν Χιὸ εἶναι ἓνα σχολίον ἑλλη- νικὸν καὶ ἐπιστημονικόν. Οἱ Χιότες καταγίνονται πολὺ εἰς τὴν πραγμά- τεια καὶ εἰς μερικαῖς τέχναις. Ἔχουν στὸν τόπο τους εἰρήνην καὶ καλὴν σύστασιν καὶ εἶναι οἱ εὐτυχέστεροι ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους νησιώτας ἐπειδὴ εἰς τὴν Μιτυλήνην καὶ εἰς τὰ λοιπὰ νησιά εἶναι ἄκρα δυστυχία, καὶ ἄλλο τίποτε καλὸ τὰ μικρὰ νησιά δὲν ἔχουν ἢ γουν ἢ Πάρος, ἢ Νάξος, ἢ Εὐβοίος, ἢ Αἴνος, ἢ Σάμος, ἢ Σαντορίνη, ἢ Σκόπελος καὶ τὰ ἐξῆς, παρὰ ἀπὸ κανένα φυσικὸν προϊόν ἢ γουν κρασί καὶ μάρμαρα ἀξιόλογα, ἄλλοιῶς ὅλοι οἱ ἐγκάτοικοι τῶν νησιῶν εἶναι ἀμαθεῖς καὶ ἀτεχνοὶ καὶ σαρματικὰ ἀνδράποδα.

| Β'. ΑΣΙΑΤΙΚΗ ΤΟΥΡΚΙΑ |

φ. 111β

| § 24. [Γενικὰ περὶ Ἀσιατικῆς Τουρκίας].

Ἡ Ἀσιατικὴ Τουρκία εἶναι τὸ καλλίτερον μέρος τούτου τοῦ Τούρκι- κου βασιλείου· εἶναι τρεῖς φοραῖς μεγαλήτερη ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρ- κία, ἔχει πολλὰ καὶ μεγάλας ἐπαρχίας. Ὁ Ταῦρος εἶναι τὸ μεγαλή- τερό της βουνό. Ὁ Εὐφράτης καὶ ὁ Τίγρης εἶναι τὰ μεγαλοπόταμά της. Ἡ χερσόνησο ὅπου γίνεται ἀπὸ τὴ Μαύρη θάλασσα καὶ ἀπὸ τὴ Μεσό- γειο ὀνομάζεται Μικρὴ Ἀσία καὶ Ἀνατολή. Εἶναι γεμάτη βουνά. Ὁ Ταῦρος ἀπ' ἐδῶ ἀρχινᾷ, ἔχει ὅμως καὶ σιάδια ¹. Ἐδῶ τὸ καλοκαίρι γένεται ζεστὸ καὶ ὁ χειμῶνας ψυχρὸς μόν' ὀλίγος. Τὰ μισὰ τὰ σιάδια μένουσιν χέρσα. Βγάζει πολὺ ῥίζι, μετάξι, βαμπάκι, κρόκο, κρασί, μεσημβρινὰ πο- ρκά, καπνὸ, καμηλόγηδα τῆς ἄγγυρας, σαχτάνια, ὄμορφα ταπέτια, ἢ γουν χαλιά, καὶ ἄλλα γυφάσματα.

§ 25. [Πόλεις Μικρῆς Ἀσίας].

Ἡ Σμύρνη εἶναι πραγματευτάρικη, πόλις τῆς μικρᾶς Ἀσίας στὴν ἀκρογιαλιά. Σ' αὐτὴ φορτώνονται καράβια σῦκα, ἐλιόλαδο, βαμπάκι, με- τάξι, σταφίδες, ταπέτια καὶ ἄλλα. Ξεφορτώνονται ἐδῶ καὶ πραγματείαις τῆς Ἰνδίας καὶ τῆς Εὐρώπης.

φ. 112α

| Ἡ Προῦσα εἶναι ἀρκτικᾷ τῆς Σμύρνης, πόλις ὄμορφη, μεγάλη καὶ γεμάτη τεχνουργεῖα ἐπειδὴ ἐδῶ δουλεύονται ὄμορφώτατα μεταξωτά, τα- πέτια καὶ μαξιλάραις, χρυσᾷ καὶ μεταξωτὰ ὑφάσματα καὶ ἄλλα παρόμοια.

Ἀνατολικᾷ τῆς Σμύρνης καὶ Προῦσης εἶναι ἡ Ἄγγυρα, πόλις ὄμορφη καὶ γεμάτη τεχνουργεῖα, ἐδῶ δουλεύονται τὰ σιάδια τὰ καλὰ ἀπὸ τὸ τόπιον μαλὶ τῶν καμηλόγηδων, ὅπου λέγεται ἔγγερ σιαλί. Ἀγνάντια ἀπὸ τὴν Κων- σταντινούπολιν εἶναι τὸ Σκούταρι, ὅπου ἐλέγονταν Χρυσούπολις καὶ εἰς

¹) Σιάδια = πεδιάδες.

τὸ βορειότερο μέρος τῆς χερσονήσου στὸ παραθάλασσο τῆς Μαύρης θαλάσσης εἶναι ἡ Τραπεζοῦντα, ὅπου ἦταν μιὰ φορὰ βασιλικὸ θρονὸ τοῦ Πόντου (ἔτσι ἐλέγονταν τὸ βασίλειο τοῦτο). Ἐδῶ δουλεύεται τὸ χάλκωμα καλῶ.

Ἡ Ἐφεσο ἦταν μιὰ φορὰ θαυμαστή, τώρα ὅμως δὲν εἶναι τίποτε, ἔδῶ ἦταν τὸν καιρὸ τῶν ἐλλήνων ὁ θαυμαστὸς ναὸς τῆς θεᾶς Ἄρτεμης, ὁ ὁποῖος μετριῶνταν στὰ ἑπτὰ θάματα.

Σ' ὄλο τοῦτο τὸ περιγιάλι τὸν παλιὸν καιρὸ κατοίκαγαν Ἴωνες, φυλὴ ἑλληνικὴ καὶ ἐλέγονταν καὶ ἓνα μέρος τοῦ Ἰωνία. Ἐδῶ εἶχαν εὐγῆ μεγάλοι ἄνδρες καὶ στὰ πολεμικὰ καὶ στὰ πολιτικὰ καὶ σταῖς τέχναις, καὶ ἐπιστήμαις. Σῶζονται τώρα ὡς τὴν Τραπεζοῦντα ἀρχινῶντας ἀπὸ τὸ μεσημβρινότατο παραθάλασσο τῆς ἀνατολῆς τὰ ἀπομεινάρια τῆς μεγαλοσύνης των.

§ 26. [Ἀρμενία].

Ἀνατολικῶς τῆς μικρᾶς Ἀσίας εἶναι ἡ Ἀρμενία, ἀνάμεσα σὲ ψηλὰ βουνὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα εὐγαίνει ὁ Εὐφράτης καὶ ὁ Τίγρης. Ὁ τόπος τῆς εἶναι πολὺ καλὸς διὰ κτηνοτροφία καὶ γεωργικὴ. Ἐδῶ εἶναι καὶ ἡ λίμνη Βάν. Οἱ κάτοικοι τούτου τοῦ τόπου εἶναι χριστιανοί, αἵρετικοὶ μὲ Πατριάρχην. Ἐνα μέρος τῆς Ἀρμενίας ὀρίζουν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἓνα μέρος οἱ Πέρσαι. Ἡ μεγαλύτερη πόλις τῆς Ἀρμενίας εἶναι τὸ Ἐσρούμ, ὅπου δουλεύεται τὸ χάλκωμα καλῶ καὶ γένηται πρᾶματεια τῆς Ἰνδίας καὶ Περσίας.

§ 27. [Γεωργία].

Στὸ βόρειο μέρος τῆς Ἀρμενίας εἶναι ἡ Γεωργία (Γγιόρτζια) ἡ ὁποία μοιράζεται εἰς δυτικὴ καὶ ἀνατολικὴ καὶ ἡ δυτικὴ εἶναι στὸ παραθάλασσο τῆς Μαύρης θαλάσσης, ὅπου ἦταν ἡ παλαιὰ Κολχίδα. Ἡ Γεωργία κοινῶς μοιράζεται σὲ πολλαῖς ἡγεμονίαις, ἀπὸ τῆς ὁποῖαις μερικαῖς πληρῶνουν δόσιμον τοῦ Σουλτάνου τῆς Τουρκίας καὶ μερικαῖς τῆς Περσίας. Εἶναι καὶ μερικαῖς στὴ σκέπη τῆς Ῥωσσίας, ἡ Ἰμεριτία, ἡ Καρταληνία, καὶ ἡ Καχετία, καὶ α' ἡ πόλις τῆς Καρταληνίας εἶναι ἡ Τίφλες, μεγάλη καὶ πολυάνθρωπη καὶ πρᾶματεύεται μὲ τὴν Περσία.

§ 28. [Γεωργία].

Οἱ κάτοικοι ὅλης τῆς Γεωργίας εἶναι χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι μὲ Πατριάρχην, ὅπου λέγεται καθολικός. Εἶναι ὅμως ὅλοι ἀμελεῖς ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Πατριάρχης πολλὰ ὀλίγα ξέρει. Καὶ τούτῃ ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ κακὴ κυβέρνησις κατασταίνει ὅλους τοὺς τόπους φτωχοὺς καὶ τὸν τόπο χέρσο, μ' ὄλον ὅπου εἶναι καρπερός, καὶ κάνει καλὸ κρασί. Αὐγατίζει τὴ φτώχεια του καὶ τὸ συχνὸ πλάκωμα τῶν Λεσγίδων καὶ διαγούμισμα (τοῦτοι εἶναι ἓνα γένος βάρβαρο καὶ νομαδικὸ στὰ βουνὰ τοῦ Καυκάσου) οἱ ἡγεμόνες ὡς τόσο τούτου τοῦ τόπου ὀνομάζονται βασηλιάδες. Ἐδῶ λέν φ. 113α κατοικεῖ ἡ ὁμορφιὰ τῶν γυναικῶν καὶ τούτῃ ἡ ὁμορφιὰ στολίζει τὰ σαράϊα τῆς Τουρκίας, ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι τούτων τῶν μερῶν εἶναι τόσον

αἰσχροκερδεῖς, ὅπου πωλοῦν τὰ κορίτζια τῶν ἐδικῶν τους. Οἱ φασιανοί, ὅπου στὴν Εὐρώπη εἶναι σὲ τόση ὑπόληψι ἐδῶ βρίσκονται ἄσωτοι.

§ 29. [Ἀσσυρία καὶ Μεσοποταμία].

Ἡ παλαιὰ Ἀσσυρία τώρα (Ἀλιτζεζιρ) εἶναι μεσημβρινᾶ τῆς Ἀρμενίας ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν Τίγρη καὶ Περσία, καὶ μεταξὺ τοῦ Τίγρη καὶ Εὐφράτη εἶναι ἡ Μεσοποταμία. Αὐταῖς ἡ δύο ἐπαρχίαις τῆς Τουρκίας ἔχουν πολλαῖς ἐρημιαῖς. Πόδες ὡς τόσο ἀξιόλογαις ἐδῶ εἶναι αἱ ἀκόλουθαι. Καὶ α' ἡ εἶναι ἡ Διὰρ Μπεκήρ, πόλη μεγάλη καὶ πολυάνθρωπη, ὅπου δουλεύεται τὸ καλῆτερο κόκκινο πετζί, ὅπου λέγεται λιόκι. Καὶ β' ἡ εἶναι ἡ Μουσούλη σταῖς δυτικαῖς ἔσθχθαις τοῦ Τίγρι, πόλη μεγάλη καὶ πρραματευτάρικη, ἔχει βαμπακερνὰ τεχνουργεῖα, ὅπου δουλεύονται πολλὰ καλὰ βαμπακερνὰ ὑφάσματα, καὶ ἀπὸ τ' ὄνομα τούτης τῆς πόλης ὀνομάζονται Μουσουλίνια. Ἄγνάντια ἀπὸ τούτη τὴν πόλη σταῖς δεξιαῖς ὄχθαις τοῦ ποταμοῦ ἦταν καὶ ἡ παλαιὰ καὶ ξαῖκουστή Νινευί. Σιμαῖ στὴ Μουσούλη σταῖς ὄχθαις τοῦ ποταμοῦ ἦταν καὶ ἡ πόλη Ἀσούρ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὀνομάσθηκε καὶ ἡ ἐπαρχία Ἀσσυρία, βασιλείο τὸν παλιὸν καιρὸ ξαῖκουστό, καὶ τὸ παλιότερο βασίλειο τοῦ κόσμου, ὅπου ἐγνώρισεν ἡ ἱστορία.

§ 30. [Βαβυλωνία].

Ἡ ἐπαρχία τῆς Βαβυλωνίας, ἡ Χαλδαίας (Ἰράκ Ἀράμπη) εἶναι μεσημβρινᾶ τῆς Ἀσσυρίας καὶ Μεσοποταμίας κατὰ ταῖς δύο πλευραῖς | φ. 118β τοῦ Εὐφράτη καὶ Τίγρη καὶ τὸν Περσικὸ κόρφο. Τούτη ἡ ἐπαρχία τῆς Τουρκίας ἔχει τόπον ἴσιο, ὄμορφο, καὶ πολλὰ καρπερὸ εἶναι ὅμως καὶ καμπόσοι ἄκαρποι τόποι, ὡς τόσο ὅλος ὁ τόπος τῆς εἶναι κακᾶ δουλεμένος.

§ 31. [Πόλεις Βαβυλωνίας].

Ὀνομαστικαῖς πόδες ἐδῶ εἶναι δύο, τὸ Μπαγδάτι καὶ ἡ Μπάσρα. Καὶ τὸ Μπαγδάτι εἶναι στὴν ἀνατολικὴ ὄχθη τοῦ Τίγρη, πόλη μεγάλη καὶ πρραματευτάρικη, καὶ θρονὶ μιὰ φορὰ τῶν Καλύφιδων, ὅπου ἦταν διάδοχοι τοῦ Μωχαμέτη, καὶ βασηλιάδες τῶν Ἀράπιδων. Ἡ Μπάσρα ὅμως εἶναι παρακάτω ἀπὸ τὴν ἀντάμωσι τοῦ Τίγρη μὲ τὸν Εὐφράτη καὶ σιμαῖ στὸν Περσικὸ κόρφο. Τούτη ἡ πόλη εἶναι κακοχτισμένη γίνεται ὅμως σ' αὐτὴ μεγάλη πρραμάτεια ἀπὸ τοὺς Ἀράπιδες, Τούρκους, Ἀρμένους, Ὄθριους, Ἰνδοὺς καὶ Εὐρωπαίους. Ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν Μπάσρα καὶ τὸ Μπαγδάτι στὴ δεξιὰ ὄχθη τοῦ Εὐφράτη καὶ ἄγνάντια ἀπὸ τὴ μικρότερη λίμνη ἦταν τὸν παλιὸ καιρὸ, ἡ ξαῖκουστή πόλη Βαβυλώνα, τὸ θρονὶ τοῦ Βαβυλωνικοῦ βασίλειου.

§ 32. [Συρία καὶ Παλαιστίνη].

Δυτικᾶ ἀπὸ τὴν Ἰράκ Ἀράμπη εἶναι ἡ Συρία, ὅπου εἶναι καὶ ἡ

Φοινίκη, καὶ ἡ Παλαιστίνη, τόπος γεμάτος βουνά, πέτραις, καὶ ἄμμο καὶ πολλὰ ἐρημοπόταμα, ἃς εἶναι καὶ σιμᾶ στὴ θάλασσα. Στὴν Παλαιστίνη εἶναι καὶ τὸ ποτάμι Ἰορδάνης, ὅπου βγαίνει ἀπὸ τὴν λίμνη Τιβεριάδα, καὶ μπαίνει στὴ Νεκρὰ θάλασσα, ἣ ὅποια δὲν ἔχει κοινωνία μὲ τὸν ὠκεανὸ ἀπ' ἔξω. Ἐδῶ ὁ ἀέρας εἶναι καθαρότατος καὶ ὑγιεινόςτατος, ἡ ζέστα ὅμως τὸ καλοκαίρι γίνεται τόσο μεγάλη, ὅπου τὰ γεννήματα θερρίζονται ταῖς ἀρχαῖς τοῦ Μαῖου. Τοῦτος ὁ τόπος βγάζει μετάξι, καπνὸ, βαμβάκι, ἐλιόλαδο, γεννήματα καὶ πρόβατα μὲ πλατιαῖς νουραῖς. | Τὸ φ. 114α
ἀλόνισμα γένεται μὲ τὰ βρόδια, καθὼς καὶ τὸν καιρὸ τοῦ Μωϋσῆ καὶ τὰ ἀφίνουν νὰ φᾶν ὅσο θέλουν. Ὁ τόπος τοῦτος ἔχει μιὰ μεγάλη πληγὴ ταῖς ἀκρίδες, ὅπου εἶναι τόσο πολλαῖς, ὅπου ὅταν σηκώνονται σκοτίζουν τὸν ἥλιο καὶ ὅπου πέσουν ἀφανίζονται τὰ σπαρτά, ἀφανίζονται ὅμως καὶ αὐταῖς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ὅπου ταῖς τρῶν.

§ 33. [Πόλεις Συρίας καὶ Παλαιστίνης].

Εἰς τὴν Συρία (Σάμ) εἶναι τὸ Χαλέπι, ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν Εὐφράτη καὶ Μεσόγειο θάλασσα, πόλη μεγάλη καὶπραματευτάρικη, γυφαίνονται καὶ βαμπακερνὰ καὶ μεταξωτὰ ὑφάσματα, ἐδῶ ἦταν καὶ ἡ πόστα, ἣγουν τὸ μεντζίλι τῶν περιστεριῶν, ἀλλὰ τώρα ἔλλειψε. Μεσημβρινᾶ τοῦ Χαλεπιουῦ εἶναι ἡ μεγάλη καὶ ξαϊκουσιτὴ πόλη Δαμασκὸ καὶ διὰ τὸ γύφασμα Δαμάσκο καὶ διὰ τὸ Δαμασκι σπαθί, ὅπου ἐδῶ πρωτοδουλεύφτηκαν καὶ διὰ τὴν καρποφορίαν τοῦ τόπου της, ἐπειδὴ αὐτὴ ἔχει τὰ καρπερώτερα σιάδια τῆς ἀνατολῆς καὶ βγάζει καὶ ἀνθρώπους μεγάλους πωρικὰ μεγάλα καὶ καλὰ. Ἀπ' ἐδῶ εἶναι καὶ τὰ μεγάλα καὶ καλὰ δαμάσκηνα ὅπου ἔχομε. Γένεται καὶ πραγμάτεια μεγάλη ἀπὸ Εὐρωπαίους, Πέρσας καὶ ἄλλους. Στὴν Παλαιστίνη εἶναι ἡ Ἱερουσαλήμ, ἡ α' ἡ πόλη τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ὅπου ἦταν μιὰ φορὰ καὶ τὸ θρονὸ τῶν βασιλέων του, πόλη μικρὴ, καὶ κακοχτισμένη. Στὸ ναὸ τοῦ Σολομῶντα εἶναι τώρα ντζιαμί. Εἶναι καὶ τώρα Ὀθριοὶ κάτοικοι ἀλλ' ὀλίγοι, εἶναι ὡς τόσο τούτῃ ἡ πόλη, τόσο ποταπή, ὅπου ἂν δὲν ἦταν ὁ τάφος τοῦ Χριστοῦ μας καὶ ἂν δὲν ἐπήγαιναν οἱ προσκυνητάδες δὲ θὰ ἀκούονταν, καθὼς καὶ ἡ Βηθλεὲμ ὅπου ἐγεννήθηκεν ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Γάζα καὶ ἡ Γιάφα, ὅπου εἶναι τῆς Παλαιστίνης παραθάλασσα | στὴ Μεσόγειο θάλασσα, ὅπου ἀράζουν φ. 114β
τὰ καράβια, καὶ εὐβγαίνουν οἱ Χατζίδες μας. Στὴ Φοινίκη εἶναι ἡ Σαῖδ, πόλη μικρὴ, ὅπου ἦταν ἡ παλιὰ Σιδῶν καὶ παρακάτω εἶναι ἡ Τύρος ἡ παλιὰ καὶ τώρα χωριό, καὶ τὸ Ἄκρη (Πτολεμαῖδα τὸν παλιὸν καιρὸ) πόλη δυνατὴ μὲ κάστρο, καὶ πίσω ἀπ' αὐτὴ εἶναι τὸ βουνὸ Λίβανος καὶ τὸ κατοικοῦν ἄγριοι ἐλεύθεροι καὶ ὀνομάζονται Ντουρσίδες. Ἡ μικρὴ Ἀλεξάνδρεια, Τρίπολη τῆς Συρίας, καὶ ἄλλαις μικραῖς πόλεις, ὅπου εἶναι ἐδῶ στὸ παραθάλασσο τῆς Συρίας, καθὼς ἡ Ἀντιόχεια δὲν εἶναι ἀξιοσημεῖωταις. Ἐκεῖνο ὅμως ὅπου πρέπει νὰ σημειώσουμε εἶναι ὅτι ἐδῶ στὴ Συρία εὐρίσκεται καὶ ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας, καὶ στὴν Παλαιστίνη ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, καθὼς στὴν Ἀλεξάνδρειαν τῆς Αἴγυπτος, ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, καὶ ὅτι ἐδῶ βρίσκονται χριστιανοὶ πολλοὶ ἀπὸ πολλαῖς αἵρεσες, καὶ ὅτι στὸ Ἄκρη

εἶχεν ἀρχίσει τὸ τάγμα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ὁποῦ στὸν πάτο κατήντησε στὴ Μάλτα, καὶ τώρα ποῦ θὰ ἀποκατασταθοῦν δὲν ξέρομεν, αὐτὸ τὸ τάγμα εἶχε γείνη ἀπὸ τοὺς ὀρκωμένους σταυροφόρους τῆς Εὐρώπης κατὰ προσταγὴν τοῦ Πάπα.

§ 34. [Νῆσοι Ἀρχιπελάγους].

Ἀπὸ τὰ νησιὰ τοῦ Ἀρχιπελάγου, ὁποῦ εἶναι τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας ἀ'ον εἶναι ἡ Μυτιλήνη (Σλέσβος) γεμάτη βουνά, ἔχει ὅμως κλίμα καλὸ λόγκα μεγάλα καὶ ἐλαιῶνας, θερμὰ λουτρά, λιμάνια καὶ ναυπηγεῖο, βγάζει μεσημβρινὰ πωρκά, κρασί καλό, ἐλαιόλαδο καὶ πίσσα. Οἱ περισσότεροι κάτοικοι τούτου τοῦ νησιοῦ εἶναι Ἕλληνες καὶ οἱ ὀλιγώτεροι Τοῦρκοι. Β'ον εἶναι ἡ Χιό, ἀγνάντια ἀπὸ τῆ Σμύρνη, ἔχει ἀέρα καλόν, βουνὰ φ. 115α πολλά, καὶ νερὰ γεμάτη, πολυάνθρωπη καὶ καλοδουλεμένη. Βγάζει πολλὰ μεσημβρινὰ πωρκά, μύγδαλα θαμαστά, σῦκα, κρασί δυσκολόβρετο, καὶ μαστίχι, ὁποῦ ἄλλοῦ στὴν Τουρκία δὲν γίνεται. Τὸ μετὰξι ὁποῦ γίνεται ἐδῶ, δὲν φθάνει διὰ τὰ τόπια ὑφάσματα. Ἐδῶ ὀλίγοι Τοῦρκοι εἶναι καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες μὲ πολλοὺς χορατάδες στὴ συναναστροφή. Ἐχουν ὁμόνοια μεγάλη στὰ πολιτικά τους καὶ κυβερνοῦνται καλά. Ἐχουν καὶ σχολεῖο ἑλληνικὸ καὶ νοσοκομεῖο καὶ ξεχωριστὴ φροντίδα διὰ τὸ κοινό. Γ'ον εἶναι τὰ Ψαρά, νησι ἄκαρπο καὶ μικρὸ ἀλλ' οἱ φιλόπονοι κάτοικοί του μὲ τὴν ἄοκνο θαλασσοπορία τους τὸ κατέστησαν εὐτυχέστατο, σὰν ἡ Ὑδριότες τὴν Ὑδρα. Δ'ον εἶναι ἡ Σάμο μεσημβρινὰ τῆς Σμύρνης σιμᾶ στὴ στεριά, τοῦτο ἔχει βουνὰ πολλά, καὶ κάμνει πολὺ μοσκάτο κρασί, ἐλιόλαδο, μετὰξι, μεσημβρινὰ πωρκά, μάρμαρα πολλὰ καὶ καλὰ καὶ κατράνι. Τοῦτο τὸ νησι κατοικέται ἀπὸ μονάτους Ἕλληνας, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τους εἶναι Ἀσιατικόν, ἐπειδὴ εἶναι χοντροκέφαλοι. Ἐδῶ βρῖσκονται καὶ μερικὰ ἀπομεινάρια τῆς παλιᾶς δόξας τῆς. Ε'ον εἶναι ἡ Πάτμο, σκόπελο καὶ ὄχι νησί, ἔγινε ὅμως ὀνομαστὸ ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο τῆς καὶ ἀπὸ τὴν κατοικίαν Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ Εὐαγγελιστῆ. Ϛ'ον ἡ Ρόδο μεσημβρινὰ τῆς Σμύρνης, ὁ τόπος τῆς μ' ὄλον, ὁποῦ ἔχει βουνά, εἶναι εὐκαρπος, ἐδῶ εἶναι καὶ τὸ ροδόξυλο ἀπὸ τὸ ὁποῖον εὐγαίνει ἡ τρέμενη φ. 115β καὶ ξυλὴ καλὴ διὰ καράβια, ἐδῶ εἶναι τὸ μεγαλείτερο ναυπηγεῖο τῶν Τουρκῶν, ἔχει καὶ πόλη δυνατὴ μὲ κάστρο μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα καὶ μὲ λιμένα διπλὸ στὸ ἔμβασμα τοῦ ὁποίου ἐστέκονταν ὁ ξαϊκουστός ἐκεῖνος Κολοσσός, ὁποῦ ἦταν 80 πήγαις ψηλὸς καὶ ἀπὸ τὰ σκέλια του ἔπερνούσαν τὰ καράβια μὲ τὰ πανιά ἀνοικτά. Ζ'ον ἡ Κύπρος, ὁποῦ εἶναι ἀνάμεσα στὴ Συρία, καὶ μικρὴ Ἀσία, τὸ μεγαλύτερο νησι τῆς μικρῆς Ἀσίας. Ἐχει βουνὰ πολλά, ὁ τόπος τῆς ὅμως εἶναι καρπερός, ἀλλ' ἀπὸ τὴν πολλὴ ζέστη καὶ βάλτους ὁ ἀέρας εἶναι νοσερός. Ἐχει φῖδια πολλά, νερὰ ὅμως ὀλίγα, εἶναι ὀλιγάνθρωπο καὶ κακοδουλεμένο. Ἐχει μ' ὄλον τοῦτο ζωτροφία καλὴ, κρασί θαμαστὸ καὶ ξαϊκουστό, ὁποῦ τὸ λέν κομανταρία, ἐλιόλαδο καλό, πολύτιμα βότανα, βαμπάκι, μετὰξι, ροδόξυλο, ἄγρια πουλιά, ὄμορφο ἄλας ἀπὸ μία λίμνη ψηλά, χρώματα ἤγουν βαφαῖς τῆς γῆς, ἀμίαντο, μέταλλα καὶ μάλιστα σίδηρο. Οἱ περισσότεροι κάτοικοι εἶναι Ἕλληνες, δουλεύουν πολὺ νῆμα, βαμπακερνὰ πανιά, τομάρια, κατράνι,

πρεμεντή, ἀλάγδανο, πραγματεύονται καὶ πολλοί. Ἡ καλλίτεραις πό-
 λεις στήν Κύπρο εἶναι δύο ἢ Λάρνακα καὶ ἡ Λευκωσία, καὶ ἡ Λάρνακα
 εἶναι σὲ μεσημβρινὸ παραθάλασσο μὲ καλὸ λιμένα καὶ ἡ Λευκωσία
 εἶναι ἡ πρώτη τοῦ νησιοῦ καὶ κατὰ μεσῆς, ἔχει καὶ πολλὰ τεχνουργεῖα.
 βαμπακιοῦ. Ἡ Πάφος πόλις μικρὴ σὲ νότιο παραθάλασσο ξαΐκουστὴ
 ὅμως διὰ τὴν Παφίαν Ἀφροδίτην. Καὶ κοντὰ εἰς τὴν ἐπαρχία τούτη
 εἶναι τὸ μοναστήρι τῆς Παναγίας τῆς Κίκου, ὅπου εὐρίσκεται μία εἰκόνα
 τῆς Παναγίας ἀπὸ μαστίχι, ζωγραφία τοῦ Εὐαγγελιστῆ Λουκά, καὶ διὰ
 τὰ μὴ φθείρεται αὐτὴ ἡ θαυμαστὴ ζωγραφία, δείχνεται εἰς τοὺς προ- φ. 116α
 σκυνητὰς σκεπασμένη μὲ φοβερισμούς ὅτι ἂν τὴν ξεσκεπάσουν, τυφλώ-
 νονται. Τέτοιες εἰκόνες βρίσκονται τρεῖς, μιὰ ἐδῶ στήν Κίκο, μιὰ εἰς τὸ
 Μέγα σπήλαιον σὲ Μωριά, καὶ ἄλλη μιὰ στὴ Ῥωσσία. Εἰς τὸν Μωριά
 ὅμως εἶναι ἀσκέπαστη καθὼς καὶ στὴ Ῥωσσία. Τὴ μικρὴ Ἀσία οἱ Εὐ-
 ρωπαῖοι τὴν λέν Λεβάντ.

§ 35. [Ρόδος].

Τὸ νησί τῆς Ῥόδου ἔγινε μιὰ φορὰ κατοικία τοῦ τάγματος τοῦ Ἀ-
 γίου Ἰωάννου, ὅταν ἐδιώχθηκεν ἀπὸ τὸ Ἄκρη τῆς Παλαιστίνης. Ἀπ'
 ἐδῶ τοὺς ἐδιώξαν οἱ Τοῦρκοι καὶ κατοίκησαν στὴ Μάλτα, ὅπου τῶρα
 λέγονται Μαλτέζοι, καὶ ἀπ' ἐδῶ τοὺς ἐδιώξαν οἱ Φραντζέζοι καὶ οἱ Ἀγ-
 γλέζοι καὶ ποῦ θὰ ἀποσταθοῦν, ἢ ἂν ἀποκατασταθοῦν δὲν ξέρομε.

§ 36. [Ἀραβία].

Ἡ Ἀραβία εἶναι μία χερσόνησος ὅπου γίνεται ἀπὸ τὸν ἀράπικο
 κόρφο, ἀπὸ τὸν ὠκεανό, καὶ ἀπὸ τὸν Περσικὸ κόρφο, ἔχει πολλὰ ἄμμο-
 δερὰ σιάδια κατάξερρα. Εἰς τὰ βουνὰ ἔχει καὶ ὀλίγα νερά. Βγάζει ἀρώ-
 ματα, ἡγουν ἀλόη, μῦρο, λιβάνι, μάννα καὶ ἄλλα. Ἡ πατρίδα τοῦ καλοῦ
 καφφέ εἶναι ἐδῶ. ἔχει καὶ κτηνοτροφία ἡγουν καμήλαις, πρόβατα, καὶ τὰ
 ὁμορφότερα ἄλογα τοῦ κόσμου. Ἡ Ἀραβία μοιράζεται σὲ τρία, σὲ ἔρημη
 Πετραία καὶ πλούσια, ἢ καρπερὴ (Εὐδαίμονα). Ἡ ἔρημη εἶναι στὰ ἀρ-
 κτικὰ μέρη τῆς χερσονήσου, καὶ ἔχει μεγάλη ἄμμοδερὴ ἔρημιάν, ἀνάμεσα
 ἀπὸ τὴν Συρίαν καὶ Βαβυλῶνα. Ἡ Πετραία ὅπου εἶναι καὶ τὸ βουνὸ
 Σινᾶ εἶναι μεσημβρινᾶ τῆς ἔρημης κατὰ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, ἢ γ' ἢ
 ἢ καρπερωτάτη καὶ εὐτυχέστατη εἶναι κατὰ τὸ μεσημβρινὸ καὶ ἀνατο-
 λικὸ μέρος τῆς χερσονήσου. Αὐταῖς πάλε μοιράζονται σὲ πολλὰς ἐλεύθε- φ. 116β
 ραῖς κυβέρνησες. Μερικὰ μέρη τῆς Πετραίας Ἀραβίας τὰ ἐξουσιάζει ὁ
 Σουλτάνος τῆς Τουρκίας. Οἱ Μπιτουῖνοι Ἀράπηδες, ὅπου περιφέρονται
 νομαδικᾶ σ' ὅλην τὴν Ἀραβίαν καὶ μάλιστα στὴν ἔρημη φυλάγουν κα-
 μήλαις καὶ πρόβατα καὶ πατοῦν σὲ δρόμο, ὅσους ἀπαντήσουν ὅπου δὲν
 εἶναι φίλοι τοὺς εἰς τὴ σκέπη τοὺς. Τοῦτοι κυβερνοῦνται ἀπὸ Σέχους
 ἡγουν Πατριάρχιδες, καθὼς τὸν παλιὸν καιρὸν. Ὀνομασταῖς πόλεις τῆς
 Πετραίας Ἀραβίας εἶναι ἡ Μέκα (Μεκὲ) καὶ ἡ Μεδινὰ (Μεδινέ), στὴν
 α' ἢ ἐγεννήθηκεν ὁ Μωαμέτης, στὴ β' ἢ ἐθάφτηκε. Στὴν α' ἢ εἶναι καὶ
 ὁ Γκιαμπές, ἡγουν ὁ ἀγιώτατος ναὸς τῶν Μωαμετάνων, πρὸς τὸν

ὁποῖον γυρίζουν τὸ πρόσωπό τους, ὅταν προσκυνοῦν. Καὶ εἰς ταῖς δύο τούταις πόλεις πηγαίνουν κάθε χρόνον ἀμέτρηταις χιλιάδες Μωαμετάνοι καὶ γίνονται χατζίδες ἀπ' ὅλα τὰ τούρκικα βασίλεια· πόσον πλοῦτον λοιπὸν ἔχουν τοῦτοι οἱ ναοὶ ἤμπορεῖ καθ' ἕνα εὐκόλα νὰ τὸ λογαριάσῃ. Ὡς τόσο καὶ σιαῖς δύο τούταις πόλεις ταῖς ἁγίαις, χριστιανὸς νὰ ζυγώσῃ δὲν ἤμπορεῖ, ἐπειδὴ τὸν θανατώνουν. Στὴν καρπερὴ Ἀραπιά εἶναι ἡ πόλις Σανάα θρονὸς τοῦ βασιλιᾶ τοῦ Γιαμένι (ἐπειδὴ Γιαμέν λέγεται ἡ καρπερὴ Ἀραπιά), ἡ Μόκα, πόλις στὸ παραθάλασσο πραγματευτάρικη μὲ λιμένα, ἐδῶ φορτώνουν τὰ καράβια τὸν Γιαμένικον καφφέ. Ἡ Ἀδένη πολυάνθρωπη καὶ ἡ καλλήτερη πόλις σὲ τοῦτο τὸ περιγιάλι σιμᾶ εἰς τὸν σταθμὸ Μπαμπέλ Μάντελ, καὶ ἡ Φαρτὰκ θρονὸς τοῦ Φαρτακικοῦ Ἐμήρη.

§ 37. [Σοκοτούρα].

Τῆς Καρπερῆς Ἀραπιάς εἶναι καὶ τὸ νησί Σοκοτούρα ὁποῦ ἔχει φ. 117a αὐτόνομο | ἐξουσιαστῆ. Αὐτὸ τὸ νησί εἶναι γεμάτο ἀρώματα καὶ μάλιστα ἄλλοι.

§ 38. [Ἀραβία].

Ἡ Ἀραπιά κοινῶς εἶναι ὀλιγάνθρωπη διὰ ταῖς ἀμμοδεραῖς, καὶ ἀνυδραῖς ἐρημιαῖς της. Ἐχει πολλοὺς ἡγεμόνας, ὁποῦ ὀνομάζονται ἐμήρηδες καὶ πληρώνουν δόσιμο τοῦ Σουλτάνου τῆς Τουρκιάς. Ὅλην ὅμως τὴν καρπερὴ Ἀραπιά τὴν ἐξουσιάζει ὁ βασιλεὺς τοῦ Γιαμένι ὁποῦ κάθετα εἰς τὴν πόλιν Σανάα, χῶρια ἀπὸ τὸν Φαρτακικὸν ἐμήρη, ὁποῦ εἶναι αὐτόνομος. Στὴν Ἀραπιά εἶναι ὅλοι Μωαμετάνοι, καὶ χριστιανὸς δὲν κατοικεῖ. Ἡ ἀράπικη γλῶσσα ἐδῶ ὀμιλιέται καλλήτερα ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα μέρη καὶ σ' αὐτὴ γράφουν ὅλοι οἱ γραμματισμένοι ἐπειδὴ σ' αὐτὴ εἶναι γραμμένο καὶ τὸ κοράνι τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΙ ΑΛΒΑΝΙΑΣ

Υ Π Ο

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ

- *1865 *Σταματιάδου Έπ.* Βιογραφίαι τῶν Ἑλλήνων μεγάλων διερμη-
νέων τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, ἐκδιδόντος Κ. Τεφαρίκη, Ἀθη-
ναι 16ον σελ. 193.
(Γρηγόριος Γκίκας σ. 117 ἔ. Ματθαῖος Γκίκας σ. 125 ἔ. Ἀλέξανδρος Γκίκας
σ. 122 ἔ. Γρηγ. Ἀλεξάνδρου Γκίκας σ. 127 ἔ.).
- 1865 *Χασιώτου Γ.* Πραγματεία περὶ Δωδώνης ὑπὸ Π. Ἀραβαντινοῦ
ἐν Ἰωάννινα 1862. Βιβλιοκρισία.
(Χρυσσαλλίς τόμ. Γ' σ. 5—12, 41—46, 161—164 6ον Ἀθῆναι).
- 1866 *Comparetti.* Saggi dei dialetti greci dell Italia etc. Pisa
- » *Δάμπρου Π.* Περὶ Μοσχοπόλεως.
(Χρυσσαλλίς τόμ. Γ' σ. 399 - 400, 6ον Ἀθῆναι).
  - » *Πετρίδου Πάνου.* Ἀρχαιολογικά (ἐπιγραφαὶ ἐκ Χειμάρρας).
(Πανδώρα τόμ. 15' σ. 287 ἔ. 4ον, Ἀθῆναι).
- 1866 *Δάμπρου Π.* Περὶ Μοσχοπόλεως.
(Χρυσσαλλίς τόμ. Γ' σ. 399 - 400, 6ον Ἀθῆναι).
- « *Πετρίδου Πάνου.* Ἀρχαιολογικά (ἐπιγραφαὶ ἐκ Χειμάρρας).
Πανδώρα τόμ. 15' σ. 287 ἔ. 4ον Ἀθῆναι).
  - » *Wiett M.* Consul de France a Scutari. Mémoire sur le
rachalik de Prisren.
(Bulletin de la Société de geogr. Paris 8ον Ὀκτώβριος).
- 1867 *Βαυλάμαλης Ν.* (ἐκδότης). Τὰ αὐτὰ τοῦ Πάσχα, διήγημα πρὸς
χρῆσιν τῶν παιδῶν ἐκδοθὲν ἐπιμελείᾳ τῆς Φιλεκπαίδ. Ἑταιρίας
δαπάνῃ τοῦ Βασ. Βιβλιοπωλείου νῦν τὸ τρίτον ὑπὸ—Θεσσαλο-
νίκη 16ον μεκ. σ. 46.
(Τὸ κύριον πρόσωπον τοῦ διηγήματος εἶναι Μαρία ἡ ἀνεψιὰ τοῦ Σκεν-
δέρβη).
- » *Dora d' Istria.* Reponse au comité Epiro - thessal.
(Indépendance hellénique 3 Ὀκτωβρ. Ἀθῆναι).
  - » Τῆς αὐτῆς. Le golfi de la Spezia.
(Tour du monde. Paris 6 Φεβρουαρίου).
- *1867 *Ῥοδοκανάκη Θεοδ.* Φιλολογικὸς ἀγών, ἦτοι κρίσις τῶν κατὰ τὴν
Δ' αὐτοῦ περιόδον σταλεισῶν πραγματειῶν, ὧν ἡ ὑπόθεσις εἶναι :

- Ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλ. Παιδείας παρ' ἑλλησι ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κων/πόλεως μέχρι τοῦ 1821 κτλ. Ἀθῆναι 8ον σ. 67.
(σ. 13 - 27 περὶ τῶν σχολείων τῶν Ἰωαννίνων).
- *1867 *Χασιώτου Γ.* Δημοτικὸν ἄσμα: Σέργιος ὁ Σαλονικιὸς καὶ ὁ Ἀλλῆ Πασᾶς.
(Χρυσάλλης τόμ. Δ' σ. 70 - 71, 4ον Ἀθῆναι).
- 1867—1868 *Itopf Karb.* Geschichte Griechenlands vom Régiun des Mittelalters auf unsere Zeit 1395—1851.
(Ersch und Gruber Encyclopädie τόμ. 85 - 86 Leipzig)
- 1867 (*Dora d' Istria*). Les écrivains Albanais de l' Italie méridionale.
(Indépendene hellénique, Ἀθῆναι.
Μετεφράσθη καὶ ἐν τῇ Γερμανικῇ Internationale Revue. Wien 1867 καὶ εἰς τὴν Ἰταλικὴν ὑπὸ τοῦ D. Camarda, Palermo, 1867),
- 1868 *Wiett M.* Consul de France à Scutari, Itinéraire en Albanie et en Roumêlie.
(Bulletin de la Société de Geographie Paris, 8ον Ἰούλιος).
- 1868 (*Cecchetti Bart.*) *Dora d' Istria.* Venise Typographie du Commerce de Marc Visentini. 8ον σ. 16.
(Βιβλιοθ. Mid Frashëri, Τίρανα).
- › *Dora d' Istria.* Esquisse Albanaise.
(Grèce Ἰαν. Φεβρ. Ἀθῆναι).
- 1868—1870 *Dora d' Istria.* Gli Albanneré musulmani.
(Nuova Antologia τόμ. VIII, X Firenze).
- 1868—1869 *Εἰς τῶν συνδρομητῶν.* Περὶ Κορυτσᾶς.
(Πανδώρα τόμ. ΙΗ' φυλλ. 421, τόμ. ΙΘ' φυλλ. 439 σ. 136 - 139 4ον Ἀθῆναι).
- 1868 *Δάμπρου Π.* Ποιήματα Ἀριστοτέλους Βαραωρίτου ἐκδιδόμενα ὑπὸ—Κυρὰ Φροσύνη καὶ τὸ Σήμαντρον. Ἀθῆναι 8ον σ. κη' 231.
- › *Πετρίδου Ἀθ.* Περὶ Σουλίου.
(Πανδώρα τόμ. ΙΗ' σ. 265 ε).
- › *Stuari Robert.* The Vlakhhs of Mount Pindus.
(Transactions of the Ethnological Society of London.
Τόμ. VI σ. 311 - 328).
- 1869 (*Ἀχρίς*). Παράρτημα εἰς τὴν πραγματείαν «Τὰ κατὰ τὰς ἀρχιεπισκοπὰς Ἀχριδῶν καὶ Πεκίου» σ. 24.
- *1869 (*Βρετοῦ I. A.*). Βοτσαραίων (οἶκος τῶν).
(Λεξικὸν τῆς Ἱστορ. καὶ Γεωγραφίας τοῦ Βουτυρᾶ, τόμ. Α' σ. 1396 - 1403, 8ον Κ/πολις).
- › *Dora d' Istria.* Souvenir de la Spezia. Mémoire lu devant la Société d'archéologie d'Athènes le 20 Mai.
(Grèce. Ἀθῆναι 22 Μαΐου).

- 1869 **Κανάλε Γ. Δ.** Σολωμὸς καὶ Δώρα Ἰστρίας.
(«Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη» Ἀθήναι).
- *1869 **Πετρίδου Ἀθαν.** Περί τινων ἐν Ἑπείρῳ χωρῶν (πραγματεία ὑποβληθεῖσα εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολ. Ἐταιρίαν τῷ 1867).
(Πανδώρα τόμ. ΙΘ'. σ. 465—472 Ἀθήναι, 4ον. Προσδιορίζεται ἡ τοποθεσία τοῦ παρὰ Τίτῳ Λιβίῳ (XXX, 13) *Castra Pyrgi* ἤτοι τῆς *Φανωτῆς*, τῆς Ἰουστινιανουπόλεως, τῆς Φωτικῆς, τῆς Φοινίκης, τῆς Νικοπόλεως, τῆς Εὐροίας, τῆς Μολοσσίδος καὶ τοῦ ὄρους *Λυγκός*, πρὸλ. Βύρχ. ἐνθα ΙΧ ἀντὶ ΙΧΧ γέγραπται ὁ τόμ. τῆς Πανδώρας).
- 1869 **Halleck Fitz. Greene.** Μάρκος Μπότσαρης (ποίημα γραφὲν τῷ 1827 μετάφρ. Ρ.).
(Πανδώρα τόμ. ΙΘ'. Ἀθήναι, 4ον σ. 21—22).
- 1870 **Vigo Léonardi.** Raccolta amplissima di canti popolari Siciliani.
- *1870 **Θ[ωμάς] Π.** Μονογραφία περὶ Βλάχων ἢ Κουτσοβλάχων.
(Πανδώρα τόμ. ΙΘ' σ. 441—445, τόμ. Κ' 11—15, 41—45. Πίνακες στατιστικῆς τοῦ πληθυσμοῦ 94—96, 110—112. «Στατιστικὸς πίναξ κατὰ φυλὴν καὶ θρησκεῦμα τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ νεῇ Ἑπείρῳ, Θεσσαλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ Ὀθωμανῶν ὑπηκόων» σ. 264 παροράματα, 4ον Ἀθήναι).
- » **Kiepert H.** Carte de la Turquie d'Europe.
  - » **Πετρίδου Ἀθαν.** Σκέψεις ἐπὶ τῶν παρὰ τοῦ Κουπιτόρου γεγραμμένων περὶ τοῦ ἄλβανικοῦ ἔθνους καὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν.
(Ἐφημ. τῶν Φιλομαθῶν, ἔτ. ΙΗ' σ. 1543 ἐ., Ἀθήναι 4ον).
- *1870 **Σάθα Κων.** Βιογραφικὸν σχεδιάσμα περὶ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Β'. (1572—1574). Ἀθήναι 8ον σ. 4δ', 218. (σ. 144—146. Ἴσον τῆς καθαιρέσεως τοῦ ἐπισκόπου Δρυνουπόλεως *Γαβριήλ*, σ. 146—148. Τὸ γράμμα, ὅτι ἐδόθη τὰ Ἰωάννινα ὡς προέδρῳ τῷ Λαρίσσης Ἰωάσαφ (1581), σ. 189. Τῷ πρώτῳ ἐπισκόπῳ Δρυνουπόλεως εὐεργετικὸν Ἱερεμίου Πατριάρχου.
- » **Hopf Karl.** Griechenland im Mittelalter und in der Neuzeit. Leipzig.
(Separat—ausgabe).
  - » **Ersch—Gruber.** Griechenland, geographische, geschichtliche und kulturhistorisch bis auf die gegenwart.
(Ἐγκυκλοπ. Λεξικὸν τόμ. VIII, Λειψία).
  - » **Tafel.** Komnenen und Normannen. Stuttgart.
- *1871 **Ζώτου Β. Δ.** Σύντομος ἱστορικὴ περιγραφὴ τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως Βελεγράδων. . . . ὑπὸ . . . Ἀνθίου Δ. Ἀλεξούδη. Κέρκυρα 1868. Βιβλιοκρισία.
(Πανδώρα τόμ. ΚΑ' σ. 259—260, 4ον Ἀθήναι).

- *1871 *MakushefVikeat*. Istoricheski raziskanija o Sllaviana v Albani v Srednije Vieka. Varshave (ὁ συγγραφεὺς ἐρευνήσας ἐπιμελῶς τὰ ἀρχεῖα τῆς Βενετίας ἀναφέρει πολλὰ περὶ Ἑπείρου καὶ Ἀλβανίας).
- » *Παπαδοπούλου Γρηγ. Γ.* Ἐπιγραφαὶ ἐν Πελαγονίᾳ συλλεγεῖσαι. (Πανδώρα τόμ. ΚΑ' σ. 199—202, 4ον Ἀθήναι, ἐν αἷς καὶ περὶ Δερριόπου).
  - » *Perego Ambrogio*. La bella albanese racconto contemporaneo. La mirandola Tipografia Monetie Cagurelli. 8ον σ. 171. (Βιβλιοθ. Kosmo Serembe. Milano).
- *1871 *Ρωμανοῦ Ι.* Ἀνδρέας Ι. Ἰδρωμένος (Πάργιος, βιογραφία καὶ συγγράμματα). (Πανδώρα τόμ. ΚΑ' σ. 501—509, 4ον Ἀθήναι. Οὗτος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Σουλίου λαβὼν λίαν ἐνεργὸν μέρος ὀνομάζεται Παπανδρέας, ἰδίως ἠγωνίσθη μετὰ θαυμαστοῦ ζήλου πρὸς διάδοσιν τῶν γραμμάτων ἐν Ἑπείρῳ).
- 1872 *Βελούδη Ι.* Ἑλλήνων ὀρθοδόξων ἀποικία ἐν Βενετίᾳ. Βενετία.
- » *Kadoja Engel*. Concili i Eeut scciɔpniis banum n' vjet 1703 n' coh' Paps scciɔptarit clementit t' gnim Eettit. Disaa emernaame dallun prej Romot (sic) mas concilit ei përkasin Kiscve t' Arbniis. I kaa citt scciɔp Don-priff 'i diocesit Skodrs. N' Rom, me setamp t' cuvenit S. t' Propagands. 8ον σ. XX, 166. (Βιβλιοθ. Karl Gurakuqi, Τίρανα).
*Ἄλλην ἔκδοσιν τοῦ σπουδαίου τούτου βιβλίου πραγματευομένου περὶ τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ συγκροτηθείσης συνόδου ὑπὸ τοῦ ἀλβανοῦ Κλήμεντος XI πάπα Ρώμης ἐν ἔτει 1703 ἴδ. παρὰ Legrand ἀρ. 291.
  - » *Grote*. History of Greece, London. Τόμ. I—X (ἔκδ. δ').
- *1872 *Σάθα Κων.* Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη τόμ. I—VI. (Ἰδίως ὁ III τόμος περιέχει πολλὰς εἰδήσεις περὶ λογίων Ἑπειρωτῶν καὶ ἄ. [ἔχει δὲ ὁ τόμος οὗτος σ. ργ', 642, 8ον, Βενετία] σ. 276—277. *Κοσμᾶ ἱερομονάχου τοῦ Αἰτωλοῦ* μαρτύριον διὰ στίχων 12συλλάβων συντεθὲν ὑπὸ Σεργίου Μακραιοῦ συμμαθητοῦ αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀθωνιάδι Σχολῇ).
- » *Schuchardt H.* Albanisches und Romanisches. (Zeitschr. für vergl. Sprachforschung τόμ. XX σ. 241 ἑ.).
- 1873 *Βαία Ἀθαν. ἱατροῦ.* Λόγος πρὸς τοὺς Ἑπειρώτας ἐκφωνηθεὶς τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐνάρεξως τοῦ ἐν Κεστορατίῳ Ζωγραφεῖου Συσσιτίου κατὰ μῆνα Φεβρ. τοῦ 1873. Ἐπιτέτακται ἔλεγχος λατινικῶν

λέξεων ἐν χρήσει παρ' Ἰωαννίταις Ἀλβανοῖς. Κ/πολις. Τύποις I. A. Βρετοῦ καὶ Σας 16ον σ. 74.

(Αἱ Ἀλβανικαὶ λέξεις σ. 43—74. Βιβλιοθ. Mid. Frashëri, Τίρανα).

*1873 *Βαλαωρίτου Ἀριστοτέλους*. Ὁ Γῶγος 1812.

(Ἀπόσπασμα ἐξ ἀνεκδότου ποιήματος. Ἀττικὸν Ἡμερολ. Ἀσωπίου ἔτ. Β'. 16ον Ἀθῆναι σ. 445—446).

» *Βελοῦδη I.* Ἑλλήνων ὀρθοδόξων τῆς ἐν Βενετία ἀποικίας ἔγγραφα, Βενετία.

Τοῦ αὐτοῦ, χρυσόβουλλα καὶ γράμματα τῶν οἰκ. πατριαρχῶν ἀνήκοντα εἰς τοὺς Φιλαδελφίας μητροπολίτας τῆς Βενετίας, Βενετία.

» *Dumont Alb.* Le Balkan et l' Adriatique. Paris.

» *Gams.* Series episcoporum. Batisbonæ.

» *Ἰδρωμένου A. M.* Περὶ τῆς ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις ἐκπαιδεύσεως ἀπὸ τῆς εἰς τοὺς Ἑνετοὺς ὑποταγῆς μέχρι τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ἀποκαταστάσεως (1386—1864).

(Πολλοὶ λόγοι ἐν ταῖς νήσοις προήρχοντο ἐξ Ἑπείρου καὶ Ἀλβανίας π. χ. ὁ Ἀνδρέας Ἰδρωμένος (σ. 281 μετὰ εἰκόνας) καὶ ἄ. Ἀττικὸν Ἡμερολ. Ἀσωπίου ἔτ. Η' σ. 198—237, Ἀθῆναι).

» *Isambert Emm.* Collection des Guides—Joonne. Itinéraire descriptif historique et archeologique de l' Orient par le Dr — professeur agrégé à l' école de Médecine de Paris etc. Première Partie. Grèce et Turquie d' Europe contenant 11 cartes et 22 plans.

(β' ἔκδ.) Paris 16ον LXXXIII, 1084.

(Ἑπειρος καὶ Ἀλβανία σ. 814—899. Βιβλιοθ. Mid. Frashëri, Τίρανα).

» *Liguori,* T' verteta t' paa-sosme kalzue prej Sceëtit Alfonso M. De Liguori e ido dovozione a msime tiera KEE8e n' fial e n' ghiü arbnore prej gni mesctari scodran. Me sctampen t' sceitit cuvén t' propagands n' Rom. 16ον σ. 302.

(Βιβλιοθ. Frashëri, Τίρανα).

» *Hopf Karl.* Chroniques gréco—romaines inédites ou peu connues. Berlin.

1874—1875 *Corssen,* Über die Sprache der Etrusker, Leipzig Τόμ. I—II.

(Ὁ συγγρ. θεωρεῖ τὴν ἔτρουσκ. γλῶσσαν Ἰνδοευρωπαϊκὴν).

1874 *Diecke,* Corssen und Sprache der Etrusker.

(Ὁ συγγρ. ἀντεπεξερχόμενος κατὰ τοῦ Corssen χαρακτηρίζει τὴν Ἑτρουσκικὴν ὡς ἰδιόρρυθμον γλῶσσαν).

- 1874 *Μιαούλη Ἀντ.* Ἱστορία τῆς νήσου Ὑδρας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἐν ἔτει 1821 ἐκραγείσης ἑλλην. ἐπαναστάσεως. 8ον σ. 139, Ἀθῆναι.
- *1874—1875 *Πολυζωΐδου Α.* Τὰ νεοελληνικὰ ἦτοι τὰ κατὰ τὴν Ἑλλάδα κυριώτερα συμβάντα καὶ ἡ κατάστασις τῆς ἑλλην. παιδείας. Τόμ. Α'—Β'. σ. ιζ'. 290, 255. 8ον, Ἀθῆναι.
(Περὶ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ Σουλιωτῶν Τόμ. Β' σ. 125—151).
- 1875 *Deecke.* Etruskische Forschungen. Stuttgart, τόμ. I—IV. (Ὁ συγγρ. ἐνῶ κατ' ἀρχὰς ὑπεστήριξε τὸ ἄσχετον τῆς Ἑτρουσκικῆς πρὸς τὰς Ἰνδοευρωπαϊκὰς γλώσσας, ἤδη μεταγνούς συνεφώνησε τῷ Co rssen. Ἰδ. Rhein. Mös. XXXIX. 141 ἔ. ὡς γνωστὸν ἡ Ἑτρουσκικὴ θεωρεῖται ὡς γλῶσσα Πελασγικὴ καὶ ἐπομένως σχετίζεται τῇ Ἀλβανικῇ.)
- » *Makushef Vikeat.* Opis Jugosllaveskih novaka. Zagreb.
- 1876 *Da Catanzaro Goffredo Ruggiero.* Saggio di canti albanesi volte in versi italiani da—socio dell'Academia di Scienze e Lettere di detta cita Casenza, dalla tipografia municipale, 8ον σ. 103.
(Βιβλιοθ. Mid. Frashëri, Τίρανα).
- 1876, 1878 I libri commemoriali della Republica di Venezia—Venezia τόμ. I—II.
(*Ἴδε πίνακα τῆς περιλήψεως τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων ἐν λ. Albania, Butrinto, Durazzio, Epire, Parga, Euboea, Ulcini, Malezia).
- *1876 *Πανταζίδου Ι.* Δήλωσις τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων περὶ τῶν Δοσιείων Διαγωνισμῶν.
(Βύρων τόμ. Β' σ. 699—703, 6ον Ἀθῆναι).
- » *Toderini e Cecchetti,* L'Archivio di Stato in Venezia nel decennio 1866—1877. Venezia.
(*Ἴδε σελ. 80—131).
- 1876—1879 *Hertzberg,* Geschichte griechische, seit dem Absterben des antiken Lebens bis zur Gegenwart. Gotta, τόμ. I—IV.
- 1877—1878 *Droysen,* Geschichte des Hellenismus. Gotta, τόμ. I—III (ἔκδοσ. β').
- » *Curtius Ern.* Griechische Geschichte, Berlin. Τόμ. I—III, 8ον (ἔκδοσ. ζ').
(Ἑλληνικὴν μετάφρασιν ἐξεπόνησεν ὁ μακ. Λάμπρος εἰς 5 τόμους ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Γρ. Μαρασλή).
- *1877 *Ἑλλην στρατιώτης.* Ὁ θησαυρὸς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ (εἰς τιμαλοφῆ καὶ μετρητὰ σπουδαῖον ἄρθρον).
(Ἔστια τόμ. Γ' σ. 348, 6ον, Ἀθῆναι).

- *1877 Δωδώνη.
(Παρνασσός Α' σ. 377—380, 8ον Ἀθῆναι).
- » *Κ[ροκίωνη] Ν. Ι.* Ἱστορία τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν ἐν Εὐρώπῃ μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν κατακτίσεως. Ἀθῆναι, 8ον σ. ις' 244.
(Περὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Βουλγάρων ἐν Ἀχρίδι καὶ τῆς ἐπεκτάσεως αὐτῶν εἰς τὰς ἐλληνικὰς χώρας καὶ τὴν Ἰλλυρίαν σ. 109 ἔ. κ. ἀ.).
- 1877 *Finlay G.* History of Greece from 145 before Christ to 1864 new edition. London. Τόμ. I—IV. .
- » *Zippel G.* Die römische Herrschaft in Illyrien bis auf Augustus. Leipzig.
(σ. 5 ἔ. Περιγραφή τῆς προρρωμαϊκῆς τῶν Ἰλλυριῶν καταστάσεως).
- » *Jirecek Const.* Die Heerstrasse von Belgrad nach Constantinople und die Balkanpässe. Prag.
- *1877 *Παπαρηγοπούλου Κων.* Περί τινων τῆς Δύσεως συγγραφῶν ἐπὶ τῆς ἱστορίας τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας καὶ ἐπὶ τῆς τουρκ. κυριαρχίας.
(Ἀνεγνώσθη ἐν τῇ Γαλλικῇ ἀρχαιολογικῇ σχολῇ (Institut) τῷ 1876· μεταφράσθη δὲ ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπὸ Γ. Κ. Υ. Ὅμηρος τόμ. Ε' σ. 473—480. Περὶ Σκενδέρβη ἐπαναλαμβάνει ἐν 474—5 τὴν ἐκ Σέρβων καταγωγὴν αὐτοῦ κατὰ Hopf καὶ διὰ νέων ἀποδείξεων ὑποστηρίζει αὐτήν).
- » *Ῥοῦσο Βασίλ. Δ.* Πελασγικὰ SKIΠ ἀπλᾶ ἀλφαθητὰρ μὲ ἠθικὰ ἔδὲ μὲ θρησκευτικά. . . Βουκουρέστιον 8ον σ. 104.
(Βιβλιοθ. Mid. Frashëri. Τίρανα).
- » *Τάκερμαν Καρ.* Οἱ Ἕλληνες τῆς σήμερον· μετάφρασις Ἀντ. Α. Ζυγομαλᾶ. Ἀθῆναι 8ον, σ. 312.
(σ. 279—312. Ὁ χαρακτήρ τῶν συγχρόνων ἐλλήνων).
- *1878 *A. P. P.* Δωδώνη.
(Παρνασσός τόμ. Β' σ. 399—400, 8ον Ἀθῆναι).
- 1878 *Ἐμμανουήλ Α. Κ.* Καταγωγὴ γλῶσσα καὶ ὄνομα τῶν Βλάχων.
(Ἔστιά τόμ. Γ' ἀρ. 114, 6ον Ἀθῆναι).
- » *Carapanos C.* Dodone et ses ruines avec des études de M. M. Foucart, Egger, de Witte, Heusey. Paris.
- *1878 *Π[ανταξίδης] Ι[ωάννης].* Εὐστάθιος Σίμος (μετὰ εἰκόνας).
(Βύρων τόμ. Γ' σ. 625—627, 6ον Ἀθῆναι).
- » *Παπαρηγοπούλου Κων.* Διαθήκη, τελευταῖαι στιγμαὶ καὶ χαρακτηρισμὸς τοῦ Καραϊσκάκη.
(Ἔστιά τόμ. Γ' σ. 753—756, 6ον Ἀθῆναι).

- *1878 *Πετρίδου Ἀθαν.* Περὶ Δωδώνης ἀρχαιοτάτης πόλεως τῆς Ἑπείρου. (Σωτήρ ἔτ. Β' σ. 39—40, 53—57, 6ον Ἀθῆναι).
- » *Houssage Henry.* Ἡ Δωδώνη καὶ τὰ ἐρεῖπια αὐτῆς. Δύο βιβλία ὑπὸ Κων. Καραπάνου, ἐξ ὧν τὸ μὲν πραγματεύεται περὶ τοῦ ἀνωτέρω θέματος, τὸ δὲ περιέχει τὰς χαλκογραφίας τῶν ἐρεπιών. Βιβλιοπωλεῖον Hachette Paris. (Γαλλιστί).
(Journal des Débats 11 Σεπτ. Paris).
- *1879 *Δήμιτσα Μ.* Κριτικαὶ διορθώσεις εἰς Στράβωνα. Μέρ. Α'. (Ἀθήναιον τόμ. Η' σ. 415—431).
- » *Καυταντζόγλου Δυσ.* Τὰ Ὀλύμπια ἐν Φαλήρῳ καὶ τὸ νῦν μεταρρυθμιζόμενον Ζάππειον. (αὐτ. σ. 374—384).
- » *Pauli,* Etruskische Studien. Hannover. Τόμ. I—III.
- 1880 Albanais (les) et la démonstration navale devant le suprême jour de la presse. Dulcéno. 8ον σ. 35.
(Βιβλιοθήκη Kosmo Serembe. Milano).
- » Ἀλβανικά.
(Ἐκ τῆς βιενναίας Πολιτικῆς Ἀνεξαρτησίας 14 Φεβρ. Νεολόγος Κ/πολις ἀρ. 3311).
- *1880 *Ἀριστάρχου Σ.* Ἐπιγραφαὶ τῆς ἐπαρχίας Βελεγράδων. (Ἑλλην. Φιλολ. Σύλλογος. Παράρτ. τοῦ ΙΓ' τόμ. σ. 49—56, 6ον, Κ/πολις).
- » *Chiara Pietro.* L'Eréero gli Albanesi e la Liga. Palermo.
- » *Δοσίου Νικ. Ἰωαννίτου,* Χαρτοφυλάκιον τῶν παιδικῶν μου χρόνων, ἢ ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας. Ὑπὲρ τῶν ἐν Κερκύρᾳ προσφύγων Ἑπειρωτῶν. Κέρκυρα, Τυπογρ. ὁ Κοραῆς, 8ον σ. 57 (δύο φύλλ. ἐκτὸς ἀριθ.).
(Βιβλιοθ. Mid. Frashëri. Τίρανα).
- » *Diefenbach L.* Völkerkunde Osteuropas, Τόμ. I—II. Τόμ. I. Türkisches Reich, Albanesen, Illyrien, Thraker, Griechen Rumänen. Darmstadt, 8ον.
(Περὶ Ἀλβανίας σ. 25 ἔ. Ἐν τῷ ΙΙ τόμ. ἐξετάζεται ἡ Λιθουανοσλαβικὴ ὁμοφυλία, ἡ Βουλγαρικὴ, ἡ Τουρκικὴ, ἡ Φεννικὴ, ἡ Ἀρμενικὴ, ἡ Καυκασία καὶ οἱ Ἀθίγγανοι.
Βιβλιοκρ. ὑπὸ Σπ. Λάμπρου ἐν Ἑσπέρω ἔτ. Β' 1883 σ. 284—286, 4ον Λειψία. Βιβλιοθ. Βουλῆς).
- » *Pic.* Über die Abstammung des Rumänen. Leipzig.
(Ἐθνικὴ Βιβλιοθ. Ἱστορ. 3810.
Κατὰ τὸν Pic οἱ Ρουμάνοι εἶναι οἱ ἐκρωμαῖσθέντες Δᾶκες καὶ Γέται, ἀλλ' ἡ Μοισία καὶ ἡ Θράκη διεσώθη· διὸ καὶ οἱ παρὰ τὴν ἀριστ. ὄχθην τοῦ Δουναβέως Ῥουμάνοι οὐδεμίαν συγγένειαν ἔχουσι πρὸς τοὺς Βλαχοφώνους τῆς Μακεδονίας, Ἑπείρου κλπ. Σπουδαία ἐργασία).

- 1880 *Kiepert H.* Carte de l'Épire et de la Thessalie (νέα ἔκδοσις).
 » *Δαμπρίδου I.* Ἡ ἐν Βοσκοπόλει πνευματικὴ ἔστια.
 (Ἴδε τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ περὶ τῶν ἐν Ἑπείρῳ ἀγαθοεργημάτων, μέρος Α' σ. 103—105 8ον).
- » *Ludlow James M.* Special limited edition. The Captain of the Janizaries. A Story of the Times of Scanderbeg and the Fall of the Constantinople by—D. D. Lett D. New - Vork, B. W. Dorge and Company Publishers, 8ον μικ. σ. VI, 404.
- » Περὶ τῶν νέων συνόρων, ὁδηγία τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους.
 (Νεολόγος, Κωνσταντινούπολις 21/3 Ἰουλίου ἀριθ. 3406).
- 1880, 1899 *Tomas M. G.* Diplomatarium veneto-levantinus, sive acta et diplomata res Venetas, Graecas atque Levantis, illustrantia, Venetia τόμ. I—II.
 (Ὁ I' τόμος ἀναφέρεται εἰς τὰ ἔτη 1300—1350, ὁ II εἰς τὰ ἔτη 1351—1454. πλεῖστα περὶ Ἀλβανίας καὶ Ἑπείρου).
- » Ὑπόμνημα τῶν Ἰωαννιτῶν.
 (Αἱ γνῶμαι τῶν ἱστορικῶν καὶ περιηγητῶν περὶ τῆς ἑλληνικότητος τῆς Ἑπείρου μετὰ στατιστικῆς. Νεολόγος, Κων/πολις 1/13 Ἰουλίου ἀριθ. 3413—14).
- » Χάρτης τῶν νέων ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐν Βερολίνῳ Συνδιασκέψεως.
 (Νεολόγος, Κωνσταντινούπολις 17/29 Ἰουλίου ἀριθ. 3428).
- » *Χρυσοχόου M.* Σύντομος ὄρεογραφικὴ καὶ ὑδρογραφικὴ ἔκθεσις τῶν κοιλάδων Πηνειοῦ καὶ Θυάμιδος, Ἀθῆναι.
 (Παθλ. Βύρχν. 1881).
- 1880, 1881 *Ζωηροῦ Ἀντ.* Ἀπὸ Ποιγορίτσας εἰς Θεσσαλονίκην διὰ ξηρᾶς.
 (Περιγραφή διεξοδικὴ Βοσνίας, Ἑρζεγοβίνης, Μαυροβουνίου καὶ ἰδίως τῆς Ἀλβανίας, ἱστορικὴ, τοπογραφικὴ κττ. Νεολόγος, Κωνσταντινούπολις ἀριθ. 3403—5, 3409—12, 3420—22, ἐφεξῆς περὶ Ἀλβανίας : 3433, 3435—6, 3438—9. Σκόδρα, 3440 Λισσός, 3440—42 ἀρχαία ἱστορία, 3444 νέα ἱστορία, 3445 γλῶσσα, 3451 φυλαί, 3456 ἦθη καὶ ἔθιμα, 3457, 3461, 3464, 3465 Σκενδέρβης, 3489 Τίρανα, 3494 Δυρράχιον, 3501, 3505, 3507 Ἑλβασάν, 3512, 3518, 3523, 3525 Ἀχρῖς, 3529 Δασσαρῖτις καὶ περὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἔτος 1881, ἀριθ. 3544, 3547 Λυχνῖς—Βούλγαροι).
- 1881 Περὶ Ἀκτίου καὶ Τεμπῶν ἱστορικαὶ πληροφορίες.
 (Νεολόγος, Κωνσταντινούπολις ἀριθ. 3747 Σεπτεμβρίου 17).
- » Ἡ εἰς Ἄρταν εἴσοδος τοῦ βασιλέως. (Αὐτ. ἀρ. 3758 Σεπτ. 30).
- » Ἀλβανικά. (Αὐτ. ἀριθ. 3629 25 Μαΐου).
- » Ἀλεξούδης Ἀνθιμος.
 Α'. Ζωσιμᾶ Ἀχρῖδος σιγίλλιον διὰ τὴν Ἱερατικὴν Σχολὴν τῆς Καστορίας 1708.

- Β'. Οὐγγροβλαχίας Ἀνθίμου ἐπικυρωτικὸν 1708 Μαρτίου 20.
 Γ'. Γεωργίου Καστριώτου τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς Σχολῆς. Διατάξεις ὑπὲρ αὐτῆς, 1708 Μαρτίου 20 καὶ Μαΐου 1.
 (Νεολόγος, Κων/πολις ἀριθ. 3556 22 Φεβρ. καὶ 3559 26 Φεβρουαρίου).
- 1881 Ἑλληνοβλαχικαὶ Κοινότητες ἐν Μακεδονίᾳ. (Αὐτ. ἀριθ. 3743 15 Σεπτεμβρίου).
- > Οἱ μνηστήρες τῆς Ἑπείρου. (Αὐτ. ἀριθ. 3636 4 Μαΐου).
  - > Περὶ τοῦ ζητήματος τῶν κτημάτων τῆς Ἑπείρου.
 (Νεολόγος, Κωνσταντινοῦπολις, ἀριθ. 3719 12 Αὐγούστου).
  - > *Marcozzi Toma*. Kempis o Sikur Kaljoin t'diisemit Giovanni gerçen t'perghiaamit e Jesu krisctit ΚΕΞΕθε Schjërprej P.—M. O. Miss. Ap. n'Rom, me sctamp t'kuvenit t s'propagands, 16ον σ. XVII, 472.
- *1881 *Νεοφύτου μητροπολίτου Δέρκων*. Λόγος αὐτοσχέδιος εἰς τὸ μνημόσυνον τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου Κωνσταντίνου Ἀσωπίου ἐκφωνηθεὶς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Εἰσοδίων ἐν Πέρα τῇ 14 Ἰανουαρίου 1873.
 (Νεοφύτου μητρ. Δέρκων ἔργα τινὰ ὑπὸ Β. Διαμαντοπούλου σ. 50—60).
- > Ρουμανικὴ προπαγάνδα.
 (Νεολόγος, Κ/πολις 6/18 ἀριθ. 3628, 30/12 Μαΐου ἀριθ. 3633).
  - > Τὸ ζήτημα τῆς Ἑπείρου. Ρωμουνικαὶ ἐνέργειαι. (Αὐτ. 10 Ἀπριλίου ἀριθ. 3619).
  - > *Statistica degli archivi della regione veneta*, τόμ. I—III, Venezia.
 (*Ἴδε ἐν λ. Dalmazia γεν. πίνακα· ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ὑπάρχει ἰδιαίτερον περὶ τῶν εἰς τὴν Ἀλβανίαν καὶ Ἑπείρον ἀναφερομένων ἐγγράφων (1559—1795), ἐν οἷς καὶ περὶ Πελοποννήσου).
  - > *Στουρνάρη Κ. Ν.* Συνοπτικώτατα ὁδοιπορικὰ τῶν νέων ἑλληνικῶν χωρῶν Θεσσαλίας καὶ Ἑπείρου, Ἀθῆναι 16ον σ. 27.
 (Πρὸβλ. Βύρχν. Βιβλιοθήκη Franshëri, Τίρανα).
- 1881 *Xenopol A.* Περὶ Κουτσοβλάχων. (Γαλλιστί).
 (Revue historique. Bucarest).
- 1882 Ἀλῆ Πασᾶ τὸ μέγαρον ἐν Σουλίῳ (μετὰ εἰκόνας τοῦ φρουρίου).
 (*Ἐσπερος ἔτ. Β' σ. 209—210 εἰς φύλλ. Λευφία).
- > *Γεδεῶν Μ.* Δαμασκηνὸς Ναυπάκτου καὶ Ἀρτης ὁ Στουδίτης.
 (*Ἐκκλησ. Ἀλῆθ. τόμ. δ' σ. 85—91, 649—651, Κ/πολις, 4ον).
- *1882 *Γλάδστωνος Γ. Ε.* Κόσμου νεότης, τουτέστιν οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς· σύγγραμμα ἐξελληνισθὲν ὑπὸ *A. M.* Ἰδρωμένου, Κέρκυρα 10 σ. η' 539.
 (Κεφ. Β' σ. 34—74. Αἱ τρεῖς μεγάλαι προσηγορίαι (Γραικοί), Δοναοί, Ἀργεῖοι καὶ Ἀχαιοί. Κεφ. Γ' σ. 75—112. Οἱ Πελασγοί. Πελασγικὸς Ζεὺς σ. 225—228).

- *1882 *De Drée*. Τὰ Μετέωρα. Μοναὶ ἑλληνικαί, μετάφρασις ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπὸ Ν. Σκωτίδου.
(Ἔσπερος ἔτος Α' σ. 307—309, 323—325, 339—341 εἰς φύλλ. Λειψία).
- » *Δ[ροσίου Νικ.]*. Τὰ Ἰωάννινα (μετὰ εἰκόνας, αὐτ. σ. 97—98).
  - » Τοῦ αὐτοῦ. Μία ἐπίσκεψις ἐν τῷ Γεροντοκομείῳ Ἰωαννίνων (Αὐτ. σ. 2—3).
  - » *Κόνδη Π.* Κανονισμὸς καὶ πρόγραμμα τοῦ κεντρικοῦ ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτηρίου «Ζογοριάς» ἐν Νιβάνη τῆς Ἑπείρου συνταχθεὶς μὲν ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ αὐτοῦ—, δημοσιευθεὶς δὲ δαπάναις Μ. Π. Χαρίτωνος, Ἀθῆναι ἐκ τοῦ τυπογρ. τῆς Ἀθηναΐδος 8ον σ. 31. (Βιβλιοθήκη Mid. Frashëri. Τίρανα).
  - » *Δήμιτσα Μ.* Ἐλεγχος τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας Κεϊπέρτου Ἀθῆναι. (Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Νεολόγου ἰδ. 1877—8).
- *1882 *Παπαγεωργίου Σπ.* Μηλοῖτου Ἰακώβου ὁδοιπορικὸν τοῦ 1588. (Κάτω Ἰταλία, Κύπρος, Ἀλεξάνδρεια, Ἱεροσόλυμα, Ρόδος, Κρήτη, Σάμος, Κων/πολις, Ἀρχιπέλαγος, Μορέα, Κέρκυρα, Ναύπακτος, Ἀλβανία κτλ. Πανδώρα τόμ. 5' σ. 632—642, 8ον Ἀθῆναι. Πρὸβλ. Legrand ἀριθ. 431).
- » Leone (il) dell' Albania festeggiato in Greci, greci edite a spese de municipio.
Εἰς τὸ β' φύλλον : Nel memorando giorno 25 Agosto 1882, quando fra il suono della banda gli entusiastici εννiva e il plauso popolare il *P. Leonardo de Martino* reduce dall' Albania regalava al municipio di Greci, suo paese natio, un magnifico quadro ad olio rapresentante l' immortale e legendario eroe albanese Giorgio Castriota Skanderbeg. 8ον σ. 38.
(Βιβλιοθήκη Kosmo Serembe, Μιλάνον).
- 1882-1894. *Νασο Ν.* Shqipëtare, Bucureshti (1,40×0,45).
(Ἡ ἀρχαιοτέρα ἀλβανικὴ ἔφημερις).
- » *[Πανταζίδου Ι.]*. Τὸ χωρίον Ζάλογγον.
(Ἀπόσπασμα ποιήματος ἀνεκδότου μετὰ λαμπρᾶς εἰκόνας. Πρὸβλ. Βύρχν. Ἔσπερος ἔτος Β' σ. 177—178 εἰς φύλλ. Λειψία).
  - » *Schweiger-Lerchenfeld*. Die Adria, Wien.
- 1883 *Jarník Urban*. Μεγάλη συλλογὴ ἀλβανικῶν ἐκ Σκόδρας, παραμυθιῶν.
(Abhandlungen der Böhmischen Gesellschaft der Wissenschaft τόμ. VI, 2).
- *1883 *Πολίτου Ν.* Περὶ τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ λιμοῦ ἐν ἔτει 1740.
(Δελτίον τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρίας τῆς Ἑλλάδος τόμ. Α' σ. 266—273. ἐλήφθη ἐκ τῆς ἐν ἔτει 1740 τυπωθείσης ἐν Μοσχολέει Ἀκολουθίας τοῦ ὁσίου Ναοῦμ ἔνθα φέρει τὴν δὲ τὴν ἐπιγραφὴν : «Σύντομος ἱστορία τῆς κατὰ τὸ 1740 ἔτος μεγάλης γενομένης πείνας καὶ ἀκριβείας, συντεθεῖσα παρὰ τοῦ

κ. *Μιχαὴλ Γκόρα* καὶ ἀφιερωθεῖσα παρ' αὐτοῦ τῷ Μακαριωτάτῳ καὶ σοφωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἀχριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας κυρίῳ κυρίῳ Ἰωάσαφ». Ὡς γνωστὸν ἡ περιφέρεια Κορυτσᾶς, Ἀχρίδος καὶ Μοσχοπόλεως ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων περιλαμβάνετο εἰς τὴν Μακεδονίαν «ἐλευθέρα Μακεδονία» Στραβίων).

1884 Ἀνδρικοπούλου Γεωργ. Ὑπαλλήλου πάρεργα. Μπουμπουλίνα, ἢ Ἑὶ ἄλωσις τῆς Τριπολιτσᾶς. Ἀρκάδιον ἢ αἰ ἐν Κρήτῃ σφαγαῖ δράματα ἔκδοσις β' (Μεγάλων συμβάντων ἀνάμνησις μικρά· Κοραῆς), Ἀθῆναι 8ον σ. 158.

(Βιβλιοθήκη Mid. Frashëri. Τίρανα).

» *Dituria* (ἑβδομαδιαῖον ἄλβανικὸν περιοδικὸν ἔκδοθὲν εἰς Βουκουρέστιον εἰς 12 μόνον ἀριθμούς).

» *Κρητικοῦ Σ.* Σχέσις τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους πρὸς τὰς Δακωρομανικὰς ἰδίᾳ φυλὰς καὶ ἐπίδρασις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπ' αὐτάς. Μελέτη ἱστορική.

(Ἐσπερος φύλ. 77—78 σ. 66—68, 82—84, Λειψία, 4ον).

» *Drita* (ἑβδομαδιαῖον ὄργανον τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ ἄλβανικοῦ ὁμωνύμου συλλόγου ἔκδοθὲν εἰς 12 μόνον ἀριθμούς).

» Καστανοχωρίων (Ἑπείρου) ἐκπαιδευτικὴ κίνησις.

(Ἀνατολ. Ἐπιθεώρησις ἀριθ. 50 Κωνσταντινούπολις).

» (*Καστορία*). Περὶ τῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ περιφερείᾳ Καστορίας ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως τοῦ ἔτους—.

(Αὐτ. ἀριθ. 74, 75, 77, 85, 86, 91, 92. Ὡς γνωστὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ περιφερεία τῆς Μητροπόλεως Καστορίας περιλαμβάνετο μέγα τμῆμα περιελθὼν νῦν εἰς τὴν Ἀλβανίαν).

» *Lamansky Vladimi.* Secrets d'Etat de Venise. Documents, extraits, notices et études servant à éclaircir les rapports de la seigneurie avec les Grecs, les Slaves et la Porte Ottomane à la fin du XVe et XVIe siècles.

(Saint Peterburg σ. XXXII, 834, 96. 64, 8ον μέγα. Πολλὰ σχετικὰ ἔγγραφα ὑπάρχουσι περὶ Ἑπείρου καὶ Ἀλβανίας, βλ. βιβλιοκρισίαν *Γαβριὴλ Δεσιούνη* ἐν Δελτίῳ τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος τόμ. Α' σ. 559—562, 8ον Ἀθῆναι).

» *Roukis A.* Ethnographische und statistische Mitteilungen über Albanien.

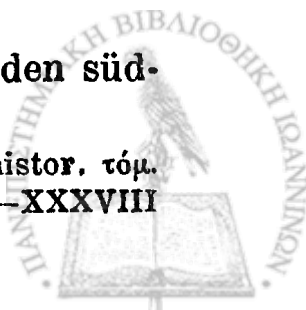
(A. Peternann's, Mitteil. τόμ. XXX, σ. 367 ἔ. Ὀκτ.).

» *Δάμπρος Φωτιάδης.*

(Ἐσπερος ἔτος Δ', σ. 20—21 μετὰ εἰκόνας, εἰς φύλλον. Λειψία).

1884, 1890 *Miklosich Fr.* Die Türkischen Elemente in den südost-und ostereurop. Sprachen.

(Denkschriften der kais. Akademie der Wissenschaft phil. histor. τόμ. XXXIV—V. 1884—5. Προσθήκαι I—II εἰς τόμ. XXXVII—XXXVIII 1889—90.

- 1884 **Μπότσαρη** ἡ οἰκία ἐν Σουλίῳ.
(Ἑσπερος ἔτ. Γ' σ. 273—274 εἰς φύλλ. Λειψία, μετὰ εἰκόνας).
» Ὑπουργεῖον Ἑσωτερικῶν (τμῆμα δημ. οἰκονομίας καὶ στατιστικῆς). Πίνακες τῶν ἐπαρχιῶν Ἑπείρου καὶ Θεσσαλίας κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1881. Ἀθῆναι 8ον μέγ. σ. θ' 74).
(Βιβλιοθ. Mid. Frashëri. Τίρανα).
- 1885 **Κιάφα** τὸ φρούριον ἐν Σουλίῳ.
(Ἑσπερος ἔτ. Ε' σ. 33—34 εἰς φύλλον. Λειψία, μετὰ εἰκόνας).
- *1885 **Neumann C.—Partsch J.** Physikalische geographie von Griechenland mit besonderer Rücksicht auf das Alterthum. Breslau 8ον σ. XII, 475.
(Περὶ Ἑπείρου : σ. 57, 58, 63, 73, 80, 157—159, 405, 446. Ἰδιαιτέρως περὶ Ἰωαννίνων : 46, 57, 58, 66, 68, 69—73, 157, 243, 330).
» **Πετρῆ Ν.** Περὶ Νικοπόλεως.
(Παρνασσός τ. Η' σ. 65—71, 8ον Ἀθῆναι).
» **Ropilian.** Români din peninsula Balcanica. Bucuresci.
» **Xenopol A. D.** Une énigme historique. Les Roumains au moyen âge. Paris.
(Πραγματεύεται περὶ τῆς ἐξαρτήσεως τῆς Ῥουμ. Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀρχιεπισκοπῶν Πεκίου καὶ Ἀχριδῶν ἀπὸ τοῦ Οἰκ. Πατριαρχείου).
- 1886 [**Margaritis Apost**]. Les Grecs, les Albanais et les Valaques et l'empire Ottoman, par un Valaque du Pinde.
» **Bernardo Lorenzo.** Viaggio di un ambasciadore Veneziano da Venezia à Constantinopoli. Venezia, 8ον σ. 92.
(Περὶ Ἀλβανίας ἡ σχετικὴ περιγραφὴ ἐν σ. 28—45 μετεφράσθη εἰς τὴν Ἀλβανικὴν ὑπὸ τοῦ κ. Mich. Frashëri ἐν Diturija II 1927 σ. 204—213).
» **Παρηγορήτισσα.** Ὁ ἐν Ἀρτη ναὸς τῆς Παναγίας (τῆς μετὰ εἰκόνας).
(Ἑσπερος ἔτ. Ε' σ. 335—336 εἰς φύλλ. Λειψία).
- *1886 **Sinca Gheorghie Sincai din.** Chronica Românilor și a maî multor nemurî in cât aũ fost ïale așa de amestecate eu Româniî eât Jucururile, întâmplârile șè faptele unora fără de ale altora nu se post serie pre înțeleș. Din maî multe meî de autori, in cursui de 34 de anî, culeșe și clupă anti dela nașterea Domnulüi Isus Hristos aleãtuite—edițrunea a doua tipărită de ministeriul cultelor și al instrucțiunei publice.
Τόμ. I—III σ. XXXVI, 633, 524, 574 8ον. Bucuresci.
Tipografia Academiei Ramâne.
- *1887 **Βουσιάδης Κωνσταντίνος Ἡροκλῆς.**
(Κλειῶ Ἑτ. Γ' σ. 289—291, 4ον Λειψία, μετὰ εἰκόνας. Ἰδέ Ἑπαιρωτ. Μνημεῖον Παραρτ. Α' τῶν Ἑπ. Χρονικῶν 1927 σ. 1—17).

- *1887 **Δοσίου Ν. Σπυρίδων Μανάρης.**
 (Ἔσπερος Ἔτ. Γ' 307—308 εἰς φύλλ. Λευψία, μετὰ εἰκόνας. Ἰδὲ Ἑπειρωτικὸν μνημεῖον σ. 42—45).
- » **Ζάππας Κωνσταντῖνος.**
 (Κλειῶ Ἔτ. σ. 257—258, 4ον Λευψία, μετ εἰκόνας).
  - » **Ζάππειον Παρθεναγωγεῖον ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ὁ ἰδρυτὴς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος Ζάππας.**
 (Ἔσπερος Ἔτ. Ζ' σ. 183—186 εἰς φύλλ. Λευψία, μετὰ 3 εἰκόνων).
  - » **Ἰγνατίου Οὐγγροβλαχίας (Ἑπειρώτου). Λόγος ἐπιτάφιος ἐκφωνηθεὶς παρὰ τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου—εἰς τὸν μακαρίτην Ἐμμανουὴλ Παπαδόπουλον· Ἰουνίου 30 1810.**
 (Παρνασσὸς τόμ. ΙΑ' σ. 202—206, 8ον Ἀθῆναι).
  - » **Laveleye E. The Balkan Peninsula, London.**
  - » **Δάμπρος Παῦλος.**
 (Κλειῶ Ἔτ. Γ' σ. 367—368, 4ον Λευψία, μετὰ εἰκόνας).
- *1887 **Μπόδου Ν. Θ. Ἀλβανικὰ ποιήματα.**
 (Ἐβδομάς τόμ. Α' περιόδ. Β' φ. 16. σ. 1—2. Γιώργο καπετάν (=ὁ βασιλεὺς Γεώργιος), φ. 17 σ. 2—3 Πατρίκου (=ὁ Πατριάρχης). φ. 19 σ. 3 Λυγκ (=μοιρολόγιον) 4ον Ἀθῆναι).
- » **Πανταζίδης Ἰωάννης.**
 (Κλειῶ Ἔτ. Γ' σ. 353—354, 4ον Λευψία, μετὰ εἰκόνας).
  - » **Preller. Griechische Mythologie, vierte Auflage von Carl Robert, τόμ. Ι τεῦχος 1, 8ον σ. 428, Berlin.**
 (Dodona und Dodonaeische Zeus σ. 122—126).
  - » **Tetova Risto J. Abetarea Sip, Thqenje I, shtypurë prej shogërisë të mësimit Shqip «Drita», Bukuresci tipografia Dor P. Cucu 8ον σ. 56.**
 (Βιβλιοθήκη Ρωμουνικῆς Ἀκαδημίας Α 8738).
  - » **Καμπούρογλου Δημ. Γρ. Ἡ κάθοδος τῶν Ρουμελιωτῶν (=τῶν Ἀλβανῶν).**
 (Ἐβδομάς τόμ. Δ' ἀρ. 38 καὶ 40, 4ον Ἀθῆναι).
  - » **Κ[ανελλίδου] Π[έτρου]. Αἱ Σλαυϊκαὶ ἐποικίσεις.**
 (Ἐβδομάς τόμ. Δ' Περίοδ. Β' ἀρ. 39, 4ον Ἀθῆναι).
  - » **Κ[ανελλίδου] Π[έτρου]. Περὶ Μάνης καὶ Μανιατῶν.**
 (Ἐβδομάς τόμ. Δ' Περίοδ. Β' ἀρ. 21 σ. 1—2. ἀρ. 22, σ. 1—2. ἀρ. 23 σ. 1—3. ἀρ. 24 σ. 1—3. ἀρ. 25 σ. 1—2. ἀρ. 26. σ. 1—3. ἀρ. 31 σ. 1—2, ἀρ. 33 σ. 2—3. ἀρ. 34 σ. 1—3, ἀρ. 35 σ. 1—2, ἀρ. 37 σ. 1—3, ἀρ. 38 σ. 3—4. 4ον Ἀθῆναι. Πολλὰ περὶ Ἀλβανῶν μετοικησάντων εἰς Μάνην μετὰ καὶ πρὶν τῆς ἀλώσεως, ὅθεν ἢ ταυτότης τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων ἴδ. ἰδίως ἀρ. 37—38).
- 1888 **Γονίου Θ. Κρηνίδες, Φίλιπποι, Τόμαρος ὁ Ἑπειρωτικὸς, Καβάλλα.**
 (Ἐπιθεώρησις Κωνσταντινουπόλεως 16 Ἰανουαρίου 226).

- 1868 **Ζάππας Εὐαγγέλης.**
 (Κλειώ, ἔτος Δ' σ. 314—316, 4ον Λεῖψιο. Εἰκόνες τῶν Ζαππῶν Εὐαγγέλου καὶ Κωνσταντίνου καὶ ὡραία ἀναπαράστασις τοῦ Ζαππείου μεγάρου τῶν Ἀθηνῶν).
- » **Weigand Gust.** Die Sprache der Olympo-Wallachen nebst einer Einleitung über Land und Leute. Leipzig.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ Β'.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΝ ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΙ ΑΛΒΑΝΙΑΣ

Εἰς τὴν ἐπιπροσθήκην ταύτην ἀναγράφομεν ὅσας ἀπὸ διετίας ἀνεύρομεν νέας συγγραφάς. Ἰδίᾳ ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἡ ἀγαθὴ τῶν ξένων (πλὴν τῶν Ἑλλήνων δυστυχῶς) ἀμιλλα περὶ τὰ ἀλβανικά, καὶ ἡ ἀλματικῶς προῖοῦσα πνευματικὴ κίνησις ἐν Ἀλβανίᾳ εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς κλάδους τῆς ἐπιστήμης, καὶ δὴ ὁ πολλαπλασιασμός (μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν) τοῦ τε περιοδικοῦ καὶ τοῦ καθημερινοῦ τύπου. Ἐπωφελήθημεν δὲ οὐκ ὀλίγον καὶ ἐκ τῆς ἐν τῇ Dituria ὑπὸ τοῦ ἀξιοτίμου φίλου κ. *Midh. Frasher* δημοσιευθείσης βιβλιογραφίας, καὶ ἐκ τῶν δακτυλογραφημένων καταλόγων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, οὓς πάνυ εὐγενῶς ὁ σεβ. φίλος μοι Διευθυντῆς κ. Π. Καλογερόπουλος ἀπέστειλέ μοι. Ἀμφοτέροις τούτοις ὁμολογῶ χάριτας.

- 1544 **Σοφιανὸς Νικόλαος,** *Descriptio nova totius Graeciae.* Roma (Χάρτης).
- 1570 **Sabellius.** *Historia rerum Venetarum.* Basiliae. (Decad. III Περὶ Ἀλβανίας).
- 1588 **Οὐρσίνου Γεωργίου,** τοῦ Δουκαταρίου, Λόγος ἱκετήριος εἰς τὸν θεόστεπτον καὶ πανσέβαστον βασιλέα καὶ αὐτοκράτορα ἄριστον καὶ μέγιστον *Ρουδοῦλφον δεύτερον, τὸν Καίσαρα.* Ἐτυπώθη ἐν Βενεταίαις παρὰ Φραγκίσκῳ τῶν Ἰουλιανῶν.
 (Τὸ τεῦχος ἀποτελεῖται ἐκ 19 φύλλων (εἰς 8ον) ἄνευ σελίδων ἀνεδημοσιεύθη παρὰ Σάθα ἐν «Ἑλληνικοῖς ἀνεκδότοις Α'» (Ἀθῆναι 1867) σ. κε', κθ').
- 1603 **Βρανᾶς Κορτέσιος Χιμαριώτης,** *De Graecae et Latinae missae consensu Cortesii Branae Mazaracaei graecarum litterarum professoris in publico gymnasio Neapolitano.* Neapoli. 8ον σ. 144.
- 1648 **Possenti Antonio,** *Il principe armato ò vero Flagello della casa ottomana Historia, quanto altrettanto vera, ripiena di ammaestramenti politici di—dedicata al Molto Reu^{do} P. Maestro fra Raimondo Capisucchi dell'ordine de' Predicatori in Roma. Con licenza de' superiori. Per Bernardino Tani. Ad istanza de Giuseppe coruo libraro.*

4ον σ. 291. Ἐν ἀρχῇ 4 φύλλα ἄγραφα, τὸ βιβλίον περίκοσμον. (Πραγματεύεται περὶ τῶν ἐνδόξων μαχῶν τοῦ Σκενδέρβει· ὁ *Legrand* γνωρίζει μόνον τὴν ἔκδοσιν τοῦ 1548).
(Βιβλιοθ. Midh. Frasherī, ἀρ. 19 Tirana).

1652 [*Seadeddin*] *tr. Brattuti (Vincenzo)*. *Chronica composta da Satdino Turco*, eccellentissimo storico, in lingua turca. Τόμ. I—II, Madrid.

1653 *Ryse Henr.* *Versteckte vesting Uyfgevorden in velerley voorvallen, en geobserveert in dese laeste Oorloogen, soo in de Vereenigte Nederlanden, als in Vranckryck, Duyts—lant, Italien, Dalmatien, Albanien, en die daer aengelegen landen, door—Ingenieur en capitein over een Compagnie voetknechten der Stadt Amsterdam, by Joan Blaen.*

4ον μέγα, 5 φύλλα ἐκτὸς ἀριθμοῦ σ. 53, εἰκόνες 8 εἰς διπλοῦν φύλλον, ἐκτὸς ἀριθμοῦ. Βιβλιοθ. Midh. Frasherī, Tirana).

1654 *Duloir.* *Les voyages.* Paris. 8ον σ. 305.

1658; *Laurenberg Jak.* (1570—1658). *Tabula geographica. Epirus hodie, vulgo Albania.*

1678 *Spondanus* *Annales ecclesiastici.* Lyon.

1680 *Du Cange, Carolus du Fresne Dominus.* *Historia Byzantina, duplici commentario illustratai prior: Familias ac stemmata imperatorum Constantinopolitanorum, cum eorumdem Augustorum nomismatibus et aliquod Iconibus. Praeterea familias Dalmaticas et Turcicas. Alter: Descriptionem urbis Constantinopolitanae qualis extitit sub imperatoribus, autore,—Regi a consiliis et Franciae apud ambianos Quaestore.*

Lutetiae Parisiorum apud Ludovicum Billaine bibliopolam Parisiensem. Cum privilegio regis Christianissimi in folio, I, σ. 372, φύλλα 6 ἐν ἀρχῇ ἐκτὸς σελίδος, II, σ. 180, 203 φύλλα 11 ἐν ἀρχῇ ἐκτὸς σελίδος. Μετὰ πολλῶν χαρτῶν καὶ εἰκόνων.

I, XV (σ. 345-346). *Duces Joanninae ac Aeloliae Domini.*

I, XVIII (σ. 348—350.) *Castritorum familia.*

I, XIX (σ. 351). *Spanorum in Albania stemma.*

I, XIX (σ. 351—352). *Boccaliorum familia.*

(Βιβλιοθ. Λαύρας Ἐθωνος). (Βλ. ἀνωτ. 1680 Α').

1685 *Brown Ed.* A. *Brief account of some travels in divers parts of Europe viz. Hungary, Servia, Bulgaria, Mace-*

- donia, Austria, Syria, Catherina (=Σινᾶ), Carniola and Friuli... London.
 (*Ανάλυσις τοῦ ἔργου ὑπὸ M. Frasherī ἐν Dituria II. σ. 244—245. 1927).
- 1686 *Grandi Jac.* Risposta ad una lettera del dottore *Alessandro Pini* sopra alcuno ricerche intorno sa Maura e la Prevesa Venezia, 16ον σ. 155.
- 1706 (Σύνοδος ἐν Ἀλβανίᾳ). Consilium provinciale sive Albanum, habitum anno MDCCIII *Clemente XI Pont. max. Albano.* Roma typis sac-congregationis de propaganda fide. Superiorum permissu, 8ον σ. 109.
 (Φύλλα 7 ἐκτὸς σελίδος. Προτάσεται ἡ εἰκὼν τοῦ Πάπα, β' ἔκδοσις ἐγένετο τῷ 1868, (ἀρ. 291. *Legrand*) Βιβλ. M. Frasherī).
- 1716 *Lisboa.* Relaçam Diaria do sito de Corfu com a descripçam desta importante Praça, et da Ilha em que està situada. Operac, ons dos Sitiados, e dos Turcos contodos os successos, quo nelle houve atè estes se recolherem destruidos à sua armada, expugnaçam, e rendimento do castello de Butrinto—na officina de Pascoal da Sylva, impressor da sua magostade. Com todas as licenças necessarias et privilegio real. 8ον σ. 23.
 (Βιβλιοθ. Midh. Frasherī, Tirana).
- 1719—1728 *Assemanus.* Bibliotheca orientalis. Vat. Romae, τόμ. I—X.
- 1720 *Bussieres Ioannis* de Ioannis de Bussieres è Societate Jesu, *Scanderbegus*, Poema Editio tertia longè emendatior, cui accesserunt aliquot poemata. Superiorum permissu. Veronae apud Nicolam Cassint, 8ον σ. 342.
 (Ἐν τοῖς 8 πρώτοις βιβλίοις τὰ ποιήματα σ. 1—261. Πίναξ σ. 262—277 ἐφεξῆς: Carmina varia).
- 1723 *Facius Barthol.* De rebus gestis ab *Alfonso primo* Neapolitarum rege, cum mentationum libri decem.
 (Graevius Thesaurus Italiae antiquitatum et historiarum τόμ. IX, μέγ. III. Lugduni Batavorum).
- 1737 *Dorostamus Athanasius.* Neueste Beschreibung derer Griechischen Christen in der Turckey, aus glaubwürdiger Erzählung herr—archimandriten des Patriarchen zu C/pel, nebst von ihm gezeichneten kupfern. Aufgesetzt, erläutert und bestätigt mit neuen Zeugnissen der berühmtes Nachrichten, und eigenen Anmerkungen von *Jacob Elsnser.* D. Berlin, 8ον σ. 380, (12 φύλλα ἐν ἀρχῇ καὶ 14 ἐν τέ-

λει ἐκτὸς ἀριθμοῦ. Μετὰ 9 εἰκόνων, ἐν αἷς καὶ ἡ τοῦ συγγραφέως. (Τῷ 1743 ἐγένετο Ὀλλανδικὴ ἔκδοσις ἐν Leyden ὑπὸ τοῦ W. H. Fabricius).

- 1740 *Le Quien*. Oriens Christianus, Parisiis 4ον, τόμ. I—II. (Περὶ Ἑπείρου Παλαιᾶς καὶ Νέας ἐν τόμ. II, σ. 133—155 καὶ 240—256).
- 1742 *Mehus Laurentius*. Kyriaki Anconitani Itinerarium, nunc primum ex Ms codice in lucem elatum, Φλωρεντία.
- 1749 **Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος — Μεθόδιος Ἀνθρακίτης καὶ Γορδάτος** (Χῖος). Ὀδὸς Μαθηματικῆς, ἥτοι σειρὰ βαθμηδὸν προϋοῦσα, περιεκτικὴ τῶν κατ' εἶδος κυριωτέρων τῆς μαθήσεως πραγματειῶν διηρημένων εἰς τόμους τρεῖς :
- Τόμος πρῶτος. Περιεκτικὸς τῶν στοιχείων τοῦ *Εὐκλείδου* καὶ τοῦ *Θεοδοσίου*.
- Τόμος δεύτερος. Περιεκτικὸς γεωμετρίας θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς καὶ τριγωνομετρίας.
- Τόμος τρίτος. Περιεκτικὸς τῆς κατὰ *Πρόκλον* σφαίρας, τοῦ περὶ χρήσεως σφαιρῶν *Γορδάτου*, ἀστρολαβίου, γεωγραφίας τε καὶ ὀπτικῆς. Προστέθεται καὶ τόμος τέταρτος τῆς ἀριθμητικῆς ἥτοι σειρὰ βαθμηδὸν προϋοῦσα κτλ. (ὡς ἄνω)· πρότερον μὲν παρὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου καὶ ἐπιστημονικωτάτου κυρίου *Μεθοδίου Ἀνθρακίτου* τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων ἐκ τῆς Λατινίδος εἰς τὴν Ἑλληνίδα μετενεχθεῖσα φωνὴν καὶ ἐρμηνευθεῖσα λίαν μέντοι συνεπτυγμένως καὶ ἀμυδρῶς ὕστερον δὲ παρὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου καὶ Ἑλληνικωτάτου ἀρχιπρεσβυτέρου Ἰωαννίνων καὶ διδασκάλου τοῦ ἐκεῖ σεμνυνομένου ταύτη πρὸς ταῖς ἄλλαις ἐπιστήμαις ἀρχιγυμνασίου κυρίου *Μπαλάνου Βασιλοπούλου*, ἀναπτυχθεῖσά τε καὶ καλλυνθεῖσα τῇ τε φράσει τῆς λέξεως καὶ τῇ σαφηνείᾳ τῶν νοημάτων πλατυνθεῖσά τε καὶ πλουτισθεῖσα, τῇ προσθέσει οὐκ ὀλίγων θεωρημάτων τε καὶ προβλημάτων, πάνυ χρησίμων ὄντων ἀπανθισμάτων, τῶν μὲν συλλεχθέντων ἐκ διαφόρων ἐπισήμων συγγραφέων παλαιότερων τε καὶ νεωτέρων, τῶν δὲ παρ' αὐτοῦ εὑρεθέντων καὶ οὕτως εἰς κρεῖττον πῶς ἀναπτυχθεῖσά τε καὶ ἀναπληρωθεῖσα χάριν τῶν παρ' αὐτῷ μαθητιῶντων, προσφωνηθεῖσα μὲν τοῖς ἐκλαμπροτάτοις καὶ εὐγενεστάτοις υἱοῖς *Καραϊωάννου* καὶ *Μαρούτζη*, εὐπατρίδαις Ἰωαννίνων, τύποις δὲ ἐκδοθεῖσα προτροπῇ μὲν τῶν φιλομαθῶν καὶ φιλολόγων, ἐπιμελείᾳ δὲ ὡς οἶόν τε ἦν καὶ διορθώσει *Γεωργίου Κωνσταντίνου Ζα[γ]ορίτου* ἐξ Ἰωαννίνων. Διαιρεῖται δὲ εἰς τόμους τρεῖς, προστεθειμένου ἐπὶ τούτοις καὶ τετάρτου τῆς ἀριθμητικῆς. Ἐνετίησιν, ἔτει τῷ σωτηρίῳ αψμθ', ἐν τῇ τυπογραφίᾳ Ἀντωνίου

τοῦ Βόρτολι. Licenza de'superiori e privilegio. 4ον, σ. 424, 571, 528. Μετετυπώθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τῷ 1775.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ Β' τόμου ἡ προτομὴ τοῦ συγγραφέως καὶ πέριξ: «Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος ἀρχιπρεσβύτερος Ἰωαννίνων καὶ διδάσκαλος ἐτῶν νέ'»· κάτωθεν δέ:

Κυδαλίμη τυ πόνων κ' ιδέων Μπαλάνου δια Ἑλλάς

Ὅς φάνεν ἀγυιὰν ἠιθέοισι τεοῖς

Πλίσσειν δώματα κεδνὰ μαθήσιος ὄσα τ' ἔασι

τῖς χθονίων τεῦξαι κ' οὐρανίων σοφίης.

Εἶτα:

Coronat virtus cultores suos

perpetuae laudis monumentis.

Ἔτει σωτήριω αψν'.

(Βιβλιοθ. Μονῆς Βατοπεδίου Ἀθωνος ἀρ. 1647—1649, τὸ βιβλίον σπανιώτατον. Ὁ Legrand δὲν περιέγραψεν αὐτό, ἀτελῶς δὲ ὁ Βρεττς (Β' ἀρ. 106). Βιογραφίαν τῶν Μπαλάνων ἐδημοσίευσεν ὁ καθ. τῆς Θεολογίας κ. Δημ. Μπαλᾶνος ἐν Ἑπειρ. Χρονικοῖς (τόμ. Ε' (1930) σ. 229—235 μετὰ εἰκόνων).

1751—1819 *Farlati, Colleti, Gubellino, Summonte etc.*

Illyricum Sacrum τόμ. I—VIII. (βλ. ἄνωτ. 1751). Εἰς τοὺς ὀγκωδεστάτους τούτους τόμους περιγράφεται ἡ Ἰλλυρία μυθολογικῶς, ἔθνογραφικῶς, ἱστορικῶς καὶ δὴ ἐκκλησιαστικῶς ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ ἐπὶ τῇ βάσει ἐπισημῶν ἐγγράφων καὶ κειμένων. Τὸ κολοσσιαῖον τοῦτο ἔργον, ὅπερ ἐπὶ 70ετίαν ἐξεπονήθη, ἀποτελεῖ σπουδαιότατην πηγὴν διὰ τὴν ἱστορίαν ἐν γένει τῆς Ἀλβανίας ἰδίως.

1752—1753 *Ragnaldus O. Annales ecclesiastici* τόμ. IX—X

Lucae. (βλ. 1752). Ἐνταῦθα περιέχονται διάφορα ἔγγραφα σχετικὰ πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ Σκενδέρβη καὶ δὴ παπικαὶ βοῦλλαι πρὸς αὐτὸν ἀπευθυνόμεναι ὡς καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς τῆς Εὐρώπης ἡγεμόνας προτρεπομένους εἰς συνασπισμὸν εἰς τὸν κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνα.

1753 *Ἰωάννης Ἰσπαναῖος Πελοποννήσιος — Δημήτριος Γεωργίου*

Ἰωαννίτης. Σύνοψις Νομικοῦ βιβλίου, 8ον σ. 26.

(Βιβλιοθ. μονῆς Ἰθῆρων ἐν Ἀθῶν).

1757 *Κύρκος* (ἀντὶ Κόρκος) *Νικόλαος.* Οὗτος οὐ μόνον τὴν ἀκολουθίαν,

ἀλλὰ καὶ τὸ μαρτύριον συνέταξε κατὰ τὸν *Νικόδημον* (Συναξ. Δουκάκη, Μάϊος σ. 312, 1). Ἡ ἀκολουθία αὕτη ἀνετυπώθη αὐτόθι τῷ 1771, εἶτα περιελήφθη εἰς τὸ Ν. Μαρτυρολόγιον, ὅθεν καὶ τὸ μαρτύριον παρὰ τῷ Δουκάκη (σ. 309—312). Κατὰ Ζαβίραν (Νέα Ἑλλάς σ. 496) καὶ *Νικόλαος Τζέρζουλης* ὁ Μετσοβίτης

καὶ ἐν Ἐθῶν διδάσκαλος ἐποίησεν ἀκολουθίαν εἰς τὸν ἅγιον. Τὸ φυλλάδιον περιέχει σ. 20.

- 1760—1763 *Radotà Pompilio*. Del' origine, progresso e stato presente del rito greco in Italia Roma, τόμ. I—III, 4ον. (Γreci συνήθως λέγονται οἱ Ἀλβανοὶ ἀποικοὶ ἐν Ἰταλίᾳ οἵτινες ἄχρι τοῦδε διασώζουσιν ὡς Οὐνῖται τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν Ὁρθοδόξων).
- 1764 *Θεοφάνους τοῦ Νέου*. Ἀκολουθία τοῦ θείου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν—ἀσκητοῦ καὶ θαυματουργοῦ, τοῦ ἀσκήσαντος ἐν τῷ ὄρει τῆς περιφήμου πόλεως Ναούσσης, τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. Ἐνετίησιν ἀψξδ' παρὰ *Νικολάῳ Γλυκεῖ*, 4ον σ. 62
- 1770 *Καβαλλιῶτης Θεόδωρος Α*. (Ἄνωτ. 1770 ἐγράψαμεν περὶ τοῦ *Λεξικοῦ τοῦ Καβαλλιῶτου* ὡς ἰδιαίτερου βιβλίου, διότι παρ' ὅλας τὰς ἐρεῦνας ἡμῶν δὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὑρωμεν τὸ ἔργον, καὶ πάντες δὲ οἱ μέχρι τοῦδε γράψαντες ὡς τοιοῦτον θεωροῦσιν. Ἐν τούτοις τοῦτο περιέχεται εἰς τὴν «*Πρωτοπορεία*» αὐτοῦ (*Legrand* ἀρ. 106) ἐν σ. 13—59, λίαν δυσεύρητον ἐπίσης, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ μέγιστος τῶν βιβλιογράφων *Legrand* δὲν ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ ἀντίτυπον ἀλλ' ἔλαβε γνῶσιν ἐκ τῶν ἀνατυπώσεων τοῦ *Thunimann* (ἀρ. 107) καὶ τοῦ *Meyer* (ἀριθ. 435, IV).
- 1771 *Berlin*. Description géographique du golfe de la Venise et de la Morée. Paris. (Βιβλιοθ. Βουλῆς).
- 1772 *Γεροαλεξανδρίδης Ἰάκ*. Ἀκολουθία τῆς βασιλίσσης ἁγίας Θεοδώρας συνταχθεῖσα ὑπὸ Ἰωβ [μοναχοῦ] Μίλου, ἐπιστασία καὶ ἐπιδιορθώσει τοῦ ἐν ἱεροδιακόνοις—Βενετία.
- » *Ἰωβ μοναχοῦ*. Ἀκολουθία Θεοδώρας τῆς βασιλίσσης συνταχθεῖσα ὑπὸ — καὶ ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Πάνου Σεκλησινοῦ. Ἐνετίησιν. (Βιβλιοθ. Παπᾶ Χαρίτωνος ἐν Κausοκαλυβίαις Ἀθωνος).
- 1783 *Grosskurd Chr. Heinr. Jacob Jonas Björnstähls*, Briefe auf seinen ausländischen Reisen an den königlichen Bibliothekar c. c. Görwell in Stockholm. Aus Schwedischen übersetzt von—, τόμ. VI Leipzig—Rostok. (Οὗτος ἐπεσκέψατο τὰ Μετέωρα καὶ τινὰς ἄλλας πέριξ μονὰς τῷ 1779).
- 1792 *Δεκαδύο Ἰουστίνος*. Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου νεομάρτυρος Ἰωάννου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, περιληφθεῖσα ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ. (Βλέπε *Βρετοῦ* Νεοελλ. Φιλ. Α' ἀριθ. 322 σ. 114· ταύτην τὴν ἐκδοσιν ἀναφέρει καὶ ὁ *Σάβας* ἐν Νεοελλ. Φιλολ. σ. 101).
- 1794 *Γλυκὺς Νικόλαος* (ἐκδότης). Περιγραφή τῆς ἁγίας καὶ θαυματουργοῦ εἰκόνης καὶ τῶν θαυμάτων τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου Χρυσοβίττης, ἧτις εὑρέθη κατὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸ χωρίον Στριγγανίαν καλούμενον. Νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα ... ἐπιμελεία

καὶ δαπάνη τῶν τιμιωτάτων κυρίων ἐπιτρόπων τῆς ἁγίας μονῆς.
Ἐνετίησιν 8ον σ. 23.

- 1798 *Dupuis*. Sur les Pelasges.
(Mémoire de l'Acad. des inscriptions, τόμ. II—III, Paris).
- » *Eton William*. A Survey of the turkisch Empire, London.
(Ἐντεῦθεν ὁ Χριστ. Περραιβὸς ἠντλησεν ὡς τὸ πολὺ τὰ τῆς ἱστορίας τοῦ Σουλίου).
- 1800 *Stephanopoli Dino et Nicolo*. Voyage de—en Grèce pendant les années V et VI (1797—1798 τῆς Γαλλ. ἐπαναστάσεως) d'après deux missions dont l'une du gouvernement français et l'autre du général (en chef *Buonaparte*, rédigé par un de professeurs du Prytanée, avec figures, plans et vues levés sur les lieux. Paris de l'imprimerie de Giullemertet an VIII (=1800) τόμ. I—II.
(Ἐκδοσις β' ἐγένετο ἐν Λονδίῳ τῷ αὐτῷ ἔτει. Ἀνάλυσις ἐν *Dituria* II σ. 245—250 ὑπὸ *Midhat Frasheri*).
- 1801 *Scrofané*. Voyage en Grèce fait en 1794—1795, Paris.
- 1805 [*Πάριος Ἀθανάσιος*]. Οὐρανοῦ κρίσις, ἦτοι θαῦμα φρικτὸν καὶ ἑξάισιον τοῦ θαυματουργικωτάτου θείου Σπυρίδωνος κτλ. Σὺν τούτῳ δὲ καὶ ὁ θεοφεγγῆς βίος τοῦ ἱεροῦ *Κλήμεντος τοῦ βουλγαροκῆρυκος* καὶ ὁμολογητοῦ ἐκδίδεται, ἕτερα κρίσις οὐρανοῦ καὶ οὗτος ὢν κατὰ τῶν καινοτόμων Παπιστῶν, συντεθεὶς μὲν ἑλληνιστὶ ὑπὸ τοῦ ἐν ἁγίοις *Θεοφυλάκτου ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας* (βλ. κατωτωτ. 1864), μετενεχθεὶς δὲ παρ' ἡμῶν εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν διάλεκτον χάριν τῶν ἀπλουστέρων λαῶν, διὰ τὴν ἕξ αὐτοῦ ἐλπίζομένην κοινὴν ὠφέλειαν, ὢν ἔνεκα νῦν δεύτερον ἐκδίδεται πλήρης, ὅτε κολοβωθεὶς τὰ καιρία παρὰ τινος, ὃ πρότερον ἐν Βενετίᾳ τυπωθεὶς (σ. 71—133). Λειψία 8ον.
(Βιβλιοθ. Ἰωασαφαίων ἐν Κουσοκαλυβίαις· μετετυπώθη τῷ 1807 ἐν τῷ αὐτῷ τυπογραφείῳ).
- 1809—1810 *Malte Brun*. Annales des Voyages de—, τόμ. III, 8ον Paris 1809 καὶ τόμ. IV, 1810.
(Ὁ συγγραφεὺς δημοσιεύει ἐν μεταφράσει ἐν σελ. 145—234 τὸ ἔργον τοῦ Ἰταλοῦ Ἀγγέλου *Masci*: *Essai sur l'origine des moeurs et l'état actuel de la nation albanaise*, διὰ σοφῶν σχολίων συμπληρώσας αὐτὸ καὶ ἐπιβεβαιώσας τὴν πολιὰν ἀρχαιότητα καὶ τὴν αὐτοτέλειαν τῆς ἁλβ. γλώσσης τάσσων αὐτὴν εἰς τὰς Ἰνδοευρωπαϊκὰς (βλ. καὶ 1808 ἀνωτ.). Ἐν δὲ τῷ IV, τόμῳ περιλαμβάνει τό: *Tableau historique et politique de la vie d'Ali Pasha*).
- 1815 *Δούκας Νεόφυτος*. Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν παναγιώτατον πατριάρχην Κύριον Κύριλλον περὶ ἐκκλησιαστικῆς εὐπειθείας. Ἐν Βιέννῃ 8ον.
- » *Κύριλλος Κ.* (=Ἰγνάτιος Οὐγγροβλαχίας ὁ Ἀρτηνός). Ἀπολο-

γία ἱστορικὴ καὶ κριτικὴ ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ κλήρου τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας κατὰ τῶν συκοφαντιῶν τοῦ Νεοφύτου Δούκα συγγραφείσα παρὰ—κατ' ἐπίμονον ζήτησιν τῶν ὁμογενῶν 8ον β' 122. (Τόπον ἐκδόσεως δὲν φέρει, ἴσως ἐξεδόθη ἐν Βιέννῃ ἢ Τεργέστη. Βιβλιοθήκη μονῆς Βατοπεδίου ἐν Ἀθῶ ἀριθ. 2308).

1815 *March H.* Horae Pelasgicae, Cambridge σ. 146.

1816 *Holland.* Neu Reisen der Engländer. Dritter Band enthaltend; Dr. *Holland's*, Reisen durch die Ionischen Inseln, Albanien, Thessalien, Macedonien, und Griechenland in der Jahren 1812 und 1813. Jena, bei *August Schmid* und C^o 8ον σ. XII, 460.

1820 *Butter Samuel.* Dissertation on the oracle of Dodona with an appendix of the site of that of Delphi.

(Ἡ διατριβὴ αὕτη ἐδημοσιεύθη ἐν τέλει τοῦ Α' τόμου τοῦ Hugues, Travels in Sicily, Greece and Albania, London 4ον).

- » *Π[ολυάλνου] Ν[ικόλαος].* Γενικὴ ἱστορία ἐκ διαφόρων παλαιῶν καὶ νέων ἱστορικῶν συνερανισθεῖσα καὶ συνταχθεῖσα ἐν ἐπιτομῇ, τόμ. Α' Ἰάσιον, ἐν τῇ ἑλληνικῇ τυπογραφίᾳ.

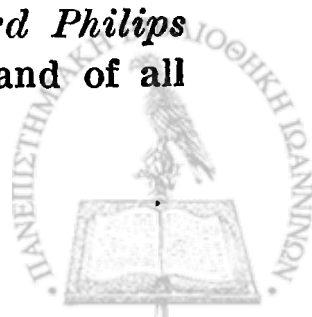
(Ἐν τέλει ὑπάρχει: «Διατριβὴ εἰς τὴν παλαιὰν ἱστορίαν τῆς Ἑπείρου ὑπὸ Νικολάου Πολυάλνου Ἑπειρώτου, ἐν Ἰασίῳ»).

- » *Pouqueville F.* Travels in Greece and Turkey comprehending a particular account of the Morea, Albania etc. A Comparison between ancient and present State of Greece, and an historical and geographical description of the ancient Epirus, by—Consul-général at Janina and the Morea, corresponding of the french Institute, of the Ionian Academy of Corfu etc. Second edition illustrated with engravings, London. Printed for Henry Colburn and C^o Public Library conduit, Street Hanover Square, 4ον σ. XII, 482.

(Κεκόσμηται δι' 7 εἰκόνων μετὰ χάρτου τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου. Βιβλιοθήκη Midh. Frasherî, Tirana).

- » *Pouqueville F.* Travels in Epirus, Albania, Macedonia and Thessaly by—Late Consul-général of France at the Court of *Aly-Pasha* of Ianina; Corresponding Member of the Academy of Inscriptions and Belles Lettres in the Institute of France, of Ionian Academy of Corfu etc. With four engravings. London, for sir *Richard Philips* and C^o, Bride court Pridge Street and to be hand of all Booksellers 8ον σ. IV 122.

(Βιβλιοθήκη Midh. Frasherî, Tirana).

- 1821 *Bosset C. P. de*. Parga and the Ionian Islands, London.
- 1822 *Vater*. Uber die thrakische, Sprache Hallae.
- » *[Davenport]*. The Life of *Ali Pasha* of Ianina, Vizier of Epirus, surnamed aslan or the Lion. From various Authentic documents, London. Printed for *Lupton Reise*, 13 Corhille 8ον σ. VIII, 320 μετὰ τῆς εἰκόνοσ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. (Βιβλιοθήκη Midh. Frasherî, Tirana).
- » *Bacheville*. Voyages des frères—, capitaines de l'ex-garde, chevalliers de la Légion d'honneur, en Europe et en Asie, après leur condamnation par la cour prévotale du Rhone en 1816, Paris, chez le capitaine *Bacheville* Palais-Royal N° 2, 8ον σ. XIII, 402.
(Τὰ κεφ. 27—29 (σ. 264—303) πραγματεύονται περὶ Ἀλβανίας. Βιβλιοθήκη Midh. Frasherî, Tirana).
- 1882 *Pouqueville F.* Travels in southern Epirus, Acarnania, Etolia, Attica and Peloponesus of the Morea etc. etc. in the years 1814—1816 by late consul-général (κτλ. ὡς ἄνω-τέρω). London, printed for sir *Richard Philips* and Co. Bride court, Bridge street. 8ον σ. 128.
(Μετὰ εἰκόνων καὶ χαρτῶν. Βιβλ. Mich. Frasherî, Tirana).
- 1823 *Alcaini C. Graf.* Biographie des Wesirs Ali-Pascha von Ianina. Bearbeitet nach französischen and englischen Quellen. Wien und Pesth. 8ον.
(Βιβλ. ἑλλην. Βουλῆς).
- 1823 *Dobrowsky Jos.* *Cyrrill und Methodius* der Slaven Apostel etc. Prag.
(Οὗτος ἦν σλάβος ἱερεὺς τῆς Δυτ. ἐκκλησίας. Ἐγραψε περὶ τούτων καὶ ἐν τοῖς Abhandlungen der Königl. Böhmsche Gesellschaft der Wiss. Τόμ. 8 Prag 1824. Ἐν δὲ τῷ Institution linquae slavicae dialecti veteris, Vindobonae 1822 Praef. γράφει πολλὰ περὶ μεταφράσεως τῆς ἀγ. Γραφῆς εἰς τὸ σλαβικόν.
- 1824—5 *Fauriel C.* Chants populaires de la Grèce moderne. Paris, 8ον.
- 1829 *Kopitar* (βλ. ἄνωτ.) Ὁ Κούμας ἐν ταῖς Ἱστορίαις τῶν ἀνθρωπ. πράξεων (τόμ. IB' σ. 522) ἀναφέρει, ὅτι οὗτος ὁ γνωστὸς βιβλιοφύλαξ τῆς ἐν Βιέννῃ Καισαρικῆς βιβλιοθήκης ἔγραψε (ἐν Wiener κτλ. τόμ. XLIV σ. 60—186) περὶ Ἀλβανικῆς, Βλαχικῆς καὶ Βουλγαρικῆς γλώσσης. Ἦτο Σλάβος ἐκ Καρνιόλης τῆς Παννονίας, δυτικὸς τὸ φρόνημα, σοφὸς ἀνὴρ καὶ ἐξησηκημένος περὶ τὴν σλαβολογίαν.

- 1830—1835 *Fallmerayer Ph.* (βλ. 1830, 1836 ἄνωτ.). Geschichte des Halbinsel Morea während des Mittelalters. Τόμ. I—II. Stuttgart.
- (Ἐπίκρισιν τῶν παραβόλων ἰδεῶν τοῦ συγγραφέως ἐδημοσίευσεν ὁ *Kopitar* ἐν *Jahrbücher der Literatur* τόμ. 51, σ. 111—120, Wien 1830).
- 1831 *Kind Th.* Beiträge zur besseren Kenntniss des neuen Griechenland. Neustadt 8^{ον}. (Βιβλιοθ. ἑλλ. Βουλῆς).
- (Ἐν σελ. 244—247: Der Suliot *Markos Botsaris* und sein Grab in Mesolonghi).
- 1832 *Κούμας Κων.* Ἱστορίαι τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἕως τῶν ἡμερῶν μας. Τόμ. IB' Βιέννη σ. η' 754.
- (Ἐν σελ. 519—677: «Κατάστασις τῶν εἰς τὴν Εὐρ. Τουρκίαν ζώντων χριστιανικῶν λαῶν», ἐν ᾧ καὶ περὶ Ἀλβανῶν, Σέρβων, Βλάχων καὶ Βουλγάρων).
- 1833—1838 *Βογόμιλος (= Θεόφιλος).*
- (Ἐπὶ τὸ ὄνομα τούτου φέρεται ὑποβολιμαία βιογραφία τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ ἐκδοθεῖσα ἐν τῇ *Procopii caesariensis Historia sui temporis libri VIII, ejusdem de aedificiis Justiniani*, Bonnae, ἐν τῷ τέλει αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Allemann λατινιστί, καὶ ἣ ἐχρήσαντο πάντες ὡς αὐθεντικῇ πηγῇ περὶ τῆς πατρίδος τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῶν προνομίων τῆς αὐτοκεφάλου ἐκκλησίας Ἀχρίδος, καὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς πόλεως, ἕως οὗ ἄλλοι τε σλαβισταὶ καὶ δὴ καὶ ὁ Ἄγγλος *James Bryce* ἀπέδειξε πλήρως τὴν πλαστότητα ἐν τῇ *The english historical Review* II (1887) σ. 657—686 *Life of Justinian by Theophilus* (βλ. καὶ *Vassiliev*: «Τὸ ζήτημα τῆς ἐκ Σλάβων καταγωγῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ» ἐν *Βυζ. Χρονικοῖς τῆς Πετροπόλεως* τόμ. I (1894) σ. 469—492).
- 1835 *Γαζῆς Γ. Δελβινακιώτης* (βλ. ἄνωτ. 1835). Τρόπαιον Δελβινακίου, ἦτοι ἱστορία κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ γενομένη διὰ στίχων πολιτικῶν ἐκδοθεῖσα δαπάνη τοῦ ἰδίου χάριν τῆς πατρίδος. Αἴγινα, 8^{ον}. (Βιβλ. ἑλλην. Βουλῆς).
- (Εἰς τὴν β' ἐκδοσιν γενομένην ἐν Ἀθήναις τῷ 1916 δαπάναις *N. Νάγκου Δελβινακιώτου* ἐν Ἀθήναις τύποις *I. Βασ. Βάρτσου* προσετέθη δημῶδες περὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἄσμα ᾄδόμενον καὶ νῦν).
- 1835 *Fallmerayer Ph.* Welchen Einfluss hatte die Besetzung Griechenlands durch die Slaven auf das Schicksal der Stadt Athen und der Landschaft Attika? etc. Stuttgart—Tübingen 8^{ον}, σ. 112.
- 1835—1836 *Maurer, Georg Ludwig von.* Das griechische Volk in öffentlicher, kirchlicher und privatrechtlicher Beziehung vor und nach dem Freiheits-Kampfe bis zum 31 Juli 1834. Τόμ. I—II Heidelberg.
- 1835 *Raymont Alfred.* Reiseschilderungen und Umriss aus südlichen Gegenden. Stuttgart, 8^{ον} σ. 195.
- (Ἐν τῷ Ε' μέρει περὶ τῶν νεωτέρων χρόνων ἐν κεφάλαιον ἐπιγράφεται: «Μία ἐπίσκεψις εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Ἀλβανίας ἐν Προβέζη καὶ Πάργα»).

- 1836—1847 *Thopia Serafina*. Canti di *Milosao*, figlio del Despota di Scutari. L'Albania dal 1460 al 1485. Napoli.
- 1839 *Gerlach*. Dodona. Eine historisch—antiquarisch Untersuchung. Basel.
- 1840 Ἐξαρχος *I. Α.* Ὁ Μάρκος Βότσαρης, τραγωδία συντεθεισα ὑπὸ —. Ἀθήναι, 8ον σ. 104. Ἐκ τῆς τυπογρ. Ἀγγέλου Ἀγγελίδου. (Βιβλιοθ. μονῆς Βατοπεδίου ἀρ. 1882).
- 1840 *Baratta A.* Constantinopoli. Torino. Βλέπε ἄνωτ. 1840. (Περὶ Ἑπείρου καὶ Ἀλβανίας ἐν σ. 810. Βιβλ. ἑλλ. Βουλῆς).
- 1844 *Vegilliarchi Naum*. Ἀλβανικὸν Ἀλφάβητον, Βουκουρέστιον 1844 (δυσεύρητον).
- 1846 *Buchon*. Recherches historiques sur la principauté de Morée et ses hautes baronnies, τόμ. I—II, Paris.
- 1847 *Borsa Vincenzo*. Su gli Albanesi ricerche epensieri, Napoli 12ον σ. 168 (Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης).
- 1848 *Δαπόντες Κωνστ.* Μαρτύριον Χριστοῦ Ἀρβανίτου τοῦ κηπουροῦ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μαρτυρήσαντος κατὰ τὸ ἔτος. (Ὁ νεομάρτυς διετέλεσε μετὰ τοῦ Δαπόντε ἐν τῇ φυλακῇ).
- › *Menis*. Il mare Adriatico, Zara.
- 1850 *Foscolo Ugo*. Narrazione delle fortune e della cessione di Parga Opere edite e postume, Prose politiche, Φλωρεντία.
- 1853 *Andric Alexander*. Geschichte des Fürstentums Montenegro von der ältesten Zeit bis zum Jahre 1852, Wien.
- › *Μηνωΐδης Μηνᾶς*. Ἐλεγχος τῶν κατηγορῶν τῆς εἰς προεσβείαν ἀξιώσεως τοῦ κυρίου Σίνα.
(Τὸν τίτλον τῆς πραγματείας ταύτης λαμβάνω ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Μηνωΐδου : «Γεωργίου τοῦ Γενναδίου... κατὰ Πλήθωνος Paris 1858. Ἐνταῦθα ἔχει καὶ σχοινοτενῆ προσφωνητικὴν πρὸς τὸν Σίνα ἐπιστολὴν σ. VI—LIX, ἐν ἣ ἔξαίρει τὴν δρᾶσιν καὶ τὰς ἀγαθοεργίας τοῦ φιλοπύτριδος ἀνδρὸς πρὸς ὃν καὶ ἀφιερῶ τὸ βιβλίον : «Τῶ κυρίῳ Βαρώνῳ Σίνα πρέσβει ἐν Βιέννῃ τοῦ γαληνοτάτου βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, ἰλάρχῃ τοῦ μεγάλου Σταυροῦ τοῦ τάγματος τοῦ Σωτήρος, ἰλάρχῃ τοῦ τάγματος τῆς ἀγίας Ἑλένης τῆς Ρωσσίας, τοῦ ἀγίου Μιχαήλ τῆς Βαυαρίας, τοῦ τάγματος τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου τοῦ Ὀττεμβούργου, πολλῶν τε καὶ ἄλλων ταγματῶν τοῦ Λεοπόλδου τῆς Αὐστρίας, τῆς ἐντίμου λεγεῶνος τῆς Γαλλίας κτλ.
- 1853—1854 *Ubicini A.* Lettres sur la Turquie ou tableau religieux, politique, administratif, militaire, commercial etc. etc. de l'empire Ottoman, depuis le Khatti-Cherif de Gul-khané (1893), ἔκδοσις β', Paris.
- 1747 *Cyriacos Anconitanus*. Inscriptiones seu Epigrammata graeca et latina reperta per Illyricum a — apud Libur-

niam, designitatis locis, ubiqua que inventae sunt cum descriptione, Romae.

- 1855 *Broughton Lord* (= *Hobhause J. C.*). A Journey through Albania and other provinces of Turkey in Europe and Asia, τόμ. I—II (ἔκδ. β') Λονδῖνον.
(Βιβλιοκρσία ὑπὸ M. Frasherī ἐν Dituria τόμ. II σ. 322-329 (1927) Tirana).
- 1856 *Vreto M. P.* Mélanges néohelléniques. La Néohellénique tentative d'insurrection dans le Magne au XVIIme siècle.
- » *Les Vlaques du Pinde et les Albanais.* Cérémonies funèbres chez les Grecs modernes. Superstitions et usages superstitieux, imprécations et adieux, proverbes de la Grèce moderne. Colonie grecque en Corse etc. Athènes 8ον.
(Βιβλ. Ἑλληνικῆς Βουλῆς).
  - » *Isambert.* Histoire de Justinien, Paris.
  - » *Laboulayé Ed.* Études contemporaines sur l'Allemagne et les pays Slaves, Paris.
  - » *Stier Theophilus.* Hieronymi de Rada, Carmina Italoalbanica quinque transcripsit, vertit, glossario notisque instruxit, Brunsvigae.
- 1856 *Tafel—Thomas.* Urkunden zur älteren Handels—und Staatsgeschichte der republik Venedig, Wien. Τόμ. I—III.
- 1857 *Mathieu Otto.* La Turquie et ses differents peuples. Paris.
- *1858 *Βλαδημίρου Ἰωάννου.* Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐνδόξου βασιλέως καὶ μεγαλομάρτυρος—καὶ θαυματουργοῦ τυπωθεῖσα μὲν πρῶτον δαπάνῃ τοῦ τιμιωτάτου Ἰωάννου παπᾶ τοῦ ἐκ τῆς πόλεως Νεοκάστρου, νῦν δὲ ἀνατυπωθεῖσα κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Γλυκὸ τοῦ 1744. . . . . Βενετία, 8ον σ. 42.
(Ἐκτὸς ἀριθμοῦ 3 ἐν ἀρχῇ καὶ 1 ἐν τέλει φύλλα).
- » *Born.* Zur makedonischen Geschichte. Berlin, 4ον.
(Βιβλιοθ. ἑλλ. Βουλῆς).
- *1858—1859 *Σακελλαρίδης Κων.* (βλ. ἄνωτ.) Περὶ Μοσχοπόλεως.
(Πανδώρα τόμ. Η' 425 ἔ. Θ' 44 ἔ. 4ον Ἀθῆναι).
- 1858 *Stickel, Joh Gust.* Das etruskische durch Erklärung von Inschriften und Namen als semitische Sprache. Leipzig, 8ον σ. XVI 296 μετὰ 3 πινάκων.
(Βιβλιοθ. Πανεπιστ. Θεσσαλονίκης).
- 1860 *Ζαμπέλιος Ι.* Τραγωδίαί. Ζάκυνθος 8ον.
(Μάρκος Μπότσαρης ἐν τόμ. Α' σ. 291 ἔ. Τραγῳδ. Ε'. Βιβλιοθ. ἑλλ. Βουλῆς).

*1860 *Miklosich—Müller*. Acta Patriarchatus C/tani. Vindobonae. Τόμ. I.

(σ. 93—95. Ἀνακηρύσσεται εἰς μητρόπολιν ἢ ὑπὸ τὸν Ναυπάκτου τέως διατελοῦσα ἐπισκοπὴ Ἰωαννίνων ἐπὶ Ἡσαΐου Πατριάρχου σ. 171—174. Καταδίκη κόντου τινὸς Νικολάου ἐπὶ τοῦ Καλέκα Πατριάρχου. Ἐγγραφὸν ἱστορικόν. σ. 411 Ὁ φρὰ Νικόλαος ἐπίσκοπος Χιμάρας καὶ Καζίλης ἀποβάλλει τὸν θρόνον «ἔμπροσθεν τοῦ πυναγιωτάτου πατρὸς καὶ κυροῦ Καλλίστου». 1360.

σ. 468—472 ἀναλαμβάνει ἡ τῶν Ἰωαννίνων τὰς ἐπισκοπὰς ἀπὸ τοῦ Ναυπακτίας.

σ. 493—4 «Πρᾶξις συνοδικὴ ἐπὶ τῇ μεταθέσει τοῦ Ναυπάκτου ἐξ ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Λευκάδος». 1367, ἔχει τὴν ἐδραν ἐν Ἄρτῃ καὶ τὰς ἐπισκοπὰς Δρυνουπόλεως καὶ Βελλᾶς).

σ. 587 «Πιττάκιον εἰς τὸν Ἰωαννίνων» 1371).

» *Miklosich—Müller*. Πρᾶξις συνοδικὴ ἐπὶ τῷ Ἰωαννίνων 1365.

(«Ἄν ὁ εἰρημένος μητροπολίτης τὸν τόπον ἐπέχη τοῦ Ναυπάκτου καὶ πᾶσαι αἱ τελοῦσαι ἐπισκοπαὶ...μετὰ τὸ ἀποσπασθῆναι τὴν Ναύπακτον ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν... τελῶσιν ὑπὸ τῶν Ἰωαννίνων, μέχρις ἂν ἡ Ναύπακτος ὑπὸ τούτων κατέχηται»).

» Acta Poetriarchatus C/tani τόμ. I, Vindobonae σ. 471.

» *Passon A.* Τραγούδια Ρωμέικα. Carmina popularia Graeciae recentioris, Lipsiae 8ον.

» *Ponys Th.* Notes of Bird observed in the Ionian Islands, and the Provinces of Albania proper, Epirus, Acarnania etc.

(Ibis τόμ. II).

1861 *Heyzey L.* Le mont Olympe et l'Acarnanie. Exploration de ces deux régions avec l'étude de leurs antiquités, de leurs populations anciennes et modernes, de leur géographie et de leur histoire, Paris 8ον σ. 494.

(Περὶ τῶν Κουτσοβλάχων Ὀλύμπου σ. 45 Πίνδου 269, Καραγούνιδες ἢ Ἀρβανιτόβλαχοι 267, πρβλ. καὶ 276. Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης).

» *Ἀραβαντινὸς Π. Μεθόδιος ὁ Ἀνθρακίτης.

(Πανδώρα τόμ. ΙΑ' σ. 86, 4ον Ἀθῆναι).

» *Arteau de.* Ἀλῆ Πασᾶς.

(Λεξικὸν ἐγκυκλοπαιδικὸν d'Arteau κατὰ μετάφρασιν Π. Γερακάρη, τόμ. Α' Σμύρνη 8ον σ. 291—301).

» *Kiepert H.* Über Herkunft und geographische Verbreitung des Pelasger.

(Monatsber. der K. Akad. der Wissenschaften zu Berlin 25 Juli).

» *Lenormant Fr.* Derniers de Balsha III.

(Revue Numismatique, Nouvelle Série VI, Paris).

» *Μομφερράτος (ἐκδότης). Σεβαστούπολις. Πολιτικὸν μυθιστόρημα.

Φυλλάδιον τρίτον. Οἱ ὁμοίμορφοι καὶ οἱ ἀδελφοποιητοί, Γαλάζιον 8ον.

(Τὸ μὲν α' διήγημα εἶναι σκηνή ἐν Σερβίᾳ ἐξελισσομένη, τὸ δὲ β' ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ Μαυροβουνίᾳ θαυμασία περιγραφὴ τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων σ. 118 ἔ.).

1861 *Borici Daut efendi*. Ἀλφαβητάριον ἄλβανικὸν διὰ τουρκικῶν στοιχείων. Λιθογραφημένον 8ον σ. 34 Κων/πολις.

(Περιγραφὴ ἐν Dituria II σ. 160. Οὗτος εἶχε γράψει καὶ ἄλλα τινὰ ἐν χειρογράφοις εὗρισκόμενα παρὰ τῷ *Hamdi Breshati* ἐν Σκόδρα, ἦτοι ἕτερα δύο ἄλφαβητάρια καὶ γραμματικὴν. Ἦν Χότζας πεπαιδευμένος καὶ ἐνθουσιώδης διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γλώσσης).

1862 *Μάξιμος I. Κ.* Σύντομος ἰδέα τῆς Μακεδονορρομουνικῆς Γραμματικῆς (Ρωμουνιστὶ καὶ ἄπλοελληνιστὶ).

1862, 1872 *Bursian C.* Geographie von Griechenland I. Das nördliche Geogr. *Epeiros* (σ. 1—40) Leipzig 8ον σ. VIII, 384. II Peloponnesos und Inseln.

» *Shaefli A.* Fersuch einer klimatologie des Thales von Janina.

(Neue Denkschr. der schweig, Gesellschaften für Naturwissenschaften τόμ. XIX).

» *Yemeniz Eug.* La Grèce moderne. Heros et poètes, Paris 8ον.

(*Μάρκος Μπότσαρης* σ. 59 ἔ.). Βιβλ. ἑλλήν. Βουλῆς.

1863 *Arteau de*. Ἰωάννινα.

(Ἐγκυκλ. Λεξικὸν de Arteau κατὰ μετάφρασιν Π. Γερακάρη Σμύρνη 8ον τόμ. Γ' σ. 479—482).

» *Arteau de*. Ἡπειρος.

(Ἐγκυκλ. Λεξικὸν κτλ. σ. 123—125).

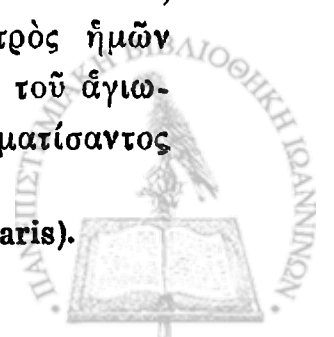
» *Dorà d'Istria.* Excursion en Roumelie et en Morée. Zürich—Paris, τόμ. I—II, 8ον, σ. XII 584, 688, 12ον.

(Ἐκτεταμένην βιβλιογραφίαν καὶ πολλὰ περὶ τῆς Δώρας βιογραφικὰ συνέγραψεν ὁ διδάσκαλος αὐτῆς Γ. Παπαδόπουλος ἐν Πανδώρα τόμ. ΙΕ' (1865) σ. 113—177, 4ον Ἀθήναι).

1864 [*Κλεόβουλος*] [*Εὐστάθιος*] ἀ[ρχιμανδρίτης], δ[ιδάκτωρ] φ[ιλοσοφίας]. Ὁ Βουλγαρισμὸς πρὸ τοῦ ἱστορικοῦ, ἔθνοπολιτικοῦ καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βήματος, Κων/πολις.

» *Θεοφύλακτος ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας.* Βίος καὶ πολιτεία, ὁμολογία τε καὶ μερικὴ διήγησις τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν *Κλήμεντος* ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας, συγγραφεὶς παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου καὶ ἀοιδίμου—καὶ μαΐστορος τῶν ρητόρων *χηρηματίσαντος* ἐν Κωνσταντινουπόλει.

(*Migne Patrologiae Graecae*, τόμ. 126 σ. 1193—1240, 8ον, Paris).

- 1864 *Hopf. Carolus.* Περί τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰωάννου Μουζούκη (Γερμανιστί).
(Monatsberichte der Berliner Academie der Wissenschaften σ. 193—197, Berlin 4ον).
- » *Χόπφ Κάρολος.* Περί τῶν ἐν χειρογράφοις εὐρημάτων, πραγματεία καὶ πῖναξ ἄλλων τε σχετικῶν καὶ τῶν ἐξῆς ὑπὸ τὸν τίτλον Epirotica :
- α') Emendata in Epirotica corpori scriptorum historias Byzantinae, Bonnensi inserta.
β') Pacta Ioanninae et alia documenta.
γ') Catalogue des gouverneurs vénetiens de l'Épire.
(Πανδώρα τόμ. ΙΔ' σ. 433—435 Ἀθῆναι 4ον).
- *1865 Ἄραβαντινὸς Π. Περί τοῦ ὄσιου Νείλου τοῦ Ἐριχιώτου.
(Πανδώρα τόμ. ΙΕ' σ. 470—474, Ἀθῆναι 4ον).
- » *Ubicini A.* Les Serbes de Turquie. Études historiques, statistiques et politiques sur la principauté de Serbie, le Montenegro et les payes serbes adjacents, Paris.
(Βιβλιοκρισία ὑπὸ Κωνστ. Παπαρηγοπούλου ἐν Πανδώρα τόμ. ΙΓ' (1866) σ. 425—426, 4ον Ἀθῆναι).
- » *Σάθας Κωνστ.* Χρονικὸν ἀνέκδοτον Ἑπείρου. Ἱστορία τῶν ἐξουσιασάντων Σπαίδων ἐν τῇ Ἑπείρῳ καὶ ἀπὸ τὸ παιδομάζωμα.
(Πανδώρα τόμ. ΙΕ' σ. 261—266, 285—288, 4ον Ἀθῆναι. Σχόλια διάφορα ἔγραψεν ὁ Π. Θεσπρωτὸς (=Παν. Ἀραβαντινὸς) ἐν Πανδώρα τόμ. ΙΓ' (1866) σ. 89—92).
- 1866 *Ami Boué.* Über die sogenannte Centralketter europäischer Türkei.
(Sitzunbericht der Wiener Academie, τόμ. LIII Wien).
- » *Camini M. A.* Lettere al giornale l'Adriatico sulla questione Balcanica con sua appendice sull'Épiro e sull'Albania, Venezia (βλ. 1866).
- » *Closs Caes. Aug. Jordanis* de Getarum sive Gothorum origine et rebus gestis Stuttgartiae (ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ε' αἰῶνος Χρονογράφος).
- 1867 *Dora d'Istria.* Les Albanais écrivains de l'Italie méridionale.
(Indépendance hellénique, Ἀθῆναι. Μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν Γερμανικὴν ἐν Wien καὶ εἰς τὴν Ἰταλικὴν ὑπὸ τοῦ *de Rada* τὸ αὐτὸ ἔτος).
- » *Dora d'Istria.* Fyletia e arbenore prej ka e kane kate laoshima. Enkethyeme ne shkjipe prej D. C. Ne Livurne.

- 1867—1868 **Κουπιτώρης Παν.** Περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης. Διατριβή.
(Ἐφημερίς τῶν φιλομαθῶν ἔτος ΙΓ' 4ον Ἀθῆναι. εἶναι ἡ πρώτη ἔκδοσις τῶν μετερρουθμισμένως ἔπειτα ἀναδημοσιευθέντων ἐν τῷ Βύρωνι τῷ 1879 καὶ ἰδιαιτέρως βλ. Legrand ἀριθ. 372).
- » **Hopf K.** Griechenland im Mittelalter in der Neuzeit.
(*Ersh's und Gruber's Allgem. Encyclopädie etc.* τόμ. LXXXV—VI Leipzig. Ἐκ τῶν 190 σελίδων τοῦ β' τόμου αἱ 173 ἀναφέρονται εἰς τὴν περιόδον 1204—1566, αἱ δὲ 17 εἰς τὰ ἐφεξῆς ἔτη).
- 1868 **Δαμιανὸς ἠγούμενος** (ἐκδότης). Διδαχὴ τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος καὶ ἰσαποστόλου Κοσμᾶ τοῦ νέου τοῦ ἐξ Αἰτωλίας, ἐκφωνηθεῖσα ἐν τῷ τῆς Περιβλέπτου ναῶ ἔξωθεν τῆς πόλεως Ἰωαννίνων κατὰ τὸ 1779· ἐκδίδεται δαπάνῃ τοῦ πανοσιωτάτου ἠγουμένου τῆς ἱερᾶς καὶ σεβασμίας μονῆς Χαλίκης κ. —. Ἀθῆναι 8ον σ. 31.
(Βιβλιοθήκη μονῆς Βατοπεδίου ἀριθ. 809).
- » **I. M.** Διατριβὴ περὶ Καραγκούνων καὶ τῆς καταγωγῆς αὐτῶν.
(Πανδώρα τόμ. ΙΗ' τεῦχος 415).
- » **Leger Louis.** *Cyrille et Methode. Étude historique sur la conversion des Slaves au Christianisme*, Paris.
- 1869 **[Ἀχρίς]**. Παράρτημα εἰς τὴν πραγματείαν : «Τὰ κατὰ τὰς ἀρχιεπισκοπὰς Ἀχριδῶν καὶ Πεκίου», ἀπαντῶν εἰς τὸν ἀρθρογράφον σημειούμενον ὑπὸ τὸ Ε ἐν τῇ Βυζαντίδι. Ἐν Κων/πόλει τύποις Μακεδονίας 8ον σ. 24.
(Βιβλ. μονῆς Βατοπεδίου 1893).
- » **Zaviziano.** Sul tipo Arvano-Ellenico riflessioni. Napoli 8ον.
- » **Ἐορλάνδος Α.** Ναυτικά, ἥτοι ἱστορία τῶν κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα πεπραγμένων ὑπὸ τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων, ἰδίως δὲ τῶν Σπεισῶν, τόμ. I—II 8ον Ἀθῆναι. (Βιβλ. Βουλῆς).
- » **Petermann A.** Die Ausdehnung des Slaven in der Türkei und den angrenzenden Gebieten.
(Ἐν Petermann's Mitteilung XV. Ἐθνολογικὸς χάρτης).
- » **Rüffer Ed.** Die Balkanhalbinsel und ihre Völker, Rautzen 8ον.
(Βιβλ. Ἑλληνικῆς Βουλῆς).
- » **Stuard B.** Physical Geography of Epirus.
(Journal of Royal Geogr. Society of London).
- 1870 **Lejean G.** Reise in der Europäischen Türkei.
(Mitteilungen aus Justus Perthes geographischen Anstalt von A. Petermann Gotha, τόμ. XX σ. 288).
- » **Makuscher V.** Ἱστορικαὶ ἔρευναι περὶ τῶν κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἐν Ἀλβανίᾳ Σλάβων. (Ρωσιστι) Βαρσοβία.
(Τοῦτον ἀποκρούει ὁ *Jirecek* ἐν τῇ Geschichte der Bul. 1876 σ. 368 ἔ.).

- 1870—1874 *Mendelsson—Bartholdy Karl*. Geschichte Griechenlands von der Eroberung Konstantinopels durch die Türken im Jahre 1453 bis auf unsere Tage. Leipzig.
- 1870 *Brue Benjamin*. Journal de la campagne que le grand vesir *Ali Pacha* a faite en 1815 pour la conquête de la Morée, Paris.
(Βιβλιοθ. ἑλλ. Βουλῆς).
- » *Ῥωμανὸς I*. Ἱστορικὴ μελέτη περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι Φραγκοκρατίας. Κέρκυρα.
  - » *Tafel*. Kommenen und Normannen. Stuttgart.
  - » **Σάθας Κων*. Βιογραφικὸν σχεδίασμα περὶ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Β' (1572—1594). Ἀθήναι, 8ον σ. 4δ', 218.
(Ἴσον τῆς καθαιρέσεως Γαβριὴλ τοῦ ἐπισκόπου Δρυϊνουπόλεως σ. 144—6. Τὸ γράμμα, ὅτε ἐδόθη τὰ Ἰωάννινα ὡς πρόεδρῳ τῷ Λαρίσσης Ἰωάσαφ 146—8. Τοῦ Ναυπάκτου διὰ τοὺς ἱερομονάχους καὶ τὰς μοναχὰς σ. 179—180. Γράμμα σιγιλλωῶδες εἰς μετόχιον ἐν Ἄρτῃ Ἱερεμίου πατρ. σ. 187—188. Τοῦ πρώην Δρυνουπόλεως εὐεργετικὸν Ἱερεμίου πατρ. σ. 189).
- *1871 *Βουτυρᾶς Στ*. Ἰωάννινα.
(Λεξ. Ἱστορίας καὶ Γεωγρ. τόμ. Β' σ. 1708—1711 8ον Κ/πολις).
- » *Βρετὸς Α*: *Νεόφυτος Δούκας*.
(Λεξικὸν Ἱστορ. καὶ Γεωγρ. Βουτυρᾶ τόμ. Β' σ. 537—542, 8ον Κ/πολις).
  - » *Cuno*. Forschungen in Gebiete Völkerkund. I Die Skythen. Berlin.
(ὁ συγγρ. ἰσχυρίζεται, ὅτι οἱ σλάβοι ἔξω ἀνέκαθεν εἰς τὴν Βαλκανικὴν ἀλλ' ἀνάμεικτοι μετ' ἄλλων φυλῶν).
- 1871 *De Rada Giuseppe*. Grammatica della lingua albanese. Firenze.
- » *Ῥάδος Στέφ. Α*. Λόγος ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὰς ἐξετάσεις τῆς ἐν Ἰωαννίνοις Ζωσ. Σχολῆς.
(Ἑλλ. Φιλολ. Σύλλογος Κ/πόλεως τόμ. Β' σ. 315—338, 4ον).
- 1872 *Γεδεῶν Μαν*. Καθαίρεσις Μεθοδίου τοῦ Ἀνθρακίτου ἐν ἀντιβολῇ πρὸς τὸ κείμενον τοῦ Ὑψηλάντου.
(Ἀνέκδοτος ἐγκύκλιος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου Γ' (1727) Κων/πολις 8ον σ. 14—15. Τὸ πρῶτον ἢ περίφημος αὕτη καθαίρεσις ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Ἀραβανινοῦ ἐν τῇ Πανδώρα, εἶτα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἀληθεῖα καὶ τελευταῖον εἰς τὰ Ἐγγράφα Πατριαρχικὰ Γ.).
- » *Grote*. History of Greece, London (ἔκδ. δ') τόμ. I—X).
  - » *Kiepert H*. Neuer Atlas von Hellas.
  - » *Χόπφ Κάρολος*. Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι. Ἀνασκευὴ τῶν θεωριῶν Φαλλμεράιερ μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ Φραγκ. Ζαμβάλδη καθηγητοῦ ἐν Βενετίᾳ, 8ον σ. 5' 110.
(Βιβλ. Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης).

- 1873 *Europe(l') orientale*. Son état présent, sa reorganisation avec deux tableaux ethnographiques et politiques et une Carte.
Tchèques—Polonais, Madgyars, Slovènes—Croatss—Serbes, Roumains, Bulgares, Albanais, Hellènes, Paris.
(Βιβλ. Ἑλληνικῆς Βουλῆς).
- » *Ζαλοκώστας Ε. Γ.* Τὰ ἅπαντα—, ἔκδοσις β' Ἀθήναι.
(Μάρκος Μπότσαρης σ. 401. Βιβλ. Ἑλληνικῆς Βουλῆς).
  - » *Κανονισμὸς τῆς ἐν Ἰωαννίνοις Λέσχης «Ἡ Πρόοδος».* Ἰωάννινα.
(Βιβλιοθ. τῆς Ἱστορ. καὶ Ἑθνολ. Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι).
- 1874 *Fick Aug.* Zum makedonischen Dialect.
(Kuhn's Zeitschrift τόμ. XXII).
- » *Fick Aug.* Di epirotischen Inschriften von Dodone.
(Reizenberer's Beiträge τόμ. III).
  - » *Πυκαῖος Ἀντ. Ι.* Ἑλληνισμὸς καὶ Χριστιανισμὸς, Κόρινθος.
(Κατὰ τὸν Α. Ραγκαβῆν : Περίληψις ἱστορίας τῆς Νεοελληνικῆς Φιλοσοφίας σ. 42, «συνέγραψε περὶ Ἀλβανῶν, οὗς Πελασγούς θεωρεῖ»).
- 1875 *Fligier.* Beiträge zur Ethnographie Kleinasiens und der Balkahalbinsel, Breslau.
- » *Jirecek Const.* Geschichte der Bulgaren, Prag. 8ον σ. XV, 585.
(Βιβλιοθ. Πανεπιστ. Θεσσαλονίκης).
  - » *Meyer G.* Zur makedonischen Sprachfrage.
(Flekeisen's Jahrbücher).
  - » *Μπότσαρη Μ.* (Περὶ) Τὰ δάκρυα τῆς χήρας τοῦ —. Ἀθήναι 8ον.
(Βιβλ. Ἑλληνικῆς Βουλῆς).
  - » *Romanin.* Lezioni di storia Veneta, Firenze, τόμ. I—II.
- 1876 *Crousse Fr.* La péninsule Gréco - Slave, Bruxelles.
- 1876, 1878 *Kiepert H.* Ethnographische Uebersichte des europäischen Orients, Berlin (β' ἔκδοσις τῷ 1878).
- 1876 *Boesser.* Das Klima von Janina (*Mommsen's* Griech. Jahreszeiten Heft IV, Schleswig).
(Βιβλιοθ. Ἑλληνικῆς Βουλῆς).
- » *Παπαρρηγόπουλος Κων.* Περὶ Σκενδέρβη (Παλιγγενεσία, Ἀθήναι 18 Σεπτεμβρίου καὶ 5 Ὀκτωβρίου).
  - » *Radoj Don Engjell.* Dottrina e Kerscten.
(Τὸ πρῶτον ἔκδοθὲν ἄλβανιστὶ βιβλίον ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Σκόδρας ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν ἰδρυθέντος).
- 1876 *Reclus Elisée.* Nouvelle géographie universelle. I. L'Europe méridionale (Grèce, Roumanie, Serbie, Italie, Espagne et Portugal). Paris.

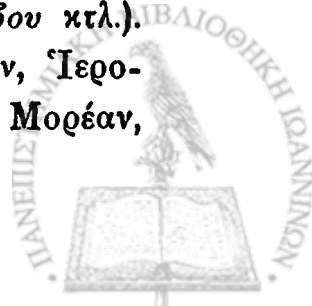

- 1877—1878. *Droysen*. Geschichte des Hellenismus. Gotha. Τόμ. I—III (ἔκδ. β').
- » *Fligier*. Zur prähistorischen Ethnologie der Balkanhalbinsel. Wien. 8ον.
  - » *Grigorovich*. Očerok Puteshestvia po Evropeiskoj Turcii. Μόσχα.
(Ἐν τῷ Β' μέρει σ. 47 ὁ ῥῶσσος οὔτος δημοσιεύει δύο ἔγγραφα τοῦ Ἰωάννου Καστριώτου καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ. Εἶναι ὁ μόνος ῥῶσσος ὁ ἀσχοληθεὶς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀλβανίας).
  - » *Jirecek Const.* Die Heerstrasse von Belgrad nach Constantinopel und die Balkanpässe, Prag.
  - » *Benloew Louis*. La Grèce avant les Grecs. Paris.
  - » *Synvet*. Table ethnographique de la Turquie d'Europe et dénombrement de la population grecque de la Turquie d'Europe de l'Empire Ottoman. Paris.
- 1877 *Ροῦσο Βασίλ. Δ.* Πελασγικά Skip ἀπλᾶ. Ἀλφαθητὰρ μὲ ἠθικὰ ἔδῃ μὲ θρησκευτικά... Βουκουρέστιον 8ον σ. 104. (Βλ. Dituria II, 37, ἐκ τῶν πρώτων ἀλβανικῶν βιβλίων δι' ἑλληνικῶν καὶ τινῶν λατ. στοιχείων γεγραμμένων).
- 1878 *Εἰς Ἑπειρώτης.* Ἡ κοιτὶς τοῦ ἑλληνισμοῦ κτλ. (βλ. ἄνωτ. 1878). Ταῦτα ἐγράφησαν κατὰ τῶν ἐπὶ τῆς Ἑπείρου διεκδικήσεων τοῦ Ἀβδουλ Φράσσαρη κλπ. Ἐκ τῶν ἄρθρων τούτων λαβὼν ἀφορμὴν ἐξέδοτο ὁ Βρετὸς Ἰωάννης τὸ βιβλίον: «Ἀπολογία εἰς τὸ ὅτι ἡ κοιτὶς τοῦ ἑλληνισμοῦ ἡ Ἑπείρος καὶ Ἀλβανία». (Legrand ἀρ. 366).
- *1878 *Γεδεῶν Μαν. Ματθαῖος ὁ Μυρέων.*
(Μνημεῖα μεσαιωνικῆς ἑλλ. ποιήσεως. Ἀπόσπ. ἐκ τοῦ Α' τόμου τοῦ Παρνασοῦ, Ἀθῆναι, 8ον σ. 1γ'—1ς' καὶ 26—29. Ἐνταῦθα (σ. 1ε') καὶ ἡ ἰδιόχειρος ὑπογραφή τοῦ λογίου ἱεράρχου: «Χεῖρ Ματθαίου μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου ἐκ Πωγωνιανῆς»).
- » *Kiepert H.* Zur Ethnographie von Epirus.
(Zeitschr. d. Berl. Gesellsch. für Erdkund XIII σ. 250 ἔ.).
  - » *Kiepert H.* Notice explicative sur la Carte ethnographique des pays helléniques, slaves, albanais et roumains. Berlin.
- 1878 *Κοντονίκας Φώτης.* Αἱ κατὰ τῆς ἡπειρωτικῆς ἐπαναστάσεως ἀντενέργειαι. Ἀθῆναι.
(Βιβλιοθ. Ἑλληνικῆς Βουλῆς).
- 1879 *Canini M. A.* La questione dell'Epiro. Roma, 8ον.
(Βιβλιοθ. Ἑλληνικῆς Βουλῆς).

- 1880 *Jungg Jak.* Regole grammaticale sulla lingua Albanese, Scutari.
(Οὗτος κατήγετο ἐκ Τυρόλου καὶ πρῶτος ὡς καθηγητὴς εἰσήγαγε τὴν ἄλβανικὴν ἐν τῷ Ἱησουϊτικῷ τῆς Σκόδρας Κολεγγίῳ καὶ εἰργάσθη μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τῆς γλώσσης βλ. *Ditura III* σ. 225).
- » *Chirol Valentine.* Tourist Greek and Turk or Jottings during a Journey through Thessaly, Macedonia and Epirus in the Autumn of 1880 by—with frontispice and map *William Blackwood and Sons*, Edimburg and London 8ον, σ. VI, 276.
(Μετ' εἰκόνοσ τοῦ φρουρίου τῶν Ἰωαννίνων καὶ χάρτου τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου. *Περὶ Ἀλβανίας* κεφ. XIII, σ. 181 ἔ. *Περὶ τοῦ ἄλβανικοῦ Συνδέσμου τῆς Πρισρένης* σ. 251—267. βιβλ. *Midh. Frasheri*).
- 1880 *Pitsch* (βλ. ἄνωτ. 1880). Κατὰ τὸν σ. οἱ Ρουμᾶνοι εἶναι οἱ ἐκρωμαϊσθέντες Δᾶκες καὶ Γέται. Μόνον ἡ Μοισία καὶ Θράκη δὲν ἐξερωμαϊσθήσαν καὶ ἀποτελοῦσι τὴν ἀκραιφνῆ Θρακοϊλλυρικὴν φυλὴν. Οἱ δὲ παρὰ τὴν ἀριστερὰν τοῦ Δουνάβεωσ ὄχθην οὐδεμίαν συγγένειαν ἔχουσι πρὸς τοὺς Βλαχρῶνους τῆς Μακεδονίας καὶ Ἑπείρου. Σπουδαία ἱστορικὴ καὶ ἐθνολογικὴ ἐργασία.
- 1880-1890 *Thomas.* *Diplomatarium Veneto-Levanticum 1300-1454.* (Τόμ. V καὶ IX τῶν *Monumenti storici pubblicati dalla R. Deputazione Veneta di Storia patria, Venezia.* Ὑπάρχουσι πλεῖστα ἔγγραφα σχετικὰ τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑπείρου καὶ Ἀλβανίας κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, καὶ δὴ περὶ τοῦ *Σκενδέρβη*).
- 1881 *Στουρνάρης.* Ὀδοιπορικὸν Θεσσαλίας καὶ Ἑπείρου σ. 27 (πρὸ βλ. *Βύρχνερ*).
- » *Mémoire des Epirotes et des Thessaliens établis à Athènes en leur propre non et au nom de leurs compatriotes les chrétiens de l'Épire et de la Thessalie.* Athènes, 4ον.
(Βιβλιοθ. Ἑλληνικῆς Βουλῆς).
- 1882 *Κουτσαλέξης Α. Π.* Διαφέροντα καὶ περίεργά τινα ἱστορήματα (Περὶ Ἀλῆ Πασᾶ), Ἀθῆναι.
- » *Makushev V.* *Monumenta historica slavorum meridionalium vicinorumque populorum, deprompta e tabulariis et bibliothecis Italicis,* τόμ. I—II. Belgrad.
- » *Παπαγεωργίου Σπ.* (βλ. ἄνωτ. 1882 *Μηλοῖτου Ἰακώβου* κτλ.). Περιλαμβάνει τὴν κάτω Ἰταλίαν, Κύπρον, Ἀλεξάνδρειαν, Ἱεροσόλυμα, Ῥόδον, Κρήτην, Σάμον, Κ/πολιν, Ἀρχιπέλαγος, Μορέαν, Κέρκυραν, Ναύπακτον, Ἑπείρον, Ἀλβανίαν κτλ.
(Πρὸ βλ. καὶ *Legrand* ἀρ. 431).

- 1882 *Babbi, Don Pascko*. Vakinat e t' ligs kèrsceme e t' ligs rée. Skodër.
- 1882—1894 *Naço Nikolla*. Shqiperi.
(Ἐφημερίς ἐκδοθεῖσα ἐν Βουκουρεστίῳ Ἀλβανιστί).
- 1884 *Hobb*. Chart of the Adriatic Sea.
- 1885 *Klaié*. Geschichte Bosniens von den ältesten Zeiten bis zum Verfalle des Königreiches. Leipzig.
(Μετάφρασις ἐκ τῆς Κροατικῆς ὑπὸ *Bojnieie*).
- » *Kayser Fr.* Papst Nicolaus V. (1447—1455) und das Vordringen der Türken.
(Historisches Jahrbuch im Auftrage des Görres—Gesellschaft. München. Εἶναι ὁ πάπας ὁ ἐξεγείρων καὶ προωθῶν τὸν *Σκενδέρβηγ* κατὰ τῶν Τούρκων ὑπισχνούμενος ἅπερ οὐδέποτε ἐξεπλήρωσεν).
  - » *Tuma A.* Die östliche Balkan—Halbinsel. Wien.
- 1886—1887 *Tajani F.* Le storia albanesi compilate epoca. II—IV, Salerno.
(Βιβλ. ἑλλ. Βουλῆς).
- 1887—1888 *Curtius Ern.* Griechische Geschichte, (ἔκδοσις 5') τόμ. I—III, 8ον Berlin.
(Ἑλληνικὴ μετάφρασις ὑπὸ Σ. Λάμπρου ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ *Μαρασλή*).
- *1887 *Καμπούρογλου Δημ. Γρ.* Ἡ κάθοδος τῶν Ρουμελιωτῶν (=τῶν Ἀλβανῶν).
(Ἐβδομάς τόμ. Δ' ἀριθ. 38 καὶ 40, 4ον Ἀθῆναι).
- » **Κ[ανελλίδης] Π[έτρος]*. Περὶ Μάνης καὶ Μανιατῶν.
(Ἐβδομάς τόμ. Β' Περ. Β' φυλ. 21, σ. 1—2. φυλ. 22, σ. 1—2. φυλ. 23, σ. 1—3. φυλ. 24, σ. 1—3. φυλ. 25, σ. 1—2. φυλ. 26, σ. 1—3. φυλ. 31, σ. 1—2. φυλ. 33, σ. 2—3. φυλ. 34, σ. 1—3. φυλ. 35, σ. 1—2. φυλ. 37, σ. 1—3. φυλ. 38, σ. 3—4. 4ον Ἀθῆναι). Βλ. ἄνωτ. 1887.
Εἶναι γνωστὴ ἡ γνώμη τοῦ Σάθα κ. ἄ. περὶ μετοικήσεως Ἀλβανῶν ἀντὶ Σλάβων εἰς Πελοπόννησον κατὰ τὸν Μεσαίωνα· ὁ συγγραφεὺς, ὁ γνωστὸς δημοσιογράφος καὶ διευθυντὴς τοῦ «Κράτους», προσάγει σπουδαιότητας μαρτυρίας περὶ τούτου καὶ δὴ περὶ τῆς εἰς Μάνην ἐγκαταστάσεως αὐτῶν (φυλ. 37—38), ὥστε ὡς ἐκ τῆς ταυτότητος τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων θεωρεῖ τοὺς Μανιάτας τοῦτ' αὐτὸ ἐξελληνισθέντας Ἀλβανούς!
  - « *Κ[ανελλίδης] Π[έτρος]*. Αἱ Σλαβικαὶ ἐποικίσεις.
(Ἐβδομάς τόμ. Δ' Περιοδ. Β' φυλ. 39, σ. 1, 4ον Ἀθῆναι).
- 1887 *Gelcich J.—Thalloczy L.* Diplomatarium relationum rei-publicae Ragusanae cum regno Hungariae. Budapest.
- » **Δαυριώτης Ἀλέξ.* Ἰωσήφ Τορνόβου.
(«Ἐκκλησ. Ἀλήθεια» τόμ. Δ' σ. 253—261, 8ον Κ/πολις. Οὗτος κατήγετο ἐκ Δρόβιανης τῆς Ἀλβανίας. Παραιτησάμενος τὸν θρόνον ἐγκατεβίωσεν εἰς Λαύραν τοῦ Ἄθωνος, ἔνθα σώζονται διάφορα ἔργα ἐν χειρογράφοις καὶ δὴ τὸ ψαλτήριον εἰς μέτρον Ἰαμβικόν).

*Αρχή: Μακάριος πᾶς ἀσβῶν ἐκδρὰς τρίβους.
καὶ τῶν ἀσβῶν τὰς ὁδοὺς παρεκκλίνας.

Θεωρεῖται εἰς τῶν λογιωτέρων καὶ ἐναρέτων ἱεραρχῶν τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ).

1887 *Barone Nicola*. Notizie storiche tratte dal registi di cancelleria di re Carlo III di Durazzo. Napoli.

› *Παυλίδης Θ.* Ἡμερολόγιον τῶν Ἑλλήνων. Βουκουρέστιον.

› *Χόπφ Κάρολος*. Βιογραφία Ἰωάννου Μουζάκη ὑπὸ —, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ. (Βιβλ. ἑλλην. Βουλῆς).

(Τὸ α' ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ *Hopf* ἰταλιστὶ ἐν τῷ *Chroniques Greco—Romanes*, Berlin 1873 ὑπὸ τὸν τίτλον: «*Historia e genealogia della casa Musachia scrittada Giovanni Musachio despoto d'Epìro a suoi figli nel 1510*». βλ. XXXIII—XXXV).

1888 *Colocci Adriano*. Lettere Elleniche. Milano.

› *Pecz Alexander*. Die griechischen Kaufleute in Wien. (Ἀπόσπ. ἐκ τῆς N. Fr. Presse τοῦ *Christ. Reisser*).

1889 *Vlastos Et*. Grecs et Turcs, Marseille.

(Περὶ Ἀλβανῶν σ. 209. Βιβλ. ἑλλην. Βουλῆς).

› *Γεωργιάδης Ἐμ. I.* Ζίτσα ἡ κωμόπολις τῆς Ἑπείρου. Πατριδογραφία. 8ον. σ. 56, Ἀθήναι.

*1889—1890 *Δαπαθιώτης Δ. I.* Ἀλῆ Πασᾶς.

(Ἐγκυκλ. Λεξικὸν ἐπιμελεῖα Πολίτου τόμ. Α' σ. 600—605, 8ον Ἀθήναι.

1890 *Philipson A.* Bericht über eine Reise durch Nord- und Mittel- Griechenland.

(Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin τόμ. 25, σ. 389 ἑ.).

1891 *Περιοδικόν*. Elçija ἢ Lajmtari i Zëmres se Jesu Krishtit.

(Ἐκδίδεται μέχρι τοῦ νῦν ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν ἐν Σκόδρα καὶ εἶναι τὸ ἀρχαιότερον περιοδικὸν εἰς ἀλβανικὴν γλῶσσαν).

› *Milchhoffen*. Attika und seine heutigen Bewohner.

(Deutsche Rundschau τόμ. 69 σ. 257 ἑ. Πραγματεύεται περὶ τοῦ χαρακτήρος, τῶν οἰκίσεων καὶ τῶν ἔργων τῶν Ἀλβανῶν τῆς Ἀττικῆς ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἑλληνοφώνους τῆς χώρας κατοίκους).

› *Χένορολ*. L'empire Valacho - Bulgare.

(Revue historique τόμ. 47).

› *Philipson A.* Der Peloponnes.

(Περὶ σπουδαστον ἔργον διὰ τὰς ἀκριβεῖς εἰδήσεις περὶ τῶν κατοίκων καὶ τῆν τοπογραφίαν).

1892 *Ῥωμανὸς I.* Δημοσία Κερκυραϊκὴ προᾶξις λατινιστὶ συντεταγμένη περὶ ἀποδόσεως ἐθελοδούλων ἐκ Βαγενετίας (=Φιλιάτες) τῆς Ἑπείρου δυναστεύοντος ἐν Κερκύρα τοῦ Ταραντίνου ἡγεμόνος *Φιλίππου Β'* μετὰ βραχείας εἰσαγωγῆς. Κέρκυρα.

1893 *Cerone F.* Chronica Ragusina Junii Restii (ab origine urbi usque ad annum 1451) item Joannis Gundulae

(1451—1484) Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium. Napoli.

(Archivio storico per le province Napoletane τόμ. XXV Scriptores τόμ. II).

- 1893 *Ἰ[δρωμένου] Μ. Σ.* Ἐγγραφα περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Παργίων καταθέσεως τῶν ἁγίων εἰκόνων καὶ σκευῶν τῆς ἐν Πάργῃ ἐκκλησίας. Κέρκυρα.
- *Baldacci A.* Riordi di un viaggio botanico fra Prevesa e Janina.
(Bullet. della societ. Bot. Italiana σ. 84 ἐ.).
  - *Νοβακoviτch Stojan.* Σέρβοι καὶ Τοῦρκοι κατὰ τὸν ἰδ' καὶ ἰε' αἰῶνα. (Σερβιστί). Βελιγράδιον.
(Ἐγένετο καὶ γερμανικὴ μετάφρασις τῷ 1897 ἐν Σεμλίνῳ).
- 1893—1895 *Thomaschek, W.* Die alten Thraker. I. Übersicht der Stämme. II Die Sprachreste.
(Τὸ σπουδαῖον τοῦτο ἔργον, ὃπερ ἀπέτέλεσε τὴν βάσιν τῆς Θρακολογίας, καὶ οὐ ἀνώτερον δὲν παρουσιάσθη, ἐδημοσιεύθη δυστυχῶς εἰς περιοδικὸν τὸ Sitzungsber. d. Kais. Akad. d. Wissenschaften in Wien, philol.—histor. Classe τόμ. 128,4. 130,2.131,1. Ὁ σ. τοὺς Θρακᾶς ἐν οἷς περιλαμβάνει καὶ τοὺς Ἰλλυρικοὺς τάσσει εἰς τὸ ἀνατολικὸν συγκρότημα μετὰ τῶν Σλάβων καὶ οὐχὶ εἰς τὸ δυτικὸν μετὰ τῶν Ἑλλήνων· βλ. τόμ. 130 σ. 36 καὶ 41).
- 1893 *Warsberg von, Alex. Freih.* Eine Wallfahrt nach Dondona. Graz.
- 1894 *Βασιλιέβσκι Β.* Βασιλείου Ἀχριδηνοῦ ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, ἀνέκδοτος ἐπιτάφιος λόγος ἐπὶ Εἰρήνῃ τῇ ὁμοζύγῳ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ Κομνηνοῦ.
(Βυζαντ. Χρονικά Α' σ. 55—133, 8ον μέγ. Πετρούπολις).
- *Vasiliev A.* Περὶ τῆς μὴ σλαβικῆς καταγωγῆς τοῦ Μ. Ἰουστινιανοῦ.
(Βυζαντ. Χρονικά Α' σ. 469—492, 8ον μέγ. Πετρούπολις· ἀποδεικνύει ἅμα τὴν πλαστότητα τοῦ ὑπὸ Βογομίλου βίου τοῦ Ἰουστινιανοῦ).
  - *Meyer G.* Neugriechische Studien II. Die Slavischen, Albanischen und Rumänischen Lehnworte im Neugriechischen.
(Sitzungsber. der. phil. hist. Classe der K. Akad. d. Wissenschaften in Wien CXXX).
  - *Baldacci A.* Rivista critica della collezione botanica fatta nel 1892 in Albania, estratto dalla Malpighia.
- 1894—1895 *Weigand G.* Die Aromunen. Ethnologisch-philologisch-historische Untersuchungen über das Volk der sogenannten Makedo-Romanen oder Zinzaren. Τόμ. II, σ. XII, 344 (1895). Land und Leute. Τόμ. II, σ. XVIII, 383

- (1894). *Volksliteratur der Aromunen.* (βλ. ἄνωτ. 1894—5).
Leipzig.
- 1895 *Μυστακίδης Ν. Γ.* Πραγματεία περὶ Δρόβιανης.
(Φωνὴ τῆς Ἑπείρου ἀρ. 159, 160—165, Ἀθήναι).
- » *Παναγιωτίδης Δ. Ν.* Τοπογραφικαὶ σελίδες. Τὰ Ἰωάννινα.
(Νεολόγος ἀρ. 7631—7632).
  - » *Riggi F.—Bruzzano L.* Proverbi di Falconara.
(La Calabria τόμ. VII σ. 43).
  - » *Χριστοβασίλης Χρ.* Τ' αὐτιά τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Παρά-
δοσις τῶν Κουρεντοχωριῶν τῆς Ἑπείρου.
(Ἔστια, εἰκονογραφημένον σ. 183—184, 4ον, Ἀθήναι).
- 1896 *Ἀλεξούδης Ἀνθιμος Ἀμασειας.* Σύντομος ἱστορικὴ περιγραφὴ
τῆς Ἀπολλωνίας πάλαι ποτὲ τῆς Νέας Ἑπείρου.
(Κωνσταντινούπολις, ἔφημερίς, ἀρ. 108, 112, 114).
- » *Βασιλιέσκι Β.* Epirotica, saeculi XIII.
(Ἐπιστολαὶ διύφοροι τοῦ *Ναυπάκιου Ἰωάννου*, καὶ ἕτεροι πρὸς αὐτόν, ὡς καὶ
πατρ. σιγίλλια καὶ ἐν χρυσόβουλλον τοῦ Θεοδώρου Δούκα, ἐν ὄλφ 29 σπου-
δαιοτάτου περιεχομένου. Βυζ. Χρονικά τόμ. Γ' σ. 233—299, 8ον Πιτρούπολις).
  - » *Κεραμεύς Ἀθ. Παπαδόπουλος.* Γράμμα Ἱερεμίου Α' (1530).
περὶ προσαρτήσεως τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Πεκίου τῇ τῶν Ἀχριδῶν,
ὡς ἦν ἀπ' ἀρχῆς.
(Βυζ. Χρον. Γ' 118—120, Πετρούπολις).
  - » *Κωνσταντινίδης Ν. Θεόδουλος.* Βιογραφία Γ. Ἀδέρωφ ἐν τρισὶ
γλώσσαις ἑλληνικῇ, γαλλικῇ καὶ ἀγγλικῇ. Ἀθήναι, 8ον.
(Βιβλιοθ. ἑλλ. Βουλῆς).
  - » *Kretschmer Paul.* Einleitung in die Geschichte der
griechischen Sprache.
(Ἐνταῦθα πραγματεύεται περὶ τῆς Μακεδονικῆς καὶ Θρακο-Ἰλλυρικῆς δια-
λέκτου τοῦ μεγάλου γλωσσολόγου).
  - » *Medarto Morici.* Lettere inedite di *Ciriaco d' Ancona*
(1438—1440), Pistoia, tiori e Biagini σ. 30, 8ον.
(Βιβλιοκρ. ἐν *Revue de l' Orient latin* VI, (1898), σ. 588. *Byzant. Zeit-*
schr. τόμ. IX (1900) σ. 603).
  - » *Baldacci A.* Rivista della collezione botanica fatta nel
1895 in Albania.
(Bull. del' herbar *Boissier* τόμ. IV ἀρ. 9).
  - » *Παναγιωτίδης Δ. Α.* Ἡ Φωτικὴ ἐν Παραμυθία.
(Ἑλλ. Φιλολ. Σύλλογος Κ/πόλεως τόμ. XXVI σ. 26—38, 4ον.)
- 1897—1899 *Doda V.* Shqiperia.
(Ἀλβανικὴ ἔφημερίς ἐκδοθεῖσα ἐν Βουκουρεστίῳ).
- 1897 *Goetz. L. K.* Geschichte der Slavenapostel *Konstantinus*

(Kyrillus) und *Methodius*, Quellenmässig untersucht und dargestellt, Gotha, *Andreas Perthes*, σ. VIII, 272 8ον.

(Βιβλιοκρ. ἐν Βυζ. Χρονικοῖς Πετροπόλεως τόμ. Ζ' 1900 σ. 113—134 ὑπὸ Ν Λαμπρόφ).

1897—1898 *Baldacci A.* Rivista della collezione botanica fatta nel 1895 in Albania.

(Nuovo giorn. Botanico Italiano, τόμ. IV, ἀριθ. 4, V ἀριθ. 1).

1897 *Philipson A.* Thessalien und Epirus, Berlin.

(Ἀποσπάσματα τοῦ ἔργου τούτου τοῦ διακεκριμένου ἐπιστήμονος ἐδημοσιεύθησαν ἐν μεταφράσει ὑπὸ Γ. Σταυρίδου ἐν τῷ «Κήρυκι Ἰωαννίνων» τῷ 1924).

1897—1927 *Weigand G.* Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache an der Universität Leipzig.

(Τὸ σπουδαῖον βαλκανικὸν τοῦτο περιοδικὸν τοῦ μεγαλυτέρου βαλκανολόγου ἐξεδόθη ἐπὶ 30ετίαν ὄλην (ὁ τελευταῖος τόμος, ὁ 30ὸς, περιέχει τὸ Εὐρστηριον), καὶ περιλαμβάνει τὰς ἐργασίας τοῦ τε καθηγητοῦ καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ διὰ τὴν ἐξερεύνησιν ἰδίᾳ τῆς Ρουμανικῆς καὶ Βουλγαρικῆς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ παντὸς ἄλλου θέματος τῆς βαλκανικῆς φιλολογίας καὶ ἐθνογραφίας, ὅπως ἀκριβῶς δεικνύει καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ 1928 μετονομασία αὐτοῦ εἰς *Balkan - Archiv*, ἔνθα ἐπὶ 3ετίαν ἐδημοσιεύθησαν λαμπραὶ πραγματεῖαι περὶ τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης καὶ τῶν περὶ Μακεδονίας ζητημάτων. Ὁ *Weigand* δυστυχῶς ἀπέθανεν ἐσχάτως).

*1898 Ἀθανασίου Θεόδωρος πρωθιερεύς. Περὶ τῶν ἑλληνικῶν σχολῶν ἐν Ρουμανίᾳ (1644—1821) καὶ περὶ τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν ἐπὶ τοῦ τε θρησκευτικοῦ καὶ πολιτικοῦ ἐδάφους. Ἐναίσιμος διατριβὴ 8ον σ. 192, Ἀθῆναι.

(Ἐκτίθεται ὁ θέσις καὶ ἡ δοῦσις τῶν ἐν Ρουμανίᾳ Ἑπειρωτῶν καὶ Ἀλβανῶν λογίων καὶ πρόκειται τότε τὸ βιβλίον ὡς πειστήριον τοῖς τῶν συμπατριωτῶν διαβάλλουσι τὰ ἑλληνικὰ γράμματα).

» *Fazio Gaet.* Proverbi albanesi.

(La Calabria τόμ. X, σ. 35 ἔ. 45 ἔ.).

» *Medardo Morici.* Sulla cronologia dei viggi di *Ciriaco d' Ancona.*

(Archivio storico Italiano, Serie V. tomo XXII σ. 101—3 Firenze).

» *Μυστακίδης Ν. Γ.* Θεσπρωτικά. Ἠγούμενοι χρηματίσαντες ἐν τῇ κατὰ τὴν Μαλτσιανὴν μονῇ τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

(Ἐκκλησ. Ἀλήθεια τόμ. ΙΗ' σ. 444, 4ον Κων/πολις).

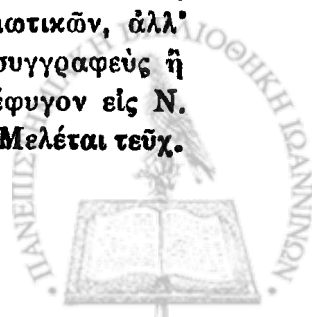
» **Πολίτης Ν.* Σοῦλι.

(Λεξ. Ἐγκυκλοπ. τόμ. 5' σ. 313—316, 8ον Ἀθῆναι).

» *Strauss Adolf.* Die Bulgaren, ethnographische Studien, Leipzig.

» *Weigand G.* Die nationalen Bestrebungen der Balkanvölker, Leipzig.

- 1899 **Ἀλεξούδης Ἀνθιμος Ἀμασειας**. Μονὴ Γερομηρίου.
(Ἐκκλησ. Ἀλήθεια τόμ. ΙΘ' σ. 475—6, 4ον Κων/πολις).
- » **Baldacci A.** Rivista della collezione botanica fatta nel
1896 in Albania.
(Nuovo Giorn. botan. Ital. τόμ. VI).
- *1899 **Nicolaïdes Cl.** La Macédoine. La question Macédonienne
dans l'antiquité, au moyen—âge et la politique actuelle,
Berlin 8ον σ. VIII, 267.
- *1900 **Luarasi Kristo.** Diterëfenesi kombiar, ἔτος Δ' Σοφίε, ne
shtypshkronjst shgipe «Mbrodhësia» 16ον σ. 160, VIII.
- » **Papahagi Pericle.** Din literatura popolarana a Aro-
manilor colectiune formatâ si rinduitâ de—profesor la
scola comerciala romana din Solonic, τόμ. I, σ. XXII 1072,
6ον: II. Materialuri Folkloristice culése si publicate sub
auspicii le Ministerulûi culteror si ivnêtâmintulûi public
prin ingrijirea lûi gr. g. *Tocilescu* membru al Acade-
miêi Ramane etc.
(Ἡ Παπαχαϊζῆς Βερροεὺς συνήθροισε τὸ ὑλικὸν ἐν τῷ Γυμνασίῳ Θεσσαλο-
νίκης προσκομιζόμενον παρὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, διὰ τοῦτο τὸ ἔργον αὐτοῦ
στερεῖται ἀξίας).
- 1901 **Degnanđ A.** Souvenir de la haute Albanie Paris.
(Βιβλιοθήκη Ἑλληνικῆς Βουλῆς).
- 1901—1908 **Drita.** Ἀλβανικὴ ἑφημερὶς ἐκδοθεῖσα ἐν Σόφια.
- 1901 **Beck von Mannagetta—Günther Ritter.** Die Vegeta-
tions — verhältnisse der illyrischen Länder, begreifend
Südkroatien, die Quarnero—Inseln, Dalmatien, Bosnien
und die Hercegovina, Montenegro, Nordalbanien, den
Sandzak Novipazar und Serbien 8ον.
- » **N. A. N.** Fsatrat nde per qark te korçes Sofie.
- *1901 **Tuma A. von Valdikampf.** Militär-geographie mace-
donischen Becken mit den albanesischen küstengebiete.
Wien.
(Ἡ σ. Ἀντώνιος Τοῦμα εἶναι Μοσχοπολίτης. Τὸ σπουδαῖον ἔργον αὐτοῦ.
Griechenland, Makedonien und Südalbanien κτλ. (βλ. Legrand, 519)
ἔξεδόθη ἐν Ἀννοβέρῳ τῷ 1888 καὶ μετεφράσθη ὡς εἶδομεν (βλ. ἄνωτ. 1901)
ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐκδοθὲν ἐν ὀνόματι τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, ἀλλ'
ἢ μετάφρασις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Εὐγενίου Ρίζου Παγκαβῆ. Ὁ συγγραφεὺς ἢ
μᾶλλον οἱ πρόγονοι γνωστοὶ ὑπὸ τὸ παρωνύμιον Ντιούμπα κατέφυγον εἰς Ν.
Πέλλαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βιέννην (βλ. Ζώτων Μολοσσῶν, Ἑπειρ. Μελέται τευχ.
Γ' τοῦ Δ' τόμ. σ. 440).

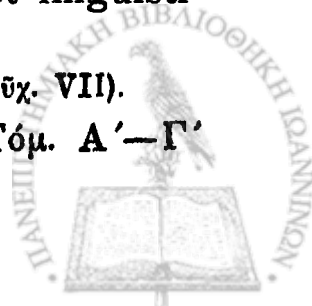

- *1901 **Φιλαδελφεὺς Α.** Ἐγγραφοὶ περὶ τῆς ἰδρυθείσης ἐν Ἄρτη ἑλληνικῆς σχολῆς.
(Ἄρμονια τόμ. Β' σ. 237 ἔ. 8ον, Ἀθήναι).
- 1902—1903. **Cerone F.** *La politica orientale di Alfonso di Aragona.*
(Archivio storico per le province napoletane τόμ. XXVII—XXVIII Napoli. Γνωστὰ αἱ σχέσεις τοῦ βασιλέως Ἀλφόνσου τοῦ Ε' πρὸς τὸν Σκεντέρ-βηγ, καὶ ἡ ἀφοσίωσις τούτου πρὸς ἐκεῖνον).
- 1902 **Χρηστομάνος Α. Κ.** Λόγος ἐπιμνημόσυνος εἰς Γ. Ἀβέρωφ ἐκφωνηθεὶς τῇ 26 Μαΐου 1902 ἐν τῷ ναῶ τῆς Μητροπόλεως. Ἀθήναι 8ον.
- » ***Κρουστάλλης Κ. Δ.** Δυσγράχιον.
(Ἐγκυκλ. Λεξ. ἐπιμελ. Πολίτου Γ' σ. 653—4, 8ον, Ἀθήναι).
- 1903 **Adamidis J.** *Les Pelasges et leur descendants, les albanais. Le Caire.*
(Ἔτερος ὁ σ. παρὰ τὸν ἐν Θ/νίκῃ γνωστὸν δικηγόρον καταγόμενος ἐκ Φράσσαρης καὶ ἐξασκῶν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἱατροῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ).
- » **Degrad.** *Souvenirs de la Haute—Albanie. Paris.*
- » **Gelzer Keimr.** *Wiederaufgefundene Kodex des hl. Klements.*
(Bericht über die Verhandlungen der Königl. sächl. Gesell. der Wissenschaften zu Leipzig. Phil. hist. Klasse. Τόμ. 55).
- *1903 **Petit Louis.** *Actes de l'Athos. II Actes du Pantokrator, Πετρούπολις σ. XIX, 77.*
(Παράρτ. 2 τοῦ Ι' τόμου τῶν Βυζ. Χρονικῶν. Ἐν σ. 46 ὑπάρχει τὸ XV ἔτος 1587 Ἰουλίου. Γράμμα λατινιστὶ γεγραμμένον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν Γαβριὴλ Ἑπειρώτου συνιστῶντος πρὸς Ρουδὸλφον Β' εἰς Πράγαν δύο μοναχοὺς τῆς μονῆς Παντοκράτορος. Ἐν τέλει: *Gabriel miseratione divina archiepiscopus Justiniana primae Achridarum et totiae Bulgariae, Seruiae (sic), Albaniae utriusque Walachiae* (πρώτην φορὰν συναντῶ εἰς τὸν τίτλον τοῦ Ἀχριδῶν τὴν Βλαχίαν). Ἐνταῦθα λέγει ὁ Γαβριὴλ ὅτι εὐρισκόμενος τῷ 1587 ἀπεσταλμένος παρὰ τῷ αὐτοκράτορι συνήντησεν ἐκεῖ τοὺς μοναχοὺς).
- 1904 **Archivio Veneto.** Nuova serie Num. 15, Venezia.
(Περὶ Ἀλβανίας σ. 68ἔ. Βιβλ. Ἑλλην. Βουλῆς).
- » **Durham M. Edith.** *The Struggle for Scutari, Turk, Slav, and Albanien, London.*
(Βιβλιοθήκη Ἑλληνικῆς Βουλῆς).
- » **Fischer Emm.** *Die Herkunft der Rumanien.*
- » **Patsch Karolus.** *Das Sandschak Berat in Albanien.*
(Βλέπε 1904 ἄνωτέρω).
(Schriften der Balkankommission Antiquarische, Ableitung III, Wien).

- 1904 *Schmind J.* The Chronicle of Morea. Τὸ χρονικὸν τοῦ Μορέως κτλ. London, σ. XCII 640, 8ον.
(Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης).
- 1905—1906 Ἄσπηρ—Ἀλέξανδρος (= Ἀστέριος Ἀστερίου καὶ d' A-pire 1913).
(Ἀναίρεσις τῶν περὶ Ἑπείρου καὶ Ἀλβανίας τοῦ Ἰταλοῦ Βαλνιάκη. Φῶς τῆς Ἑπείρου, Ἄρτα. Ὁ σ. ἐδημοσίευσε περὶ Ἑπείρου διαφόρους μελέτας καὶ εἰς τὰς ἐφημερίδας «Κράτος», «Φωνὴ τῆς Ἑπείρου» καὶ τὸν «Ἑλληνισμὸν» κ. ἄ. ἀπὸ τοῦ 1900—1908).
- 1905 *Latin (un).* Confederation orientale comme solution de la question d'Orient par le Paris.
(Βιβλιοθήκη Ἑλληνικῆς Βουλῆς).
- » *Pavolini Paulo E.* Canti popolari Greci tradotti ed illustrati da *Nicolo Tommaseo* con copiose aggiunte ed una introduzione per cura di—.Milano—Palermo—Napoli 8ον σ. 200.
(Βιβλιοκρ. ὑπὸ Σ. Λάμπρου ἐν Ν. Ἑλληνομν. Τομ. Β' σ. 382—384).
- 1906 *Adamovitsch L.* Die Panzerföhre in Pindus Gebiete.
(Oest. Bot. Zeitschrift).
- » *Cvijic C.* Remarques sur la Ethnographie de la Macédoine.
(Annales de Géographie, Paris).
- » *Fraser John T.* Pictures from the Balkans. London—Paris—New York.
- » *Dara Gabriello.* Kenka e sprasme e *Balles.* Vjerse e pa leçiture e —katazare. Ne shtypeshkronjset te Sepen te kalioit. Catane 8ον σ. 277.
(Ὁ *Balla*, οὗ ὁ βίος καὶ ἡ δρασις ἐκτίθεται ἐν τῷδε τῷ ποιήματι, ἦν σύγχρονος τοῦ Σκενδέρβη καὶ μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀλβανίας εἰς τοὺς Τούρκους ἐλθὼν εἰς Πάνορμον κατόκησεν εἰς τὸ Palazzo-Adriano. Ἀνάλυσιν τοῦ ποιήματος μετὰ λεκτικῶν καὶ γραμματικῶν παρατηρήσεων ἐποίησατο ὁ *Xhuvanë* ἐν *Dituria II* (1927) σ. 309—313 καὶ 340—346).
- » *Pellegrini Battista.* Verso la guerra. Ii dessidio fra l'Italia e l'Austria. Roma.
(Βιβλ. Ἑλλ. Βουλῆς).
- 1907 *Apostolides V.* Le Dr. Les Pelasges, les Hellènes et les Albanais dans leurs rapports ethnologiques et linguistiques. La Caire. 8ον, σ. 38.
(Ἀπόσπ. ἐκ τοῦ Bulletin de l'Institut Égyptien serie 4, τεύχ. VII).
- 1907—1908 Βαλαωρίτου Ἀριστοτέλους. Βίος καὶ ἔργα. Τόμ. Α'—Γ' σ. ια' 567, 368 καὶ 422, 8ον, Ἀθήναι.
(Βιβλιοθήκη Μαρασλή).

- 1907 *Βελανιδιώτης Ἰεζεκιήλ.* Ὁ ὀλοκαυτωθεὶς κατὰ τὴν ἔξοδον ἐν Μεσολογγίῳ ἐπίσκοπος Ῥωγῶν Ἰωσήφ.
(Ἑλληνισμὸς τευχ. 79 Ἀθῆναι).
- » *Κληρονόμος Δ. Θ.* Ὁ Χούχουλο — Γεώργας. Ἀλβανικὸν ἄσμα καὶ παραμύθι.
(Εἰκονογραφημένη Ἑστία σ. 109 ἔ. Ἀθῆναι).
  - » *Πάλλης Ἀλέξ.* Τὸ ἀρβανίτικο ζήτημα.
(Γράμμα σ. 3).
  - » *Παναγιώτης Δ.* Ἡ μονὴ Ῥαγίου ἐν τῇ μητροπόλει Παραμυθίας καὶ Φιλιατῶν.
(Ἑλλ. Φιλολ. Σύλλογος Κ/πόλεως, τόμ. ΚΘ' σ. 288—295, 4ον).
  - » **Regel W.—Kurtz E.—Korabier B.* Actes del' Athos. IV Actes de Zougraphou. Πετρούπολις 8ον σ. 213.
(Ἀπόσπ. ἐκ τῶν Βυζ. Χρονικῶν τῆς Πετρούπολεως Παράρτ. 1 τοῦ ΙΓ' τόμ. Acte LVIII σ. 130—132. Σιγίλλιον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν Συμεὼν (1550), δι' οὗ χειροτονεῖται μητροπολίτης Σκοπίων Βράνιας καὶ Ζελληγκόβου ὁ τέως καθηγούμενος τῆς ἐν Ἀθῶν μονῆς τοῦ Ξενοφώντος Κλημέντιος. Acte LIX σ. 132—134. Σιγίλλιον Παῖσιον Ἀχριδῶν (1566), δι' οὗ ὀρίζονται τὰ δικαιώματα τῶν ἱερέων ἐν τῇ ὑπ' αὐτῶν μητροπόλει Ἰταλίας καὶ τῶν ἀλλαχοῦ ἀποικιῶν Γραικῶν τε καὶ Ἀλβανικῶν. Acte LX σ. 135—139. ἕτερον τοῦ αὐτοῦ σιγίλλιον, δι' οὗ ἐκλέγεται μητροπολίτης Ἰταλίας κτλ.» ὁ Κοριτζῆς Τιμόθεος (1566).
- *1907 *Χρηστοβασίλης Χρ.* Ἐξ ἀφορμῆς ἐνὸς βιβλίου. Οἱ Ἀλβανοὶ ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ 1320—1821.
(Παναθήναια τόμ. ΙΔ' σ. 106—111, 4ον Ἀθῆναι).
- 1908 *Ἀλκαῖος Θεοδ.* Θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. Τραγωδία εἰς πράξεις τρεῖς.
(Ἀθῆναι. Βιβλιοπ. Μ. Σαλιβέρου 8ον μικρ. σ. 52).
- » *Virgili Arnadori G.* La questione Rumeliota, Macedonia, vecchia Serbia. Vitondo.
(Βλ. Τὸ κεφ. Albania, Epiro e la politica Italiana. Τὸ ὀγκῶδες τοῦτο σύγγραμμα ἐνεποίησε πάταγον εἰς τὸν τόπον, ἐκδυθὲν μάλιστα κατὰ τὴν κρισιμωτέραν περίοδον τοῦ μακεδ. ἀγῶνος). Βλ. ἄνωτ. 1908.
  - » *Cvijic C.* Grundlinien der Geographie und Geologie von Makedonien und Altserbien.
(Petersmann's Mitteilungen).
  - » *Γιανναγκᾶς Γενν.* Ἡ αἴρεσις καὶ τὸ τάγμα τῶν Βεκτασιτῶν.
(Πάνταϊνος Τόμ. Α' σ. 55—59, 103—5, 133—134 Ἀλεξάνδρεια, 8ον).
  - » *Frech F.* Geologische Forschungen in Nord Albanien.
(Mitteilungen der K. geopr. Gesell. in Wien I).
  - » *Ἡλιόπουλος Χρ. Α.* Γεωγραφικὰ ἱστορήματα (ἀρχαία γεωγραφία τῆς Ἰλλυρίας).
(Πινακοθήκη Τομ. ΙΕ' σ. 143—144, 158—160, 6ον Ἀθῆναι).

- 1908 *Jacob G.* Beiträge zur Kenntniss des Derwischordens der Bektaschis. Berlin.
(Türkische Bibliothek Tom. 9).
- 1908—1913 *Jorga N.* Geschichte des Osmanischen Reiches nach den Quellen dargestellt τόμ. I, σ. XIX, 486. II, σ. XVII, 453. III, σ. XIX, 479. IV, σ. XVIII, 512. V, σ. XIX, 633. 8ον Gotha.
(Βιβλιοθ. Πανεπιστημ. Θ/νίκης).
- *1908 *Δάμπρος Σπ.* Ἀρχιδουκὸς τῆς Αὐστρίας Λουδοβίκου Σαλβατόρ, Parga.
(Βλ. ἄνωτ. 1907, 1908. Βιβλιοκρισία ἐν Ν. Ἑλληνομνήμ. Τόμ. Ε' σ. 120 ἔ. 352 ἔ. Ἀθήναι, 8ον. Ἐτέρα βιβλιοκρ. ἐδημοσιεύθη ἐν «Ν. Ἡμέρα» τῆς Τεργέστης 1907, ἀρ. 1722).
- » *Δαμπρυνίδης Μιχ.* Ἀπόπειρα ἀλώσεως τοῦ Ναυπλίου ἀποτυχούσα.
(Ἀθήναι, Μηνιαῖον Παραρτ. Α' σ. 225—229, 4ον. Τὸ Ναύπλιον ὑπῆρξε τὸ κέντρον τῶν Ἀλβανῶν τῆς Πελοποννήσου, ὅθεν ἐξώρμησε καὶ ὁ Κροκόδειλος Κλαδάς ὁ πρωτομάρτυς τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως).
  - » *Μουφιτ Ἀχμέτ.* Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Κ/πολις.
(Τὸ σύγγραμμα τοῦτο τοῦ διασήμου Τούρκου ἱστορικοῦ ἐξεδόθη τουρκιστί).
- *1908—1910 *Σκοτιδης Ν.* Ἡ Βορειοδυτικὴ Ἑπείρος καὶ οἱ Ἀλβανοί.
(Παναθήναια, τόμ. ΙΕ' σ. 297—300, ΙΖ' σ. 218—220 6ον Ἀθήναι).
- *1908 *Σκοτιδης Ν.* Οἱ Μπεκτασλῆδες Ἀλβανοὶ καὶ ὁ Μπαμπᾶ Ἀλῆς.
(Παναθήναια, τόμ. ΙΕ' σ. 273—274, 6ον Ἀθήναι).
- 1909 *Garufi C.* Alcuni nuovi orizzonti di diplomacia dell' Italia meridionale. Estratto dall' Archiv. Stor. Sic. N. S. anno 34. Palermo.
- 1909 *Fista G.* Plka voeset, Zadez, 8ον σ. 62.
(Ποιήματα τοῦ Πατρὸς *Fista Σκοδράνου*, ὅστις θεωρεῖται ἐκ τῶν μεγαλητέρων ποιητῶν τῆς Ἀλβανίας. Ἐν τῇ πρὸ μηνῶν Βαλκανικῇ συνδιασκέψει τῶν Ἀθηνῶν, ὡς ἀπεσταλμένος τῆς Ἀλβανίας λαθὼν τὸν λόγον ἐπλεξε μετὰ ποιητικῆς ἐξάρσεως τὸ ἐγκώμιον τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων). Βλ. ἄνωτ. 1909.
- » *Jacob G.* Die Bektaschije in ihrem Verhältniss zu verandten Ercheinung.
(Abhandlungen der Bayr. Akad. d. Wiss. Phil.-histor. Klasse. 24, 3).
- *1909 *Δάμπρος Σπ.* Αὐτόγραφον σημείωμα Μάρκου Μπότσαρη.
(Ν. Ἑλληνομν., τόμ. 5' σ. 224—229 καὶ 333—337, μετὰ πανομοιότυπου).
- » *Δάμπρου Σπ.* Παΐσιου Δημάρου ἐπισκόπου Παραμυθίας. Περιγραφὴ τῆς ἁγίας εἰκόνος τῆς Χρυσοβίτζης.
(Ν. Ἑλληνομν. τόμ. 5' σ. 52—67 (βλ. ἄνωτ. 1794), ὁ μακ. Δάμπρος θεωρεῖ τὸ ἐκ κώδ. τῆς μονῆς Ξηροποτάμου ἐκδοθὲν τοῦτο κείμενον αὐθεντικώτερον, ἅτε μὴ ἔχον τὰς ἐν τῇ ἐκδόσει προσθήκας).
  - » *Liebert Erich,* Zur Kunde der Balkanhalbinsel Reisen

und Beobachtungen, herausg. von *Carl Patsch* Heft 10ον
Σεράγεβο 8ον σ. 74.

(Βιβλ. Πανεπιστημ. Θ/νίκης).

*1909 *Marchiano Michele*. Un autografo inedito di *Giro-
lanua de Rada*, Trani, 8ον σ. 33.

(Ἡ ἐπιστολή αὐτή, δι' ἧς ὁ ἐκδότης συμπληροῖ τὸ ἐν ἔτει 1902 περὶ τοῦ
de Rada ἐκδοθέν μέγα αὐτοῦ ἔργον, πραγματεύεται τὰ τοῦ βίου τοῦ μεγά-
λου Ἀλβανοῦ ποιητοῦ τῆς Ἰταλίας ἀπὸ 1814—1848. Βλ. ἄνωτ. 1909).

» *Πολίτης Ν.* «Π. Ἀραβαντινοῦ, Ἑπειρωτικὸν γλωσσάριον. Ἐν
Ἀθήναις».

(Βιβλιοκρισία ἐν Λαογραφίᾳ τόμ. Α' σ. 449—455).

» *Prapastiei Marg.* Turcia (Ρουμανιστὶ) Bukaresht, 8ον
σ. 54.

(Ὁ σ. ἐπιστᾶ τὴν προσοχὴν τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἐθνικοτήτων καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἀλβα-
νῶν εἰς τὰ παρὰ τῶν Νεοτούρκων ἐπιδιωκόμενα περὶ ἀφομοιώσεως αὐτῶν
Ἄνωτ. 1909 παρεμορφώθη).

» *Προοδευτικὸς. Ἀλβανοὶ καὶ Ἀλβανισταί.

(Νεολόγος, Κων/πολις Ἀθγ.).

» *Ἀντωνόπουλος Ν.* Ἀλβανῶν καταστροφή ἐν Ναυπλίῳ.

(Βιβλιοθήκη Πατριωτικῆ. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821 εἰς μονογραφίας, Νέα
Ἰόρκη).

1910 *Βελανιδιώτης Ἰεζεκιήλ* (νῦν μητροπολίτης Φαναριοφερσάλων).
Οἱ διδάσκαλοι τοῦ Γένους: *Πολυζώης* ἱερεὺς *Κοντὸς* καὶ *Πολυ-
ζώης* Λαμπανισσιώτης.

(Κρητικὸς Ἀστὴρ ἀρ. 75).

» *Vlora Ekrem B.* Abeceja shqip, shenime per mi shkri-
min e vjelst Pellazgjit, per kthyerë, Stamboll.

(Μεταφράσθη ἐκ τοῦ *Hahn*, Albanesische Studien I, σ. 280—300).

» *Dürr I. Fr.* Die Kultur und das Bildungswesen der
Balkanländer. Τεύχος I. Das griechische Unterrichtswesen
unter Mitwirkung der griechischen Regierung heraus-
gegeben. Leipzig σ. VII, 132.

» *Eddinger*. Wanderungen durch Montenegro und Alba-
nien. Mitteilungen der Vereins für Erdkunde, Leipzig.

» *Ferriman Z.* Duckett Home Life in Hellas, London.

» *Zavalani Fehim*. Bashkimi i Kombit.

(Ἐφημερίς Μοναστηρίου, ἄλβανιστὶ καὶ τουρκιστὶ).

» *Gramenos Mihäl*. Koha.

(Ἐφημερίς ἐν Κοριτσᾷ ὄργανον τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν διαδεξαμένη τὴν
Lidhja orthodhokse).

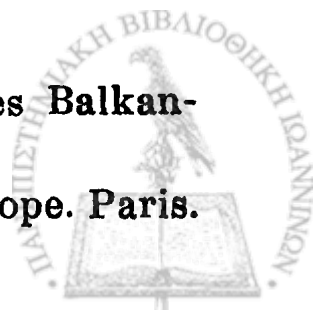
» *Kaucky*. Vy horach severin Albanie Casopceskych tu-
ristu, Prag.

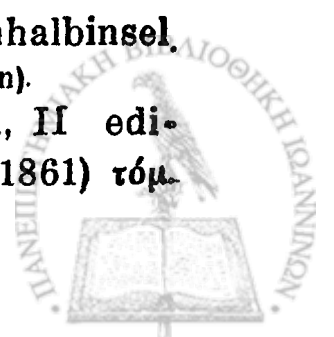
- 1910 *Kretschmer Paul*. Einleitung in die Altertumswissenschaft, Leipzig.
- » *Liri e Shqipërisë*.
(Ἀλβανική ἔφημερις ἐκδοθεῖσα ἐν Σόφια).
  - » *Bartoli M. G.* Dalmazia e Albania. Relazione sul quinquennio 1905 - 1910.
(Revue de dialectologie romane, Juillet - Décembre. Bruxelles).
  - » *Naçi Nuçi*. Zgjimi.
(Ἐφημερις ἄλβανική ἐκδιδομένη ἐν Ἰωαννίνοις, ὑπὸ τοῦ Συλλόγου «Bashkimi» ἄλβανιστὶ καὶ τουρκιστὶ δαπάναις τοῦ *Kadri Gjata* ταμίου τοῦ Συλλόγου).
  - » *Nikaj, Dom Ndoc*. Koha e perjavshme, Kujdeson punet komtare, e i dituniis.
(Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐξεδόθη μόνον εἰς ἀριθμὸς ἐν τῷ τυπογραφίῳ «*Nikaj*» ἐφεξῆς δὲ μέχρι τοῦ 1915 ὡς «Bashkimi» καὶ μετὰ ταῦτα, ὡς «Besa shqiptare», καὶ εἶτα «Zani i Shkodres» καὶ ἐν τέλει αὐθις «Besa shqiptare» πάντοτε ἐν Σκόδρα).
  - » *Nopcsa, Fr. Baron*. Aus Schala und Klementi, Albanisch Wanderungen. Serajevo, 8ον σ. 115 μετὰ 15 πινάκων καὶ χαρτῶν.
(Ἐκ τοῦ Περιόδ. Zur Kunde κτλ. Τεύχ. 11. Βιβλ. Πανεπιστ. Θ/νίκης).
  - » *Nosi Lef*. Tomori.
(Ἐφημερις Ἀλβανική τοῦ Ἑλβασανίου ἐκδιδομένη ἐν τῷ διεθνεί τυπογραφίῳ τοῦ Μοναστηρίου).
  - » *Panariti Ali*. Drita.
(Ἐφημερις ἐκδιδομένη ἐν Μοναστηρίῳ εἰς Ἀλβανικὴν καὶ Τουρκ. γλῶσσαν).
  - » *Spiliotopoulos Ant. Th.* Les Vlachophones Grecs et la propagande Roumaine traduit par Mlle Uranie Mavrommati. Athènes, imprimerie «Panhellinion Kratos» 8ον σ. 148.
(Τὸ ἑλληνικὸν πρωτότυπον βλ. ἄνωτ. 1905).
- 1911, 1915 *Jiretschek C.* Geschichte der Serben. Τόμ. I (1911) II. (1915), Gotha.
(Ἐν τῇ σειρᾷ τῆς Geschichte der europ. Staaten II. von Heeren... Ukert, Giesebrecht, Lamprecht, Oncken. Βλ. ἄνωτ. 1911).
- 1911 *Kombi*.
(Ἐφημερις ἄλβανιστὶ καὶ τουρκιστὶ ἐν Μοναστηρίῳ δημοσιευθεῖσα).
- » **Δάμπρος Σπ.* Σελίδες ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ ἐν Οὐγγαρία καὶ Αὐστρία Μακεδονικοῦ ἑλληνισμοῦ. (Περὶ Μοσχοπολιτῶν).
(Ν. Ἑλληνομν., τόμ. II' σ. 257—300, 8ον, Ἀθῆναι).
  - » *Busseti Ant.* Fjalor Italisht-shqip. Shkoder.
- 1911—1914 *Οἰκονομίδης Μιλτ.* Ἑπειρωτικὸν Ἡμερολόγιον τόμ. Α' Κ/πολις. Β', Ἀθῆναι.

- *1911 *Παπαρρούσης Π.* Ὁ ἐθνολογικὸς χαρακτήρ τῆς Ἑπείρου.
(Ἑλληνισμός, τόμ. ΙΔ' σ. 523—529, 6ον, Ἀθήναι).
- » *Ruland W.* Geschichte der Bulgaren. Berlin.
- 1911 *Snopce, F.* *Constantinus—Kyrillus und Methodius* die Slaven-apostel. Kremsien.
- » **Xoxe Michal.* Kalendari «Korça», Manastir 16^{ον} σ. 264.
(Σπουδαῖον: *Kr. Dako*, Ciletjans Shqiptaret σ. 83—115).
- » *Woods H. Ch.* The danger Zone of Europe. London—
Leipzig.
- 1912 Ἐφημερίδες ἐν Ἑπείρῳ ἐκδιδόμεναι. Πλὴν ἄλλων ἐκασταχοῦ μνημονευομένων προσθεῖται καὶ αὗται: *Ταχυδρόμος τῶν Ἰωαννίνων* καὶ *Σημαία* διακοπεῖσαι πρὸ πολλοῦ. Ἐλευθερία καὶ Ἀγροτικὴ Ἠχώ ἐν Ἰωαννίνοις. Ἀῶος ἐν Κονίτση. Ἀραχθος, Φῶς τῆς Ἑπείρου καὶ Ἑπειρωτικὸν Βῆμα, ἐν Ἀρτη.
(Περὶ ἄλλων βλ. Ἑπειρωτ. Χρον. Β' σ. 125 καὶ Ἑπειρωτ. Ἀγῶν 1928).
- » *Freytag G.—Bern.* Karte der Balkanhalbinsel. Wien.
(Kartographische Anstalt von — und —. Neu revid. Ausgabe).
- » **Κυριακίδης Στ.* Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Ἰωαννίνοις Ζωσιμ. Σχολῆς.
(Ν. Ἑλληνομν. Λάμπρου, τόμ. Θ' σ. 304—311, 8ον Ἀθήναι).
- » *Κωνσταντινίδης Μαργ.* Ὑποσχετικὸν τοῦ μητροπολίτου Ἰωαννίνων Ἱεροθέου 1722.
(Ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Λαρίσης Γαβριήλ διὰ 9.200 γρόσια, σπουδαῖον διὰ τὰς ἐπισημειουμένας προσόδους τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων. Ἐκκλησ. Φάρος Ἀλεξανδρείας, τομ. Ε' σ. 500—502, 8ον).
- » *Lehova, Joan N. Mihal.* Atdheu.
(Ἐφημερίς Ἀλβανικὴ δημοσιευθεῖσα ἐν Σκόδρα).
- » *Mosè Hil.* Shqiprija e rë. Shkoder.
- » *Berati Dim.—Naraci Luigji.* Perlindja.
(Ὅργανον τῆς ὑπὸ τὸν Ἰσμαήλ Κεμάλ Προσωρινῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἀλβανίας ἐν Αὐλῶνι).
- 1912 *Parlovini P. E.* Περὶ τῆς γλώσσης καὶ λογοτεχνίας τῶν Ἀλβανῶν (Ἰταλιστί).
(Μακρὸν ἄρθρον ἐν τῷ Περιοδικῷ Voce 20 Φεβρ. Φλωρεντία).
- » *Περιοδικὰ ἐν Ἑπείρῳ.* Ἀναγέννησις ἐν Ἰωαννίνοις. Κρουστάλλης, ὑπὸ τοῦ Συλλόγου τῶν Συρακιωτῶν.
(βλ. καὶ Ἑπειρ. Χρον. Β' σ. 125, κ.ἄ.).
- » *Τσέρκου Δ.* Τζουμέρκα ἐν Πραμάντοις (περιοδικόν).
- 1912—1913 *Hemberger A.* Illustriert Geschichte des Balkankriege, Wien, Leipzig.
- 1913 Ἀωνόμωσ. Les aspirations autonomistes en Europe. Paris.

- 1913 *Cvijic C.* Die ethnographische Abgrenzung der Völker auf der Balkanhalbinsel.
(*Petersmann's* Mitteilungen).
- » *Doglianze.* Del popolo Albanese. Appello al popolo Italiano, Roma.
  - » *Karl Ritter von Sax.* Geschichte der Machtverfalls der Türkei bis Ende des 19 Jahrhunderts und die Phasen der in Orient albanischen Frage bis auf die Gegenwart, Wien.
  - » *Qemal Seid-Qulli Mustafa.* Populli.
(Ἐφημερίς ἐμφανισθεῖσα ἐν Αὐλώνι, εἶτα ἐν Σκόδρα ὑπὸ Μ. Qulli καὶ Salë Nivica).
  - » *Keszler Otto.* Der Balkanbrand 1912—1913, Leipzig.
  - » *Κιούρης Κ.—Νικολαΐδης Α.* Ἡμερολόγιον ἡ Ἑπειρωτικῆ ψυχῆς Ἰωάννινα.
  - » *Δάμπρος Σπ.* Αἱ ἀρχαιότητες καὶ τὰ Βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς ΒΑ Ἑπείρου.
(Ν. Ἑλληνομν., τόμ. I, σ. 276—288, καὶ 457—469, 8ον Ἀθῆναι. Περίληψις τῶν ἐκθέσεων τοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων Α. Εὐαγγελίδου).
  - » **Δάμπρος Σπ.* Moscopoli e la famiglia Sinas.
(La vita internationale. Milano XVI, σ. 149—150).
  - » *Δάμπρος Σπ.* Die Statistik der Kutzowalachen.
(Pester Lloyd, 28 Μαρτ. ἀρ. 74 σ. 4).
  - » *Louis Jary.* L'Albanie inconnue, Paris.
  - » *Miller W.* The Ottoman Empire 1801—1813. Cambridge.
  - » *Murnu George.* Istoria Romanilor din Pind, Bucuresht.
(Καθηγητῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Βουκουρεστίου ἐκ Μηλοβίστης τῆς Μακεδονίας ὁ συγγραφεὺς τῆς Histoire des Roumains).
  - » *Baker James.* La Turquie, ouvrage traduit par J. de Cartes, Paris.
  - » *Briccos T.* I confini meridionali dell' Albania, Barletta.
  - » *Nikaj, Don Ndoc.* Besa Shigptare (βλ. ἄνωτέρω 1910 Β) Shkoder.
  - » *Odescalchi.* Albanien.
  - » *Paris J.* Ὁ ἑλληνισμὸς καὶ ἡ ἐπίδρασις του εἰς τὰ Ἰωάννινα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Βεζύρη Ἀλῆ Τεπελενλή.
  - » *Petermann Dr.* Ethnologische Kart der Balkanhalbinsel.
(Mitteilungen aus Just: Perthes—geograph. Anstalt. Berlin).
  - » *Romanin S.* Storia documentata di Venezia, II edizione ristampata sull' unica publicata (1853—1861) τόμ. I—X, Venezia.

- 1913 *Skendo Lumo*. Kalendari Kombiar, Sophia 1913—1915, (εἶτα ἐν Τιράνοις).
- » *Songeon (R. P. Guérin)*. Histoire de la Bulgarie, depuis les origines, jusqu'à nos jours (485—1913), Paris.
  - » *Toçi Terenc*. Taraboshi.
(Ἡ πρώτη καθημερινή ἐφημερίς ἐκδιδομένη Ἀλβανιστὶ καὶ Ἰταλιστὶ ἐν Σκόδρα).
  - » *Weigand G. Alban*. Grammatik κτλ. (βλ. ἄνωτέρω 1913).
(Leipzig 16ον σ. XIV, 189 μετὰ δύο πινάκων καὶ πολλῶν κειμένων καὶ θεμάτων πρὸς πρακτικὴν ἀσκήσιν τῆς γλώσσης).
- 1914 *Vaina Eug*. Albania che nasce, Catania.
- » *Γέρμας*. Ἑπειρωτικαὶ εἰκόνες. Τὰ προπύργια τοῦ Ἑλληνισμοῦ.
(Εἰκονογραφημένη Ἀτλαντίς, ἐν Ν. Ὑόρκῃ, τόμ. Β'. ἀρ. 9, 4ον).
  - » *Diplomatische Actenstücke*. Betreffend die Ereignisse aus Balkan 13 August 1912 bis 6 November 1914.
  - » *Dubosco André*. Syrie, Tripolitaine, Albanie, Paris 1914.
(Bibliothèque d'histoire contemporaine).
  - » **Εὐαγγελίδης Δ.* Ἑπειρωτικὰ σημεῖώματα.
(Ν. Ἑλληνομν. Λάμπρου, τόμ. ΙΑ' σ. 315—319, 8ον, Ἀθῆναι).
- *1914 *Zadè Doukias*. Ὅταν ἤμουν στὸν πόλεμο. Ἑπειρος, Νοέμβριος 1913. Μακεδονία, Ἀπρίλιος 1913. Ἀθῆναι 8ον, σ. 62.
(Πολεμικὴ βιβλιοθήκη Φέξη).
- » *Ζωγράφου Εὐγενία. Ἡ Ἀλβανικὴ φυλὴ.
(Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρ. Ζ' σ. 59).
  - » *Goptschevitsch Spir*. Geschichte von Montenegro und Albanien. Gotha.
(Βιβλ. Ἑλλην. Βουλῆς).
  - » **Ἰδᾶς (=Ἰωάννης Δραγούμης)*. Ἀρβανιτιά.
(Νουμᾶς Ι' ἀρ. 468, Ἀθῆναι).
  - » *Jorga N*. Histoire des Etats Balkaniques à l' époque moderne. Bucaresht.
  - » **Κατσαντώνης Ἡλίας*. Ἡ ἐκπόρθησις τοῦ Μπιζανίου. Ἀθῆναι 8ον, σ. 116.
(Πολεμικὴ Βιβλιοθ. Φέξη).
  - » *Kern Otto*. Aus Makedonien in alter und neuer Zeit. Erfurt.
  - » *Κόκκινος Διον. Ἡ μάχη τῆς Ἀετορράχης. Ἀθῆναι, 8ον, σ. ζ', 150.
(Πολεμικὴ Βιβλιοθ. Φέξη).
  - » *Κόκκινος Διον. Μία ζωὴ στὸν πόλεμο. Γρίμποβο—Μπιζάνη—Γιάννενα, Ἀθῆναι σ. ζ' 150.
(Πολεμικὴ Βιβλιοθ. Φέξη).

*1914 *Konica Faik*. Trumpeta e krues.

(Ἐφημερίς Ἀλβανική, δύο μόνον ἀριθμοὶ ἐδημοσιεύθησαν. Ἐἴτα μετωνομάσθη Ushtim, ἦτις ἐπὶ Ἑσὰτ ἐτυποῦτο ἐν Δυρραχίῳ, ἐν τῷ τυπογραφείῳ τῆς Κυβερνήσεως).

- » *Κτεναβέας Στράτος*. Ὁ ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος. Ἑπειρωτικὴ ἐκστρατεία, Ἀθῆναι 8ον, σ. 88.

(Πολεμικὴ Βιβλιοθ. Φέξη).

- » **Δάμπρος Σπ. Δ'*. Ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων καὶ αἱ ἐπὶ τῆς νησίδος αὐτῆς μοναί.

(Ν. Ἑλληνομν. ΙΑ' σ. 3—27).

Ε'. Ἡ μονὴ Καστρίτσας καὶ οἱ ἐν αὐτῇ κώδικες.

(Αὐτ. σ. 28—43).

Ζ'. Τὸ κατάστιχον τοῦ μοναστηρίου Καμένας.

(Αὐτ. σ. 44—52).

Ζ'. Ποικίλα σημειώματα.

(Αὐτ. 53—56 8ον Ἀθῆναι).

- » **Δάμπρος Σπ.* Ἡ νῆσος Σάσων.

(Ν. Ἑλληνομν., τόμ. ΙΑ' σ. 57—93. 320—323 Ἀθῆναι, 8ον. Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1913 ἐπιδικασθεῖσης τῆς νήσου Σάσωνος εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ἠγγέρθη πολλὸς θόρυβος ὑπὸ τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐγράφησαν ἐν τε ἐφημερίσι καὶ περιοδικοῖς πολλὰ ἄρθρα, ὧν τινα βλέπει τις ἐνθ' ἄνωτ. σ. 69 σημ. 1).

- » *Lübke W. Nieyer*. Mitteilungen des Rumänischen Instituts an der Universität Wien, Heidelberg.

- » *Mantegazza Vico*. Il Maditerraneo e il suo equilibrio. Milano.

- » *Braum Fritz*. Der neue Balkan, Weimar.

- » *Ναζί Leonidha*. Ushtimi i Krues.

(Ἀλβαν. ἐφημερίς ἐκδοθεῖσα ἐν τῷ τυπογραφείῳ τοῦ Ἑσὰτ ἐν Δυρραχίῳ. Οἱ τρεῖς τελευταῖοι ἀριθμοὶ ὑπὸ τοῦ *Josif Bageri*).

- » **Ρυαυκ René (συντάκτης τοῦ Παρισ. Temps)*. Ἡ δυστυχησμένη Ἑπειρος· μετάφρασις Γ. Ζερβοῦ, Ἀθῆναι 8ον σ. 104.

(Πολεμικὴ βιβλ. Φέξη).

- » **Ράπτης Σ.* Ὁ πόλεμος στὴν Ἑπειρο. Ἀθῆναι, 8ον, 132.

(Πολεμικὴ βιβλ. Φέξη).

- » **Ροδᾶ Μιχ.* Αἱ μάχαι τῆς Μανωλιάσας. Ἀθῆναι, 8ον, σ. 72.

(Πολεμικὴ βιβλ. Φέξη).

- » *Roth Karl*. Geschichte Albaniens. Leipzig.

- » *Rotheit Rudolf*. Aus Albanien Werdetagen. Berlin.

- » **Chantepleure G.* Τὰ Ἰωάννινα πολιορκημένα μετάφρ. Γ.

Τσοκοπούλου. Ἀθῆναι, 8ον, σ. 157.

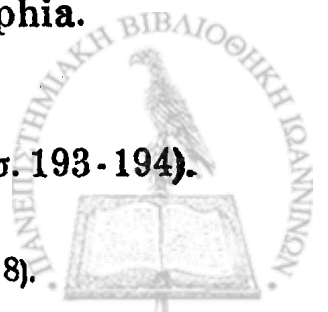
(Πολεμικὴ βιβλ. Φέξη).

- » *Σκοτίδης Νικ.* Ὁ χαρακτῆρ τῶν Ἀλβανῶν.

(Ἀνατολή, τόμ. Α' σ. 97—100).

- *1914 *Τζαλόπουλος Β.* Ἑπειρωτικὸν Ἡμερολόγιον. Ἀθῆναι.
- › *Τριγωνίδης Ἀθαν.* Ἡ μάχη τῆς Νικοπόλεως καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Πρεβέζης. Ἀθῆναι 8^{ον}, σ. 45.
(Πολεμικὴ βιβλ. Φέξη).
  - › *Weigand G.* Albanesisch—Deutsches und Deutsch—Albanesisches Wörterbuch. Leipzig, 8^{ον}, σ. X, 179.
(Τὸ ἔργον εἶναι χρήσιμον οὐ μόνον πρὸς πρακτικὴν χρῆσιν, ἀλλὰ καὶ δι' ἐπιστημονικὰς ἐρεῦνας τῆς γλώσσης).
  - › *Hanotaux Gabriel.* Etudes diplomatiques. 2 Série. La guerre des Balkans et l'Europe. Paris.
- 1915 *Albin Pierre.* La guerre allemande d'Agadir'a Sarajevo (1911—1914) Paris.
- › *Ἀνώνυμος.* L'Adriatico, Milano.
  - › *Aulneau J.* La Turquie et la guerre, Paris.
  - › *Daco Christ A.* Albanais rights and claims to Independence and Territorial integrity.
(Βιβλ. Ἑλλ. Βουλῆς).
  - › *Dillon E. I.* From the triple to quadruple Alliance, Why Italy went to war, London.
  - › *Boissonas Fréd.* L'image de la Grèce, Genève. L'Épire berceau des Grecs.
  - › *Nikaj Don Ndoc.* Zāni i Shkodres.
(Ἡ ἔφημερις αὕτη εἶναι συνέχεια τοῦ Bashkimi καὶ τῆς Koha τῆς Σκόδρας. Εἶναι ἡ τελευταία Ἀλβανικὴ, διότι κατὰ τὸ 1916 ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Αὐστρο-Ἰταλικῶν στρατευμάτων οὐδεμία ἔφημερις ἐν Ἀλβανίᾳ ἐξεδόθη).
  - › *Pernice Angelo.* Origine ed evoluzione storica delle nazioni balcaniche, Milano.
(Βιβλιοθ. Ἑλλ. Βουλῆς).
  - › *Πράις Κρόφορδ.* Πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ ἱστορία τῶν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ Βαλκανικῶν πολέμων, Ἀθῆναι.
(Βιβλιοθ. Ἑλλ. Βουλῆς).
  - › *Skendo Lumo.* Pritmi i Shgiperise, Sofje.
  - › *Skendo Lumo.* L'affaire de l'Épire, Sophia.
  - › *Skendo Lumo.* La population de l'Épire, Sophia.
  - › *Σκόκος.* Ἀπὸ τὰς νέας χώρας. Τὸ Δέλβινον.
(Ἑθνικὸν Ἡμερολ. σ. 111—112).
  - › *Σκόκος.* Ἑπειρωτικαὶ χῶραι. Ἡ Χιμάρα (ἐνθ' ἄνωτ. σ. 193-194).
- 1916 *Ἀμπελᾶς Τιμ.* Ἑπειρωτικαὶ σελίδες.
(Ἀτλαντὶς, εἰκονογραφημένον περιοδικὸν Ν. Ὑόρκης ἀρ. 4, 5, 8).

- 1916 ***Ἀναστασίου Δ. Ν.** Ἡ μεσαιωνικὴ φιλολογία τῶν Νοτιο-σλάβων.
(Πολιτ. Ἐπιθεώρησις, σ. 1571—1579, 1703—1710, Ἀθήναι, 8ον).
- » **Jancovici D.** La crise Balcanique 1912—1913, Préface de René Pinon, Paris.
(Βιβλ. Ἑλλην. Βουλῆς).
- » **Kolovaní Démètre.** La question de Koritzza, Paris.
- *1916 **Δάκοβιτς Δ.** Βίος τοῦ ἁγίου Κλήμεντος Ἀχριδῶν συγγραφεῖς ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν Θεοφυλάκτου, Σόφια σ. 80.
(Εἰς Βουλγ. μετάφρασιν).
- » ***Δάμπρος Σπ.** Ἐπιτύμβιον Ἀγγέλας Καστριώτου.
(Ν. Ἑλληνομν., τόμ. ΙΓ' σ. 475—476, 8ον, Ἀθήναι. Ὑπάρχει ἐνταῦθα καὶ ὁ θυρεὸς τοῦ οἴκου ἔχων τὸν δικέφαλον ἀστὸν).
- » **Longfellow Noli.** Skenderbeu, Boston.
(Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ εἰς τὴν Ἀλβανικὴν ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ *Fan-Noli*).
- » ***Μέγας Γεώργ.** Ἐγγραφα περὶ Νότη Μπότσαρη.
(Ν. Ἑλληνομν., τόμ. ΙΓ' σ. 364—368, 8ον, Ἀθήναι).
- 1916—1927 **Beloch, Karl Jul.** (βλ. ἄνωτ. 1913).
Griechische Geschichte (ἔκδ. β'). Strassburg 1916
Τόμ. II, 1, σ. VIII, σ. 418 » »
Τόμ. II, 2, σ. VIII, σ. 432 Berlin und Leipzig, 1927
Τόμ. III, 1, σ. XII, σ. 652 » » 1922
Τόμ. III, 2, σ. X σ. 504 » » 1923
Τόμ. IV, 1, σ. XIII, σ. 734 » » 1925
Τόμ. IV, 2, σ. XIX, σ. 700 » » 1927
(Βιβλ. Πανεπιστημίου Θ/νίκης).
- » **Skendo Lumo.** Les revendications Albanaises.
- 1917 **Vaina Eug.** La Nazione Albanese. Catania.
- » **Dilo Vasil.** Konkordia.
(Ἐφημερίς ἐκδιδομένη ἐν Ἀργυροκάστρῳ Ἀλβανιστὶ καὶ Ἑλληνιστὶ).
- » **Fista at Gjergj.** Posta e Shqypnis.
(Ἐφημερίς Ἀλβανικὴ ἐκδιδομένη ἐν τῷ ἐν Σκόδρῃ τυπογραφείῳ τῶν Φραγκισκανῶν, ἐγράφοντο ἄρθρα καὶ εἰς τὴν Γερμανικὴν ἐνίοτε γλῶσσαν).
- » **Kombi.**
(Ἐφημερίς Ἀλβανικὴ τῆς Σκόδρας).
- » ***Παπαγεωργίου Σπ.** Τοῦ μητροπολίτου Ἀρτις Ἰγνατίου Α' ἀλληλογραφία.
(Ἐπετηρὶς Παρνασσοῦ ἔτ. ΙΓ', σ. 199—242, 8ον, Ἀθήναι).
- » **Rizoff D.** Die Bulgaren in ihren historischen, ethnographischen und politischen Grenzen (679—1917). Berlin.
- » **Staneff N.** Geschichte der Bulgaren, II von Beginn der Türkenzeit bis zum Gegenwart übersetzt von *Heinr. Ka-*

spar (Swischtoff) 6. Der Bulgarischen Bibliothek Doppelband herausg.... von *G. Weigand*. Leipzig, 12^{ον} σ. VIII, 192.

(Βιβλ. Πανεπιστ. Θ/νίκης).

1917 *Strizygowski Joseph*. Altai Iram und Völkerwanderung etc. Anknüpfend an einem Schatzfund in Albanien, Leipzig.

» *Tamaro A. Dorat F.* Italiens et Slaves dans l'Adriatique.

» *Treidler Hans*. Epirus in Altertum, Leipzig 8ον σ. 131. (Μετάφρασιν εἰς τὰ ἑλλην. βλ. κατωτ. 1926, *Σταυρίδης*. Βιβλιοκρ. Ἑπειρωτ. Χρον. Β' σ. 312—313).

» *Χρυσόχοος Μιχ. Ζιτσαῖος*. Ἀπλῆ ἱστορικὴ ἔκθεσις τῶν ὄσων κατὰ καιροῦς ἔγραψα περὶ ἀλβανικοῦ ζητήματος, Ἀθήναι.

1918 *Cvijic C.* La peninsule Balkanique, Paris.

» *Forstner L.* Studien in Albanien und Makedonien, Kunst und Kunsthandwerk, Wien.

(Βιβλ. Ἑλλ. Βουλῆς).

» *Larmeroux Jean*. La politique extérieure de l'Autriche-Hongrie, tom. I. La marche vers l'Orient 1875—1908, Paris.

(Βιβλ. Ἑλλ. Βουλῆς).

» *Price Ward*. The Story of the Salonica Army, Illustrated· β' ἔκδοσις London New York, Toronto.

(Βιβλ. Ἑλλην. Βουλῆς).

» *Holdich Thomas H.* Boundaries in Europe and Near East, London.

1919 *Albanais*. De Bucarest et Constanza, Protestations adressées à la Conférence de la Paix, Bucarest.

» *Cassavetes N.* Epirus and Albania, London.

*1919 *Chekrezzi C. A.* Albania Past and Present, London.

» **Colocotronis V.* La Macédoine et l'hellénisme, Étude historique et ethnologique, Paris, 8ον σ. XXIII 658.

(Ἐν τέλει σ. 621—650 πλήρης βιβλιογραφία περὶ Μακεδονίας).

» **Δυρραχίου Ἰάκωβος*. Ἐπιστολὴ Κοριτσαίων πρὸς τὸν Ἀλῆ Πασᾶ. (Γρηγ. Παλαμᾶς, ἔτος Γ'. σ. 918—919, 8ον, Θεσσαλονίκη).

» *Ivanaj Nikolle*. Koha e ré.

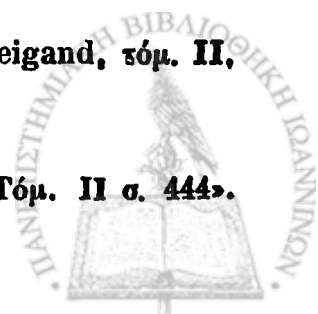
(Ἐφημερὶς ἐκδιδομένη ἐν Σκόδρα εἰς Ἀλβανικὴν γλῶσσαν ἐπ' ὀλίγον χρόνον. Τῷ 1925 ἐπανελήφθη, ἀλλ' εἰς ἓνα καὶ μόνον ἀριθμὸν, μετονομασθεῖσα εἰτα ὡς Republica).

» *Leskien Aug.* Balkan's Märchen.

(Ὁ σ. ἐκ τῶν μεγαλητέρων Σλαβολόγων ἔγραψε καὶ περὶ Ἀλβανικῆς).

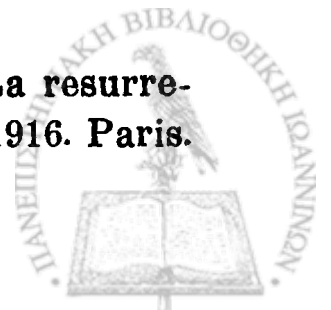
- *1919 *Praschniker C—Snober A.* Archäeologische Forschungen in Albanien und Montenegro, Wien.
- » *Skendo, Lumo.* Albanais st Slaves, Lausanne.
  - » *Skendo Lumo.* La renaissance Albanaise. (Extrait de la Revue «Les peuples libres», Lausanne).
  - » *Skendo, Lumo.* Les Albanais chez eux et à l'étranger, Lausanne.
  - » *Skopiansky M. D.* Atrocités Serbes, Lausanne.
- 1920 *Albania.* Handbooks prepared under the direction of the historical Section of the Foreign Office, N° 17, London.
- » *Durham M. Edith.* Twenty years of Balkan Tangle. London.
  - » *Louis Jaray Gabriel.* Les Albanais. Paris. (Βιβλ. Ἑλλ. Βουλῆς).
  - » *Kahn Emile.* D'Estournelles de constant. L'Albanie et la paix de l'Europe. Paris. (Βιβλ. Ἑλλην. Βουλῆς).
- 1920—1924 *Müller K. Otto.* Geschichte hellenischen. Stämme und Städte. Tom. I—III. Breslau, 8^{ov}.
- 1920 *Myderizi Osman.* Zāni i ri. (Ἐφημερίς Ἀλβανική ἐκδιδομένη ἐν Τιράνοϊς).
- » *Skendo Lumo.* Les Albanais. (Extrait de «La Revue universelle», Paris).
- 1920—1930. *Xoxe Mihal.* Shqipëria e rë. Albania novë. Organ kombetarpopullor. Konstance. (Ἐβδομαδιαία πολιτική καὶ ἔθνική ἐφημερίς μετὰ λαμπρᾶς ἐκδιδομένη ἀρθρογραφίας ἐν Ῥουμανίᾳ).
- 1921 *Abedin Muarem.* Shkreptima e korces. (Ἀλβανική ἐφημερίς τῆς Κοριτσᾶς).
- » *Ancel Jacques.* Les travaux et les jours de l'armée d'Orient (1915—1918). Paris. (Βιβλιοθ. Ἑλλ. Βουλῆς).
  - » *Vasa Don Mark.* Mbrojtja Kombetare. (Ἐφημερίς Ἀλβανική ὄργανον τοῦ ὁμωνύμου Συλλόγου ἐν Αὐλῶνι, οὗ μετὰ τὴν διάλυσιν διηυθύνετο ὑπὸ τοῦ *Qajim Kokoshi*).
- 1921 *Vasmer Max.* Studien zur alban. Wortforschung. I. Depart, σ. 71 8^{ov}. (Βιβλιοκρισ. ὑπὸ *K. Treimer* ἐν Balkan - Archiv τοῦ Weigand, τόμ. II, σ. 289—293, Λειψία 1926. Βλ. ἄνωτ. 1921).
- » *Capidan Th.* Raporturile albano-române. (Dacoromânia herausg. von Sextil Puscariu, Cluj. «Τόμ. II σ. 444». Βλέπε βιβλ. ἐν Balkan - Archiv II, σ. 272—276).

- *1921 *Cekrezi K. A.* Histori e Shqipërisë. Botime të federates pan-shqiptare Vatra Boston, Shtypeshkronja e Diellit, 16^{ov}, σ. 223.
(Γενική ἱστορία τῆς Ἀλβανίας, ἣτις ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐν τῇ Ἀμερικανικῇ Πανεπιστημίῳ τῆς Βασιγκτῶνος. Ἀνεγράψαμεν ἀνωτέρω (1920) τὴν Α' ἔκδοσιν. Αὕτη εἶναι 6' ἡϋξημένη κατὰ 16 σελίδας μόνον).
- *1921 **Cekrezi K. A.* Histori e yjetër, që në kohërat e Pellasgeve gjër në rrëniën e Perandorisë Romane. Botime të Federates Panshqiptare «Vatra». Boston shtypeshkronja e Diellit. 16^{ov} σ. 169.
(Πρὸβλ. ἀνωτ. 1921).
- » **Cekrezi K. A.* Historia mesjetare e Evropës, që në rrëniën e Romës gjër në rrëniën e Konstantinopojës (1478—1453). Botime të Federates κτλ. Boston. Shtypeshkronja e Diellit. 16^{ov} σ. 204.
(Πρὸβλ. ἀνωτ. 1921).
- » **Cekrezi K. A.* Historia e re e Evropës. Botime e Federates κτλ. Boston. . . . 16^{ov} σ. 249.
(Πρὸβλ. ἀνωτ. 1921).
- 1921 *Comités.* Unis des Albanais irrédents. Les droits de l'Albanie à ses frontières naturelles. Valona.
- » *Doflein Fr.* Makedonien. Erlebnisse und Beobachtungen eines Naturforschers im Gefolge des Deutschen Heeres. Jena.
(Βιβλιοθ. Ἑλλην. Βουλῆς).
- » *Frasherî Fazli—Mborja Selim.* Jeta e ré.
(Ἐφημερίς δημοσιευθεῖσα ἐν Κοριτσᾷ).
- » *Gurguzi Zhan N.* Posta e Korçes. Organ nacional-demokrat. Κοριτσᾷ.
- » *Kuçi Abdyl—Libohova Agjah.* Fjal' e lire.
(Ἐφημερίς Ἀλβανική ἐν Αὐλώνι).
- » *Κτενᾶς Χριστοφόρος ἀρχιμ.* Ὁ πατριάρχης Σεραφεῖμ ὁ Β' καὶ τὸ ἐνταῦθα (ἐν Ἀθῶν) κελλίον αὐτοῦ τὸ ἐπικληθὲν Σεράγιον.
(Γρηγ. Παλαμᾶς, ἔτ. Ε' σ. 134—140, 238—243, 8ον Θ/νίκη. Ἴδε περὶ τοῦ φιλοπάτριδος τούτου Ἑπειρώτου Πατριάρχου καὶ Σέργιον Μακράϊον παρὰ Σάθᾳ, Μεσαιων. Βιβλιοθ., τόμ. Γ' σ. 233 ἔ.).
- » *Δάμπρος Σπ.* Συνοδικὴ πρᾶξις τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς πρώτης Ἰουσινιανῆς.
(Ν. Ἑλληνομν., τόμ. ΙΕ' σ. 137—140, 8ον Ἀθῆναι).
- » **Δάμπρος Σπ.* Ἰωάννου Βηλαρά, ἀνέκδοτοι ἐπιστολαί.
(Ν. Ἑλληνομν., τόμ. ΙΕ' σ. 40—45, 8ον Ἀθῆναι).

- » *Miller W.* Ἱστορία τῆς Βουλγαρίας (βλ. ἄνωτέρω 1921, 8ον σ. 129,4, ἐν φύλλον ἐκτὸς ἀριθμοῦ ἐν ἀρχῇ. Ἐκ τῆς βας ἐκδόσεως (1908) τῆς Ἱστορίας τῶν Βαλκανίων τοῦ Miller. Τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν Ἑπείρον καὶ Ἀλβανίαν σ. 15—64· συνεπληρώθη διὰ σημειώσεων τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ μεταφραστοῦ μέχρι τοῦ 1921).
- » *Papajani Filip.* Shkumini.
(Ἐφημερίς ἐκδοθεῖσα ἐν Ἑλβασανίῳ).
- 1921—1922 *Rey Léon.* Observations sur les premiers habitants de la Macédoine, Paris.
(Βιβλ. Ἑλλην. Βουλῆς).
- » *Scaglione Petro.* Istori e Shgiptarvet t'Italis. New York.
(Ἐισαγωγή ὑπὸ *L. Skendo* (= *Midh. Frasheri*).
- » *Tyrabiu at Ali* (ἢ *Tomori*). Bektashinjt'e Shgiperise, Korçe.
- » *Harizi Petro.* Perparimi.
(Ἐξεδίδετο ἡ Ἀλβαν. αὕτη ἐφημερίς ἀτάκτως ἐν Κοριτσᾷ).
- » *Hashorva Veli.* Drita.
(Ἐξηκολούθησε τὴν ἔκδοσιν ἐν Ἀργυροκάστρῳ μέχρι τοῦ 1923).
Alicos Gani—Xhelon Halim. Djersa e Bulkut.
(Ἀλβανικὴ ἐφημερίς, ἤρχισε τὴν ἔκδοσιν κατὰ Ἀπρίλιον ἐν Fieri, ἔξετυπούτο δ' ἐν Αὐλώνι, εἰς τινὰς μόνον ἀριθμούς).
- 1922, 1927 *Zyra e Shtypit.* Deklarat zyrtare te publikuara ne per gazetta me—.
- » *Gurra M. S.* Zekthi.
(Ἀλβανικὴ ἐφημερίς τῆς Κοριτσᾶς).
- » *Katro Petraq.* Zeri i popullit. Gazets politike, ekonomike dhe letrare, Korçe.
- » *Kristos Loni—Bitincka Hasan.* Shgiptari i Amerikes.
(Ὅργανον τοῦ ἐν Ἀμερικῇ Συλλόγου Vatra, ἐδημοσιεύετο ἐν Κοριτσᾷ).
- » **Béhs N.* Geshichtliche Forchungsresultate und Mönch— und Volkssagen über die Gründer der Meteoren-Klöster.
(Byzant. Neugriechische Jahrbücher, τόμ. Γ' σ. 364—408, ἰδίᾳ σ. 395 ἐ, μετὰ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας).
- » *Selenica Teki.* Dit'e ré.
(Ἐφημερίς τῆς Ἀλβ. Κυβερνήσεως, δημοσιεύουσα καὶ πολιτικὰ ἄρθρα. Τῇ 30 Ἰουλίου μετωνομάσθη «Fletorja Zyrtare» καὶ τῷ 1925 «Fl. Zyr. e Republikës Shqiptarë»).
- » *Hastopalli A.* Elbasani.
(Ἐξεδίδετο ἡ ἐφημερίς αὕτη ἐν Ἑλβασανίῳ).
- 1923 *Alauzier Ripert d'.* Un drame historique. La resurrection de l'armée Serbe, Albanie, Corfù 1915—1916. Paris.
(Βιβλιοθ. Ἑλλ. Βουλῆς).

- 1923 **Ἄμαντος Κ.** Οἱ βόρειοι γείτονες τῆς Ἑλλάδος (Βούλγαροι—Ἀλβανοὶ—Νοτιοσλάβοι) Ἀθήναι, 12ον, σ. 5' 341. Τὰ περὶ Ἀλβανῶν ἐκτίθενται λίαν ἀτελῶς).
(Βιβλ. Πανεπιστημ. Θ/νίκης).
- » **Βελανιδιώτης Ἰεζεκιήλ** (νῦν Φαναριοφερσάλων μητρ.) Ὁ δλοκαυτωθεὶς ἐν Μεσολογγίῳ τῷ 1821 ἐπίσκοπος Ῥωγῶν Ἰωσήφ. (Ἐκκλησία, ἐπίσημον ὄργανον τῆς Ἐκκλησίας Ἑλλάδος, Ἀθήναι ἀρ. 3).
  - » **Dakli Ahmet.** Ura e Shkuminit, gazete politike, letrare dhe ekonomike.
(Ἐξεδίδετο ἐν Ἑλβασανίῳ).
  - » **Dizdari Nasuf.** Shpresa Kombetare.
(Ἀλβανικὴ ἔφημερίς ἐκδομένη ἐν Σκόδρα).
  - » **Flamuri** Ἀλβανικὴ ἔφημερίς· ἐν ἀρχῇ εἷς τινα φύλλα ἐκυκλοφόρησεν ὡς ἑβδομαδιαία πολιτικὴ, εἶτα ἐπ' ὀλίγον ὡς περιοδικόν.
  - » **Floqi Fr.** Piro Neoptolemi, Tragjedi ne 5 akte, Vlora.
- *1923 **Ζάγκλης Ν.** Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1854 (ἐν Ἀρτη).
(Ν. Ἑλληνομν. Λάμπρον, τόμ. ΙΖ' σ. 419—421, 8ον Ἀθήναι).
- » **Zyra e Shtypit.** Deux documents sur le crime de Janina, Tirana.
  - » **Gorguzi Zhan N.** Gazeta e Korçes.
(Ἐφημερίς τῆς Κοριτσᾶς, ἐξακολουθεῖ).
- 1923 **Gurakuqi Shuk.** Ora e Maleve.
(Ἐφημερίς ἐκδοθεῖσα ἐν Σκόδρα).
- » **Ivanaj Nik.** Republika.
(Ἐφημερίς ἐμφανισθεῖσα ἐν Σκόδρα καὶ μετὰ ὀλίγους ἀριθμοὺς διακοπεῖσα, εἶτα τῷ 1925 19 Μαΐου (ἔτος ΙΙΙ, ἀρ. 14), ἐπαναληφθεῖσα).
  - » **Qafezezi I. M.** Ali Pashe Tepelena, Shtypure ne Rumani.
  - » **Qemal Seid.** Politika.
(Ἐφημερίς Ἀλβανικὴ ἐν Αὐλώνι, εἶτα ὑπὸ τὸν Halim Xhelo).
  - » **Kokona Elmas Adv.** Shgiptari i lire. Fletore politike, ekouomike, letrare.
(Ἐξεδόθη ἐν Τιράναις).
- *1923 **Λάμπρος Σπ.** Ἡ ἐπανάστασις ἐν Ἑπίρῳ.
(Ν. Ἑλλην., τόμ. ΙΖ' σ. 65—69, 8ον Ἀθήναι).
- » **Banaka Haxhi Jusuf.** Rrufeja, Meron te drejtat e popullit.
(Ἀλβαν. ἔφημερίς ἐκδοθεῖσα ἐν Τιράναις).
  - » **Baritsch.** Archiv zu arbanasku starinu, jezik i ethnologjiju. Belgrad.
  - » **Bilishti Mazllum.** Qarku i Bilishtit.
(Ἐγράφετο καὶ αὐτὴ ἡ ἔφημερίς ἐν Βεγλίστη καὶ ἐτυποῦτο ἐν Κοριτσᾶ).

*1923 *Naçi Leonidha*. E. Drejta.

(Ἡρξάτο τὸ 1909 ἐκδιδομένη ἐν Κερκύρα, εἶτα μετετέθη ἐν Κοριτσῷ).

› *Partsch Karl*. Ilirët, Tirana.

› *Pejani Bedri*. Populli.

(Ἐφημερίς τῶν εἰδήσεων, ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Αὐλώνι ὑπὸ τὸν *Mustafa Qulli* μέχρι τοῦ 1915, ὅτε ἐξεδίδετο ἐν Σκόδρα, ἀλλ' εἰς ὀλίγους ἀριθμούς, φονευθέντος τοῦ συντάκτου ὑπὸ τῶν Μαλεσῶρων. Μετὰ τὸν μέγαν πόλεμον ἐσυνέχισε καὶ αὐθις ἐν Σκόδρα τῷ 1919 ὑπὸ τὸν Sali Nivica. Εἶτα ἐν Τιράνοισ ἐθεωρεῖτο ὡς ὄργανον τοῦ λαοῦ).

› **Σκαλιέρης Γ. Κ.* Ἀλβανοὶ καὶ αἱ ἄλλαι ἔθνοτιτες.

(Χρόνος 15 Ἀπριλίου, Ἀθήναι).

› *Shllaku N.* Vllaznija.

(Ἐφημερίς τῆς Σκόδρας).

› *Slarova Xhevat*. Ligeni.

(Ἐγράφετο ἐν Μπογραντέτσι καὶ ἐτυποῦτο ἐν Κοριτσῷ).

› *Tefiku Haqi*. Xhoka. Fletore politike, ekonomike, letrare.

(Ἐφημερίς ἐκδιδομένη ἐν Τιράνοισ).

› *Toçi Terene*. Shtypi.

(Ἐφημερίς τῶν Τιράνων).

› *Harito Petro*. Zeri i Gjinokastres.

(Ἡ ἐφημερίς αὕτη ἐξεδόθη ἐν Ἀργυροκάστρῳ, ἀλλ' ἔπειτα μετωνομάσθη εἰς Bised' e Lire).

› *Hashorva Veli*. Drita e Gjinokastres.

(Ἀλβανικὴ καὶ αὕτη τοῦ Ἀργυροκάστρου ἐφημερίς).

*1924—1925 *Βογιατζίδης Ι.* Τὸ Χρονικὸν τῶν Μετεώρων.

(Ἐπετηρίς τῆς Ἑταιρ. Βυζ. Σπουδῶν ἐν Ἀθήναις, τόμ. Α' σ. 139—170. Τομ. Β' σ. 149—182).

1924 *Ceka Salí*. Ku vemí.

(Ἀλβαν. ἐφημερίς ἐκδιδομένη κατ' ἀρχὰς ἐν Ἑλδασανίῳ, εἶτα ἐν Τιράνοισ).

› *Dilo Vasil*. Lirija, Fletore politike dhe letrare e paanshme.

(Ἡ ἐφημερίς αὕτη ἐν καιρῷ τῆς ἐπαναστατικῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Κυβερνήσεως ἐξεδίδετο ὑπὸ τὸν τίτλον «Tirana» καὶ ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 1925).

› *Kallajxhi Xhevat*. Demokratia.

(Ἐξεδίδετο ἐν Ἀργυροκάστρῳ).

› *Κανδηλῶρος Τάκης*. Ὁ ἀρματωλισμὸς τῆς Πελοποννήσου, 1500—1821, Ἀθήναι.

› [*Κανονισμὸς*]. Statuti i Kommunitetit Bektashian shgipar, Vlore.

*1924 *Δάμπρος Σπ.* Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 26 Ὀκτωβρίου 1913 ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς ἀλώσεως τῆς Θ/νίκης.
(Ν. Ἑλλην., τόμ. ΙΗ' σ. 106—111, 8ον Ἀθήναι).

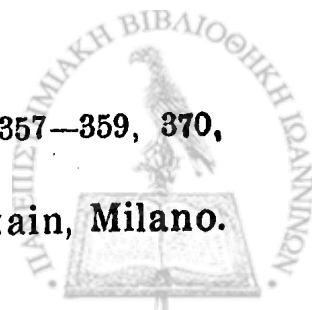
- *1924 **Δάμπρος Σπ.* Νέα Ἑλλάς. Α' Ἡπειρος.
(Αὐτ. σ. 239—247).
- » **Δάμπρος Σπ.* Ἐπιστολὴ τοῦ *Ciriaco d'Ancona*.
(Αὐτ. σ. 10—12).
  - » **Δάμπρος Σπ.* Δύο ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν *Βελή Πασᾶν*.
(Αὐτ. σ. 18·25).
- 1924 *Δάμπρος Σπ.* Ἐπιστολὴ μητροπολίτου πρὸς τὸν Πάπαν τῷ
1542 «ἐκ τὸ βάρσεοδο τοῦ ρυγὸς τῆς πολόνηας».
(Οὗτος προτρέπει τὸν Πάπαν νὰ ἐξεγείρῃ σταυροφορίαν κατὰ τῶν Τούρκων,
καὶ πλέκει τὸ ἐγκώμιον τῶν Ἀλβανῶν, ὡς πολεμιστῶν. Ν. Ἑλλην., τόμ. ΙΗ'
σ. 26—32, 8ον, Ἀθήναι).
- » *Berri Gino.* I Balcani inquieti, Milano.
  - » **Νίτσος Νικ.* Ἡ ἐν Τσαμαντιᾷ τῆς Ἡπείρου ἱερὰ μονὴ τοῦ
ἁγίου Γεωργίου.
(Γρηγ. Παλαμᾶς, ἔτ. Η' σ. 239—250, 8ον Θ/νίκη).
  - » *Omarî Bahri.* Shekulli, Organ i partis demokrat —
nacionale.
(Ἐφημερίς ἐν Τιράνοις).
  - » *Rustemi Avni.* Bashkimi.
(Ἐφημερίς ἐν Τιράνοις ἐκδιδομένη ὑπὸ τοῦ Συλόγου—καὶ διευθυνομένη ὑπὸ
τοῦ *Lazar Fundon*).
  - » *Sufflay Milan V.* Städte und Burgen Albanien haupt-
sächlich während des Mittelalters, Wien.
  - » *Tyrabiu at Ali [ἢ Tomori].* Thelbi i Qellimit, Udha e
Shpetimit, Korçe.
  - » *Φιλαδελφεὺς Ἀλ.* Ἀνασκαφαὶ Νικοπόλεως.
(Δελτίον Χριστιαν. καὶ Ἀρχαιολογ. Ἐταιρ. Περίοδ. Β', τόμ. Ι, τευχ. γ'—δ'
σ. 121—127, 4ον, Ἀθήναι).
  - » *Weigand G.* Ethnographie von Makedonien, Leipzig.
(Ἐν τῶν πολυκρότων τελευταίων ἔργων τοῦ δεινοῦ Βαλκανολόγου, ἐπὶ τῇ
βάσει τῆς γλώσσης καὶ τῆς ἱστορίας περὶ τῆς ἐθνολογικῆς συνθέσεως τῆς
Μακεδονίας, εἰς ὃ ἀπάντησιν ἔδωκε τὴν δέουσαν ὁ σεβ. κ. Χατζηδάκις βλ.
κατωτ. 1925).
  - » *Xhuvani Vissarion.* Gjergji Kastrioti. Fletore Kombe-
tare e pa—anshme.
(Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Xhuvani ἐξεδίδετο καὶ δισεβδομαδιαῖον θρησκ. περιο-
δικόν).
- 1925—1926 **Αμαντος Κωνστ.* Σλάβοι καὶ Σλαβόφωνοι εἰς τὰς ἑλλη-
νικὰς χώρας.
(Ἱατρική, τόμ. β, σ. 291—293, Ἀθήναι).
- » *Floqi Kristo.* Indipendence Shqiptare.
(Ἐφημερίς Ἀλβ. ἐν Τιράνοις)
  - » *Θεοτόκης Σ.* Ὁ Χριστοφόρος Περραιβὸς κατὰ τὸ 1805.
(Ἡμερολόγιον τῆς Μεγ. Ἑλλάδος σ. 137—149).

- 1925—1926 *Illis Pashuk Ndoke*. Brezi i ri.
 (Ἐφημερίς ἐν Σκόδρα εἰς ὀλίγους μόνον ἐκδοθεῖσα ἀριθμούς).
- › *Karabias Xar*. Ὁ ἅγιος Κοσμάς τῆς Ἑπείρου.
 (Ἑλλην. Ἐπιθεώρησις, τόμ. ΙΗ' τευχ. 216 σ. 6, 4ον, Ἀθήναι).
  - › *Kotti Dhor*. Zeri i Korçes, Gazete e paaneshme politike, letrare, sociale.
 (Ἐξεδόθη ἐν Κοριτσᾷ).
  - › *Krahe Hans*. Die alten Balkanillyrischen geographischen Nămen, auf von Autoren und Schriften. Heidelberg.
  - › *M[αιζουράνη] K. I*. Ὁ γάμος στὸ Δέλθινο τῆς Ἑπείρου.
 (Ἐπετηρίς τῶν Βουρβούρων σ. 120—129).
  - › *Mjeda Kol*. Zăni i Popullit.
 (Ἐφημερίς τῆς Σκόδρας).
- 1925 *Mladenof St*. Bemerkungen über die Albaner und das Albanische in Nordmakedonien und Altserbien.
 (Balkan - Archiv, τόμ. I, von G. Weigand herausg. Leipzig).
- *1925 *Νικόλαος Ἐπίσκοπος*. Βιογραφικὰ ἀναγνώσματα τοῦ ἁγίου Βασιλέως Ἰωάννου Βλαδημίρου, Βελιγράδιον (Σερβιστὶ) 8ον σ. 70 μετὰ εἰκόνων.
- 1925 *Nowack E*. Geologische Forshungen in Albanien III.
 (Centr. für. Min. etc. Μέρ. Β' ἀρ. 3).
- › *Tschudi R*. Bektāsī.
 (Encyclop. d. Islam, τόμ. σ. 720—721).
- *1925 *Φεσσόπουλος Γ. Θ*. Ἡ Ἑλλὰς εἰς τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους τοῦ 1912—1913, τόμ. Α' Πόλεμος κατὰ τῆς Τουρκίας, Ἀθήναι 8ον σ. 360 μετὰ χαρτῶν, κεφ. Ζ'. Ἐπιχειρήσεις ἐν Ἑπείρῳ σ. 271—343.
- › *Χατζιδάκης Γ*. Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων, Ἀθήναι 16ον, σ. 39.
 (Ὡς βιβλιοκρισία καὶ ἀναίρεσις εἰς τὸ εἰρημένον βιβλίον τοῦ Weigand: Ethnographie von Makedonien).
  - › *Weigand G*. Balkan—Archiv. Fortsetzung des Jahresbertichtes des Instituts für rumanische Sprache, τόμ. III Leipzig. Ὄνόματα φυτῶν ἐν τῇ Ἀλβανίᾳ σ. 221—225.
 (Ἀνετυπώθησαν ἐν Dituria II, σ. 199—200).
- 1925—1929 *Weigand G*. Balkan—Archiv, Fortsetzung κτλ. Leipzig, τόμ. I—IV (μέχρι τοῦ V τόμου ἐσταμάτησε τὸ περίφημον τοῦτο βαλκανικὸν περιοδικὸν θανόντος τοῦ ἐκδότου).
 (Βιβλ. Πανεπιστημ. Θεσσαλονίκης).
- *1926 *Ἀμαντος Κ*. Μενίδι (χωρίον τῆς Ἀττικῆς).
 (Ἡμερολ. τῆς Μεγ. Ἑλλάδος σ. 277—282).

- 1926 *Ancel Jaques*. Peuples et nations des Balkans. Paris. (Βιβλ. Ἑλλην. Βουλῆς).
- › *Anonymous*. Tagebuch einer Reise durch Griechenland und Albanien. Berlin, 8ον.
  - › *Γιαννόπουλος Νικ.* Τὰ Μετέωρα· μελέτη ἱστορικὴ καὶ τοπογραφικὴ μετὰ πολλῶν εἰκόνων. Βόλος, 8ον σ. 105.
  - › *Delvina Namik Selim*. Rilindja Shqiptare. (Ἐφημερίς Ἀλβανικὴ τῶν Τιράνων).
  - › *Δένδια Μιχ.* Ἀπουλία καὶ Χιμάρα. (Ἀθηνᾶ, τόμ. 38 σ. 72—109, 8ον, Ἀθῆναι).
  - › *Depping* Histoire des expéditions maritimes des Normads. Paris.
  - › **Ζώης Δεωνίδας Χ.* Βιογραφικὰ σημειώματα περὶ τῆς οἰκογενείας *Μουζάκη*. (Δελτίον τῆς Ἑταιρ. Βυζαντινῶν σπουδῶν τόμ. Γ' σ. 254—256, 8ον Ἀθῆναι).
  - › *Jokl Norbert*. Die Bektaschis von *Naim Be Frasherî* herausgegeben und übersetzt von —. (Balkan-Archiv herausg. von *G. Weigand*, τόμ. II σ. 226—256, 8ον Leipzig).
- 1926—1927 *Kaerst Jul.* Geschichte des Hellenismus. Leipzig τόμ. I σ. XII, 580 (1927). II σ. XII, 409 (1926). (Ἡ νεωτάτη ἱστορία περὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Βλ. τὰ περὶ Ἑπείρου ἐν ἐκτάσει).
- *1926 *Skendo L.* Shqiptaret ne Greqi (Dituria II σ. 6, 41, 81, Tirana 8ον.
- › *Ναζι Leonidha*. Shqiperia. (Ἐφημερίς τῶν Τιράνων).
  - › **Ξυγγόπουλος Ἄνδρ.* Εἰς τὸ νησι τῶν Ἰωαννίνων. (Ἡμερολ. τῆς Μεγ. Ἑλλάδος σ. 275—284)
  - › *Peganel C.* La tomba di *Marco Botzaris*. Livorno. (Βιβλ. Ἑλλ. Βουλῆς).
  - › **Παπαδόπουλος Χρυσόστομος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν.* Ἱστορικὰ σημειώματα. Α' Ἰωαννίκιος Καρτάνος. Β' Γεώργιος Σουγδουρῆς. Γ' Μεθόδιος Ἀνθρακίτης. Δ' Χριστόδουλος Εὐσταθίου Ἀκαρνάν. (Θεολογία, τόμ. Α', Ἀθῆναι, 8ον, σ. 1—20).
  - › **Σκαλιέρης Γ.* Οἱ Ἑλληνοαλβανοί. (Νέα Ἐποχὴ, ἔτος Γ' σ. 309—310, 326—328, 338—340, 357—359, 370, 383—384, 8ον μέγ. Ἀθῆναι).
  - › *Spellanzon Cesare*. Vinti e vincitori nei Balkain, Milano.

- *1926 ***Σταυρίδης Γ. Treidler.** Ἡ Ἑπείρος ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Ἱστορικοτοπογραφικὴ μελέτη.
(Ἐφημερίς «Ἑπείρος» ἀρ. 2291—2324 Ἰωάννινα).
- » ***Σωτηρίου Γ. Κ.** Ἡ λίμνη τῆς Πρέσπας.
(Ἡμερολ. τῆς Μεγ. Ἑλλάδος σ. 151—160, 16ον μέγ. Ἀθῆναι).
- » ***Χατζηδάκης Γ.** Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν Μακεδονίᾳ. Διάλεξις, Θεσσαλονίκη 16ον, σ. 24.
- » **Helderich — Sieger André.** Geographie des Welthandels, τόμ. I, Europa, Wien.
- » **Weigand—Markgraf—Berlin Fr.** Einige albanische Pflanzennamen.
(Balkan - Archiv II, σ. 221—225, 8ον Leipzig).
- » **Weigand G.** Das Albanische in Attika.
(Balkan - Archiv II, σ. 167—220, 8ον Leipzig : Περιέχει 10 κεφάλαια κείμενα Ἀλβανικὰ ἰδίως ἐκ Κορωπίου, γενικά τινα περὶ τοῦ τύπου τῶν ἀφωνολήκτων ῥημάτων, διαλεκτικὰς παρατηρήσεις καὶ τὸ ἐκτεταμένον γλωσσάριον).
- 1927 **Commercio Cameradi.** Italo - Orientale. L'Albania economica, Bari.
- » **Δραγάτης Ἰακ.** Τὰ γιαννάκια καὶ οἱ Κομπογιαννίταις.
(Ν. Ἐστία, τόμ. Α' σ. 1141—1142, 6ον, Ἀθῆναι).
- » **Κοντογιάννης Π.** Πῶς ἐπολέμουν οἱ Ρουμελιῶται καὶ οἱ Σουλιῶται.
(Αὐτ. σ. 341—343).
- » **Δάσκαρης Μιχ.** Λόγος ἐναρκτήριος εἰς τὸ μάθημα τῆς ἱστορίας τῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, Θ/νίκη 8ον σ. 19.
- » **Mikelì Gaspar.** Njoftime historike mbi Shqipëri, Shkoder.
- » **Nikaj Dom, Ndoc.** Historia e Shqipërisë, Tirana.
- » **Nopcsa F.** Ergänzungen zu meinem Buch über die Bauten, Trachten und Geräte Nordalbanien.
(Zeitschrift für Ethnologie, τόμ. 59 σ. 279—281).
- » **Ugolini L.** L'Albania antica. Roma—Milano, τόμ. I—III, 8ον.
(Μετὰ εἰκόνων καὶ διαφόρων σημειώσεων ἐπὶ τῶν ἀνασκαφῶν Φοινίκης καὶ Βουθρωτοῦ κτλ).
- » **Rey Léon.** Conférence faite au «Journal Parle» de la tour Eiffel le 7 Mars.
(Ἐδημοσιεύθη ἐν Telegraf (Tirana) ἀρ. 14, Μαρτ. 23).
- » **Tybariu At Ali. (ἢ Tomori).** Literatyra e Bektashivet, a vjersa te perkthyerë (ἐκ τῆς Τουρκικῆς) prej shkrimtareve Bektashinj te vjeter. Tirana.
(Βιβλιοζφ. ἐν Diturija, τόμ. III, σ. 69—72).

- 1927 **Φιλαδελφεὺς Ἀλέξ.** Ἀνασκαφαὶ Νικοπόλεως. Τὸ χριστιανικὸν ἴδρυμα τοῦ Ἀλκισῶνος.
(Δελτίον τῆς Χριστ. καὶ Ἀρχαιολ. Ἑταιρ. Περίοδ. Β' τόμ. 4, σ. 4 ἐ. Ἀθήναι).
- » **Φωτιάδης Ε. Π.** Ἀνέκδοτη παραλλαγή τοῦ γιοφουριοῦ τῆς Ἄρτας.
(Ἑλληνικά Γράμματα, τόμ. Α' σ. 449).
  - » **Harizi Petro.** Kombi Shqiptar.
(Ἐφημερίς τῶν Τιρανῶν).
- *1928 **Ἀθηναγόρας Παραμυθίας μητρ.** Ἡ ἐκκλησία Ἰωαννίνων.
(Ἑπειρ. Χρον. Γ' σ. 49. Κατάλογος τῶν μητροπολιτῶν ἀπὸ 879—1916 μετὰ βραχειῶν σημειώσεων, 8ον, Ἀθήναι).
- » **Ancel J.** Les Balkans κτλ.
(Ἴδε ἄνωτ. σ. 126, 8ον).
  - » **Antal W.** Tregti me shpend e me ve. Biblioteka e Bujqesisë N° 1. Tirana, 8ον σ. 27.
  - » **Ἀνώνυμος.** Servizio della S. Messa in lingua Albanese, in uso in Piana dei Greci. Palermo.
(Ἡ λειτουργία λιθογραφημένη σὺν ταῖς ὥραις Ἀλβανιστὶ πρὸς χρῆσιν τῶν τῆς Σικελίας (Piana) Ἀλβανῶν).
  - » **Ἀνώνυμος.** Prisi i punimit te duhanit, dhe i pregatitjes se fletevet te tija, Tirana σ. 24. Biblioteka Bujqesore 5.
  - » **Ἀνώνυμος.** Keshillet e se Premtes, Botim i Kshillit te Naltes te Shetiatit, Shkoder, σ. 800.
  - » ***Ἀραβαντινὸς Περικλῆς.** Δημῶδη Ἑπειρωτικὰ ἄσματα.
(Ἑπειρωτ. Χρον. Τόμ. Γ' σ. 225—232, 8ον, Ἀθήναι).
  - » **Βανακο G.** Industria e djathit ne prefekturen e gjinokastres, Biblioteka Bujqesore N° 3—4, Tirana,
  - » ***Βελανιδιώτης Ἰεζεκιήλ μητροπολίτης Φαναριοφερσάλων.** Αἱ μοναὶ τῆς Πίνδου, Ἀθήναι 8ον σ. 42.
(Ἀπόσπ. ἐκ τῆς Θεολογίας τόμ. Γ' σ. 233—242, τόμ. Ζ' 24—48, 8ον Ἀθήναι).
  - » ***Βιζουκίδης Περ.** Ἐτέρα συμβολὴ εἰς τὴν Ἑπειρωτικὴν βιβλιογραφίαν.
(Ἑπειρωτ. Χρον. Γ' σ. 103—116).
- *1928 **Βιζουκίδης Π.** Ποικίλα σημειώματα.
(Ἑπειρ. Χρον. Τόμ. Γ' σ. 233—244, 8ον, Ἀθήναι).
- » ***Βλάχος Σπυρίδων μητροπ. Ἰωαννίνων.** Ἑπειρωτικὰ Χρονικά, περιοδικὸν σύγγραμμα ἰδρυθὲν καὶ ἐκδιδόμενον προνοίᾳ τοῦ — ἐπιμελείᾳ δὲ τῶν Ἑπειρωτῶν Π. Βιζουκίδου, Γ. Ἀναγνωστοπούλου καὶ Ἀλκ. Κομποπάνου. Ἔτ. Γ'. Ἰωάννινα σ. δ', 350. (Τὸ περιεχόμενον βλέπ. εἰς τὰ καθέκαστα ἄρθρα. Οἱ τόμ. Α' σ. 355

καὶ Β' σ. 328 (1926—1927) περιεγράφησαν ὑπὸ τοῦ κ. Βιζουκίδου.

(Βλ. Ἠπ. Χρον. τόμ. Γ' σ. 113—116).

*1928 **Βρέκοσης Ἀριστείδης.** Ἡ συνθήκη τῆς 21 Μαρτίου 1800 καὶ τὰ προνόμια τῶν Ἠπειρωτικῶν πόλεων Πρεβέζης, Πάργας, Βονίτσης καὶ Βουθρωτοῦ.

(Αὐτ. σ. 272—294).

› ***Cekrezi K. A.** Ora. Organ kultural i perjaveshem me riktura. Tirana. Ἔτος Α'. 6ον, κατὰ τεύχη εἰκοσασέλιδα ἐν ὄλφ 1—42. Τὸ πρῶτον εὐπρόσωπον καὶ πλούσιον περιοδικὸν ἐν Ἀλβανίᾳ. Τὸ Β' ἔτος ἐξεδόθη ὡς «*Iliria*» εἰς ὀλίγα τεύχη.

› ***Γεωργίτης Ν.** Ἀνακριθειῶν ἔλεγχος. (Κατὰ τοῦ δημοσιεύματος τοῦ κ. Βιζουκίδου ἐν τοῖς Ἠπ. Χρον. τόμ. Β' σ. 8—9 περὶ τῆς παρατόλμου ιδέας ὅτι ἡ Κ/πολις παρεδόθη τοῖς Τούρκοις διὰ συθήκης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων! Ἠπειρος, ἔφημερίς ἐν Ἰωαννίνοις Ὁκτ. 1,2 ἔ.).

› **Dardha Llambi.** Kthimi i Skenderbeut (ἱστορ. μυθιστόρημα). Κορçe σ. 180, 16ον.

› **Zakynthinos D.** Poèmes inédits de *Ciriaco d' Ancona*. (Byzant. Zeitschr. Τόμ. 28 σ. 270—272. 8ον Berlin).

› ***Ζάχος Ἀριστ.** Βυζαντινὸν ἐν Ἠπείρῳ βημόθυρον. Ἀρχιτεκτονικὰ σημειώματα.

(Ἠπειρ. Χρον. Γ' σ. 220—222 καὶ 295—306, μετ' εἰκόνων, 8ον, Ἀθήναι).

› ***Ἠπειρωτικὸν μνημεῖον.** Βιογραφικὴ συλλογὴ ἐκλιπόντων ἐπιφανῶν Ἠπειρωτῶν. Παράρτ. Β'. Ἠπειρ. Χρον. Σπυρίδων Λάμπρος καὶ Γεώργιος Σταύρου. 8ον, σ. 81 Ἀθήναι, μετ' εἰκόνων.

› ***Καμπούρογλου Δ.** Τινὰ περὶ τοῦ Κυριακοῦ τοῦ Ἀγκωνιέως.

(Ἠπειρ. Χρον. Γ' σ. 223—224).

› ***Κουρίλας Εὐλόγιος Δαυριώτης.** Βιβλιογραφία Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας. (Συμπλήρωμα τῶν ὑπὸ *Legrand*, *Béranger*, *Βιζουκίδου* καὶ *Βέη* ἐκδοθεισῶν, αὐτ. σ. 50—65. Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν βιβλιογραφίαν καὶ σ. 65—102. Βιβλία ἐκδοθέντα ἀπὸ 1480—1890 μετὰ πολλῶν σημειωμάτων).

› **Κρυεζιῦ Γανί.** Malazest ne Parlament (κατὰ μετάφρασιν), Tirana σ. 60.

(Αἱ ἐν τῇ Βουλῇ συζητήσεις τῶν Μαυροβουνίων μυθιστοριωδῶς).

› **Λλανδα Πίγια:** Shekulli i ri. Organ i Shoqnis «Stamles» Durrës.

› **Libranti.** Grammatica Albanese, Milano.

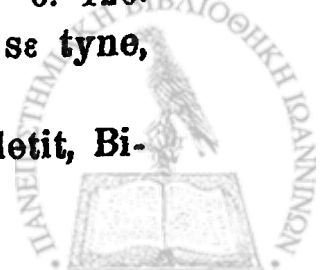

- *1928 *Μπαλάνος Δημ. Σπυρίδων Λάμπρος. (Παράρτ. Β' Ἑπειρωτ. Χρονικῶν σ. 1—32).
- › *Breyer Mirko. Anton Conte Zanoviç i negovi sinovi* (=Ἀντώνιος Κόντης Ζάνοβιτς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ) Zagreb 8ον σ. 157.
(Περίληψις ἐν Dituria IV σ. 91—107, 1929, Tirana).
  - › *Πατσέλης Νικόλαος, Γεώργιος Σταύρου. (Παράρτ. Β' Ἑπειρωτ. Χρον. σ. 33—61).
  - › *Πολάκις Παρθ. Ἡ ἐν Ἀλβανίᾳ Ἀνατολ. Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία (ἅγιος Σπυρίδων, Κέρκυρα, Α' ἀριθ. 27—29. Τὸ καταστατικὸν τῆς ἄλβανικῆς ἐκκλησίας).
  - › *Polena L. Lirija e bujkuut dhe katundaris*, Korçe σ. 23, 16ον (ποίημα).
  - › *Remérand Gabriel, Ali de Tepélin Pacha de Janina* 1744—1822, Paris 8ον σ. 290. Μετὰ 12 εἰκόνων καὶ χάρτου.
(Βιβλιοκρ. ἐν τῇ ἐφημερίδι τῶν Ἰωαννίνων «Ἑπειρος» Σεπτ. 11—12 ἀριθ. 3370/1560—3371/1561 ὑπὸ Χρ. Σούλη).
  - › *Rey Léon. Répertoire topobibliographique des antiquités de l'Albanie.*
(Albania ἀρ. 3 σ. 45—59).
- 1928 *Romansky S. Encore sur les Roumains de la Macédoine.* (Revue macédonienne, τόμ. Δ' σ. 167—174, 194—197).
- › *Σαρρῆς Ι.* Τοπωνύμια τῆς Ἀττικῆς.
(Ἀθηνᾶ, τόμ. 40, σ. 117—160, 8ον Ἀθῆναι).
  - › *Σάρρος Δημ. Μαξίμου ἱερομονάχου τοῦ Πελοποννήσιου λόγος στηλιτευτικὸς κατὰ Διονυσίου τοῦ ἐπικληθέντος Σκυλοσόφου καὶ τῶν συναποστησάντων αὐτῷ εἰς Ἰωάννινα ἐν ἔτει 1611 μετὰ τῆς σχετικῆς εἰσαγωγῆς.
(Ἑπειρωτ. Χρον. Γ' σ. 169—210).
  - › *Selenica* (πρόσθετος ἄνωτ.: σ. 376, 8ον μέγα Tirana).
  - › *Sirdani Aleks. Fjale—ari, mbledhe e rreshtue*, Shkoder σ. 39, 16ον.
(Παροιμίαι ἐκ τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ).
  - › *Σιδερίδης Ξεν. 1. Ἡ Ἑπειρωτὶς οἰκογένεια Πέρες. 2. Κορτήσιος Βρανᾶς ὁ Ἑπειρωτῆς.
(Ἑπειρωτ. Χρον. Γ' σ. 160—108, 249—271).
  - › *Σούλης Χρ. Τὰ Μπουκουραΐικα τῶν Τζουμέρκων, ἦτοι περὶ τῆς συνθηματικῆς γλώσσης τῶν ραφτιάδων τῶν Σχωρετσάνων τῶν Τζουμέρκων.
(Αὐτ. σ. 310—320).

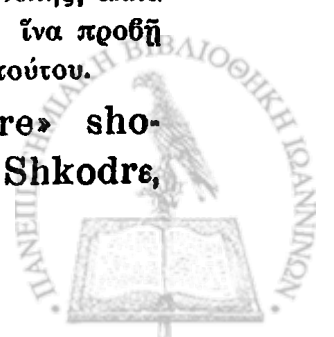
- 1928 ***Σούλης Χρ.—Κοντοπάνος Ἀλκ.—Μαστορίδης Χαρ.** Ἐκθεσις περὶ τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1927 προκηρυχθέντος ὑπὸ τῶν «Ἑπειρ. Χρονικῶν» γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ.
(Αὐτ. σ. 332--340).
- ***Στεργιόπουλος Κων.** Περὶ τῶν τοπωνυμιῶν τῆς Νοτιοδυτικῆς Ἑπείρου.
(Αὐτ. σ. 321--331).
- » **Συνοδινὸς Πολύκαρπος μητροπολίτης Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως.** Ἡλίας Γεωργιάδης καὶ Ἀρσένιος δύο Ἑπειρώται κληρικοί.
(Αὐτ. σ. 307--309).
- 1928 ***Φιλίτης Ι.** Ἡ οἰκογένεια *Κρεμμύδη* ἢ *Κρομμύδα*.
(Ἑπειρ. Χρον. Γ' σ. 211--219).
- » ***Φλώρος Π. κτλ.** Τὸ μητροπολιτικὸν ζήτημα Φιλιατῶν.
(Χριστιαν. Ἡμερ. ὑπὸ *Ε. Κωσταρίδου* καὶ *Γ. Ἀνδραδάου*, ἔτ. Δ' σ. 276--296. 8ον, Ἀθήναι).
- *1928—1929 **Φουρίκης Π.** Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν Ἑπειρωτικὴν ἱστορίαν. Νικόπολις—Πρέβεζα.
(Ἑπειρ. Χρον. Γ' σ. 117--159 καὶ Δ' 263--294).
- *1928 **Χρυσοχοϊκὴ.** Περὶ τῶν ἐν Ἑπείρῳ χρυσοχόων.
(Ἐλεύθερον Βῆμα, Ἀθηνῶν Δεκ. 24).
- » **Xoxa Zoi—Toptani Sait.** Gazeta e rë (ἐκδιδομένη ἐν Τιράνοις).
- » **Wallisch Friedr.** Der Atem des Balkans. Leipzig.
- *1929 **Ἀθηναγόρας μητροπ. Παραμυθίας.** Νέος Κουβαράς, ἤτοι χρονικὰ σημειώματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν πόλιν ἰδίᾳ τῶν Ἰωαννίνων, εἰς μονὰς καὶ τὰς ἐπαρχίας αὐτῆς.
(Ἑπειρ. Χρον., τόμ. Δ' σ. 1--54).
- » ***Ὁ αὐτός.** Ἡ σχολὴ τῶν Φιλανθρωπηνῶν ἐν Ἰωαννίνοις.
(Αὐτ. σ. 55--58).
- » **Ali Mihalmet.** Nji përkrim i shkurtum i jetës së profitit t'islamizmes, shqipëruare prej *Omer M. Shara*. Botim i kështillit të Sheriatit. N° 9. Shkoder σ. 74.
- » **Antal W.** Smundjet njtëse të bagtëve. Biblioteka Bujqësore N° 2. Tirana σ. 12.
- » **Andoniadhi Ida.** Embëlsira shtëpiake. Korçe σ. 157 8^{ov}.
- » **Andoniadhi Dhim.** Doktor i shtëpisë. Korçe 8^{ov} σ. 120.
- 1929 **Ἀνώνυμος.** Rritja e dhivet e menypa e mbajtjes së tyne, Biblioteka bujqësore N° 6. Durrës σ. 20.
- » **Ἀνώνυμος.** Keshille mbi mbajtjen të gjelavet të detit, Biblioteka bujqësore N° 7, Tirana σ. 12.

- 1929 **Ἀνώνυμος.** T'ushtunit e gjedhit dhe menyra e shikimit te tij, Biblioteka bujqesore N° 8, Tirana.
(Κατὰ τὸν φίλον κ. Midh. Frasherri καὶ ἐκ τοῦ τίτλου φαίνεται, ὅτι ὁ γράψας οὐδὲν ἔννοεῖ).
- » **Ἀνώνυμος.** Njohtime mbi mbajtjen e krymbavet te mendafshit e mbi smendjet e tyne. Bibl. bujqesore N° 9 σ. 16.
  - » **Ἀνώνυμος.** Islamizmi. Botim i Keshillit te Naltes te Sheriatit, N° 10. Shkoder σ. 44.
  - » **Ἀνώνυμος.** Surja e Jasinës, perktithe prej shkodranit. Botim i shoqnis Talebet e Medrezes se, re N° 1, Shkoder σ. 16.
  - » **Βελανιδιώτης Ἰεζεκιήλ μητροπ. Φαναριοφερσάλων.** Ἡ ἱερὰ μονὴ Σέλτσου, 8ον Ἀθῆναι, σ. 12.
(Ἀπόσπ. ἐκ τῆς «Θεολογίας», τόμ. Η', Ἀθῆναι).
  - » **Viezzoli Lorenz.** Atdheu i jonë. Shkoder, 8ον μέγα σ. 179.
(Μετὰ εἰκόνων καὶ στατιστικῆς περὶ Ἀλβανίας).
  - * **Βλαχλειδης Γ.** «Ἐφτάμπ(ου)λες» Ἰωαννίνων.
(Ἑπειρ. Χρον. Δ' σ. 255—262, 8ον Ἀθῆναι).
  - » **Vokopola Ferid.** Arbënia.
(Ἐφημερίς ἐκδιδομένη ἐν Τιράνοισ).
- *1929 **Cekrezi K. A.** Iliria. Organ kultural i perdyjaveshem me piktura. Tirana. Ἔτ. Α' ἀρ. 1 Δεκ. 15, εἰκονογραφημένον 6ον, 20 σελ.
(Τὸ περιοδικὸν τοῦτο ἐξεδόθη εἰς ὀλίγους μόνον ἀριθμούς. Εἶτα ἐγένετο ἡ νῦν καθημερινὴ «Ora»).
- *1929—1930 **Cekrezi K. A.—Xhaçka Vasil.** «Ora» Gazete e perditëshme. Boton çdo qe vlen dhe munt te Botohet. Tirana. 4σέλιδος.
(Μετὰ τὴν παύσιν τοῦ Telegraf εἰς τὴν παροδικὴν ἔκδοσιν τῶν περιοδικῶν Ora καὶ Ilirija τὴν 30 Νοεμ. 1929 ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ ἰδρυτοῦ κ. Κ. Cekrezi καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. V. Xhaçka (ἢ Βασιλειάδου) ἡ κατ' ἀρχάς μὲν τρεῖς τῆς ἑβδομάδος νῦν δὲ καθημερινῶς ἐκδιδομένη ἡμεπίσημος πολιτικῆ, φιλολογικῆ, καὶ τῶν εἰδήσεων ἔφημερίς Ora. Αὕτη γράφεται εἰς τὴν ὁσημέραι σχηματιζομένην κοινὴν ἄλβανικὴν. Οἱ ἐκδόται κατάγονται ἐκ Δεσολίου τῆς Κοριτσᾶς, ἐνθα ὁμιλεῖται ἡ ἀκραιφνεστέρα Τοσκικῆ, ἧς τὴν κατανόησιν μικρὸν δυσχεραίνει ἡ ἀνάμειξις ἐν Τιράνοισ ἐλαχίστων γεγικῶν τύπων καὶ λέξεων· καὶ τοῦτο καταδεικνύει ἡ μεγάλη τοῦ φύλλου κυκλοφορία).
- 1929 **Cipi Niko.** Mesime tregatie dhe llogariste. Korçe, 8ον, μεγ. σ. 184.
- » * **Γεωργίτης Ν.** Ἡ ἐν τῇ λίμνῃ Ἰωαννίνων ναυμαχία 2 Φεβρ. 1379 ἡμέρα Σαββάτου.
(«Ἑπειρος» ἔφημερίς Ἰωαννίνων 25 Ἰουν. ἀρ. 3303/1493).
  - » * **Γεωργίτης Ν.** Ἡ ἐν Ῥωγοῖς μάχη τοῦ 1304.
(Αὐτ. 28 Ἰουν. ἀρ. 3306/1496).

- 1929 * **Γκορτζῆς Β. Α.** Ἱστορικὰ σημειώματα. Ἡ τάφος τοῦ Βοημόνδου.
(Αὐτ. Ἰουλ. 19—21 ἀρ. 3325/1515—3327/1517).
- » * **Δάλλας Χρ. Ι.** Διατὶ ὁ Πουκεβίλ ἐμίσει τὸν Θανάσην Βάγιαν.
(Δελτίον ἱστ. καὶ ἔθνολ. ἐταιρ. τῆς Ἑλλάδος τόμ. Θ' σ. 553—555, 8ον Ἀθῆναι).
- *1929 **Ζακυθηνὸς Διον.** Πατριαρχικὸν σιγίλλιον ἀναφερόμενον εἰς τὴν παρὰ τὸ Μονοδένδρι μονὴν τοῦ Ζαγορίου τοῦ προφήτου Ἑλίου.
(Ἑπειρ. Χρον. Δ' σ. 102—106).
- » **Gjylbegaj Hamid.** Fjala e virtytit, intime filofije. Elbasan σ. 16 (ποίημα).
- » **Goldoni.** Filja prej Theodor Körner : Shërbetori dy zotnive. Dy shërbetoret. Përkthime të Hil Mosi 8ον σ. 128.
(Ὁ συγγραφεὺς ἐξέδωκε τὸ ἔργον τῷ 1927, ὡς γράφει ὁ μεταφρ. εἰς τὸ ἐξώφυλλον. Εἶναι δὲ τρία θεατρικὰ ἔργα).
- » **Gurakuqi Gaspar.** Sapa e eljocëzi i Sapes. Shkoder σ. 42.
(Δαμπρὰ μονογραφία περὶ τῆς ἐπαρχίας Zadrina)
- » **Jokl Nobert.** Balkangermanisches und Germanisches in Albanischen.
(Festschrift der 57 Versammlung Deutscher Philologen und Schulmänner in Salzburg vom 25 bis 29 September σ. 105—137. Κυρίως ἔτυμολογία λέξεων).
- » **Jokl Nobert.** Vorgeschichte des Albanischen und der Albaner.
(Wörter und Sachen, Kulturhistorische Zeitschrift für Sprache und Sachforschungen τόμ. XII, Wien σ. 63—91, ἔτυμολογία λέξεων).
- » * **Καιροφύλας Κ.** Ἱστορικὰ σημειώματα περὶ Ἄρτης.
(Ἑπειρ. Χρον. Δ' σ. 79—86).
- » **Χοξε Μιχαλ.** Kalendar, «Κορça», 16ον σ. 48 Κορçe.
- » * **Καλογερόπουλος Διον.** Βιβλιογραφικὴ συμβολὴ εἰς τὰ περὶ Ἀλβανίας (1771—1929) 8ον, 22, Ἀθῆναι.
(Σύντομος καὶ ἀτελής περιγραφή. Πλεῖστα ἐλήφθησαν ἐκ τῆς βιβλιογραφίας ἡμῶν. Ἐπὶ τούτῳ δὲ χαίρω, διότι πληθύνεται ἡ γνῶσις καὶ συγχαίρω τῷ ἀγαπητῷ φίλῳ καὶ συμφοιτητῇ σχόντι τὴν ἀγαθὴν ἐμπνευσιν ν' ἀσχοληθῆ περὶ τὰ ἀλβανικά· διὸ καὶ παρορμῶ αὐτόν, ἔχοντα εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ οὐ μόνον τὴν πλουσιωτάτην, ἐν ἣ ἐργάζεται, βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς, ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς ἐν τῷ κλεινῷ Ἀστει πολυωνύμους βιβλιοθήκας, ἵνα προβῆ εἰς δευτέραν καλλιτέραν καὶ πληρεστέραν ἔκδοσιν τοῦ δοκιμίου τούτου.
- » **[Κανονισμὸς].** Statuti i shoqnis «Besa Shqyptare» shoqeri e studentevet të gjimnasti shtetnor në Shkodrë, Shkoder σ. 6, ἀρθ. 34.

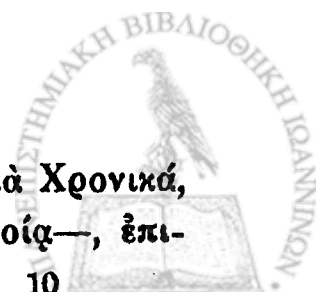
- *1929 **Κεραμόπουλος Ἀντ.** Ἀρχαῖκή νεκρόπολις παρὰ τὴν Ἀχρίδα.
(Νέα Ἀλήθεια Θ/νίκης 9 Αὐγ. σ. 3. Ἐνταῦθα ὑπάρχει ἀνάλυσις τῆς ἐν τῇ Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδι τῷ 1928 τυπωθείσης μελέτης περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολόγου *Filoy* ἀνακαλυφθέντων 7 τάφων ἀρχαίων δωρικῆς ἐποχῆς παρὰ τὴν Τρεμπνίσταν, ὧν τὰ τιμαλφῆ καὶ πλούσια εὐρήματα κοσμοῦσι τὸ ἐν Σόφιᾳ Ἀρχαιολ. Μουσεῖον).
- **Qafezexi Ilo M.** Historia e Lekes se Math. (=τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου) 8ον σ. 170, Κορçe.
- *1929—1930 **Κουρίλας Εὐλόγιος Δαυριώτης. Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστρίτης.**
Μέρ. Α', I. Ὁ Γρηγόριος ὡς ἀρχιεπίσκοπος Εὐβοίας (1799—1827).
• II. Ὁ Γρηγόριος ὡς μητροπολίτης Ἀθηνῶν (1828).
Μέρ. Β'. Ὁ μητροπολίτης Γρηγόριος καὶ ἡ τῆς Κ. Διαθήκης μετὰφρασις εἰς τὸ Ἀλβανικόν.
Μέρ. Γ' Ἡ πνευματικὴ κίνησις ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ αἱ προσηγηθεῖσαι ἐργασίαι. Γένεσις τῆς Μεταφράσεως.
I. Μεταφραστικαὶ ἀπόπειραι κτλ. (ἐξακολουθεῖ).
(Θεολογία. Ἀθῆναι 8ον, τόμ. Ζ' σ. 348—363, Η' σ. 53—74, 101—124, 253—272).
- *1929 **Κουρίλας Εὐλόγιος Δαυριώτης.** Βιβλιογραφία Ἑπείρου καὶ Ἀλβανίας, (συνέχεια ἀπὸ 1889—1909).
(Ἑπειρ. Χρον. Δ' σ. 112—145).
- Ὁ αὐτός. Βίος τοῦ ὁσίου... Νήφωνος τοῦ Καυσοκαλυβίτου [τοῦ Χιμαριώτου].
(Ἱστορία τοῦ Ἀσκητισμοῦ, τόμ. Α' Θ/νίκη, 8ον σ. 133—136).
- 1929—1930 **Κωσταρίδης Εὐγ. ἀρχιμ.** Μία ἱστορία πλήρης ῥαδιουργιῶν. Ἡ αὐτοκέφαλος Ἀλβανικὴ ἐκκλησία.
(Χριστιαν. Ἡμερολόγιον, ἔτ. Ε', Ἀθῆναι, 8ον, σ. 22—27, ἔτ. ς' 54—62).
- *1929 **Μυστακίδης Β. Α.** Ἑπειρωτικὰ ἀνάλεκτα. Α' Μαχουμέτης Παπαδάτος καὶ Ἰω. Δόνδης. Β' Οἱ εἰς Ἄνω Βεῖτση τοῦ Ζαγορίου διδάσκαλοι (1824—1886). Γ' Ἑπειρος—Ἀλβανία. Δ' Κίχυρος—Ἐφυρα.
(Ἑπειρ. Χρον. Δ' σ. 87—101).
- 1929—1930 **Bakalli Harilla.** Vullneti i popullit. Fletore e pameshme qedel qdo mengjes, Tirana.
(Ἐφημερὶς κατ' ἀρχὰς ἀτάκτως καὶ ἐβδομαδιαία, ἀπὸ Νοεμ. 1929 ἐκδιδομένη, νῦν καθημερινῶς καὶ θεωρεῖται λίαν σοβαρά).
- 1929 **Bisoukides P. Petros Photiades.**
(Hellas Jahrbücher σ. 122—133).
- **Novack, Ernest.** Übersicht über die tektonische Entwicklung Albaniens.
(Geologisches Rundschau, τόμ. XX, τεύχ. 2, σ. 96—107).

- 1929 Ὁ αὐτός. Die diluvialen Vergletscherungsspuren in Albanien. (Zeitschrift für Gletscherkunde, τόμ. XVII, τεύχ. 1—3 σ. 167—192, Berlin).
- » Ὁ αὐτός. Geologische Übersicht von Albanien. Innsbruck 8ον σ. 229. Μετὰ δύο μεγάλων χαρτῶν 0,23×0,28. (Ὁ Novack προσεκλήθη ὑπὸ τῆς Ἀλβ. κυβερνήσεως πρὸς γεωλογικὴν ἔρευναν τῆς Ἀλβανίας, καὶ εἰργάσθη ἐπὶ διετίαν, ἐγένετο δὲ γνωστός ἐκ διαφόρων ἄρθρων).
  - » *Ὁρλάνδος Ἀναστ. Ὁ ἐπιτάφιος τοῦ Πέτα (μετ' εἰκόνας). (Ἑπειρ. Χρον. Δ' σ. 106—111, 8ον).
  - » *Παπασπύρος Παν. Λαογραφικὴ συλλογὴ: Α' Παραδόσεις. Β' Προλήψεις. Γ' Εἴδη. (Αὐτ. σ. 157—175).
  - » *Rapahristo S.* Qeverimi i femijvet ne Shkollë, Tirana, 8ον σ. 244. (Ἐκδόσις τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας. Περιέχει πρακτικὰς παιδαγωγικὰς ὁδηγίας διὰ τὰ σχολεῖα).
  - » [Περιοδικόν]. Shqiptarka, Organ i shoqerise «Gruaja Shqiptare» N° I Ὀκτώβριος, Tirana, εἰς μέγα σχῆμα σ. 24.
  - » [Περιοδικόν]. Normalisti. Μάρτιος. Elbasan, σ. 20 σχ. μέγα. (Ὁργανον τῶν μαθητῶν τοῦ ἐν Ἑλβασάνῳ Διδασκαλείου).
  - » [Περιοδικόν]. Leka, Organi Shoqates L.E.K.A. Ἔτος I, Ἀπρίλιος, Shkoder σ. 8, σχ. μέγα.
  - » *Schenoni Ang.* Rregulla e zakone se si me u siellum ne shoqeni te mire, me keshille te posueme per djelmt e rij. Perkthim i Lazar Çetta, Tirana, 8ον σ. 78.
  - » *Σκενδέρης Κωνστ.* Ὁ Βορειοηπειρωτικὸς ἀγὼν (1914). Ἱστορία περιλαμβάνουσα. . . τὰ συμβάντα τῆς Β. Ἑπείρου ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ ἁλβανικοῦ κράτους μέχρι τῆς ἀνακαταλήψεως αὐτῆς ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος (Ὀκτ. 1914). Μετὰ πολλῶν εἰκόνων, Ἀθῆναι 8ον σ. 287.
- 1929 **Skenndo Lumo.* Ditura τόμ. IV Tirana, τεύχ. 1—3 σ. 120. (Δυστυχῶς ἀπὸ τοῦ Δεκ. τοῦ 1929 τοῦ περιοδικοῦ τούτου, ὅπερ ἀπετέλει τὴν δόξαν τῆς Ἀλβανίας, διέκοψε τὴν ἔκδοσιν ὁ ἐκδότης ἔλλειψε πόρων. Ἐδημοσίευσεν τόσῳ σπουδαῖα ἄρθρα καὶ Εὐρωπαίων Ἀλβανολόγων, ὥστε ἡ ἔλλειψις αὐτοῦ καθίσταται ἡμῖν λιαν ἐπαισητή).
- » *Σούλης Ι. Ι.* Λωδώνη, (ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Μεγ. Ἐγκυκλοπαιδείας), Ἀθῆναι.
  - » **Σούλης Χρ.* Τὰ «Ρόμκα» τῆς Ἑπείρου, ἥτοι περὶ τῆς συνθηματικῆς γλώσσης τῶν Γυφτῶν τῆς Ἑπείρου. (Ἑπειρ. Χρον. Δ' σ. 146—156).

- 1929 Ὁ αὐτός. Γεωγραφία τῆς Ἑπείρου ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ Ἰωαννίνων. Ψαλλίδα.
(«Ἑπειρος» τῶν Ἰωαννίνων 26 Μαΐου ἀρ. 3273/1463—3276/1466, ἀναδημοσίευσις ἐκ τῆς «Λαϊκῆς Φωνῆς» τοῦ Βόλου 14—19 Ὀκτ. 1928).
- *1929 **Σούρλας Εὐρ.** Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαρχίας Κονίτισης. (Ἑπειρ. Χρον. Δ' σ. 195—254).
- » *Statistica e pergjitheshme shendetesore per vjetin 1928.* Tirana, 8ον μέγ. σ. 56.
  - » ***Στουπῆς Ἰω.** «Στιχόπλοκα» Γιαννιώτικα. (Ἑπειρ. Χρον. Δ' σ. 176—185).
  - » ***Φαλτάιτς Κων.** Ὁ ἅγιος Κοσμάς εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἑπείρου. Ἀθήναι, 16ον, σ. 24.
(Ἐκδίδεται δαπάναις τῆς Πανεπιστημιακῆς ἐνώσεως τῶν ἐφέδρων ἀξιωματικῶν).
  - » ***Φάντης Πάνος.** Τὸ Ἀναγνωστοπούλειον. (Ἑπειρος» 30 Αὐγ. ἀρ. 3360/1550. Ἰωάννινα).
  - » **Φουρλῆς Π.** Συμβολὴ εἰς τὸ Τοπωνυμικὸν τῆς Ἀττικῆς. (Ἀθηνᾶ, τόμ. 41, σ. 78—178, 8ον Ἀθήναι).
  - » ***Χατζῆς Γ.** (ἦ Πελλερέν). Χρονογραφία Γιαννιώτικη. Μεθόδιος ὁ Ἀνθρακίτης. (Ἑπειρος 27, 29, 30 Ὀκτ. 3410/1600—3412/1602. Ἰωάννινα).
  - » ***Χατζῆς Ἀντ.** Πόθεν τὸ ὄνομα Σκιπετάρ. (Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τόμ. Δ' σ. 102—108 καὶ ἰδιαιτέρως. 8ον, Ἀθήναι).
  - » ***Χατζῆς Γ.** Ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα εἰς τὴν Ἀλβανίαν. («Ἑπειρος» 1,3 Φεβρ. ἀρ. 3166/1346, 3168/1348 Ἰωάννινα).
  - » ***Χατζῆς Γ.** Τὰ Ἀλβανικά. Αἱ συμφωνίαι διὰ τὴν αὐτονομίαν τῆς Ἀλβ. ἐκκλησίας. (Αὐτ. 24 Ἰουλ. ἀρ. 3329/1519. Ἐνταῦθα ἀναφέρεται τὸ ὄνομα ἡμῶν ὡς ὑποψηφίου διὰ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ἀλβανίας προταθέντος ὑπὸ τῆς Ἀλβ. Κυβερνήσεως καὶ ἐγκριθέντος ὑπὸ τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου ὅπερ διορθωτέον εἰς Κορυφαίους).
- 1929 **Hullbard Elbert.** Nje mandate per gjeneral Garcia-n, ose njeriu i detyres, perkthyerë prej Beqir H. Hacı, Tirana, σ. 17.
- *1930 ***Ἀμαντος Κωνστ.** Ἡ ἀναγνώρισις ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων τῶν Χριστιανῶν καὶ ὁ ὄρισμός τοῦ Σινὰν Πασᾶ. (Ἑπειρ. Χρον. Ε' σ. 197—210).
- » ***Βλαχλείδης Γ.** Γιαννιώτικα στιχοπλόκια ἢ δίστιχα. (Αὐτ. σ. 167—188).
  - » ***Βλάχος Σπυρίδων μητροπ. Ἰωαννίνων.** Ἑπειρωτικὰ Χρονικά, περιοδικὸν σύγγραμμα ἰδρυθέν καὶ ἐκδιδόμενον προνοία—, ἐπι-

μελεία δὲ Π. Βιζουκίδου, Γ. Ἀναγνωστοπούλου καὶ Ἀλκ. Κοντοπάνου, ἔτος Ε' ἐν Ἰωαννίνοις, 8ον, σ. 285.

(Τὸ περιοδικὸν ἀνῆλθεν εἰς τὸν κολοφῶνα ἀξιωθὲν ἐφέτος καὶ δεκακισχιλιοδράχμου βραβείου ὑπὸ τῆς Ἀκαδημείας Ἀθηνῶν, ὅπερ δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι τῷ ζήλῳ καὶ τῇ προθυμίᾳ τῇ θαυμαστῇ τοῦ Σεβασμιωτάτου, εἰς ὃν ὀφείλεται κατὰ τὴν κρίσιν τῆς Ἀκαδημείας ἡ ἐξακολούθησις τοῦ σεμνοῦ τούτου περιοδικοῦ, παραδειγματιζόμενοι θὰ προσέλθωσι τάχιον ἐπίκουροι καὶ οἱ βαθύπλουτοι Ἑπειῶται, ἐπανάγοντες εἰς τὴν ζωὴν τοὺς Ζωσιμάδας καὶ Καπλάνας).

- *1930 ***Γιαννόπουλος Ν.** Τὸ χωρίον Βοεβόδα (νῦν Βασιλική), ἰδιοκτησία τῆς Κυρᾶς Βασιλικῆς τοῦ Ἀλῆ Πασιά καὶ ἀνάγλυφον ἐπὶ μαρμάρου αὐτῆς.
(Αὐτ. σ. 9—18).
- » ***Δάλλας Χρ.** Προσθῆκαί τινες εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Φουρίκη Συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Πρεβέζης.
(Αὐτ. σ. 114—116).
- » ***Δραγούμης Φιλ.** Αἱ ἑλληνοαλβανικαὶ σχέσεις.
(Πειθαρχία ἔτ. Β' τεύχ. 25 σ. 5 ἐ. 4ον, Ἀθῆναι).
- » ***Εὐαγγελίδης Δ.** Ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Δωδώνης.
(Ἡπ. Χρον. Ε' σ. 1—6).
- » **Zoi Nik.** 1. Tilemak Gërmënjë dhe Mëmduh M. Zavalani.
2. Themistokli Gërmënjë.
(Shqipëria e ré, Konstanca, Roumanie, 28 Νοεμ. ἔτ. XII ἀρ. 447).
- » ***Ζώης Δεωνίδας.** Ἑπειρωτικαὶ σελίδες.
(Ἡπειρ. Χρον. Ε' σ. 50—61).
- » **Gordignano at Fulv.** Ne lams te kultures Shqiptare.
(Ἐνταῦθα πραγματεύεται περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς Μοσχοπόλεως ὁ φανατικὸς Ἰησοῦτις καὶ εὕρισκει ἀφορμὴν νὰ καταφέρηται κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου).
- » **Gurakugi Karl.** Lule. Histori e vërtetë prej kohës së kalueme shumë t'afërime të shqipnis. Tirana, 8ον σ. 241.
(Μετάφρασις ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ἱστορικὸν μυθιστόρημα περιγράφον τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν Μαλισόρων Ἀλβανῶν).
- » ***Ἑπειρος.** Μεγάλῃ ἑλληνικῇ ἐγκυκλοπαιδεΐα. Ἀθῆναι, 4ον σ. 317—349.
(Ἄρθρον παρὰ διαφόρων γραφῶν πλούσιον ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις μετὰ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας).
- » ***Κόκκινος Διον.** Ἡ Πάργα.
(«Πρωτα», Ἀθηνῶν, Σεπτ. 14 ἐ.).
- » ***Κουρίλας Εὐλόγιος Δαυριώτης.** Βιβλιογραφία Ἑπείρου καὶ Ἀλβανίας (συνέχεια).
(Ἡπειρ. Χρον. Ε' σ. 119—152 καὶ 236—252).

- 1929 *Krishna Van. Brenda dhe me kotnizem e botes s'one.
(Vullneti i popullit. *Ετ. II, ἀρ. 190, 28 Νοεμ. Tirana. σ. 7—8 πραγμα-
τεύεται ὁ ἀρθρογράφος περὶ τυπογραφίας καὶ δὴ τῶν ἑλληνικῶν ἐφημερίδων
ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον. ἄς καὶ ἐξαιρεῖ τὸ δὲ «Ἐλεύθερον Βῆμα» καὶ τὴν
«Πρωτῆαν» προτιμᾷ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων).
- *1930 **Δάμπρος Σπ. Κυριακοῦ Ἀγκωνίτου* μηνῶν τάξεις, καὶ δύο ἐπι-
γράμματα εἰς τὴν Σπάρτην πρὸς Κων. Παλαιολόγον.
(Παλαιολόγεια καὶ Πελοποννησιακὰ τόμ. Δ' σ. 96—102, 8ον Ἀθῆναι).
- **Μαρκόπουλος Ν. Γιάννινα*, ἡ πόλις τῶν θρούλλων.
(«Ἑλληνική», Ἀθηνῶν 6 Αὐγ.—15. Πλήρης περιγραφή).
  - *Meksi Jorgj. Studimet Greke mbi historin shqiptare.
(Vullneti i popullit, ἔτ. II, ἀρ. 190, 28 Νοεμ. Tirana. Ὁ ἀξιότιμος Ἀ-
σκληπιάδης καὶ διαπρεπῆς δημοσιογράφος ποιεῖται ἀνασκόπησιν τῶν ἑλληνι-
κῶν σπουδῶν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀλβανίας καὶ μνημονεύει τῶν Δροβιανι-
τῶν Πετρίδου, Μολοσσῶ καὶ δὴ τοῦ Ν. Μυστακίδου, εἰτα τοῦ Λάμπρου,
Λάθα, Ἀθηναγόρα, Βιζουκίδου καὶ Φουρῆκη. Χάριτας οἶδαμεν αὐτῶ, δι' ἣν
εὐφημον μνηεὶαν ποιεῖται περὶ τῶν συγγραφεῶν ἡμῶν).
  - *Meksi Jorgj. Gazetaria dhe përpjekje kombetare ne
Rumani.
(Shqipëria e ré ἔτος XII ἀρ. 447 28 Νοεμ. Konstanca, Roumanie. Ἀνα-
φέρει περὶ τῶν τριῶν πρώτων ἐν Ρουμανίᾳ ἀλβ. ἐφημερίδων: Shqipear,
Shqipëria καὶ Ylli Shqiperise καὶ τινῶν ἐθνικῶν ἐνεργειῶν ἐν αἷς ἀνε-
μιχθη καὶ ὁ διαπρεπῆς οὗτος πατριώτης)
  - **Μπαλάνος Δημ.* Οἱ Μπαλάνοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους.
(Ἑπειρωτ. Χρον. Ε' σ. 229—235 μετὰ δύο εἰκόνων).
  - **Μπαμίχα Θεμ.* Κῶδιξ τοῦ ναοῦ τῆς πόλεως Δελβίνου.
(Αὐτ. σ. 56—75).
  - *Borgia Nilo. Pericope Evangelica in lingua albanese
del secolo XIV da un Manoscritto greco della Biblioteca
Ambrosiana. Fasc. secondo 8ον σ. 34.
(Studi liturgici, Nuova Serie, Grottaferrata).
  - *Bubang Gjergji. Nje fjale me memen e Spiro Belka-
menit. Shqipëria e rë ἔτ. XII, ἀρ. 447, 28 Νοεμ. Konstanca,
Roumanie.
(Οὗτος ἦν ἐκ τῶν πρώτων ἀλβανιστῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς ἐπαρχίας Καστο-
ριας καὶ συλληφθεὶς δι' ἀπάτης ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐφονεύθη 1 Ὀκτωβρίου
τῷ 1912).
  - **Ὀρλάνδος Ἀναστ.* Ἐκ τοῦ Βυζαντινοῦ Κάστρου τῶν Ἰωαν-
νίνων.
(Ἑπειρωτ. Χρονικά Ε' σ. 7—8).
  - **Παπασπύρου Παν.* Ἄρτα. Πνευματικὴ κίνησις.
(Πενελλ. Λεύκωμα I. Χατζηϊωάννου, τόμ. Ε', σ. 121—122, 4ον Ἀθῆναι).
  - **Παπαχαρίσης Ἀθ.* Τὰ Σώπικα ἢ ἡ συνθηματικὴ γλῶσσα τῶν
βαγενάδων τῆς Β. Ἑπείρου.
(Ἑπειρωτ. Χρονικά Ε' σ. 265—270).

- *1930 ***Πουλίτσας Παν.** Σύνοψις τοῦ Κώδικος τῆς ἐπισκοπῆς Δρουῆ-
νουπόλεως καὶ Ἀργυροκάστρου.
(Αὐτ. σ. 76—113).
- » ***Ρεμπέλης Χαρ.** Ἡ ἱερὰ μονὴ Ζέρμας.
(Αὐτ. σ. 19—29).
  - » ***Σαβράμης Ε.** Ὁ Βησσαρίων Μακρῆς.
(Αὐτ. σ. 30—49).
  - » ***Σούλης Χρ.** 1) Τὰ Κουδαρίτικα τῶν Χουλιαροχωρίων τῆς Ἑ-
πείρου, ἤτοι περὶ τῆς συνθηματικῆς γλώσσης.
(Αὐτ. σ. 161—168).
  - 2) Νεκρολογίαι: *Ν. Γεωργίτισης, Γ. Χατζῆς καὶ Θ. Μπαμίγας.*
(Αὐτ., σ. 184—7).
  - » ***Ὁ αὐτός.** Ἡ παιδεία ἐν Ἑπείρῳ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κ/πό-
λεως μέχρι σήμερον.
(Πανελλ. Δεύκωμα Ι. Χατζηϊωάννου, τόμ. Ε', σ. 102—107, 4ον Ἀθῆναι).
  - » **Συνοδινὸς Πολύκαρπος μητρ. Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως.**
Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Παρθένιος καὶ ὁ Πατρ. Κ/πόλεως Σερα-
φεῖμ Β'.
(Ἑπειρωτ. Χρονικὰ Ε' σ. 153—160).
- *1930 **Snegarou J.** Νέον ἀντίγραφον τοῦ Κώδικος τῆς ἀρχιεπισκο-
πῆς Ἀχρίδος.
(Θεολογία ἔτος Η' σ. 356—362, Ἀθῆναι. Ἀνακοίνωσις τῇ 13 Ὀκτωβρίου ἐν
Ἱστορ. Τμήματι τοῦ Διεθνoῦς Βυζ. Συνεδρίου ἐν Ἀθήναις).
- » ***Τζιόβα Κ.** Συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν Ἑπειρωτικῶν θεσμῶν.
(Ἑπειρωτ. Χρονικὰ Ε' σ. 55 ἐξ.).
  - » ***Φιριπιδῆς Ν.** Ἐπίσκεψις τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τοῦ πατρ. Ἀν-
τιοχίας Σιλδέστρου.
(Αὐτ. σ. 117—118).
  - » ***Φουρίκης Π.** Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν Ἑπειρ. ἱστορίαν. Νικό-
πολις—Πρέβεζα.
(Αὐτ. σ. 211—228).
  - » ***Χατζημιχάλη Ἀγγελ.** Ἑπειρωτικὴ λαϊκὴ τέχνη.
(Αὐτ. σ. 253—264 μετὰ 8 φύλλ. εἰκόνων ἐκτὸς σελίδος).
  - » **Christu V.** Ochrida in seculul al XIX lea din puncti de
vedere istoric si cultural. Institutul de arte grafice «Bu-
covina». Bucuresti.
(Βιβλιοκρ. ὑπὸ *M. Kuteli* ἐν τῇ ἐν Κωνσταντζα ἐκδομένῃ ἀλβ. ἐφημε-
ρίδι Shqiperia e ré. Ἔτος XIII ἀρ 447 28 Νοεμβρίου).
  - » ***Χθαῆκα V.** Kisha kombetare. Riviste e perjaveshme.
Organ i kishes orthodoxe autoqefal te Shqiperis. Tirana.
(Τετραστῆλος εἰς ἡμίφυλλον· ὁ πρῶτος ἀριθ. ἐξεδόθη 13 Ἰουλίου).

*1930 **Xhaçka V.* Letratura shqipe permes shekujvet I. Fillimet e perkethimeve.

(«Ora», gazete e perditsshme, Tirana, ἔτος I, ἀριθ. 215—219, Νοεμβ. 7—12. Είναι μετάφρασις εἰς τὸ ἀλβανικὸν τοῦ μέρους Γ, I, τῆς ἐν τῇ «Θεολογία» δημοσιευομένης πραγματείας μου: «Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστρίτης», (τόμ. Ε' 1930 σ. 253—272) παραλειφθεισῶν τῶν σημειώσεων).

ΠΡΟΣΘΗΚΗ Β΄.

Τὰ ἄνευ σεσημειωμένης ἐν τῷ ἐξωφύλλῳ χρονολογίας συγγράμματα, ἣ δὲν δὲν εἶδρον ταύτην νὰ σημειώσω κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν, ταῦτα συνήθως ἔλαβον καὶ ἐκ καταλόγων, ἐνθα συνήθως ἢ τῆς ἐκδόσεως χρονολογία δὲν σημειοῦται. Τάσσομεν δὲ τὰ συγγράμματα ταῦτα κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν.

Ancel Jacques. Manuel historique de la question d'Orient. Paris.

**Ἀνώνυμος.* A volo d'uccello, missione Franciscana in Scutari d'Albania. Tip. Artigianelli. Milano.

Arneth. Das Taubenorakel von Dodona.

Βερροιώτης Ε. Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων. (Ἐθν. Βιβλιοθήκη Ἀθηνῶν Ἱστορ. 103).

Βηλαρᾶς Ἰωάννου. Μῦθοι, 16ον σ. 100, Παρίσιοι (μετὰ 4 λαμπρῶν χαλκογραφιῶν).

Berri G. L'assedio di Scutari.

Bundelli. Colonie straniere d'Italia (περιέχει στατιστικὴν τοῦ πληθυσμοῦ).

Nikaj Kr. Karillo Topija.

Childe Harold's. Pilgrimage (= Byron) XXXVIII—LXXII, ἦτοι 35 δημῶδη ἄσματα Ἑπείρου καὶ Ἀλβανίας.

Schneider. Les Pelasges et leur descendants.

Corni G. Riflessi e visioni della grande guerra in Albania.

Claubry Gaultier de. Ὑπόμνημα περὶ Ἑπείρου τοπογραφικόν. (Ἴδε Ὀδοιπορικὰ Μακεδονίας—Ἑπείρου καὶ Θεσσαλίας... ὑπὸ Ἀντων. Μηλιαράκη, Ἀθήναι 1878, σ. ΙΕ').

Daresté Rod. Les anciennes coutumes Albanaises. Extrait de la Nouvelle Revue historique du Droit; éditeur Larose. Paris.

Dielli. Ἡ ἐν Ἀμερικῇ (Boston) ἀλβανικὴ ἑφημερίς ὑπὸ τῆς Vastras ἐκδιδόμενη ἀπὸ 20ετίας περίπου.

Dimitsas M. Über Damastion und die Encheleer.

(Zeits. für Erdkunde XVII σ. 244 ἔ.).

Du Cange du Fresne. Recueil de diverses cartes pour l'histoire de Constantinople.

Δρίνωφ Μ. Οἱ μεσημβρινοὶ Σλάβοι καὶ τὸ Βυζάντιον κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα (βουλγαριστί).

Δροσίνης Γ. Ἰωάννου Ἰακώβου Μάγερ. Ἡμερολόγιον τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου 1825—1826, Ἀθήναι 8ον μικρόν, σ. 18', 240 μετ' εἰκόνων.

(Βιβλιοθ. Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης).

* Ἑλληνικὴ σημαία (ἦ), Ἀθήναι 8ον σ. 424 (ἄνευ τόπου καὶ χρόνου ἐκδόσεως).

(Σ. 74—197. Ἡ ἱστορία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, κεφ. Δ'—Ε').

Jensen Kr. S. Über die Beziehungen zwischen Rumanischen und Albanesischen Sprache.

(Grundriss der romanischen Philologie, Strassburg I σ. 527 ἔ.).

Faïk Bey; Analyse de la langue Albanaise, Etude de la grammaire comparée.

* *Flor Karlmann.* Zur Geschichte der Pelasger, τῷχος Α'—Β', σ. 72, 59.

(*Ἄνευ τόπου καὶ χρόνου).

Gemoll W. Zu Gennadius de viris illustribus.

(Neue Jahrbücher f. Philologie und Pädagogik τόμ. 127 φ. 12).

Giseke Bernh. Thrakisch—Pelasgische Sämme der Balkanhalbinseln.

Gioberti. Primato. Bruxelles.

(Οὗτος εἰς τὴν ἀλβανικὴν εὐρίσκει τὰ ἔχνη τῆς προελληνικῆς γλώσσης).

Godin A. Aus dem Albanien, Aus dem Land der Knechtschaft.

Istoria della vita di guerrino detto il Meschino il quale fece molte battaglie contro i Turchi e Saraceni e come trovo Padre prigionero nella Città di Durazzo, Genova, stamperia Calamara 16ον σ. 24.

(Ποίημα ἀχρονολόγητον).

Italia (l') nell Albania meridionale, Cologna di Cesaro.

Italo A. Sullioti in Albania seimesi di regno. Milano.

Imhoof-Blumer F. Über das illyrisch-epirotische Grenzland. (Zeitsch. für Num. I σ. 103 ἔ.).

Καμάρδας Δημ. Ἀλφάβητον γενικὸν ἀλβανοηπειρωτικόν.

- Kemal Ismail bey.* The memoirs. Edited by sommerville story.
With a Preface by William Morton Fullerton. London.
- Kind Th.* Pelasgisch-Albanesisch-Griechisch.
(Zeitsch für vergl. Sprachforschung τόμ. XII σ. 207 ἔ.).
- Klausen.* Περὶ Δωδώνης.
(Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste von Ersch und Gruber ἐν λ. Dodone).
- Kollinson ταγματάρχου Ἄγγλου.* Περὶ τῆς ἐν Ἑπείρῳ ἀκροπόλεως τῆς Κασσιόπης.
(Ἀνεγνώσθη εἰς τὴν Ἴόνιον Ἑταιρίαν περὶ τὸ 1860—1862. Ἰδε Ἀττικὸν Ἡμερολόγ. Ἀσωπίου, ἔτος Β' 1873 σ. 233).
- Κρητικοῦ Γερμανοῦ.* Ἀλβανικὴ Γραμματικὴ.
(Σάθα Νεοελληνικὴ Φιλολ. σ. 603).
- Lamouche.* La peninsule Balkanique.
- Lattler.* Bei den Arnauten, Berlin—Meissensee.
- * *Liber leximi për shkolla të mjesme, botuem prej komisis letrare Shgype, Shkodër,* 12ον, σ. 196 (ἀχρονολόγητον).
- Makushev* Die Slaven in Albanien.
(Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ «St. Petersburgskija Universitetskija Izwjestija», σ. 152 ἔξ.).
- Marchiano Mich.* La Rondinella, Poesie sacre albanesi.
- Mathieu Henri.* La Turquie et ses differends peuples.
(Περὶ Ἀλβανῶν τόμ. II σ. 125 ἔ.).
- May Karl.* Durch das Land der Skipetaren, Radebul bei, Dresden.
- Memoria II—III, Rapportita a l'Epipro, Napoli e Sicilia, Mem. VI Della epoca moderna degli Albanesi, 8ον.
(Βιβλιοθήκη Βουλῆς).
- Nelezojew W.* Albanska prava na drzava.
(Samoprava ἀριθ. 313).
- Palmer.* Graeciae antiquae descriptio, (τόμ. I κεφ. XXVII σ. 140—149 περὶ Ἀφῶν, σ. 36. Ὄνόματα δημῶδη Ἑπείρου καὶ Ἀλβανίας ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀρχαῖα).
- Ξένου Στεφ.* Ἀλῆ Πασᾶς. Ἱστορικὸν μυθιστόρημα.
- Πάλμωφ I. Ε.* Νέα τεκμήρια ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος κατὰ τὸν ΙΣ'—ΙΗ' αἰῶνα.
- Parthey.* Ἱεροκλέους Συνέδημος.
(ιβ'—ιγ'. Ἐπαρχίαι παλαιᾶς καὶ νέας Ἑπείρου).
- Πατριαρχεῖον Οἰκουμενικόν.* Carte des écoles et églises chrétiennes du vilay de Janina, klim. 1 : 500000, ἔκδοσις ἡμισπίσημος τοῦ —. Roma. Instituto geographico de Agostini.

Pekmezi G. Die Alphabetfrage.

(Archiv für slavische Philologie τόμ. XXI σ. 214 ἐ.).

Pedersen H. Bitrag til den albanesiske Sproghistorie.

(Festschrift til Wilh. Thomsen σ. 246 ἐ.).

Pico. Les Roumains de la Macédoine.

* *Pittard Eug.* Les peuples des Balkans. Esquisses anthropologiques avec 4 cartes et quelques figures. Paris-Neuchatel. 8ον, σ. 142 (ἀχρονολόγητον). Περί Ἀλβανῶν σ. 77—86.

Pittré. Archivio per la studio della tradizionii popolari, τόμ. IV, σ. 653 ἐ.

(Λυρικά ἀλβανικά ἄσματα, μαρτυροῦντα μεγάλην τῆς ἰταλικῆς γλώσσης ἐπίδρασιν).

Rouqueville. Τρία ὑπομνήματα. Περί Ἰλλυρίας, περὶ τῶν ἐν τοῖς ὄρεσι τῆς Ἑλλάδος ἐγκατεστημένων Βλαχικῶν ἀποικιῶν καὶ σημείωσις περὶ τοῦ τραγικοῦ τέλους τοῦ Ἀλῆ Τεπενλελῆ.

(Λεξικὸν Ἱστορ. καὶ Γεωγραφίας Βουτυρά τόμ. Ε' σ. 761).

Πυρρίδου, Αἰσθητικὴ τῆς Πίνδου, 8ον, σ. 107 Ἀθῆναι.

Ribeco Agostino. Vetusta de la lingua albanese.

Σαμαρτζίδου Χριστοφόρου Ὁ Φῶτης, ποίημα (Ἑπειρωτικόν, ἔπονται δύο ἕτερα : ἡ *Μπέσα* καὶ ἡ *Τοπόλια*), Ἀθῆναι (ἀχρονολόγητον), 16ον σ. 54. Ἐκδότης Ν. Π. Παπαδόπουλος Ὑδραῖος, διευθυντῆς τῆς «Διαπλάσεως τῶν Παίδων».

Schulz-Hambourg E. Ali Pascha tyrann von Albanien, Erinnerung an seine Regierung von Ibrahim-Manzour Efendi, herausgegeben von Dr Stuttgart.

(Μετὰ σπουδαίου προλόγου ὑπὸ τοῦ μεταφραστοῦ. Τὸ βιβλίον ἐγράφη εἰς τὴν Γαλλικὴν καὶ ἐξεδόθη τὸ 1827 (ἴδε Legrand ἀριθ. 166). Ἐν ἔτει 1826 (ἴδε ἄνωτ. Manzour I. Effendi) ἐξεδόθη περίληψις εἰς Γερμανικὴν γλῶσσαν ἀχρονολόγητον).

Schuchard Hugo.

(Οὗτος ἐδημοσίευσε διατριβὴν ἐν τῷ γερμανικῷ περιοδικῷ für vergleichende Sprachforschung. Περὶ τῶν ἐν τῇ κάτῳ Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ διαλέκτων τῆς ἀλβανικῆς καὶ τῶν δανείων αὐτῶν ἐκ τῶν ρωμανικῶν γλωσσῶν).

Scura Ant. Gli Albanesi in Italia, e i loro canti tradizionali. New-York, Franc. Tocci edit.

Σταυρίδης Κωνσταντ. Γ. (βλ. ἄνωτέρω). Κατὰ τὸν *Χ. Καρμίσην* φιλόλογον Ἀχριδηνὸν ὑπάρχει ἐν Ἀχρίδι ἐγχώριόν τι διήγημα «Κούσμαν Κάπινταν», ἐξ οὗ κατὰ λέξιν σχεδὸν μεταφρασθέντος παρουσιάσθη ὡς πρωτότυπον τὸ Ἐπικὸν δοκίμιον *Σκενδέρδεσης*, ὑπὸ τοῦ *Γρηγορίου Πάρλιτσε* ἑλληνοδιδασκάλου ἐν Ἀχρίδι (Χρυσάλλις Δ' σ. 572). Οὗτος εἶναι ὁ *Σταυρίδης*, ὅστις ἐμφανισθεὶς

ἐν Ἀθήναις ὡς ποιητῆς εἰς τὸν διαγωνισμὸν ἤλλαξε τοῦνομα καὶ ὄν καταδικάζει ὡς βουλγαρίζοντα ὁ φιλέλλην *Καρμίσης*.

Σταυρίδου Κωνστ. Γ. Σκενδέρβης. Ἐπικὸν δοκίμιον.

(Ὁ Ἀλέξ. Ραγκαβῆς ἐν τῇ «Περιλήψει τῆς ἱστορίας τῆς Νεοελλην. Φιλολογίας» σ. 21 ἀναφέρει τὰ ἀνωτέρω περὶ τοῦ συγγραφέως. Ὁ Γρηγόριος Σταυρίδης Βούλγαρος φιλέλλην, ὡς ὑπογράφεται ἀλλαχοῦ, εἶναι ὁ ἐνθέρμως ὑποστηρικτὴς καὶ βραβευθεὶς εἰς τὸν ποιητικὸν διαγωνισμὸν ὑπὸ τοῦ Ραγκαβῆ, ἀπορριφθέντος τοῦ Ὀρφανίδου (ἴδε ὁ ἅγιος Μηνᾶς 1860 σ. 113, 212, 230, ὅστις ἀναφέρει καὶ ἕτερα δράματα τοῦ Σταυρίδου π. χ. τὸν ἀρματωλόν, ἐν ᾧ ἦρος ὁ Ἀλβανὸς Κοσμάς).

S[tephanopoli] J[ean]. Trente deux ans de Propagande Roumaine en Macédoine. Les Koutzovlaques et l'hellénisme, Athènes, Imprim. A. Constantinidis.

Stier G. Die albanesischen Tiernamen.

(Kühn's - Zeitschrift τόμ. XI σ. 132 ἔ. 206 ἔ. Οὗτος συγκρίνων τὴν ἀλβανικὴν γλῶσσαν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν ἀποδεικνύει, ὅτι αὕτη ἀνήκει εἰς τὸν ἰαπετικὸν κλάδον τῶν γλωσσῶν).

Tasi K.—Toko V. Pergjigjet e Shqiptarvet Krishten te Misirit per botimet e *Koço Tasit* σ. 15. Alexandrie (;

(Ὁ *Tasi* γράφει ἐξ Ἀθηνῶν ἀντεθνικὴν ἐπιστολὴν καὶ ὁ *Vasil Tako* ἀπαντᾷ ἐξ Αἰγύπτου).

Τζεχάνου Κωνστ. Βίος Γεωργίου τοῦ Καστριώτου μεταφρασθεὶς εἰς τὸ ἑλληνικόν.

(Τόσον μόνον ἀναφέρει περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου Μοσχοπολίτου βιογράφου τοῦ Σκενδέρβη ὁ Σάθας ἐν Νεοελλ. Φιλολογία σ. 499).

Thomaschek W. Die alten Thraker, τόμ. I—II.

(Ὁ συγγραφεὺς προσπαθεῖ νὰ συμπεριλάβῃ εἰς τοὺς Θρακᾶς καὶ τοὺς Ἰλλυριοὺς, μεθ' ὧν τάσσει αὐτοὺς εἰς τὴν ἀνατολικὴν ομάδα μετὰ τῶν Σλαύων, οὐχὶ δὲ εἰς τὴν δυτικὴν μετὰ τῶν Ἑλλήνων, τόμ. II σ. 36, 41).

* **Χρυσόχου Μιχ. Ζιτσαίου.** Ἑπειρωτικά. Περὶ Ἰμπλιακίων. Ἀθῆναι, 12ον σ. 16, ἐκδότης Σπ. Κουσουλῖνος.

Histoire générale des maisons princières. Genève, in folio.

(Maison de prince Ghika σ. 48 ἔ.).

(Χάρτης) Generalkarte von Mitteleuropa. 1 : 300000. Blätter : Elbasan, Durazzo, Seres, Monastir, Pristina, Berat, Tepeleni, Valona und Corfu. Wien K. K. militär-geographisches Institut.

Woods Charles. La Turquie et ses voisins, Paris, Guilmoto. (Περὶ Ἀλβανῶν σ. 114ἔ.).

ΕΣΦΑΛΜΕΝΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

Ἀπὸ μνήμης γράφων τοὺς ἐν ἀρχῇ ὁμηρικούς στίχους παρέστησα αὐτοὺς ἔλλει-
 παῖς ἀνάγνωθι οὕτω :

*Ζεῦ ἄνα, Δωδωναῖε, Πελασγικέ, τήλοθι ναίων
 Δωδώνης μεδεῶν δυσχειμέρου, ἀμφὶ δὲ Σελλοὶ
 σοὶ ναίουσ' ὑποφῆται, ἀνιπτόποδες, χαμαιεῦναι.
 Ἰλιάδ. Π 233—235.*

1869	Σάθας	γράφε	σ. 128—155	ἀντι	178
		>	>		491
		>	>		570

Πρόσθετος ἐν τέλει : σ. 570

1878	γράφε	Sax. Carl	ἀντι	Jax, Carl
1880	>	Κόνδη	>	Κούδη
1886	>	Canini	>	Canni

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΗΘΕΝ ΑΙΧΜΑΛΩΣΙΑΣ ΤΗΣ ΙΩΑΝΝΙΤΙΣΣΑΣ ΜΠΑΛΑΝΑΙΝΑΣ

ΥΠΟ

Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

Ὁ διαπρεπὴς ἐν Ἀθήναις ἀπόγονος τῆς μεγάλης Ἰωαννιτικῆς οἰκογενείας τῶν μεγάλων Μπαλάνων, Ἑπειρωτῶν διδασκάλων τοῦ Γένους, κ. Δ. Σ. Μπαλάνος, γράφων ἀξιόλογον περὶ αὐτῶν διατριβὴν ἐν τῷ γ' τεύχει τοῦ 1930 τῶν «Ἑπειρωτικῶν Χρονικῶν» (σελ. 229—235) ὑπὸ τὸν μετριοπαθῆ τίτλον «Οἱ Μπαλᾶνοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους», ἀναφέρει ἐν τέλει αὐτῆς περὶ αἰχμαλωσίας κάποιας γυναικὸς τῆς οἰκογενείας τῶν Μπαλάνων τὰ ἑξῆς :

«Κατὰ τὸν ἀθρόον ἐξοικισμὸν τὸν παρακολουθήσαντα τὴν μεγάλην καταστροφὴν τῆς πολυανθρώπου καὶ ἀκμαζούσης πόλεως (Ἰωαννίνων) κατέφυγε μετὰ μεγάλων κινδύνων ἡ οἰκογένεια τῶν Μπαλάνων εἰς Κέρκυραν, ζητοῦσα σωτηρίαν. Δὲν τὸ κατώρθωσαν ὁμως νὰ διαφύγῃσι πάντα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας καί, ὅπως ἱστορεῖ τὸ δημοτικὸν ᾄσμα, τὴν κυρὰ Μπαλάναινα καὶ ἄλλας προκρίτους τῶν Ἰωαννίνων

*«Τὲς ἐπῆραν ὄμπροστὰ καὶ σκλάβες τὲς πηγαίνουν
Μὲ δώδεκα συντρόφισσες καὶ μὲ σαράντα δούλους.
Τὲς πῆραν καὶ τὲς πῆγαιναν ψηλὰ στὴν Βαλὲ-Κάρδα».*

Καὶ καθ' ὁδόν :

*«Πιάνουν οἱ κλέφτες τὸν χορὸ, βάνουν καὶ τὲς γυναῖκες.
Ρίξου, κυρὰ-Μπαλάναινα, γιὰ νὰ ριχτοῦν κι' οἱ ἄλλες.
—Κυρίέ μου ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς δὲν σκύφεις νὰ κυτιάξης
Τὸ τί κακὸν ἐπάθαμε, τὸ τί κακὸ μᾶς μέλλει;».*

Προφανῶς ὁ κ. Δ. Σ. Μπαλᾶνος ὑπέπεσεν εἰς τὴν ἀνακριβείαν ταύτην βασιθεῖς εἰς τὴν δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ τεύχει τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1922 τῆς «Ἐφημερίδος τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Γαλλικῆς Νομολογίας» βιογραφίαν τοῦ πατρός του, τοῦ ἀειμνήστου Σίμου Μπαλάνου, ὅπου ἀνακριβῶς ἀναφέρεται ὡς αἰχμαλωτισθεῖσα γυνὴ τις τῆς οἰκογενείας τῶν Μπαλάνων, διότι οὐδεμία γυνὴ τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶχε ποτε αἰχμαλωτισθῆ, οὔτε καὶ ἄλλαι μετ' αὐτῆς γυναῖκες Ἰωαννίτισσαι, ὡς ἀναφέρει ἡ εἰρημένη

βιογραφία καὶ ὁ κ. Δ. Σ. Μπαλᾶνος. Ἄλλως τε εἶναι ἱστορικῶς γνωστὸν ἐκ τῶν Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ἰωαννίτου Κουτσαλέξη, ὅτι ἡ μὲν ἔξοικεσία τῶν οἰκογενειῶν Μπαλάνων, Κουτσαλέξη, Λάμπρου, Κωλέττη κλπ. ἐγένετο τὸ 1821, ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ ἐν Συρράκω καὶ Καλαρρῦταις ἐπαναστατικοῦ κινήματος τοῦ Ἰωάννου Κωλέττη, ἡ δ' αἰχμαλωσία ἄλλης τινὸς Μπαλάναινας, τῆς Νίτσας Γεωργίου Καρακώστα, προσονομαζομένης Μπαλάναινας, ἐγένετο ἐν Νεγάδαις τοῦ Ζαγορίου τὴν 29ῃν Ἰουνίου 1827, ἦτο δὲ αὕτη σύζυγος τοῦ πλουσίου προκρίτου τῶν Νεγᾶδων Γεωργίου Καρακώστα, προσονομαζομένου Μπαλάνου, ὡς γεννηθέντος λευκότριχος, δηλ. μὲ λευκὴν κόμην καὶ λευκὰ ματοτσίνορα.

Ἡ Μπαλάναινα αὕτη τοῦ δημοτικοῦ ἄσματος, ὀνομαζομένη Νίτσα (Ἐλενίτσα) τὸ γένος Πιτάκη, ἠχμαλωτίσθη τὴν 29 Ἰουνίου 1827, μὲ ἄλλας Νεγαδιωτίσσας γυναῖκας, ἐντὸς τῶν Νεγᾶδων, τὸ δὲ γεγονός τῆς αἰχμαλωσίας τῶν γυναικῶν τούτων, ἀνηκουσῶν εἰς τοὺς πλουσιωτέρους οἴκους τοῦ ἀρχοντοχωρίου τούτου τοῦ Ζαγορίου, ἀπηθανάτισε δημοτικὸν ἄσμα, φθόγγον μὲχρι σήμερον ἐν Ζαγορίῳ, καὶ τὸ ὁποῖον ἔγραψε πληρέστερον κατὰ τὸ 1876 ὁ φιλόστωρ συνταξιούχος Νεγαδιώτης διδάσκαλος κ. Γεώργ. Β. Σωτήρης, κατ' ἀπαγγελίαν τῆς Ρίνας Κολώνια, μιᾶς τῶν συναιχμαλωτισθεισῶν, ἀποθανούσης ἐν Ἰωαννίνοις τὸ 1889.

Τὸ δ' ἐν λόγῳ δημοτικὸν ἄσμα, πολύτιμον διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Νεγᾶδων κειμήλιον, ἔχει ὡς ἐξῆς:

*«Τρία πουλάκια κάθονταν στὸν Κοζακὸ στὴν ράχη,
Τῶνα τηράει τὸ Γρούμερο καὶ τᾶλλο τὰ ἐννια ἄδέρφια,
Τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μοιρολογάει καὶ λέγει:
— Τὸ λέν οἱ κοῦκκοι στὰ βουνὰ κι' οἱ πέρδικες στὰ πλάγια,
Τὸ λέν οἱ Καραμπέρισσες, τὸ λέν κι' οἱ Ζαγορίσιες,
Τὸ λέν κι' οἱ Νεγαδιώτισσες, τὸ λέν σὰν μοιρολόγι·
Νὰ εἶταν ἡ μέρα βροχερὴ κι' ἡ νύχτα χιονισμένη,
Ποῦ οἱ κλέφτες ἔκαναν βουλὴ νὰμποῦν μέσ σιτοὺς Νεγάδες
Σπίτια γιὰ νὰ πατήσουνε καὶ σκλάβους γιὰ νὰ πάρουν·
Εἴκοσεννιὰ τοῦ Θεριστῆ, γιορτὴ τῶν Ἀποστόλων,
Τὴν χαραυγὴν ἐχύμησαν σιτοὺς δόλιους τοὺς Νεγάδες
Στὸ σημαντρεῖον ἀνέβηκαν καὶ χτύπ'σαν τὲς καμπάνες.
Κανεῖς δὲν τοὺς κατάλαβεν ἀπὸ τοὺς Νεγαδιῶτες.
Ἡ Νίτσα ἡ Μπαλάναινα εἶδ' ἀπ' τὸ παραθύρι·
Ψηλὴ φωνίτισαν ἔρριξε, ὄσο κι' ἂν ἤμποροῦσε.
— Σ'κωθῆτε, ἀρχόντοι, γρήγορα! σ'κωθῆτε, Νεγαδιῶτες!
Ἡ κλεφτουριὰ μᾶς πλάκωσε, νὰ μᾶς σκλαβώση θέλει,*

Ἐπῆραν ἄσπρα καὶ φλωριὰ καὶ μάλαμμα κι' ἄσημι,
 Ἐξῆντα μοῦλες φόριωσαν κι' ἐξῆντα σκλάβες πῆραν,
 Ἐπῆραν τὴν Μπαλάναινα μὲ τὴν κυρὰ - Χρυσούλλα,
 Τὴν Ἀγγελικὴ τῆς Γκούμαινας, τὴν πολυχαϊδεμένη,
 Τὲς κάναν τὸν ἀνήφορο, κατὰ τὸν Ἀποζιόκο.
 Ἡ Νίτσα ἢ Μπαλάναινα κι' ἢ Ἀγγελικὴ τοῦ Γκούμα,
 Δὲν μπόραγαν νὰ πορβατοῦν κι' ὄλο ἀπὸ πίσω μέναν.
 — Γιατί, Νίτσα κι' Ἀγγελικὴ, δὲν πᾶτε μὲ τὲς ἄλλες;
 Μῆνα τὰ ροῦχα σᾶς βαροῦν, μῆνα τ' ἀσημοκούμπια;
 — Μῆτε τὰ ροῦχα μᾶς βαροῦν, μῆτε τ' ἀσημοκούμπια
 Μόν τ' ἀσπρολίθια μᾶς βαροῦν, ἀπὸ τὴν ἀσυνήθεια . . .
 Τὲς ἔβαλαν καὶ χόρεψαν μὲ τὴν ἀράδαν ὅλες.
 — Ρίξου κυρὰ - Μπαλάναινα, γιὰ νὰ ριχτοῦν κι' οἱ ἄλλες
 Καὶ σὺ Τσιμπρίκα κερατᾶ, τράβα τὸ γαϊτανάκι . . .
 Τρεῖς μῆνες τὲς ἐκράτησαν σκλάβες στ' ἀγριοβούνια
 Τοὺς πήρανε γιὰ ξαγορὰ φλωριὰ μὲ τὸ ντισάκκι,
 Ὁ ἄντρας τῆς Ἀγγελικῆς εἰς τὴ Βλαχιά ζουρλάθη
 Κι' ὁ Γκούμας ὁ Πατέρας τῆς τὴν ξαγορὰ τῆς πῆγε,
 Καὶ γλύττωσε ἢ Ἀγγελικὴ κι' ὅλες οἱ ἄλλες σκλάβες
 Καὶ στοὺς Νεγάδες γύρισαν ἀπανωθιὸ στὸν τρύγο
 Κι' ἤρραν τὰ σπίτια τους σωρούς, καμὲν' ἀπὸ τοὺς κλέφτες».

Τὴν ἱστορικὴν ταύτην αἰχμαλωσίαν διέπραξεν ὁ Κουτσομαῦρος, ἐκ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ζιάκα, ψηλὰ εἰς τὰ Ζαγοροχώρια καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων - Κερκύρας, μέσον Σαγιαῶδος ἢ Ἀγίων Σαράντα.

Νομίζομεν ὅτι ἡ ἱστορικὴ οἰκογένεια τῶν Μπαλάνων δὲν χάνει καμμίαν δόξαν ἐκ τῆς ὡς ἄνω ἀποδείξεως, ὅτι ἡ αἰχμαλωτισθεῖσα Νεγαδιώτισσα Μπαλάναινα Καρακώστα δὲν εἶχε καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν ἱστορικὴν Ἰωαννιτικὴν οἰκογένειαν.

Ἰωάννινα τῆ 5 Ἀπριλίου 1931.

ΕΠΙ ΜΕΡΙΚΩΝ ΣΗΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ
ΤΟΥ Κ^{ΟΥ} Π. ΦΟΥΡΙΚΗ «ΠΡΕΒΕΖΑ—ΝΙΚΟΠΟΛΙΣ»

ΥΠΟ

ΧΡΗΣΤΟΥ Ι. ΔΑΛΛΑ

Ἰατροῦ

Εἰς τὸν Γ' τόμον τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» ἀνέγνωσα μερικὰς ἐπικαιροὺς παρατηρήσεις τοῦ καλοῦ μου φίλου κ. Περ. Βιζουκίδου, δι' ὧν παρεπονεῖτο διὰ τὴν παρ' ἡμῖν παρατηρουμένην ἑλλιπῆ διεξαγωγὴν τῶν ἐπιστημονικῶν συζητήσεων. Ἡ παραμικροτέρα διαφορὰ ἀντιλήψεων θεωρεῖται προσωπικὴ προσβολή καὶ ἐκφυλίζεται εἰς προσωπικὰς ἀντεγκλήσεις, παρεξηγήσεις καὶ τὰ παρόμοια, ἅτινα μειοῦσι τὴν ἀξίαν τῶν ὑπὸ συζήτησιν θεμάτων.

Αὐτὰ ὅλα μοῦ ὑπενθύμισεν ἡ ἀνάγνωσις τῆς κατακλειδὸς τῆς ἱστορικῆς πραγματείας τοῦ ἀξιότιμου κ. Π. Φουρίκη, ὃν δὲν ἔχω τὴν τιμὴν προσωπικῶς νὰ γνωρίζω, μετὰ πολλῆς ὁμως τῆς εὐχαριστήσεως ἀνέγνωσα ὅσα ὥραϊα καὶ ἐνδιαφέροντα ἔγραψε περὶ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης. Τὰ γραφόμενά του, ἰδίᾳ εἰς ζητήματα εἰσέτι ἀμφισβητούμενα, μοῦ ἐγέννησαν καὶ μερικὰς σκέψεις, ἃς ἐτόλμησα νὰ ἀποστείλω εἰς τὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά», χαίρων διότι μοῦ ἐδίδετο εὐκαιρία νὰ προσφέρω καὶ ἐγὼ μερικὰ ψυχία εἰς τὸν ὄγκον τοῦ ὑλικοῦ, ὃν συνεσώρευσεν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὁ ἀξιότιμος κ. Π. Φ. Σκέψις περὶ «ἀσκήσεως κριτικῆς ὑπὸ τύπον προσθηκῶν», ὡς παραπονεῖται ἡ κ. Π. Φ., οὔτε μοῦ ἐπέρασε κἄν ἀπὸ τὸν νοῦν, οὔτε καὶ ὁ ἴδιος θὰ τὸ παραδεχθῆ, ἐὰν ἀναγνώσῃ καλῶς τὰ γραφόμενά μου, ἅτινα ἐγράφησαν ἀνεὺ οὐδεμιᾶς ὀπισθοβουλίας.

Ἄλλ' ἃς πάρωμεν τὰ ζητήματα μὲ τὴν σειράν:

1) Ὁ κ. Π. Φουρίκης δὲν πρέπει νὰ λησμονῆ ὅτι ἡ πραγματεία του περὶ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης αὐτοχαρακτηρίζεται ὡς «Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἡπέιρου», ἐπομένως πᾶσα ἐπιπρόσθετος ἱστορικὴ σημείωσις σχετικὴ πρὸς τὸ θέμα ἔχει τὸν τόπον τῆς καὶ ἐπομένως ἡ ἐν Πρεβέζῃ ναυπήγησις καὶ πυρπόλησις τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ὅσον καὶ ἂν λέγῃ ὁ κ. Π. Φ. ὅτι ἀποτελεῖ μέρος τῆς ναυτικῆς ἱστορίας τῆς Τουρκίας, δὲν ἀποτελεῖ ὀλιγώτερον καὶ γεγονὸς ἱστορικὸν συνδεδεμένον μετὰ τῆς ἱστορίας τῆς Πρεβέζης, ἀδιάφορον ἂν εἰς μέγαλον ἢ μικρὸν βαθμόν, δὲν ἐννοῶ δὲ διατί δὲν θὰ εὔρισκε τὴν θέσιν του μέσα εἰς ὅλα τὰ ἄλλα τόσον ἐνδιαφέροντα ποῦ ἔγραψεν ὁ κ. Π. Φ.

σχετικὰ μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Πρεβέζης. Μὲ τὸ νὰ ὑπομνήσω δὲ τὸ γεγονός τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ἠθέλησα νὰ ὑποδείξω δῆθεν καὶ ἄγνοϊαν ἀπὸ μέρους τοῦ συγγραφέως. Ὑπάρχουν ὅμως τόσα πράγματα ποὺ εἰμποροῦν νὰ διαφύγουν καὶ τὸν ὀξυδερκέστερον ὀφθαλμὸν καὶ τὸν μελετηρότερον ἐρευνητὴν, ὥστε νὰ μὴ παρεξηγηῆται μία ἀθῶα ὑπόμνησις ἑνὸς τυχόν λησμονηθέντος γεγονότος.

2) Διὰ τὸ ζήτημα τοῦ Port St. Nicolas le Tort ἢ le Fort ἀπλῆν πλὴν δεδικοιολογημένην ὑπόθεσιν ἐξέφερα, καὶ τοῦτο, ὡς ἐκ τῆς ἀοριστίας μεθ' ἧς ἀναφέρεται εἰς τὴν γαλλικὴν μετάφρασιν τοῦ «Χρονικοῦ τοῦ Μωρέος», ὅπου ρητῶς ἀναγράφεται ὅτι αἱ 60 γαλέραι *étaient venues au golfe de l'Arta*, δηλ. ἐντὸς τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ ὄχι ἔξωθεν τῆς Πρεβέζης πρὸς τὸ Ἰόνιον πέλαγος. Ἀφ' οὗ δὲ ἀναφέρει τὸ *au golfe de l'Arta*, εἰδικώτερον ὀρίζει «au port de St Nicolas le Fort ἢ le Tort», ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι ὁ λιμὴν οὗτος εὕρισκετο ἐντὸς τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, ὥστε οὐδόλως ἠδίκησα τὸν κ. Π. Φ. ἐκφέρων τὴν ὑπόθεσίν μου καὶ διερωτώμενος: «Μήπως ἄρα γε ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος λιμὴν εἶναι καὶ ἡ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Λούρου παρὰ τὸν ναῖσκον τοῦ Ἁγίου Νικολάου εὕρισκομένη παραλίη, ἣτις ἂν καὶ μὴ οὔσα κυριολεκτικῶς λιμὴν, ἀποτελεῖ ἐν τούτοις ὑπὴννεμον μέρος, ἀρκετὰ κατάλληλον πρὸς ναυλόγησιν τῶν γαλερῶν, ἀφ' οὗ κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897 δὲν ἀπηξίουσαν νὰ σταθμεύουν αἱ ἐκεῖ καὶ ἐν τῷ Ἀμβρακικῷ τότε ἐγκεκλεισμένοι κανονιοφόροι μας;» Τί λοιπὸν τὸ παράξενον ἐὰν ὁ στόλος τῶν 60 γαλερῶν, πρὶν ἢ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Ἄρταν, δὲν ἐσταμάτησεν ὡς εἰς τελευταῖον ὀρμητήριον, ἠσφαλισμένον ἀπὸ ἐκπλήξεις ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως ὀρμωμένης ἐξ Ἄρτης, πρᾶγμα ὅπερ ἠδύνατο νὰ συμβῆ εἰς ἄλλα σημεῖα (Μενίδι κ.τ.λ.) πλησιέστερον πρὸς τὴν Ἄρταν κείμενα καὶ ἐπομένως ὑπὸ τὴν ἀμεσωτέραν ἐπίδρασιν τῶν ἐχθρῶν εὕρισκόμενα, ἵνα ἐκεῖ, εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ἁγίου Νικολάου, καταλλήλως συντασσόμενος, ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ βαδίσῃ εἰς τὸν τελικὸν σκοπὸν του, τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Ἄρτης;. . . Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀπλαῖ ὑποθέσεις οὐχὶ ἤττονος, φρονῶ, ἀξίας τῶν ὑποθέσεων, τὰς ὁποίας παραθέτει ὁ κ. Π. Φ. πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἰδέας του, ὅτι τὸ port St Nicolas le Tort ἢ le Fort εὕρισκετο ἐπὶ ἄλλης τοποθεσίας. Μέχρις ὀριστικῆς ἀποδείξεως ἑνὸς ζητήματος ὅλαι αἱ εὐλογοφανεῖς ὑποθέσεις φρονῶ ὅτι εἶναι σεβασταί.

3) Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ναῖσκον τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὃν, εὐτυχῶς, ἀναγνωρίζει ὡς ὑπάρχοντα, οὗτος δὲν ἀπέχει περὶ τὰ 6 μίλια (δηλ. ἄνω τῶν 10 χιλιομέτρων) ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Λούρου, ὡς παραδέχεται ὁ ναυτικός, ὁ δίδων τὴν πληροφορίαν ταύτην εἰς τὸν κ. Π. Φ. Ὑπολογίζω ὅτι μόλις 3 χιλιόμετρα θὰ εἶναι τὸ διάστημα αὐτό, διότι, ὡς ἐνθυμοῦμαι, κατὰ

τὴν ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Μάρκον Βότσαρην καὶ τὸν Σπυρομήλιον ἀπόβασιν μας εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Λούρου διέτρεξα, διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ὑπηρεσίας, πλειστάκις τὴν ἀπόστασιν ταύτην εἰς διάστημα ὀλιγώτερον τῆς $1/2$ ὥρας. Τὸ ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ᾠκοδομήθη παρὰ τοῦ Νικολάου Τσιοβάρρα ἀποκλείει τάχα τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ ἰδίου μέρους εἰς ἀρχαιότεραν ἐποχὴν ὑπῆρχεν ἕτερος ναὸς φερώνυμος τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ὁποίου νὰ ἔκτισεν ὁ Νικόλαος Τσιοβάρρας τὸν ἤδη σωζόμενον ναῖσκον; Διότι ἄλλως τε δὲν πολυεξηγεῖται ἡ ἰδέα τῆς ἰδρύσεως ἐκεῖ ἐνὸς ναῖσκου προβληματικῆς, ὡς ἐκ τῆς θέσεως του, χρησιμότητος.

4) Διὰ τὸ ὄνομα *le Tort* ἢ *le Fort* (τὸ τελευταῖον τοῦτο ὑπὸ τὴν σημασίαν τοῦ ἐρύσματος—ὄχυρώματος), τῆς λέξεως *le Tort* ἐχούσης τὸ «ἄδικον» νὰ μὴ σημαίνῃ τίποτε εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ἀποτελούσης μάλιστα καὶ ποιάν τινα ἀνευλάβειαν πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου, ἀπαντῶ ὅτι πλεῖστα εἶναι τὰ κατὰ τὰς ἀντιγραφὰς παρατηρούμενα ὀρθογραφικὰ λάθη, τοσοῦτῳ μᾶλλον καθόσον μεγάλη ὁμοιότης ὑπάρχει κατὰ τὴν γραφὴν τῶν δύο στοιχείων *T* καὶ *H* καὶ δὴ εἰς τὴν γραφὴν παραφλημένης ἐποχῆς. Ὅστις ἀνέγνωσε παλαιὰ γαλλικὰ συγγράμματα, εὐκόλως θὰ παραδεχθῆ τὸ δυνατόν τῆς συγχύσεως. Καμμίαν δὲ ἀξίαν δὲν ἔχει ἡ παρατήρησις τοῦ κ. Π. Φ. λέγοντος ὅτι, ἐπειδὴ τὰ μέρη ἐκεῖνα εἶχον ἄλλοτε καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν καὶ Φράγκων, ἔπρεπε τὸ ὄχυρῶμα νὰ ὀνομάζεται *Fortezza* ἢ *Castello*· διατί ὁ γάλλος μεταφραστὴς τοῦ «Χρονικοῦ τοῦ Μωρέος» ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ διατηρήσῃ εἰς τὴν μετάφρασίν του τὴν ἰταλικὴν ὀνομασίαν τοῦ ὄχυρώματος ἢ τοῦ λιμένος καὶ νὰ μὴ τὴν γράψῃ εἰς τὴν ἰδίαν του γλῶσσαν; Ἀναφέρει ἄλλως τε «*le Port de St Nicolas*» καὶ ὄχι «*il porto di San Nicola*»!

Ἄλλως τε καὶ ὁ ἴδιος κ. Π. Φ. ἀναγνωρίζει ὅτι ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου δὲν κατώρθωσε νὰ ἀνακαλύψῃ οὐδεμίαν διασάφησιν, παρ' ὅλας του τὰς ἐρεῦνας.

5) Μένει ἀκόμη τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς τοῦ Χαῖρεδδὶν Βαρβαρόσα, διὰ τὴν ὁποίαν εὐρίσκει μὲν ὀρθὴν τὴν παρατήρησίν μου ὁ κ. Π. Φ., φρονεῖ ὅμως ὅτι δὲν εἶχε τὴν θέσιν της εἰς τὴν σειρὰν τῶν περὶ Πρεβέζης σημειώσεών του. Ἄλλὰ τότε διατί εὔρε θέσιν εἰς τὴν πραγματείαν του ἡ λελανθασμένη πληροφορία τοῦ Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου (ἂν ἄλλως τε ἦτο καὶ ἡ μόνη!) ὅτι δῆθεν ὁ Βαρβαρόσας ἦτο τάχα Γάλλος ἐξωμότης; Ἀκριβῶς τὴν λελανθασμένην ἐκείνην πληροφορίαν ἠθέλησα νὰ ἀνασκευάσω, τὴν ὁποίαν ὁ κ. Π. Φ. υἱοθέτησεν, ἐν ᾧ, ὡς λέγει, τὴν ἐγνώριζε. Πλήν, ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν, ὅτι ἡ ἰδική μου διόρθωσις ἀπέβλεπεν εἰς τὴν λελανθασμένην πληροφορίαν Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου καὶ μόνον, δὲν

περιείχε δὲ οὐδεμίαν πρόθεσιν «ἀσκήσεως κριτικῆς ὑπὸ τύπον προσθηκῶν» τῶν γραφομένων τοῦ κ. Π. Φ.

Τέλος, ἀναγκάζομαι νὰ προσθέσω ὅτι τὴν πραγματείαν του καταλήγων ἀποκαλεῖ μετριοφρόνως «σειρὰν τῶν περὶ χριστιανικῶν μνημείων τῆς Πρεβέζης σημειώσεων ἡμῶν», ἐν ᾧ ὁ ἀρχικὸς καὶ κύριος τίτλος της εἶναι «Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν Ἑπειρωτικὴν ἱστορίαν Νικόπολις—Πρέβεζα». ἐπισύρω δὲ εἰς τοῦτο τὴν προσοχὴν, διότι, ἐὰν εἰς «σημειώσεις» περὶ τῶν χριστιανικῶν μνημείων τῆς Πρεβέζης αἱ παρατηρήσεις μου ἐκεῖναι παρέλκουν, εἰς μίαν «Συμβολὴν εἰς τὴν Ἑπειρωτ. Ἱστορίαν» μὲ θέμα Νικόπολιν καὶ Πρέβεζαν αἱ παρατηρήσεις μου ἐκεῖναι εἶχον πληρέστατα τὸν τόπον των.

Κατόπιν ὅλων αὐτῶν τῶν ἐξηγήσεων, ἃς προεκάλεσεν, ὡς μὴ ὄφελεν, ἢ προσθήκη εἰς τὸ τέλος τῆς πραγματείας του μερικῶν οὐχὶ ἀναγκαίων συμβουλῶν, ἐλπίζω νὰ ἐπείσθῃ ὁ ἀξιότιμος κ. Π. Φ. ὅτι οὐδεμία σκέψις «κριτικῆς» μὲ ἤγαγε νὰ διατυπώσω τὰς ὀλίγας μου ἐκεῖνας σημειώσεις ἐπὶ θέματος, ἐφ' οὗ ἄλλως τε δὲν σκοπῶ νὰ ἐπανέλθω πλέον, ἐπωφελοῦμαι δὲ τῆς εὐκαιρίας νὰ τὸν συγχαρῶ διὰ τὴν ἐμβριθῆ ὅσον καὶ ἐμπεριστατωμένην πραγματείαν του, παρομοίαν τῆς ὁποίας θὰ εἶναι εὐτύχημα νὰ ἴδωμεν καὶ ἄλλας φιλοξενουμένας εἰς τὰς σελίδας τῶν προσφιλῶν «Ἑπειρωτικῶν Χρονικῶν».

Ἐγγραφον ἐν Βραΐλα τῇ 7 Δεκεμβρίου 1930.

ΤΑ «ΜΠΟΥΚΟΥΡΑΪΚΑ» ΤΟΥ κ. ΧΡ. ΣΟΥΛΗ ΚΑΙ Η «REVISTA MACEDONOROMANA»

Τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ ἐκδιδόμενον περιοδικὸν «Revista Macedonoromana» ὑπὸ τῶν κ.κ. Th. Caridan, καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Cluj, G. Murnu, ἀκαδημαϊκοῦ, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Βουκουρεστίου, καὶ V. Paracostea, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ Β' τεῦχος τοῦ 1930 σελ. 36—47 κριτικὴν τῆς μελέτης τοῦ κ. Χρ. Σούλη, τῆς δημοσιευθείσης ὑπὸ τὸν τίτλον «Μπουκουραΐκα» εἰς τὰ «Ἑπειρωτικὰ Χρονικὰ» (τόμ. Γ' τοῦ 1928 σελ. 310—320).

Τὴν κριτικὴν ταύτην, γραφεῖσαν παρὰ τοῦ κ. V. Paracostea, δημοσιεύομεν κατωτέρω ἐν ἀκριβεῖ μεταφράσει—γενομένη παρὰ τοῦ ἐκ Δολιανῶν κ. Ἀριστ. Λώλη—ὡς καὶ ἀπάντησιν εἰς αὐτὴν τοῦ κ. Χρ. Σούλη. Ἐκ τῆς ἀντιπαραβολῆς τῆς μελέτης πρὸς τὴν κριτικὴν εὐχερῶς θὰ πεισθῇ ὁ ἀναγνώστης, μὴδ' αὐτοῦ τοῦ συντάξαντος τὴν κριτικὴν ἐξαιρουμένου, ὅτι πρόκειται περὶ παρανοήσεως ἢ περὶ παρεξηγήσεως εὐτυχοῦς, διότι μετὰ τὴν εὐχερῆ ἄρσιν αὐτῆς ἀπομένει τὸ θετικὸν κέρδος τῆς εὐκαιρίας ὅπως παράσχωμεν μερικὰς διαβεβαιώσεις πρὸς τοὺς διαπρεπεῖς ἐπιστήμονας τοὺς ἐκδίδοντας τὴν «Revista Macedonoromana» καὶ ἀποκαταστήσωμεν ἐπαφὴν ἐκ τῆς ὁποίας ἀπεκδεχόμεθα τὴν διαφώτισιν πλείστων σκοτεινῶν σημείων τῆς προσφάτου Ἑπειρωτικῆς Ἱστορίας. Εὐχαριστοῦντες αὐτοὺς διὰ τὰς εὐμενεῖς τῶν κρίσεις περὶ τῶν «Ἑπειρωτικῶν Χρονικῶν», τοὺς παρακαλοῦμεν νὰ πιστεύσωσιν ὅτι τὸ περιοδικὸν μας οὔτε ἐθνικιστικούς οὔτε προπαγανδιστικούς σκοποὺς ἐπιδιώκει, ἀλλὰ καθαρῶς καὶ ἀγνῶς ἐπιστημονικούς. Εὐτυχῶς, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ συντάκτης τῆς κριτικῆς, οὔτε ἡ Ρουμανία ἐπιδιώκει τὴν κατάκτησιν Ἑλληνικῶν χωρῶν, οὔτε ἡ Ἑλλὰς διανοεῖται νὰ διεκδικήσῃ τὸ ἀντίτιμον ἑκατοντάδων χιλιάδων ἂν μὴ ἑκατομμυρίων Ἑλλήνων καὶ δὴ Ἑπειρωτῶν, ὅσους ἡ Ρουμανία διὰ μέσου αἰῶνων ὀλοκλήρων κατ' ἀρχὰς ἐφιλοξένησε καὶ εἶτα φιλοστόργως υἰοθέτησε κατὰ τοὺς εὐτυχεῖς χρόνους, καθ' οὓς τὰ Κράτη δὲν εἶχον ὑψώσει εἰσέτι τὰ σημερινὰ ἀδιάβητα σινικὰ τεῖχη τοῦ προστατευτισμοῦ ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ κηρύγματος τῆς διεθνoῦς εἰρήνης. Θέλομεν νὰ πιστεύωμεν—καὶ ἡ πίστις αὕτη μᾶς παρηγορεῖ καὶ μᾶς ἀνακουφίζει—ὅτι παρῆλθεν ἀνεπιστρεπτὶ ὁ παράφρων πυρετὸς τῆς διεκδικήσεως ἐθνικιστικῶν δικαιω-

μάτων εἰς χώρας ἀπὸ τὰς ὁποίας μᾶς χωρίζουσιν «οὐρεὰ τε σκιόεντα θύλασσά τε ἠχήεσσα».

Οἱ ἐν Ρουμανίᾳ Ἑλληνικοὶ καὶ οἱ ἐν Ἑλλάδι Βλαχόφωνοι πληθυσμοὶ εἴτε διατηροῦσι τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἐθνικὴν τῶν συνείδησιν, εἴτε ὄχι, δὲν δύνανται οὔτε πρέπει νὰ ἀποτελῶσιν αἰτίαν διχασμοῦ καὶ ἐρίδων, ἀλλὰ τοῦναντίον, ἀπολαύοντες πλήρους ἰσοπολιτείας, πρέπει νὰ ἀποτελῶσι συνεκτικώτατον κρίκον, μέλλοντα νὰ συνδέσῃ τὰ δύο ἔθνη ἐν τῇ εὐγενεῖ ἀμίλλῃ τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τοῦ ἐκπολιτισμοῦ τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης.

Καὶ μὲ τὴν πίστιν ταύτην ἀντιμετωπίζομεν τὴν «Revista Macedonogomâna» ὡς εὐγενῆ συναγωνιστὴν καὶ πολύτιμον συνεργάτην. Εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς καθ' ἡμᾶς Μητροπόλεως ὑπάρχουσιν ἀρκετὰ ἔγγραφα Ρωμῶνων μεγαστάνων σχετικὰ πρὸς διαφόρους μονὰς τῆς Ἡπείρου, τὰ ὁποῖα ἐν καιρῷ θὰ δημοσιεύσωμεν. Εἶναι βεβαίον ὅτι καὶ εἰς πολλὰ ἀρχεῖα πόλεων καὶ μονῶν ἐν Ρουμανίᾳ ὑπάρχουσι πλεῖστα στοιχεῖα ἀφορῶντα νομικὰ καὶ φυσικὰ πρόσωπα τῆς Ἡπείρου. Ἐρευνα καὶ δημοσίευσίς αὐτῶν, πολύτιμος διὰ τὴν ἠπειρωτικὴν ἱστορίαν, εἶναι εὐχερῆς διὰ τοὺς ἐκδότας τῆς «Revista Macedonogomâna», τὰ δὲ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» εὐγνωμόνως θὰ ἐφιλοξενουν εἰς τὰς στήλας τῶν ἀναλόγους ἐργασίας. Ἡ συνεργασία τῶν θὰ ἀποβῇ ἔτι μᾶλλον πολύτιμος, ὅταν σὺν Θεῷ ἐπιτευχθῇ ἡ ἐπιδιωκομένη ἔκδοσις τοῦ τοπωνυμικοῦ τῆς Ἡπείρου. Ἀλλὰ καὶ διὰ λαογραφικὰς μελέτας ἐλπίζομεν ὅτι θὰ παράσχωμεν ὑλικὸν ἐνδιαφέρον. Ἡ περὶ τοῦ βλαχοφώνου Συρράκου λ. χ. μονογραφία, διὰ τὴν ὁποίαν τὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» προεκήρυξαν σχετικὸν διαγωνισμόν, δὲν θὰ στερηθῇ ἐνδιαφέροντος διὰ τοὺς ἐκδότας τῆς «Revista Macedonogomâna», οἵτινες δύνανται νὰ εἶναι βεβαίον διὰ τὴν ἀπόλυτον ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν τῶν δημοσιευμάτων τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» ὑπεράνω πάσης προκαταλήψεως. Ὅταν ἀρθῇ ἡ δυσπιστία καὶ ἐκλείψωσιν αἱ παρεξηγήσεις, θὰ ἀνακύψωσι πλεῖστα σημεῖα συνεργασίας, διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ὁποίας τὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» εἶναι ἔτοιμα νὰ ἐξαντλήσωσι πᾶσαν προσπάθειαν μὴ περιοριζόμενα εἰς ἀπλᾶς εὐχάς.

† Ἰωαννίνων ΣΠΥΡΙΔΩΝ

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ Κ^{ΟΥ} PARACOSTEA«ΣΥΝΘΗΜΑΤΙΚΟΝ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ ΤΟΥ Κ^{ΟΥ} ΧΡΙΣΤΟΥ Ι. ΣΟΥΛΗ»

Ὁ κ. Χρῖστος Σούλης, ὅστις ὑπογράφει καθηγητὴς τοῦ Β' Γυμνασίου Ἰωαννίνων, ἐν τινι μελέτῃ του ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης τῆς Ἡπειρωτικῆς κώμης Σχωρέτσανα, εὗρισκων ἐκεῖ ἐν χρήσει σημαντικὸν ἀριθμὸν λέξεων μακεδονορρουμανικῶν (κουτσοβλαχικῶν), τὰς σημειοῖ ἐν ἀλφαθητικῷ καταλόγῳ, ἀποδίδων ταῦτοχρόνως εἰς ταύτας ἐν τῇ μεταφράσει τὴν σημασίαν των τὴν ἐτυμολογικὴν—σχεδὸν πάντοτε κουτσοβλαχικὴν.

Ὁ κατάλογος ἀναντιρρήτως εἶναι ἐνδιαφέρων διὰ τοὺς παρακολουθοῦντας ἐν τοῖς φιλολογικοῖς αὐτῶν μελετήμασι τὸ μακεδονορρουμανικὸν λεξικόν, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον τὸν ἀναδημοσιεύομεν ἄνευ τροποποιήσεων. Οὐχὶ ὅμως ὀλιγωτέρου ἐνδιαφέροντος ἀξία ἐμφανίζεται ἡ ἐπιστημονικὴ ἐρμηνεία, εἰς ἣν προστρέχει ὁ κ. Χρ. Σούλης ἐν τῇ εἰσαγωγικῇ του μελέτῃ ὑπὸ τὸν τίτλον «τὰ Μπουκουραϊκά τῶν Τζουμέρκων, ἦτοι περὶ τῆς συνθηματικῆς γλώσσης τῶν ῥαφτάδων τῶν Σχωρετσάνων τῶν Τζουμέρκων», ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔχομεν σοβαρὰς ἐπιφυλάξεις.

Ἴδου τὸ λεξιλόγιον, ὅπερ μᾶς δίδει ὁ κ. Χρ. Σούλης: . . .¹

Ποῖον ὅμως εἶναι τὸ θέμα τοῦ κ. Σούλη; Ἀναγνωρίζει ἐν πρώτοις ὁ κ. Σούλης, ὅτι ἡ Ἡπειρος ἐμφανίζει ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καταπληκτικὴν ποικιλίαν φυλῶν. Τοῦτο μᾶς τὸ ἀποδεικνύει—λέγει ὁ κ. Σούλης—ἡ ποικιλία τῶν ἀμφιέσεων, τῶν χορῶν καὶ τῶν τύπων τῆς γλώσσης. Ἐὰν ὁ συγγραφεὺς εἶχε περιορισθῆ ἕως ἐδῶ καὶ εἶχε δώσει ὡς ὑπόδειγμα ἀριθμὸν τινα φράσεων καὶ λέξεων ἐκ τῆς γλώσσης τὴν ὁποίαν ὁ γέρο-Ντιλζας ἀπὸ τὰ Σχωρέτσανα τοῦ εἶπεν, ὅτι τὴν γνωρίζει ἀπὸ τοὺς Βλάχους, θὰ ἔμενον ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ἐπιστήμης ἀπολύτως. Ἄλλ' ὁ κ. Σούλης ἐπιδεικνύει εὐρυμάθειαν. . . . εἰς βάρος τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας. Ἐν τῇ ἀναζητήσει μιᾶς ἐρμηνείας τοῦ ζητήματος ὁ κ. Σούλης ἀναδιφεῖ τὰς ἀποκρύφους γλώσσας τῶν θρησκευτικῶν αἱρέσεων καὶ τῶν ἐπαγγελματικῶν σωματείων (ἰσναφίων) ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν Ὀρφικῶν καὶ τῶν Πυθαγορείων τῆς ἀρχαιότητος καὶ καταλήγων εἰς τοὺς τέκτονας, ἵνα φθάσῃ εἰς τὴν ἐξήγησιν ὅτι τὰ «μπουκουραϊκά» εἶναι γλῶσσα συνθηματικὴ τῶν ῥαφτάδων ποὺ κατεσκεύαζον τὰς ἑλληνικὰς ἔθνικὰς ἐνδυμασίας καὶ κατώκουν εἰς Σχωρέτσανα ἐπεκταθεῖσα ἐκεῖθεν εἰς τὰ Ἄγραφα, τὸ Ξηρόμερον, τὸν Βάλτον καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἡπείρου.

¹) Ἀκολουθεῖ ὀλόκληρον τὸ λεξιλόγιον ἑλληνιστί, ὡς ἐδημοσιεύθη εἰς τὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά».

1. Ἡ θεωρία τοῦ ἔλληνος καθηγητοῦ δὲν ὑποστηρίζεται, συντρίβεται δὲ ἀφ' ἑαυτῆς ἀπὸ τῆς μιᾶς σελίδος εἰς τὴν ἄλλην. Ὁ σ. διαπιστοῖ, ὡς εἶδομεν, ὅτι ἡ Ἡπειρος ὑπῆρξε καὶ εἶναι μωσαϊκὸν ἔθνοσιν. Ἐὰν τοῦτο εἶναι ἀληθὲς — ὁ σ. ἐπικαλεῖται εἰς ἐπικουρίαν διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐπιχείρημα τῶν ἐνδυμασιῶν καὶ χορῶν — τότε συνεννοούμεθα πληρέστατα. Ἐν τοιοῦτῳ μωσαϊκῷ ὑπάρχουσι καὶ Κουτσόβλαχοι, οἵτινες ὁμιλοῦσι φυσικὰ τὴν πατριὸν των γλῶσσαν, γλῶσσαν ἣτις ὁμιλεῖται ἀκριβῶς σύμφωνα μὲ τὰς φράσεις τὰς ὁποίας μᾶς δίδει ὁ κ. Σούλης εἰς τὸ τέλος τοῦ λεξιλογίου του (πρβλ. σ. 820), τὰς ὁποίας ὁ σ. μεταφράζει ἀκριβῶς ἀλλὰ δὲν μεταγράφει ἀκριβῶς. Πρέπει νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἐν τῷ λεξιλογίῳ τούτῳ δὲν πρόκειται περὶ ὀλίγων φράσεων ἀναφερομένων εἰς τὴν ῥαπτικήν, ἀλλὰ περὶ στοιχείων λεξικῶν καὶ συντακτικῶν πρώτης τάξεως, περὶ στοιχείων τὰ ὁποία ἀποδεικνύουσι τελείαν γνῶσιν (sic) καὶ χρῆσιν τῆς ἀρρουμανικῆς (κουτσοβλαχικῆς), ἀσχέτως πρὸς οἰονδήποτε ἐπάγγελμα. Διερωτώμεθα: ἄρα γε εἶναι πλέον ἀνάγκη ἐν τῇ ὑπόθεσιν ταύτῃ νὰ προστρέξωμεν εἰς ἐρμηνείας ὁμοίας πρὸς τὴν τῆς «συνθηματικῆς γλώσσης»;

2. Ἐὰν ἀφ' ἑτέρου λάβωμεν ὡς ἀφετηρίαν τὴν ὑπόθεσιν τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ ὁ συγγραφεὺς, ὅτι ἐν Ἡείρῳ καὶ ἐν Ἑλλάδι κατεσκευάσθησαν συνθηματικαὶ γλῶσσαι ἐκ διαφόρων περιστατικῶν, ὅπως π. χ. ἄνθρωποι κατωτέρας κοινωνικῆς τάξεως δύνανται νὰ ἐπικοινωνοῦν ἀναμεταξύ των, χωρὶς νὰ κατανοῶνται ἀπὸ τοὺς τῆς ἀνωτέρας τάξεως, ἐργάται δηλ. ἀπὸ τὸν πατρωνά των, ἐπαγγελματῖαι ἀπὸ τὸν πελάτην των κ.λ.π., μένει τότε δυσεξήγητον πῶς τοιαῦται μυστικαὶ γλῶσσαι διεδόθησαν εἰς ὀλοκλήρους χώρας ἢ ἐκτεταμένας περιφερείας, ὡς διαβεβαιοῖ ὁ κ. Σούλης, ὅσον καὶ οἱ αὐτὸν πληροφορήσαντες.

3. Ἄς σταματήσωμεν ὅμως ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς συνθηματικῆς γλώσσης. Οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ἐπαγγελματῖαι (ῥαφτάδες, ψωμάδες, κτίσται κ.λ.π.) πόθεν ἔμαθον τὴν γλῶσσαν τὴν συνθηματικὴν τὴν ὁποίαν ἔχουν; Ὅχι τάχα ἀπὸ λαὸν ὅστις τὴν ὠμίλησεν ὡς μητρικὴν του γλῶσσαν; Ἐὰν τὰ «Μπουκουραϊϊκα» δὲν ἐκυκλοφόρουν εἰ μὴ ὡς δευτερεύουσα γλῶσσα (ὅπως ἡ *Argot* εἰς τὴν Γαλλίαν ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν φιλολογικὴν γαλλικὴν), εἰς ὠρισμένους ἐπαγγελματίας, ἀκόμη θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὑποστηριχθῆ κάπως — καὶ τότε μὲ πολλὴν καλὴν θέλησιν — ἡ θεωρία τῶν κ. Σούλη καὶ Σίας. Ἀλλὰ ἡ Ἡπειρωτικὴ αὕτη *Argot* ὁμιλεῖται ἀπὸ ὀλόκληρον λαὸν τῆς Ἡείρου, τῆς Πίνδου, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας. . . . καὶ τότε τίς λόγος πλέον δύναται νὰ προτρέπη ἕνα σοβαρὸν συγγραφεὴ νὰ προστρέχη εἰς φαντασιώδεις θεωρίας, ὡς ἡ τῆς συνθηματικῆς γλώσσης;

4. Ὁ συγγραφεὺς ἐπικουρικῶς ἐπικαλεῖται αὐθεντίας ὡς τὸν Ν. Πο-

λίτην, τὸν κ. I. Βογιατζίδην, τὸν κ. Μαν. Τριανταφυλλίδην, τὸν κ. Δημ. Σάρρον, τὸν κ. Ν. Νίτσον, οἵτινες ὡς πρὸς τὸ πρόβλημα τοῦτο ἔχουν τὴν αὐτὴν γνώμην. Δὲν γνωρίζομεν ἐν ἐκτάσει τὰ ἐπιχειρήματα τῶν συγγραφέων τούτων, ἢ ἀλήθεια ὅμως εἶναι ἀπλῆ καὶ περισσότερον διαυγῆς, ἀπὸ ὅ,τι θέλουν αὐτοί. Ἀποκαλύπτεται ἐκ τῆς εἰλικρινοῦς παρατηρήσεως τῆς ἐξελίξεως τῶν πραγμάτων.

Ἐν Ἠλείρῳ, ὡς σχεδὸν εἰς πάσας τὰς χῆρας τὰς ἐχούσας ἀνομοιογενῆ πληθυσμόν, ὠμιλήθησαν καὶ ὁμιλοῦνται ἀκόμη δύο ἢ τρεῖς μάλιστα γλῶσσαι. Ἡ μοῖρα τῆς Κουτσοβλαχικῆς διαλέκτου γενικῶς εἶναι ἡ ἑξῆς: Χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τοὺς Κουτσοβλάχους σχεδὸν πάντοτε ἡ κυρία γλῶσσα κατ' οἶκον, ἐν τῇ ἀγορᾷ ὁμιλουμένης μοιραίως τῆς γλώσσης τῶν χωρικῶν τῶν πέριξ, δηλ. τῆς γλώσσης τῶν τροφοδοτούντων τὴν ἀγορὰν ἐκείνην, οἱ ὅποιοι δίδουν, τρόπον τινά, τὸν τόνον τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων λόγῳ τοῦ συμπαγοῦς πληθυσμοῦ, ἢ ὅποια συμβαίνει ἐνίοτε νὰ εἶναι καὶ ἡ ἐπίσημος γλῶσσα, δηλ. ἑλληνική, βουλγαρική, σερβική, ἀλβανική.

Ὅταν οὕτως ἐξετάζονται τὰ πράγματα, ὅταν δηλ. ἐκτίθενται ἄνευ ἀπατηλῆς τινος προσθήκης, ἢ ἀλήθεια τότε ἐμφανίζεται ἀπλῆ καὶ καθαρά. Ἡ φιλολογία συνεπῶς τοῦ κ. Σούλη σφάλλεται. Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος τοῦ παρόντος σημειώματος εἶναι νὰ ἀφυπνίσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν φιλόλογων μας μᾶλλον παρὰ νὰ ἀνοίξῃ πόλεμον μετὰ τὸν κ. Χρ. Σούλην, θὰ δώσωμεν ὡς ἔχει τὸ χωρίον ἐφ' οὗ ἐρείδεται οὗτος ἀναφερόμενος εἰς προηγουμένους ἐρευνητὰς σημείων καὶ τὰς σχετικὰς παραπομπάς ¹.

Ἐν κατακλείδι ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν ἀντικειμενικῶς, ὅτι τὸ περιοδικὸν «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά» τὸ ἐκδιδόμενον προνοίᾳ τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων κ. Σπυρίδωνος Βλάχου, προσφέρει εἰς τὴν ἐπιστήμην ἀναντιρῆτως μεγίστην ὑπηρεσίαν διὰ τῆς συζητήσεως καὶ ἐρεῦνης σπουδαίου ἱστοριοφιλολογικοῦ ὑλικοῦ.

Ἀκριβῶς δὲ διὰ τοῦτο ἔχουν καθῆκον οἱ διευθύνοντες τὸ ρηθὲν περιοδικὸν νὰ τηροῦν εἰς τὰ ἔθνικὰ προβλήματα τὴν αὐτὴν ἐπιστημονικὴν ἠρεμίαν, τὴν ὅποیان ἔχουσιν ὅταν συζητῶσιν ἄλλα ζητήματα. Ἡ Ρωμανία ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν σκέπτεται νὰ κατακτῆσιν τὴν «Ἠπειρον».

(«*Revista Macedonoromâna*» Β' τόμος 1930 σελ. 36—47).

¹) Δημοσιεύεται ἀκολούθως ἡ ἀρχὴ τῆς μελέτης.

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΤΟΥ Κ^{ΟΥ} ΧΡΙΣΤΟΥ ΣΟΥΛΗ

Μόνον προκατάληψις δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὴν παρανόησιν, τῆς ὁποίας ἀπότοκος ὑπῆρξεν ἡ ἀνωτέρω δημοσιευομένη κριτικὴ. Ὁ κ. V. Paracostea δηλ. ἰδὼν εἰς τὸ παρ' ἐμοῦ δημοσιευθὲν λεξιλόγιον λέξεις βλαχικῆς προσλεύσεως μὲ φωνητικὴν, γραμματικὸς τύπους καὶ συντακτικὴν πλοκὴν ἑλληνικὴν, ἀναγνώσας δ' ἐπὶ πλεόν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς διαδόσεως τῆς συνθηματικῆς γλώσσης (Βάλτος, Ξηρόμερον, Ἄρτα, Γιάννενα, Πρέβεζα, Ἄγραφα, τὰ ὅποια ἴσως ὁ ἐπικρίνων φαντάζεται βλαχόφωνα), χωρὶς ὅμως νὰ προσέξῃ ὅτι δὲν πρόκειται περὶ χωρῶν εἰς τὰς ὁποίας ἐπικρατεῖ ἡ συνθηματικὴ γλῶσσα, ἀλλ' εἰς τὰς ὁποίας περιέρχονται ἢ μᾶλλον περιήρχοντο οἱ χρησιμοποιοῦντες ταύτην ἐπαγγελματίαι, συνήγαγε τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ μελέτη μου ἀποτελεῖ ἀπόπειραν νὰ ἐμφανισθῇ ἡ ἐνιαχοῦ τοῦ Πίνδου λαλουμένη Κουτσοβλαχικὴ γλῶσσα ὡς ἀπλῆ ἐπαγγελματικὴ γλῶσσα! Καὶ ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν ταύτην ὑπὸ ἱερᾶς ἀγανακτήσεως κατεχόμενος διὰ τὴν ὑποθετικὴν ἀπόπειραν πλαστογραφίας ὅχι μόνον θέτει ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν ἀκρίβειαν τῆς παρ' ἐμοῦ μεταγραφῆς τοῦ λεξιλογίου χωρὶς οὔτε ὁ ἴδιος νὰ ἔχη ἄμεσον ἀντίληψιν, οὔτε ἀντιθέτους μαρτυρίας νὰ ἔχη ὑπ' ὄψει, κατὰ τρόπον μὴ συμβιβαζόμενον ἀπολύτως πρὸς τὴν ψυχραίμον ἐπιστημονικὴν συζήτησιν, ἀλλὰ καὶ μοῦ ἀποδίδει εἰσαγωγὴν καινῆς «θεωρίας», καθ' ὃν χρόνον οὐδὲν ἕτερον ἔπραξα πλὴν τῆς ἀπλῆς διαπιστώσεως μιᾶς ὑφισταμένης γλωσσικῆς πραγματικότητος. Μὴ ἀρκούμενος δὲ εἰς μόνα ταῦτα χωρεῖ ἔτι περαιτέρω: διαμφισθητεῖ δηλ. τὴν ὑπαρξίν συνθηματικῶν γλωσσῶν ἢ διαλέκτων καὶ ζητεῖ παρ' ἐμοῦ, ὡς καὶ παρὰ τῶν πρὸ ἐμοῦ γραψάντων, εἰς οὓς παρέπεμπον ἐν τῇ μελέτῃ μου, ἐπιχειρήματα πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν!

Ὁ κατήφορος εἶναι προφανής, ἀλλ' ἡ ἐκ τῆς παρανοήσεως ἀγανάκτησις ἀποτελεῖ ἐπαρκὲς ἐλαφρυντικόν, ὥστε νὰ ἐπιβάλῃ ἀπάντησιν. Λοιπὸν:

Α'. Παρακαλοῦμεν τὸν κ. V. Paracostea νὰ πιστεύσῃ ὅτι τὸ παρ' ἐμοῦ δημοσιευθὲν λεξιλόγιον εἶναι ἀπολύτως ἀκριβές. Πρὶν ἢ θέσῃ ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν καλὴν μου πίστιν ἢ ἐπιστημονικὴν ψυχραιμίαν καὶ εὐπρέπεια ἐπέβαλλον τὴν ἐξακρίβωσιν τοῦ πράγματος, ἥτις εὐτυχῶς δὲν ἦτο καθόλου δύσκολος. Ἐν Ἰωαννίνοις ὑπάρχει Ρουμανικὸν Προξενεῖον καὶ σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπηρετεῖ ἀξιόλογον προσωπικόν. Ἡδύνατο λοιπὸν καὶ δύναται ὁ ἐπικριτὴς μου νὰ ἀπευθυνθῇ πρὸς αὐτοὺς διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τοῦ πράγματος.

Β'. Ἡ μελέτη μου οὔτε ἔθνικὸν οὔτε προπαγανδιστικὸν σκοπὸν εἶχεν, ἀλλὰ καθαρῶς ἐπιστημονικόν: τὴν διαπίσωσιν δηλ. καὶ δημοσίευσιν μιᾶς ὑφισταμένης γλωσσικῆς πραγματικότητος. Δὲν ἐσκέφθην ποτὲ οὔτε ἐγὼ οὔτε ἄλλος τις Ἕλληνας ἐπιστῆμων νὰ ἀμφισβητήσωμεν τὴν ὑπαρξίν τῆς βλαχικῆς γλώσσης ἐπὶ τοῦ Πίνδου, οὐδὲ συντρέχει ἄλλωστε λόγος πρὸς τοῦτο, ἐφ' ὅσον ἡ ἔθνικὴ συνείδησις καὶ οὐχὶ ἡ γλῶσσα ἀποτελεῖ τὸν γνώμονα τῆς ἔθνικῆς διακρίσεως, εὐγλωττον δὲ παράδειγμα περὶ τούτου ἔστισαν τὰ δίγλωσσα Μέτσοβον καὶ Συρράκον, τὰ ὅποια ὑπῆρξαν πάντοτε ἑλληνικώτερα τῶν ἑλληνοφώνων τμημάτων.

Δὲν θὰ εἶχον λοιπὸν οὐδεμίαν δυσκολίαν νὰ ἀναγράψω ὅτι τὰ Σχωρέτσανα εἶναι χωρίον βλαχοφώνων, ἐὰν τοῦτο ἦτο ἀληθές, ὅπως δὲν ἐδυσκολεύθην νὰ ἀναγράψω τοῦτο περὶ τοῦ Συρράκου καὶ τῶν Καλαρρυτιῶν.

Γ'. Ἄδικεῖ ὁ ἐπικριτῆς μου τὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» καὶ μὲ τὴν ἀπλὴν ὑπόθεσιν ἀκόμη ὅτι θὰ διεκύβευον τὸ ἐπιστημονικὸν των κῦρος φιλοξενούντα εἰς τὰς στήλας των μίαν ἀνόητον ἀπόπειραν πλαστογραφίας ἄνευ οὐδενὸς πρακτικοῦ σκοποῦ.

Δ'. Αἱ συνθηματικαὶ γλῶσσαι δὲν ἀποτελοῦσιν ἐπιστημονικὴν ὑπόθεσιν ἔχουσαν ἀνάγκην ἐπιχειρημάτων πρὸς ἀπόδειξιν, ἀλλ' αὐταπόδεικτον γλωσσικὴν πραγματικότητα, ὑποκειμένην εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν διαπίστωσιν τῶν ἐπιστημόνων.

Αἱ δὲ παραπομπαὶ μου δὲν ἐγένοντο πρὸς ἀντλησὶν ἐπιχειρημάτων, ἀλλ' ἀπλῶς πρὸς ὑπόδειξιν ἀναλόγων προηγουμένων μελετῶν ἐπὶ ἄλλων συνθηματικῶν γλωσσῶν.

Ε'. Δὲν ἔπρεπε νὰ ξενισθῆ ὁ κ. V. Paracostea ἀπὸ τὴν ἑλληνοφανῆ ἐμφάνισιν τοῦ λεξιλογίου ἀπὸ ἀπόψεως φωνητικῆς, τυπικοῦ καὶ συντακτικῆς πλοκῆς, ἐφ' ὅσον δὲν πρόκειται περὶ βλαχικῆς γλώσσης, ἀλλὰ περὶ συνθηματικῆς τοιαύτης χρησιμοποιουμένης παρ' Ἑλληνοφώνων ἐπαγγελματιῶν δανεισθέντων βλαχικὰς λέξεις καὶ προσαρμοσάντων αὐτὰς εἰς τὸ ἴδιον γλωσσικὸν αἶσθημα. Ὁ μεταπλασμὸς οὗτος ἦτο πολὺ φυσικὸς καὶ διαβασταῖν τὸν ἐπικριτὴν μου ὅτι ἡ μεταγραφὴ εἶναι ἀπολύτως ἀκριβής. Αἱ συνθηματικαὶ γλῶσσαι προκειμένου περὶ τοῦ πλουτισμοῦ των δὲν δύνανται νὰ ἀκολουθήσωσι τοὺς γενικοὺς κανόνας τοῦ πλουτισμοῦ ὅλων τῶν γλωσσῶν. Πλὴν δηλ. τῆς ὀνοματοποιίας, τῆς μεταφορικῆς χρήσεως κτλ. μεγίστην σπουδαιότητα ἔχει ὁ δανεισμὸς. Τί φυσικώτερον λοιπὸν καὶ τί ἀπλούστερον ἀπὸ τὸ νὰ δανεισθῶσι διὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν των χρῆσιν οἱ ραφτάδες τῶν Σχωρετσάνων, οἱ ἐργαζόμενοι εἰς ἑλληνοφώνους ἐπαρχίας, βλαχικὰς λέξεις ἀγνώστους μὲν εἰς τοὺς πελάτας των, γνωστὰς δὲ εἰς αὐτοὺς λόγῳ τῆς ἐπαφῆς των, ὡς ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος, καὶ πρὸς τοὺς βλαχοφώνους πληθυσμούς. Καὶ τί φυσικώτερον καὶ συμ-

φωνότερον πρὸς τοὺς γλωσσικοὺς νόμους ἀπὸ τὸ νὰ ἀφομοιώσωσι τὰς δανείους ταύτας λέξεις, νὰ προσαρμόσωσι δηλ. αὐτὰς πρὸς τὸ γλωσσικὸν τῶν αἰσθημα, ἐφ' ὅσον αὐτοὶ ἦσαν ἑλληνόφωνοι; Ἐκεῖνο λοιπὸν τὸ ὁποῖον ὁ κ. V. Paracostea διεῖδεν ὡς ἀπόπειραν πλαστογραφίας δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ γνωστότατον καὶ κοινότατον εἰς ὅλας τὰς γλώσσας τοῦ κόσμου φαινόμενον· ἀφομοιώσεις δηλ. τῶν ξένων λέξεων καὶ προσαρμογὴ αὐτῶν πρὸς τὸ γλωσσικὸν αἰσθημα τῶν δανειζομένων φωνητικῶς, τυπικῶς καὶ συντακτικῶς.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω ἐλπίζω ὅτι ὁ κ. Paracostea θὰ πεισθῇ ὅτι πρόκειται περὶ παρεξηγήσεως καὶ δὲν θὰ ἐπιμείνῃ θέτων ἐν ἀμφιδόλῳ τὴν καλὴν μου πίστιν καὶ ἀποδίδων μοι θεωρίας καινοφανεῖς, καθ' ὅν χρόνον δὲν πρόκειται παρὰ περὶ ἀπλῆς καὶ ἀθροτάτης διαπιστώσεως ἐνὸς γλωσσικοῦ φαινομένου.

ΧΡΙΣΤΟΣ ΣΟΥΛΗΣ

ΤΑ ΠΑΡΑΔΕΙΠΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΑΣ «ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ ΚΩΜΗΣ ΤΟΥ ΤΣΑΜΑΝΤΑ»¹⁾

ΥΠΟ

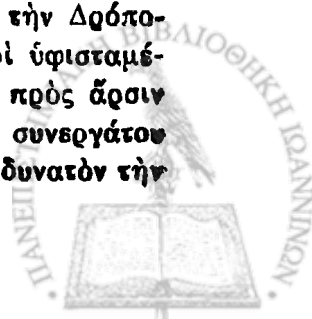
ΝΙΚ. ΝΙΤΣΟΥ

Όταν κατά τὸ ἔτος 1926 ἐξέδωκα τὸ ὑπὸ τὸν ἄνω τίτλον ταπεινὸν πόνημά μου, ἐνόμισα ὅτι ἀνὰ τὰς σελίδας του περιέλαβα πᾶν ὅ,τι ἦτο δυνατόν νὰ ἀποθησαυρισθῇ λαογραφικῶς ἐκ τῆς γενετείρας μου. Ἄλλ' ἠπατώμην. Ἐκ τῶν ὑστέρων ἐπέισθην ὅτι καὶ ἀνὰ τὰ ἐνταῦθα τὸ λαογραφικὸν ὕλικὸν εἶναι τόσον ποικίλον καὶ τόσον πλούσιον, ὥστε καταντᾶ σχεδὸν ἀνεξάντλητον διὰ τὸν ἔχοντα τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν περιέργειαν συλλέκτην. Καὶ μετὰ τὴν ἔκδοσιν λοιπὸν τοῦ εἰρημένου βιβλίου μου ἐξηκολούθησα νὰ συλλέγω ἐκ τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ λέξεις, παροιμίας, παροιμιώδεις φράσεις, εὐχὰς καὶ ἀράς, τὰς ὁποίας ἤδη παραδίδω εἰς τὴν δημοσιότητα διὰ τῶν «Ἑπειρωτ. Χρονικῶν», τοῦ πολυτίμου τούτου περιοδικοῦ, τοῦ ὀφειλομένου εἰς τὴν ἀξιέπαινον πρωτοβουλίαν καὶ φιλοπάτριδα φιλομουσίαν τοῦ ὀτρηροῦ καὶ πολυσεβάστου Μητροπολίτου τῶν Ἰωαννίνων.

Ὡς θὰ παρατηρήσῃ ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης, εἰς πολλὰς τῶν λέξεων καὶ παροιμιῶν τούτων ἀναπηδᾷ ἀνάγλυφον, καὶ ὑπὸ χυδαιολογικὸν λεκτικὸν ἐνίοτε, τὸ εὐφυές, σκωπτικὸν καὶ εἶρον πνεῦμα τοῦ λαοῦ μας, ὅστις πολλάκις δημιουργεῖ καὶ πλάττει ἰδίας λέξεις καὶ φράσεις πρὸς ἔκφρασιν τῶν διανοημάτων του.

¹⁾ Σημ. «Ἑπειρωτ. Χρονικῶν». Δημοσιεύοντες τὴν παρὰ τοῦ κ. Νίτσου ἀποσταλεῖσαν λαογραφικὴν καὶ γλωσσικὴν ὕλην δὲν ἀγνοοῦμεν τὰς ἐπιφυλάξεις τοῦ κ. Κυριακίδη διὰ τὴν φωνητικὴν ἀκρίβειαν τοῦ παρὰ τοῦ κ. Νίτσου δημοσιευομένου γλωσσικοῦ ὕλικου (Λαογραφία τόμ. Θ' σελ. 384 τοῦ 1926), ἐπιφυλάξεις διατηρηθείσας καὶ μετὰ τὴν σχετικὴν ἀπάντησιν τοῦ κ. Νίτσου (Λαογραφία τόμ. Ι' σελ. 270 τοῦ 1929).

Καίτοι δὲν ἔχομεν λόγους νὰ συμμεριζώμεθα τὰς ἐπιφυλάξεις τοῦ κ. Κυριακίδου τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον ἡ γεινίασις τῆς περιφερείας Τσαμαντᾶ πρὸς τὴν Δρόπολιν καθιστᾶ πιθανὴν τὴν φωνητικὴν συγγένειαν, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ὑφισταμένης γλωσσικῆς πραγματικότητος, ἐπιφυλασσόμεθα ὁμως ὅπως ἐν καιρῷ, πρὸς ἄρσιν πάσης ἀμφιβολίας, διαπιστώσωμεν δι' ἐπὶ τόπου ἐξετάσεως ὑπὸ εἰδικοῦ συνεργάτου μας τὴν φωνητικὴν τῆς περιφερείας Τσαμαντᾶ, ἐπεκτείνοντες κατὰ τὸ δυνατόν τὴν συγκριτικὴν μελέτην καὶ εἰς ἕτερα λαογραφικὰ στοιχεῖα.

Α'. ΑΒΞΕΙΣ

1) Ἀζάτι, (Τουρκ.) ἐλεύθερος—ἐπίρ. ἐλευθέρως. Τὸ ἀπολένω ἀζάτι= ἀφήνω τι ἐλεύθερον, ἀκόλυτον.

2) Ἀκριτος, ὃ μεθ' οὗ ἔχει τις διακεκομμένας τὰς σχέσεις εἰς βαθμόν, ὥστε μηδὲ χαιρετισμὸν ν' ἀνταλλάσσει μετ' αὐτοῦ. Αὐτοὶ εἶνε ἀκριτοι τρίγυα χρόνυα—αὐτοὶ ἀπὸ τριετίας οὐδὲ χαιρετισμὸν ἀπλοῦν ἀνταλλάσσουν.

3) Ἀλατίζω, ἐκτὸς τῆς κυρίας καὶ πασιγνώστου σημασίας ἔχει καὶ τὴν τοῦ ἐμβάπτω τεμάχιον ἄρτου εἰς ὄξος, ἔλαιον κτλ., πρὸς δὲ καὶ εἰς κόνιν ζακχάρως. Ἐξ οὗ ἡ ὀξύμωρος τὴν σημασίαν φράσις: ἀλάτισέ μου μὲν χαψῆ ψωμί στή ζάχαρη!

4) Ἀλλαξομουσουδιάζω, ἀλλοιοῦται ἐπὶ τὰ χεῖρω, ἐπὶ τὸ ἀσχημότερον τὸ πρόσωπόν μου, προσλαμβάνει ἢ μορφή μου ἀσθενικὴν ὄψιν.

5) Ἀναθέλλω, ἀόρ. ἀνάθελα, (τὸ ἀρχ. ἀναθάλλω), προσκτῶμαι ζωηρότητα, ἀναλαμβάνω ἀκμαίας δυνάμεις.

6) Ἀνάντελα, ἐπίρ. ἀνάποδα, δυσκόλως.

7) Ἀναπαρδώνομαι, ἐξερεθίζομαι, ἀγανακτῶ, ἀνθίσταμαι, ἐξεγείρομαι.

8) Ἀνεμοσωρεῖα, (ἄνεμος—σωρεῖα) λέγεται κυρίως περὶ τῆς χιόνος τὴν ὁποίαν ὁ σφοδρὸς ἄνεμος παρασύρει καὶ συσσωρεύει εἰς ἓν μέρος.

9) Ἀπαξίζικα, (Τουρκ. ἀμπανσίζ), ἐπίρ. αἰφνιδίως, ἀπροόπτως.

10) Ἀρμπούζω, ἐπίθ. καὶ οὐσ. χλευαστικὸν διὰ γυναῖκα ἀσχημῶ πρόσωπον, ἔχουσαν τὰ χεῖλη ἐξωγκωμένα, ὡς νὰ ἦνε πρισμα.

11) Ἀτσαργιό, (ἐκ τοῦ Τουρκ. achdji=μάγειρος), μαγείρευμα, παρασκευὴ φαγητῶν.

12) Γαράζι καὶ γαρέζι, (Τουρκ. γαράζ), μνησικακία, φθόνος, ἐν γένει κακὴ διάθεσις.

13) Γαρα(ε)ζιάρης, (Τουρκ. γαραζκιάρ), ἐκ τοῦ προηγουμ., μνησικακος, μοχθηρός, κακός.

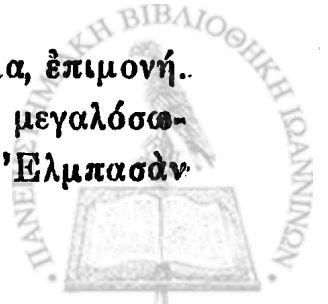
14) Γιαμπουλίζω, ἀνεμίζω, τινάζω τι εἰς τὸν ἀέρα πρὸς ἀπαλλαγὴν ἐκ τοῦ κονιορτοῦ κλπ.

15) Γκολνιάνω, ἐπίθ. χλευαστικὸν διὰ γυναῖκα ἐξεζητημένως καὶ ἀσέμνως καλλωπιζομένην καὶ ῥευστῆς ἠθικῆς.

16) Γκουλιαρίζομαι, αἰωροῦμαι, ταλαντεύομαι ἐπὶ αἰώρας. Γκουλιαρίζω, τὸ ἐνεργ. τοῦ ἄνω.

17) Δζάχι (τουρκ. δζάχι), ἐνδελεχῆς καὶ ἐπίμονος προσπάθεια, ἐπιμονή.

18) Ἐλμπασάνω, ἐπίθ. χλευαστικὸν διὰ γυναῖκα ἀκόμψως μεγαλόσωμον καὶ χυδαίαν τοῦς τρόπους (ὅπως εἶνε αἱ Ἀλβανίδες τοῦ Ἐλμπασάν καὶ τῆς Γκεγκουργιάς).

19) Ζαβάλι (τουρκ. ζεβάλ=πτῶσις, παρακμή), ἠθικὴ ἀδυναμία, ἐλάττωμα.

20) Ζεματόπηττα, εἶδος προχείρου πλακοῦντος, κατασκευαζομένου δια σιταλεύρου ἐντὸς ζέοντος ὕδατος, εἰς ὃ ῥίπτεται καὶ ποσότης τις ἐλαίου, καὶ ψηνομένου ἐπὶ χαλκίνου δοχείου (τεψιῶ).

21) Ζέμπα, ἀσθένεια κακοήθης, γενικῶς νόσος ἀποτρόπαιος.

22) Ζιάκατα, συντρίμματα, περιττώματα ἄχρηστα ἀντικειμένου τινός. — Ἔγειναν ζιάκατα=κατήντησαν περιττώματα ἄχρηστα, ἔγειναν σκουπίδια.

23) Ζιαμπακῶνω, πλακῶνω, συνθλίβων καθιστῶ τι λεῖον, ἐπίπεδον. Κατ' ἐπέκτ. σημασ. συνθλίβων καταστρέφω, ἀφανίζω, θανατώνω.

24) Ζιόρος, περιληπτικῶς τὰ ἐπιτήδεια πρὸς διατροφήν, τὰ ἀπολύτως χρήσιμα ἐδώδιμα, ὀπωρικὰ κλπ.

25) Ζιουμουκλῶ, συνθλίβω, πιέζω δυνατά.

26) Ζοῦμπος, ἐξόγκωμα ἐπὶ τοῦ σώματος.

27) Ζούφαλος, η, ο, κατεστραμμένος ἐσωτερικῶς, ρικνός, ζαρωμένος. Λέγεται κυρίως διὰ τὰ κάρυα, ἀμύγδαλα κλπ., ὅταν τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ᾗνε κατεστραμμένον.

28) Θολούρας, ἐπίθ. καὶ οὔσ., περιπαικτικὸν διὰ τὸν ἔχοντα τὸν ἦ τοὺς ὀφθαλμοὺς βεβλαμμένους καὶ θολούς.

29) Ἰμνιάτι, (τουρκ. ἰμνιάτ), βοήθεια, ἐπικουρία, συναντίληψις.

30) Καρβουνοσάκκι, γλευαστικὸς χαρακτηρισμὸς διὰ τοὺς μελαφούς, τοὺς ὑπερμέτρως μελαγχροινούς.

31) Κέκ, (προφ. κιέκι), ἴσ. λ. Ἄλβ., κακὴ καὶ νοσώδης κατάστασις. Ὁ ἄρρωστος εἶνε κέκι=ὁ ἀσθενὴς εὐρίσκεται ἐν κινδύνῳ θανάτου.

32) Κελήθρας, (ἐκ τοῦ κηρὸς κατ' ἐναλλ. τοῦ ρ), ἄνθρωπος τοῦ ὁποίου ἡ ὄψις εἶνε κιτρίνη ὡσεὶ νεκρός. Λέγεται περιπαικτικῶς διὰ τοὺς ὄχραιοειδῆς, τοὺς ὠχροξάνθους.

33) Κλειδοπίνακο, ξύλινον δοχεῖον σφαιροειδὲς πεπλατυσμένον εἰς τὸ μέσον μετὰ καλύμματος ἐρμητικῶς κλειομένου, ὥστε νὰ μὴ χένωνται τὰ ἐντὸς ὑγρά.

34) Κουτσιουμπέλι, ἐπίρ. ὑπὸ μάλης. Πῆρα τὸ παιδί κουτσιουμπέλι, τὸ κρατῶ ὑπὸ τὴν μασχάλην.

35) Κυκλίδι, (κύκλος), νῆμα κυκλοτερῶς μαζευμένον.

36) Λακουνιστήρι, σκεῦος φλυαρίας. Λέγεται διὰ τὰ φλύαρα καὶ ἐνοχλητικῶς λάλα παιδιά. Ἐκ τοῦ ἐπομένου

37) Λακωνίζω, φλυαρῶ ὑπερμέτρως καὶ φορτικῶς. (Θὰ ὑπέθετέ τις ὅτι τὸ ῥ. τοῦτο ἔχει σχέσιν μὲ τὸ λακωνίζω, ἂν τὸ τελευταῖον δὲν εἶχε τὴν ὅλως ἀντίθετον σημασίαν, δηλ. τὴν τῆς ὀλιγολογίας καὶ συντομίας).

38) *Ααμπανίζω*, ὡς τὸ ἀνωτέρω, φλυαρῶ ὑπερμέτρως, ὁμιλῶ πολλὰ ἄσκοπως.

39) *Λεπενέκι*, ξυλοκόπημα. Τοῦδωκα ἓνα λεπενέκι, ἐπὶ τὸ χλευαστικώτερον,=τὸν ξυλοφόρτωσα ὅπως τοῦ ἴπρου.

40) *Μανιώνομαι*, αἰσθάνομαι μανίαν, οἰστροηλατοῦμαι, ἐπιθυμῶ τι ζωηρῶς, ἀποκτῶ ἀκάθεκτον συνήθειαν: μανιώθηκαν τὰ πρόβατα στὰ σπαρτά.

41) *Μπακακομμάτα*, ἐπίθ. χλευαστικὸν διὰ γυναῖκα, ἔχουσιν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξφρηκτικῶς, ἔξέχοντάς πως ὡς οἱ τοῦ βατράχου.

42) *Μπαρίσι*, (τουρκ. barış), συνδιαλλαγή, συμφιλίωσις.

43) *Μπουκῶνω*, (ἴσ. ἐκ τοῦ Ἰταλ. bocca=στόμα), ἐμβάλλω εἰς τὸ στόμα, τρέφω ἀφθόνως, ὑπερσιτίζω.

44) *Μπουντένι*, ξύλινον δοχεῖον πρὸς ἀλάτισμα τυροῦ καὶ διατήρησίν του ἐντὸς ἄλμης.

45) *Μπρεζινίκας*, ἐπίθ. χλευαστικὸν δι' ἄνδρα κακοκαμωμένον, γελοῖον, ἀποκρουστικὸν τὴν μορφήν.

46) *Μπρουζκῶνω*, ἢ μετοχ. μπρουζγκωμένος, εἶμαι κατηφής, θυμωμένος, ὃ καθ' Ὅμηρον νυκτὶ ἰοικώς.

47) *Νιγιέτι*, (λ. τουρκ.) σκοπός, σχέδιον, ἀπόφασις περὶ τοῦ ἐκτελέσαι τι.

48) *Ξαγκουσιάζω* καὶ *Ξαγκουσεύομαι*, (ἐκ τοῦ ἀγκοῦσα, ἀγχω), ἀπαλλάσσομαι στενοχωριῶν, ἀναψύχομαι ἠθικῶς, ἀνακουφίζομαι ψυχικῶς.

49) *Ξαδερφίζομαι*, μένω ἔστερημένος ἀδελφῶν διὰ τοῦ θανάτου τῶν ὑπαρχόντων.

50) *Ξεκλεισιάζω*, -ομαι, (ἐκ τοῦ κλειτὸς=σκέλος), ἐξαρθρώνομαι τὰ σκέλη ἀπὸ τὸ ὑπερβολικὸν βάδισμα, ὑποφέρω συνεπεΐα μακρᾶς καὶ κοπιώδους ὁδοιπορίας.

51) *Ξελιθισμένος*, η, ον, ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου ἀνετράπησαν ἢ ἀφηρέθησαν οἱ λίθοι, οἰκοδομὴ ἀνατραπεῖσα, καταστραφεῖσα. Χωρὸς ξελιθισμένο=κατεστραμμένο, ξεθεμελιωμένο. Ὑπάρχει ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ τὸ ῥ. ἐκλιθῶ, ἀλλὰ τοῦτο σημαίνει μεταβάλλω τι εἰς λίθον.

52) *Ξεμέτοχα*, ἐπίρ., ἐξ ὀλοκλήρου, ὑπερβολικῶς, ἀποκλειστικῶς (ἀνευ τῆς μετοχῆς ἄλλου).

53) *Ξιουμαλιοῦμαι*, ξύω τὸ σῶμά μου μετὰ νευρικότητος, ξύομαι ἀναιδῶς πως ἐνώπιον ἄλλων.

54) *Παραδαγκαμένος*, ὃ τραυλός, ὃ ἐπαναλαμβάνων νευρικῶς τὰς συλλαβὰς κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν τῶν λέξεων.

55) *Παρατώρω*, (θηλ.), περιφρονητικὸν ἐπίθετον καὶ οὐσιαστικὸν περὶ γυναῖκός ἀφηρημένης καὶ πως βλακώδους.

56) *Παρμάκι* (τουρκ. παρμάκ=δάκτυλος), ξύλον ἐκατέρωθεν τοῦ ὑπο-

στέγου τῆς θύρας, ἀφ' ἑνὸς ἐμπηγμένον εἰς τὸν τοῖχον καὶ ἀφ' ἑτέρου στηρίζον τὸ ὑπόστεγον καὶ σχηματίζον εἶδος τριγώνου μετ' αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ ξύλου τούτου κρεμῶσι προχείρως πρὸς ἀποξήρανσιν ὑγρὰ φορέματα κλπ.

57) *Πάρτη* (partī, θ), μία τάξις, τινές, μερικοί, κόμμα, φατρία. Ἐμεῖς μὲν πάρτη δὲν μποροῦμε νὰ ζήσωμε μ' αὐτὴ τὴν ἀκρίβεια, φρ.

58) *Πατσιαρίζω*, (πατσιᾶς), καίω, καυτηριάζω.

59) *Πεδούκλω*, ἐπίθ. χλευασμοῦ διὰ γυναῖκα βαδίζουσιν ἄνευ χάριτος, συστρέφουσάν πως, πεδικλώνουσιν τοὺς πόδας.

60) *Πεῖντά*, (λ. τουρκ. δηλοῦσα τὸ παραχθέν, τὸ ὑπάρχον), ἐμφάνις, ὕπαρξις. Τὸ ἔκαμε πεῖντά=τὸ ἐνεφάνισε, τὸ ἔφερεν εἰς τὸ μέσον.

61) *Πελεκαργιό*, (πελεκῶ), ἔρις, διένεξις, διαπληκτισμός, χειροδικία. — Ἐγείναμε πελεκαργιό=διεπληκτίσθημεν σοβαρῶς, ἤλθομεν εἰς χεῖρας.

62) *Πέρπερες*, μόνον εἰς τὸν θηλ. πληθ., πολύχρωμοι, πολυποίκιλοι, μὲ χρώματα κτυπητά.

63) *Πουμπώνω*, καλύπτω, ἐμποδίζω τὴν ἐλευθέραν ἀναπνοήν, τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ἀέρος.

64) *Σαῖμπῆς*, (τουρκ. σαχήπ), κύριος, κάτοχος, ἐξουσιαστής. Λέγεται καὶ περὶ Θεοῦ: «Ὅπως θέλ' ὁ Σαῖμπῆς»=Ὅπως θέλει ὁ Θεός, ὁ Κύριος τοῦ παντός.

65) *Σαπράκας*, θηλ. σαπράκω (σαπρός), ἐπίθ. περιφρονητικὸν περὶ ἀνθρώπου ἐπισφαλοῦς ὑγείας, οὔτινος ἢ ὄψις φαίνεται σαπρά.

66) *Σβιάργιαρης*, θηλ. σβιαργιάρη, ἐπίθ. καὶ οὐσ. χλευαστικὸν διὰ πρόσωπα, τῶν ὁποίων τὸ βάδισμα τυγχάνει βραδὺ καὶ ἄχαρι, τὰ ὁποῖα βαδίζοντα σύρουν τοὺς πόδας μετὰ τινος κόπου.

67) *Σιαφαρίκας*, εἴρων. ἐπίθ. καὶ οὐσ. διὰ τοὺς ἔχοντας βάδισμα ἄκομψον, διὰ τοὺς σύροντας ἄχαρίτως τοὺς πόδας ἐν τῷ βάδισματι.

68) *Σιέγια*, (ἐκ τῆς τουρκ. λ. σιέι πληθ. ἔσγια), πράγματα διάφορα, ψιλικὰ ἀντικείμενα.

69) *Σιερβέτα*, (γαλ. serviéte), περιλαίμιον, εἶδος πετσέτας περιελισσομένης εἰς τὸν λαιμόν.

70) *Σιομπολιάζω*, κατασκευάζω, παρασκευάζω τι ἐκ τῶν ἐνόντων, προχείρως ἐνεργῶν κατορθώνω τι ἐπουσιῶδες, κάμνω τι ἄνευ συστήματος.

71) *Σιουμαλητό*, (λ. κατ' ὀνοματοποιίαν), ἐλαφρὸς θόρυβος, ἐξ οὗ

72) *Σιουμαλίζω*, ἔρπων παράγω ἐλαφρὸν θόρυβον, θροῶ.

73) *Σιούγκραβος*, καὶ σιουγκραβίτσα, ἡ χάλαζα.

74) *Σκλόρισμα*, γελοῖον πρόσωπον, ἀνθρωπάριον, ἀνθρωπος ἀξίος σκωμμάτων.

75) *Σκουνοῦμαι*, περιστρέφομαι ἐπωδύνως ἐπὶ τῆς κλίνης, ὑποφέρω, ἀγωνιῶ.

76) Σπαριαλώνω, ἀναλαμβάνω ἐξ ἀσθενείας, ἀνακτῶ βαθμηδὸν δυνάμεις.

77) Στουμπίζω, κοπανίζω, τρίβω ἐν ἰγδίῳ, ἐξ οὗ

78) Στοῦμπος, ἐργαλεῖον σιδηροῦν ἢ λίθινον, δι' οὗ τρίβουσι, κοπανίζουσι τι.

79) Τακάτι, (λ. τουρκ. τακάτ), δύναμις. Κόπηκε τὸ τακάτι του = τὸν ἀπέλιπαν αἱ δυνάμεις του.

80) Τενταροῦκι, (λ. τουρκ.), προετοιμασία, προμήθεια.

81) Τζιαβαλιό, (κατ' ὄνομαστον.), ἄτακτος θόρυβος, ἀνακατωσιᾶ.

82) Τζιαρές, (τουρκ. τσιχερέ), πρόσωπον, ὄψις, φυσιογνωμία.—Χάλασ' ὁ τζιαρές του=ἠλλοιώθη ἡ φυσιογνωμία του, ἤλλαξε τὸ πρόσωπόν του (ἐκ φόβου, συγκινήσεως ἢ ἀσθενείας).

83) Τραπαργιά, κτύπημα δυνατόν, προσβολὴ νόσου κλπ.—Τοῦ ἦρθε μιὰ τραπαργιά=ἐπαθεν αἰφνης ἰσχυρὰν προσβολὴν νόσου, ἠσθένησε σοβαρῶς αἰφνιδίως.

84) Τσακινόκωλος, (τσάκινον=λεπτὸν ξύλον, θάμνος καὶ κῶλος), κυρίως ἐν χρήσει τὸ θηλυκὸν τσακινόκωλη, λεγόμενον χλευαστικῶς διὰ γυναῖκα λιπόσαρκον, ἔχουσα τὰ δπίσθια λίαν ἰσχνά.

85) Φουρομύτα, (φοῦρος καὶ μύτη), χλευαστικὸν ἐπίθετον· διὰ γυναῖκα, ἔχουσαν ὀγκώδη ῥίνα μὲ ρώθυνας εὐρέως διηνοιγμένους.

Β'. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ, ΠΑΡΟΙΜΙΩΔΕΙΣ ΦΡΑΣΕΙΣ, ΕΥΧΑΙ, ΚΑΤΑΡΑΙ

1) Ἄλλοι γαμοῦν καὶ κοινωνοῦν
κι' ἐγὼ ποῦ κλάνω φταίγω!

Παροιμιῶδες λόγιον χυδαίως δηλοῦν ὅτι πολλάκις ἐπιτηδεύως καλύπτονται οἱ οὐσιωδῶς πλημμελοῦντες καὶ ἁμαρτάνοντες, φαινόμενοι ἐνάρετοι καὶ ἀθῶοι καὶ οὕτω τιμώμενοι ἀναξίως, ἐνῶ κατακρίνονται αὐστηρῶς οἱ εἰς ἐπουσιώδη πταίοντες.

2) Αὐτὸν δὲν τὸν ταράξεις μὲ τὰ σκυλιά!—Παροιμιώδης φράσις δηλοῦσα τὸν δυσκίνητον, τὸν ὀκηρὸν, ὅστις δὲν ἀποφασίζει νὰ κινηθῆ ἔστω καὶ ἂν κύνες Μολοσσοὶ τοῦ ἐπιτεθοῦν καὶ τὸν ἀπειλήσουν.

3) Αὐτὸς εἶπε σὰν τὸ ἄλογο τοῦ Δεσπότη.—Παροιμιώδης παρομοίωσις διὰ τοὺς ἐκτάκτως εὐτραφεῖς καὶ παχεῖς. Προῆλθεν ἡ φρ. ἐκ τοῦ ὅτι οἱ ἵπποι τῶν περιοδεούντων ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀρχιερέων ἀνὰ τὰς ἐπαρχίας, τρεφόμενοι καλῶς καὶ ὄντες ἰδιαιτέρως περιποιημένοι, ἦσαν συνήθως εὐμελεῖς καὶ εὐτραφεῖς.

4) Αὐτοὺς τὸ τσαπὶ καὶ τὸ φκιάρι θὰ τοὺς χωρίσῃ.—Παροιμιώδης φρ. λεγομένη περὶ προσώπων συνδεομένων δι' ἀδιασπάστου καὶ ἰσοβίου

φιλίας, ἣν μόνος ὁ θάνατος θὰ διαλύσῃ. Ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἐκ τοῦ ἀνοίγματος τοῦ τάφου, ὅστις γίνεται ἐν τοῖς χωρίοις διὰ τῶν ἄνω ἐργαλείων μετὰ ἕκαστον θάνατον.

5) *Γείναμε γιὰ φίλημα.* — Παροιμ. φρ. λεγομένη μεταξὺ συγγενῶν, φίλων καὶ γνωρίμων, ὅταν παρέλθῃ πολὺς χρόνος, χωρὶς νὰ συναντηθοῦν.

6) *Δανείσου, καλοπλέρωσε καὶ πάλι μεταστρέψε.* — Παροιμ. δηλοῦσα ὅτι πρέπει νὰ ἦνέ τις τακτικὸς εἰς τὴν ἐξόφλησιν τῶν ὑποχρεώσεών του, ὁπότε ἐπιτρέπεται ἐκ νέου νὰ ζητήσῃ δάνειον.

7) *Εἶνε ἄνθρωπος ἀρχοντοξεπεσμένος καὶ ὄχι ἐπιθυμησμένος.* — Παροιμ. φρ. περὶ ἀνθρώπου ἄλλοτε πλουσίου καὶ κατόπιν περιπεσόντος εἰς ἔνδειαν.

8) *Θὰ σὲ δώκω τοῦ πρώτου!* (ἐννοεῖται Διαβόλου). — Κατάρρα, βλασφημία λεγομένη ἐν ὄργῃ, ἰδίως κατὰ παιδαρίων, ὅταν ἀτακτοῦν καὶ ἀνησυχοῦν τοὺς ἄλλους, ἰσοδυναμοῦσα μὲ τὴν συνηθεστέραν: νὰ σε πάρῃ ὁ Διάολος!

9) *Θέλω νὰ σύρω λεβεντιά καὶ καταντιὰ δὲν ἔχω,*

Μοῦ λείπ' ἢ σέλλα τοῦ βρακιοῦ, τὰ δυὸ τὰ πηδουνάρια!

Εἰρωνικὸν δίστιχον διὰ τοὺς οἰηματίας, διὰ τοὺς ὑπὲρ τὴν ἀξίαν των ἐπιδεικνυομένους: πηδουνάρι=τὸ σκέλος.

10) *Κάθε μαγοῦσι σιὸν τόπο του μυρίζει.* — Παροιμ. δηλοῦσα ὅτι ἐπαινεῖται τις καὶ ἐκτιμᾶται προοδεύων καὶ ἀναδεικνύμενος ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι.

11) *Κάθε σανίδι καὶ τὸ ῥόζο του, κάθε ἄνθρωπος καὶ τὸ μαράκι του.* — Ἐκαστος ἔχει τὰς θλίψεις του καὶ τὰς στενοχωρίας του.—μαράκι (τουρκ. μεράκ)=λύπη, στενοχωρία.

12) *Κάλλια πέντε μέρες πέτος πέρι δέκα μέρες κόττα.* — Παροιμ. δηλοῦσα ὅτι εἶνε προτιμότερον νὰ ζῆ τις ὀλιγώτερον μὲ ἀνδρισμὸν καὶ ἀξιοπρέπειαν ἢ περισσότερον ἀνδραποδωδῶς. Πρβ. τὸ γνωστόν:

Καλλίτερα μᾶς ὄρας ἐλεύθερη ζωή,

παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακή!

13) *Κάλλια μὰ γκορτσιὰ σιὸν κῆπο παρὰ μὰ μηλιὰ σιὸ λόγγο.* — Παρ. δηλοῦσα ὅτι προτιμότερον νὰ ἔχῃ τις ὀλιγώτερα καὶ εὐτελεστέρας ἀξίας κτήματα ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτεῖαν καὶ ἐπίβλεψίν του ἢ περισσότερα καὶ μεγαλειτέρας ἀξίας, ἐφ' ὧν ὅμως δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐπιβλέψῃ. Πρβλ. τὴν ἰταλ. παροιμ. L'occhio del padrone ingrassò il cavallo=Τὸ μάτι τοῦ νοικοκύρη κάμει νὰ παχαίνῃ τὸ ἄλογο.

14) *Μὲ τὸ μέλι σιὸ πάρισμο, μὲ τὸ μέλι σιὸ δόσιμο.* — Παροιμιῶδες λόγιον λεγόμενον ὡς εὐχὴ περὶ τοῦ ὅτι κατὰ τὰς ληψοδοσίας καὶ τὰς ἐξοφλήσεις λογαριασμῶν πρέπει νὰ ἐπικρατῇ ἡ καλὴ πίστις καὶ εἰρηνι-

κῶς καὶ μὲ γλυκύτητα νὰ διεκπεραιώνωνται αἱ τοιούτου εἴδους ὑποθέσεις.

15) *Μὴ σπιτράτα* (δηλ. γυναῖκα) *δέ σε βγάξει στὴν παζάρα, μὴ διακο-
νάρα σὲ βγάξει.*—Παροιμιῶδες λόγιον δηλοῦν ὅτι πρέπει νὰ περιποιηταί
τις περισσότερον τὰς κατωτέρας τάξεως γυναῖκας, διότι αὐταί, τυχὸν δυ-
σαρεστούμεναι, σὲ ἐκπομπεύουν, ἐνῶ αἱ εὐγενεῦς τάξεως τοιαῦται οὐδέ-
ποτε θά σε ἐκθέσουν, μεθ' ὅσας καὶ ἂν παρατηρήσουν ἐλλείψεις εἰς τὰ
τοῦ οἴκου σου.

16) *Νὰ πᾶς ἀκοινώνητο!*—Βλάσφημος κατάρα λεγομένη ἰδίως κατὰ
παιδαρίων ἀτακτούντων ἐνοχλητικῶς, διὰ τὰ ὅποια ὁ ἦ ἢ λέγουσα κα-
ταράται ν' ἀποθάνουν, χωρὶς νὰ μεταλάβουν τῶν ἀχράντων μυστηρίων,
χωρὶς νὰ κοινωνήσουν, τοῦθ' ὅπερ κρίνεται ὡς ὑψίστη ἠθικὴ τιμωρία, συ-
νεπάγουσα τὴν αἰωνίαν κόλασιν.

17) *Νά σε κερδίση ἢ νά σε κέρδαινε!* (δηλ. ὁ Διάβολος). — Κατάρα
ἰσοδυναμοῦσα πρὸς τὴν: *νά σε πάρ' ὁ Διάβολος!*

18) *Νὰ τὸν (τὴν) κάψη τὸ λάδι!*—Κατάρα ἀναδόχου πρὸς ἀναδεκτὸν
ἢ ἀναδεκτὴν, καθ' οὗ (ἥς) ἔχει παράπονα ἐπὶ ἀγνωμοσύνη καὶ διαγωγῇ
ἀνευλαβεῖ. Προῆλθεν ἢ ἄρα ἐκ τοῦ ἐν τῇ τελέσει τοῦ μυστηρίου τοῦ Βα-
πτίσματος ἐν χρήσει ἐλαίου.

19) *Νὰ φάη τὸ στόμα σου μέλι.* — Παροιμ. φρ. λεγομένη παρὰ τοῦ
ἀκούοντος εὐχὴν, ἥς τὴν πραγμάτων διακαῶς ἐπιθυμεῖ.

20) *Ὁ λαενᾶς ξέρει ποῦθε βάνει τὸ χεροῦλι.* — Δηλ. ὁ κατασκευάζων
τὰς λαγήνους γνωρίζει ποῦ θὰ βάλῃ τὴν λαβὴν. Λέγεται περὶ τοῦ ὅτι
ἕκαστος διαπρέπει ἐν τῇ εἰδικότητι τῆς ἐργασίας του.

21) *Ὁ ξένος μὲ τὰ χέρια καὶ ὁ νοικοκύρης μὲ τὰ ποδάργια, ἢ δουλειὰ
τοῦ νοικοκύρη γίνεται καλλίτερα.*—Δηλ. ἕκαστος ἐξυπηρετεῖ πάντοτε ἐπω-
φελέστερον καὶ καλλίτερον τὰ συμφέροντά του, ἔστω καὶ ἀμελῶς ἐργα-
ζόμενος, ἢ ὁ οἰοσδήποτε ξένος καὶ μίσθιος. Πρβ. τὴν ὑπ' ἀρ. 13 παροιμ.

22) *Ὁ Τοῦρκος εἶνε σὰν τὸν ποῦτσο' ὅσο τὸν χαϊδεύεις δυναμώνει!*—
Χυδαιολογικὴ παροιμ. δηλοῦσα ὅτι τὸν Τοῦρκον δὲν πρέπει τις νὰ πε-
ριποιητῆαι πολὺ καὶ νὰ τοῦ δεικνύῃ περισσὴν εὐγένειαν, διότι τὸν εὐγενῆ
τρόπον ἐκλαμβάνει ὡς ἀδυναμίαν, θρασύνεται ὡς ἐκ τούτου ἔτι μᾶλλον
καὶ καταντᾶ δυσμεταχειρίστος.

23) *Οὔτε καὶ ὀρνίθια ἔχω
οὔτε καὶ ἄλουποῦ φοβιοῦμαι.*

Παροιμ. δηλοῦσα ὅτι ἀδιαφορεῖ τις εἰς περιστάσεις, καθ' ἃς ὁ ἴδιος
οὐδὲν ἔχει νὰ διακινδυνεύσῃ ἢ ζημιωθῇ.

24) *Ὁ φτωχὸς καὶ τὸ ποτάμι στὸν ποσό του θαλὰ πάη.* — Παροιμ.
δηλοῦσα ὅτι ὁ γεννηθεὶς πτωχός, καὶ ἂν ἐν τῷ μεταξὺ ἐξ εὐνοϊκῶν πε-
ριστάσεων ἀποκτήσῃ πλοῦτιόν τινα, πάλιν θὰ τὸν χάσῃ καὶ θὰ ἐπανέλθῃ

εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀξιοδάκρυτον κατάστασιν, ὅπως καὶ τὸ ποτάμιον (κυριῶς ὁ χεῖμαρρος), ὅσον καὶ ἂν ὀγκωθῆ καὶ ἐκχειλίσῃ προσωρινῶς ἐξ αἰτίας ῥαγδαίων καὶ ἀφθόνων βροχῶν, θὰ ἐπανέλθῃ μετ' ὀλίγον εἰς τὴν ἀρχαίαν κατάστασιν τῆς μετρίας ποσότητος τοῦ ὕδατός του.

25) *Ποῦ κοιμᾶται ὁ Διάολος ;
Στοῦ μουλοχτοῦ τὸν κῶλο !*

Παροιμ. χυδαιολογικὴ σημαίνουσα ὅτι οἱ φαινόμενοι ἥσυχοι, εἰρηνικοὶ καὶ προῖοι εἶνε πολλάκις πονηρότεροι καὶ δολιώτεροι τῶν χαρακτηριζομένων ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ὡς κακῶν.

26) *Σὰν τὰ λάχανα στὸ κακκάβι.* Παροιμιώδης φράσις ἐν χρήσει διὰ περιστάσεις περιπλόκους καὶ ἀκαθορίστους. Μᾶς ἔκαμαν σὰν τὰ λάχανα στὸ κακκάβι = Μᾶς ἔκαμαν ἄνω κάτω· προεκάλεσαν μεταξύ μας ἔριδας καὶ φιλονεικίας.

27) *Σ' κώθηκ' ἀπὸ τῆ γούρα.* — Λέγεται ἐπὶ ἀνθρώπου ἀσθενήσαντος σοβαρῶς καὶ μόλις ἀρχίσαντος ν' ἀναρρωνύῃ. Γούρα ἐδῶ = ὁ τάφος, τὸ μνήμα. Ἀνάλογος φράσις: Βγῆκ' ἀπ' τὸ μνήμα, λεγομένη περὶ ἀνθρώπου νοσήσαντος ἐπιθανατίως καὶ μόλις διασωθέντος.

28) *Στὴ μικρὴ βατιὰ κοιμᾶται λαγός.* — Παροιμ. πρὸς δήλωσιν ὅτι πολλάκις ὑπὸ ταπεινὴν καὶ μετριόφρονα ἐμφάνισιν κρύπτεται ἀξία σημαντικὴ καὶ ὅλως ἀνέλπιστος.

29) *Τὸ γουροῦνι δὲν γίνεται μανάρι.* — Παροιμ. δηλοῦσα ὅτι ἡ φύσις καὶ ὁ χαρακτήρ δὲν μεταβάλλονται. Πρβ. τὸ τῶν ἀρχαίων: Φύσιν πονηρὰν μεταβαλεῖν οὐ ῥᾶδιον.

30) *Τὸ δίκηο δίκηο δὲ βαρεῖ καὶ τ' ἄδικο δὲν πρόπει.* — Παροιμ. δηλοῦσα ὅτι τὸ δίκαιον δὲν ἀντιτάσσεται ποτὲ ἐναντίον τοῦ δικαίου, ἡ δὲ ἀδικία τυγχάνει πάντοτε ἀπρεπῆς καὶ ψεκτέα.

31) *Τὸ κομμάτι ἄφησέ το γιὰ τὴν ἄλλη ἡμέρα, τὴ δουλειὰ μὴ τὴν ἀφήνης.* — Συμβουλὴ ὅπως ἐπιφυλάσῃ τις μέρος τροφίμων διὰ τὴν ἐπιούσαν μὴ ἐξαντλῶν ἅπαντα ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ἀλλὰ μὴ ἀναβάλλῃ τὰς ὑποθέσεις καὶ τὰς ἐργασίας του εἰς τὴν ἐπαύριον, ὅταν ᾔνε δυνατόν νὰ διεκπεραιωθῶσιν αὐθημερόν.

32) *Τὴν ἡμέρα τὸν μαλώνει
καὶ τὸ βράδυ τὸν μαζώνει.*

Ἐν χρήσει διὰ τοὺς φερομένους ὑποκριτικῶς, διὰ τοὺς προσποιουμένους καὶ λαμβάνοντας σιὰσιν ἀνάλογον πρὸς τὰς περιστάσεις καὶ τὰ συμφέροντά των, διὰ τοὺς opportunistes, ὅπως λέγουν οἱ Γάλλοι.

33) *Τὸν Μάρτη βάλ' ἐργάτη,
ἄς τον κί' ἄς πειρίζεται !*

Τὸ λόγιον συμβουλεύει ὅτι διὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας ἐπιβάλλεται ἡ

ἔγκαιρος πρόσληψις ἐργατῶν, οἵτινες, καὶ φυγόπονοι ἂν ὑποτεθῶσι, πάντοτε θὰ φέρωσιν ὅπωςδῆποτε ἱκανοποιητικὸν ἀποτέλεσμα διὰ τὴν γεωργικὴν ἔσοδειαν.

34) *Τὸν μεγάλο νὰ τὸν βάζῃς μπροστὰ σιὸ δρόμο καὶ πίσω στὴ δουλειά.*— Συμβουλὴ ὅτι πρέπει οἱ ἡλικιωμένοι χάριν τιμῆς νὰ προπορεύονται πάντοτε, ἀλλ' ὡς πρὸς τὰς ἐργασίας νὰ ἐπιβαρύνωνται ὀλιγώτερον τῶν νεωτέρων.

35) *Τὸ πουλάει ὁ νοικοκύρης
κι' ὁ τελάλης δὲν τὸ δίνει!*

Λέγεται περὶ ἀκαίρου καὶ ἀπροσδιόνυσου ἐπεμβάσεως εἰς ἀλλοτρίας ὑποθέσεις.

36) *Τὸ πρῶϊμο πουλὶ λαλεῖ,
τὸ ὄψιμο τσιουρίζει.*

Πρὸς δῆλωσιν ὅτι τὰ ἐπικαίρως καὶ ἐγκαίρως γενόμενα προκόπτουσι καὶ εὐδοοῦνται, ἐνῶ τὰ ἀντιθέτως γινόμενα ἀποβαίνουν ἐλαττωματικά.

37) *Τὸ σφάλμα μένει πάντα ὀρφανό.*— Δηλαδή κανεὶς δὲν παραδέχεται, δὲν υἱοθετεῖ τὸ σφάλμα του, τὸ ὁποῖον οὕτω μένει πάντοτε ὀρφανόν.

38) *Χαριὰ καὶ σ'χώργιο!* Λέγεται περὶ τραγημάτων, ἐδεσμάτων κλπ., τόσφ καλῶς παρεσκευασμένων καὶ νοστήμων, ὥστε νὰ προκαλῶσι τραγόμενα εὐχὰς ὑπὲρ τῶν παρασκευασάντων ταῦτα.

39) *Ὡς τὸ γιόμα τὸ ψοφάει
Κι' ὡς τὸ βράδν τὸ βρωμάει.*

Λέγεται διὰ τὸν μῆνα Μάρτιον πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν ἀποτόμων καὶ συνεχῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν κατὰ τὴν διάρκειάν του. Δηλ. κατὰ τὸν Μάρτιον ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἡμέρας εἶνε δυνατὸν μέχρι μὲν μεσημβρίας νὰ ἐπικρατήσῃ τόσον ὑπερβολικὸν ψῦχος, ὥστε νὰ προκληθῇ ὁ θάνατος τῶν ποιμνίων, ἀπὸ δὲ τῆς μεσημβρίας μέχρι τῆς ἑσπέρας νὰ μεταβληθῇ ἡ ἀτμοσφαιρικὴ κατάστασις ἐπὶ τὸ θερμότερον ὥστε τὰ πτώματα τῶν θανόντων ἀρνίων καὶ ἐριφίων νὰ βρωμήσουν!

Ἐν Τσαμαντᾶ.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Φάνη Μιχαλοπούλου:

«Τὰ Γιάννενα καὶ ἡ Νεοελληνικὴ Ἀναγέννησις». Ἀθήνα, 1930.

Ὁ συγγραφεὺς ἀσχολούμενος ἀπὸ πολλοῦ μετὰ στοργῆς μὲ τὴν Ἑπειρωτικὴν ἱστορίαν καὶ δημοσιεύσας ἤδη ἐνδιαφερούσας του μελέτας εἰς ἐπιφυλλίδας τῶν ἐφημερίδων «Βραδυνή» καὶ «Καθημερινή» ἐξέδωκεν εἰς βιβλίον ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν του ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἑορτῶν τῆς Ἑκατονταετηρίδος. Διὰ τὸν λόγον ἴσως τοῦτον δὲν λείπει ὁ ἐγκωμιαστικὸς χαρακτήρ ἀπὸ τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ αὐτόχρημα ὕμνον πρὸς τὴν Ἑπειρον καὶ τοὺς Ἑπειρώτας, ὑπερβολικὸν μὲν ἔν τισιν, ἀλλ' ἀσφαλῶς οὐχὶ ἀδικαιολόγητον. Ἀσχέτως ὅμως πρὸς τοῦτο ὁ σ. οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς αὐστηρᾶς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας καὶ τὸ βιβλίον του ἀποτελεῖ ἀξιόλογον συμβολὴν εἰς τὴν νεωτέραν ἡπειρωτικὴν ἱστορίαν. Κύριον θέμα του εἶναι ἡ παρακολούθησις τῆς πνευματικῆς κινήσεως τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ τοῦ 1648 μέχρι τοῦ 1820 ὡς παράγοντος τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς Ἀναγεννήσεως. Μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑπιείρῳ ἡσχολήθησαν μέχρι τοῦδε πολλοὶ (Παρανίκας, Ἀραβαντινός, Λαμπρίδης, Λάμπρος, Μυστακίδης, Ἀθηναγόρας κ. ἄ.), ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς δὲν περιορίζεται εἰς ἀπλὴν ἐπανάληψιν ἢ ταξινόμησιν τῶν ἐγνωσμένων. Ὅχι μόνον ἐξαντλεῖ μὲ εὐσυνειδησίαν τὴν γνωστὴν βιβλιογραφίαν καὶ ἐπαυξάνει αὐτὴν μὲ νέα στοιχεῖα εἴτε ἀπὸ σπάνια καὶ λησμονηθέντα περιοδικὰ εἴτε ἀπὸ ἀνέκδοτα ἔγγραφα, ἀλλὰ καὶ πειρᾶται νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως ἐν Ἑπιείρῳ, τὸ μὲν πλαισιώνων αὐτὴν ἐντὸς τῆς οἰκονομικῆς ἐξανθήσεως, τὸ δὲ ἐμφανίζων τὴν πάλην μεταξὺ τῶν προοδευτικῶν ἐμπορῶν τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ μενόντων ἢ ἐπανακαμπτόντων ἐκεῖθεν καὶ τῆς ὑπερσυντηρητικῆς μάζης, φανατιζομένης καὶ παρασυρομένης ἀπὸ ἐπιτηδείους δημαγωγούς, τοὺς ὁποίους δὲν διακρίνει πάντοτε ἢ καλῇ πίστι.

Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἄποψις, ἀναμφισβητήτως ὀρθή, διανοίγει εὐρυτάτους ὀρίζοντας μελετῶν διὰ τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὴν Ἑπειρωτικὴν ἱστορίαν. Διότι μόνον ἡ διακρίβωσις τῶν γεωγραφικῶν καὶ οἰκονομικῶν ὄρων ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς ἐκάστοτε ὑφισταμένας πολιτικὰς συνθήκας

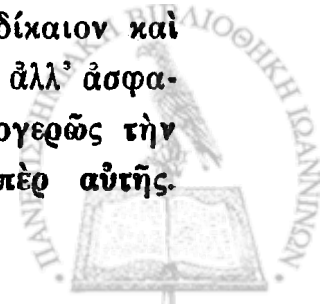
εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν πνευματικὴν ἐξάνθησιν τῆς Ἡπείρου, τῆς δυτικωτάτης ταύτης ἐσχαιῆς τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἥτις ἐπὶ μακρὸν κατέστη ἡ γέφυρα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τὴν Ἀνατολήν. Εἰς τὸ δεύτερον ὅμως σημεῖον ὁ συγγραφεὺς ὑπερβαίνει κάπως τὰ ἐσκαμμένα, διότι ὑπῆρξαν μὲν ἀναμφισβητήτως τὰ σημειούμενα ρεύματα ἐν Ἰωαννίνοις, ὅπως ἄλλωστε εἰς πᾶσαν κοινωνίαν, καὶ ἡ ὑπερ-συντηρητικότης τῆς Ἰωαννιτικῆς μάζης οὐχὶ ἅπαξ ὑπῆρξε καταστρεπτικὴ, ἀναστείλασα τὴν προοδευτικὴν κίνησιν μὲ θλιβερὸν ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως ὀλοκλήρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ δημαγωγοὶ δὲν ἔλειψαν ἔτοιμοι νὰ χρησιμοποιήσωσιν ἑλαφρᾶ τῇ καρδίᾳ τὸ φάσμα τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἠθικῆς πρὸς φανατισμὸν τῶν μαζῶν καὶ ἐξόντωσιν ἐπικινδύνων ἢ ἐπιφθόνων ἀντιπάλων· ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς, μὴ περιοριζόμενος εἰς ταῦτα, ἀναζητεῖ τοὺς ὑπευθύνους τῆς ἀντιδράσεως μεταξὺ τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν ὄχι μόνον τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλὰ καὶ ὀλοκλήρου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ δὴ εἰς αὐτὸ τὸ κέντρον τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, τὰ Πατριαρχεῖα.

Ἡ ἀντίληψις αὕτη, διάχυτός πως ἴσως ἐν τῇ συγχρόνῳ κοινωνίᾳ καὶ υἱοθετουμένη ὑπὸ τινων ἐκ τῶν νεωτέρων μας ἱστορικῶν, καὶ δὴ οὐχὶ μόνον τῶν ὀπαδῶν τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ, δὲν εἶναι ἀπλῶς αὐστηρά, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο ἄδικος. Δὲν νομίζομεν ὅτι εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ κρίνηται μὲ τὸ μέτρον τῶν ἐθνικιστικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀντιλήψεων τοῦ 19ου καὶ 20ου αἰῶνος ἢ πολιτεία τῶν Πατριαρχείων κατὰ τοὺς ζοφεροὺς χρόνους τῆς δουλείας, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸν μέσον αἰῶνα τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ὁργανισμὸς μακραίων μὲ αὐστηρῶς καθωρισμένην θέσιν ἐν τῇ Βυζαντινῇ Αὐτοκρατορίᾳ, ἥτις, ὡς γνωστόν, οὐδέποτε, πλὴν τῶν τελευταίων της ἀναλαμπῶν, προσέλαβεν αὐστηρῶς ἐθνικὸν χαρακτῆρα, εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην μόνη καὶ ἀβοήθητος νὰ προασπίσῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἐθνικὴν παράδοσιν ἐναντίον τῆς τουρκικῆς θύελλης ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς παπικῆς ἐπιβουλῆς ἀφ' ἑτέρου, ἡ ὁποία δὲν ἀπετέλει μικρότερον κίνδυνον. Καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο τούτων τρομερῶν σκοπέλων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀκολουθήσῃ πολιτικὴν τὴν ὁποίαν θὰ ἠύχοντο οἱ Ἕλληγες ἐθνικισταὶ καὶ κοινωνιολόγοι τοῦ 19ου καὶ τοῦ 20ου αἰῶνος. Οὔτε ἐθνικοῦ αἰσθήματος, οὔτε προοδευτικότητος—ἀναλόγου πρὸς τὴν ἐποχὴν—ἔστερεῖτο ὁ ἀνώτερος ὀρθόδοξος Κληρὸς, ἔχων νὰ ἐπιδείξῃ πλῆθος ἐθνομαρτύρων· ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία, ὡς ἐπίσημος ὁργανισμὸς, δὲν ἠδύνατο νὰ τηρήσῃ πολιτικὴν διάφορον ἐκείνης, ἣν ἐφήρμοσεν. Ἡ στάσις αὕτη τῶν Πατριαρχείων περιέσσωσεν ὅ,τι ἦτο δυνατόν νὰ περισωθῇ, ἐγκαταλειφθεῖσα δ' ἀφρόνως ἐπ' ἐσχάτων, παρὰ τὴν παράδοσιν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ξένων ἐπιρροῶν, ἐπέφερε κατὰ μέγιστον μέρος τὸ μοναδικὸν εἰς τὰ παγκόσμια

ιστορικὰ χρονικὰ δράμα τῆς ἐκρίζωσης τῶν Μικρασιατικῶν καὶ Θρακι-
κῶν πληθυσμῶν. Δὲν εἶναι λοιπὸν δίκαιον νὰ καταλογίζωμεν εἰς βάρος
τῶν Πατριαρχείων ὅτι ἀπωλέσθη ἢ δὲν ἐπτετεύχθη ἐθνικῶς καὶ κοινωνι-
κῶς, ἀλλὰ, τοῦναντίον, ὀφείλομεν ν' ἀπονέμωμεν φόρον τιμῆς καὶ εὐγνω-
μοσύνης δι' ὅσα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας περιεσώθησαν ἢ ἐπτετεύχθησαν. Ἐπὶ
τοῦ σημείου τούτου εἶναι καιρὸς οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν
ἱστορίαν ἐπὶ Τουρκοκρατίας νὰ συγχρονίσωσι τὴν ἱστορικὴν τῶν μέθοδον
ἵνα προστατεύσωσι τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ ἀδίκους ἐπιθέσεις, γινομένας μὲν
οὐχὶ πάντοτε βεβαίως ἐκ προθέσεως ἢ κακῆς θελήσεως, ὑποσκαπτούσας
ὁμως τὴν θέσιν αὐτῆς ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ δὴ
τῶν μορφωμένων τάξεων αὐτοῦ.

Ἀσχέτως ὁμως πρὸς τὴν ἀνωτέρω διατυπωθεῖσαν ἐπιφύλαξιν τὸ βι-
βλίον τοῦ κ. Μιχαλοπούλου ἀποτελεῖ σταθμὸν εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἡπει-
ρωτικῆς ἱστορίας ὄχι μόνον τῆς πνευματικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς πολιτικῆς.
Διότι ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ βιβλίου ἀντιμετωπίζεται μὲ νέαν ἀντίληψιν ἡ
ἱστορία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ ἡ σημασία αὐτῆς διὰ τὴν Ἡπειρον. Ὁ δια-
βόητος τῆς Ἡπείρου σατραπῆς ἐκρίθη μέχρι τοῦδε αὐστηρότατα ὑπὸ τῶν
πλείστων περὶ αὐτοῦ ἀσχοληθέντων ἱστορικῶν, ἡμετέρων καὶ ξένων, ἔξαι-
ρέσει, ἐν τινι μέτρῳ, τῶν Ἄγγλων. Ὁ κύριος δημιουργὸς τῆς ἀπηνουῆς
περὶ αὐτοῦ κοινῆς γνώμης, ὁ Πουκεβίλ, μὲ ἀντιπάθειαν ἐξικνουμένην μέ-
χρις ἐμπαθείας ἐχρησιμοποίησεν ὡς μέτρον κρίσεως διὰ τὸν ἀμόρφωτον
Ἀλβανὸν πασᾶν ἀξιώματα κοινωνικά, ἀνθρωπιστικά καὶ ὑπερχριστιανικά,
εἰς τὰ ὅποια δυσκόλως θὰ ἀνταπεκρίνοντο καὶ οἱ περιφημότεροι κυβερνη-
ται. Τὸ πνεῦμα τοῦτο τῆς ὑπερκριτικῆς υἰοθετήθη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ
ἦττον ἀνεξελέγκτως ἀπὸ τοὺς μετ' αὐτὸν γράψαντας, εἰς τρόπον ὅσπερ ὁ
διεγείρας τὴν ρωμαντικὴν φαντασίαν τῆς Εὐρώπης κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ
19ου αἰῶνος Ἀλῆς νὰ παρουσιάζεται στερεοτύπως ὡς ὁ Φάλαρις τῆς
Ἡπείρου. Ἦδη ὁμως, ὅτε ἡ πάροδος ἐνὸς καὶ πλέον αἰῶνος ἐπέφερε τὴν
ἀμαύρωσιν τῶν λεπτομερειῶν, ἡ ἱστορικὴ δικαιοσύνη ἐπιβάλλει τὴν ἀνα-
θεώρησιν τῆς περὶ αὐτοῦ κρίσεως. Τοῦτο ὁμολογοῦσι πάντες οἱ ὅπως-
δήποτε ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς περιόδου ἐκείνης. Διότι καὶ ἡ
μᾶλλον ἐπιπολαία ἐξέτασις πείθει ὅτι ἡ λαμπροτέρα σελὶς τῆς ἱστορίας
τῆς Ἡπείρου καὶ ἰδιαιτέρως τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ πάσης ἐπόψεως συμ-
πίπτει μὲ τὴν διοίκησιν τοῦ Ἀλῆ καὶ ἡ σύμπτωσις αὕτη δὲν εἶναι βε-
βαίως τυχαία.

Ὁ Ἀλῆς περιμένει ὄχι τὸν ἀπολογητὴν του, ἀλλὰ τὸν δίκαιον καὶ
ἀμερόληπτον ἱστορικόν του, διότι δὲν ὑπῆρξε βεβαίως ἄγγελος, ἀλλ' ἀσφα-
λῶς ὑπῆρξε συνστὸς καὶ ἐπιδέξιος κυβερνήτης, ἀγαπήσας φλογερῶς τὴν
χώραν του καὶ ἐργασθεὶς ἀνενδότης καὶ ἀποτελεσματικῶς ὑπὲρ αὐτῆς.

Καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην ὁ Πρόλογος τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Φ. Μιχαλοπούλου ἀποτελεῖ τὴν τολμηροτέραν ἀλλὰ καὶ ἐνθουσιωδεστέραν ἐκκλήσιν.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Π. Ἐλευθεριάδου, *Εἰδικοῦ νομικοῦ συμβούλου, ἀνατολιστοῦ*:
«Πελασγική Ἑλλάς. Οἱ Προέλληνες». Ἀθῆναι 1931.

Ὁ συγγραφεὺς, γνώστης τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν, πειρᾶται διὰ τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας μονομερῶς πῶς νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τῶν Πελασγῶν καὶ τῶν Προελλήνων γενικῶς. Ἡ μέθοδος αὕτη τὸν ὀδηγεῖ, διὰ τὴν Ἡπειρωτικὴν τοῦλάχιστον ἱστορίαν, εἰς συμπεράσματα διιστάμενα πρὸς τὰ μέχρι σήμερον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ κρατοῦντα. Οὕτω, λ. χ., ἀποχωρίζων γλωσσικῶς τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τοὺς Σελλοὺς καὶ Ἑλλοὺς, Ἑλλοπας καὶ Ἑλλοπίαν, θεωρεῖ ἀναπόδεικτον τὴν κρατοῦσαν θεωρίαν ὅτι ἀρχικὴ κοιτὶς τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἡ Ἡπειρος καὶ δὴ ἡ περὶ τὴν Δωδώνην χώρα, ἐφ' ὅσον, ἄλλως τε, καὶ ἀρχαιολογικῶς οὐδὲν σχετικὸν τεκμήριον ἔχομεν οὔτε ἀπὸ τὴν λιθικὴν, οὔτε ἀπὸ τὴν χαλκὴν, οὔτε κἂν ἀπὸ τὴν γεωμετρικὴν ἐποχὴν, καὶ ἱστορικῶς δὲ ἀκόμη οὐδ' αὐτοῦ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου μετέσχε.

Καὶ διὰ μὲν τὰς γλωσσικὰς θεωρίας τοῦ συγγραφέως ἄλλοι εἶναι ἀρμοδιώτεροι νὰ κρίνωσιν, ἀλλ' ἱστορικῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν τεκμηρίων δὲν στερούμεθα. Ἐὰν δὲν μετέσχεν ἡ Ἡπειρος τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, ρητῶς ὅμως μνημονεύεται τὸ μαντεῖον τῆς Δωδώνης καὶ ἀπὸ τὸν Ὅμηρον καὶ ἀπὸ τὸν Ἡσίοδον. Ἡ ἔλλειψις δὲ ἀρχαιολογικῶν τεκμηρίων ὀφείλετο μέχρι πρό τινας εἰς τὴν ἔλλειψιν σχετικῶν ἐρευνῶν, ἐφ' ὅσον αἱ μοναδικαὶ ἀνασκαφαὶ τοῦ Καραπάνου ἐν Δωδώνῃ ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐγένοντο εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν οὐδεμία προσοχὴ ἀπεδίετο εἰς τὰ τεκμήρια ταῦτα, ἀλλὰ καὶ δὲν διεξήχθησαν μετὰ τῆς ἐπιβαλλομένης ἐπιστημονικῆς προσοχῆς καὶ ἀκριβείας. Ἦδη ὅμως ἦλθον εἰς φῶς εὐρήματα οὐχὶ μὲν ἀφθονα, πάντως ὅμως πειστικά διὰ τὴν γεωμετρικὴν καὶ χαλκὴν ἐποχὴν, ἴσως δὲ καὶ τὴν νεολιθικὴν. Αἱ ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ ἀρχαιολόγου Οὐγολίνι συνεχιζόμεναι εἰσέτι ἀνασκαφαὶ τῆς Φοινίκης καὶ τοῦ Βουθρωτοῦ ἔφερον εἰς φῶς ἀξιόλογα λείψανα πολιτισμοῦ τῶν προϊστορικῶν χρόνων καὶ δὴ καὶ τῆς λιθίνης ἐποχῆς (Δ. Εὐαγγελίδου, ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Δωδώνης: «Ἡπειρ. Χρονικά» Ε', 1930, σ. 4). Ὡσαύτως ὁ Ἄγγλος ἀρχαιολόγος κ. Χάμμουτ, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Καϊμπριτζ, ὁ ἀπὸ διετίας ἐρευνῶν ἐπιτοπίως τὴν Ἡπειρον, ἀνεῦρεν, ὡς μοι ἀνεκοίνωσεν, ὄστρακα χαλκῆς ἐποχῆς εἰς τὴν Ρίζιανην Φιλιατῶν καὶ Μινωϊκὰ καὶ Μυκηναϊκὰ τοιαῦτα παρὰ

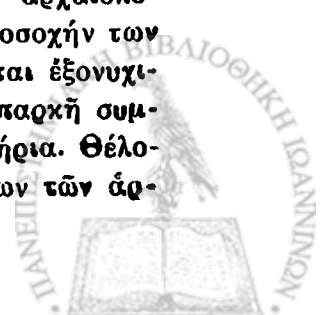
τὴν Αὐλῶνα. Καὶ παρὰ τὸ χωρίον δὲ Κοτσελιὸ παρὰ τὰ Ἰωάννινα ἀνεύρομεν εἰς κοινὴν ἐκδρομὴν ὅπως τυχαίως ὄστρακα χαλκῆς ἐποχῆς. Εἰς ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Χάμμουτ ὀφείλω καὶ τὴν πληροφορίαν ὅτι καὶ τὰ Ἑπειρωτικὰ ὀνόματα Θύαμις καὶ Τράμπυα εἶναι προελληνικὰ κατὰ τὴν γνώμην τῶν εἰδικῶν. Ἡ δημοσίευσίς τῶν πορισμάτων τοῦ κ. Χάμμουτ ἀσφαλῶς θὰ ἐπιχύσῃ ἀρκετὸν φῶς εἰς τὰ προϊστορικὰ ζητήματα τῆς Ἑπίρου.

Ἄλλὰ πόσον ὀλισθηρὰ εἶναι ἡ μονομερὴς πῶς χρῆσις τῆς γλωσσικῆς μεθόδου, τὴν ὁποίαν χρησιμοποιοεῖ ὁ κ. Ἐλευθεριάδης, ἀρκεῖ νὰ καταδείξῃ ἓν παράδειγμα. Τὰ Ἑπειρωτικὰ ὀνόματα Κασωπαῖοι καὶ Κασώπη πειρᾶται νὰ συσχετίσῃ γλωσσολογικῶς μὲ τὴν Κασπίαν θάλασσαν. «Καὶ Κασπία θάλασσα ἀπὸ τοῦ *κασπ* (κ. σ. Β) εἶναι λίμνη, ἡ περιλειομένη ὑπὸ δονάκων ἢ καλάμων, φυομένων εἰς τὰς ὄχθας αὐτῆς καὶ τῶν εἰς αὐτὴν χυνομένων ποταμῶν, καὶ οἱ ἐν Ἑπίρῳ Κασωπαῖοι εἶναι οἱ κατοικοῦντες παρὰ τὰς ὄχθας λιμνῶν καὶ ποταμῶν καὶ Κασώπη ἦτο τὸ παλαιὸν ὄνομα τῶν παρὰ τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων» (σ. 292). Καὶ ὁμοίως ἡ Κασώπη, τῆς ὁποίας τὰ ἐρείπια ἐξηκριβωμένως εὐρίσκονται ἐπὶ τοῦ ὄρους Ζαλόγγου, οὐδεμίαν γειτνίασιν ἔχει μὲ τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοὺς καλαμῶνας.

ΧΡΙΣΤΟΣ ΣΟΥΛΗΣ

Σημ. «Ἑπ. Χρ.» Καίτοι εἰς τὰ ἀνωτέρω τεκμήρια θὰ ἠδύνατο νὰ προστεθῶσι καὶ τὰ συμπεράσματα τοῦ κ. Δ. Εὐαγγελίδου ἐκ τῆς τελευταίας ἀνασκαφῆς τῆς Δωδώνης, τὰ ὁποῖα δὲν διετύπωσε μὲν εἰς τὴν δημοσιευθεῖσαν πρόχειρον μελέτην του ἐξ ὑπερβολικῆς ἐπιστημονικῆς εὐσυνειδησίας, ἀλλ' ἀνεκοίνωσε προφορικῶς περὶ ὁμοιότητος τῶν ἀνευρεθέντων πηλίνων τεμαχίων πρὸς τὰ ἐν τῇ Β. Δ. Μακεδονίᾳ ἀνακαλυπτόμενα κατὰ τὰς νεωτέρας ἀνασκαφάς, οὐχ ἦττον ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι τὰ ἀρχαιολογικὰ τεκμήρια διὰ τὴν προϊστορικὴν Ἑπίρου εἶναι τόσον πενιχρά, ὥστε νὰ δικαιολογῶσι πλήρως ἐνδοιασμούς ὡς ἐκείνοι τοὺς ὁποίους διετύπωσε ὁ κ. Ἐλευθεριάδης εἰς τὴν ἐμβριθεστάτην καὶ κατὰ πάντα ἀξιόλογον ἐργασίαν του. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀπολύτως δεδικοιολογημένον τὸ παράπονον τὸ διατυπωθὲν μετὰ τινος σφοδρότητος ἐκ Μακεδονίας ὅτι αἱ Νεαὶ Χῶραι ἐγκατελείφθησαν καὶ ἠγνοήθησαν ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας.

Παρήλθον εἴκοσι ὀλόκληρα ἔτη ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως χωρὶς νὰ γίνῃ οὐδεμία σοβαρὰ καὶ συστηματικὴ ἀνασκαφὴ ἐν Ἑπίρῳ. Καὶ ὁμοίως ἡ ἐξονυχιστικὴ μελέτη τῶν βορειοτέρων ἑλληνικῶν χωρῶν παρουσιάζει πολλαπλοῦν ἐνδιαφέρον καὶ θὰ ἐπεβάλλετο διὰ λόγους οὐχὶ μόνον ἐπιστημονικούς, ἀλλὰ καὶ ἐθνικούς. Διὰ τοῦτο ποιούμεθα ἔκκλησιν ὄχι μόνον πρὸς τὴν ἀρχαιολογικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας καὶ τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐταιρείαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἅπαντας τοὺς ἑλληνας ἀρχαιολόγους καὶ τοὺς ἀρχαιοφίλους Μαικήνας ὅπως στρέψωσιν ἐντατικῶς τὴν προσοχὴν των πρὸς τὴν βόρειον Ἑλλάδα. Ἡ μεσημβρινὴ Ἑλλὰς ἐμελετήθη καὶ μελετᾶται ἐξονυχιστικῶς ὑπὸ ξένων καὶ ἡμετέρων ἀπὸ ἱκανοῦ χρόνου καὶ συνήχθησαν ἤδη ἐπαρκῆ συμπεράσματα. Διὰ τὴν Β. ὁμοίως Ἑλλάδα ἐλλείπουσιν εἰσέτι στοιχειώδη τεκμήρια. Θέλομεν νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἡ ἀνάγκη αὕτη θὰ κατανοηθῇ ἐπαρκῶς παρὰ πάντων τῶν ἀρμοδίων καὶ ὅτι ἄμμεσον θὰ ἐκδηλωθῇ τὸ στοργικὸν αὐτῶν ἐνδιαφέρον.

Gabriel Remérand:

«*Ali de Tépélen Pacha de Janina*» (1744—1822
μετὰ 12 εἰκόνων καὶ ἑνὸς χάρτου).

Ἡ ἀξία τοῦ βιβλίου τούτου ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι προσάγει νέα στοιχεῖα πρὸς διαφώτισιν τῶν διπλωματικῶν ἰδίως σχέσεων τοῦ Ἄλῃ, προερχόμενα ἀπὸ τὸ ἀρχεῖον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Γαλλικῆς Πρεσβείας, τὸ ὁποῖον περιέχει ἐνδιαφερούσας ἐκθέσεις τῶν Γάλλων προξένων Ἰωαννίνων, Ἄρτης καὶ Πατρῶν. Κατὰ τὰ ἄλλα ὁ συγγραφεὺς, παρὰ τὴν ἐκτίμησίν του πρὸς τὸ ἔργον καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ Ἄλῃ, δὲν κατώρθωσε νὰ διαφύγη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Πουκεβίλ εἰς τὴν καθόλου περὶ αὐτοῦ κρίσιν του. Εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν λεπτομερειῶν ἀκολουθεῖ ἐν τοῖς πλείστοις τὸν Ἀραβαντινόν, ὑποπίπτων ἔστιν ὅτε καὶ εἰς ἀνακριθείας, οἷα λ. χ. ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Ἀλεξίου Νούτσου ὡς Ἀλβανοῦ.

ΧΡΙΣΤΟΣ ΣΟΥΛΗΣ

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑΙ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΛΑΧΛΕΙΔΗΣ

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἡ Ἑπειρος ἔστερήθη ἑνὸς εἰσέτι ἐκλεκτοῦ της τέκνου καὶ τὰ «Ἑπειρωτικὰ Χρονικὰ» ἑνὸς στοργικοῦ φίλου καὶ συνεργάτου, τοῦ ἀειμνήστου *Γεωργίου Βλαχλείδου*. Ὁ Βλαχλείδης, σπουδᾶσας τὰ νομικὰ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, ἐνέκνυψε βραδύτερον ἐντατικῶς εἰς οἰκονομολογικὰς μελέτας χωρὶς νὰ παύσῃ ἀσχολούμενος καὶ μὲ φιλολογικὰς ἐργασίας πρὸς τὰς ὁποίας ἠσθάνετο ἰδιαιτέραν κλίσιν. Δημοσιογραφῶν τακτικῶς ἐπὶ οἰκονομικῶν ἰδίως ζητημάτων ὑπῆρξε συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας» διὰ τὰ Ἑπειρωτικὰ οἰκονομικὰ ζητήματα (ἄρθρα «Ἑπειρος» καὶ «Ἰωάννινα»).

Εἰς τὰ «Ἑπειρωτικὰ Χρονικὰ» ἐδημοσίευσεν τὴν ἱστορικὴν μελέτην «Ἐφτάμπουλες» (Δ', 1929 σ. 255—262) καὶ τὴν λαογραφικὴν συλλογὴν «Γιαννιώτικα δίστιχα» (Ε', 1930 σ. 169—183). Ἀφῆκεν ὡσαύτως ἀξιόλογον νομισματικὴν συλλογὴν ἐξ Ἑπειρωτικῶν κυρίως νομισμάτων.

Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τῇ 14 Μαΐου 1931.

ΜΙΧΑΗΛ ΖΙΑΚΑΣ

Διαπρεπὲς μέλος τῆς κοινωνίας τῆς Πρεβέζης καὶ ἀντιπρόσωπος ἐν αὐτῇ τῶν «Ἑπειρωτικῶν Χρονικῶν», τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἐνθουσιώδης φίλος, ὁ *Μιχαὴλ Ζιάκας* ἀπεβίωσε τῇ 11 Ἰουλίου 1931. Ἐπιδοθεὶς εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπῆρξεν εἰς ἕκ τῶν ὀλιγίστων ἐμπόρων, οἵτινες ἐξηκολούθησαν τὴν λαμπρὰν ἐμπορικὴν Ἑπειρωτικὴν παράδοσιν τῆς θεραπείας τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ παραλλήλως καὶ πρὸς τὸν Κερδῶν, καὶ δὴ καὶ ὑπὲρ αὐτόν-

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΜΥΣΤΑΚΙΔΗΣ

Θὰ ἀπετέλει παράλειψιν τῶν «Ἑπ. Χρονικῶν» ἡ παρασιώπησις τοῦ ἔργου τοῦ ἐπ' ἑσχάτων ἐκλιπόντος τὸν βίον (30 Δεκεμβρίου 1930) μακαρίτου *Νικολάου Μυστακίδου*, ὅστις διὰ τῶν μελετημάτων του τόσον συνέβαλεν εἰς τὴν διαφώτισιν τῆς ἡπειρωτικῆς ἱστορίας. Γεννηθεὶς ἐν Δρόβιανῃ τῆς ἐν τῇ Ἀλβανίᾳ Βορείου Ἑπείρου τὸ 1863 καὶ ἀποφοιτήσας τοῦ ἡμιγυμνασίου τῆς πατρίδος του ἐδίδαξε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα εἰς πολλὰς

πόλεις καὶ χωρία τῆς Ἠπείρου. Ὁ Μυστακίδης ὑπῆρξεν ὁ τύπος τοῦ ἐργατικοῦ καὶ φιλομαθοῦς Ἠπειρώτου διδασκάλου, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τουρκοκρατίας πρεσέφερον εἰς τὸ ἔθνος ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας διὰ τῆς ἐργατικότητός του καὶ τῆς ἀφοσιώσεώς του εἰς τὸ ἐπάγγελμα. Κατὰ τοὺς χαλεποὺς ἐκείνους χρόνους ὑπῆρξεν ὁ ἀφανὴς ἐργάτης τῆς ἐθνικῆς μας ὑπάρξεως, ὁ ἀγνωστος ἥρωας, ὁ παλαίσας πρὸς τόσας δυσχερείας εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Θράκης, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀλβανίας, ἀλλὰ καὶ τῶν παραδουναβειῶν χωρῶν κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους. Παρὰ τὴν ἀνεπαρκῆ του παιδείου ἠσχολήθη μετὰ ζήλου καὶ φανατισμοῦ περὶ τὴν Ἠπειρωτικὴν ἱστορίαν, καρπὸς δὲ τῶν ἐρευνῶν του ὑπῆρξαν πολυάριθμοι μελέται, ὧν ἡ σπουδαιότης ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι διέσωσαν ἱστορικὰς μαρτυρίας ἐκλιπούσας ἤδη. Πτωχὸς διδάσκαλος ὁ Μυστακίδης περιήρχετο κατὰ τὰς διακοπὰς τῶν μαθημάτων τὰ χωρία, τὰς μονὰς καὶ τὰς ἱστορικὰς χώρας τῆς Ἠπείρου πρὸς συλλογὴν ἱστορικοῦ, ἐπιγραφικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὕλικου, τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν εἰς περιοδικά, ἐφημερίδας καὶ ἡμερολόγια τῆς ἐποχῆς του ἀκολουθῶν κατὰ βῆμα τὸν ἰδιότυπον συγχωριανόν του Βασ. Ζῶτον Μολοσσόν, ὁ ὁποῖος ἀφιέρωσε τὴν ζωὴν του εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἠπειρωτικῆς ἱστορίας κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον (περὶ Ζῶτου Μολοσσοῦ βλ. ἄρθρον μου ἐν «Μεγ. Ἐλ. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ»).

Ἐκ τῶν δημοσιευθειῶν μελετῶν του ἀναφέρομεν τὰς κατωτέρω.

Περὶ Δρυϊνουπόλεως μετ' ἐπιγραφῶν (ἐφ. «Φωνὴ Ἠπείρου» ἐν Ἀθήναις ἀριθ. 407 τοῦ 1900 καὶ 509 τοῦ 1903), Περὶ Φοινίκης καὶ Μεσοποτάμου μετ' ἐπιγραφῶν (ἐφ. «Ἠπειρος» ἐν Ἰωαννίνοις ἀρ. 30 καὶ 58 τοῦ 1910) Περὶ Δελβίνου καὶ Χειμάρρας (Ἠπειρ. Ἡμερ. Μ. Οἰκονομίδου 1914 σ. 76—85). Θεσπρωτικὰ («Ἐκκλ. Ἀλήθεια» 1899 σ. 249—251). Περὶ τοῦ χωρίου Κρά («Νεολόγος» Κωνσταντινουπόλεως ἀρ. 6518 τοῦ 1891). Περὶ Πωγωνιανῆς («Φωνὴ Ἠπείρου» ἀριθ. 451 τοῦ 1901). Ἠπειρωτικὰ καὶ Ἀλβανικὰ («Ἠχώ τῆς Ἠπείρου» ἐφ. ἐν Ἰωαννίνοις ἀριθ. 74 τοῦ 1912). Περὶ Ἀγχιμοῦ (Ἀγίων 40) («Ἠπειρος» ἀριθ. 202 τοῦ 1913). Διάφορα τραγούδια, ἦθη καὶ ἔθιμα Ἠπειρωτικὰ (ἐφ. «Πύρρος» ἐν Ἀθήναις ἀριθ. 138, 209, 253, 280, 286, 291, 303, 306, 363, 365, 378 τοῦ 1908). Περὶ τῆς μονῆς τοῦ Θεολόγου ἐν Δελβίνῳ («Ἐκκλ. Ἀλήθεια» ἀρ. 53 τοῦ 1899). Μολοσσιακὰ (Ἠπ. Ἡμερ. Μ. Οἰκονομίδου 1914 σ. 138—148). Περὶ Λεσκήτης Δελβίνου (ἐφημ. «Πατρίς» ἐν Ἀθήναις ἀρ. 4817 τοῦ 1907). Περὶ Λαμπόδου καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ βυζαντινοῦ ναοῦ (Ἠπ. Ἡμερ. Οἰκονομίδου 1914 σ. 169). Περὶ Ἀβαρίτης τοῦ Δελβίνου μετ' ἐπιγραφῶν («Φωνὴ Ἠπείρου» ἀρ. 460 τοῦ 1901). Περὶ Φωτικῆς (ἐβδομ. Ἐπιθεώρησις «Νεολόγου» Κωνσταν/πόλεως τοῦ 1893 σ. 735). Περὶ τῆς ἐπισκοπῆς τῆς Δρυϊνουπόλεως («Φωνὴ Ἠπείρου» ἀρ. 430 τοῦ 1901). Περὶ τῆς μητροπόλεως Ἄρτης

(«Νεολόγος» Κωνσταντινουπόλεως ἀρ. 6869 τοῦ 1892). Τὸ κωδώνισμα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ (ἔθιμον Ἑπείρου. «Φωνὴ Ἑπείρου» ἀρ. 591 τοῦ 1904). Περὶ τῆς μητροπόλεως Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης («Νεολόγος» Κωνσταντινουπόλεως ἀρ. 6501 τοῦ 1891). Περὶ Κολωνίας ἐπαρχίας τῆς Β. Ἑπείρου («Φωνὴ Ἑπείρου» τοῦ 1915). Περὶ ἁγίου Κοσμᾶ καὶ τῶν ἐπιστατῶν αὐτοῦ («Ἑπείρος» ἀρ. 535, 536 τοῦ 1916). Προρρήσεις τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ (ἔφ. «Ἑπειρ. Ἀμυνα» ἀρ. 88—123 τοῦ 1915—1916). Περὶ Εὐροίας καὶ Ἀγ. Δονάτου («Ἠχὼ Ἑπείρου» ἀριθ. 21 τοῦ 1911). Περὶ Ἀχρίδος (ἔφημ. «Λιρία τῶν Τιράνων» ἀρ. 17 τοῦ 1925). Περὶ Λουκόβου καὶ Ἀγ. Νήφωνος («Φωνὴ Ἑπείρου» ἀρ. 393, 394 τοῦ 1900, 419, 420 τοῦ 1901). Περὶ τῆς μονῆς Ὑψηλῆς Πέτρας ἢ Τσέπου («Πύρρος» ἀρ. 200—219 τοῦ 1907. Χαονικά, ἦτοι περὶ Κηπαροῦ τῆς Χειμάρρας («Πύρρος» ἀρ. 138 τοῦ 1906). Περὶ Στύλου καὶ Δίβρεως («Ἐκκλ. Ἀλήθεια» 1908 καὶ 1912). Περὶ Βελλᾶς καὶ Κονίτισης (ἔφ. «Κόνιτσα» ἀρ. 19, 25, 27, 33 τοῦ 1915). Περὶ τῶν ποταμῶν Μπιστριτίσης καὶ Ἀρμης («Πύρρος» ἀρ. 210 τοῦ 1907). Περὶ τῆς μονῆς Δρουγονοβουνίου (Δρουγκάνου «Ἑπείρος» ἀρ. 93 τοῦ 1911). Περὶ Δρόβιανης (Ἡμερ. «Ἑπειρωτικὴ Ψυχὴ» 1913 σ. 140). Περὶ τῆς μητροπόλεως Ἰωαννίνων («Ἑπείρος» ἀρ. 91, 92 τοῦ 1911). Περὶ Κορυτσᾶς («Νέα Ἡμέρα» ἔφ. ἐν Ἀθήναις ἀριθ. 447 τοῦ 1913). Περὶ τῆς μονῆς Μολυβδοσκεπάστου («Ἡμερ. Ἑπειρ. Ἀστὴρ» τοῦ 1904 σ. 133). Περὶ Καστάνιανης Πωγωνίου («Ἑπείρος» ἀρ. 24, 25 τοῦ 1909). Περὶ τῆς μονῆς Σπηλαίου τῆς Λιντζουριᾶς τοῦ Ἀργυροκάστρου (ἔφ. «Ἐλευθερία» ἐν Ἰωαννίνοις ἀρ. 210 τοῦ 1925). Περὶ Παραμυθίας, Εὐροίας καὶ Σωρείας («Ἑπείρος» ἀρ. 312 τοῦ 1911). Περὶ τῆς μονῆς Δερβιτσάνης («Ἑπείρος» ἀρ. 94 τοῦ 1910). Περὶ τῆς μονῆς Μακρουαλέξη («Ἐκκλ. Ἀλήθεια» τοῦ 1908 σ. 174). Περὶ τῆς μονῆς Καμενίτισης ἐν Δελβίνῳ («Ἐκκλ. Ἀλήθεια» ἀρ. 213 τοῦ 1906). Ἱστορία καὶ Γεωγραφία τῆς ἐπαρχίας Δελβίνου («Ἑπειρ. Ἡμερ.» Δωδώνη ὑπὸ Γ. Γάγαρη τοῦ 1896 σ. 115—129). Περὶ τοῦ τμήματος Βρεγκουδετίου ἢ Χειμάρρας (αὐτόθι σ. 129—133). Δρυϊνοπολιτικά («Ἐλευθερία» ἀρ. 212 τοῦ 1925). Περὶ τῆς μονῆς τῆς Βανίστισης (ἔφ. «Ἑπειρωτικὴ Ἠχὼ» ἐν Ἰωαννίνοις ἀρ. 342 τοῦ 1925).

Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

CHRONIQUES ÉPIROTES

(Fascicule 1 et 2 1931).

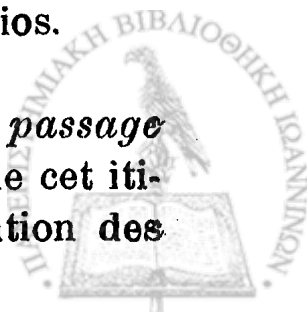

SOMMAIRE

G. Sotiriou, Trésors artistiques de Jannina. Ce sont deux icônes conservées dans l'église du Couvent de la Miséricordieuse sis à l'extrémité méridionale de l'îlot du lac de Jannina. Elles sont du XVIIe siècle, œuvres de Crétois et représentent l'une la Ste Vierge du type dit «Tendre baiser», qui appartenait à l'église byzantine de Ste Paraskevi, transformée en mosquée, et l'autre, signée «Théodore Poulakis», le dernier jugement. L'auteur les examine au point de vue de l'art et parle de l'activité et de l'influence des artistes sur leurs confrères contemporains.

Athénagore, Métropolitte de Paramythie et des Philiates. Dionysios le Skylosophe. Les «Chroniques Épirotes» se sont déjà occupées du vénérable vieillard, que fut Dionysios Métropolitte de Larissa, qui, patriote exalté, organisa une révolution à Jannina pour délivrer son pays du joug ottoman (11 Septembre 1811). Il fut massacré avec ses 800 palicares. Son ennemi mortel Maximos le Peloponnésien, homme érudit mais de triste caractère, non content de l'avoir trahi, composa un libelle long et excessivement acerbe contre ce grand patriote afin de nuire à sa mémoire. L'auteur expose les causes de cette animosité et donne un très noir et bien documenté tableau de la moralité de Maximos dans l'intention de réhabiliter Dionysios.

M. Dendia, Leucade ou Arta? Explication d'un passage de l'itinéraire de Benjamin de Tudèle. Le manuscrit de cet itinéraire, très important pour la connaissance de la situation des

populations grecques au XIIe siècle et déposé au British Museum, laisse beaucoup à désirer à l'endroit où le rabin-voyageur parle de son passage de Corfou en Grèce continentale. On peut lire le nom de la ville où il débarqua après une traversée de deux jours: Larta, Lachta, Lecar. Belelli et Andréadis sont pour Leucade; l'auteur soutient qu'il s'agit bien de l'Arta.

Basile Mystakidis, Mémoire inédit pour l'élection d'un évêque de Paramythie (1849, Mai 27). Les évêques d'Épire réunis à Jannina et agissant à l'ordre du Patriarche Oecuménique Anthimos et sous la présidence du métropolitite de Jannina Joannikios proposent trois candidats pour l'évêché de Paramythie, resté vacant par suite de la mort d'Agapios, parmi lesquels le Saint Synode doit élire le successeur de celui-ci. L'auteur donne des renseignements sur les évêques, qui signèrent le mémoire en question.

G. Haritaki, Athanase Psalidas: La Turquie au commencement du XIXe siècle. Depuis le milieu du XVIIIe siècle il se dessine un mouvement important de la nation grecque asservie, visant son développement économique et intellectuel. Les négociants Grecs fondent sur les côtes de l'Euxin et de la Méditerranée des colonies qui prospèrent à vue d'œil; les savants s'occupent de l'instruction du peuple. Parmi ces derniers Psalidas occupe une place signalée. Il a enseigné avec zèle et il a beaucoup écrit (1764—1829). Parmi ses ouvrages inédits il y a une géographie en langue populaire dont l'auteur publie la partie concernant la Turquie.

Eulogios Courilla, Bibliographie de l'Épire et de l'Albanie. (Suite et fin).

Chr. Christovassili, De la soi-disant captivité de la Janiotte Balanaina. Il a été écrit («Chron. Épir.» 1930, livr. 3 p. 229) qu'une dame de la famille Balanos, famille bien connue pour son rôle dans l'instruction de la jeunesse grecque, a été captivée pendant la révolution de 1827. L'auteur prouve que cette captive n'appartenait pas à cette illustre famille de savants

mais qu'elle s'appelait Nitsa, originaire du gros village de Negades dans le Zagori de l'Épire, née Pitaki et mariée à Georges Caracosta, surnommé Balanos parce qu'il était né avec des cheveux et des cils blancs. L'auteur donne encore le texte de la chanson populaire qui se rapporte à cet évènement.

Dr Chr. Dalla, Quelques observations sur l'étude de Mr P. Fouriki «Prévéza-Nicopolis». Explications données à M. Fouriki sur les observations que l'auteur avait publiées précédemment concernant l'étude de celui-ci «Prévéza-Nicopolis».

V. Papacostea, Critique du «Vocabulaire conventionnel» de M. Chr. Souli. L'auteur, professeur à l'Université de Bucarest, vient de publier dans la «Revista Macedonoromâna» une critique de l'étude de M. Souli «Boukouraiïka», insérée dans le t. 3 du 1928 des «Chron. Épirotes». C'est cette critique qui est reproduite ici en traduction grecque. Suit une réplique de M. Souli. Le fondateur des «Chron. Épirotes» Mgr Spyridon Vlachos fait précéder les deux notices des quelques explications. Il déclare que cette revue est strictement scientifique et à ce titre il fait appel à la collaboration des savants compétents Roumains, vu que des milliers d'Épirotes ont vécu en Roumanie où il existe nombre de documents concernant l'Épire, comme il y a des documents roumains dans les archives de la Métropole de Jannina, que les «Chron. Épirotes» se réservent de faire connaître.

Nic. Nitsos, Supplément à l'étude «Le village épirote de Tsamanta». L'auteur fit paraître en 1926 une monographie sur le folklore de ce village. Il revint sur ce sujet pour ajouter à son étude de nouveaux éléments: mots, proverbes, expressions, souhaits et maledictions.

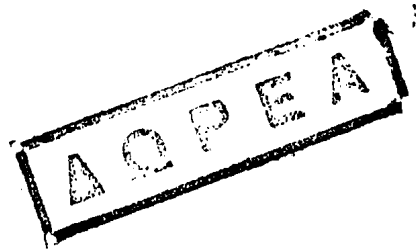
Critique et Bibliographie. 1) La direction de la Revue fait l'éloge de l'ouvrage de M. Phani Michalopoulo «Jannina et la Renaissance néo-grecque». Il fait seulement observer que l'action du Patriarcat Oecuménique, sous le joug ottoman, ne doit pas être jugée sur la base des idées dominantes aux XIXe et XXe siècles, mais sur celles qui dominaient en Orient

et même en Europe, depuis la prise de Constantinople jusqu'à notre renaissance nationale.

2) et 3) M. Chr. Souli examine les ouvrages de M. P. *Eleftheriadis* «L'Hellas pélasgique et les Pro-hellènes» et de M. *Gabriel Remérand* «Ali de Tépélen, pacha de Jannina».

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ

ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ ΤΩΝ
ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΕΚ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΦΙΛΙΟΥ

Ὑπὸ

ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΣΕΓΚΟΥΝΗ

Καθηγητοῦ τῶν Μαθηματικῶν ἐν τῇ Ζωσιμαίᾳ

Εἶχον συνδεθεῖ μετὰ τῶν ἐν Ἰωαννίνοις συγγενῶν τῶν ἀοιδίμων Ζωσιμάδων καὶ τούτου ἔνεκα περιῆλθον εἰς χεῖράς μου ἐν μέρει τὰ ἀρχεῖα τοῦ μακαρίτου Ἀλεξίου Φίλιου, ἐνὸς τῶν συγγενῶν των. Ὁ Ἰωαννίτης οὗτος, ἔμπορος γουναρικῶν, εἶχε συζευχθῆ τῷ 1830 τὴν θυγατέρα τοῦ διδασκάλου Γρηγοράσκου Μπαλάνου Βασιλικήν, ἔγγονήν τῆς Ἀλεξάνδρας Χατζῆ Ντόκου, ἣτις ἦτο ἡ πρεσβυτέρα ἀδελφὴ τῶν Ζωσιμάδων.

Ὁ Γρηγοράσκος Μπαλάνος ἢ Μπαλανίδης ἦτο υἱὸς τοῦ Δημητρίου Οἰκονόμου Μπαλάνου, ἀνεψιὸς τοῦ πεφημισμένου Κοσμᾶ Μπαλάνου, πρωτοδιδασκάλου τῆς ἐν Ἰωαννίνοις περιφήμου σχολῆς τοῦ Γκιούμα καὶ ἔγγονος τοῦ μεγάλου ἐπίσης πρωτοδιδασκάλου τῆς αὐτῆς σχολῆς Μπαλάνου Βασιλοπούλου. Ὁ συγγενικὸς οὗτος δεσμὸς ἐξηγεῖ πλήρως πῶς εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἀλεξίου Φίλιου εὐρέθησαν αὐθυπόγραφοι ἐπιστολαὶ τοῦ ἀοιδίμου Ν. Ζωσιμᾶ, ἀντίγραφα ἐπιστολῶν τῶν Μιχαὴλ καὶ

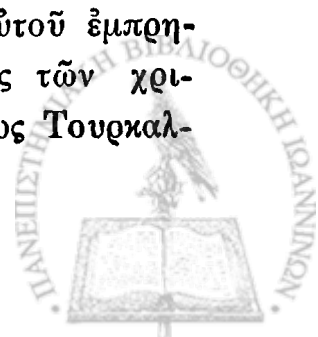
Σημ. Ἡπ. Χρ. Κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος συμπληροῦται αἰὼν ὀλόκληρος ἀφ' ὅτου οἱ Ζωσιμάδαι ἀνέλαβον ἀποκλειστικῶς τὴν συντήρησιν τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς. Τὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» θεωροῦσιν εὐχάριστον καθῆκον νὰ διαθέσωσι τὰς σελίδας των πρὸς διαφώτισιν τῆς ἱστορίας τῆς μεγαλωνύμου Σχολῆς καὶ τῆς Ζωσιμαίας Ἀδελφότητος. Πρὸς τοῦτο πλὴν τοῦ ἀρχείου Φίλιου, τοῦ ὁποίου ἀρχεται ἡ δημοσίευσίς ἀπὸ τοῦ παρόντος τεύχους, καὶ ἄλλων στοιχείων ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, ἐλπίζουσιν ὅτι θὰ δυνηθῶσι νὰ φέρωσιν εἰς φῶς καὶ ἕτερα στοιχεῖα ῥωσικῶν πηγῶν εἰς τρόπον ὥστε νὰ διευκρινισθῶσιν ἐπαρκῶς πρόσωπα καὶ πράγματα ἐνδιαφέροντα πρωτίστως μὲν τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλ' οὐχ ἥμισυ καὶ τὸ πανελλήνιον.

Ἐκ τῆς ἀναστασίας τῶν Ζωσιμᾶ, αἱ περισσότεραι οἰκογενειακῆς φύσεως ἀλλ' ἀρ-
κούντως διαφωτιστικαί, καὶ ὅ,τι σχετικὸν καὶ ἄξιον λόγου πρόκειται νὰ
δημοσιευθῇ.

Ἀπόγονοι τῶν Ζωσιμάδων, μεθ' ὧν πρὸ πεντηκονταετίας εἶχον συν-
δεθῆ ὡς μαθητῆς καὶ οἰκοδιδάσκαλός των, ἦσαν ὁ μακαρίτης Νικόλαος
Φίλιος, ὁ προστατεύσας με ὡς μαθητὴν, υἱὸς τοῦ Ἀλεξίου Φίλιου, χρη-
ματίσας δ' ἐπὶ μακρὸν ὡς Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Καταστήματος τῶν
Ἐλεῶν Ἰωαννίνων, οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Ἐλένη καὶ Δημήτριος ὁ ἀρχαιολό-
γος, καὶ ἡ θεία των Παρασκευὴ Κ. Σάββα, ἀνεψιὰ τῶν ἀοιδίμων Ζωσι-
μάδων, πολὺ ἠλικιωμένη τότε, ἀλλὰ ζῶσα ἱστορία τῶν θείων της. Εἶχε
στεφανωθῆ τῷ 1833 κατὰ τὸ εὐρεθὲν ἐπίσημον προικοσύμφωνον. Ἦτο
λοιπὸν αὕτη εἰς πολὺ καλὴν θέσιν νὰ γνωρίζῃ κάλλιον παντὸς ἄλλου τὰ
κατὰ τοὺς θεῖους της Ζωσιμάδας, ὡς γεννηθεῖσα πρὸ τοῦ 1815. Ἐκ τῶν
διηγήσεων δὲ τούτων κυρίως διατηρῶ εἰς τὴν μνήμην μου πολλὰ σχετικὰ
πρὸς τοὺς ἀοιδίμους Ζωσιμάδας ἐνισχυόμενα καὶ ἐπαληθευόμενα καὶ ὑπὸ
διαφόρων χειρογράφων τοῦ ἀρχείου.

Κατὰ τὰ χειρόγραφα τούτου οἱ ἀοιδίμοι Ζωσιμάδαι ἀπὸ τοῦ 1792
μέχρι τοῦ 1818 εἶχον καταθέσει εἰς τὸ ἐν Μόσχᾳ Αὐτοκρατορικὸν Ὀρφαν-
νοτροφεῖον τὸ ποσὸν 280.000 ρουβλίων χαρτίνων, ἐξ ὧν 120.000 ρουβλ.
διὰ τὴν σχολὴν Μπαλάνου (ἢ Γκιούμα), 90.000 δι' ὑπανδρείαν πτωχῶν
κορασίων, 30.000 διὰ τὴν περίθαλψιν ἀποκλεισμένων σπητιῶν καὶ 40.000
ὑπὲρ τοῦ Κοινοῦ Νοσοκομείου καὶ Πτωχοδοχείου. Ὡς ἐπιτρόπους καὶ
ἐκτελεστάς τῶν ἐντολῶν των ἐν Ἰωαννίνοις, εἰς τοὺς ὁποίους διεβίβαζον
τοὺς τόκους τῶν ἀνωτέρω κεφαλαίων, εἶχον τὸν ἐπ' ἀδελφῆ γαμβρόν
των Κυριάκον Χατζῆ Ντόκου, σύζυγον τῆς Ἀλεξάνδρας, τὴν ἀδελφὴν
των Ζωῖτσα Κομπούλη, τὸν ἐπίσης γαμβρόν των Κωνσταντῖνον Λαμπα-
δάριον σύζυγον τῆς ἀδελφῆς των Ἀγγελικῆς, καὶ μετὰ τὸ 1815, ἐκλι-
πόντων τούτων, εἶχον ὡς ἐπίτροπόν των ἐν Ἰωαννίνοις κυρίως τὸν δεύ-
τερον ἐκ μητρὸς ἐξάδελφόν των Σταῦρον Ἰωάννου ἢ Τσαπαλαῶμον πα-
τέρα τοῦ Ἰδρυτοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος ἀοιδίμου Γεωρ-
γίου Σταύρου. Ἀλλ' ἔνεκα τῶν ἐκρύθμων περιστάσεων καὶ τῶν συνθη-
κῶν, ὑφ' ἃς διετέλει ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων μέχρι τοῦ 1828, οἱ ἀοιδί-
μοι ἐφρόντιζον διὰ διαφόρων ὁδῶν καὶ διαφόρων ἐγκρίτων συμπολιτῶν
των νὰ ἀποστέλλωσι τὰ βοηθήματά των εἰς Ἰωάννινα καὶ κατῶρθωναν
ὅπως δὴποτε νὰ ἐπουλῶνουν τὰς χαινούσας πληγὰς τὰς ὁποίας εἶχεν ἀνοί-
ξει εἰς τὰ Ἰωάννινα ἡ πολιορκία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὁ ὑπ' αὐτοῦ ἐμπρη-
σμὸς τῆς μέχρι τότε ἀνθηροτάτης πόλεως καὶ αἱ καταδιώξεις τῶν χρι-
στιανῶν ὑπὸ τῶν ἐξηγριωμένων λόγῳ τῆς ἔθνικῆς ἐξεγέρσεως Τουρκαλ-
βανῶν.

Τῷ 1828 ὁ ὁ μόνος ἐπιζήσας ἐκ τῶν ἀοιδίμων Νικόλαος Ζωσιμᾶς διώρισε μόνιμον ἐν Ἰωαννίνοις ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν προκρίτων συμπολιτῶν του Δ. Δρόσου, Κ. Ἀθανασίου, Ν. Τζίνη, Ι. Λιάμπη καὶ Σπ. Μπογᾶ ὡς ἐκτελεστῶν τῶν ἐντολῶν του. Κατὰ δὲ τὸν Μάρτιον τοῦ 1832 συλλαβὼν τὴν ἰδέαν νὰ ἰδρῦσῃ ἰδίαν σχολὴν ἐπ' ὀνόματι τῆς Ζωσιμαίας Ἀδελφότητος πλέον, γράφει εἰς τὴν Κοινότητα τῶν Ἰωαννίνων συνιστῶν ἐν Γενικῇ Συνελεύσει νὰ περιβάλλῃ διὰ τοῦ κύρους τῆς ἐκλογῆς τὴν ὑποδειχθεῖσαν Ἐπιτροπὴν τῶν σχολείων, οὕτω δὲ ἐξελέγη ὡς τοιαύτη δι' ὁμοφώνου γνώμης ἢ ἐκ τῶν Δ. Δρόσου, Κ. Ἀθανασίου, Ν. Τζίνη καὶ Β. Δημητρίου καταρτισθεῖσα Ἐπιτροπή, τῶν ἄλλων δύο μὴ ἀποδεχθέντων, φαίνεται, τὸ ἀξίωμα. Ἐκ τῆς διασωθείσης μεταλλικῆς σφραγίδος φερούσης ἐντὸς μὲν τὴν γλαῦκα ἀνάγλυφον καὶ χρονολογίαν 1831, εἰς δὲ τὴν περιφέρειαν ἐπίσης ἀναγλύφους τὰς λέξεις «Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν σχολείων Ἰωαννίνων», εἰκάζεται ὅτι βραδύτερον τὸ γυμνάσιον ἔλαβε τὸν τίτλον «Ζωσιμαία σχολή» δεδομένου ὅτι ἡ Ζωσιμαία Ἀδελφότης ἐκτὸς αὐτοῦ συνετήρει καὶ τὰ δύο ἐκ τῶν τριῶν δημοτικῶν σχολείων, τοῦ τρίτου, εἰς ὃ περιῆλθεν ἡ ὀνομαστὴ Καπλάνειος σχολή, συντηρουμένου ἐκ πόρων τοῦ ἀοιδίου Καπλάνη περιορισθέντων εἰς τὸ ἐλάχιστον.

Ἡ ἐν λόγῳ Ἐπιτροπή, μόλις ὡς ἀνέλαβεν ἐπισήμως τὰ καθήκοντα τῆς διοικήσεως τῶν σχολείων, ἐζήτησε παρὰ τοῦ Νικολάου Ζωσιμᾶ πίστωσιν διὰ νὰ ἀγορασθῇ οἰκόπεδον κατάλληλον διὰ τὴν ἴδρυσιν σχολικοῦ κτιρίου. Δὲν ἐβράδυνε νὰ τῇ χορηγηθῇ ἡ σχετικὴ πίστωσις καὶ ἀμέσως ἠγόρασε πρῶτον τὸ οἰκόπεδον τοῦ Μαλίκου κατ' ἐπιθυμίαν τοῦ ἀοιδίου καὶ μετ' ὀλίγον καὶ τὸ συνεχόμενον πρὸς αὐτὸ οἰκόπεδον τοῦ Σπ. Μπαμπανίου, ἐν ᾧ σήμερον κεῖται τὸ μέγαρον τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειδὴ δ' ὁμως ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις δὲν ἐπέτρεψε τὴν ἴδρυσιν ἑλληνικοῦ σχολείου ἐπὶ τοῦ οἰκοπέδου Μαλίκου, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι τοῦτο εὑρίσκειται ἀπέναντι τοῦ εἰς τὸ Τζαμίον Λιάμ λειτουργοῦντος μουσουλμανικοῦ σχολείου καὶ ὑπῆρχον φόβοι νὰ γεννῶνται μεταξὺ τῶν μαθητῶν τῶν δύο σχολείων προστριβαὶ καὶ διαπληκτισμοί, οἱ ὅποιοι θὰ παρέσυρον καὶ τοὺς γονεῖς τῶν μαθητῶν εἰς ἔριδας, ἡ Ἐπιτροπὴ ἔγραψεν εἰς τὸν Νικόλαον Ζωσιμᾶν τὰ καθεκαστα καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ τὴν ἄδειαν νὰ ἀγοράσῃ ἄλλα δύο οἰκόπεδα συνεχόμενα, ὡς τοιαῦτα δὲ ἐπρότεινε καὶ ἐπέτυχε νὰ ἀγοράσῃ τὴν οἰκίαν τοῦ Δ. Ἀθανασίου, ἣτις μέχρι τοῦ 1902 μικρὸν μεταρρυθμισθεῖσα ἐχρησίμευσε ὡς Γυμνάσιον, ὡς καὶ τὸ παρακείμενον οἰκόπεδον τῆς Μέρκοβας. Ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν δύο τούτων ἀνηγέρθη τὸ σημερινὸν μέγαρον τῆς Ζωσιμαίας.

Ἐκ τῶν οἰκοπέδων τούτων διὰ χρημάτων τῆς Ζωσιμαίας Ἀδελφότη-

τητος τὸ μὲν τοῦ Μαλίκου ἠγοράσθη ἐπ' ὀνόματι Δ. Δρόσου καὶ Σπ. Μπογᾶ, τὸ δὲ τοῦ Μπαμπανίκου ἐπ' ὀνόματι Ν. Τζίνη καὶ Κ. Α. Ἀθανασίου, τὸ τοῦ Μπέρκου ἐπ' ὀνόματι Δ. Δρόσου καὶ Κ. Ἀθανασίου καὶ τὸ τοῦ Δ. Ἀθανασίου ἐπ' ὀνόματι Σπ. Μπογᾶ. Μόλις συνετελέσθη ἡ ἀγορὰ καὶ τῶν δύο τελευταίων οἰκοπέδων ὁ Νικόλαος Ζωσιμᾶς λαβὼν γνῶσιν ταύτης συνέστησε καὶ πάλιν ἂν ἦτο δυνατόν νὰ προτιμηθῆ τὸ τοῦ Μαλίκου ὡς εὐρυχωρότερον καὶ ὡς εἰς καλυτέραν θέσιν εὕρισκόμενον, διότι φαίνεται θὰ τὸ ἐνεθυμεῖτο ὡς παιδί. Δὲν ἐπετεύχθη ὅμως τοῦτο διὰ τοὺς ἀνωτέρω μνημονευθέντας λόγους. Τῷ 1836 τινὲς τῶν ἐπιτρόπων τοῦ ἔγραψαν εἰς τὸν Νικόλαον Ζωσιμᾶν νὰ τοὺς στείλῃ 17.000 τάλληρα διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς σχολῆς ἐπὶ τῶν οἰκοπέδων Ἀθανασίου καὶ Μπέρκου, ἀλλ' οἱ ἄλλοι τοῦ συνέστησαν νὰ μὴ τὰ στείλῃ, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἐδιχονόησαν, χωρίσαντες οὕτω καὶ τὴν πόλιν εἰς δύο φατρίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστέρα δι' ἐπιστολῶν τῆς κατηγορεῖ τὴν ἑτέραν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀρχίζει διὰ τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων νέα περίοδος θλιβερά. Ὁ ἀοίδιμος Ζωσιμᾶς ἤρε τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐμπιστοσύνην του καὶ ἀπήτησε νὰ μεταφερθοῦν τὰ οἰκόπεδα ἐπ' ὀνόματι τῆς Ζωσιμαίας Ἀδελφότητος. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἐπίτροποι ἐκώφευσαν, ὁ μὲν ἀοίδιμος ἔσπευσε νὰ διορίσῃ νέαν ἐπιτροπὴν ἐκ τοῦ γαμβροῦ του Ἀλεξίου Φιλίου, τοῦ πρωτανεψιοῦ τοῦ ἱατροῦ Θεοδοσίου Λαμπαδαρίου καὶ τοῦ Π. Σαμαρνώτη, πενθεροῦ τοῦ Λαμπαδαρίου, ἡ δὲ κοινότης ἐζήτησε λογοδοσίαν διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Γεν. Διοικητοῦ. Ἀποκαλυφθεισῶν τῶν καταχρήσεων τῶν διαχειριστῶν, κοινῇ ἀποφάσει τῶν πολιτῶν καθαιρεῖται ὁ προεστῶς, οἱ δὲ ἐπίτροποι τῶν ἀγαθοεργῶν καταστημάτων ἀντικαθίστανται ἐν γενικῇ συνελεύσει δι' ἄλλων, οὕτω δὲ ἐφεξῆς περιῆλθεν ἡ διοίκησις τῶν κοινῶν τῆς πόλεως εἰς νέα στοιχεῖα. Δέον νὰ ἐξαρθῆ ἐνταῦθα ὁ πατριωτισμὸς καὶ ἡ ἐντιμότης τοῦ Ἀλεξίου Φιλίου, ὅστις, σύρων ὀπισθὲν του σύμπασαν τὴν πόλιν, δι' ἱκετηρίων ἐπιστολῶν καὶ διὰ διπλωματικῶν ἐνεργειῶν κατῶρθωσεν ὡς προεστῶς πλέον τῆς πόλεως καὶ ἔφορος τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς νὰ ἐξευμενίσῃ τὸν Ζωσιμᾶν καὶ νὰ προλάβῃ τὴν πραγματοποιήσιν τῆς ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Νικολάου Ζωσιμᾶ ληφθείσης ἀποφάσεως νὰ διαθέσῃ ἀλλαχοῦ τὴν κολοσσιαίαν διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην περιουσίαν τῆς Ζωσιμαίας Ἀδελφότητος ὑπερβαίνουσαν τὰς 30.000 ρούβλια ἀργυρᾶ, ἀποσπῶν ἅμα καὶ τὰς ὑπογραφὰς τῶν τέως ἐπιτρόπων τοῦ Ζωσιμᾶ, δι' ὧν οὗτοι ἐβεβαίουν ὅτι τὰ οἰκόπεδα εἶχον ἀγορασθῆ διὰ χρημάτων τῆς Ζωσιμαίας Ἀδελφότητος καὶ διὰ λογαριασμὸν τῆς.

Εἰς τὴν θλιβερὰν ταύτην περίοδον ἀναφέρονται τὰ πλεῖστα τῶν διασωθέντων ἐγγράφων.

Μεταξὺ τούτων εὗρέθη ἀντίγραφον τοῦ ρωσικοῦ χρυσοβούλλου τῆς

αὐτοκρατείας Ἐλισάβετ, θυγατρὸς τοῦ μεγάλου Πέτρου, διὰ τοῦ ὁποίου οἱ ἐν Ρωσσίᾳ διαβιοῦντες καὶ ἐμπορευόμενοι Γραικοὶ εἶχον ἐξασφαλίσαι μίαν ἐλευθερίαν ἀφάνταστον εἰς πάσας τῶν τὰς σχέσεις, τὰς κοινωνικὰς καὶ ἐμπορικὰς, μεταξὺ τῶν μουζίκων. Τὸ ἐν Νίζνα ἀδελφᾶτον τῶν Ἑλλήνων, Μαγιστράτον ἀποκαλούμενον, ἀπῆλαυε πλείστων προνομίων ἀναγνωριζόμενον παρὰ τῶν ρωσικῶν ἀρχῶν ὡς ἀνεξάρτητός τις δημοκρατία, ὑπὸ τῆς ὁποίας ἐπροστατεύοντο καὶ οἱ ἐν Μόσχᾳ ἢ ἀλλαχοῦ ἐμπορευόμενοι Γραικοί, ἀρκεῖ νὰ ὑπήγοντο εἰς τὸ Μαγιστράτον τῆς Νίζνας. Τὸ χρυσόβουλλον τοῦτο διαφωτίζει ἐπαρκῶς τὸ ζήτημα τῆς ἐλευθέρως διαθέσεως τῶν περιουσιῶν τῶν ἐν Ρωσσίᾳ Γραικῶν. Πολύτιμα ἐπίσης σημειώματα τοῦ ἀρχείου διαφωτίζουν τὰ τῆς ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς συγγενείας τῶν αἰοιδίμων Ζωσιμάδων μέχρις ὀγδόου βαθμοῦ. Ὡς παράρτημα δὲ τῆς ὅλης πραγματείας θὰ δημοσιευθῶσιν ὅσα σχετικὰ πρὸς τὴν καταγωγὴν καὶ τὸν τόπον τῆς γεννήσεως τῶν Ζωσιμάδων αὐθεντικὰ στοιχεῖα εὐρέθησαν ἐν τῷ αὐτῷ ἀρχεῖῳ καὶ ὅσα χειρόγραφα σώζονται ἀναφερόμενα εἰς τὰς δωρεὰς πρὸς ἄτομα, κοινότητα, ἐκκλησία καὶ μοναστήρια, οἱ λογαριασμοὶ διαχειρίσεως τοῦ τελευταίου πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Νικολάου ἔτους τῶν ὑπ' αὐτοῦ διὰ τῶν ἐπιτρόπων του δαπανηθέντων καὶ αἱ σχετικαὶ ἀποδείξεις, στοιχεῖα τὰ ὁποῖα εἶχον ἀποσταλεῖ εἰς Νίζναν ὡς δικαιολογητικά, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχον φθάσει μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικολάου, ἐπεστράφησαν εἰς Ἰωάννινα.

Κατ' ἐπέκτασιν τῶν ἀνωτέρω, χάριν τῆς ἱστορίας τῆς πόλεως καὶ τῆς Ζωσιμαίας θὰ δημοσιευθῶσιν καὶ ἄλλα χειρόγραφα σχετικὰ πρὸς τὴν ζωὴν τῆς πόλεως, τὰς διαχειριστικὰς καὶ τὰς διοικητικὰς ἀνωμαλίας τῶν κοινοτικῶν καὶ τινὰ ὑπομνήματα μεταγενέστερα τῶν αἰμυνήστων Μιλ. Πανταζῆ καὶ Στεφ. Βάρδου ἐμφαίνοντα τὴν ἐκπαιδευτικὴν τῆς ἐποχῆς τῶν κινήσιν πρὸς μεταρρύθμισιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν τῆς πόλεως Ἰωαννίνων. Ἀλλὰ τὰ ἀρχεῖα Φίλιου διέσωσαν μεταξὺ ἄλλων χειρογράφων βιβλίων καὶ χειρόγραφον πληρέστερον τοῦ δημοσιευθέντος ἤδη εἰς τὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» τῆς Γεωγραφίας Α. Ψαλίδα, τὸ ὁποῖον, ἀποτελούμενον ἐκ 529 σελίδων ἐξικνεῖται μέχρι καὶ τῆς τῶν Σουλιωτῶν ὑποταγῆς ὑπὸ παράγραφον 380. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο εἶχε γραφῆ τὸ ἔτος 1813 ἢ ἔξ ἄλλου τοιούτου, γραφέντος κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἐξῆς :

«Τὸ Ἀργυρόκαστρον εἶχε πολλὰ σπίτια κασσίτικα μεγάλα, πλὴν τὴν σήμερον ἐταπεινώθησαν ὅλα, ἐπειδὴ περίσου ὑπετάχθησαν εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶ τὸν Τεπελενλῆ μὲ πόλεμον τριῶν μηνῶν καὶ ἔτσι ἠσύχασε καὶ αὐτὴ ἡ πόλις καὶ ὅλη ἡ ἐπαρχία ἀπὸ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους....»

ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΟΝ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΕΙΑΣ ΕΛΙΣΑΒΕΤ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΕΝ ΝΙΖΝΗ ΡΩΜΑΙΟΥΣ *

[Μετάφρασις ἐκ τοῦ Ρωσικοῦ].

Ἀντίγραφον δοθέντος Χρυσοβούλλου τοῖς ἐν Νίζνη Ρωμαίοις ἐγκατοίκοις τε καὶ ξένοις.

Ἐλέει θεοῦ συνερχομένου ἡμεῖς, ἡ Ἐλισάβητ, πρώτη Ἰμπερατρίζα πάσης Ρωσσίας, Μοσχοβίας, Κιεβίας, Βλαδημηρίας, Νοβογραδίας, Βασίλισσα Κοζακίας, Βασίλισσα Ἀστραχανίας, Βασίλισσα Σιμπερίας, Κυρία Πσκοβίας καὶ μεγάλη Κνεγίνα Σμολένσκας, Κνεγίνα Ἐσλαδίας, Λιφανδίας, Κωρελίας, Τθερίας, Γουγορίας, Περμίας, Βιάτικας, Βουλγαρίας καὶ ἐτέρων Κυρία καὶ Κνεγίνα Νοβογοροδίας, τῆς χαμηλοτέρας γῆς Τετζηγοβίας, Ραζανίας, Ροστοβίας, Γιαροσλαβοσκίας, Μπιλσοζερίας, Οὔδορίας, Ὀμδορίας, Κανδίας, καὶ παντὸς τοῦ Βορείου μέρους προστάτισσα, καὶ κυρία Ἰβερίας, γῆς Καρταλινῶν καὶ Γρατζινῶν βασιλέων, Καρμπαδινῶν γῆς, Τσερκέζων καὶ Ὀρίων αὐθεντῶν καὶ Τατάρων κληρονόμισσα Κυρία καὶ κυριεύτρια τῆς ἡμῶν ἱμπερατορικῆς Μεγαλειότητος.

Πανειποκειμένως μετὰ συνολικῆς προσκυνήσεως ἀνέφεραν τῆς Ρωσσίας τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας τὸ ἀδελφάτον τῶν πραγματευτῶν, οἱ ἐγκατοικοὶ εἰς Νίζναν, καὶ οἱ ἐρχόμενοι διὰ τὰς πραγματείας των ρωμαῖοι, ὃ τε Βελισάριος, υἱὸς Ἰωάννου Ψάλτης, μὲ τοὺς συντρόφους του, ἐπαράστησαν ὅτι εἰς τὸ προαπελθὸν ἡσπιά ἔτος, τῆς ἡμῶν Ἰμπερατορικῆς Μεγαλειότητος ὁ Πανακριβέστατος Κύριος γεννήτωρ τῆς μακαρίας καὶ αἰοδίμου μνήμης, Πέτρος ὁ Μέγας Ἰμπεράτωρ, καὶ Αὐτοκράτωρ πάσης Ρωσσίας ἡμῶν τοῦ δοθέντος αὐτοῖς Χρυσόβουλον, ἐλέησεν αὐτοὺς τοὺς ρωμαίους, τοὺς κατοικοῦντας εἰς Νίζναν καὶ τοὺς ἐρχομένους, κοινῶς τὸ ἀδελφάτον τῶν ρωμαίων μὲ ὅλας τὰς κρίσεις, καὶ ἐλευθερίας, καθὼς ὁ προγενέστερος αὐτῶν εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους κατὰ τὰ ἀνιβαρσάλια τῶν Χατμάνων εἶχον καὶ ὀνομαστῶς εἰς τὴν οἰκοδομομένην των ρωμαϊκὴν ἐκκλησίαν, ὅπου ἔχουν εἰς Νίζναν, νὰ κρατοῦσι τὸν ἱερέα τους καὶ νὰ εἰσέρχωνται διὰ τὰς πραγματείας των, ὁμοίως καὶ νὰ εὐγαίνωσι κατὰ τὴν ἐλευθερίαν τους, εἰς τὰ ὀσπήτιά τους, τόσον εἰς τὰ ἰδικά τους ὅσον καὶ εἰς τὰ ἐνοικιασμένα, νὰ μὴ βάνουν κονάκια. Τὰ ἄλογά τους, διὰ

*) Σ η μ. Ἡ π. Χ ρ. — Καίτοι τὸ ἀνωτέρω Χρυσόβουλον δὲν συνδέεται ἀμέσως πρὸς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰωννίνων καὶ τὸν βίον τῶν Ζωσιμαδῶν, οὐχ ἤττον ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον νὰ προτάξωμεν αὐτὸ τῶν ἄλλων δημοσιευομένων ἐγγράφων, διότι δι' αὐτοῦ παρέχεται ἡ ἐξήγησις τῆς ἀκμῆς τῆς ἐν Νίζνη παροικίας τῶν Ἑλλήνων, ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθον τόσοι ἐθνικοὶ εὐεργέται, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξέχουσιν κατέχουσι θέσιν ὁ Καπλάνης καὶ οἱ Ζωσιμάδαι. Ἡ μετάφρασις, γενομένη τότε ἐν Ρωσίᾳ ὑπὸ ἀδαοῦς, εἶνε προφανῶς κακόζηλος, παρατίθεται ὁμως ἐνταῦθα ὡς ἔχει ἀπαραλλάκτως

ποδβόδαις, καὶ ἐξόχες ἀπὸ τοὺς ἐρχομένους νὰ μὴ πέρνουν, ὁμοίως καὶ τὴν περιουσίαν τῶν ἀποθανόντων τοὺς ἀδελφῶν τῶν Ρωμαίων ἀλλότριος τινὰς νὰ μὴν πέρνη, καὶ χωρὶς τῶν συγγενῶν καὶ συντρόφων τοὺς κληρονομίαν τινὰς νὰ μὴν ἔχη, καὶ καμμίαν κακωσύνην καὶ μὴν τοὺς κἀνουν· ὅλας τὰς ὑποθέσεις τῆς πραγματείας των καὶ τοὺς δούλους τοὺς ἀναμεταξύ τους καὶ μόνοι τους νὰ διακρίνωσι χωρὶς τὰς μεγάλας ὑποθέσεις. Καὶ ὁ Πολκόβνικος τῆς Νίζνας μὲ τοὺς προκρίτους, καὶ ἄλλους τινὰς εἰς ἐκεῖνας τὰς κρίσεις καὶ ὑποθέσεις των νὰ μὴν ἀνακατώνονται καὶ ἐμπόδιον νὰ μὴ κἀνουν, καὶ καμμίαν ἀτιμίαν καὶ δυναστείαν νὰ μὴν τοὺς προξενῶσι, καὶ εἰς καμμίαν πολιτικὴν χρεῖαν νὰ μὴ τοὺς μεταχειρίζονται, ἀλλὰ μόνον λέγουσι, πῶς εἰς τοὺς περασμένους καὶ ἔως τοῦ νῦν ἐναντίον ἐκείνου τοῦ Χρυσοβούλλου ἔβανον εἰς τὰ σπήτια τοὺς κονάκια καί..... ἐκόνευαν εἰς αὐτούς, ἔπερναν ταῖς ποδβόδαις καὶ ἄλλαι στενοχωρίαὶ τοῖς ἐγένονταν· ἀγκαλὰ καὶ πολλαῖς φοραῖς ἀνέφεραν εἰς τὸν Γκενεράλην Βοῖσκόβα Καντζελαρίαν, καὶ πολλὰ σὺνιβερσάλια ἀπὸ ἐκείνην τὴν Καντζελαρίαν μὲ βεβαίωσιν καὶ παραγγελίαν εἰς τοὺς πρώην Πολκοβνικαίους καὶ προκρίτους τοῦ Πολικορίου μὲ τοὺς κομισάριδες τοὺς ἐδόθησαν διὰ νὰ μὴ βάνουσιν εἰς τὰ ὀσπήτια των κονάκια, καὶ νὰ μὴ πέρνουσι τὰ ἄλογά τους εἰς ποδβόδαις καὶ διὰ τὰ ἐπίλοιπα, ἀλλ' ὅμως καμμίαν ἐλευθερίαν ἀπὸ τὰ κονάκια καὶ τὰ λοιπὰ βάρη δὲν τοὺς ἔκαμνον, καὶ αὐτοὶ οἱ Ρωμαῖοι ἐγκάτοικοι εἰς Νίζναν χωριστὰ ἀπὸ τὰ ἰδικά τους καὶ τὰ εὐρισκόμενα ἐνοικιασμένα ὀσπήτια εἰς τὸ κάστρον ἄλλα δὲν ἔχουν, ὅποῦ νὰ ζῶσι χώρια, καὶ νὰ ἔχωσιν ἀνάπαυσιν εἰς τὰ κονάκια. Προσέτι αὐτοὶ πάντοτε πηγαίνουν διὰ τὴν πραγματείαν τους εἰς τὰ ταξίδια, καὶ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά τους οἱ ἐγκαταλειφθέντες εἰς τὰ ὀσπήτια εἰς καιρὸν κονακίων ὑποφέρουσι μεγάλας στενοχωρίας, ἀδικίας καὶ ἀτιμίας, κοντὰ εἰς τὰ ὅποια συμβαίνει, ὅποῦ καὶ κάθε λογῆς πράγματα οἰκιακὰ χάνουσιν, καὶ ἐρημώσεις τῶν ὀσπητίων γίνονται, ἀπὸ τὸ ὅποῖον λέγουσιν οὐ μόνον στεροῦνται τὴν ἐλεημονητικὴν αὐτῶν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τέλειον ἀφανισμόν ἔρχονται· καὶ ἐξόχως λέγουσιν εἰς ταῖς πραγματευτάδικαις κρίσεις καὶ ὑποθέσεις τῶν Ρωμαίων ἀπὸ τοὺς κομανδάτους τῆς Νίζνας ἀνακάτωσις καὶ κακωσύνη τοὺς γίνεται.

Ἐπειδὴ ἐκεῖνοι οἱ κομανδάτες ἀνακατεύονται εἰς ταῖς πραγματευτάδικαις των κρίσεις μὲ τοιοῦτον τρόπον, ἐπειδὴ δὲν ἀνεβάλλθη εἰς τὸ χρυσόβουλλον διὰ νὰ μὴν ἀνακατώνονται εἰς τὰς κρίσεις καὶ ὑποθέσεις των καὶ τὸ περισσότερο πρὸ τούτου ἐγίνονταν, ὅπου ἀνίσως τινὰς ἀπὸ τὸ ἀδελφάτον τους ἔβγαине πταιστής, οἱ τοιοῦτοι ἀπὸ τοὺς ἐξουσιαστάς τῶν στρατευμάτων, τόσον ἦτο πεφυλαγμένοι μὲ προτένζιαις, ὅπου τινὰς εἰς αὐ-

τὰς δὲν εἶχε νὰ κάμη καὶ δὲν ἐτολμοῦσε νὰ τοὺς κρίνη μὲ μεγάλην ἀνακάτωσιν εἰς ταῖς πραγματευταδικαῖς των κρίσεις· ὁμοίως καὶ ἀδικία εἰς τὰ ἔξοδα μὲ ἄκραν ἀδικίαν ἐναντίον τοῦ ἄνω γεγραμμένου Χρυσοβούλλου τοὺς ἔκαμνον καὶ ἐκεῖνο τὸ καθολικὸν Χρυσόβουλλον ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς Ρωμαίους εἰς τὸ Σενάτον μας ἐφανερώθη, μὲ τὸ ὅποῖον ἐδόθη θέλημα εἰς αὐτοὺς τοὺς Ρωμαίους εἰς τὴν ἐν Νίζνα ἐκκλησίαν τους ἰδικόν τους ἱερέα νὰ κρατοῦσι καὶ ἐκείνη ἡ ἐκκλησία καὶ ἱερεῖς εἰς ὅλας τὰς πνευματικὰς ὑποθέσεις νὰ εἶναι ὑποκείμενοι εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ κρίσιν τοῦ ποιμενικοῦ θρόνου τῆς Μητροπόλεως Κοβίας· ὁ δὲ πρωτοπαπᾶς τῆς Νίζνας ὁμοίως καὶ οἱ ἡγούμενοι πρὸς αὐτοὺς κατ' οὐδένα τρόπον νὰ μὴν ἀνακατεύονται· ὁμοίως καὶ τὰ ἀρχαῖα προβιλέγγια τῶν πρώτων Χατμάνων, καθὼς τὸ πρῶτον μόνοι τους ἐδιάκριναν τὰς ὑποθέσεις των, οὕτω καὶ νῦν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀδελφότητα ἐνωμένοι κατὰ τὴν διάλεκτον αὐτῶν καὶ χωριστὰ ἔχοντας τὴν τιμὴν τους πραγματευτάδικην καὶ τὴν βεβαιότητα νὰ περικρατῶσι καὶ ἀναμεταξύ τους τοὺς δούλους καὶ ὅλα τους τὰ συμβεβηκότα μόνοι τους νὰ διακρίνωσι καὶ νὰ ἀποφασίζωσιν ἔξω ἀπὸ μεγάλας ὑποθέσεις καὶ ὅταν δὲν δύνανται νὰ ἀποφασίσωσι μόνοι τους, τότε νὰ ζητῶσι τοῦ Χατμάνου τὴν ἀπόφασιν, ὁ δὲ Πολκόβνικος τῆς Νίζνας μὲ τοὺς προκρίτους τοῦ Πολυκωρίου, ὁμοίως εἰς τὸ ἐκεῖθεν Μαγιστράτον εἰς ἐκείνας τὰς διακρίσεις καὶ ὑποθέσεις των νὰ μὴν ἀνακατώνονται καὶ ἐμπόδια νὰ μὴ τοὺς κάνουν καὶ καμμίαν ἀτιμίαν καὶ δυναστείαν νὰ μὴ τοὺς προξενῶσι καὶ εἰς τὰ ὀσπίτιά των βίαν καὶ δυναστείαν νὰ μὴν κάνουν καὶ ἀπὸ τὰ ὀσπίτιά τους διὰ καμμίαν πολιτικὴν χρεῖαν νὰ μὴ τοὺς διώχνωσι· καὶ ποδβόδας ἀπ' αὐτοὺς ἔξόχως ἀπὸ τοὺς εἰσερχομένους ξένους πραγματευτὰς παντελῶς μὲ κανένα τρόπον νὰ μὴ πέρνωσι· πλὴν καὶ αὐτοὶ οἱ πραγματευταὶ Ρωμαῖοι ὄντες εἰς τοιαύτην ἐλευθερίαν τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πολκοβνίκου νὰ συγκρίνωσι τοὺς ἐκεῖ ἐμποδισμένον. Καὶ προσέτι ὀνομαστῶς γεγραμμένον ὅτι τόσον τοῦ Πουλκοβνίκου ὅσον καὶ παντὸς τοῦ κριτηρίου ἔχουσι χρέος νὰ ἀποδίδωσι τὴν τιμὴν καὶ διὰ τὴν βεβαίωσιν ἐκείνου τοῦ Χρυσοβούλλου μὲ τὸ ἡμέτερον τῆς Ἱμπερατορικῆς Μεγαλειότητος πανελεημονικώτατον Χρυσόβουλλον εἰς σημεῖον πρὸς αὐτοὺς τῆς ἡμῶν Ἱμπ. Μ. ὑψηλοτάτου ἐλέους πανυποκειμένας δουλικῶς τὴν ἡμετέραν Ἱμπερατορικὴν Μεγαλειότητα παρεκάλεσαν. Μὲ τοιαύτην προσέτι ἀποπλήρωσιν διὰ νὰ μὴ μεταχειρίζονται αὐτοὺς τοὺς Ρωμαίους εἰς καμμίαν πολιτικὴν χρεῖαν καὶ εἰς ταῖς πραγματευταδικαῖς των κρίσεις οἱ ἐκεῖθεν Πολκόβνικοι καὶ κομμανδάτοι νὰ μὴν ἀνακατεύονται καὶ τινὰς ἀπὸ τοὺς κρινομένους τοῦ κριτηρίου τοῦ ἀδελφάτου καὶ ὑπὸ τὴν συνείδησιν τοῦ ἀδελφάτου, τοὺς πραγματευτὰς κανέναν τρόπον μὲ προτέντζιες νὰ μὴ διευθεντεύη καὶ τὰ ἐναπολει-

φθέντα ὑπάρχοντα τῶν ἀποθανόντων αὐτῶν ἀδελφῶν Ρωμαίων ἄνευ τῶν συγγενῶν καὶ συντρόφων αὐτῶν, οὕτινος οἱ ἀποθανόντες μὲ διαθήκην τοὺς διατάξουσι τινὰς ἀλλότριαι νὰ μὴ παίρνη καὶ κληρονομίαν εἰς αὐτὰ νὰ μὴν ἔχη. Διὰ τοῦτο ἡμεῖς ἢ ἡμετέρα Ἱμπερατορική Μεγαλειότης κατ' ἐκείνην αὐτῶν πανυποκειμένην δουλικὴν προσκύνησιν πανελεημοντικῶς εἰς τοῦτο συνευδοκήσαμεν καὶ ἐπροστάξαμεν ταῖς κρίσεις των τῆς Ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας τοῦ ἀδελφάτου καὶ τὰς ἄνω εἰρημέναις ἐλευθερίας καὶ τὸ ἐλεημονικώτατον Χρυσόβουλλον τοῦ Πανακριβεστάτου ἡμετέρου Κυρίου γεννήτορος τῆς αὐτοῦ Ἱμπερ. Μεγαλειότητος Πέτρου τοῦ Μεγάλου αὐτοκράτορος πάσης Ρωσίας. νὰ βεβαιώσωμεν μὲ τοιαύτην προσέτι τῆς ἡμῶν Ἱμπερ. Μεγαλειότητος ὑψηλοτάτην προσταγὴν, ἵνα περικρατῶνται ἅπασαι ἐκεῖναι αἱ ἄνω εἰρημέναι εἰς ἐκεῖνο τὸ Χρυσόβουλλον κρίσεις καὶ ἐλευθερίαι ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἕξῃς ἀπαρασάλευτα.

ΠΡΟΙΚΟΣΥΜΦΩΝΟΝ ΕΛΕΝΗΣ ΚΥΡ. Χ' ΝΤΟΚΟΥ

Δέσποτα Πολυέλεε Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ εὐλογήσας τὸν ἐν Κανᾷ Γάμον καὶ τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μεταβαλὼν, καὶ φανερώσας τοῖς μαθηταῖς σου τὴν δόξαν σου, αὐτὸς εὐλόγησον καὶ τὸ παρὸν συνοικέσιον ὃ μέλλω ποιῆσαι ἐγὼ ἢ ἐλαχίστη δούλη σου Ἀλεξάνδρα¹ γυνὴ τοῦ ποτὲ κυριαάκη Χ' ντόκου ὑπανδρεύω τὴν φιλτάτην μου θυγατέρα Ἑλένην ἀνδρὶ νομίμῳ τῷ γρηγοράσκῳ² ποτὲ παππᾷ Δημητρίου οἰκονόμου εἰς Γάμον ἀν' ὑποσχομένη δοῦναι αὐτῷ προικεῖον κατὰ τὸν ἐπακολουθοῦντα κώδικα τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ἰωννίνων χιλιάδες Γεραῖς τῶν ἀριθμῶν 120 ἦτοι χιλιάδες γεραῖς τῶν ἀριθμῶν ἑκατὸν εἴκοσι καὶ τὰ ἡμυσι αὐτῶν ἐκτιμηθησόμενα ἀβαταλήγια εἰς χιλιάδες Γεραῖς

ταῦτα μὲν ἐγὼ αὐτοῖς δίδωμι, ὁ δὲ πλουσιόδωρος Θεός, χαρίσαιτο αὐτοῖς ἐκ τῶν ἀπύλων αὐτοῦ θησαυρῶν πλούσια τὰ ἐλέη του. Διὰ πρεσβειῶν τῆς παναχράντου αὐτοῦ μητρὸς καὶ τοῦ ἀγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Προκοπίου καὶ πάντων τῶν ἁγίων ἀμήν.

αωγ Ἰουλίου ε

¹ Ἰγνάτιος Ἱερομόναχος καὶ ἐφημέριος τοῦ Ἀγ. νικολάου γράφας μαρτυρῶ.

1) Ἀλεξάνδρα ὠνομάζετο ἢ μεγαλυτέρα ἀδελφὴ τῶν Ζωσιμαδῶν, τὸ πρῶτο παιδί τοῦ Παναγιώτη Ζωσιμᾶ.

2) Ὁ Γρηγοράσκος ἦτο υἱὸς τοῦ Δημητρίου Μπαλάνου, ἀνεψιὸς τοῦ Κοσμᾶ Κωνσταντίνου καὶ Ἀναστασίου τῶν Μπαλαναίων, ἕγγονος δὲ τοῦ Μπαλάνου Βασιλοπούλου Ἰωαννιτῶν διδασκάλων κατὰ διαδοχὴν ἐπὶ διετίαν, διαπρεφάντων δὲ ὡς τοιοῦτων κατὰ τοὺς ζοφεροὺς χρόνους τῆς δουλείας μέχρι τοῦ 1820 ἐν τῇ περιουσίᾳ τῶν Ἰωαννίνων σχολῇ τοῦ Γκιούμα, τῇ μετανομασθείσῃ Μπαλαναίᾳ.

ΜΙΧΑΗΛ ΖΩΣΙΜΑΣ ΠΡΟΣ ΚΟΣΜΑΝ ΜΠΑΛΑΝΟΝ

Πανοσοφολογιωτάτω κύριω μοι καὶ Κοσμᾶ παλαν' Οἰκονόμω καὶ δι-
δασκάλω πανευλαβῶς

τὴν Πανοσοφολογιότητά της εὐλαβῶς προσκυνῶ.

Εἶθε ὁ Ὑψιστος μακροβιώσοι αὐτὴν πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν καὶ χαρὰν.

Μὲ ἄκραν μου εὐφροσύνην ἀνέγνωσα τὴν ἐπιστολὴν τῆς 10 Νοεμβρίου ἀπελθόντος καὶ ὑπερεχάρην μαθὼν ἐξ αὐτῆς τὰ αἴσια τῆς περιποθήτου μοι ὑγίας της, ἄμποτες λοιπὸν νὰ ἀπεράσῃ τὸ παρὸν νέον ἔτος ἐν πολλοῖς ἐτέροις ὡσαύτως ὑγίης, διὰ χαρὰν τῶν φίλων καὶ ὠφέλειαν τοῦ γένους.

Ἔμαθα ἀπὸ γραφᾶς τῶν συγγενῶν μας τοὺς γάμους τῶν ἀνεψιῶν μας, καὶ ἐλπίζω εἰς τὸν ἅγιον θεὸν διὰ τῶν εὐχῶν της νὰ τοὺς χαρήσῃ πᾶσαν εὐτυχίαν καὶ ὁμόνοιαν πρὸς ἀμοιβαίαν εὐχαρίστησιν. βλέπω πρὸς τούτοις νὰ ἔλαβε τὰ σταλθέντα τους βιβλία καὶ ματογιάλια καὶ ἔχω εὐχαρίστησιν, ὅπου ἀπάντησαν τὴν ἀρέσκειάν της.

Ἡ Ἑλλάς σοφώτατέ μοι διδάσκαλε ἐπειδὴ ἔχει πολλὰς καὶ διαφόρους χρείας καὶ εἰς πολλοὺς χρεωστεῖ εὐχαριστίας, ἀνάμεσα εἰς τοὺς ὁποίους βέβαια εἶναι ὁ κύρ κοραῆς, ὁ ὁποῖος ὡς ὄντας φιλογενῆς εἰ καὶ ἐν παρησίοις δὲν ἔπαυσε διηνεκῶς ἀπὸ τὸ νὰ ὠφελήσῃ τὸ κατὰ δύναμιν τὸ γένος του, μὲ τὴν ἔκδωσιν πολλῶν ἀναγκαίων βιβλίων ἑλληνικῶν, καὶ ἰδίων πονημάτων, καθὼς καὶ τῶρα ἔχει ἐπὶ χεῖρας μίαν κατὰ βαθμοὺς συλλογὴν διαφόρων ποιητῶν τῆς ἑλληνικῆς διαλέκτου, ὅπου νὰ χρησιμεύσῃ τρόπον τινὰ ὡς μία ἐντελής βιβλιοθήκη ἐνὸς μαθητοῦ, καὶ ἐλπίζω εἰς τὸν ζῆλον του ὀγλίγωρα νὰ ἰδῇ τὸ φῶς καὶ τότε θέλω τῆς πέμψῃ διάφορα σώματα διὰ τὸ σχολεῖον, ἀλλ' ἄχρηστος ἤθελεν εἶναι ἡ ἀποκτησις τῶν βιβλίων καὶ ἡ ἔκδωσις των ἂν τὰ σχολεῖα ὑστεροῦντο ἀπὸ καθηγητὰς σοφοὺς καὶ ἐμπείρους διδασκάλους διὰ νὰ τὰ βάλουν εἰς χρῆσιν πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν. πόσον λοιπὸν περισσότερο χρεωστεῖ τὸ γένος εἰς αὐτοὺς εὐχαριστίας εἶναι φανερόν, καὶ ἂν ἡ ἀγνωμοσύνη τινῶν θέλκει ὀπωσοῦν κατὰ τὸ παρὸν τὴν ἀμαθίαν τῶν λεγομένων σοφῶν, ἡ ἀψευδῆς φωνὴ τῶν μεταγενεστέρων θέλει ἀποδώσει ἀφεύκτως εἰς καθ' ἓνα τὸ ἀνοῖκον καὶ ἐξακολούθως θέλει δοξασθεῖ μαζὺ μὲ τοὺς βυσσαρίωνας καὶ ἄλλους καὶ τὸ ἐπίσημον ὄνομα τῶν παλανέων. μὲ πρώτην εὐκαιρίαν θέλω γράψῃ νὰ τῆς σταλθοῦν μερικὰ σώματα τοῦ ὁμήρου ἐπειδὴ ἐτυπώθη, ὡσαύτως θέλω λάβει εὐνοιαν νὰ γράψω διὰ νὰ τυπωθοῦν τὸ ὀγλιγωρότερον καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ὀρδινίας τῶν ἀυταδέλφων μου, καὶ ἐν καιρῶ θέλει ἔχη τὴν εἶδησιν.

Ἵστερημένος νεοτέρων μὲ ὄλον τὸ σέβας ὑποκηρύττομαι πρόθυμος
ταῖς προσταγαῖς και διὰ παντὸς

τῆς πανοσοφολογιότητός της δοῦλος

ΜΙΧΑΗΛ ΖΩΣΙΜΑΣ

Λιβόρνο τῆ 4 Φεβρουαρίου 1805.

(Τὴν ἐλάβομεν Φεβρ. 27).

ΜΙΧΑΗΛ ΖΩΣΙΜΑΣ ΠΡΟΣ ΚΑΜΙΝΑΡΗΝ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΝ ΜΠΑΛΑΝΟΥΣ

Τῷ σοφολογιωτάτῳ ἀγίῳ οἰκονόμῳ, τῷ εὐγενεστάτῳ ἄρχοντι καμινάρῃ
καὶ τῷ ἔλλογιμοτάτῳ κυρίῳ Ἀναστασίῳ, τοῖς πάλανοις Ἰωάννινα.

Τῷ ἔλλογιμοτάτῳ κυρίῳ οἰκονόμῳ τῷ εὐγενεστάτῳ ἀρχ. Καμ. καὶ τῷ
ἔλλογιμοτάτῳ κυρίῳ Ἀναστασίῳ τοῖς παλάνοις.

Ὁ γαμβρός μας κύριος Κωνσταντῖνος ἀπὸ τὰς 12 σεπτεμβρίου ἔγραψε
τῷ ἐν μόσχᾳ αὐταδέλφῳ μας κυρίῳ ζῶῃ συγχαίροντάς τον, ὅτι ὁ ἡγα-
πητός σας ἀνεψιὸς κύριος γρηγοράσκος καὶ ἡ ἀνεψιά μας Ἑλένη ἠξιώ-
θησαν τὴν εὐλογίαν τῶν στεφάνων καὶ ἔγινεν ἡ χαρά. λοιπὸν μὲ ἄκραν
μου χαρὰν σᾶς συγχαίρομεθα ὁμοῦ καὶ κοινῶς ὄλους τοὺς συγγενεῖς μας
ἐξαιρέτως εὐχόμεθα τῶν νεονύμφων ὑγίαν, εὐτυχίαν, ἀγάπην εἰλικρινῆ καὶ
ὁμόνοιαν ἐγκαρδιακὴν, πρὸ πάντων τοὺς συσταίνομεν τὴν ὑπακοὴν καὶ
ταπεινώσιν, τὴν οἰκονομίαν καὶ ἐνάρετον διαγωγὴν καὶ θεοσεβίαν. (Τοὺς
ὁποίους ἡδιστα κατασπαζόμεθα) καὶ λαμβάνοντας τὰς ἀπ' αὐτοῦ γραφὰς
θέλομεν τοὺς ξεχωριστογράφει νουθετῶντας τὰ δέοντα, ἵνα καὶ αὐτοὶ
ζήσωσιν, ὡς καὶ οἱ ἐκατέρωθεν τῶν μερῶν συγγενῶν. Τυχούσης ὀκαζιό-
νας διὰ τοῦ βουκουρεστίου θέλομεν σᾶς περιγράψει τὰ βιβλία ὅπου εἶναι
εἰς τὸν τύπον καὶ περὶ τοῦ αὐτοῦ σχολείου καὶ περιγραφὴν τῆς αὐτοῦ
βιβλιοθήκης, ἵνα τὰ ἐλλείποντα ἀποσυνάξωμεν.

σᾶς προσκυνοῦμεν μὲ ὄλον τὸ σέβας καὶ μένομεν

πρόθυμος καὶ διὰ παντὸς δοῦλος

ΜΙΧΑΗΛ ΖΩΣΙΜΑΣ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΤΟΥ ΟΡΦΑΝΟΤΡΟΦΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΜΟΣΧΑΣ

τῆ 3 10βρίου 1815

[Μετάφρασις καὶ ἀντίγραφον ἐκ τοῦ ρωσικοῦ]

Α' Φανέρωσις τοῦ εὐγενοῦς γραικοῦ Ζώῃ Ζωσιμᾷ καὶ τῶν ἀδελ-
φῶν αὐτοῦ Ἀναστασίου καὶ Νικολάου υἱῶν Παύλου (τὸν Παναγιώτην
εἰς Ρωσσίαν ὀνομάζουσαν Παῦλον) Ζωσιμᾷ συγχρόνως μετὰ τῆς ὁποίας

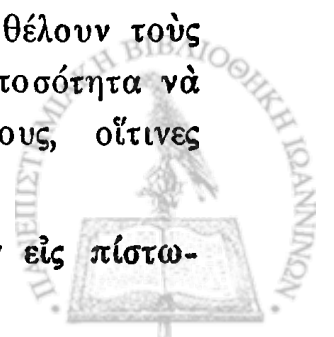

κατετέθησαν εἰς τὸ Προφυλακτικὸν Ταμεῖον ἄνευ διορίας πρὸς 5 τοῖς ο)ο κατ' ἔτος ρούβλ. 30000 εἰς χαρτονομίσματα δι' αἰωνίαν κυκλοφορίαν ἐπὶ τῶν ἀκολουθῶν βάσεων. 1ον οἱ τόκοι ὅλου τοῦ κεφαλαίου κατὰ τὸ ἀντίγραφον τοῦ γραμματίου, ρούβ. 1500 νὰ δίδωνται ζώντων τῶν Ζωσιμάδων εἰς ὅποιον ἐξ αὐτῶν ἤθελεν εὑρεθῆ προσωπικῶς ἢ εἰς ἄλλον ὅποιονδήποτε, ὅστις ἤθελε παραστήσει Ἐπιτροπικὸν ἀπὸ μέρους ἑνὸς ἐξ αὐτῶν. 2ον Εἰς περίπτωσιν ἀποβιώσεως καὶ τῶν τριῶν ἀδελφῶν οἱ τόκοι αὐτοῦ τοῦ γραμματίου κατὰ τὸ ἀντίγραφον νὰ δίδωνται εἰς τοὺς ἐν τῇ Ἡπειρῷ τῆς Γραικίας τῆς πόλεως Ἰωαννίνων κατὰ καιρὸν ἐκλεγμένους ἀπὸ τοὺς πολίτας νομικοὺς ἐφόρους τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς λεγομένης τοῦ Ἀρχιμανδρείου καὶ τοῦ Ἀγίου Νικολάου τοῦ θαυματουργοῦ δι' ἐπιτροπικοῦ ἐπικυρωμένου ἀπὸ τὸν Μητροπολίτην καὶ ἀπὸ τοὺς προεστῶτας τῆς πόλεως. Οἱ ρηθέντες δὲ ἔφοροι τοὺς λαμβανομένους ἐτησίους τόκους Ρούβλ. 1500 νὰ τοὺς μεταχειρίζονται κατὰ τὴν θέλησιν τῶν διαθετῶν καὶ κατὰ τὴν δύναμιν τῆς εἰς τὸ ἐξῆς δοθησομένης αὐτοῖς διατάξεως διὰ τὸν ἀκόλουθον θεοφιλῆ προσδιορισμὸν δηλ. τὸν ἥμισυ τῶν λαμβανομένων τόκων Ρούβ. 750 νὰ διανέμουν πρὸ τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων εἰς δυστυχεῖς οἰκογενείας, τὸν δὲ ἄλλο ἥμισυ ρ. 750 πρὶν τοῦ Πάσχα, προτιμῶντες πάντοτε ἐκείνους, οἵτινες εὑρίσκονται εἰς συγγενικὴν σχέσιν μὲ τοὺς Ζωσιμάδας.

Βον. Τῶν ἰδίων Ζωσιμάδων ρουβ. 60.000 κατατεθέντων αἰωνίως κατὰ τὰς ἀκολουθῶν συμφωνίας. 1ον οἱ τόκοι ὅλου τοῦ κεφαλαίου κατὰ τὸ ἀντίγραφον τοῦ γραμματίου 3000 νὰ δίδωνται ἐπὶ ζωῆς τῶν Ζωσιμάδων εἰς τὸν ὅστις ἀπ' αὐτοὺς ἤθελεν εὑρίσκεσθαι παρῶν, ἢ καὶ ἄλλον ὃν τινα ἤθελε διορίσῃ εἰς ἐξ αὐτῶν. 2ον εἰς περίπτωσιν ἀποβιώσεως καὶ τῶν τριῶν ἀδελφῶν οἱ τόκοι αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου κατὰ τὸ ἀντίγραφον ἐκ τοῦ γραμματίου νὰ δίδωνται εἰς τοὺς ἐν τῇ Ἡπειρῷ τῆς γραικίας τῆς πόλεως Ἰωαννίνων ἐφόρους τῶν ἐκκλησιῶν ἐπ' ὀνόματι τῆς κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Θαυματουργοῦ δι' ἐπιτροπικοῦ ἐπικυρωμένου ἀπὸ τὸν ἐκεῖ Μητροπολίτην καὶ τοὺς προεστῶτας. Οἱ ρηθέντες δὲ ἔφοροι τοὺς κατ' ἔτος ληφθησομένους τόκους Ρ. 3000 νὰ μεταχειρίζονται κατὰ τὴν θέλησιν τῶν ρηθέντων Ζωσιμάδων καὶ κατὰ τὴν δύναμιν τῆς διατάξεως τὴν ὁποῖαν θέλουν τοὺς δώσει διὰ τὸ ἐξῆς θεοφιλὲς ἔργον δηλ. μὲ τὴν ρηθεῖσαν ποσότητα νὰ ὑπανδρεύουν πτωχὰς παρθένας προτιμῶντες πάντοτε ἐκείνους, οἵτινες εἰσὶ συγγενεῖς τῶν διαθετῶν.

Ἀπεφασίσαμεν τὰ κατατεθέντα κεφάλαια νὰ ἀπερασθῶσιν εἰς πίστω-

σιν καὶ νὰ δοθῶσιν εἰς αὐτοὺς κατὰ τὰς ρηθείσας βάσεις τὰ ἀνήκοντα
 γραμμάτια. τὰ γραμμάτια εἶναι ὑπ' ἀριθ. 57170
 διὰ P. 30000 » » 57171
 » » 60000

Τὰ ἄνωθεν δύο γραμμάτια ἀποβλέπουν τοὺς συγγενεῖς τῶν Ζωσι-
 μάδων, ὡς γίνεται δῆλον ἀπὸ τὴν Α' καὶ Β' φανέρωσιν των. τὰ δὲ
 λοιπὰ αἰώνια γραμμάτια δὲν ἀποβλέπουν τοὺς συγγενεῖς, δι' ὃ καὶ δὲν
 σᾶς τὰ ἀντιγράφω.

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΚΩΝΣΤ. ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΟΣ

Σημ. Παραλείπεται ἐν τῷ σημειώματι τὸ αὐθημερὸν κατατεθὲν ποσὸν ρουβλ.
 60000 καὶ ὑπ' ἀριθ. γραμματίου 57172, τὸ ὁποῖον διετέθη ὑπὲρ τοῦ σχολείου. Ὑπὲρ τοῦ
 σχολείου εἶχε κατατεθῆ ἐπίσης ὑπὸ τῶν πέντε ἀδελφῶν ποσὸν 60.000 ἄσιγγ. Τὴν
 11ην Μαΐου 1792, βραδύτερον δὲ τὴν 1ην Ἀπριλίου 1840 κατετέθησαν ὑπὸ τοῦ Νι-
 κολάου Ζωσιμᾶ καὶ 130000,50 ρούβλ. ἄσιγγάτσες. Οὕτω δὲ τὸ ὑπὲρ τοῦ σχολείου
 ποσὸν ἀνήλθεν εἰς 250.000 ρούβλ. ἄσιγγάτσες.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΖΩΣΙΜΑΣ ΠΡΟΣ ΙΩ. ΠΑΠΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ *

Πρὸς τὸν ἀγαπητόν μου Ἰωάννην Κ. Παπαθανασίου

Εἰς Ἰωάννινα.

1 7βρίου 1817

Νίζνα.

*Ἐλαβα τὴν ἀπὸ τὰς 2 7βρίου. ἐχάρην ὅπου ὑγιαίνετε ὅλοι, καὶ
 μάλιστα ἡ αὐτάδελφὴ σας Αἰκατερίνη ἤλθεν καὶ συζῆ μαζί σας, ἄμπο-
 τισ ὁ Ἅγιος Θεὸς νὰ φέρῃ τὰ πάντα δεξιὰ τοῦ κυρίου Κοσμᾶ, ἵνα τὸν
 ἀπολαύσης ὀργήγορα. ἔλαβα καὶ τὴν σημείωσιν εἰς τὰ ἔξοδα· κύταξε τὰ
 πάντα μὲ οἰκονομίαν καὶ περινίαν καθὼς καὶ ἡμεῖς τὸ ἀκολουθοῦμεν,
 διότι μ' ἐτάραξαν τὰ μεγάλα βάρη σας, ὁ Θεὸς νὰ συγχωρήσῃ τὸν μα-
 καρίτην πατέρα σας ὅπου μᾶς ἐφόρτωσε τοιοῦτον βάρος χωρὶς νὰ στο-
 χασθῆ τὰ ὑστερνά, ἀφ' οὗ ἐπληρώσαμε τόσα πολλὰ πολλά, ἀκόμη ἐχρεω-
 στοῦσε τοῦ Ι. Ἰωάννου Χριστοῦ Ζωσιμᾶ καὶ ἐσιωπήθησαν, ὅτι ὁ κύρ
 Κοσμᾶς ὅπου ἔπρεπε νὰ τὰ πληρώσῃ δὲν μᾶς ἀνέφερεν· ἰδοὺ σήμερον
 ἔγραψα εἰς Κωνσταντινούπολιν τοῖς Κυρίοις Γεωργίῳ Δ. Μελᾶ καὶ ἀδελ-
 φοῖς νὰ σᾶς ἐμβάσουν γρόσια δύο χιλιάδας, ἀπὸ αὐτὰ πληρώσατε τῆς
 ντουκουμέδες διότι μὲ ἐξάλισαν, δώσατε τῆς ἀνεψιᾶς μου Ἑλένης Δό-
 κου γρόσια διακόσια διὰ δῶρον, καὶ τὰ διατεταγμένα τὰ λαμβάνει ἐν
 καιρῷ ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους, δόσατε καὶ τῆς ἐξαδέλφης μου Λάμπρος

* Ὁ Ἰωάννης Κ. Παπαθανασίου εἶνε ὁ ἀνεψιὸς τῶν Ζωσιμάδων Ἰωάννης Κ.
 Λαμπαδάρης, υἱὸς τῆς ἀδελφῆς του Ἀγγελικῆς, Αἰκατερίνη δὲ ἡ σύζυγος Κωνσταν-
 τίνου Γόζου.

Τζουκαλᾶ γρ. τριακόσια νὰ ἐνδύση τὰ κορίτζια της, τὴν ὁποίαν ἀκριβῶς ἀσπάζομαι, καὶ μίλησέ της ἀπὸ λόγου μου νὰ φροντίση διὰ νὰ ὑπανδρεύση τὰ δύο κορίτζια της, καὶ ὡς τάξῃ προικεῖον τῆς κάθε μιᾶς ἀπὸ γρόσια χίλια πεντακόσια, μὲ συμφωνίαν ἀφ' οὗ στεφανωθοῦν... νὰ τοὺς δώσητε διὰ τὸ ἔκτακτον, τὰ δὲ λοιπὰ μεταχειρίσου ταῦτα... μὴ φᾶς τὸ παραμικρόν, καὶ κύταξε νὰ εἶσαι καλὸς οἰκονόμος... καὶ οἰκοκύρης, ἔτι θέλεις μοι γράψει τί κορίτζια ἔχουν εἰς τοῦ καδέλου καὶ τί ἡλικίαν ἔχουν ὁμοῦ καὶ ἄλλα κορίτζια ξεπεσμένα συγγενῶν μας, ἐγὼ ἀπὸ τὴν ὑγείαν μου πηγαίνω εἰς τὸ καλῆτερον καὶ ἔχω ἐλπίδας εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν, εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον καὶ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους μάλιστα εἰς τὸν Ἀρχάγγελον Μιχαήλ.

Εἶμαι καὶ εἰς τὰς 21 τοῦ παρόντος, ἰδοὺ ἔχετε τὴν παροῦσαν μου διὰ τῆς πόλεως καὶ ἄλλην παρομοίαν κόπιαν, διὰ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ κυρ Κοσμᾶ καὶ ἀκολουθεῖτε ὡς διαλαμβάνουν. ἐγὼ ἀπὸ τὴν ὑγείαν μου εἰς τὸ καλιώτερον πηγαίνω, ὅπου ὁ Κύριος νὰ μὲ ἀξιῶση τῆς προτέρας μου ὑγείας.

Ταῦτα καὶ ἀκριβῶς ὑγιαίνοιτε.

Ὁ θεῖος σας

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΖΩΣΙΜΑΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΩΣΙΜΑΣ ΠΡΟΣ ΓΡΗΓ. ΜΠΑΛΑΝΟΝ

Λογιώτατε Κύριε Γρηγόριε Μπαλάνε

Εἰς Μέτσοβον

Τῆ 16 Ἰουλίου 1826

Νίζνα

Ἐν καιρῷ ἔλαβον τὴν γραφὴν σας ἀπὸ α 7 βρίου 1825 φερμένην διὰ τοῦ υἱοῦ σας Μιχαήλ καὶ ἐχάρην διὰ τὴν ὑγείαν σας, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται ὑγειῆς ὅμως ἀμελῆς καὶ τὸ ἀποδίδω εἰς τὴν αὐτοῦ ἀνατροφὴν, τοῦ ὁποίου ἐδιόρισα διδάσκαλον εἰς τὴν ἐδῶ διάλεκτον καὶ πλέον εἰς αὐτὸν στέκει ἡ προκοπή του.

Σήμερον στέλλω πρὸς τὸν ἐν Βιέννη Κύριον Δ. Ποστολάκα μίαν καμβιόλην ἀπὸ φιορ. Αὐγούστας 205.50 τὰ ὅποια παρακαλῶ ὅπου νὰ σᾶς τὰ ἐμβάση διὰ αὐτοῦ τὴν ξεκαθάρισίν τους εἰς τόσα γρόσια, καὶ λαμβάνωντάς τα στέλλετε ἀπὸ αὐτοῦ τῆς ἐξαδελφῆς μου Λάμπρας Τσουκαλᾶ γρόσια 250 τὰ δὲ ἀπολειφθέντα τὰ μεταχειρίζεσθε διὰ ἔξοδά σας, ταῦτα καὶ ἀσπάζωντάς σας πανοικὶ καὶ ἐν καιρῷ νὰ ἔχω ἀπόκρισίν σας διὰ μέσου τοῦ ἰδίου Κυρίου Δ. Ποστολάκα—εἶμαι καὶ εἰς τὰς 25 τοῦ ἰδίου 1827. βεβαιώνοντας τὴν ἄνωθεν κόπια καὶ μὴ ἔχοντας ἔως τώρα ἀπόκρισίν σας, καὶ τί ἦταν μᾶς εἶναι ἄδηλον, ἡ παροῦσα μου νὰ ἔρχεται διὰ μέ-

σου τῶν κυρίων μασπινιώτη, γιαλιᾶ καὶ δεσπότη ἀπὸ Λιβόρνον, τῶν ὁποίων σήμερον τοὺς γράφω διὰ νὰ σᾶς ἐμβάσουν ἀπὸ μέρος τῶν κορφῶν πέντζες ἑκατὸν καὶ τὰ ὅσα αὐτοῦ ἤθελον ξεκαθαρίση εἰς γρόσια, θέλετε βαστάξη διὰ ἔξοδά σας γρόσια τριακόσια στέλλωντας καὶ τῆς Λάμπρος Τσουκαλαῖ ἀπὸ μέρους τῆς ἀυταδελφότητός μας γρ. 250, τὰ δὲ ρέστα μοιράζετε τῶν πλέον συμμοτινῶν συγγενῶν μας.

Πρὸς τούτοις σᾶς λέγω ἔαν ἡ θεία Πρόνοια ἐξαποστείλῃ κανέναν γαμπρὸν εἰς τὴν κόρην σας θέλετε προβάλει ἀπὸ μέρους τῆς ἀυταδελφότητός μου ὅτι τοὺς ἔχομεν διορισμένα διὰ προικεῖον εἰς γρόσια τρεῖς χιλιάδες καὶ εἰς κάθε καιρὸν ὁποῦ τύχῃ ἓνα τοιοῦτον ὀκαζιὸν μοῦ γράφετε μαζί μὲ τὸν γαμπρὸν καὶ τότε γράφω εἰς τὸν Λιβόρνον ὁποῦ νὰ σᾶς τὰ ἐμβάση.

Ταῦτα καὶ ἀσπάζωντάς σας πᾶνοικὶ μένω

πρόθυμος

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΩΣΙΜΑΣ

Ἀγαπητὲ Κύριε Γρηγόριε Μπαλάνε

εἰς Μέτσοβον

τῆ 23 Ἰουλίου 1828

Μόσχα

Σπεύδω διὰ τῆς παρούσης μου νὰ σᾶς ἀναγγείλω ὅτι εἰς τὰς 12 τοῦ παρελθόντος κατευδοδόθημεν ἐδῶ ὑγειεῖς καὶ μὴ ἔχοντας γράμμα σας εὐρίσκομαι εἰς ἀπορίαν μὴ ἠξυέρων τὸ αἴτιον τῆς τοσαύτης σιωπῆς σας, διὰ νὰ μάθω ἔαν εὐρέθη κανένα ὑποκείμενον περὶ τῆς κόρης σας, ὡς σᾶς ἔγραφον καὶ τοὺς ἐδιόριζον γρόσια ἕξ χιλιάδας 6000 ἑξόχως καὶ γρόσια πεντακόσια 500 περὶ τῶν φορεμάτων της, μάλιστα ὁποῦ εἶναι ἐν εὐκολίᾳ τὸ νὰ μοῦ γράφητε διὰ μέσου Κορφῶν καὶ Λιβόρνον, ὁποῦ ἄλλοι εἶχον γραφὰς ἀπὸ α' Μαΐου, ὡς εἶχον καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὴν Κυρίαν Λάμπρων Τσουκαλαῖ ἀπὸ 20 Μαρτίου· σήμερον γράφω εἰς Λιβόρνον τοῖς Κυρίοις Μουσπηνιώτη Γιαλιᾶ καὶ Δεσπότη διὰ νὰ ἐμβάσουν εἰς Ἰωάννινα διὰ μέσου Κορφῶν τοῖς Κυρίοις Ἐπιτρόποις Ἀλεξίῳ Ζίννη, Ἀλεξίῳ Πάλλη καὶ Χριστοδούλῳ Τζουκανέλη, ἐκ τῶν ὁποίων εἶχον ἕως 4 Ἀπριλίου τὸν κατάλογον τῶν ὄσων ἐμοιράσθησαν εἰς τοὺς πτωχοὺς τῆς Πατρίδος, τοῖς ὁποίοις σήμερον γράφω λαμβάνοντας τὴν ξεκαθάρισιν τῶν ἄνωθι ὁποῦ θὰ σᾶς στείλουν γρόσια τετρακόσια 400 καὶ μὴ ἀφήνεσθε ἀπὸ τοῦ νὰ μοῦ γράφητε ἄνωθεν. Ἐγὼ εἰς τὴν διαθήκην μου θέλω διατάξει τὰ ὅσα ὁ Θεὸς ἤθελε με φωτίση διὰ τὰ παιδιὰ σας. Καὶ μὴ ἀμελεῖτε διὰ τὴν κόρην σας τυχαίνοντας ὑποκείμενον τῆς χρήσεως, χρείας τυχούσης, ἢμπορεῖτε νὰ τοῦ προβάλλητε ἀκόμη ἕως γρόσια χίλια 1000

καὶ μὲ πρῶτον νὰ ἔχω εἶδησιν, ὅπου νὰ διορίσω εἰς Λιβόρνον μετὰ τὸ στεφάνωμα νὰ σταλθοῦν.

Ταῦτα καὶ ἀσπάζοντάς σας πανοικί μένω

πρόθυμος

Ἰωάννης
Μιχαήλ Παλανίδης

Καγὼ ὁ υἱὸς τῆς Μιχαήλ Παλανίδης υἱικῶς προσκυνῶ κατασπαζόμενος τὴν δεξιάν τῆς τὰ αὐτάδέλφια μου ἀδελφικοασπάζομαι.

Λογιώτατε Κύριε Γρηγοράσκε Μπαλάνε

εἰς Μέτσοβον

Τῆ α' 8βρίου 1830

Νίζνα.

Βεβαιώνοντας τὴν ὑστερνήν μου τῆ 10 Μαΐου, ὅπου σᾶς ἔστειλα παρὰ τοὺς ἐκεῖ Ἐπιτρόπους Κυρίους Δημήτριον Δρόσον καὶ Σπυρίδωνα Μπογαῖ ἀπὸ 10 Ἰουλίου, οἱ ὅποιοι ὁμοῦ ἔστειλαν καὶ τὴν ὑπογραφήν σας διὰ τὰ γρ. 2500 ὅπου σᾶς ἐμέτρησαν κατὰ τὴν τότε ὀρδηνίαν μου, καὶ γραφήν παρὰ τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Ἰωαννίνων ἀπὸ 16 Ἰουλίου, καὶ ἀπὸ τὴν λογιότητά σας μὴν ἔχοντας γραφήν σας, μοῦ ἔκαμεν θαυμασμὸν καὶ εἰς τί νὰ τὸ ἀποδώσω δὲν ἤξεύρω ὅπου κατὰ χρέος ἔπρεπε νὰ μοῦ γράψητε τόσον διὰ τὰ γρ. 2500 ὅπου ἐλάβετε ὡσαύτως καὶ διὰ τὰ στεφανώματα τῶν κοριτσιῶν σας πρὸς εὐχαρίστησίν μου, καὶ ὡς φαίνεται ἐστάθη ἀπὸ ἀμέλειάν σας καὶ ἀψηφισίαν σας καὶ ἀνατροφὴν σας, καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι τοιαύτη ἀνατροφή εἶχετε δοσμένη καὶ τοῦ ὑγιοῦ σας Μιχαήλ τὸν ὅποιον τὸν εἶχε κυριεύσει καὶ ἡ φιλαυτία ὁ ὅποιος ἐμίσεισεν ἀπ' ἐδῶ εἰς τὰς 17 Ἰουλίου μαζί μὲ τὸν κύριον Κοσμᾶν Γόζου διὰ Τριέστιον, λέγωντας ὅτι ἡ ὑγεία του τὸν βιάζει νὰ ἀναχωρήσῃ, τοῦ ὁποίου τοῦ ἔδωσα δι' ἑξοδά του ρούβλια 500, ἔγραψα εἰς τὸ Τριέστι νὰ τοῦ δώσουν εἰ μὲν μισεύσῃ διὰ μέσον κορφῶν ὅπου νὰ ἔλθῃ δι' αὐτοῦ, φλωρία ὀλλανδέζικα πενήντα καὶ ἔστω πρὸς εἶδησίν σου.

Πρὸς τούτοις σᾶς λέγω ὁ κύριος Δημήτριος Δρόσος μὲ γράφει καὶ διὰ τὴν τρίτην κόρην θέλει προσπαθήσει καὶ τοῦ εἶμαι εὐχάριστος, καὶ καθὼς φαίνεται ἔχει μεγάλην εὐσπλαγγνίαν εἰς τὰ παιδιὰ σου καὶ πλέον

φίλτατε κύριε Γρηγοράσκη σᾶς βάνω κριτὴν εἰς τὸν ἑαυτὸν σας καὶ τόσον σ' ἀρκεῖ.

Τῆ 15 8βρίου 1830

Εἶμαι καὶ εἰς τὰς 15 8βρίου βεβαιώνοντάς σας τὸ ἄνωθεν ἀντίγραφον καὶ ἀποκρίνομαι εἰς τὴν ἐπιστολήν σας τῆ 6 καὶ 13 Ἰουλίου παρελθόντος, ὅπου ἔλαβον μέσον Κωνσταντινουπόλεως ἐχάρην διὰ τὴν Ὑγείαν σας μὲ τὴν ὁποίαν μοῦ λέγετε τὴν περιλαβὴν τῶν γροσίων 2500, καὶ καθεξῆς τὰ ἐν αὐτῇ σημειωθέντα καλῶς ἔγνων.

Σᾶς κάνω γνωστὸν ὅτι σήμερον γράφω τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Κυρίου Κυριάκου Βητάλη ὅπου νὰ σᾶς ἐμβάση διὰ λογαριασμόν μου καὶ εἰς τὴν ὀρδηνίαν μου γρόσια δύο χιλιάδες τριακόσια ἦτο· 2300, τὰ ὅποια λαμβάνωντάς τα ἄς δωθοῦν ἀπὸ μέρος τῆς Ζωσιμαίας Ἀδελφότητος. καὶ ἔμπροσθεν τῆς Ζωήτζας, τὰ μὲν γρόσια δύο χιλιάδες τοῦ γαμβροῦ της Νικολάου Δημητρίου Ζήνια διὰ προικίον τῆς κόρης της Ἑλένης, τὰ δὲ γρόσια διακόσια πενήντα διὰ φορέματα τῆς ἰδίας κόρης, τὰ δὲ γρόσια πενήντα δι' ἔξοδα τῆς χαρᾶς, καὶ τοὺς πέρνετε ὑπογραφὴν δι' αὐτὰ καὶ μοῦ τὴν στέλλετε. ἡ παροῦσά μου δουλεύει καὶ δι' αὐτὴν καὶ οὕτως δὲν τῆς γράφω (τὴν ὁποίαν ἀσπάζομαι ὁμοῦ μὲ τὸν γαμβρὸν ὅπως καὶ τὴν κόρην της Ἑλένην καὶ τοὺς εὐχομαι χαρίζωντάς τους ἡ Θεία Πρόνοια ὁμόνοιαν εἰρήνην ὑγείαν καὶ τεκνοποιίαν.

Καὶ ἀπορῶ ὅπου γράφετε καὶ διὰ τὴν μεγαλειτέραν της κόρην, ἡ ὅποια αὐτὴ εἶχεν ὑπανδρευθῆ πρὸ καιροῦ μὲ τὰ σταλέντα διὰ μέσον τοῦ ἐν Μόσχᾳ κυρίου Ἰωάννου Χάτου ρούβλια δύο χιλιάδες παρὰ τοῦ μακαρίτου ἀδελφοῦ μου Ζώη, τὰ ὅποια οἱ ἐν Μόσχᾳ ἐπίτροποι ὅπου ἐπερίλαβαν τὰ μπηλιέτα τοῦ μακαρίτου γκαδέλου δὲν τὰ ἐδέχθησαν καὶ ἐξόχως ἀγκαλὰ ἐπάνω εἰς τὰς καλωσύνας τοῦ μακαρίτου αὐταδέλφου μου δι' εὐχαρίστησιν μ' ἐφοβέρισαν εἰς τὸ κριτήριον ὄντας εἰς τὴν Μόσχᾳ περὶ τὰ ὅσα ὁ μακαρίτης αὐτάδελφός μου Ζώης εἶχε στείλει δι' αὐτοῦ τῆς μακαρίτισσας μητρὸς τοῦ γκαδέλου ρούβλια 3750. διὰ τὰ ὅποια παραπονοῦνται οἱ εἰς μόσχᾳν εἰρημένοι ἐπίτροποι, ὅτι οἱ αὐτοῦ ἐπίτροποι τοῦ σχολείου φοβούμενοι μήπως δὲν θέλουν τὰ δεχθοῦν, καὶ εἰς τοῦτο ἀπάνω τοὺς ἐπρόβαλα διὰ κάθε ἐνδεχόμενον νὰ εἶναι ἀναπαυμένος καὶ τοὺς παρασταίνω διὰ μέσον τῶν ἐκεῖ φίλων δι' αὐτὰ βάζω ἓνα μπιλιέτον διὰ ρούβλια 7500 ὅπου εἰς κάθε καιρὸν οἱ αὐτοῦ ἐπίτροποι δὲν ἠθελον τὸ κρίνει εὐλογον διὰ νὰ τὰ δεχθοῦν μὲ γραφὴν τους νὰ περιλάβουν τὸ μπιλιέτον, ὡσαύτως καὶ διὰ τὰ ρούβλια 2.000 καὶ δὲν ἐσυμφώνησαν εἰ μὴ ἔδοσαν εἰς τὸ κριτήριον κατεπάνω μου, καὶ ἔβαλαν ντιπόζιτον τὰ ρούβλια 7500 ἕως ἀπ' αὐτοῦ γράψουν κατὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ κριτηρίου

καὶ θέλετε τὸ κοινοποιήσει πρὸς τοὺς αὐτοῦ προεστοὺς καὶ ἐπιτρόπους καὶ τοὺς ἀφήνω εἰς τὴν διάκρισίν τους.

Ταῦτα καὶ ἀσπάζωντάς σας πανοικὶ μένω

Ὅλος ἰδικός σας

*Ἰγνερωσας Δος
= Δότος Δος*

Ἔστωντας καὶ ἡ λογιότης σας παραπονεῖσθε διὰ τὸν υἱόν σας καὶ τοῦ ἐδώσατε τίτλον ὅτι ἔγινε Νιζνιᾶνος, ὃ ὁποῖος ἀπέχει μακρὰ ἀπὸ τὰ πατήματα τῶν Νιζνιάνων, εἰ μὴ εἶναι ὅλος γεμᾶτος ἀπὸ φούμαρα τῆς ἀψηφισίας καὶ ἀχαριστίας.

Εἰς Νίζναν

Εὐγενέστατε, Φιλόχριστε, καὶ εὐεργετικώτατε ἡμῖν συμπαιριῶτα κύριε Νικόλαε Ζωσιμᾶ, αἱ ἐν Χριστῷ πατρικαὶ Ἀρχιερατικαὶ εὐχαί, σὺν τοῖς ταπεινοῖς ἀπάντων τῶν πατριωτῶν προσκυνήσεσιν ἀπονέμονται.

Τὸ ἀπὸ τῆς κς' (26) τοῦ παρελθόντος μαρτίου κοινὸν πρὸς πάντας ἡμᾶς εὐγενὲς γράμμα σας περιχαρῶς ἐλάβομεν, καὶ ἐπὶ κοινῆς συνελεύσεως προκαθεζομένου τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς ἡμῶν, ἀνέγνωμεν αὐτὸ εἰς ἐπήκοον πάντων καὶ πάντες ὑπὸ τῆς κοινῆς ἡμῶν χαρᾶς ἐδακρύσαμεν, καὶ σὺν αὐτοῖς δάκρυσι προσηλώσαμεν τοὺς τῆς διανοίας ἡμῶν ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν κοινὸν ἡμῶν Πατέρα καὶ εὐεργέτην, καὶ εὐγνωμονοῦντες αὐτῷ καὶ θαυμάζοντες τὰς χριστομιμήτους ἀρετὰς τῆς Ζωσιμαίας πηγῆς, κατὰ χρέος ἐδεήθημεν ἀπὸ καρδίας τοῦ μισθαποδότου Θεοῦ, ἵνα αὐτῇ μὲν χαρίζοιτο ζωὴν πολυχρόνιον, καὶ πανευφρόσυνον πρὸς παραμυθίαν τῆς τε πατρίδος καὶ τῶν δεομένων, τοῖς δὲ ἀοιδίμοις αὐτοῖς γονεῦσι, καὶ ἀδελφοῖς χαρίζοιτο τὰς κατ' ἀξίαν ἀντιβραβεύσεις εἰς τὴν οὐράνιον αὐτοῦ Βασιλείαν.

Εἰς δὲ ἀπάντησιν τούτου τοῦ πρὸς ἡμᾶς κοινοῦ γράμματός σας ἀπολογούμεθα, ὅτι κατὰ τὴν θέλησιν καὶ ὄρισμόν σας ἡ οἰκία τοῦ μαλίκου ἠγοράσθη καὶ ὁ λογαριασμὸς τῆς ἀγωγᾶς ταύτης ὁμοῦ καὶ τῶν ἀπὸ Λιβόρνου 500 πενσῶν τῇ ὑπογραφῇ τοῦ κυρ Δημητίου Δρόσου, καὶ κυρ Σπύρου Μπογᾶ περικλείεται ὧδε, πρὸς πληροφορίαν σας. Κατὰ τὸν παρελθόντα φευρουάριον τοῦ τρέχοντος ἔτους ὁ σεβασμιώτατος πατὴρ ἡμῶν, καὶ ὁ κυρ δημ. Δρόσου, καὶ ὁ κυρ Σπῦρος Μπογᾶ σᾶς ἔγραψαν,

φανερώνοντες τὴν κατὰ τὴν ζ' τοῦ παρελθόντος Ἰαννουαρίου τελετὴν τῆς μυσταγωγίας, οἷα ἐγένετο εἰς μνημόσυνον τῶν ἀοιδίμων Ζωσιμάδων, ὁμοῦ καὶ τὴν διανομὴν τῶν μισθῶν τῶν διδασκάλων καὶ τὴν πρὸς τὸν πανιερώτατον ἡμῶν δεσπότην προσφορὰν, διαλαμβάνοντες σὺν τούτοις καὶ τὴν ἀγωγὴν τοῦ ὄσπιτιοῦ τοῦ Μαλίκου. Ἐν αὐτῷ διελάμβανον καὶ περὶ τῆς οἰκοδομῆς τῆς κατὰ τὰς ἡμέρας σας περιφανοῦς καὶ λαμπρᾶς ἐκκλησίας τοῦ μεγάλου ἀθανασίου τῆς Μητροπόλεως, περιγράφοντες ὅσας δυσκολίας ἐδοκιμάσαμεν ὥστε νὰ κοπῆ τὸ βουνὸν ἀπὸ τὸ κάτω μέρος τῆς ἐκκλησίας, καὶ νὰ λάβῃ τὴν ἀναγκαῖον αὐξήσιν, καὶ κατ' ἀλήθειαν, φιλογενέστατε! ἔγεινεν ἐκκλησία μεγαλοπρεπεστάτη, ὡς οὐδεμία ἄλλη τῶν χριστιανῶν ἐκκλησία εἰς ὅλην τὴν Ὀθωμανικὴν ἐπικράτειαν· καὶ ἐχάρημεν ὅπου ἐλάβετε ἐν καιρῷ τὸ κοινὸν πρὸς τὴν εὐγενίαν σας γράμμα ἡμῶν, διαλαμβάνον τὴν ἐπιχείρησιν τῆς ἀναγκαίας ταύτης οἰκοδομῆς, τὴν μεγάλην χρηματικὴν ἀπορίαν μας, καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν δεσποτικῶν εἰκόνων, τῶν ὁποίων τὴν ταχεῖαν ἀποστολὴν μᾶς ὑπόσχεται ἡ γενναῖα σας ψυχὴ.

Εἰς ταύτην δὲ τὴν συνέλευσίν μας συσκεφθέντες ἐξελέξαμεν κατὰ τὴν ἀξίωσίν σας ἐπιτρόπους τῆς ἡμετέρας Σχολῆς τοὺς εὐγενεστάτους κυρίου Δημήτριον Δρόσον, Κωνσταντῖνον Ἀθανασίου, Νικόλαον Τζίνη, καὶ Βασίλειον Δημητρίου, ἄνδρας τιμίους καὶ θεοσεβεῖς, οἵτινες ἐδέχθησαν τὴν πρόνοιαν καὶ κηδεμονίαν τῆς Σχολῆς, σὺν τῇ προστασίᾳ καὶ ἐπιστασίᾳ τοῦ σεβασμιωτάτου ἡμῶν δεσπότη ἀγίου Ἰωαννίνων, τοὺς ὁποίους καὶ ἡ εὐγενία σας θέλει γνωρίσει, εἰς ὅτι ἂν ἀφορᾷ πρὸς βελτίωσιν καὶ κάλλον τῆς ἡμετέρας Σχολῆς. Εἰς τὴν ἀποκατάστασιν λοιπὸν τῆς Σχολῆς ταύτης δὲν μένει ἄλλο, εἰ μὴ, ἡ γενναῖα τῆς ψυχῆς νὰ διατάξῃ τὸν βαθμὸν αὐτῆς, τουτ' ἔστι τὸ σιτηρέσιον τοῦ μισθοῦ τῶν διδασκάλων οἱ ὅποιοι, ὡς καὶ τῇ ὑμετέρᾳ εὐγενίᾳ γνωστόν, ἔχουν βαθμοὺς ἀναλόγους μὲ τὴν ἐννοῦσαν αὐτοῖς παιδείαν, καὶ διὰ τοῦτο νὰ προσδιορίσῃ τὸ κατ' ἔτος σιτηρέσιον καὶ κατὰ τὸ σιτηρέσιον νὰ γένη ἀνάλογος καὶ ἡ ἐκλογή τῶν διδασκάλων, διότι ἐὰν ἓνας διδάσκαλος εἶναι συγκεκριημένος μὲ ὅλην τὴν σειρὰν τῆς φιλοσοφίας, μόλις ἡμπορεῖ νὰ συμφωνηθῇ μὲ δέκα ἢ δώδεκα χιλιάδες γρόσια· ἀναλόγως καὶ ἓνας ἄριστος γραμματικός, καὶ φιλολόγος θέλει νὰ ἔχῃ ἰκανὴν τὴν πληρωμὴν του, καὶ πάλιν ὁ διδάσκαλος ὁποῦ μέλλει νὰ παραδίδῃ διαλέκτους, τὴν Γαλλικὴν, λέγω, Λατινικὴν, καὶ Ἰταλικὴν, ἀνάγκη νὰ ἔχῃ καὶ αὐτὸς ἀνάλογον τὸν μισθόν· καὶ ὅτι οἱ τοιοῦτοι διδάσκαλοι πρέπει νὰ ἔχουν καὶ ὑποδιδασκάλους, καὶ τοῦτο εἶναι γνωστόν, καθὼς εἰς ἓν τοιοῦτον σχολεῖον νὰ εἶναι καὶ τρόφιμοι μαθηταί.

Δι' ὅλα λοιπὸν τὰ ἔξοδα τῆς συστάσεως τοιαύτης λαμπρᾶς Σχολῆς,

ὡς ἡμεῖς ἐσκέφθημεν, μὲ ὄλην τὴν ἀνήκουσαν οἰκονομίαν πρέπει νὰ εἶναι χρονικὸν σιτηρέσιον περίπου τῶν εἰκοσιπέντε χιλιάδων Γροσίων. Εἶναι ὅμως διάφορα Σχολεῖα ἐν διαφόροις τόποις, ὅπου οἰκονομοῦνται μὲ ὀλιγότερα ἔξοδα, καθὼς καὶ ἐδῶ εἰς τὴν Πατρίδα μας, κατὰ τὴν ἀνάλογον δύναμιν τῶν διδασκάλων, ἀλλ' ἡ εὐγενία σας, ἃς ἐκλέξῃ τὸν ὄρον ὅπου ἐγκρίνη, καὶ ἃς προδιορίσῃ τὴν ποσότητα τῶν μισθῶν, ὅπου κατ' αὐτὴν νὰ γένη καὶ ἡ τῶν διδασκάλων ἐκλογή, καὶ τὸ θεάρεστον τοῦτο ἔργον τοῦ ἀγαθοῦ σκοποῦ σας νὰ ἐξακολουθήσῃ κατὰ συνέχειαν ἀδιάλειπτον μὲ ὄλην τὴν ἀνήκουσαν εὐταξίαν. Κεχηνότες λοιπόν, περιμένομεν, ἵνα ἴδωμεν τὴν πολυχέυμονα πηγὴν πηγὴν τοῦ Ζωσιμαίου ἐλέους νὰ καταρδεύσῃ τὴν διψῶσιν Πατρίδα καθ' ὅλας τὰς ἀνάγκας καὶ χρείας της, καθὼς καὶ μόνῃ ἡ ἀγαθοεργὸς ψυχὴ σας ἐπαγγέλλεται, ἡμεῖς δὲ νὰ ἀπαυξήσωμεν τὰς φωνάς μας πρὸς τὸν Θεὸν λέγοντες, ζῶη ὁ εὐεργέτης μας καὶ μακαρίσαι ὁ Θεὸς τὰς ψυχὰς τῶν τεθνεώτων γονέων καὶ ἀδελφῶν σας.

τῆς ὑμετέρας φιλοχρίστου εὐγενίας σας.

αωλβ (1832) Ἰουλίου 18 Ἰωάννικα

ΟΙ ΕΠΙΤΡΟΠΟΙ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΡΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΝ ΖΩΣΙΜΑΝ

Μόσχα ἢ Νίζνα.

τῆ 21 Σεπτεμβρίου 1832 Ἰωάννικα

Πρὸς τὸν εὐγενέστατον κύριον Νικόλαον Ζωσιμᾶ!

Κατὰ τὴν 15 τοῦ ἀπελθόντος Ἰουλίου μηνὸς μὲ κοινὴν διπλὴν ἐπιστολὴν σᾶς ἔγραψαν ἅπαντες οἱ Πατριῶται μας, καὶ σᾶς εἰδοποιούσαν, κατὰ τὴν αἴτησίν σας, τὴν ψῆφον καὶ τὴν ἐκλογὴν ἔκαμαν εἰς ἡμᾶς διὰ ἐπιτρόπους τῆς Σχολῆς τῆς ὑμετέρας ἀοιδίμου ἀδελφότητος.

Λαμβάνομεν τὴν τιμὴν διὰ τῆς παρουσίας μας νὰ σᾶς φανερώσωμεν, ὅτι εἰς αὐτὸ τὸ θεάρεστον ἔργον θέλει καταβάλλομεν κάθε κόπον καὶ ἐπιμέλειαν πρὸς διόρθωσιν καὶ καλὴν κατάστασιν τῆς αὐτῆς Σχολῆς Σας, καὶ ἐπειδὴ ὁ τόπος τοῦ ὀσπητίου τοῦ Σπυρίδωνος Μπαμπανίκου γειτονεύει καὶ συνέχεται μὲ ἐκεῖνον τῆς εὐγενείας σας τοῦ Μαλίκου, καὶ παζαρεύεται ἀπὸ Ὄθωμανὸν νὰ τὸ πάρῃ, καὶ μάλιστα καὶ ἀναγκαῖος πρὸς ἔκτασιν τῆς ὑμετέρας Σχολῆς, ἀπεφασίσθη παρὰ πάντων τῶν ἐγκρίτων τῆς πόλεώς μας διὰ νὰ ἀγορασθῇ καὶ αὐτός, ὅθεν, καὶ τὸν ἐσυμφωνήσαμεν διὰ γρόσια τέσσερα χιλιάδες, καὶ κατ' αὐτὰς θέλει τὸν ἐνώσωμεν μαζὴ μὲ ἐκεῖνον τῆς Σχολῆς σας, διὰ τὴν ἀγορὰν δὲ αὐτοῦ τοῦ τόπου, καὶ διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ τοίχου ὅπου θέλει χρειασθῶν, καθὼς καὶ διὰ ἀσβέστην ὅπου νὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὴν οἰκοδομὴν τῆς Σχολῆς

σας, θέλει σᾶς τραθήσωμεν διὰ μέσου Κωνσταντινουπόλεως γρόσια δέκα χιλιάδες, διὰ τὰ ὅποια ἐν καιρῷ θέλει σᾶς ἔλθει ὁ λογαριασμός, καὶ ἀναμένομεν μὲ πρῶτον νὰ μᾶς πέμψητε τὸ σχέδιον εἰς τί τρόπον ὀρίζετε νὰ γίνη ἡ οἰκοδομὴ τῆς ὑμετέρας Σχολῆς, διὰ νὰ ἀρχήσωμεν ὅσον τὸ ὀγρηγορώτερον νὰ τὴν οἰκοδομήσωμεν.

Ἡ πρὸ χρόνον πολυθροίλλοιτος πυρκαϊὰ τῆς Πατρίδος μας, ἐπροξένησε τὰς μεγάλας δυστυχίας, ὡς σᾶς εἶναι γνωστόν, καὶ κατ' ἠφάνισεν ὅλα τὰ καλά, ὅπου ἡ Πατρίς μας εἶχε, καθὼς καὶ ταῖς πολύτιμας καὶ ταῖς ἀξιόλογαίς βιβλιοθήκαις, παλαιὰ καὶ νέα, ὅπου μετὰ ταῦτα ἡ ὑμετέρα αἰοίδιμος ἀδελφότης ἐπρόβλεψε, καὶ δὲν ἔμεινεν ἵχνος ἀπ' αὐταῖς, καὶ μεγάλη ἀνάγκη εἶναι, διὰ νέαν συστηθεῖσαν Σχολήν, πῶς νὰ προβλεφθῇ ἀπὸ παρόμοια, παλαιὰ καὶ νέα, διὰ τὰ ὅποια ἠμπορεῖτε νὰ ὀδηγηθῆτε ἀπὸ τὸν περίφημον Κοραῆν τοῦ Παρισιοῦ, καὶ ἀπὸ τρεῖς σφέραις, κρικοτήν, οὐράνιον καὶ ὑδρόγιον τοῦ Παρισιοῦ, καὶ ἀπὸ ἕναν ἄτλαντα καὶ δύο χάρτας γενικούς, καὶ ἐν ὀρολόγιον μέγαλον διὰ τὴν αὐτὴν Σχολήν σας, καὶ ἀπὸ λεξικά, τῆς τε Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς, Γαλλικῆς, Ἰταλικῆς καὶ Γερμανικῆς γλώσσης.

Κατὰ τὸ παρὸν ἀκολουθεῖ τὸ σχολεῖον ὅπου καὶ πρότερον ἦτον, πλησίον εἰς τὸ Νοσοκομεῖον εἰς τὰ ἑβραϊκὰ μνήματα, καὶ παραδίδονται τὰ ἑλληνικά, φιλοσοφικά καὶ γλῶσσας ξένας, καὶ ξεχωριστὸν διδάσκαλον διὰ τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν ὅπου διδάσκει τὰ ἀρχαῖα παιδιὰ, οἱ διδάσκαλοι τοῦ ὁποίου ἔχουν νὰ λαμβάνουν τὸν μισθὸν τους διὰ ἕνα χρόνον ὅπου τελειώνει τὸν παρόντα μῆνα.

Ταῦτα καὶ μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς εὐγενικῆς σας ἀποκρίσεως σᾶς προσκυνοῦμεν καὶ μένομεν

οἱ Δοῦλοισας καὶ Ἐπίτροποι τῆς ὑμετέρας Σχολῆς

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΔΡΟΣΟΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΤΖΙΝΗ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Νίζνα.

Πρὸς τὸν εὐγενέστατον κ. Νικόλαον Ζωσιμᾶν.

Ἰωάννινα τῆ α 8βρίου 1832

Σᾶς βεβαιοῦμεν τὴν ἀνωτέρω κόπιαν τῆς πρωτητερινῆς μας τῆς 21

τοῦ παύσαντος, ὁποῦ ἡ καθολικὴ σας ἐστάλθη μέσον Βουκουρεστίου. Διὰ τῆς παρουσίας μας εἴμεθα νὰ σᾶς εἰδοποιήσωμεν, ὅτι σήμερον μὲ μίαν πολητζάν μας ἐτραβήξαμεν πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει κύριον Δημήτριον Ζαφυρόπουλον γρ. 10.000 ἥτοι δέκα χιλιάδες γρόσια, διὰ νὰ τὰ πληρώσῃ ἐκεῖ, τῶν ὁποίων τὸ ἰσότιμον ἐδιορήσαμεν νὰ τὸ τραβήξῃ τῆς εὐγενίας σας, καὶ παρακαλοῦμεν νὰ δεχθῆτε καὶ νὰ πληρώσῃτε ἐντίμως τὴν τραούταν του, τὰ ὁποῖα θέλουν χρησιμεύσουν, ὡς εἰς τὴν κόπια σᾶς ἐξηγούμεθα, καθὼς ἐν καιρῷ θέλει σᾶς σταλθῇ καὶ ὁ λογαριασμός.

Σᾶς προσκυνοῦμεν καὶ μένομεν

Δοῦλοι σας οἱ ἐπίτροποι τῆς ὑμετέρας Σχολῆς

N. ΔΡΟΣΟΣ

K. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

N. ΖΙΝΗΣ

B. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Ἰωάννινα 1 Ὀβρίου 1832.

Πρὸς τὸν εὐγενέστατον Κύριον Δημήτριον Ζαφυρόπουλον

Κωνσταντινούπολιν

Ἐπειδὴ καὶ ὁ εὐγενέστατος κύριος Νικόλαος Ζωσιμᾶς ἀπὸ Νίζναν μᾶς γράφει ὅτι ἔχει τὴν ἀνταπόκρισίν του αὐτοῦ μὲ τὴν εὐγενίαν σας, καὶ διὰ νὰ ἐλάβωμεν χρεῖαν νὰ τραβήξωμεν διὰ λογαριασμόν του, ἐλάβομεν τὸ θάρρος νὰ μεταχειρισθῶμεν τὸ μέσον τῆς εὐγενίας σας. Ὅθεν καὶ σήμερον σᾶς ἐτραβήξαμεν μίαν πολίτζαν μας ἀπὸ Γρ. 10.000 ἥτοι δέκα χιλιάδες γρόσια, μεθ' ἡμέρας 15, βλέπωντας εἰς τὴν ὀρδινίαν τοῦ κυρίου Ἰωάννου Λιάμπει, καὶ παρακαλοῦμεν νὰ δεχθῆτε καὶ νὰ πληρώσῃτε ἐντίμως ἐν καιρῷ, τῶν ὁποίων τὸ ἰσότιμον ὁμοῦ μὲ τὰ ἔξωδά σας νὰ τὸ ἀντιτραβήξῃτε ἀμέσως πρὸς τὸν εἰρημένον κύριον Νικόλαον Ζωσιμᾶν εἰς Νίζνα, δυνάμει τοῦ ἔσωθεν πρὸς τὴν εὐγενίαν του γράμματός μας, μὲ τὸ ὁποῖον τοῦ ἐγράφομεν διὰ νὰ δεχθῆ καὶ νὰ πληρώσῃ ἐντίμως τὰς τραούτας σας, διὰ τὸ ἰσότιμον τῆς ρηθείσης ποσότητος ὅπου θέλετε τοῦ τραβήξῃ.

Σᾶς προσκυνοῦμεν καὶ μένομεν εἰς τοὺς ὀρισμούς σας

Οἱ Ἐπίτροποι τῆς Σχολῆς τῆς αἰοιδίμου Ζωσιμαίας Ἀδελφότητος

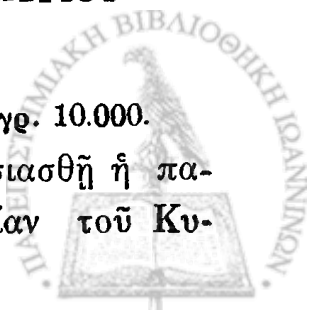
Δ. ΔΡΟΣΟΣ, Κ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Ν. ΤΖΙΝΗΣ, Β. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Πρώτη.

Ἰωάννινα τῇ 1ῃ Ὀκτωβρίου 1832

Διὰ γρ. 10.000.

Μεθ' ἡμέρας δέκα πέντε βλέπωντας, ἀφ' οὗ σᾶς παρησιασθῆ ἡ παροῦσα μας πρώτη πόλιτζα, θέλετε πληρώσει εἰς τὴν ὀρδηνίαν τοῦ Κυ-

ρίου Ἰωάννου Λιάμπεϊ τὰ ἀνωτέρω γρόσια δέκα χιλιάδες, δι' ἄλλα τόσα ὅποῦ ἐλάβομεν ἐδῶ ἀπὸ τὴν τιμιότητά του, καὶ πληρώνοντάς τα λαμβάνετε τὴν παροῦσάν μας ἐξοφλισμένην κατὰ τὴν συνθήειαν, ἀπερ-
νώντας τα, ὡς μὲ τὴν σημερινήν μας σᾶς εἰδοποιοῦμεν καὶ ὑγιαίνετε.

Πρὸς τὸν εὐγενέστατον Κύριον Δημήτριον Ζαφυρόπουλον

Εἰς Κωνσταντινούπολιν

Οἱ Ἐπίτροποι τῆς Σχολῆς τῆς αἰοιδίμου Ζωσιμαίας Ἀδελφότητος

N. ΔΡΟΣΟΣ Κ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
N. ZINNH B. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ.

Ἐστάλθησαν καὶ αἱ κόπιας, Πρὸς τὸν κύριον N. Ζωσιμᾶ εἰς Νίζνα,
πρὸς τὸν κύριον Δημήτριον Ζαφυρόπουλον

Πρὸς τὸν εὐγενέστατον Κύριον Παναγιώτην Σκουρμπουρδῆ

Εἰς Κωνσταντινούπολιν

Ἰωάννινα 1η 8βρίου 1832.

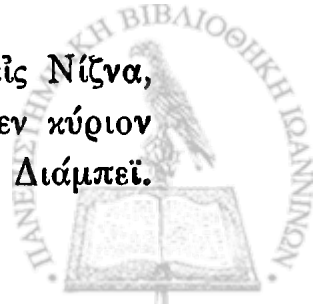
Διὰ τῆς παρούσης μας εἴμεθα μόνον νὰ σᾶς φανερώσωμεν ὅτι σήμερον ἐσύραμεν μίαν πόλιτζάν μας πρὸς τὸν αὐτοῦ κύριον Δημήτριον Ζαφυρόπουλον γροσ. 10.000, ἧτοι δέκα χιλιάδες γρόσια μεθ' ἡμέρας δέκα πέντε βλέπωντας, εἰς τὴν ὀρδινίαν τοῦ κυρίου Ἰωάννου Λιάμπεη, διὰ λογαριασμὸν τοῦ ἐν Νίζνῃ κυρίου Νικολάου Ζωσιμᾶ καὶ πληρῶ-
νώντας τα νὰ τὰ ἀντιτραθήσῃ πρὸς τὸν ἴδιον κύριον N. Ζωσιμᾶν.

Συσταίνομεν μὲ ὅλον τοῦτο τὰς ὑπογραφάς μας εἰς τὴν εὐγενίαν σας, καὶ σᾶς παρακαλοῦμεν, ἂν ὃ μὴ γένοιτο καὶ δὲν ἤθελε δεχθῆ τὴν πόλιτζάν μας, νὰ τὴν δεχθῆτε καὶ νὰ τὰ πληρώσητε ἢ εὐγενία σας διὰ λογαριασμὸν μας, καὶ μᾶς εἰδοποιεῖτε ἀμέσως, διὰ νὰ σᾶς τὰ προφθά-
σωμεν.

Σᾶς προσκυνοῦμεν καὶ μένομεν

N. ΔΡΟΣΟΣ Κ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
N. ZINNH B. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Ἐστάλθησαν καὶ αἱ κόπιας πρὸς τὸν κύριον N. Ζωσιμᾶν εἰς Νίζνα,
πρὸς τὸν κύριον Δημήτριον Ζαφυρόπουλον καὶ πρὸς τὸν ἄνωθεν κύριον
Π. Σκουρμπουρδῆ, ἐδώθη καὶ ἡ δευτέρα πόλιτζα τοῦ Ἰωάννου Λιάμπεϊ.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΩΣΙΜΑΣ ΠΡΟΣ Μ. ΜΠΑΛΑΝΙΔΗΝ

Τῆ 9 Ἰουνίου 1837.

Νίζνα.

Πρὸς τὸν ἀγαπητὸν ἀνεψιὸν Μιχαὴλ Γ. Μπαλανίδη

Εἰς Ἰωάννινα.

Εἰς τὰς 23 τοῦ παρελθόντος Μαΐου σᾶς ἔγραψα μὲ τὸν Κύριον Γεώργιον Στάμον ἀποκρίνομαι εἰς τὴν γραφὴν σας σημειωμένην τὴν 15 Μαρτίου, ἐχάρην διὰ τὴν καλὴν σας ὑγείαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ σημειωθέντα καλῶς ἔγνων.

Σᾶς κάμνω γνωστὸν, σήμερον γράφω τοῦ Κυρίου Κωνσταντίνου Ἀθανασίου διὰ νὰ τραυήσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν Κύριον Κυριάκον Ζοῦκα διὰ λογαριασμόν μου γρόσια δέκα χιλιάδες διὰ λόγου σου, ὅπου ὁ ἴδιος Κύριος Κωνσταντῖνος Ἀθανασίου νὰ σᾶς τὰς δώσῃ δίδωντάς του ἐν γράμμα ὅτι ἐξ ὀρδινίας μου σᾶς ἔδωκαν τὰ εἰρημένα γρόσια δέκα χιλιάδες, τὰ ὅποια διὰ τῶρα θέλετε τὰ μεταχειρισθῆ μετὴν συμβουλήν τοῦ εἰρημένου Κυρίου Κ. Ἀθανασίου εἰς καμμίαν ὑπόθεσιν ὅπου νὰ ἔχητε τὰ ἔξοδά σας.

Καὶ ἂν ἀποφασίσετε νὰ ζήσητε εἰς τὴν πατρίδα μὲ βεβαιότητα, τότε θέλω σᾶς ἐμβάσει ἔτι γρόσια εἴκοσι χιλιάδες, καθὼς καὶ τοῦ ἰδίου Κυρίου Κωνσταντίνου γράφω, καὶ λαμβάνοντας τὴν ἀπόκρισιν καὶ ἰδῶ τὴν ἀπόφασίν σας τότε θέλω σᾶς γράψῃ ἐκτεταμένα.

Ταῦτα καὶ εἰλικρινῶς ἀσπάζωντάς σας μένω.

Ἀγαπημένος θεῖος

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΩΣΙΜΑΣ

Ν. ΖΩΣΙΜΑΣ ΠΡΟΣ Δ. ΔΡΟΣΟΝ ΚΑΙ Κ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Τὴν 15 Ἀπριλίου 1838

Νίζνα.

Ἐντιμότατοι Κύριοι Δημήτριε Δρόσου καὶ Κατίνε Ἀθανασίου

Εὐμενῶς ἔλαβον τὴν ἀπὸ τὰς 7 Δεκεμβρίου τοῦ περασμένου μηνὸς καὶ χρόνου ἐξ ἧς ἐχάρην διὰ τὸ αἴσιον τῆς ὑγείας σας.

Μὲ τὴν ὁποίαν μὲ ἀναγγέλλετε ὅτι ἔχετε λάβει τὰς γραφάς μου, ἀπὸ τὰς 14 7βρίου καὶ ὅτι νὰ ἐλάβεταν τὴν σημείωσιν διὰ τὰ ὅσα μὲ αὐτὰς σᾶς ἔγραφα καὶ κατ' αὐτὰς κοινῶς θέλετε μὲ ἀποκριθῆ.

Καὶ περιπλέον μὲ λέγετε ὅτι εἴχετε λάβει τὰ σταλθέντα ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν μετρητὰ ὅπου σᾶς εἶχε στείλει διὰ λογαριασμόν μου ὁ Κύριος Παναγιώτης Σκουμπουρδῆς γρόσια 23000 ἧτοι εἴκοσι τρεῖς χι-

λιάδες, τὰ ὅποια κατὰ τὴν διαταγὴν μου θέλετε τὰ μεταχειρισθῆ διὰ τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου κατὰ τὴν διόρισίν μου.

Φίλτατοι συμπατριῶται μὲ δυσαρέσκειάν μου μὲ παρεκινήσατε νὰ σᾶς ἀναγγεῖλω διὰ νὰ μὴν ἔχω ἕως τὴν σήμερον καμμίαν ἀπόκρισιν εἰς τὰς γραφάς μου, ἄγνοῶ τὸ αἴτιον διὰ τὴν σιωπὴν σας καὶ πλέον ἔκρινα εὐλογον νὰ δώσω διὰ τῶρα ἀπέρασιν τόσον διὰ τὴν οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Νικολάου ὡσαύτως καὶ διὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ Γενικοῦ Σχολείου, καὶ διὰ τὴν ἀνάπαυσίν μου ἀπεφάσισα πλέον νὰ μὴ σᾶς στείλω τὰ μειρητὰ ὅπου ἔστελνα καθ' ἕκαστον χρόνον καὶ ἃς ὄψονται οἱ αἴτιοι καὶ ἃς δώσουν λόγον ἐν ἡμέρᾳ Κρίσεως. καὶ τὸ ἦϋρον εὐλογον νὰ πάρω ἄλλα μέτρα θεάρεστα καὶ καθὼς κάμνει ὁ καθεὶς τὸ ἀπολαμβάνει.

Σᾶς κάμνω γνωστὸν τόσον εἰς τὰ ἐδῶ ὡσαύτως καὶ εἰς τὴν Μόσχαν ἔλαβαν γράμματα ἀπὸ τὰ αὐτόθι ἕως ἀρχᾶς Μαρτίου καὶ τοὺς γράφουν ὅτι περνᾶτε πολλὰ καλὰ καὶ ἡσυχᾶ, ὡσαύτως καὶ αἱ ζωοτροφίαι τὸ νὰ εἶναι μέτριαι, καὶ ἔλαβον μεγαλωτάτην εὐχαρίστησιν.

Καὶ ἀπορῶ πῶς ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης δὲν σᾶς ἐπαρακίνησεν νὰ μὲ ἀποκριθῆτε εἰς τὰς γραφάς μου, ὡσαύτως καὶ ὁ ἴδιος ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, δὲν μὲ ἀπεκρίθη οὔτε διὰ τὴν παραλαβὴν ζωνιχογούνας ὅπου τοῦ εἶχα στείλει μὲ τὸν κυρ Πᾶνον Ἀντωνίου πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ εὐχαρίστησίν μου. Καὶ πλέον μὴν ἔχοντας κανένα ὡς τὰ σήμερον γράμμα σας τὸ ἔκρινα καὶ ἐγὼ εὐλογον νὰ μὴ γράψω πλέον κανενὸς τῶν συμπατριωτῶν μου, ὡσαύτως καὶ τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου. ἡ παροῦσά μου δουλεύει κοινῶς εἰς ὅλους τοὺς συμπατριώτας μου, ἡ ὅποια ἃς διαβασθῆ εἰς τὴν Μητρόπολιν παρόντος τῆς Κοινότητος· ἐπειδὴ δὲν μοῦ εἶναι ἀρεστὸν νὰ παραπονεθῆ κανεὶς ἀπὸ λόγου μου καὶ ἃς ὄψονται οἱ αἴτιοι οἱ ὅποιοι μᾶς ἐσήκωσαν τὸν ζῆλον καὶ τὴν ὑπόληψιν ὅπου ἔτρεφεν ἡ Ζωσιμαία Ἀδελφότης εἰς τὴν φιλτάτην τους Πατρίδα ὅπου σχεδὸν ἐμπράκτως τὸ ἐβλέπατε.

Ταῦτα καὶ προσκυνῶντας σας μένω

ὄλος ἰδικός σας

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΩΣΙΜΑΣ 1

1) Τὸ πρωτότυπον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ὑπάρχει παρὰ τῇ ἐν Ἰωαννίνοις οἰκογενείᾳ Μέρτζου· τὸ ἀντίγραφον δὲ αὐτῆς ἐδόθη μοι παρὰ τοῦ δημοδιδασκάλου κ. Μ. Τσίκα.

Ν. ΖΩΣΙΜΑΣ ΠΡΟΣ ΑΛ. ΦΙΛΙΟΥ

τὴν 24 Μαΐου 1838

Νίζνα

Εὐγενέστατε Κύριε Ἀλέξιε Φίλιου

Ἐν καιρῷ ἔλαβον τὴν ἀπὸ τὰς 6 ὀβριου παρελθόντος μηνὸς καὶ χρόνου ἐπιστολὴν καὶ ἐχάρην διὰ τὸ αἴσιον τῆς ὑγείας σας, μὲ λάθος εἶχα γράψει τοῦ συγγαμβροῦ σας Κυρίου Κ. Σάββα διὰ τὰ βιβλία στοχαζόμενος ὅτι αὐτὸς νὰ ζῆ εἰς τὸν πατρικόν μου οἶκον.

Εἶδον νὰ μὲ γράφετε περὶ τῶν βιβλίων ὅπου εὐρίσκονται εἰς τὸν πατρικόν μου οἶκον καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην σας, ἀπὸ τὰ ὁποῖα νὰ ἐπῆραν οἱ ἐπίτροποί μου ὅλας τὰς μικρὰς ἸΚατηγήσεις καὶ ἑκατὸν πενήντα μεγάλας καὶ τὰς ἐμοίρασαν τῶν παιδίων καὶ ἐπειδὴ οἱ ἐπίτροποι ἐπαράτρεξαν χωρὶς τὴν ἄδειάν μου νὰ πάρουν τὰ ὅσα μὲ γράφετε οἱ ὅποιοι δὲν μὲ τὸ ἔγραψαν καὶ πλέον εἰς τὸ ἐξῆς χωρὶς νὰ σᾶς γράψω μὴν τύχη καὶ δώσητε κανενὸς κανένα βιβλίον. Ὡσαύτως ἐπῆρε καὶ ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης Κυριακοδρόμια σώματα ἑκατὸν πέντε καὶ πενήντα Κατηγήσεις καὶ τὰ ἐμοίρασε καὶ ἀγαποῦσα νὰ μὲ στείλῃ τὸν κατάλογον νὰ ἴδω τίνας ἐδόθησαν.

Διὰ δὲ τὰ τέκνα σας σᾶς δίδω τὴν ἄδειαν ὅτι βιβλία τοὺς εἶναι ἀναγκαῖα εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν σας νὰ τὰ δώσετε.

Τοῦ Μιχαὴλ Μπαλανίδη σήμερον τοῦ γράφω διεξοδικῶς, καὶ ἔστωντας νὰ ζῆ καὶ αὐτὸς μαζῆ σας, ἀπὸ τὸν ἴδιον θέλετε πληροφορηθῆ καὶ παρακαλῶ νὰ τὸν συμβουλευέτε εἰς κάθε ὑπόθεσιν του. Ὡσαύτως καὶ διὰ τὴν ὑπανδρείαν του.

Εἶμαι καὶ εἰς τὰς 4 Νοεμβρίου 1838.

Βεβαιώνοντάς σας τὸ ἄνωθεν ἀντίγραφον ὅπου σᾶς ἔστειλα διὰ μέσου τῶν Κυρίων ἐπιτρόπων καὶ μὴν ἔχωντας οὔτε ἀπὸ τοὺς ἴδιους οὔτε ἀπὸ τὴν ἐντιμότητά σας καὶ εὐρίσκομαι εἰς ἀπορίαν διὰ τὴν τόσην σιωπὴν σας, μάλιστα οὔτε ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους τῆς Γενικῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς ὅπου τοὺς εἶχα γράψει εἰς τὰς 6 Μαΐου διὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀγνοῶ τί τὸ αἴτιον, μάλιστα εἶχα διορίση εἰς Κωνσταντινούπολιν τοῦ Κυρίου Παναγιώτη Σκουμπουρδῆ καὶ τοὺς ἔμβασε διὰ λογαριασμόν μου γρόσια 28200 διὰ νὰ πληρώσουν τὸν μισθὸν τῶν διδασκάλων καὶ ἕτερα.

Σᾶς κάμνω γνωστὸν ὅτι ὁ ἐν Πετροπόλει Κύριος Ἰάννης Τριανταφυλλοῦ Δομπόλης μὲ γράφει ὅτι τοῦ ἔγραψεν ὁ αὐτόθι Κύριος Γεώργιος Ν. Μποστάντζης ὅτι εἶναι ἐξάδελφός του, αὐτὸς δὲ ἀγνοεῖ πάντι ἂν τῷ ὄντι εἶναι ἐξάδελφός του καὶ παρακαλεῖ νὰ γράψω εἰς τὰ αὐτόθι

τῶν φίλων μου ὅπως ἐρευνήσουν ἂν ὁ εἰρημένος Κύριος Γ. Ν. Μπο-
 σταντζής εἶναι τῷ ὄντι υἱὸς τῆς ἀδελφῆς τοῦ μακαρίτου Τριανταφύλλου
 Δθμπόλη ὀνομαζομένη Ἀλεξάνδρα Ἰωάννου Δομπόλη καὶ σᾶς παρακαλῶ
 νὰ λάβετε τὴν καλωσύνην τὸ νὰ ἐρευνήσατε ἂν τῷ ὄντι εἶναι αὐτὸς
 υἱὸς τῆς Ἀλεξάνδρας Δομπόλη καὶ νὰ μὲ εἰδοποιήσητε εὐθὺς διὰ τοῦ ἐν
 Κωνσταντινουπόλει Κυρίου Παναγιώτου Σκουμπουρδῆ· καὶ περιπλέον
 σήμερον γράφω διὰ αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν τῶν Ἐπιτρόπων τῆς Ἐκκλη-
 σίας τοῦ ἁγίου Νικολάου Κυρίων Δημήτριον Δρόσον καὶ Κ. Ἀθανα-
 σίου, ὅπως ἐρευνήσουν καὶ αὐτοὶ καὶ εἰ μὲν εἶναι βέβαιον υἱὸς τῆς Α.
 Δομπόλη νὰ τοῦ μετρήσουν γρόσια χίλια διὰ λογαριασμὸν τοῦ εἰρημέ-
 μενου Ἰωάννου Δομπόλη, τὸν ὅποιον ἐρωτᾶτε ἐὰν τοῦ ἐδώθησαν καὶ τί
 τὸν ἐσυμβούλευσαν νὰ πράξῃ καὶ μὲ δηλοποιεῖτε ταῦτα καὶ εἰλικρινῶς
 ἄσπάζοντάς σας

μένω

ὄλος ἰδικό σας

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΟΣΙΜΑΣ

Ν. ΖΟΣΙΜΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥΣ ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ

Τὴν 24 Μαΐου 1838.

Νίζνα.

*Φίλτατοι Ἐπίτροποι τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Νικολάου Κύριοι Δ. Δρό-
 σου καὶ Κωνσταντῖνε Ἀθανασίου.*

Σᾶς κάμνω γνωστὸν περὶ τῆς οἰκοδομῆς τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου
 Νικολάου διὰ νὰ λείψωμεν ἀπὸ κάθε φροντίδα θέλετε ἐρωτήσῃ διὰ νὰ
 εὔρητε κανένα προκομένον καὶ ἰδεάτον μάστορα θεοφοβούμενον καὶ κα-
 λῆς διαθέσεως, ὅπου νὰ πάρῃ ὁ ἴδιος τὴν φροντίδα διὰ νὰ κτίσῃ εἰς
 τὸ παλαιὸν ὕψος καὶ εἰς τὰ ἴδια θεμέλια τὴν ἐκκλησίαν μ' ὅλα τὰ ἀκό-
 λουθα, ἥγουν τὸ τέμπλον, τὸν Δεσποτικὸν θρόνον, τὸν Ἀμβωνα, καὶ τὰ
 σκαμνία, ὅσον τὰ γυναικία ὡσὰν καὶ τὰ ἀνδρῖκια, ὁμοίως καὶ τὰ παρά-
 θυρα κατὰ τὸ παλαιὸν ὅπου ἐστέκοντο αἱ γυναῖκες, ὅπου νὰ σᾶς παρα-
 δώσῃ σχεδὸν τὰ κλειδιά, καὶ περὶ τὸ ὄλον τῆς οἰκοδομῆς, μὲ τοιαύτην
 συμφωνίαν ὅτι θέλετε μὲ γράψῃ καὶ ἰδῶ ὅτι μὲ συμφέρει εἰς αὐτὴν τὴν
 τιμὴν, ὅπου ζητᾶ, καὶ τὸν συμφωνήσουν ἤδη καλῶς. καὶ εὐθὺς θέλω
 διορίσει εἰς τὴν Λιβόρνον διὰ νὰ σᾶς ἐμβάσουν μέρος μετρητῶν διὰ νὰ
 τοῦ δωθοῦν νὰ προβλέψῃ τὰ χρειώδη διὰ τὴν οἰκοδομὴν καὶ ἐλπίζω εἰς
 τὴν θείαν Πρόνοιαν καὶ εἰς τὸν Ἁγιον Νικόλαον νὰ τελειώσῃ αὐτὸ τὸ
 θεάρεστον ἔργον, καὶ εἰς τοῦτον τὸν τρόπον θέλω σᾶς γράψῃ καὶ διὰ
 τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Γενικοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου ὅταν λάβω τὸν πλάνον.

Σᾶς κάμνω γνωστὸν ὁ Κύριος Κωνσταντῖνος Σάββας μὲ παρακαλεῖ νὰ τοῦ δώσω τὴν ἄδειαν νὰ περάσῃ εἰς τὸ ὀσπήτιον τοῦ Μαλίκου, τοῦ ὁποίου σήμερον κατὰ τὴν παρακαλεσίν του, τοῦ γράφω καὶ τοῦ δίδω διὰ τῶρα τὴν ἄδειαν τὸ νὰ περάσῃ καὶ νὰ τὸ προφυλάξῃ, δίδοντας ἕνα γράμμα μαρτυρικὸν πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τῆς Γενικῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Κυρίου Δ. Δρόσου, Κ. Ἀθανασίου καὶ Ι. Λιάμπην, ὅτι εἰς κάθε καιρὸν ποῦ οἱ ἐδῶ ἐπίτροποί μου ἤθελον τὸν προστάξει νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὸν αὐτὸν οἶκον, χωρὶς ἀντίστασιν πρέπει νὰ ἀναχωρήσῃ καὶ μὲ στέλλετε τὴν κόπια τοῦ αὐτοῦ γράμματος εἰς ἔνδειξιν τῶν ἐδῶ ἐπιτρόπων μου.

Πρὸς τούτοις εἶδον μὲ θαυμασμόν μου τὸ νὰ μὲ γράφετε, ὅτι ὁ Πανιερώτατος Δεσπότης νὰ ἐπλήρωσε μῆσα ὀκτὼ χιλιάδες γρόσια διὰ νὰ πάρῃ μπουγιουρδὶ τὸ νὰ κτισθῇ ὁ Ἅγιος Νικόλαος, καὶ ὅτι ἔκαμαν ἀρχὴν νὰ κτίσουν τὰς περιοχάς.

Ἀπὸ ποῖον ἔλαβον τοιαύτην ἐξουσίαν καὶ προσταγὴν καὶ ἀκολούθησον ἕν τοιοῦτον κίνημα;

Τοὺς κάμνω γνωστὸν ἀπὸ τὸν καιρὸν ὅπου ἔλαβαν εἰς Ἰωάννινα τὸ φερμάνι νὰ κτισθῇ ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἔγραψα τῶν τότε ἐπιτρόπων τὴν ἀπόφασιν καὶ θέλησίν μου ὡς τὸ ἔσωθεν ὅπου σᾶς περικλείω, τὸ ὁποῖον τὸ παρασταίνετε τῷ Πανιερωτάτῳ Μητροπολίτῃ πρὸς πληροφορίαν του, καὶ ἃς ἀγρικηθῇ ἀπ' ὁποῖον ἔλαβε τὴν προσταγὴν νὰ κάμῃ αὐτὸ τὸ κίνημα, ὅπου ὄντας τὸ φερμάνι ἦτο περιττὸν νὰ κινηθῇ εἰς τοιοῦτον τρόπον, καὶ ἃς λάβουν μέτρα νὰ μὴ παρατρέχουν εἰς πράγματα ὅπου δὲν τοὺς εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν τους καὶ πλέον προσμένω νὰ ἴδω τί ἔχουν νὰ μὲ γράψουν περὶ τούτου. Καὶ ὡς συμπεραίνω δὲν εἶναι θεάρεστον οὔτε εἰς τὸν Θεὸν οὔτε εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον, καὶ δίδω διὰ πάντα ἀπέρασιν.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΩΣΙΜΑΣ

Ν. ΖΩΣΙΜΑΣ ΠΡΟΣ ΑΛ. ΦΙΛΙΟΥ

Ἐντιμότητε Κύριε Ἀλέξιε Φίλιου.

Εἰς Ἰωάννινα

Τῆ 25 Νοεμβρίου 1838.

Νίζνα,

Εἰς τὰς 4 τοῦ παρόντος σᾶς ἔγραψα διεξοδικῶς, καὶ σᾶς παρεκάλεσα νὰ τὸ ἐρευνήσητε διὰ τὸν Κύριον Γ. Ν. Μποστάντζη ἐὰν εἶναι υἱὸς τῆς Ἀλεξάνδρας Δομπόλη καὶ νὰ μὲ εἰδοποιήσητε εὐθὺς διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Κυρίου Π. Σκουμπουρδῆ καὶ καθεξῆς.

Νῦν δὲ ἀποκρίνομαι εἰς τὴν γραφήν σας σημειωμένην εἰς τὰς 20

7)βρίου ἕξ ἧς ἐχάρην τὸ αἴσιον τῆς ὑγείας σας, τὴν ὁποίαν εἰς τὰς 19 τοῦ αὐτοῦ τὴν εἶχετε λάβει.

Μὲ τὴν ὁποίαν μὲ ἀναγγείλετε περὶ τῶν εὕρισκομένων βιβλίων μου εἰς τὸν αὐτοῦ πατρικὸν οἶκον καὶ ὑπὸ τῆς σκέπης σας, ὅτι πλέον δὲν θέλετε δόσει κανενὸς χωρὶς τὴν διαταγὴν μου καὶ πάει καλῶς.

Πρὸς τούτοις μὲ λέγετε, ὅτι πρὸ 15 ἡμερῶν ἐξώθη ὁ ἀρχιερεὺς Κύριος Ἰωακείμ καὶ τὰ πράγματά του ἐβουλώθησαν μαζὶ μὲ τὰ γράμματά του, ἕως τὸν ἐρχομὸν τοῦ πρωτοσυγγέλου του, καὶ ἀνοίγωντάς τα, τότε θέλετε λάβει τὸν κατάλογον, τὸν ὁποῖον πέρνωντάς τον, τοὺς παρακαλεῖτε ἀπὸ μέρους μου διὰ νὰ σᾶς δωθοῦν καὶ τὰ βιβλία ὅπως βαλθοῦν καὶ αὐτὰ εἰς τὸν πατρικὸν μου οἶκον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μου.

Καὶ σὺν Θεῷ μανθάνοντες τὸ αὐτόθι κατευόδιον τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Κυρίου Ἰωαννικίου, θέλω κάμει τὸ χρέος μου ὅπου νὰ τοῦ γράψω. ἂν κατευοδωθῇ καὶ εὕρισκεται εἰς τὰ αὐτόθι εὐλαβῶς τὴν δεξιάν του ἀσπάζομαι καὶ δουλικῶς προσκυνῶ.

Περὶ δὲ τοῦ γυναικαδέλφου σας Μ. Μπαλανίδου, ὡσαύτως τοῦ εἶχα γράψει εἰς τὰς 24 Μαΐου καὶ εἰς τὰς 28 Ἰουνίου διὰ τοῦ Τριεστίου, μ' αὐτὰς τοῦ ἀποκρινόμενῃ εἰς τὰς γραφάς του ὅπου εἶχα λάβει σημειωμένας 19 θβρίου τοῦ παρελθόντος χρόνου, καὶ 24 καὶ 26 τοῦ παρελθόντος Φεβρουαρίου, τὰ δέοντα. Καὶ περιπλέον μὲ ἔλεγε καὶ διὰ τὴν ὑπανδρείαν του, ὅτι εἰς τὰ αὐτόθι τὸν παρακινοῦν τὸ νὰ ὑπανδρευθῇ, καὶ μὲ ἐζητοῦσε τὴν εὐλογίαν μου, καὶ ἔστωντας νὰ μοῦ γράφῃ ἀπὸ τὰς 18 Ἰουνίου παράδοξα καὶ ἀσύμφωνα εἰς τὸ ὑποκείμενόν του.

Φίλτατε ἐγὼ πρὸ καιροῦ εἶχα γράψει τῷ αὐτόθι κυρίῳ Ἀθανασίῳ ὅπου νὰ τραβήσῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ λογαριασμὸν μου τοῦ Κυρίου Κ. Ζιοῦκα γρόσια δέκα χιλιάδες καὶ νὰ τῷ δοθοῦν, ὁ ὁποῖος μὲ εἶχε γράψει, ὅτι τὰ ἔλαβεν, καθὼς καὶ ὁ Κύριος Κ. Α. μὲ εἶχε γράψει, ὅτι τῷ ἐδόθησαν, πλὴν δὲν μὲ ἀνέφερεν εἰς ποίαν δολίαν τὰ ἐμεταχειρίσθη διὰ νὰ συναπαντᾷ τὰ ἔξοδά του, τὴν καλοσύνην νὰ μὲ τὸ κοινοποιήσητε καὶ νὰ τὰ ἐμεταχειρίσθη διὰ ρέγουλάν μου.

Προσέτι θέλετε μὲ φανερόσει πῶς ὀνομάζεται ὁ αὐτόθι Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος.

Ταῦτα καὶ ἀδελφικῶς ἀσπάζωντάς σας μένω

Ὁλος ἰδικός σας

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΩΣΙΜΑΣ

Τὸν ἀνεπιόν μου Θεοδόσιον καὶ
Μ. Μπαλανίδη
εἰλικρινῶς ἀσπάζομαι.

Πρὸς τοὺς Κυρίους Ἀλέξιον Φίλιον, Θεοδόσιον Λαμπαδάριον καὶ
Παναγιώτην Σαμαριώτην

Εἰς Ἰωάννινα

Τῆ 21 Νοεμβρίου 1839.

Νίζνα

(διὰ τὸ ζήτημα τοῦ σαμαριώτου)

Εὐμενῶς ἐδέχθην τὴν ἀπὸ τὰς 25 Σεπτεμβρίου γραφὴν σας, ἐχάρην
διὰ τὴν ὑγείαν σας.

Μὲ τὴν ὁποίαν μὲ ἀναγγέλετε, ὅτι κατὰ τὴν διόρισίν μου ἐκοινολο-
γήσατε τὰ ὅσα εἶχα γράψει εἰς τὴν Κοινότητα, καὶ ἐπειδὴ βλέποντες οἱ
πολίται, καὶ ἀκούοντες τὰ ὅσα τοὺς ἐκοινοποιήσατε ὅπου σᾶς εἶχα γρά-
ψει καὶ πλέον ὁ προεστὼς μὲ τοὺς σημαντικοτέρους σᾶς ἐκοινοποίησαν
τὰ σφάλματα, τῆς ὁποίας μὲ τὴν ἔσωθεν ὅπου σᾶς στέλλω ἀνοικτὴν, ἀπο-
κρίνομαι.

Καὶ ἔστωντας ἡ Κοινότης καὶ σᾶς ἔκλεξεν ἐπιτρόπους τοῦ Γενικοῦ
Ἑλληνικοῦ Σχολείου καὶ τῶν λοιπῶν ἀλληλοδιδασκτικῶν διὰ νὰ φροντί-
σητε τὴν αὐτῶν ἀνόρθωσιν καὶ βελτίωσιν, καὶ μὴν ἡμπορῶντας νὰ ἀπο-
φύγητε κατὰ τὴν κοινὴν θέλησιν τὸ ἐδεχθήκατε.

Καὶ περιπλέον χρεῖα νὰ εἶναι καὶ τρίτος, ἐκλέγω καὶ ἐγὼ ἀπὸ μέ-
ρους τὸν κύριον Π. Σαμαριώτην καθὼς καὶ εἰς τὴν κοινὴν γραφὴν τὸ
προβάνω καὶ πλέον διὰ τὴν σπλάγγνα κινούμενος διὰ τὰ πτωχὰ κορά-
σια ἀπεφάσισα καὶ σήμερον γράφω τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει κύριον Π.
Σκουμπουρδῆ νὰ τραβήσῃ εἰς Μόσχαν 6000 ρούμβλια καὶ τὸ ἰσόμετρον
αὐτῶν εἰς γρόσια νὰ τὰ στείλῃ εἰς τὰ αὐτόθι εἰς περιλαβὴν τῶν τριῶν
σας, καὶ οὕτως ἐθέλετε τὰ λάβῃ, ἀπὸ τὰ ὅποια σᾶς διορίζω ἀπὸ μέρους
τῆς Ζωσιμαίας Ἀδελφότητος νὰ δοθοῦν αἱ μὲν εἴκοσι χιλιάδες γρόσια διὰ
προικισμὸν εἴκοσι πτωχῶν κορασιῶν τῆς Πατρίδος μου μὲ κλῆρον, ὅπου
ὁ ἀριθμὸς των νὰ εἶναι ἀπὸ κοράσια ἰνεξίρικα 80: ἡ καὶ ὅσα κρίνει εὐ-
λογον ἡ κοινότης, οὕτω θέλετε τὸ προβάλλει τοῦ προεστῶτος ὅπου νὰ γίνῃ
συνέλευσις εἰς τὴν Μητρόπολιν ἔμπροσθεν τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπο-
λίτου, καὶ νὰ γίνῃ ὁ κλῆρος, ἀπὸ τὰ ὅποια ὅσα ἤθελον λάβῃ τὴν αὐτὴν
τύχην καὶ εὗγουν εἰς τὸν κλῆρον (ἐξόχως ἀπὸ τὰ κοράσια τοῦ Ἰωάννου
Μολουβάδα ὅπου τὸ διορίζω μόνος μου, τοῦ ὁποίου ἠθέλετε τοῦ δώσει
ἀκόμη ἀπὸ μέρους τῆς Ζωσιμαίας Ἀδελφότητος γρ. 500 ἤτοι πεντακό-
σια) νὰ τοὺς δίδετε ἀπὸ μέρους τῆς Ζωσιμαίας Ἀδελφότητος ἐκάστῳ χι-
λίῳ γροσίῳ Ν. 1000 καὶ διὰ πλέον εὐχαρίστησίν μου θέλετε κάμη κα-
τάστιχον, εἰς τὸ ὅποιον εὐθὺς ὅπου τελειώσῃ ὁ κλῆρος νὰ ἀπερασθοῦν
ἔμπροσθεν εἰς τὴν συνέλευσιν τὰ ὀνόματά των, καὶ εἰς ὅτι καιρὸν ἡ Θεῖα
Πρόνοια ἠθέλεν εὐδοκήσῃ καὶ ἠθέλον ἀρραβωνίσει οἱ γονεῖς των ἢ οἱ

συγγενεῖς των ἀπὸ τὰ εἰρημένα γρόσια χίλια τοὺς δίδετε διὰ φορέματά των γρόσια 200, ἤτοι διακόσια, καὶ τὰ ἐναπολειφθέντα 800 εἶναι διὰ τὸ προικίον των, τὰ δὲ μετρητὰ τῶν εἰρημένων κορασίων νὰ εὐρίσκωνται εἰς ἐλόγου σας, καὶ ὡς καλοὶ οἰκονόμοι λάβετε τὴν καλωσύνην ὅπου νὰ τὰ οἰκονομῆτε ὅπου νὰ λαμβάνουν τὰ εἰρημένα Κοράσια ἂν δυνατὸν καὶ τὸν τόκον τους.

Ὡσαύτως ἀπὸ μέρους τῆς Ζωσιμαίας Ἀδελφότητος διορίζω ἔτι γρ. 1200 : ἤτοι χίλια διακόσια, τὰ ὅποια νὰ δοθοῦν εἰς τὸ Ζαγόρι διὰ προικίον τριῶν ὀρφανῶν κορασίων, ὅπου καὶ εἰς τὰ ἐκεῖ νὰ ἐκλέγωνται μὲ κλῆρον.

Διὰ δὲ τὰ ὅσα μετρητὰ μου περισσεύουν, ἀπὸ τὰ ὅποια δίδετε τῷ ἀνεπιῶ μου Θεοδοσίῳ Λαμπαδάρη γρ. 3000 : ἤτοι τρεῖς χιλιάδες, τὰ δὲ ἐναπολειφθέντα ἃς εὐρίσκονται εἰς χεῖράς σας ἕως δευτέραν μου ὀρδινίαν.

Περὶ δὲ τοῦ Σχολείου, περὶ αὐτοῦ γράφω εἰς τὴν γραφὴν τῆς Κοινότητος τὴν θέλησίν μου, καὶ ὄντας ἤθελαν βαλθοῦν εἰς ἔργον καὶ λάβετε τὰ χοτζέτια ἀπὸ τὰ 4 σπίτια, καὶ μὲ στείλετε τὰς κόπιας τότε θέλω κάμει δευτέραν σκέψιν δι' αὐτό.

Ἐτι σᾶς κάμνω γνωστὸν ἀπὸ μέρους μου θέλετε προβάλει τοῖς πρῶν ἐπιτρόποις τῆς Γενικῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς, διὰ νὰ σᾶς ἐπιστρέψουν καὶ νὰ σᾶς δώσουν τὰ ὅσα εἶχαν πληρώσει ἀπὸ ἀργύρια τῆς Ζωσιμαίας Ἀδελφότητος τοῦ διδασκάλου Γεωργίου Κρανᾶ εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ μακαρίτου Ζώη Καπλάνη, ὡς οἱ λογαριασμοὶ των διαλαμβάνουν, ἐπειδὴ μοῦ εἶναι γνωστὸν ἀπὸ τὴν καιρὸν τοὺς ἔμβαζαν ἀπὸ τὰ λάσσα τοῦ μακαρίτου Ζώη Καπλάνη· τὸ ἐναντίον καὶ δὲν θελήσουν νὰ σᾶς τὰ πληρώσουν νὰ μὴ τοὺς κακοφανῇ ὕστερον θέλω παραπονεθῆ εἰς τὴν κοινότητα ὅπου νὰ τοὺς βιάσουν νὰ τὰ πληρώσουν.

Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔχω παρὰ τοὺς Κυρίους Δ. Δρόσου καὶ Ν. Κ. Ἀθανασίου ἀπόκρισιν εἰς τὴν γραφὴν ὅπου τοὺς ἐδώσατε, τὴν ὁποίαν τοὺς ἔγραφα, ὅπου νὰ μοὶ στείλουν τὸν λογαριασμὸν διὰ τὰ γρ. 23000 ὅπου τοὺς εἶχα ἐμβάσει διὰ τὸν ἅγιον Νικόλαον, τοὺς ἐρωτᾶτε καὶ ἂν δὲν με ἐστάλθη θέλω παραπονεθῆ καὶ δι' αὐτὸ εἰς τὴν Κοινότητα καὶ ἃς εἶναι πρὸς εἶδησίν τους.

Ταῦτα καὶ ἀσπάζοντάς σας μένω

Ὅλος ἰδικός σας

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΩΣΙΜΑΣ

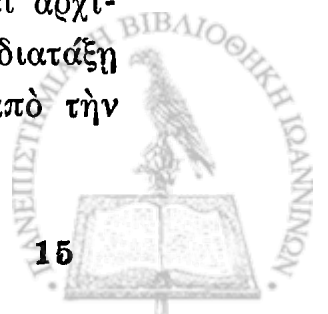
ΟΙ ΕΠΙΤΡΟΠΟΙ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΥ

ΠΡΟΣ Ν. ΖΩΣΙΜΑΝ

Πανευγενέστατε καὶ Φιλογενέστατε Κύριε Νικόλαε Ζωσιμᾶ

Πρὸ ἐνὸς περιῖπου χρόνου στερούμεθα ποθητοῦ εὐγενοῦς Γράμματός σας, εὐρισκόμεθα ἐκ τούτου εἰς ἀπερίγραπτον λύπην καὶ ἀθυμίαν καὶ διὰ τῆς ταπεινῆς μας εἴμεθα νὰ σᾶς προσφέρωμεν προηγουμένως μὲν τὰς δουλικὰς μας προσκυνήσεις καὶ ἐπομένως νὰ σᾶς δηλοποιήσωμεν ὅτι ἡ δυστυχῆς Πατρίς μας ἠξιώθη μεγάλας παρὰ Θεοῦ εὐεργεσίας, ἀρχιερέως δηλ. σοφωτάτου καὶ εὐαρεστωτάτου τοῦ πρώην Ρεθύμνης Κυρίου Ἰωαννικίου, τὸν ὁποῖον γλῶσσα δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐπαινέσῃ κατ' ἀξίαν, ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ὁποῖου ἤδη ῥέει ἀφθόνως ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ ὠφέλεια ἀπερίγραπτος καὶ ἡ τῶν ἠθῶν διόρθωσις τῶν χριστιανῶν προβαίνει γιγαντιαίῳ ποδὶ ἡμέραν παρ' ἡμέραν, ἤδη δὲ ἡ πόλις μας ἔλαβε τὴν ἀπαιτουμένην καθυσύχασιν, ἀρθέντος ἐκ τοῦ μέσου τοῦ προσκόματος καὶ τῆς τῶν σκανδάλων καὶ ταραχῶν αἰτίας καὶ οὕτως ὅλοι οἱ πολῖται ἠνωμένοι χαιρόμεθα ἀγαλλίασιν ἐπαινετὴν καὶ ὑποδεκτὴν τῷ Θεῷ, κατὰ τὴν εἰκοστὴν δευτέραν τοῦ παρελθόντος Ἰανουαρίου, ἐν ἣ συνέπεσε καὶ ἡ ἑορτὴ τοῦ ἁγίου Ἀναστασίου καὶ ἡ παραβολὴ τοῦ Ἀσώτου ἐφροντίσαμεν καὶ ἐξετελέσθη ἡ ἔτησία λειτουργία τῆς Ζωσιμαίας ἀδελφότητος παρὰ τοῦ νέου ἀρχιερέως μας, συλλειτουργούντων καὶ τῶν δύο ἐπισκόπων μὲ ὅλην τὴν ἀπαιτουμένην λαμπρότητα, ὁ Σεβαστὸς Ποιμενάρχης μας ἐξεφώνησε λόγον λαμπρὸν καὶ ἐπαινετικὸν τῶν Ζωσιμάδων τοὺς ὁποῖους παρομοίωσεν εὐστόχως καὶ πολλὰ ἠρμοσμένον μὲ τὸν πρεσβύτερον υἱὸν τὸν μὴ καταφαγόντα τὸν βίον αὐτοῦ, ἀλλὰ μείναντα διὰ παντὸς παρὰ τῷ Ἐπουρανίῳ ἡμῶν Πατρί, ὅπως καὶ ἡ ἀείμνηστος Ἀδελφότης τῶν Ζωσιμάδων, διὰ τὴν ἀγαθὴν χρῆσιν τῶν δι' αὐτὴν δεδομένων δωρεῶν τοῦ Θεοῦ, εὐφραίνεται καὶ πανηγυρίζει αἰωνίως μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων. Ὅταν ἀνεγινώσκετο ἡ συγχωρητικὴ εὐχὴ ὑπὲρ τῶν ἀειμνήστων Ζωσιμάδων, ὅλος ὁ λαὸς τοῦ Ἀρχημανδρείου ἀντηχοῦσεν ἀκαταπαύστως ἀπὸ τὴν φωνὴν τοῦ λαοῦ λέγοντες τὸ Κύριε! ἐλέησον· ἡμέρα ἀγαλλιάσεως, ἡμέρα χαρᾶς καὶ πανηγύρεως ἐστάθη ἡ ἡμέρα ἐκείνη παρὰ παντὸς τοῦ λαοῦ. Τὰ Σχολεῖα τῆς Πανευγενίας σας ἐξακολουθοῦν ὡς καὶ πρότερον, καὶ βέβαια ἀπὸ τοῦδε θέλουν λάβῃ τὴν ἀπαιτουμένην εὐθυδρομίαν διοικούμενα καὶ τακτοποιούμενα ἀπὸ τὸν Σοφώτατον καὶ Θεοσεβέ-

στατον τοῦτον Ἀρχιερέα μας. Οἱ μισθοὶ τῶν διδασκάλων καὶ τὰ λοιπὰ συνήθη ἐλέη τῆς Πανευγενοῦς Ζωσιμαίας Ἀδελφότητος χορηγοῦνται ἔξοικονομούμενα διὰ δανείων καὶ μένει εἰς τὴν θεοφιλῆ καὶ ἀγαθὴν προαίρεσίν σας νὰ μᾶς χαροποιήσητε μὲ τὴν ἀποστολὴν τῶν πλουσιῶν δωρεῶν σας, καθότι πορηγορία καὶ ψυχὴ τῆς δυστυχοῦς Πατρίδος εἶσθε ἡ Πανευγενία σας, ἣτις πάσχει ποικιλοτρόπως καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν μεγάλην καὶ ὑπέρογκον τιμὴν τῶν πρὸς τὸ ζῆν καὶ λοιπῶν ἀναγκαίων, παρηγορεῖται μ' ὅλον τοῦτο ὡς ἀπαλλαγεῖσα τῶν πολυχρονίων Κονακίων διὰ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Βασιλικοῦ Στρατῶνος διὰ δαπάνης γενομένης τῶν Χριστιανῶν καὶ ἔλειπεν ὁ κίνδυνος τῆς θρησκείας καὶ τῆς τιμῆς τῶν πολιτῶν. Παρακαλοῦμεν ἀκόμη τὴν Πανευγενίαν σας νὰ ἀποφασίσητε κατὰ τὴν θέλησίν σας περὶ ἀποκαταστάσεως ἐπιτρόπων τοῦ Σχολείου σας. Ἡ ἐκκλησία τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Εὐλογημένης περιβλέπτου ἤδη οἰκοδομεῖται λιθόκτιστος καὶ θολογύριστος καὶ ἔχει μεγάλην χρεῖαν ἀπὸ τὴν γενναίαν συνδρομὴν τῆς φιλοχρίστου Ζωσιμαίας Ἀδελφότητος. Ὁ Σεβαστὸς νέος Ἀρχιερέας μας Κύριος Ἰωαννίκιος δὲν ἔλειψε πρὸς τοῖς ἄλλοις νὰ παρησιασθῆ πρὸς τὸν ἡγεμόνα μετὰ τοῦ Κυρίου Νικολάου Ζίννη καὶ μετὰ τοῦ Προεστῶτος τῆς Πολιτείας καὶ νὰ ἐπιζητήσῃ ὡς ἰδίαν του χάριν τὴν ἀνέγερσιν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἣτις καὶ τοῦ ἐδόθη εὐμενῶς, ἔγινεν ἀνάγκη ὅμως διὰ γραφτικὰ τῆς ἀδείας καὶ ἄλλα ἔξοδα τῆς αὐτῆς, νὰ δοθῶσιν ὀκτὼ χιλιάδες Γρόσια Τουρκικά, τὰ ὁποῖα κρίνομεν ὀλίγα κατὰ τὴν περίστασιν τοῦ καιροῦ, διότι ἂν ἔλειπεν ἡ μεγάλη ὑπόληψις καὶ φήμη τῆς Σεβασμιότητός του, δὲν ἔσωναν μῆτε τριπλάσια μῆτε τετραπλάσια τούτων, καθὼς βλέπομεν τὸ παράδειγμα εἰς τὴν περίβλεπτον, ἣτις οὕσα ἔξω τῆς πόλεως καὶ ἐν παραβίστω πάλιν ἐχρειάσθησαν πέντε χιλιάδες Γρόσια· εἰς τοῦτο ἐφιλοτιμήθη ὁ Ἀρχιερέας μας, ἀφ' οὗ ἔμαθε τὴν μεγάλην ἐπιθυμίαν τῆς Πανευγενίας σας διὰ νὰ ἀκούσῃτε ἀνηγερομένη τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Νικολάου, διότι ὁ Σεβαστὸς ἀνὴρ οὗτος σώζει πολλὴν κλίσιν εἰς τὴν γενεὰν τῆς Ζωσιμαίας Ἀδελφότητος καὶ ἐπ' ἐκκλησίας δημοσίως καὶ ὅπως κατ' ἰδίαν, διὰ νὰ σᾶς δίδωμεν τὴν ἀποφασιστικὴν χαροποιὰν εἶδησιν περὶ τῆς ἐκκλησίας ταύτης, διότι εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῆς περιοχῆς ἔγινεν παῦσις ὡς τώρα, καθὼς ἔσκοπεύαμεν νὰ σᾶς προἰδιάσωμεν μὲ ἄλλο κοινὸν ἐκτεταμένον γράμμα ἐξ αἰτίας τοῦ Πάγουσ καὶ τώρα ὁποῦ ἐδόθη ἡ ἔγγραφος ἄδεια, θέλει ἀρχίσει ἡ καθ' αὐτὸ οἰκοδομὴ καὶ μένει εἰς τὴν Πανευγενίαν σας νὰ διατάξῃ πᾶν ὅ,τι βούλεται καὶ εὐχαριστεῖται, διότι εὐκαιρία ἀρμοδιωτέρα ἀπὸ τὴν τοῦ χειμῶνος δυσκόλως ἀπαντῶμεν.

Εὐέλπιδες λοιπὸν ἀσμένως περιμένομεν εὐγενικὴν ἀπάντησίν σας καὶ ὑποσημειούμεθα μὲ βαθύτατον σέβας.

Τὴν 6 Μαρτίου 1839

Ἰωάννινα.

Οἱ Ἐπίτροποι τῶν 4 Ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ Νοσοκομείου

ΜΗΧΑΗΛ ΓΚΟΒΙΛΑΣ τοῦ ἁγ. Ἀθανασίου καὶ Μητροπόλεως
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΝΟΥΣΙΑΣ ὁμοίως
ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΖΗΣΗ τοῦ Ἀρχιμανδρείου
ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ ὁμοίως
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΡΝΕΛΗΣ τοῦ ἁγ. Νικολάου
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΧΑΤΖΗΣ ὁμοίως
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Π. ΣΑΒΒΑΣ τῆς ἁγίας Μαρίνας
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΑΣ ὁμοίως
ΚΩΣΤ. ΣΑΒΒΑΣ τοῦ Νοσοκομείου
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ὁμοίως

Ν. ΖΩΣΙΜΑΣ ΠΡΟΣ ΑΛ. ΦΙΛΙΟΥ

Τῆ 14 Μαρτίου 1839

Νίζνα

Ἐντιμότητε Κύριε Ἀλέξιε Φίλιε

Ἰωάννινα

Εὐμενῶς ἐδέχθην ὁμοῦ καὶ τὰς δύο ἐπιστολάς σας σημειώμενας τῇ 11 Ἰανουαρίου ὅπου εἰς τὰς 11 τοῦ παρόντος ἔλαβον μὲ προσθήκην ἕως 6 Φεβρουαρίου, ἐξ ὧν ἐχάρην διὰ τὸ αἴσιον τῆς ὑγείας σας.

Μὲ τὴν καθολικὴν σας μὲ κοινοποιεῖτε στέλοντάς μου καὶ τὸν κατάλογον τῶν διανεμηθέντων βιβλίων ὅπου ὁ πρῶν Ἀρχιερεὺς ἐμοίρασεν· τὰ δὲ ὅσα εὐρέθησαν εἰς τὴν Μητρόπολιν τὰ μετεκομίσατε εἰς τὸν πατρικόν μου οἶκον, καὶ ἐπειδὴ δὲν μὲ σημειώνετε τί βιβλία ἐλάβετε ἀπὸ τὴν Μητρόπολιν θέλετε μοὶ τὸ κοινοποιήση.

Περὶ δὲ τῶν μετρητῶν ὅπου εἶχα στείλη καὶ δὲν τὰ ἔλαβον, περὶ αὐτῶν πρὸ καιροῦ εἶχον τὴν εἶδησιν καὶ εἶναι ὑπὸ τῆς ἐξουσίας μου.

Περὶ δὲ τῆς ἀσθέστης καὶ ξυλοδεμάτων, ὅπου μὲ σημειώνετε, νὰ μὴ φθαροῦν καὶ αὐτὰ εἰς τὰς ὀλεθρίας περιστάσεις, ὅτι νὰ ἐπροσκάλεσαν τοὺς ἀνεψιούς μου Λαμπαδάρην καὶ Μπαλανίδην, καὶ τὰ ἐγχείρησαν μὲ καταγραφὴν, τὸ δὲ κλειδὶ εὐρίσκεται εἰσελόγου των.

Περὶ δὲ τοῦ Γ. Ν. μποσταντζῆ σᾶς εἶμαι εὐχάριστος ὅπου ἐξητάσατε ὅτι εἶναι ἐξάδελφος τοῦ Κυρίου Ι. Δομπόλη· περὶ δὲ τὰ ὅσα σᾶς εἶχα γράψει διὰ τὸν Μ. Μπαλανίδην, περὶ τοῦ ὁποίου μὲ γράφετε ὅτι εἶναι εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶχεν ἀσθενήσει βαρέως καὶ ὅτι κατὰ τὴν διαταγὴν τῶν ἱατρῶν εἶχεν ἀπεράσει εἰς Ξέραν εἰς τὰ ζεστὰ λουτρά, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ἀναμεταξὺ ἔβαλεν χρέος ἕως τρεῖς χιλιάδας γρόσια, ὁ ὁποῖος ὅταν ἦλθεν

εἰς τὰ αὐτόθι ἔπρεπε νὰ τὸ κοινοποιήσῃ πρὸς τὸν Κύριον Κ. Α. Ἄθασίου, ὃ ὁποῖος κατὰ χρέος ἔπρεπε νὰ μοὶ τὸ κοινοποιήσῃ καθὼς πολλάκις μὲ ἔραψεν περὶ αὐτοῦ γράφοντάς μου ὅτι τὸν εἶχαν τιμήσει καὶ αὐτὸν Ἐπίτροπον εἰς τὸ Ὁρφανοτροφεῖον, καὶ μὲ παρακινούσε διὰ νὰ τοῦ κάμω καμμίαν βοήθειαν ὅπου μὲ αὐτὴν νὰ ἐπιχειρισθῇ καμμίαν δολίαν ὅπου νὰ εὐγάξῃ τὰ ἔξοδά του, καὶ κατὰ τὴν παρακίνησίν του τοῦ εἶχα γράψει νὰ τραβήσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν 10 χιλ. γρόσια καὶ νὰ τοῦ δοθοῦν, καὶ οὕτω ἠκολούθουν, καὶ περιπλέον μὲ ἔγραφεν διὰ νὰ τὸν νυμφεύσῃ καθὼς καὶ ὁ ἴδιος Μιχαὴλ μὲ εἶχε γράψῃ, καὶ μοῦ ἐζήτησε νὰ τοῦ δώσω τὴν εὐχὴν καὶ εὐλογίαν μου, τοῦ ὁποίου κατὰ τὴν ζήτησίν του τοῦ ἔγραψα τὰ δέοντα, καὶ ἀπόκρισιν εἰς ἐκείνην τὴν γραφὴν μου δὲν ἔχω, πλὴν μὲ ἔγραψεν ὅτι μὲ ἀπεκρίθη διὰ μέσον Τριεστίου, καὶ ἂν ἀληθῶς τὸ ἠκολούθησεν ἔπρεπε κατὰ χρέος νὰ μὲ στείλῃ καὶ τὸ ἀντίγραφον διὰ μέσον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ διὰ τοῦ Βουκορεστίου διὰ βεβαίωσίν μου.

Καὶ ἐπειδὴ μὲ γράφετε δι' αὐτὸν ὅτι τὰ ἐθυσίασεν, πληρώνεται ἡ παροιμία ὅτι τοῦ λύκου τὸ μαλλί του ἄλλαξε, τὴν δὲ γνώμην του ὄχι, καὶ ὄντως ὡς μὲ γράφετε εἶναι δυστυχισμένος. Σᾶς κάμνω Ἰγνωστὸν ὅτι σήμερον ἔγραψα τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Κυρίου Παναγιώτου Σκουμπουρδῆ νὰ γράψῃ εἰς τὰ αὐτόθι τῶν ἰδικῶν του καὶ σᾶς δοθοῦν ἀπὸ μέρος τῆς Ζωσιμαίας Ἀδελφότητος καὶ διὰ λογαριασμόν μου γρόσια 2000 ἤτοι δύο χιλιάδας, τὰ μὲν γρόσια χίλια τὰ δίδετε τοῦ κ. Μπαλανίδη, τὰ δὲ ἐναπολειφθέντα χίλια γρόσια τὰ βαστάτε, ὅταν ἤθελεν εὐγεῖ εἰς ἄνδρα ἢ ἐλένη συνοπούλα θέλετε τῆς τὰ δώσῃ, πλὴν λαμβάνοντες τὴν παροῦσαν μου θέλετε τῆς τὸ κοινοποιήσει.

Τὸν Πανιερώτατον Μητροπολίτην Κυρίου Ἰωαννίνων εὐλαβῶς τὴν δεξιάν του ἀσπάζομαι καὶ δουλικῶς προσκυνῶ, τὸν ὁποῖον θερμῶς τὸν παρακαλῶ ὄντας ποιμένα νὰ λάβῃ εὐσπλαγχνίαν εἰς τὸ ποίμνιόν του, καὶ μὲ τὴν θεῖαν βοήθειαν, καὶ μὲ τὰς εὐχὰς του νὰ δυνηθῇ νὰ τοὺς εἰρηνεύσῃ καὶ παύωνται αἱ διχόνοιαί των, διότι τότε θέλει εἶναι πρὸς ὄφελος τῆς πατρίδος.

Καὶ εἰς τὰς 6 Φεβρουαρίου ἔγνων τὰ ὅσα μοῦ περιγράφετε διὰ τὸν Γ. Ν. Μποστάντζην καὶ ὅτι νὰ τοῦ ἐδόθησαν τὰ χίλια γρόσια, καὶ ἔλαβαν ἀποδείξεις, τὴν ὁποίαν ἕως τὴν σήμερον δὲν ἔλαβον καὶ λαμβάνοντάς την τότε θέλω γράψῃ τοῦ φίλου τὰ δέοντα περὶ αὐτῶν.

Ταῦτα καὶ εἰλικρινῶς ἀσπάζοντάς σας μένω

ὄλος ἰδικός σας

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΩΣΙΜΑΣ

Τὸν Μιχαὴλ Μπαλανίδην εἰλικρινῶς ἀσπάζομαι, καὶ ὡς καταγίνεται κατὰ τὴν παροιμίαν, κτῆσον ὄνομα καλὸν ὑπὲρ πλοῦτον πολύν.

Ἐντιμότατε Κύριε Ἀλέξιε Φίλιου

Ἰωάννινα

Τὴν 11 Ἰουλίου 1839.

Νίζνα

Εἰς τὰς 9 τοῦ παρόντος ἔλαβα τὴν ἐπιστολήν σας σημειουμένην τῇ 15 Μαΐου διὰ μέσου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μετὰ τὴν ὁποίαν [μετὰ λύπην μου εἶδον νὰ με ἀναφέρετε τὸν θάνατον τοῦ μακαρίτου Μ. Μπαλανίδη ὁ Θεὸς νὰ τὸν ἀναπαύσῃ ἐν κόλποις Ἀβραὰμ καὶ σκηναῖς δικαίων χαρίζοντας ζωὴν καὶ ὑγείαν εἰς τὴν ἐντιμότητά σας καὶ τῶν συγγενῶν μας. Καὶ ἦτο με δεύτερον νὰ με γράψετε, ὡσαύτως καὶ ὁ αὐτοῦ ἀνεψιός μου Θεοδοσίος λεπτομερῶς καὶ ἕως τῆς σήμερον δὲν ἔχω κανένα σας γράμμα.

Σὰς κάμνω γνωστὸν ὅτι εἰς τὰς 14 Μαρτίου σὰς ἀποκρινόμενον διεξοδικῶς, τόσον δεὰ τὰ βιβλία, ὡσαύτως καὶ διὰ τὸν μακαρίτην Μ. Μπαλανίδην καὶ ὅτι εἶχα γράψει τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει κυρίου Παναγιώτη Σκουμπουρδῆ τὸ νὰ γράψῃ εἰς τοὺς αὐτόθι ἰδικούς του νὰ σὰς δώσουν γρόσια 2000 τὰ μὲν χίλια διὰ τὸν Μπαλανίδην, τὰ δὲ ἄλλα χίλια γρόσια τὰ βασιᾶτε καὶ τὰ δίδετε ὄντας ἠθέλεν εὐγεῖ εἰς ἄνδρα ἢ Ἑλένη Σύννοπούλα.

Ὡσαύτως εἶχα γράψει εἰς τοῦ αὐτοῦ ἀνεψιοῦ Θεοδοσίου ὁποῦ νὰ τοῦ δωθοῦν καὶ αὐτοῦ γρόσια 2000 καὶ χίλια γρόσια τῆς κυρίας Λάμπρος Τσουκαλά· καὶ περὶ τοῦτο δὲν με ἀναφέρετε τελείως, καὶ ὡς ἐμοὶ δοκεῖ δὲν ἐλάβεταν τὰς γραφάς μου. Καὶ εἰς τὰς 9 Μαΐου εἶχα γράψει διὰ μέσου τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει κυρίου Π. Σκουμπουρδῆ τοῦ ἀνεψιοῦ μου Θεοδοσίου διεξοδικῶς τὰ δέοντα· καὶ μὴ ἔχοντας κανένα του γράμμα ἕως τὴν σήμερον εὐρίσκομαι εἰς ἀπορίαν καὶ προσμένω νὰ ἴδω τί θέλετε με γράψει.

Καὶ ἂν ἐπαράτρεξεν ὁ Ἀρχιερεὺς μαζὴ μετὰ τὸν Νικόλαν Ζίνην καὶ ἀκολούθησαν κανένα ξεχωριστὸν χωρὶς τὴν διαταγὴν μου εἰμὴ κατὰ τὴν ἰδέαν τους με σκοπὸν ὅτι ἔχουν νὰ με πραγματεύσων καθὼς καὶ οἱ πρόων· αὐτὸ δηλοῖ ὅτι δὲν εἶναι ἀπ' ἄνωθεν τὰ ὅσα ἔχω ἀφιερωμένα εἰς τὴν πατρίδα ἴσως δὲν εἶναι δεκτά.

Καὶ ἐπειδὴ ἔχω νὰ ἀλλάξω τὴν διαθήκην μου σὰς κάμνω γνωστὸν καὶ θέλετε τὸ κοινοποιήσῃ εἰς τὴν κοινότητα καὶ εἰς ὅλους τοὺς συμπατριώτας μας νὰ μὴ παραπονοῦνται, ὅτι θέλω τὰ διορίσει τόσον εἰς τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὡσαύτως καὶ εἰς ἄλλα μέρη διὰ πληροφορίαν τους, καὶ εἰ μὲν δὲν ἔκαμαν νομίμως καὶ δικαίως οἱ Ἀρχιερεῖς τὸ χρέος τους μνήσκει νὰ δώσουν λόγον εἰς τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν διὰ τὸ ποιμνιόν τους,

ῶσαύτως καὶ οἱ προεστοὶ διὰ τὴν ἀμέλειάν τους, καὶ οἱ αἴτιοι ἃς ὄψον-
ται ὅπου θέλουν γίνεαι ἢ αἰτία εἰς τοὺς πτωχοὺς ὅπου δὲν θέλουν λάβει
τὰ ἐλέη ὅπου εἶχα διορισμένα διὰ τὴν πατρίδα. Ταῦτα καὶ ἀσπάζοντάς
σας πανοικεὶ καὶ τὸν Θεοδόσιον καὶ ὄλους τοὺς συγγενεῖς μας μένω

Ὅλος ἡδικό σας
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΟΣΗΜΑΣ

Ἡ ΠΟΛΙΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΠΡΟΣ Ν. ΖΩΣΙΜΑΝ

Πανευγενέστατε καὶ φιλογενέστατε Κύριε Νικόλαε Ζωσιμᾶ ! Εἰς Νίζναν

Τὴν 14 Σεπτεμβρίου 1839.

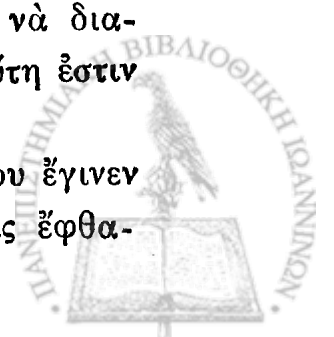
Ἰωάννινα

Μὲ λύπην ἀπερίγραπτον τῆς ψυχῆς μας ἐπληροφορήθημεν (καὶ ἐκ
τῶν πρώτων εὐγενῶν γραμμάτων σας καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων, σημειωμένην
τῆ 11 Αὐγούστου παρελθόντος, διευθυνθέντων πρὸς τοὺς ἐνταῦθα συγ-
γενεῖς σας, τὸν τε ἐξοχώτατον ἀνεψιὸν σας Κύριον Θεοδόσιον Λαμπα-
δάριον καὶ γαμβρόν σας Κύριον Ἀλέξιον Φίλιον) τὴν δυσαρέσκειαν καὶ
ἀποστροφὴν, τὴν ὁποίαν ἐλάβετε πρὸς τὴν δυστυχῆ πατρίδα σας, ἢ ὁποία
βέβαια προῆλθεν ἐκ συνεργείας τοῦ μισοκάλου. Ὅθεν αἰσθανθέντες τὴν
μεγάλην βλάβην τὴν πηγάσασαν ἐκ τῆς κατακρίτου ταύτης διχονοίας καὶ
διαιρέσεώς μας, εἰς ἑαυτοὺς ἐλθόντες, καὶ πᾶσαν αἰτίαν σκανδάλου καὶ
διαιρέσεως ἀποβαλόντες, ὁμογνωμόνως συνήλθομεν ἅπαντες μικροὶ τε καὶ
μεγάλοι εἰς τὴν πατρικὴν σας οἰκίαν.

Καὶ ἤδη γράφοντες πρὸς τὴν Πανευγενεῖάν σας, προσφέρομεν τὰς
θερμὰς ἐγκαρδίους παρακλήσεις μας, ἵνα ὡς Χριστομίμητος καὶ ἀμνησί-
κακος νὰ ἀποβάλητε τὴν δικαίαν ἀποστροφὴν σας, καὶ πᾶσαν ψυχρότητα
πρὸς τὴν δυστυχῆ Πατρίδα σας, καὶ πάλιν ἵως πατὴρ τῆς Πατρίδος σας
νὰ ἐπιβλέψητε πρὸς αὐτὴν μὲ βλέμμα ἰλαρὸν καὶ εὐεργετικόν, καὶ νὰ τὴν
ἀξιώσητε τῶν συνήθων πλουσιῶν εὐεργεσιῶν σας, πάσχουσαν ποικιλοτρό-
πως, διὰ νὰ ὑπανδρευθῶσι τὰ ὄρφανὰ Κοράσια, νὰ ἐλεηθῶσιν οἱ ἄποροι
καὶ πτωχοί, νὰ ἀνθήσωσιν αὐθις τὰ σχολεῖα, καὶ νὰ διενεργηθῶσιν αἱ λοι-
παι ἀγαθοεργίαι σας, αἱ ὁποῖαι ἐξέλιπον περίπου χρόνους τρεῖς.

Καὶ ἐπειδὴ βλέπομεν μὲ ἄκραν παρηγορίαν μας, ὅτι ἐκάματε ἀρχὴν
ἀποδεκτὴν τῷ Θεῷ νὰ ἀποστείλητε ἐλέη εἰς χεῖρας τῶν ἄνωθεν συγγενῶν
σας, παρακαλοῦμεν θερμῶς τὴν Πανευγενεῖάν σας, ὅπως καὶ τοῦ λοιποῦ
νὰ διευθύνωνται τὰ ἐλέη σας εἰς τοὺς αὐτοὺς συγγενεῖς σας καὶ νὰ δια-
νέμονται ἐκ τῆς πατρικῆς σας οἰκίας, ὡς ἀνέκαθεν διενέμοντο, αὕτη ἐστὶν
ἡ κοινὴ εὐχαρίστησίς μας καὶ θέλησις.

Σᾶς εἶναι γνωστόν, ὅτι κατὰ τὴν 15 τοῦ παρελθόντος μαρτίου ἔγινεν
ἀρχὴ τῆς οἰκοδομήσεως τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἧτις ἔφθα-

σεν εἰς τὰ πρῶτα παράθυρα, δηλαδή ἕως εἰς τὸ πάτωμα τοῦ γυναικείου, γενομένων τῶν ἐξόδων ἕως ἄρτι ἐκ δανείων ἐξαιρουμένης τῆς ἀσβέστης καὶ ξυλικῆς ὅπου ἐλάβαμεν ἀπὸ τὰ κοινὰ Σχολεῖα, καὶ διὰ ἔλλειψιν τῶν ἐπομένων ἐξόδων, ἠμπορεῖ νὰ ἀναβληθῇ ἡ οἰκοδομή, διὸ σᾶς θερμοπα-
ρακαλοῦμεν νὰ μὴ μείνη ἀτελὲς καὶ αὐτὸ τὸ θεάρεστον ἔργον, καὶ μᾶς ἀκολουθήσῃ ὄνειδος ἀπὸ τοὺς Ἐθνικοὺς νὰ δεῖξετε καὶ πρὸς τοῦτο τὴν γενναίαν συνδρομὴν σας, διὰ νὰ διαιωισθῇ τὸ κλεινὸν ὄνομα τῆς Ζωσι-
μαίας Ἀδελφότητος καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ, μνημονευόμενον ὡς κτη-
τορικόν.

Ἐπὶ τούτοις σᾶς προσφέρομεν τὰς κοινὰς ἐγκαρδίους εὐχαριστίας μας καὶ διὰ τὴν συνδρομὴν, τὴν ὁποῖαν ἐδείξατε καὶ πρὸς τὴν οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Περιβλέπτου, ὁ ἅγιος Θεὸς νὰ ἀνταμείψῃ τὸν φιλόθεον ζῆλόν σας καὶ τελειοποιηθείσης τῆς ἐκκλησίας ταύτης θέλουν δοθῇ τὰ τρία πρῶτα στασίδια εἰς τοὺς συμμοτινοὺς συγγενεῖς σας κατὰ τὴν δια-
ταγὴν σας.

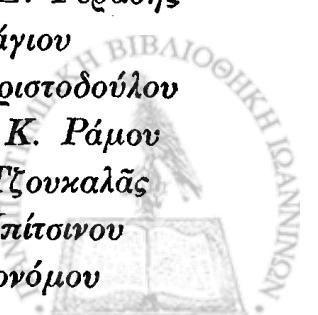
Κοινῇ εὐχαριστήσῃ ἀπεκατεστήσαμε ἐπιτρόπους τῆς κοινῆς Ἑλληνι-
κῆς Σχολῆς, καὶ τῶν λοιπῶν ἀλληλοδιδασκτικῶν καταστημάτων τοὺς ρη-
θέντας συγγενεῖς σας Κύριον Θεοδόσιον καὶ Κύριον Ἀλέξιον διὰ νὰ ἀνα-
λάβωσι τὴν φροντίδα περὶ τῆς βελτιώσεως καὶ προόδου αὐτῶν.

Ταῦτα ἀναφέρομεν πρὸς τὴν φιλόχριστον πανευγενίαν σας, θερμῶς καὶ ἐγκαρδίως ἱκετεύοντες καὶ δεόμενοι ὅπως ἀποβάλητε τὴν πρὶν δυσα-
ρέσκειαν, καὶ δικαίαν ψυχρότητα κατὰ τῆς Πατρίδος σας καὶ ἀξιώσητε αὐτὴν τῶν φιλοθέων εὐεργεσιῶν σας, ἵνα ὁμοφώνως μικροί τε καὶ με-
γάλοι δεόμεθα τοῦ ὑψίστου ὑπὲρ τῶν ψυχῶν τῶν ἀειμνήστων γονέων καὶ ἀδελφῶν σας καὶ ὑπὲρ τῆς πολυχρονίου ὑγείας σας, οἵτινες καὶ μὲ σέβας βαθύτατον ὑποσημειούμεθα δοῦλοι ταπεινοὶ

ᾠ Αναστάσιος Μούζου
ᾠ Ανδρέας Πάνου
ᾠ Αθανάσιος Μπαρούτα
Διαμάντης ᾠ Ιωάννου
Κωνσταντ. Οἰκονομίδης
Πέτρος Θ. Μπουρέλη
Κώστας Κιούρης
Θεόδωρος Γ. Καζαντζῆ
Παναγιώτης Οἰκονόμου
Δημήτριος Ἀθανασούλα
Σπυρίδων Χατζῆ
ᾠ Αναστ. Παναγιώτου
Γεώργιος Τζουκαλᾶς

Χαράλαμπος Τζοάννου
Γεώργιος Συρμακέση
Γεώρ. μάγειρας Μπήτζου
ᾠ Αναστάσιος Μ. Μελαῆς
ᾠ Ιωάννης Χ. Βάρδας
Παναγ. Χ. Κοντζάκης
Χρῖστος Ρ. Τατσειζῆς
Θανάσης Μπλέκας
Κωνσταντῆς Κόντης
ᾠ Ιωάννης Ντάκαρης
ᾠ Ιωάννης Λιάμπης
Γεώργιος Δ. Ζήσης
Σπυρίδων Μπογᾶς

Μιχαὴλ Γκόβελας
Δημ. Κωνσταντινίδης
Σταῦρος Κομπατῆ
Κωνσταντῖνος Ζωΐδης
ᾠ Ιωάννης Φ. Χρυσὸς
Θεοδόσιος Δ. Ζήση
ᾠ Αναστάσιος Δ. Γεράσης
ᾠ Ιωάννης Νάγιου
ᾠ Ιωάν. Χ' Χριστοδούλου
ᾠ Αναστάσιος Κ. Ράμου
Κωνσταντ. Τζουκαλᾶς
Κυριακὸς Μπίτσιου
Μῆτρος Οἰκονόμου

Χριστόδουλος Νικολάου	Νούσιας Γεωρ. Κάλφα	Νικόλαος Γ. Φώτου
Σταῦρος Γεωργίου	Δημήτριος Γ. Θεμελῆ	Ἰωάννης Ἀνδρέας
Αναστάσιος Φράττης	Χριστόδουλος Γκόβελας	Κώστας Καπᾶς
Βασίλειος Κυριάκης	Δημήτριος Καζαντζῆς	Νάσιος Μούκα
Βασίλειος Ι. Νούτζου	Γεώργιος Γεράσης	Χριστόδουλος Ἐάνθου
Σπυρίδων Δ. Κότζη	Σπυρίδων Μπαμπανίκας	Δημήτριος Ἀναστασίου
Δημήτριος Κ. Κυρούσης	Πάνος Διαμαντίου	Νούσιας Καρακώστα
Μιχαῆλ Α. Γκοργκόλης	Σπύρος Πετρούλιας	Ἰωάννης Σταύρου
Νικόλαος Καραχρίστου	Ἰωάννης Χριστοδούλου	Ἰωάννης Σταμάτης
Δημήτριος Δρόσσο	Γεώργιος Ἰωάννου	Θεμελῆς Γαλάνης
Νικόλαος Ζίννη	Δημήτρ. Γ. Θεμελῆς	Νικόλαος Χριστοδούλου
Νικόλαος Κ. Ἀθανασίου	Θεοδωρῆς Κωνσταντίνου	Σπύρος Πορφύρης
Πάνος Σαμαρνώτης	Γεώργιος Ζήση Δάζου	Γεώργιος Μούκα
Ανασ. Α. Παραμυθιώτης	Κωνσταντῆς Μήχου	Παναγιώτης Τζαβέλα
Νικόλ. Ἀργύρη Βρετὸς	Δημήτριος Ἀναστασίου	Παναγιώτης Δημητρίου
Δημήτριος Σάββας	Γεώργιος Τζουκαλᾶς	Γιάννης Μπλέκα
Κωνσταντῖνος Σάββας	Σπύρος Ἰωάννου	Γεώργιος Πασχάλης
Πανταζῆς Ζήση	Δημ. Ἀναστ. Μαρονέλης	Δημ. Σταύρου βαφεὺς
Κωνσταντ. Αθανασούλα	Μιχαῆλ Μανέγας	Φῶτος Ἰωάννου
Δημήτριος Ἀναστασίου	Τριαντ. Ἀποστολάκης	Ἰωάννης Καπᾶς
Νικόλαος Μαρονέλη	Κωνσταντῖνος Τζέτζικας	Δημήτριος Μπλέκας
Εὐστάθιος Ἀναγνώστου	Ἀναστ. Παπανικολάου	Ἰωάννης Παναγιώτου
Μιχ. Χ' γιάννης Πρόκου	Εὐθύμιος Ἀναστασίου	Νικόλ. Ἀναστ. Ὀβολοῦ
Δημήτριος Ἰωάννου	Παναγιώτης Ἀνδρέου	Γεώργ. Εὐστ. Καζάξης
Γεώργιος Ἀλευρᾶς	Χριστόδουλος Γκόβελας	Ἀναστάσιος Νικολάου
Σπύρος Οἰκονόμου	Γιάννης Πλατίκας	Τασούλας Χ. Καζαντζῆς
Βασίλειος Γεωργίου	Γιάννης Τζίκα Τερζῆς	Σπύρος Χάσκαρης
Χριστόδουλος Πλατίκας	Κώστας Δημητρίου	Κώστας Ι. Κιούρης
Ἰωάννης Χριστοδούλου	Ἀθανάσιος Μιχαῆλ	Γεώρ. Ἀνασ. Γκόβελας
Γεώργιος Ἰωάννου	Παναγιώτης Ἀναστασίου	προεστὼς Ἰωαννίνων
Χαράλαμπος Ἀθανασίου	..... Μπαρκάμης	

Ν. ΖΩΣΙΜΑΣ ΠΡΟΣ ΑΛ. ΦΥΛΙΟΥ

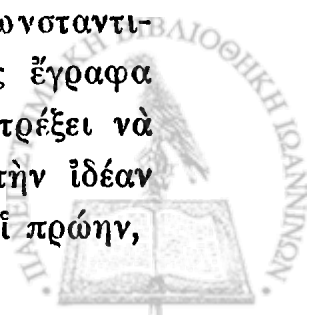
Ἐντιμότητα Κύριε Ἀλέξιε Φύλιου

Εἰς Ἰωάννινα.

Τὴν 11 Αὐγούστου 1839

Νίξνα.

Εἰς τὰς 11 Ἰουλίου παρελθόντος σᾶς ἔγραψα διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Κυρίου Π. Σκουμπουρδῆ διεξοδικῶς, καὶ ἐξόχως σᾶς ἔγραφα ἐὰν ὁ Πανιερώτατος Ἀρχιερεὺς καὶ Ν. Ζίννης ἤθελον παρατρέξει νὰ κάμουν κανὲν ξεχωριστὸν χωρὶς τὴν διαταγὴν μου, εἰ μὴ κατὰ τὴν ἰδέαν τους μὲ σκοπὸν ὅτι ἔχουν νὰ μὲ πραγματεύσουν, καθὼς καὶ οἱ πρόην,

αὐτὸ δηλοῖ ὅτι δὲν εἶναι ἀπ' ἄνωθεν τὰ ὅσα ἔχω ἀφιερωμένα διὰ τὴν πατρίδα, ἴσως καὶ δὲν εἶναι δεκτά, καὶ λοιπά.

Καὶ εὐρισκόμενος μὲ τὴν τιμίαν σας ἀπὸ 23 Ἰουνίου, ἐξ ἧς ἐχάρην διὰ τὸ αἴσιον τῆς ὑγείας σας καὶ εἰς τὰ σύμφωνα παρατρέχω, καὶ με ἀναγγέλλετε ὅτι εἰς τὴν Μητρόπολιν εὑρετε μόνον 11 σώματα Κυριακοδρομία ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐβάσταξεν ὁ νῦν Ἰωαννίνων ἐν καὶ τὰ δέκα τὰ μετεκομίσατε εἰς τὸν πατρικόν μου οἶκον.

Ἔγνων εἰς τὰ ὅσα μὲ δηλοποιεῖτε περὶ τοῦ Σχολείου, καὶ ὅτι ὁ ἀρχιδιδάσκαλος Κύριος Ἀναστάσιος ἔδωσε τὸν κατάλογον τοῦ ἀνεψιοῦ μου Θεοδοσίου τὰ ὅσα βιβλία εὐρίσκονται εἰς τὸ σχολεῖον καὶ τὴν φθοράν των ὁποῦ τὰ ἠκολούθησε, καὶ ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὁ κατάλογος νὰ εἶναι εἰς ἀσφάλειαν καὶ ἐν καιρῷ θέλει ξεταχθῆ ἢ αὐτὴ ὑπόθεσις.

Καὶ ὅτι εἴχετε λάβῃ παρὰ τοῦ Κυρίου Π. Σαμαρνιαῶτη κατὰ τὴν διαταγὴν μου γρόσια δύο χιλιάδες 2000, τὰ μὲν γρ. 1000 διὰ τοῦ μακαρίτου το... εὐλόγον μὲ τὸν ἀνεψιόν μου Θεοδόσιον νὰ σταλθοῦν εἰς χεῖράς σας, ὡσαύτως ... χίλια διὰ τὴν Ἑλένην Συνοπούλαν θέλετε ἐξακολουθήσει τὴν διαταγὴν μου.

Σᾶς κάμνω γνωστὸν ὅτι σήμερον γράφω τῶν Κυρίων Δ. Δρόσου καὶ Ν. Κ. Ἀθανασίου περὶ τῶν 1500 γροσίων, ὁποῦ εἶχαν βαστάξει διὰ τὴν Ἑλένην Συνοπούλαν, καθὼς μὲ εἶχαν γράψει, ἐὰν δὲν τὰ ἔδωσαν, νὰ τὰ δώσουν τοῦ ἀνεψιοῦ μου Θεοδοσίου, ὁποῦ μαζί μὲ τὰ γρόσια χίλια ὁποῦ εὐρίσκονται εἰς χεῖράς σας, καθὼς καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ Θεοδοσίου γράφω ὁποῦ νὰ ἐπιμεληθῆτε διὰ τὴν ὑπανδρείαν της.

Ἴδον τὰ ὅσα βιβλία εὐρίσκονται εἰς τὸν αὐτοῦ πατρικόν μου οἶκον ὡς εἰς τὸν κατάλογόν σας εὐρίσκονται σημειωμένα.

Σᾶς κάμνω γνωστὸν ὅτι ὁ εὐγενέστατος Κύριος Ἰωάννης Δομπόλης κατὰ τὴν παρακάλεσίν μου καὶ παρακίνησιν, καὶ ἀπὸ καλοκαγαθίαν του μοῦ ἔστειλε ρούβλια 1900 ἦτοι χίλια ἐννεακόσια διὰ τοὺς συγγενεῖς του. Καὶ σήμερα γράφω τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει κυρίου Π. Σκουμπουρδῆ διὰ νὰ τραβήσῃ πρὸς τὸν ἐν Μόσχᾳ Κύριον Παῦλον Πασχάλη διὰ λογαριασμὸν τοῦ Κυρίου Ἰωάννου Δομπόλη τὰ ρούβλια 1900 ἦτοι χίλια ἐννεακόσια ἀπὸ ἀσιγνάτζιας καὶ τὸ ἰσόμετρον αὐτῶν τοῦ γράφω ὁποῦ νὰ ἐμβάσῃ εἰς περιλαβὴν σας, καὶ λαμβάνωντάς τα θέλετε ἀκολουθήσει μαζί μὲ τὸν ἀνεψιόν μου Θεοδόσιον κατὰ τὴν ξεχωριστὴν διαταγὴν τοῦ κυρίου Ἰ. Δομπόλη ὁποῦ σᾶς περικλείω, νὰ μοιρασθῆ εἰς τοὺς συγγενεῖς του, πέρνωντας καὶ ἀποδείξεις ἀπὸ τὸν καθέναν τὰ ὅσα ἔλαβε, τῶν ὁποίων τοὺς λέγετε ὁποῦ νὰ τοῦ γράψουσι καὶ εὐχαριστικὴν γραφὴν διὰ πληροφορίαν του καὶ μὲ τὰ στέλλετε.

Ἔτι γράφω τοῦ εἰρημένου κυρίου Π. Σκουμπουρδῆ διὰ νὰ τραβήσῃ

διὰ λογαριασμόν μου πρὸς τὸν ἐν Μόσχᾳ κύριον Παῦλον Πασχάλην ρούβλια 6000 ἦτοι ἕξ χιλιάδες καὶ τὸ ἰσόμετρον αὐτῶν εἰς γρόσια νὰ τὸ ἐμβάσῃ εἰς παραλαβὴν σας, τὰ ὅποια λαμβάνοντάς τα ὁμοῦ μὲ τὸν ἀνεψιόν μου Θεοδοσίον θέλετε δώσει ἕξ ὀρδηνίας μου ἀπ' αὐτὰ τῆς ἐξαδέλφης μου Λάμπρος Τζουκαλᾶ ἀπὸ μέρους τῆς Ζωσιμαίας Ἀδελφότητος διὰ βοήθειαν νύων τῆς γρόσια 10000 ἦτοι δέκα χιλιάδες πέρνοντας ἀπόδειξιν ὅτι τὰ ἔλαβαν. Ὡσαύτως θέλετε δώσει ἕξ ὀρδηνίας μου τῶν ἐπιτρόπων τῆς ἐκκλησίας τῆς Περιβλέπτου ἀπὸ μέρους τῆς Ζωσιμαίας Ἀδελφότητος γρόσια 5000 πέρνωντας μίαν ἀπόδειξιν καθὼς γράφω τοῦ ἀνεψιοῦ Θεοδοσίου, ὅτι τὰ ἔλαβαν. Ὡσαύτως καὶ ἀπὸ αὐτὰ θέλετε πληρώσει τὸ χρέος τοῦ μακαρίτου Μ. Μπαλανίδη.

Τὰ δὲ ρέστα ὅποῦ ἤθελον μείνει ἀπ' αὐτὰ στέλλετε τῆς Ζωήτζας γκαδέλλου γρόσια διακόσια πενήντα (250), δίδετε καὶ τῆς χήρας καὶ Ἑλένης Συνοπούλας γρόσια 250 διακόσια πενήντα.

Καὶ τὰ ἐναπολειφθέντα θέλετε τὰ μοιράσει μὲ τὸν ἀνεψιόν μου Θεοδοσίον Λαμπαδάρη, ἐκεῖ ὅποῦ ὁ θεὸς ἤθελε σᾶς φωτίσει δίδοντας καὶ τῆς ..... ἀκόμη γρόσια 200 ἦτοι διακόσια καὶ μοιράζωντάς τα ὅλα θέλετε στείλει λογαριασμόν τίνος ἐδόθησαν. Ταῦτα καὶ εἰλικρινῶς πανοικὶ ἀσπάζοντάς σας μένω.

Ὅλος ἰδικός σας

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΩΣΙΜΑΣ

Τὰ ἄνωθεν

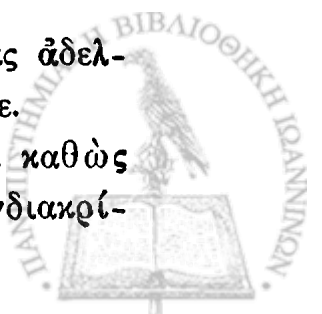
διορεῖστε νὰ τοὺς δοθοῦν.

Σημείωσις τῆς διατάξεως τοῦ Κυρίου Ἰωάννου Δομπόλη διὰ τὸ ἰσόμετρον τῶν ρουβλίων 1900 ἦτοι χιλίων ἐννεακοσίων, τὰ ὅποια λαμβάνοντάς τα θέλετε τὰ μοιράσει ἀπὸ μέρους τοῦ Κυρίου Ἰ. Δομπόλη.

α) Πρῶτον μὲ διατάζει ἂν ἡ ἡλικία τῆς ἀναφερομένης ἀνυπάνδρου κόρης συγχωρεῖ εἰσέτι νὰ ὑπανδρευθῇ, καὶ εὐρεθῇ τις γαμβρός, νὰ τοῦ δώσητε κατὰ τὴν εὐδιακρισίαν σας τί περισσότερον· εἰ μὲν εἶναι πρεσβύτης ἤδη ὡς ἀδύνατον μέρος, νὰ τὴν ἐξοικονομήσητε ὁμοίως, ἢ ἂν δυνατὸν νὰ συνοικῇ μὲ μίαν ἀδελφήν των ἐκ τῶν δύο ὑπανδρευμένων, τῆς ὁποίας εἰ μὲν ἔχουν χρεῖαν καθὼς καὶ τὸν ἀπόντα ἀδελφόν τους νὰ τοὺς δώσητε ὡς ἐνδιακρίνετε ἀπὸ τὰ εἰρημένα μετρητά.

β) Δεύτερον τοὺς ἀναφερομένους ἐγγόνους τῆς μακαρίτισσας ἀδελφῆς τοῦ πατρός του Χαΐδως τοὺς δίδετε καὶ αὐτὰ ὡς ἐνδιακρίνετε.

γ) Τρίτον τοῦ κυρίου Γ. Ν. μποσταντζῆ, ἐπειδὴ τοῦ ἔγραψα καθὼς μὲ γράφετε ἐπέπεσεν εἰς χρέος, θέλετε δώσει καὶ τοῦ ἰδίου ὡς ἐνδιακρί-

νετε—ἀπὸ τὸν κύριον Ἰ. Δομπόλην ἔχετε ὅλον τὸ πληρεξούσιον νὰ ἀκολουθήσητε ἐκεῖνο ὅπου ἡ Θεία Πρόνοια ἤθελε σᾶς φωτίσει, καὶ πάλιν στέκει εἰς τὴν ἔρευναν καὶ εἰς τὴν ἐπιμέλειάν σας ὅπου νὰ μὴν παρουσιασθῆ κανεὶς, καὶ μοιράζοντάς τα θέλετε πάρει ἀπὸ ὅλους ἀποδείξεις.

Ἐντιμότητε Κύριε Ἀλέξιε Φίλη

Τὴν 21 Νοεμβρίου 1839

Νίζνα

Εἰς τὰς 13 Ἰβρίου σᾶς εἶχα γράψει διὰ μέσου τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Κυρίου Π. Σκουμπουρδῆ, καὶ ὅτι τοῦ εἶχα γράψει ὅπου νὰ γράψῃ εἰς τὰ αὐτόθι τῶν ἰδικῶν του νὰ σᾶς μετρήσουν γρόσια 5000 τοῦ λογαριασμοῦ μου ἀντὶ 5000 εἶναι 5200 καὶ ὅσα περισσότερα ἤθελε γράψει νὰ σᾶς δωθοῦν, διὰ τὰ ὅποια σᾶς δηλοποιούσα λαμβάνοντάς τα νὰ μοιράσετε ὁμοῦ μὲ τὸν ἀνεψιόν μου Θ. Λαμπαδάριον εἰς ἀποκλησμένα ὀσπήτια.

Νῦν δὲ εὐρισκόμενος μὲ τὴν ἀπὸ τὰς 18 7βρίου, τὴν ὁποίαν εἰς τὰς 18 τοῦ παρόντος ἔλαβα, ἐξ ἧς ἐχάρην διὰ τὴν ὑγείαν σας.

Μὲ τὴν ὁποίαν μὲ δηλοποιεῖτε ὅτι νὰ ἐπήγατε εἰς τὸν προεστῶτα προβάνοντάς του τὸ νὰ κάμη κοινήν συνέλευσιν, οὕτω καὶ ἀκολούθησεν, καὶ διαβάζοντάς τους εἰς τὴν συνέλευσιν τὰ ὅσα σᾶς εἶχα γράψει καὶ καθεξῆς.

Καὶ πλέον θέλετε ἀκολουθήσει κατὰ τὴν διαταγὴν μου περὶ τὰ ὅσα σᾶς εἶχα διατάξει λαμβάνοντας τὰ μετρητά, καὶ διὰ εὐχαρίστησίν μου θέλετε μὲ στείλῃν τακτικῶς τὰς ἀποδείξεις, καὶ ὄντας τὰς λάβω θέλω σᾶς ἀποκριθῆν. Καὶ μὲ τὴν κοινήν γραφὴν μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ μου Θεοδοσίου Λαμπαδάρη σᾶς γράφω τὸ τί νὰ πράξετε.

Ταῦτα καὶ εἰλικρινῶς ἀσπάζοντάς σας πανοικὶ μένω

Ὅλος ἰδικό σας
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΩΣΙΜΑΣ

Ἐντιμότητε Κύριε Ἀλέξιε Φίλιε

Εἰς Ἰωάννινα

Τὴν 13 Ὀκτωβρίου 1839.

Νίζνα

Εἰς τὰς 11 Αὐγούστου σᾶς ἔγραψα διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει κυρίου Π. Σκουμπουρδῆ εἰς πλάτος τὰ δέοντα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶχα τὴν εἶδησιν, ὅτι εἰς τὴν Α΄ Σεπτεμβρίου σᾶς τὴν ἔστειλε, καὶ μὲ δεύτερον ἦτον νὰ σᾶς ἐμβάσῃ μὲ πόλιτζαν τὸ ἰσόμετρον τῶν ῥουμβλίων 1900 καὶ 6000 εἰς γρ. 37300: ἦτοι τριάντα ἑπτὰ χιλιάδας τριακόσια, καὶ πλέον θέλετε ἀκολουθήσει κατὰ τὴν πρώτην διαταγὴν μου, διὰ μὲν τὰ ῥούμβλια 1900: ὅπου ἀπαρθενεύουν τοῦ κυρίου Ἰωάννου Δομπόλη τὸ ἰσό-

μετρον αὐτῶν ὡς σᾶς ἔγραφα οὕτω καὶ ἀκολουθεῖτε καὶ διὰ πληροφορο-
ρίαν τοῦ κυρίου Ἰωάννου Δομπόλη θέλετε μὲ στείλει τὸν κατάλογον εἰς
ἐκείνους ὅπου τὰ ἐδώσατε, νὰ εἶναι καὶ οἱ ἴδιοι ὑπογεγραμμένοι.

Πρὸς τούτοις σᾶς κάμνω γνωστὸν ὅτι σήμερον γράφω τοῦ ἐν Κων-
σταντινουπόλει κυρίου Π. Σκουμπουρδῆ διὰ νὰ γράψῃ εἰς τὰ αὐτόθι
τῶν ἰδικῶν του νὰ σᾶς δώσουν τὰ ῥέστα 5000 γρόσια τοῦ λογαριασμοῦ
μου ὅπου εὐρίσκονται εἰς τὰ αὐτόθι εἰς ἰδικούς του, καὶ ἂν τύχῃ καὶ σᾶς
δώσουν περισσότερα ὅσα ὁ κύριος Σκουμπουρδῆς θέλει τοὺς γράφει, τὰ
ὅποια λαμβάνοντάς τα θέλετε τὰ διαμοιράσει εἰς ἀποκλεισμένα γνωστὰ
ὄσπητια ὅπου ἐδίδοντο συμφώνως μὲ τὸν ἀνεψιόν μου Θεοδόσιον χωρὶς
φιλοπροσωπείαν· καὶ μὲ στείλετε τὸν κατάλογον εἰς ποίους ἐδόθησαν.

Ταῦτα καὶ εἰλικρινῶς ἀσπάζοντάς σας πανοικὶ μένω

Ὅλος ἰδικός σας

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΩΣΙΜΑΣ

Τὸν ἀνεψιόν μου Θεοδόσιον εἰλικρινῶς ἀσπάζομαι.

Ἐντιμότητα Κύριε Ἀλέξιε Φίλιον

Εἰς Ἰωάννινα

Τὴν 21 Νοεμβρίου 1839.

Νίζνα

Εἰς τὰς 13 Ὀκτωβρίου σᾶς εἶχα γράψῃ διὰ μέσου τοῦ ἐν Κωνσταν-
τινουπόλει κυρίου Π. Σκουμπουρδῆ, καὶ ὅτι τοῦ εἶχα γράψῃ εἰς τὰ αὐ-
τόθι τῶν ἰδικῶν του νὰ σᾶς μετρήσῃ γρ. 5000: τοῦ λογαριασμοῦ μου,
ἀντὶ 5000 εἶναι 5200 καὶ ὅσα περισσότερα ἤθελε γράψῃ νὰ σᾶς δοθοῦν,
διὰ τὰ ὅποια σᾶς δηλοποιούσα λαμβάνοντές τα νὰ τὰ μοιράσητε ὁμοῦ
μὲ τὸν ἀνεψιόν μου Θ. Λαμπαδάρη εἰς ἀποκλεισμένα ὄσπητια.

Νῦν δὲ εὐρισκόμενος μὲ τὴν ἀπὸ τὰς 18 Σεπτεμβρίου, τὴν ὁποίαν
εἰς τὰς 18 τοῦ παρόντος ἔλαβα, ἐξ ἧς ἐχάρην διὰ τὴν ὑγείαν σας.

Μὲ τὴν ὁποίαν μὲ δηλοποιεῖτε, ὅτι νὰ ἐπήγετε εἰς τὸν προεσιῶτα,
προβάνωντάς του, ὅτι νὰ κάμῃ κοινὴν συνέλευσιν, οὕτω καὶ ἠκολούθη-
σεν, καὶ διαβάζοντάς τους εἰς τὴν συνέλευσιν τὰ ὅσα σᾶς εἶχα γράψῃ
καὶ καθεξῆς.

Καὶ πλέον θέλετε ἀκολουθήσει κατὰ τὴν διαταγὴν μου, περὶ τὰ ὅσα
σᾶς εἶχα διατάξει λαμβάνωντες τὰ μετρητά, καὶ δι' εὐχαρίστησίν μου θέ-
λετε μὲ στείλει τακτικὰς ἀποδείξεις, καὶ ὄντας τὰς λάβω θέλω σᾶς ἀπο-
κριθῆ. Καὶ μὲ τὴν κοινὴν γραφὴν μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ μου Θ. Λαμπαδάρη
σᾶς γράφω τὸ τι νὰ πράξετε.

Ταῦτα καὶ εἰλικρινῶς ἀσπάζοντάς σας πανοικὶ μένω

Ὅλος ἰδικός σας

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΩΣΙΜΑΣ

ὅτι τὰ ἔδωσεν ὁ νάγιος ἀπὸ τὴν σακούλαν του καὶ ὄχι ὅτι εἶναι γρόσια τῶν πτωχῶν· ὁ μουσταφᾶ πασᾶς καθὼς ἔμαθε ὅτι ὁ σάβας ἐπῆρε γρόσια ἀπὸ τὸ ἔλεος εὐθύς ἐδιάταξε καὶ τοὺς τὰ ἐπέστρεψαν ὀπίσω· εἶχαν ἀπεράση στὰ αὐτιᾶ τοῦ μουσταφᾶ πασᾶ ὅτι ἐπῆρεν καὶ ὁ σαράφης του καὶ ἐπειδὴ τὸν εἶχεν φίλον εὐθύς τὸ ἐπρόφθασαν ἔσθησαν τὸ ὄνομά του εἰς τὸν λογαριασμὸν καὶ ἀπέρασαν τὸ ὄνομα τῆς σαραφαμπασίνας καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ ἐσώπασαν καθὼς οἱ ἴδιοι τὸ ἐμαρτύρησαν.

8000 λέγουσι ὅτι ἔδωσαν τοῦ κοστάκι κροκίδα τοῦ γιάνκου, τὴ τῆς χρεωστοῦσαν οἱ πτωχοί.

10000 λέγουσι ὅτι ἔδωσαν τῆς σαραφαμπασίνας, τὴ τῆς χρεωστοῦ- οἱ πτωχοί

500 τοῦ καφάζμπαση ὁμοίως.

125500

1000 τοῦ γιάννη νάγιου διὰ ἔξοδα ἔκαμαν διὰ τὸν μεκὺρ ἐφένδη καὶ ἔξαρχον· οἱ πτωχοῖ δὲν χρεωστοῦσαν τίποτε.

388 διὰ ἓνα καφὲ τακήμη τοῦ σαράφμπαση ὅπου ἐξεπλήρωσαν.

5500 ἔδωσαν διὰ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ γιάννη νάγιου καὶ ἔβαλλαν τὸν γγόβελαν οἱ πτωχοὶ δὲν γνωρίζουν.

497.26 ἔξοδα ὅπου ἔκαμεν ὁ κωσταντῆς σάβας καὶ παπαστίλος ὅταν εὐγῆκαν νὰ δεχθοῦν τὸν Ἰωαννίνων.

66 διὰ τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ ἐπιτροπικοῦ μπουστρου.

1000 ἔδωσαν τοῦ Ἰωαννικίου διὰ τὴν ἰδίαν ὑπόθεσιν.

8451.26

334.20 ἔξωδα Ἰωαννικίου.

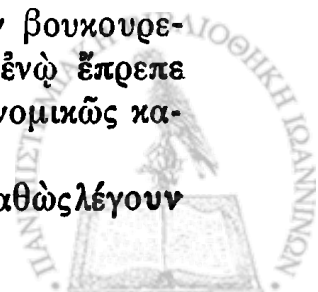
22503.20 ἡ ζημία πόλυτζας μόσχας ἐπειδὴ τὴν ἐτρέβηξαν πρὶν τοῦ διορισμένου καιροῦ, διὰ τὴν ὁποίαν τοὺς ἀποδείχνει τὸ γράμμα τοῦ μπίμπα.

36711.35 ἡ ζημία τῶν πολυτζῶν βουκουρεστιοῦ ὅπου ἐτρέβηξαν ἐνὸς ἔπρεπε νὰ τὴν τροβήξουν οἰκονομικῶς καθὼς οἱ ζαγορίσιοι,

31911.35 } 4800 κατεβαίνει ὅσα ἐπῆραν καθὼς λέγουν

63201.21

1000 ἔδωσαν σὶ τὸ χέρι γιάνι πάγιου ἐπὶ λόγφ διὰ τὰ κονάκια καὶ οὔτε κονάκια ηυγένουν οὔτε καμμιά δουλειᾶ ἔκαμαν.

8000 τοῦ μπουμασέρι διὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ δεσπότη τοῦ Ἰωακείμ· τί χρεωστοῦσαν οἱ πτωχοί, ὅποιος ἔκαμε τὴν ὄρηξιν του ἄς πληρώση.

6000 ἡ ζημία ἀπὸ τὸ λάσσον τοῦ μπούστρου, χωρὶς νὰ τοὺς διορίσουν ἀπ' ἐκεῖ, γίνωνται ἐπιτρόποι ἐδῶ καὶ τραβοῦν πόλυτζα στὸν ἀέρα.

78201

78201.21

203101.21 *

αὐτὰ ζητοῦν οἱ πτωχοὶ μὲ τὰ διαφόρητα, ἀπὸ τοῦ καιροῦ ὅπου τὰ ἐχάλασαν, καθότι εἶναι γρόσια τῶν ἐλεῶν τῶν πτωχῶν.

Σ. Ἡπ. Χρ. Ὑπάρχει λάθος τι ἐν τοῖς ἀριθμοῖς, ἀλλ' ἀφίνονται οὗτοι ὡς ἔχουσιν ἐν τῷ ἐκ τοῦ πρωτοτύπου ἀντιγράφῳ.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ἑπὶ

ΔΗΜ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

1. Κωστανιανή

Στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ παρακάτω ἀπὸ ἄφθονον «παγὰν λαλέουσαν» καὶ μέσα στὴ σκιά χιλιόχρονων δένδρων ἀπὸ μακριὰ προβάλλει τὸ ψηλὸ τῆς κοκκινωπὸ καμπαναριὸ καὶ τὶς ἀπανωτὲς στέγες τῆς ἡ ἐκκλησίας τῆς Κωστανιανῆς. Τὰ χρόνια καὶ ὁ θρύλος ἔχουν βαρύνει τόσο πολὺ ἐπάνω τῆς ὥστε νὰ ῥαγίσῃ ἡ ἐνθύμησή τῆς στὴ μνήμη τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἄρχισαν νὰ ῥαγίζουσιν κ' οἱ ψηλὲς σκοτεινὲς καμάρες τῆς.

Κανεὶς δὲ γνώριζε οὔτε ὑποψιάζονταν τὸ παραχωμῆνο ἐκκλησάκι, λέει ἡ παράδοσις, μέσα στὸ δάσος τῶν πριναριῶν ποὺ ἐντυναν τὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ ἐκεῖ πέρα μὲ τὰ σκοῦρα—πράσινα πολύφυλλα κλαδιά τους. Κ' οἱ βοσκοί, ποὺ πατοῦσαν μέρα νύχτα τὸν τόπο γύρω, δὲν εἶχαν μπῆ ποτὲ μέσα στὴ δασωμένη λαγκαδιά. Οὔτε καμπάνα φαίνονταν οὔτε ἡ λαλιά τῆς εἶχε ἀκουστῆ στὶς ῥάχες καὶ στὶς ρεματιές. Μονάχα τὰ ζωντανὰ μὲ τὰ κουδούνια τους δοξολογοῦσαν πότε σιγὰ στὴ βοσκή τους, πότε ζωηρὰ καὶ πολύφωνα στὸ γυρισμὸ τους τὴ γαλήνη τῆς ἐρημιᾶς.

Μὰ ἓνα κατσίκι μιὰ μέρα βγῆκε μὲ βρεγμένο τὸ γένει του καὶ τὸ νερὸ τῆς πηγῆς ἔφερε τὴν γκλίτσα τοῦ τσομπάνη ὡς τὸ καντήλι ποὺ προσευχόταν μοναχὸ του ἀπὸ ἀόρατο χέρι ἀναμμένο μέσα. Μὲ πανηγύρι λειτούργησαν τὴν ἐκκλησία ποὺ γιορτάζεται κάθε χρόνο στὶς 27 Αὐγούστου.

Ἔτσι ποῖος ξέρει ὕστερα ἀπὸ πόσα χρόνια ἀναδεύτηκαν οἱ σκιὲς τῶν ἁγίων πάνω στοὺς τοίχους, βούιξαν οἱ καμάρες ἀπὸ τὶς γλυκὲς ψαλμωδίες καὶ διώχνοντας τὶς νυχτερίδες, ποὺ ἦταν ψηλὰ ἀραδιασμένες σὰν τσαμπιὰ ἀπὸ τὶς χαραμάδες τῶν τοίχων, ἀνοιγόκλεισαν χαρωπὰ τὰ φτερὰ τῶν ἀγγέλων μέσα στὰ εὐωδιασμένα σύνεφα τοῦ λιβανιοῦ.

* *

Αὕτη εἶναι ἡ τυπικὴ ἱστορία τῶν περισσότερων ἐρημικῶν ἐκκλησιῶν

ποὺ ὑψώνουν τοὺς τρούλλους των ἐπάνω ἀπὸ τὰ ἐρείπια χαλασμένων μοναστηριῶν ἢ ἀπλώνουν τὴν νταντέλλα τοῦ ἀπλοϊκοῦ κεράμινου στολισμοῦ των μέσα στὸ πράσινο πλαίσιο λησμονημένης φύσεως καὶ πλάϊ στὸ μονότονο τραγούδι κρυμμένης πηγῆς.

Κ' ἡ ἐκκλησία τῆς Κωστανιανῆς καὶ σήμερα ἀκόμη ἀπομονωμένη ἀπὸ τ' ἀραιὰ καὶ σκορπισμένα σπίτια τοῦ ἀπόμερου μικροῦ χωριοῦ μὲ ἀρκετὸν κόπο εἶναι προσιτή. Μικρὴ, συμμαζεμένη, καθὼς τὴν πλησιάζεις ἀπὸ ψηλὰ στὴν κατηφορίαν, φαίνεται χαμηλοσκέπαστη καὶ ἀποκλεισμένη μέσα της. Καὶ τὸ ψηλὸ καμπαναριὸ μὲ τ' ἀνοιχτὰ ἄδεια τόξα του δείχνει πιὸ πολὺ τὴ μόνωσίν της.

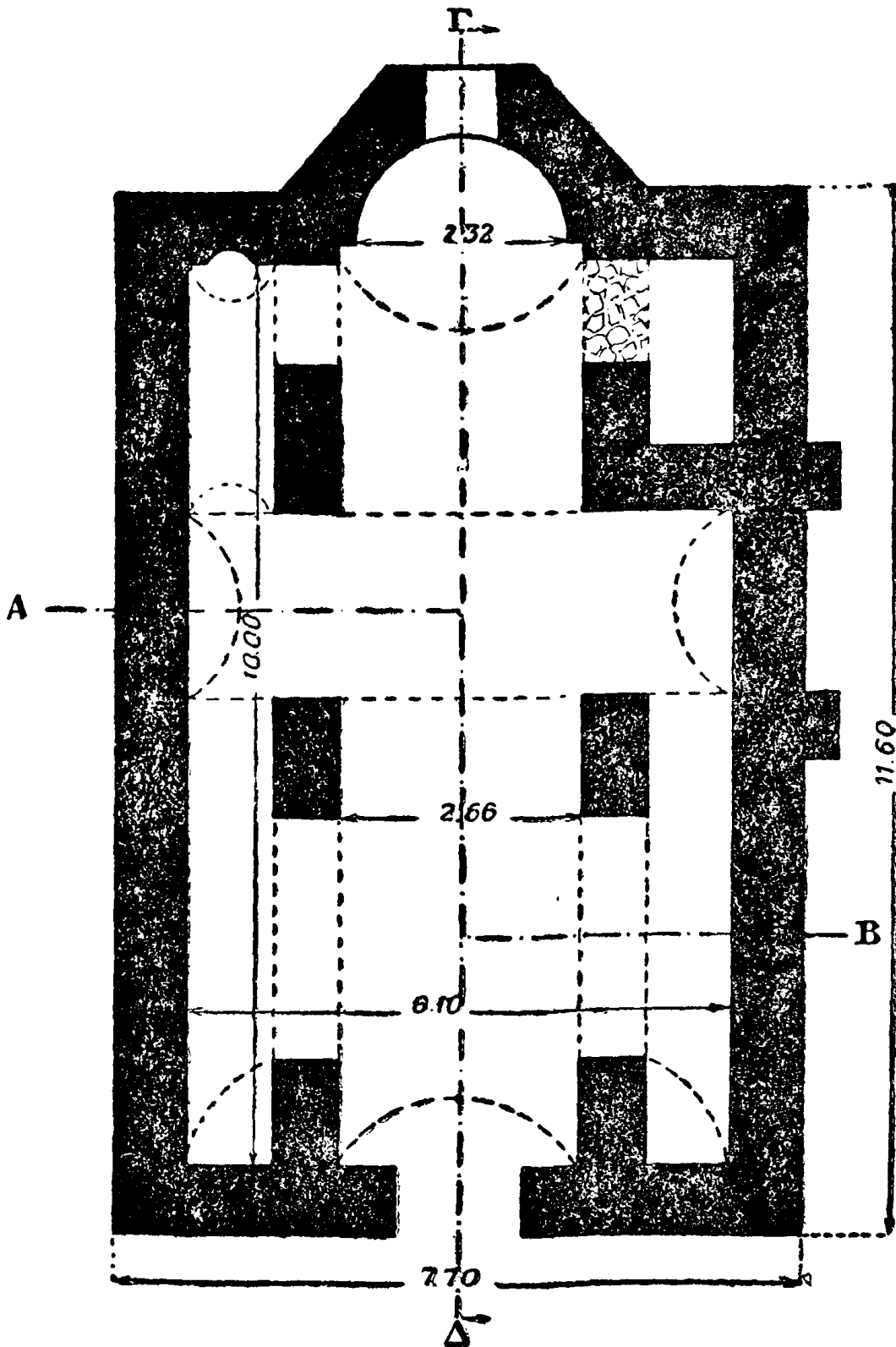
Ἄλλὰ μέσα στενὴ, ψηλὴ, μὲ τὰ χαμηλὰ πρῶτα τόξα, μὲ τὶς καμάρες ποὺ ἀνεβαίνουν καὶ πάλι γυρίζουν, ὅπου τὸ φῶς, λιγοστὸ καὶ φειδωλό, γλιστρᾷ ἀπὸ τὰ στενὰ σπάνια παραθύρια, ἐνῶ οἱ σκιῆς πυκνὲς γεμίζουν τὶς πλαγινὲς πλευρὲς, ἔτσι σκοτεινὴ, θαμπὴ σὲ σκεπάζει μ' ἓναν ἀνεπαίσθητο πέπλο μυστηρίου—μιὰ βαθιὰ συγκέντρωση σὲ γονατίζει σὲ προσευχὴ καὶ σὲ ἀνυψώνει σὲ ἔκσταση ἀνάμεσα στὶς μαντευόμενες θεῖες σκηνὲς ποὺ περνοῦν ἀπάνω στοὺς τοίχους καὶ κάτω ἀπὸ τὶς ἀναδιπλούμενες καμάρες ποὺ ἢ μιὰ ἀντισκόβει τὴν ἄλλη.

* *
*

Ἡ βυζαντινὴ ἐκκλησία, ὅπως μάλιστα διεπλάσθη ἀπὸ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας καὶ ἐξῆς εἰς τὸν πολυσύνθετον, ἀλλὰ ἐνιαῖον, ὁμογενῆ καὶ αὐτάρκη ὄργανισμὸν τῆς σταυροειδοῦς τρουλλωτῆς ἐκκλησίας, ὅπου τὸ ἠθικὸν περιεχόμενον ὡς ἀπαύγασμα μιᾶς θρησκευτικῆς ἰδέας ἢ ἐκκλησιαστικοῦ δόγματος εὐρίσκει τὴν πλήρη ἔκφρασίν του εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καλλιτεχνικὴν μορφήν, δὲν ἀπεκρυσταλλώθη εἰς τοῦτον ὡς μοναδικὸν τύπον, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν εὔρε δυνατότητας ποικίλης διαμορφώσεως καὶ ἐξελίξεως καὶ ἄλλους ἐδημιούργησεν ἢ ἐχρησιμοποίησε τροποποιούσα παλαιότερους καὶ διασκευάζουσα εἰς νέους ξένα συγγενῆ στοιχεῖα. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην κατηγορίαν ἀνήκει ὁ σταυρεπίστεγος λεγόμενος ναός. Ἄργα ἐμφανισθεῖς πιθανῶς εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἱστορίαν της βυζαντινῆς τέχνης, μόλις ἀπὸ τοῦ 13^{ου} αἰῶνος, οὐχὶ πολὺ μεγάλην ἐφαρμογὴν εὔρεν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας κατὰ τὴν κυρίως βυζαντινὴν περίοδον διὰ νὰ διαδοθῆ βραδύτερον, ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας, εὐρύτατα.

Ἄν καὶ ὡς καλλιτεχνικὸν ἔργον δὲν μᾶς παρέχει τὴν αἰσθητικὴν ἰκανοποίησιν, τὴν ὁποίαν ἀπολαμβάνομεν ἐκ τῶν σταυροειδῶν ἐκκλησιῶν, δὲν εἶναι ὅμως ἄνευ ἐνδιαφέροντος ὁ διάφορος συνδυασμὸς τῶν ὀργανικῶν στοιχείων τῆς βυζαντινῆς τέχνης, τῶν καμαρῶν, καὶ ἡ τοιαύτη διάταξις των ὥστε τὸ σύμβολον τοῦ χριστιανισμοῦ, ὁ σταυρός, νὰ ἀπλώνεται

ἀπαραγνώριστος προσιάτης ἐπὶ ὅλης τῆς ἐκκλησίας. Ὅχι ἀσήμαντον συμβολὴν εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ τύπου τούτου κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα τῆς διαμορφώσεώς του μᾶς δίδει καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς Κωνσταντιανῆς, ὥστε ν' ἀξίξη

Εἰκ. 1. Κάτοπις τῆς ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντιανῆς.

τὸν κόπον νὰ τὴν μελετήσωμεν διεξοδικώτερον καὶ εἰς τὰς κυρίας τῆς τγραμμᾶς.

Πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τῶν Ἰωαννίνων (τέσσαρας ὥρας περίπου μα-

κράν) ὀπίσω ἀπὸ τὴν Κοσμιρὰν καὶ εἰς τὴν βορεινὴν χαραδρῶδη προέκτασιν τῆς κοιλάδος τῆς Δωδώνης εἰς τὴν ἀνατολικὴν τῆς πλευρὰν ἀπλώνεται ἡ Κωστανιανῆ. Μία ξερὴ ρεματιὰ χωρίζει τὴν κεντρικὴν ἐκκλησίαν ἀπὸ τὸ χωρίον. Σήμερον τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τοῦ Προδρομοῦ, λέγεται ὁμως καὶ τοῦ Ταξιάρχου. Ἡ ἐξωτερικὴ τῆς ὄψις μόλις ἔλκυει τὴν προσοχὴν· νεώτεραι μάλιστα προσθῆκαι, ὡς ἡ χαμηλὴ, βαρεῖα, κακότεχνος στοὰ καὶ τὸ παρεκκλήσιον κατὰ τὴν νοτιὰν πλευρὰν καὶ ὁμοίας κατασκευῆς νάρθηξ κατὰ τὴν δυτικὴν ἀσχημίζουν καὶ ἀποκρύπτουν τὴν εἰκόνα τῆς ἐκκλησίας. Ἀκόμη δὲ περισσότερον παρέχουν τὴν ἐντύπωσιν τῆς πενιχρότητος καὶ καταπιέσεως τῶν μορφῶν τῆς αἰ πλάκες τῆς στέγης, αἱ ὁποῖαι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀντικατέστησαν τὴν σωζομένην ἕως τότε ἀρχαίαν κεράμωσιν, τῆς ὁποίας δεῖγμα ἀπέμεινε μόνον ἐπὶ τῆς κορυφαίας τῆς ἐγκαρσίας καμάρας καὶ ἐπὶ τοῦ κωδωνοστασίου. Ὁ ἱερεὺς, πὺν ἐπέβαλεν ἀπὸ ἀμάθειαν καὶ νεωτερίζουσαν τάσιν τὴν κακόζηλον ταύτην ἀλλαγὴν, ἀπώλετο κακῶς, πιστεύουν οἱ κάτοικοι, καὶ αὐτὸς καὶ τὸ γένος του.

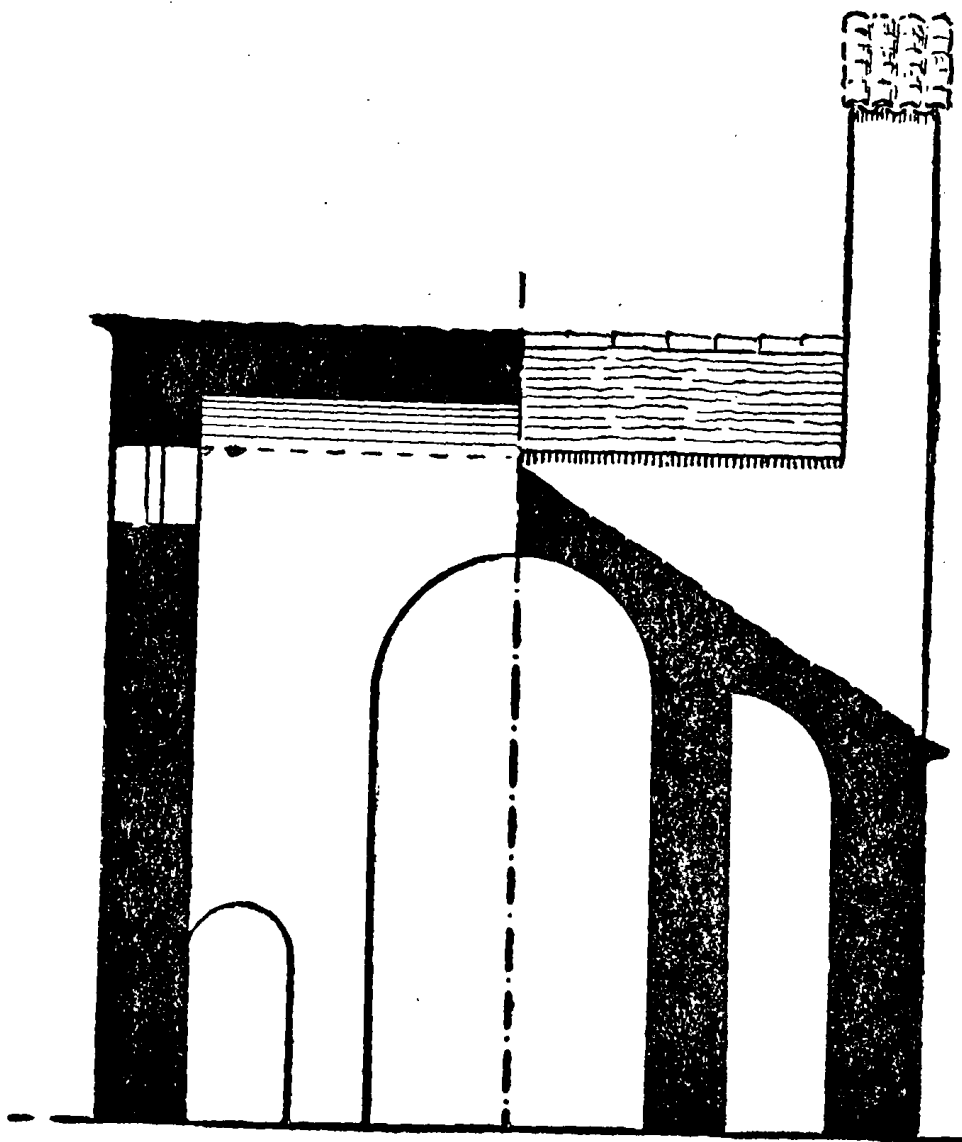
Ἡ κυρίως ἐκκλησία, χωρὶς τὰς μεταγενεστέρας προσθήκας, ἀποτελεῖ ἐπίμηκες ὀρθογώνιον, τὸ ὁποῖον ἔχει ἐσωτερικῶς μῆκος μὲν 11.20 μ., πλάτος δὲ 6.10 μ. καὶ λήγει εἰς ἡμικυκλικὴν ἀψίδα ἐξέχουσαν ὡς ἡμιεξάγωνον κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν (εἰκ. 1).

Ἀπὸ τὴν λίαν ἐπικλινῆ νοτιὰν ἀνοικτὴν στοάν, μὲ τὴν ὁποίαν συγκοινωνεῖ καὶ τὸ μικρὸν παρεκκλήσιον, εἰσερχόμεθα εἰς τὸν νεώτερον νάρθηκα. Μικρὰ θύρα εἰς τὸ μέσον τοῦ δυτικοῦ τοίχου τῆς ἐκκλησίας μᾶς ὀδηγεῖ ἀπ' εὐθείας εἰς αὐτήν, ὅπου μόλις ὀλίγον φῶς εἰσδύει ἀπὸ τὸ ὑπεράνω δίλοβον παράθυρον. Ἀμέσως ἔμπρὸς ἀνοίγεται ἐπιμήκης πλατεῖα καμάρα, ἡ ὁποία φθάνει μέχρι τῆς κόγχης τῆς ἐκκλησίας διασταυρουμένη μόνον πρὸ τοῦ ἱεροῦ ὑπὸ ἄλλης ὑψηλοτέρας καὶ στενωτέρας. Δύο τοῖχοι, οἱ ὁποῖοι διακόπτονται ὑπὸ μεγάλων ἀνοικτῶν τόξων, βαστάζουν ὡς ἐπιμήκεις κάτω πεσσοὶ τὴν κυρίαν καμάραν καὶ διαιροῦν συγχρόνως τὸ ἐσωτερικὸν εἰς τρία κλίτη, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μεσαῖον, τὸ κυριαρχοῦν, ἔχει ὑπερδιπλάσιον πλάτος (2.66) τῶν πλαγίων (1 μ. περίπου). Τὰ ἐκατέρωθεν τῆς μεσαίας καμάρας πλάγια ταῦτα κλίτη, χαμηλότερα αὐτῆς καὶ τυφλά, ὅπως καὶ ἐκείνη, καλύπτονται ὄχι ὑπὸ ὀλοκλήρου, ἀλλ' ὑπὸ ἡμισείας καμάρας ἢ τεταρτοκυλίνδρου (εἰκ. 2). Ἡ περιέργος αὕτη στέγασις δὲν εἶναι πολὺ συνήθης εἰς τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα. Ὁ Millet¹ ἀναφέρει τὴν Παλιανὴν τῆς Κρήτης καὶ τὰς Βλαχέρας τῆς Ἡλείας ἐχούσας ὁμοίαν στέγασιν τῶν πλαγίων κλιτῶν. Ἡ τελευταία

¹) Millet, L'école grecque dans l'architecture byzantine σ. 33.

ὅμως αὕτη, ὅπως φαίνεται ἐκ τῆς εἰκόνης¹ γίνεται διὰ «τεταρτοκυλίνδρων ἐπὶ ἐνισχυτικῶν ζωνῶν», ὅπερ, ὡς παρατηρεῖ ὁ Ὁρλάνδος ἐνθ' ἄν., ἀπαντᾷ ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν μεσαῖωνα εἰς τοὺς ῥωμανικοὺς ναοὺς. Διαφέρει ὅμως τῆς ἀπλῆς καμάρας τῶν βυζαντινῶν ναῶν. Σημειωτέον ὅτι οἱ ὑπὸ τοῦ Ὁρλάνδου μνημονευόμενοι ναοὶ τῆς νοτίου Γαλλίας ἀνή-

ΚΑΙΜ. 1100

Εἰκ. 2. Τομή τῆς ἐκκλησίας κατὰ τὴν Α—Β

κουν εἰς τὴν ῥωμανικὴν σχολὴν τῆς Προβηγγίας, ὅπου ἀκριβέστερον αἱ καμάραι τῶν πλαγίων κλιτῶν ἢ σύγκεινται ἀπὸ δύο ἄνισα τμήματα καμαρῶν τεμνόμενα, ὅπως περίπου καὶ εἰς τὰς Βλαχέρνας, ἢ ἀποτελοῦνται ἀπὸ τέταρτον κυλίνδρου². Ὁ αὐτὸς Enlart ἐνθ' ἄν. σ. 460 παρατηρεῖ ὅτι καὶ εἰς τοὺς ῥωμανικοὺς ναοὺς τῆς Auvergne εὐρίσκομεν τὰς ἡμι-

¹) Ὁρλάνδος, Ἀρχαιολογ. Ἐφημερίς 1923 εἰκ. 16 καὶ 17 καὶ σελ. 14.

²) Enlart, ἐν Michel, Histoire de l'Art A' 2 σελ. 473.

καμάρας (voûtes en quart de cercle), «αἱ ὁποῖαι χρησιμεύουν συγχρόνως καὶ νὰ ἀντιστηρίξουν τὴν κεντρικὴν καμάραν καὶ νὰ βαστάσουν τὴν ἐπικλινῆ ἀνοικτὴν στέγην».

Ἡ Ὁρλάνδος ἐνθ' ἂν. σ. 14 σημ. 2 ἀναφέρει καὶ τὴν ἐκκλησίαν Πλάτσας τῆς Μάνης καὶ μίαν ἐν Βλαχογοραντζῆ τῆς Ἡπείρου. Εἰς τὰ παραδείγματα ταῦτα δύνανται ἀκόμη νὰ προστεθοῦν τὸ ὑπερφῶν τοῦ νάρθηκος τοῦ ἁγίου Στεφάνου τῆς Καστοριάς¹, ὁ νάρθηξ τοῦ καθολικοῦ τῆς Μονῆς τοῦ Σπανοῦ εἰς τὴν νῆσον τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων², τὰ πλάγια κλίτη τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Δέκα τῆς Γόρτυνος Κρήτης³ καὶ ὁ νάρθηξ τοῦ καθολικοῦ τῆς Μονῆς τοῦ Γηρομερίου ἐν Ἡπείρῳ⁴. Οὕτω ἔχομεν τέσσαρα παραδείγματα τοιαύτης στεγασέως ἐν Ἡπείρῳ, ἴσως δὲ καὶ ἄλλα ἀπαρατήρητα εἰσέτι.

Αἱ ἡμίσεις αὗται καμάραι τῆς Κωστάνιανης φαίνονται ὅτι στηρίζουν τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς κυρίας καμάρας καὶ ὁμοιάζουν πράγματι κατὰ τὴν λειτουργίαν των πρὸς τὰς ἐρεισματικὰς καμάρας τῶν ρωμανικῶν ἐκκλησιῶν τῆς Auvergne καὶ τῆς Προβηγγίας, περὶ τῶν ὁποίων ἐκάμαμεν ἀνωτέρω λόγον. Τὸ νὰ ὁμιλήσῃ κανεὶς περὶ ἐπιδράσεως τῶν δυτικῶν τούτων μορφῶν εἰς τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα γενικῶς καὶ ἀμέσως εἶναι τολμηρόν, δύναται ὅμως νὰ θεωρηθῆ βέβαιον ὅτι ἡ εἰς τὰς Βλαχέρας τῆς Ἡλείας ἐφαρμογὴ τῶν ἰδιαζουσῶν ἐκείνων ἡμικαμαρῶν ὀφείλεται εἰς τὴν φραγκικὴν μετασκευὴν πολλῶν τμημάτων τῆς ἐκκλησίας (ὡς ἄλλως ἐκφράζεται καὶ ὁ Ὁρλάνδος περὶ αὐτῶν μὴ δηλῶν σαφῶς τοῦτο καὶ περὶ τῶν ἡμικαμαρῶν). Ἡ δὲ συχνοτέρα χρῆσις των κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους

¹) Millet, ἐνθ' ἂν. σ. 29.

²) *Εὐγγυποπούλου*, Ἡπειρωτ. Χρονικά, 2 (1926) εἰκ. 7 (σελ. 134 καὶ σελ. 140[141]) ὅπου ἐν σημειώσει ἀναφέρονται καὶ τινὰ ἐξ Ἀργολίδος παραδείγματα.

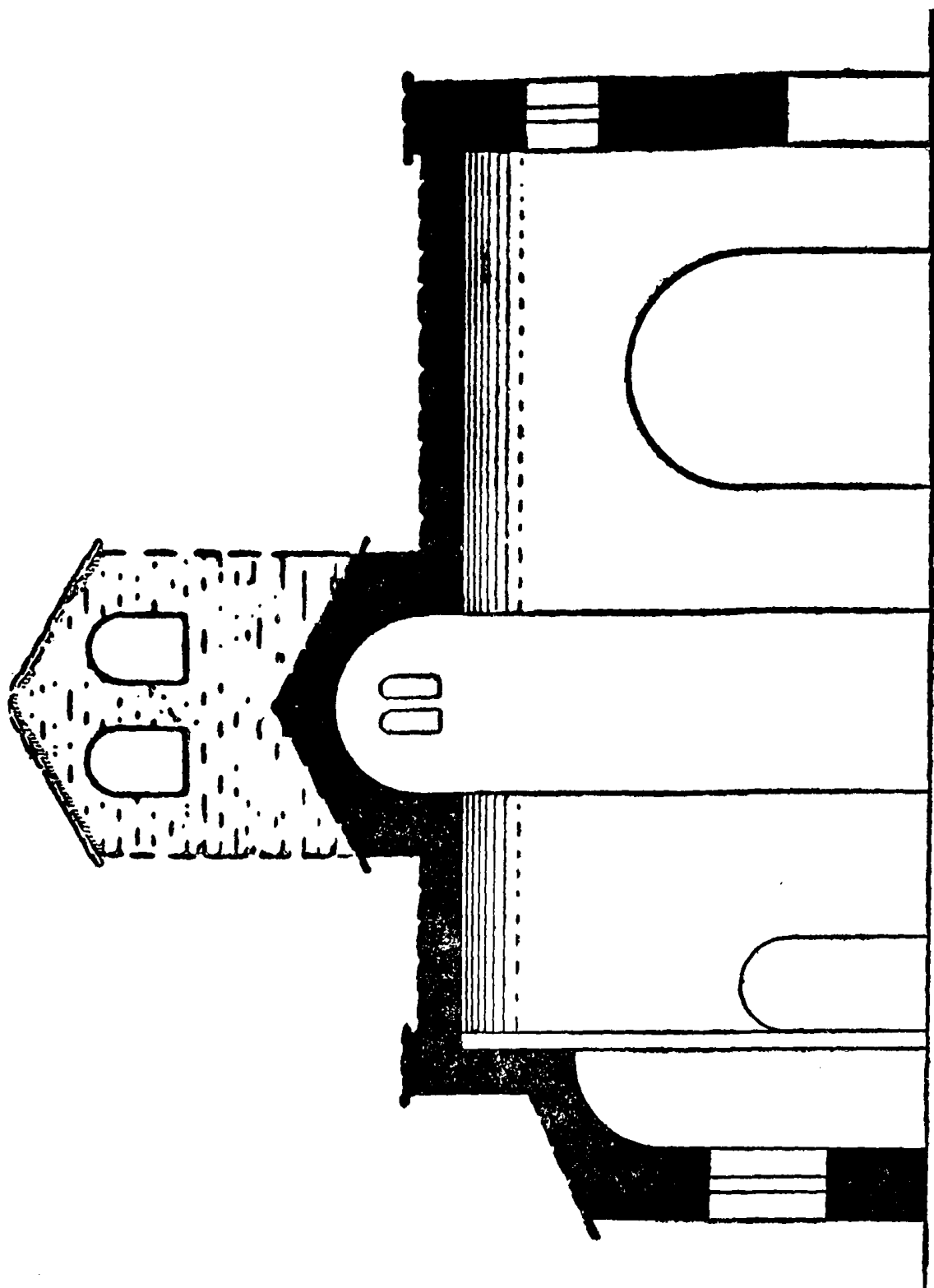
³) Gerola, I monumenti Veneti nell' isola di Creta, 2 σ. 188 «mezze volte archiacute», τὰς ὁποίας ὁμοίως θεωρεῖ μεταγενεστέρως.

⁴) Τοῦτο εἶναι τρουλλωτὴ ἐκκλησία, τῆς ὁποίας ὁ τρουλλος βαίνει ἐπὶ τεσσάρων πεσσῶν στηριζόντων ἰσάριθμα τόξα. Εἰς ταῦτα κατὰ τὸ βόρειον καὶ νότιον σκέλος τοῦ σταυροῦ ἀκουμβοῦν οὐχὶ καμάραι, ὡς κατὰ τὸ ἀνατολικὸν καὶ δυτικόν, ἀλλὰ τεταρτοσφαίρια (πρβλ. ἐκκλησίαν ἁγ. Ἀνδρέου ἐν τῇ Κρίσει (Hodja-Moustapha-pacha djami) τῆς Κων)πόλεως Ebersolt-Thier, Les Eglises de Con)ple Πίν. XX, 2 καὶ XXI). Κατ' ἐπιγραφὴν διὰ κεραμίων ἐπὶ τῆς νοτίας προσόψεως ἡ ἐκκλησία ἐκτίσθη τῷ 1568 (ζΟΦ') ὑπὸ τινος Πωγωνιανίτου, ἀνιστορήθη δὲ ἐσωτερικῶς τῷ 1679 δαπάναις Πάνου Ἱερομνήμου κατὰ γραπτὴν ἐπιγραφὴν ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ τοίχου τῆς ἐκκλησίας, ὅπου καὶ ἡ προσωπογραφία τοῦ δωρητοῦ. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ σφύζεσθαι καὶ ἀξιόλογος εἰκὼν τῆς Παναγίας, τύπου Ὁδηγητρίας, παλαιότερα αὐτῆς, ἄλλοτε δὲ ὑπῆρχον καὶ τινὰ χρυσόβουλλα καὶ σιγίλλια παλαιά. Ἴσως ἀσχοληθῶμεν ἄλλοτε λεπτομερέστερον περὶ τῆς ἐκκλησίας. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Ἅγιος Παραμυθίας καὶ Φιλιατῶν ἀνήγγειλεν ὅτι ἐτοιμάζει ἐκτενῆ μελέτην περὶ τῆς Μονῆς (Ἐφημερὶς «Θεοπροτί» τῆς 29 Ἰουλίου 1931), τὴν ὁποίαν ἀναμένομεν μετὰ μεγίστου ἐνδιαφέροντος.

ρους χρόνους ἴσως πρέπει νὰ ἀποδοθῆ καὶ εἰς δυτικὴν ἐπίδρασιν, ἀλλ' ἴσως καὶ εἰς λόγους οἰκονομικωτέρας κατασκευῆς.

Ἡ ἐγκαρσία κάμαρα (εἰκ. 3), πολὺ ὑψηλότερα, ὡς εἶπομεν, καὶ στενωτέρα ἀπὸ τὴν μεσαίαν διήκει καθ' ὅλον τὸ πλάτος τῆς ἐκκλησίας καὶ φω-

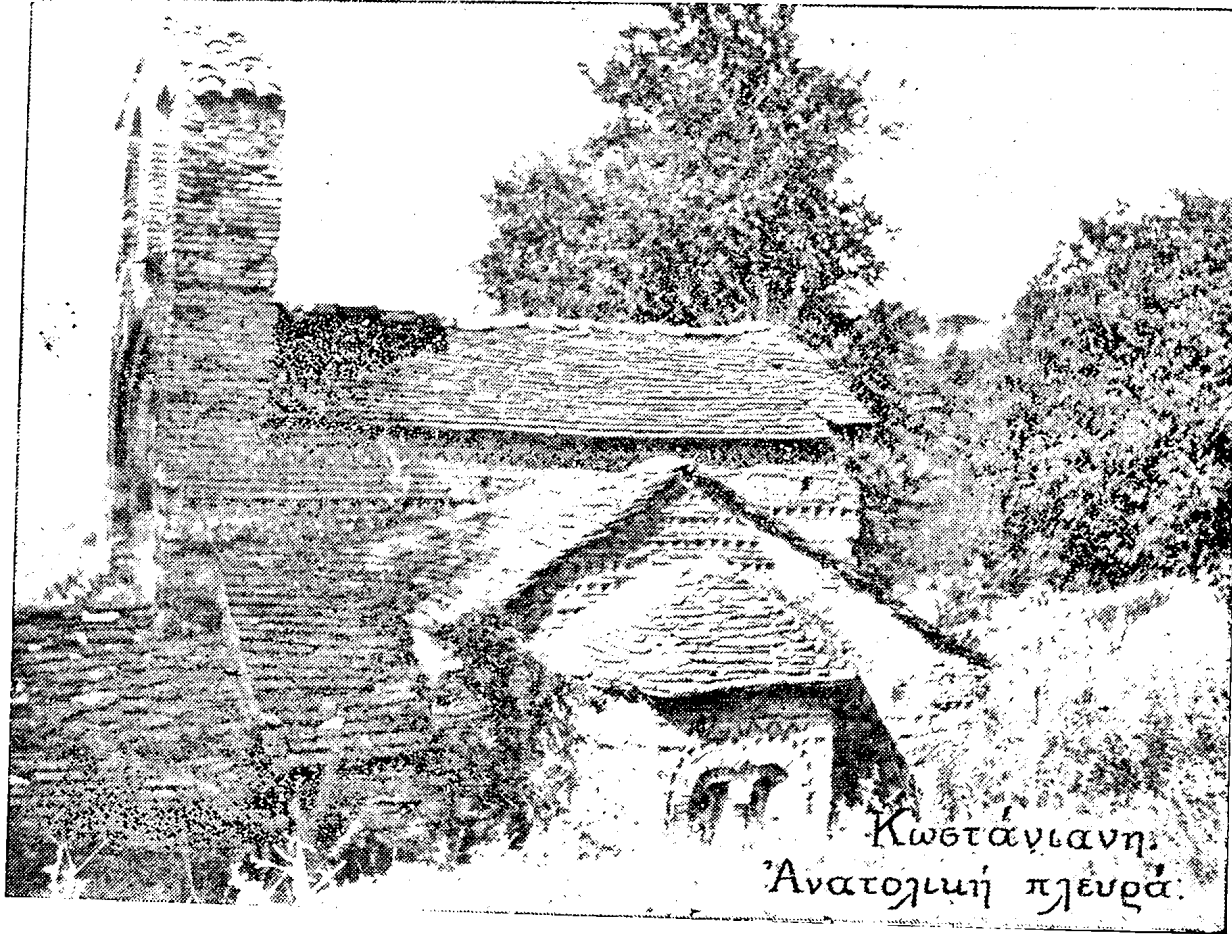

κλίμα 1:100

Εἰκ. 3. Τομὴ τῆς ἐκκλησίας κατὰ μῆκος (Γ—Δ τῆς εἰκ. 1)

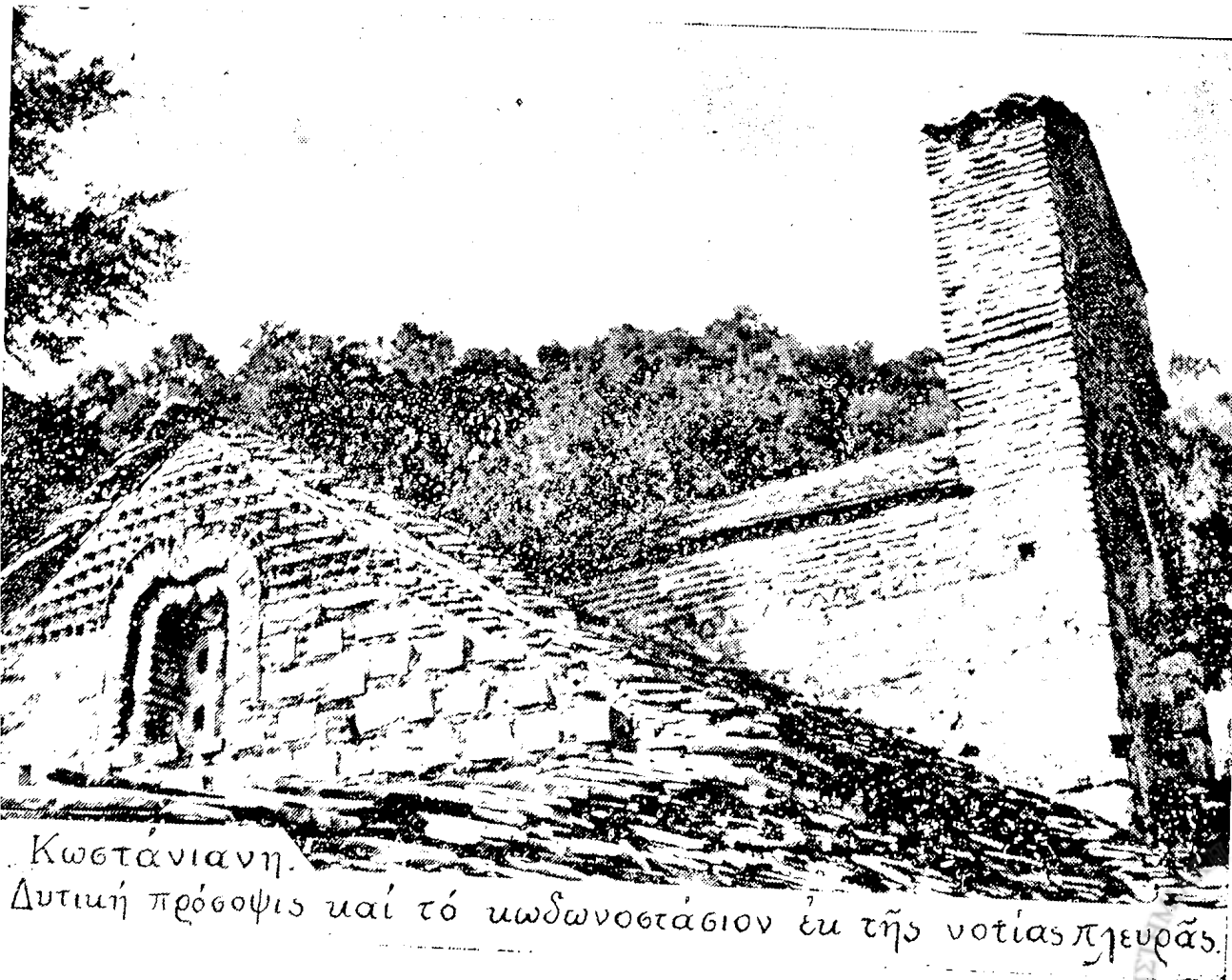
τίζεται ὑπὸ μικροῦ διλόβου παραθύρου, τὸ ὁποῖον ἀνοίγεται κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν ὑψηλὰ ὑπὸ τὸ τόξον τῆς. Κατωτέρω ὑπάρχει καὶ ἄλλο παράθυρον, πλατύτερον μὲν, ἀλλὰ μικρότερον τοῦ προηγουμένου καὶ ὑπ'

Κωνσταντιανή.
 Ανατολική πλευρά.

Εἰκ. 4. — Ἡ ἐκκλησία τῆς Κωνσταντιανῆς ἐξ ἀν.

Κωνσταντιανή.
 Δυτικὴ πρόσοψις καὶ τὸ κωδωνοστάσιον ἐν τῆς νοτίας πλευρᾶς.

Εἰκ. 5.

αὐτὸ θύρα, ἡ ὁποία εἶναι σήμερον ἐντειχισμένη. Μεταξὺ τοῦ ὑπερθύρου καὶ τοῦ παραθύρου σώζονται λείψανα γραπτῆς ἐπιγραφῆς ἀναφερομένης εἰς τὴν εἰκονογράφειν τῆς ἐκκλησίας (βλ. κατωτέρω). Σημειωτέον ὅτι ἡ ἐγκαρσία αὕτη καμάρα ἔχει ὑποστῆ πολλὰς ρωγμὰς, διὰ τῶν ὁποίων διαρρέοντα τὰ ὕδατα τῆς βροχῆς ἐπέφεραν μεγάλην φθορὰν εἰς τὰς τοιχογραφίας. Ὅχι ὀλίγον βεβαίως συνετέλεσεν εἰς τοῦτο καὶ ἡ ἐκ πλακῶν νέα βαρεῖα στέγη τῆς ἐκκλησίας.

Πρὸς ἀνατολὰς ἐκτείνεται τὸ ἱερόν, τὸ ὁποῖον συγκοινωνεῖ μὲ μικρὸν τοξωτὸν ἄνοιγμα πρὸς τὴν πρόθεσιν καλυπτομένην ὑπὸ καμάρας βαινούσης ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς. Τὸ πρὸς νότον διαμέρισμα τοῦ ἱεροῦ, τὸ χρησιμεῦον ὡς διακονικόν, εἶναι παλαιόθεν ἐντελῶς ἀποκεκλεισμένον, φαίνεται ὅμως ὅτι μικρὰ θύρα ᾧδήγει εἰς αὐτό, σήμερον ἐντειχισμένη. Ἡ κόγχη περατοῦται εἰς ἡμικύκλιον καὶ φωτίζεται διὰ διλόβου παραθύρου.

Ἄπλοῦν εἶναι καὶ τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ κτιρίου, ὅπου διαγράφεται ἡ ἐσωτερικὴ του διάταξις (εἰκ. 4). Εἰς αὐτὸ ὅμως κυριαρχεῖ ἀποτελοῦσα τὴν κυρίαν μορφήν ἡ ἐγκαρσία καμάρα ἐπικαθημένη τῆς μεσαίας, τὴν ὁποίαν οἶονεὶ καταπιέζει, καὶ ἔχουσα εἰς τὸ νότιον αὐτῆς ἄκρον τὸ πλινθόκτιστον κωδωνοστάσιον. Τούτου ἡ προσθία ὄψις διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα, τῶν ὁποίων τὸ μὲν κάτω σχηματίζει κοιλότητα στεφομένην ἄνω ὑπὸ τόξου βαίνοντος ἐπὶ δύο οἶονεὶ παραστάδων (ποδαρικῶν) αἱ ὁποῖαι ἐξέχουν ἐκ τῆς προσόψεως τοῦ τοίχου, καὶ ὑποστηρίζουν τρόπον τινὰ τὴν καμάραν ὡς ἐξωτερικὰ ἀντερείσματα. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο ἀπαντιῶν καὶ εἰς τὴν Κάτω Παναγιὰν τῆς Ἄρτης καὶ εἰς τὴν Πόρτα Παναγιὰ τῆς Θεσσαλίας προέρχεται ἐξ ἀνατολῶν καὶ περιορίζεται κυρίως, ὡς παρετήρησεν ὁ Millet, εἰς τοὺς ὀκταγώνους ναοὺς, εἰς τὴν βόρειον Ἑλλάδα καὶ πρὸς τούτοις εἰς τὰς σταυρεπιστέγους αὐτῆς τρικλίτους βασιλικάς. Ἐνταῦθα εὐρίσκεται μόνον εἰς τὴν νοτιάν πλευράν, ὅπως ἄλλως καὶ ἀλλαχοῦ συμβαίνει (πρβλ. Millet, ἔνθ' ἂν. σ. 160 καὶ σημ. 1, 2). Ἡ κοιλότης αὕτη μὲ τὸ προεξέχον πλαίσιον ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἐσωτερικὴν καμάραν καὶ φέρει γραπτὴν παράστασιν τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριήλ. Τὸ δὲ ἄνω τμήμα χωρίζεται εἰς δύο τοξωτὰ ἀνοίγματα καὶ στεγάζεται ὑπὸ δικλινοῦς σαγματοειδοῦς στέγης διατηρούσης τὰς παλαιὰς μεγάλας κεράμους τῆς. Ὅλαι αἱ καμάραι λήγουν ἐξωτερικῶς εἰς ἀετώματα ὑψούμενα ὑπὲρ τὴν ὀπισθεν στέγην, ὡς συνήθως εἰς πλείστας ἐκκλησίας καὶ ἐν Ἡπείρῳ ἀκόμη, μάλιστα ἐν Ἄρτῃ¹⁾

¹⁾ Ἀξία ἰδιαίτερας προσοχῆς εἶναι ἡ κατασκευὴ καὶ ἡ μετρημένη δια-

¹⁾ Millet, L'école grecque σ. 30 εἰκ. 14 καὶ εἰκ. 23.

κόσμησις τῶν τοίχων, ἡ φαιδρύνουσα κάπως καὶ ποικίλλουσα τὴν ἀπειριτον πτωχὴν οἰκοδομήν. Οἱ τοῖχοι βαίνουν ἐπὶ χαμηλοῦ ποδίου μόλις ἐξέχοντος τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους καὶ ἀποτελουμένου ἀπὸ μεγαλυτέρους σχετικῶς λίθους. Εἶναι δὲ κατασκευασμένοι κατὰ τὸ ἰσοδομικόν, οὐχὶ ὅμως κανονικόν, ἀλλὰ πλινθοπερίβλητον σύστημα. (βλ. εἰκ. 5). Τετράγωνοι ἢ ἐπιμήκεις λίθοι ἀποτελοῦν τοὺς ὀριζοντίους δόμους, μεταξὺ δὲ αὐτῶν κατὰ μὲν τοὺς ὀριζοντίους ἄρμους παρεντίθεται μία σειρὰ πλίνθων ἐντὸς ἀσβεστοκονιάματος, κατὰ δὲ τοὺς καθέτους δύο ἢ τρία μικρὰ τεμάχια πλίνθων ὀριζοντίως ἐμπεπηγμένα ἐντὸς παχέος ἀσβεστοκονιάματος. Τὸ σύστημα τοῦτο δὲν εἶναι πολὺ σύνηθες εἰς τὴν ἑλλαδικὴν βυζαντινὴν τοιχοδομίαν ἐπικρατούσης τῆς κανονικῆς διὰ μιᾶς πλίνθου περιβολῆς τῶν λιθίνων δόμων. Ἔχομεν ὅμως εἰς τὴν Κόκκινην Ἐκκλησιὰ τῆς Ἡπείρου καὶ δύο μικρὰς πλίνθους εἰς τοὺς κατακορύφους ἄρμους, ἀλλὰ καθέτως καὶ οὐχὶ ὀριζοντίως τεθειμένας¹. Ἄλλ' ἐντελῶς ὁμοίαν πρὸς τὴν ἐνταῦθα τοιχοδομίαν παρατηροῦμεν εἰς τινὰ σημεῖα, ὡς εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν, τῆς Κάτω Παναγιᾶς τῆς Ἄρτης, ὅπως ἐπὶ τούτου ὁ ἴδιος ἐβεβαίωσα.

Ὁ ἰσοδομικὸς οὗτος ῥυθμὸς τῆς τοιχοδομίας δὲν ἐξακολουθεῖ μέχρι τῆς σιέγης, ἀλλ' εὐθὺς ἀπὸ τῆς γεννήσεως τῶν καμαρῶν αὐταὶ εἶναι κτισμέναι μόνον διὰ πλίνθων. Τὸ σύστημα τοῦτο τῶν πλινθοκτίστων καμαρῶν, γνώρισμα τῆς σχολῆς τῆς Κων)πόλεως² εὐρίσκομεν πολλαχοῦ καὶ ἐν Ἡπείρῳ, ὡς εἰς τὴν βασιλικὴν τῆς ἁγίας Θεοδώρας τῆς Ἄρτης³. Καὶ κατὰ τὰ μέτωπα μὲν αὐτῶν, τὰ ὁποῖα λήγουν ἐξωτερικῶς εἰς ἀέτωμα, αἱ πλίνθοι εἶναι διατεθειμέναι εἰς σειρὰς ἐπαλλήλους ὀδοντωτοῦ κοσμηματος ὅπως εἰς τὸ δυτικὸν ἀέτωμα (εἰκ. 5) καὶ εἰς τὸ ἀνατολικὸν ὑπεράνω τῆς κόγχης (εἰκ. 4), ὅπου ὅμως μεταξὺ τῶν ὀδοντωτῶν ζωνῶν παρεμβάλλονται καὶ μία ἢ δύο σειραὶ πλίνθων. Κατὰ δὲ τὰς πλαγίας ὀψεις τῶν καμαρῶν εἰς τὴν ἀν. πλευρὰν ζώνη ὀδοντωτῆ χωρίζει τὸν λιθοκτιστὸν τοῖχον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς καμάρας, ὅπου αἱ πλίνθοι κεῖνται κατὰ σειρὰν διακοπτόμεναι μόνον ὑπὸ ζώνης τεθλασμένης γραμμῆς ἐκ μικρῶν πλίνθων. Τὸ θέμα τοῦτο καὶ μόνον κοσμεῖ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς ἐγκαρσίου καμάρας κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς (εἰκ. 5). Ἐνταῦθα δὲ φαίνεται καὶ ἡ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον δι' ἀπλῶν πλίνθων μόνον κατασκευὴ καὶ τοῦ κωδωνοστασίου. Τὰ κωδωνοστάσια ἀπὸ τοῦ 13^{ου} αἰῶνος ἐν χρήσει εἰς τὴν Ἑλλάδα σπανίως προσαρτῶνται εἰς μίαν τῶν πλευρῶν, ὡς ἐνταῦθα, ἀλλ' ὑψοῦνται συνήθως ὑπεράνω τοῦ νάρθηκος⁴.

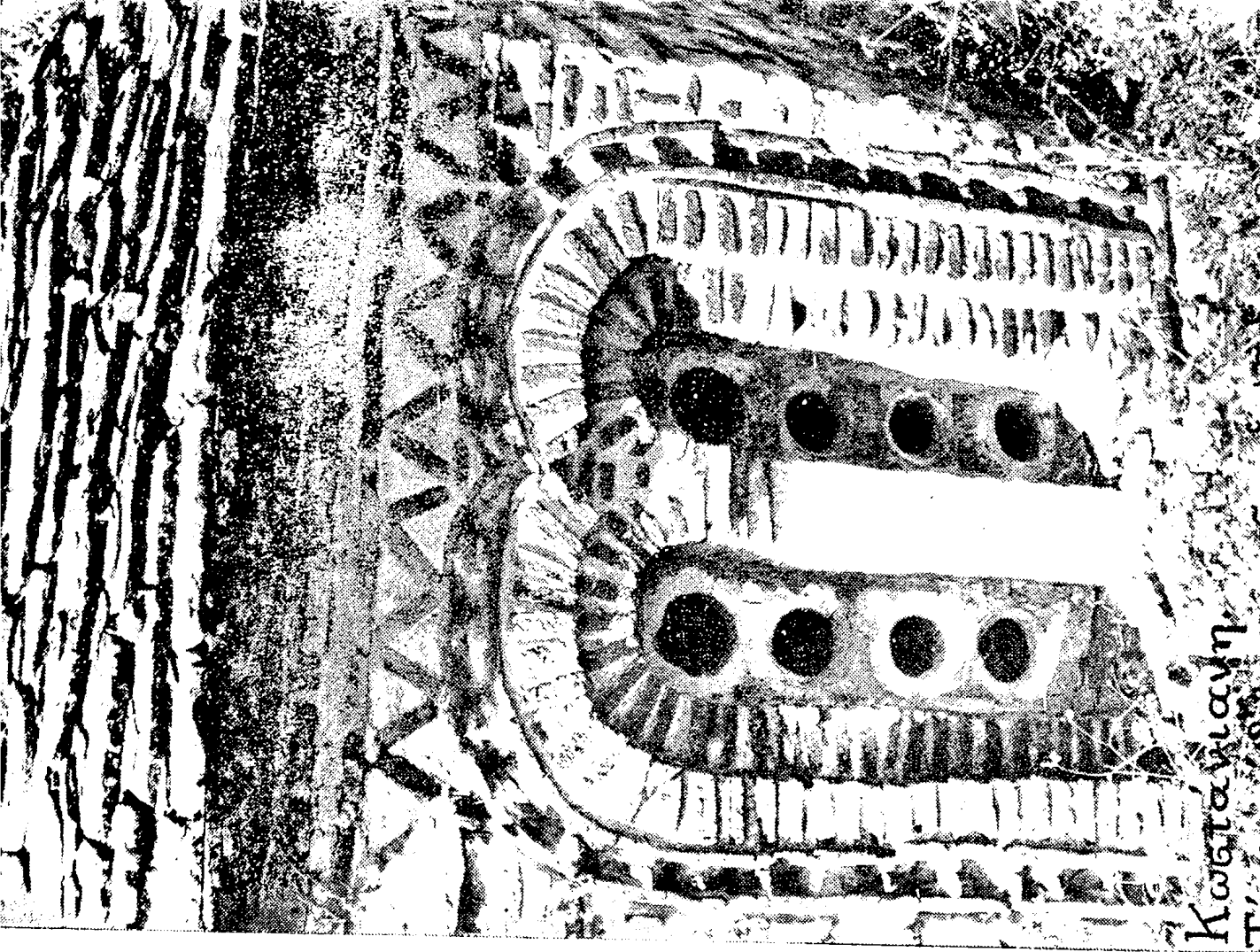
¹) Ὁρλάνδου, Ἡπειρωτικὰ Χρονικά, Β' (1926) σελ. 157 εἰκ. 4.

²) Millet, L'école grecque σ. 244 καὶ 245.

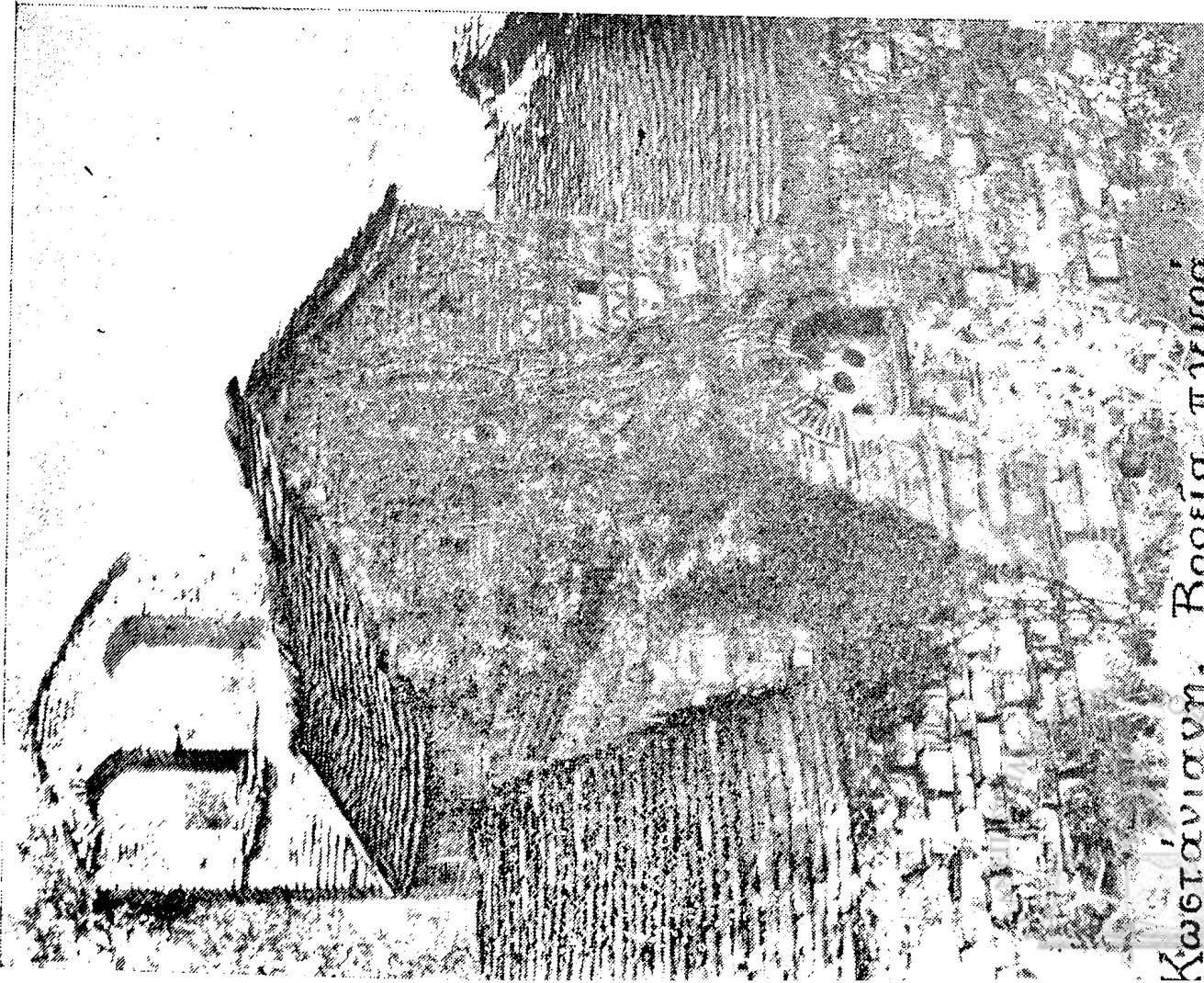
³) Millet, L'école grecque εἰκ. 14 καὶ 82.

⁴) Millet, L'école grecque σ. 36.

Κωσταλιανή
Τ.

Κωσταλιανή. Βοσεία Πύλη

Τὸ ἀντίστοιχον πρὸς τὸ κωδωνοστάσιον βόρειον ἄκρον τῆς ἐγκαρσίας καμάρας, ἡ ὁποία ἐξέχει ὑψηλὰ ὑπὲρ τὴν στέγην τῆς μεσαίας τὴν στεγάζουσιν καὶ τὸ βόρειον πλάγιον κλίτος, ἔχει ἐπίσης ἐνδιαφέρουσιν ὄσον καὶ λιτὴν διακόσμησιν (εἰκ. 6). Ἄν καὶ κισσὸς σκεπάζει ἱκανὸν μέρος τῆς προσόψεως, διακρίνονται αἱ ζῶναι τῶν τεθλασμένων γραμμῶν καὶ τῶν ὀδοντωτῶν ταινιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐναλλάσσονται πρὸς τοὺς λιθίνους δόμους τοῦ τοίχου καὶ τὰς πλίνθους τοῦ μετώπου τῆς καμάρας.

Τὰ παράθυρα, μικρά, ἀνοίγονται ὑψηλὰ κατὰ τὰ τύμπανα τῶν ἀετωμάτων καὶ εἶναι δίλοβα χωριζόμενα ὑπὸ λεπτοῦ διαμέσου κιονίσκου, τὸν ὁποῖον βλέπει τις εἰς τὸ παράθυρον τῆς δυτικῆς προσόψεως (εἰκ. 5). Τὰ τόξα τῶν δύο λοβῶν περιβάλλονται διὰ διπλῆς ταινίας ἐκ πλίνθων, τὸ σύνολον δὲ ὑπὸ ὀδοντωτῆς ταινίας. Μόνον κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν εἰς τὸ ὕψος τῆς στέγης τῆς κυρίας καμάρας ὑπάρχει μονόλοβον παράθυρον με διπλοῦν ἐκ πλίνθων τόξον, ὡς παρατηρήσαμεν καὶ ἀνωτέρω (εἰκ. 6).

Τὰ παράθυρα σώζουν ὅλα καὶ τὰ ὑαλοστάσια αὐτῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐκ γύψου με κυκλικούς φεγγίτας. Ἰδιάζον εἶναι τὸ τῆς κόγχης, τοῦ ὁποῖου ἀπεσπάρθη ὁ μαρμαρίνος διαχωριστικὸς κιονίσκος. Τοῦτο περιβάλλεται κατὰ τὰ ἐξωτερικὰ περιθώρια τῶν δύο λοβῶν ὑπὸ ὀδοντωτῆς ταινίας καὶ διπλῶν πλινθίνων τόξων (εἰκ. 7). Τῶν ὑαλοστασίων τὸ μὲν ἀριστερὸν ἔχει ὕψος 1,35 καὶ πλάτος 0,34, ἐνῶ τὸ δεξιὸν ἔχει πλάτος μόνον 0,28, ἀμφότερα δὲ ἔχουν ἀνὰ πέντε κυκλικούς φεγγίτας καθέτως διατεθειμένους διαμ. 0,19. Τὸ μεταξὺ αὐτῶν κενὸν πεδῖον κοσμεῖται ὑπὸ ἴδω ἐντύπων ἐξαφύλλων ἀνθεμίων ἐντὸς ἡμικυκλικοῦ πλαισίου χωριζομένων ὑπὸ πλέγματος (εἰκ. 8). Ὅμοιον κόσμημα πρβλ. Wulff, *Altchristliche und byzantinische Kunst* II εἰκ. 359. Τὸ θέμα τοῦτο ἐξειλίχθη ἐκ τοῦ κληματοφύλλου ἢ ἐκ τοῦ ἀνθεμίου καὶ σχηματοποιούμενον βαθμηδὸν ἔφθασεν εἰς τὸ καρδίοσχημον θέμα τοῦ καθολικοῦ τῆς Μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ τῆς Φωκίδος¹ καὶ τῆς Μονῆς Τσάγεζι τῆς Θεσσαλίας². Ὅμοίως κατασκευασμένα ὑαλοστάσια με κυκλικούς φεγγίτας, ἀλλὰ με διάφορον διακόσμησιν παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὴν Κόκκινη Ἐκκλησιᾷ τοῦ Βουλγαρελίου τῆς Ἡπείρου³ ὅπου χρῆσις ἐγένετο τοῦ γύψου καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν κιονίσκων τοῦ τέμπλου⁴.

¹) Diez and Demus, *Byzantine Mosaic in Greece*, 1931, εἰκ. 33.

²) Σωτηρίου, Ἐπετηρὶς Ἑταιρίας Βυζ. Σπουδῶν Ε' (1928) σελ. 368 εἰκ. 23, πρβλ. καὶ τὰ αὐτ. σελ. 369 σημ. 1 καταλεγόμενα παραδείγματα.

³) Ὁρλάνδου, Ἡπειρωτ. Χρονικὰ Β' (1926) σελ. 159 εἰκ. 8. Πρβλ. καὶ τὰ ἐκεῖ σημ. 9 ἀναφερόμενα.

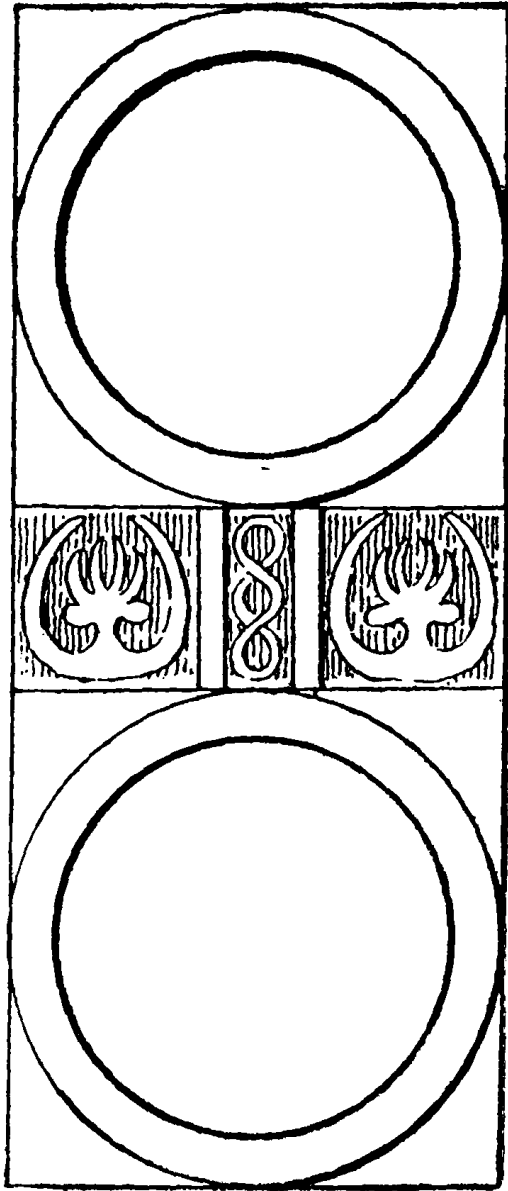
⁴) Τοιοῦτους κιονίσκους γυψίνους ἀποτελουμένους ἐκ δέσμης ράβδων συγκρατουμένων ὑπὸ συμπλεκομένων εἰς κόμβους ταινιῶν παρατήρησα καὶ εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν τῆς Ἡπείρου, τὴν βασιλικὴν τῆς Πετροβίτσης, περὶ τῆς ὁποίας θ' ἀσχοληθῶ ἄλλοτε.

Ὡς πρὸς τὴν στέγασιν παρατηρητέον ὅτι ἡ μὲν ἐγκαρσία καμάρα ἔχει ὡς εἰκός, τὴν ἰδίαν αὐτῆς στέγασιν, ἡ δὲ μεσαία κατὰ μὲν τὸ δυτικὸν αὐτῆς ἄκρον καλύπτεται ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην μετὰ τῶν πλαγίων χαμηλῶν κλιτῶν, κατὰ δὲ τὸ ἀνατολικὸν ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην εὐρίσκεται καὶ τὸ βόρειον τμήμα τοῦ ἱεροῦ (ἢ πρόθεσις), τὸ δὲ νότιον (τὸ διακονικὸν) ἔχει ἰδίαν μονοκλινῆ στέγασιν μὲ κλίσιν πρὸς ἀνατολάς. (εἰκ. 4). Ἐπίσης μὲ ἰδίαν στέγην εἶναι ἐφωδιασμένη καὶ ἡ κόγχη τοῦ ἱεροῦ, ἥτις εἶναι χαμηλοτέρα καὶ προσκολλᾶται εἰς τὸ τύμπανον τοῦ ἀνατολικοῦ αἰτώματος τῆς μεσαίας καμάρας, ὅπως τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τὴν ἑλλαδικὴν σχολὴν τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Τέλος ἀξία προσοχῆς εἶναι ἡ ἔλλειψις ἀρχικῶς νάρθηκος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται εἰς τὴν ἑλλαδικὴν ἀρχιτεκτονικὴν σχολὴν γενικῶς (Millet ἐνθ' ἀν. σ. 120 καὶ 124), ἐνῶ ἡ σχολὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ κληρονόμος τῆς ἑλληνιστικῆς παραδόσεως, κρατεῖ τὸν νάρθηκα.

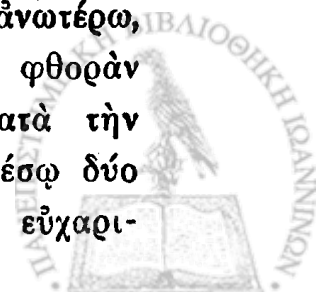
Λίαν ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ γραπτὴ διακόσμησις τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς ἐκκλησίας. Ἐνεκα τοῦ ὀλίγου φωτός, τὸ ὁποῖον εἰσέρχεται διὰ τῶν μικρῶν φεγγιτῶν τῶν ἐλαχίστων παραθύρων, τοῦτο εἶναι σκοτεινὸν καὶ δὲν ἐγένετο δυνατόν νὰ ἐπιτύχωμεν καθαρὰν τινὰ φωτογραφίαν τῶν τοιχογραφιῶν. Διὰ τοῦτο θὰ περιγράψωμεν συντομώτατα ταύτας ἐπιφυλασσόμενοι νὰ ἐπανέλθωμεν τυχούσης εὐκαιρίας.

Τοιχογραφίαι καλύπτουν ὅλους τοὺς τοίχους τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ δὲν διατηροῦνται ὅλοι εἰς καλὴν κατάστασιν, διότι, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, ἔνεκα βλάβης τῆς στέγης καὶ τῶν καμαρῶν ὑπέστησαν μεγάλην φθορὰν καὶ ἐκεῖναι, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἐγκαρσίαν καμάραν καὶ ἐν μέρει κατὰ τὴν δυτικὴν. Τὸ βάθος τῆς κόγχης κατέχει ἡ Παναγία δεομένη ἐν μέσῳ δύο ἀγγέλων, ἱκανῶς ἐφθαρμένη. Κατωτέρω τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαρι-

κλιμ. 1/4

Εἰκ. 8. Τμήμα γυψίνου φεγγίτου

στίας καὶ ὑπ' αὐτὸ οἱ ἅγιοι Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Βασίλειος, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καὶ Ἀθανάσιος. Εἰς τὸ βόρ. τμήμα τῆς καμάρας δύο σκηναὶ ἐκ τοῦ βίου τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Ἰωσήφ, εἰς δὲ τὸ νότιον ἡ Γέννησις, ἀπὸ τὰς καλύτερον σωζόμενας τοιχογραφίας. Κάτωθεν αὐτῆς πέντε ἄγγελοι, ὧς καὶ ἐπὶ τῆς ἀπέναντι πλευρᾶς, βαίνουν πρὸς τὴν θείαν λειτουργίαν κρατοῦντες ἱερὰ σκεύη.

Εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἐγκαρσίας καμάρας ἡ Ἀνάληψις, πρὸς β. αὐτῆς ἡ Ἀνάστασις καὶ Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες. Πρὸς ν. κατεστραμμένον. Κατωτέρω ζώνη μὲ στηθάρια ἁγίων. Εἰς τὸν ν. τοῖχον τῆς ἐγκαρσίας καμάρας ἡ Μεταμόρφωσις, ἀπέναντι ἐπὶ τοῦ ἀντιστοίχου τοίχου ἡ Γέννησις τῆς Θεοτόκου. Ἐπὶ τοῦ δ. τοίχου τῆς ἐγκαρσίας καμάρας αἱ Μυροφόροι. Κατωτέρω ζώνη ἁγίων μέχρι τῆς ὀσφύος καὶ ὑπὸ αὐτὴν ἄλλη ὀλοσώμων. Τὸ δυτικὸν σκέλος τῆς μεσαίας καμάρας χωρίζεται διὰ ζώνης ἐν τῇ κορυφῇ εἰς δύο τμήματα, τὸ βόρειον καὶ νότιον, τῶν ὁποίων ἕκαστον διαιρεῖται εἰς τρεῖς ζώνας. Ἡ πρώτη ζώνη καὶ τῶν δύο τμημάτων ἔχει ἀνὰ τρεῖς σκηναὶς ἐκ τῶν παθῶν τοῦ Χριστοῦ τὰς πλείστας κατεστραμμένας. Εἰς τὴν δευτέραν ζώνην εἰκονίζονται οἱ τέσσαρες Εὐαγγελισταὶ ἐν μέσῳ πλουσίου ἀρχιτεκτονικοῦ βάθους. Τὴν τρίτην ζώνην ἀποτελοῦν αἱ ἐπὶ τῶν πεσσῶν τοιχογραφίαι, ἀριστερὰ μία μεγίστη κεφαλὴ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἔχουσα γραμμικῶς ἀποδεδομένας τὰς μορφὰς καὶ συμμετρικῶς σχηματοποιημένας καὶ περαιτέρω ἡ ἁγία Παρασκευή. Ἀπέναντι οἱ ἅγιοι Κωνσταντῖνος καὶ Ἑλένη καὶ ὁ ἅγιος Ἀντώνιος. Ἐπὶ τοῦ δ. ὑπὲρ τὴν θύραν τοίχου ἡ Σταύρωσις. Εἰς τὴν καμπύλην τῶν τόξων προτομαὶ ἁγίων. Εἰς τὸ ν. πλάγιον κλίτος ὁ «Ἐλεγμὸς» καὶ «ἡ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ἄνοδος» εἰς δὲ τὸ β. ἡ ἁγία Τριάς καὶ «ἡ καλέστρα τοῦ Ἀβραάμ».

Τέλος εἰς τὸν β. τοῖχον τῆς ἐγκαρσίας καμάρας ὑπεράνω τῆς τετειχισμένης θύρας σώζονται τὰ ἐξῆς λείψανα γραπτῆς ἐπιγραφῆς:

Ἀνηγέρθη ἐκ β[ά]θρων καὶ ἀ[νιστορήθη] . . . .
 ναιπ . . [ὁ πάνσεπ]τος ναὸς τοῦ Π[ροδρο]μου . . .
 ἐπὶ πατρ[ι]άρχου Μιχ[αήλ] . . . . ὄνο]μαζομένου
 . . . κρ . . . τοῦ Παν . . . κυροῦ ἡσακίου
 . . . θε[ω]δόρου καὶ τῆς . . . Χυραμ . . .
 . . . . . ο . . . . .
 . . . . .
 . . . υσι . . . . .
 . . . εὐ]σεβεστά . . . . .
 . . . ἔν τηγι . . . . .
 . . . ἐπὶ . . . . .

Γενικῶς αἱ μορφαὶ εἶναι λεπταὶ καὶ ἐπιμήκεις, τὰ πρόσωπα ὠσειδῆ μὲ πλαστικὴν στρογγυλότητα, τὰ δὲ ἐνδύματα μὲ πτυχὰς γραφικῶς δηλουμένας. Λίαν ἀγαπητὰ εἶναι τὰ ἀνοικτὰ χρώματα, αἱ δὲ σκιαὶ πράσιναι. Οἱ τύποι ὅμως εἶναι κοινοὶ μηχανικῶς ἐπαναλαμβανόμενοι, ὡς καὶ αἱ συνθέσεις. Ἡ τέχνη των ἁομοιάζει πολὺ πρὸς τὴν τῶν τοιχογραφιῶν τῆς μονῆς τῶν Φιλανθρωπητῶν τῆς νήσου τῶν Ἰωαννίνων καὶ πιθανῶς καὶ αὗται κατεσκευάσθησαν, ὡς καὶ ἐκεῖναι, κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα. Ὅπως δὴποτε εἶναι λίαν ἐνδιαφέρουσαι καὶ ἀπὸ εἰκονογραφικῆς μάλιστα ἀπόψεως.

*
**

Ἄλλὰ περισσότερο σπουδαῖος εἶναι ὁ ἀρχιτεκτονικὸς τύπος, τὸν ὁποῖον παρατηροῦμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην.

Ἔχομεν πρὸ ἡμῶν μίαν βασιλικὴν καθαρῶς ἀνατολικοῦ τύπου: μεγάλοι πεσσοὶ ὡς τμήματα τῶν τοίχων, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ἡ κεντρικὴ καμάρα, αὐτὴ πάλιν συμπαγῆς, τυφλή, μὴ ἐπιτρέπουσα εἰς οὐδὲν ἀνοίγμνα νὰ διακόψῃ τὴν στερεότητα τῶν πλευρῶν της, μία στέγη κοινὴ, περιλαμβάνουσα καὶ τὰ τρία κλίτη, ἔλλειψις νάρθηκος, τόσα στοιχεῖα, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν γνωρίσματα ἀνατολικῆς ἀρχιτεκτονικῆς συνηθείας. Ἄλλὰ τὸ κύριον στοιχεῖον ἀποτελεῖ ἡ ἐγκαρσία καμάρα, ἡ ὁποία προσδίδει καὶ τὸν χαρακτήρα εἰς τὸ ὅλον οἰκοδόμημα. Ἄλλὰ καὶ τὸ στοιχεῖον τοῦτο εἶναι ἐπίσης ἀνατολικόν, ὡς ἤδη παρατήρησε καὶ ἀνέπτυξεν ὁ Millet¹. Ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα εὗρε ἱκανὴν ἐφαρμογὴν καὶ ἐπεξετάθη πανταχοῦ δῶσαν ἀφορμὴν εἰς τὴν γένεσιν καὶ ἀνάπτυξιν ποικίλων τύπων ἐκκλησιῶν, ἰδίᾳ μικρῶν, τῶν σταυρεπιστέγων καλουμένων. Ὁ πρῶτος σταθμὸς τῆς πορείας του εἶναι ἡ Κρήτη, ὅπου εὗρισκομεν πλῆθος ναῶν μὲ τὴν ἐγκαρσίαν καμάραν εἰς διαφόρους συνδυασμούς, τοὺς ὁποίους ἀξίζει νὰ ἐρευνήσωμεν καὶ κατατάξωμεν διὰ νὰ ἴδωμεν τὴν ποικιλίαν τῶν μορφῶν αὐτῶν.

Ἐν πρώτοις πρέπει νὰ τονίσωμεν ὅτι τὸ κύριον αὐτῶν χαρακτηριστικόν, ἡ ἐγκαρσία καμάρα, εἶναι πάντοτε ὑπερυψωμένη καὶ εἶναι κοινὴ μορφή ὄλων. Καὶ ἀπαντᾷ μὲν καμάρα ἐγκαρσία ἰσοῦψῆς πρὸς τὴν κυρίαν², ἀλλὰ τοῦτο εἶναι σπάνιον καὶ δὲν εὗρε περαιτέρω ἀπήχησιν. Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὴν διαφορὰν τῶν κατόψεων καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν κλιτῶν δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τέσσαρας τύπους.

1. Ὁ ἀπλούστερος τύπος εἶναι ἡ μονόκλιτος σταυρεπίστεγος βασιλική,

¹) Millet, L'école grecque σ. 47.

²) Gerola, I monumenti Veneti... di Creta II εἰκ. 239, 240, 278 βλ. καὶ σελ. 208.

τῆς ὁποίας τὸ κύριον κλίτος διακόπτει ἐγκαρσία καμάρα, ἥτις εἶναι στενωτέρα καὶ ὑψηλότερα τῆς κυρίας καὶ ἐπικάθηται κυριαρχοῦσα αὐτῆς. Τὴν μορφήν ταύτην εὐρίσκομεν ἐν Κρήτῃ εἰς τὸν ἅγιον Γεώργιον εἰς τὸ Ἐκκλησιολογικὸν Ἐπιτομικὸν τὸ Σπανιάκο τοῦ Σελίνου καὶ μάλιστα τὸν ἅγιον Νικόλαον εἰς τὸ Μουρὶ τοῦ Κισσάμου¹. Εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν ἰπάγεται καὶ ἡ Παναγία τοῦ χωρίου Εὐγενικῆς². Σημειωτέον ὅτι ἐν Κρήτῃ ὑπάρχει καὶ παράδειγμα μὲ τὴν κυρίαν καμάραν ὑψηλότεραν τῆς ἐγκαρσίας ὁ ἅγιος Μιχαὴλ εἰς Ἀστράτῃγο (Τεμένους)³.

Τοῦ τύπου τούτου ἔχομεν πλεῖστα παραδείγματα ἐν Ἑλλάδι⁴, τῶν ὁποίων πιθανῶς τὸ ἀρχαιότερον εἶναι ἡ Ἁγία Τριάς ἐν Κρανιδίῳ χρονολογουμένη δι' ἐπιγραφῆς τῷ 1245⁵. Ἄλλ' ἴσως καὶ ταύτης ἀρχαιότερα, τοῦ τέλους τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος (1197—1199) εἶναι ὁ ἅγιος Πέτρος ἐν Bjelo Pole τῆς Σερβίας⁶, ὅστις ἔχει τὰ κύρια στοιχεῖα μονοκλίτου σταυρεπιστέγου βασιλικῆς καὶ δὴ τὴν ἐγκαρσίαν, στενωτέραν καὶ ὑψηλότεραν, καμάραν, ἀλλ' ἐπὶ ζεύγους τόξων καὶ ἴσως ἐπ' αὐτῆς τρουλλοκαμάραν, ὡς ἐπιτυχῶς ὠνόμασεν αὐτὴν ὁ κ. Ὁρλάνδος (βλ. κατωτέρω).

2. Τοῦ τύπου τούτου νέα παραλλαγή προκύπτει διὰ τῆς παρεκβολῆς τῆς ἐγκαρσίας καμάρας ἔξω τῶν τοίχων τῆς ἐκκλησίας, ὥστε νὰ παράγεται ἐλεύθερος σταυρὸς εἰς τὸ σχέδιον τῆς ἐκκλησίας, ἡ *μονόκλιτος σταυρεπίστεγος μὲ ἐλεύθερον σταυρόν*. Πολλαὶ ἐκκλησίαι ἀντιπροσωπεύουν αὐτὴν ἐν Κρήτῃ⁷. Εἰς τὸν τύπον τοῦτον δύναται νὰ ἀναχθῇ καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου παρὰ τὸ Εὐπάλιον τῆς Δωρίδος, (Ὁρλάνδου. Ἡ Μονὴ Βαρνάκοβας 1922 σ. 37 ἔξ. Εἰκ. 26—28) μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὰ παρεκβαλλόμενα πέραν τῶν τοίχων σκέλη τοῦ σταυροῦ εἶναι χαμηλότερα τῆς ἐγκαρσίας καμάρας καὶ φαινονται ὡς ἔξωθεν προσκεκολλημένα εἰς τοὺς πλαγίους τοίχους τῆς ἐκκλησίας. Οὗτος πλουτίζεται

1) Gerola, ἐνθ' ἄν. II εἰκ. 237, 238, 239—240.

2) Gerola, ἐνθ' ἄν. εἰκ. 278.

3) Gerola, ἐνθ' ἄν. εἰκ. 178.

4) Fillet, L'école grecque σελ. 49—50, εἰς δὲ προσθετέα τὰ ἐν τῷ κειμένῳ ἀναφερόμενα, ὅσα ὁ Ὁρλάνδος ὑποδηλοῖ ἐν Revue des Etudes Grecques, 1921 σελ. 164, τὰ κατωτέρω δημοσιευόμενα ἐν Οὐξντίνῳ (βλ. κατωτέρω) καὶ τὴν Ἁγίαν Τριάδα τοῦ Κεραμεικοῦ Ἀθηνῶν, Συγγοπούλου, Εὐρετήριο τῶν Μεσαιωνικῶν Μνημείων τῆς Ἑλλάδος Α' 2 σ. 84 εἰκ. 84—85.

5) Σωτηρίου, Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζ. Σπουδῶν Γ' (1926) σ. 193, ἔξ. εἰκ. 1—2 καὶ εἰκ. 5 (κάτοψις καὶ τομὴ).

6) Millet, ἐν L'art byzantin chez les Slaves, les Balkans I, Paris, 1930 σελ. 150 καὶ εἰκ. 77. Πρβλ. αὐτ. σελ. 153 ἔξ. περὶ συγγενῶν ἐκκλησιῶν.

7) Gerola, ἐνθ' ἄνωτ. εἰκ. 173, 174, 175, 176, 178, 179 καὶ 252, 254. Προσθετέα τὰ ὑπὸ Συγγοπούλου, Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ Β' (1926) σ. 59 σημ. 2.

περαιτέρω διὰ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν προεξεχόντων ἄκρων τῆς ἐγκαρσίας καμάρας εἰς κόγχας, ὡς εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους εἰς τὰ Ἀπάνω Μούλια τῆς Κρήτης,¹ καὶ εἰς τὸ καθολικὸν τῆς Μονῆς τοῦ Προδρόμου ἐπὶ τῆς νησίδος τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων².

3. Τρίτη παραλλαγή εἶναι ἡ *δίκλιτος σταυρεπίστεγος βασιλική*, λίαν σπανία, ὅπως βλέπομεν αὐτὴν εἰς τὸ Παλιομονάστηρο τῆς Ἀγίας Λαύρας, τοῦ ὁποίου τὸ καθολικὸν ἀνήκει ἐνταῦθα³.

4. Τέταρτος τύπος εἶναι ἡ *τρίκλιτος σταυρεπίστεγος βασιλική*, ὡς ἡ ἐκκλησία τῆς Κωστάνιανης, περὶ τῆς ὁποίας ἐνταῦθα ὁ λόγος. Τὴν διάταξιν ταύτην καὶ πάλιν εὐρίσκομεν εἰς τὴν Κρήτην, τὸ ἀνεξάντλητον αὐτὸ ταμεῖον τύπων καὶ συνδυασμῶν τῶν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἐλθόντων. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Σωτήρος εἰς τὸ Σταμνὶ Πεδιάδος αἱ τρεῖς καμάραι διακόπτονται πρὸ τοῦ ἱεροῦ ὑπὸ τῆς ὑψηλοτέρας ἐγκαρσίας, ἥτις εἰς τὸ β. ἄκρον τῆς φέρει καὶ τὸ κωδωνοστάσιον. Ἐδῶ πρέπει νὰ καταταχθῇ καὶ ὁ ἅγιος Νικόλαος παρὰ τὸ Αἴγιον⁴, ὁ ὁποῖος ἔχει ἐπίσης τὸ ἱερὸν λῆγον πρὸς ἀνατολὰς εἰς τρεῖς κόγχας ἡμικυκλικάς, ὡς καὶ τοῦ Σωτήρος τοῦ Σταμνιοῦ. Διαφέρει μόνον τούτου ὅτι ὑπεράνω τῆς ἐγκαρσίας καὶ κατὰ τὸ πλάτος τῆς μεσαίας καμάρας ἐγείρεται ἐκ β. πρὸς ν. ὀρθογώνιος τρουλλοκαμάρα, ὅπως καὶ εἰς τὸ Εὐπάλιον.

Πολὺ ποικιλώτερον καὶ πλουσιώτερον τὸ σχέδιον τοῦτο ἐφηρμόσθη εἰς τὴν Κάτω Παναγιάν τῆς Ἄρτης, ὅπου ἡ ἐγκαρσία καμάρα προσέλαβε καὶ τὸ ἄλλο ἐκεῖνο στοιχεῖον, τὴν μικρὰν ἐπιμήκη καὶ ὑψηλοτέραν καμάραν, τὴν Τρουλλοκαμάραν⁵, ὅπως ἡ τοῦ Αἰγίου ἀνωτέρω καὶ τοῦ Εὐπαλίου, μὲ τὴν ὁποίαν ἡ στέγη τῆς ἐκκλησίας ἀπέκτησε μεγαλυτέραν κίνησιν καὶ θαυμασίως γραφικὴν ἐμφάνισιν διὰ τῆς συχνῆς καὶ ἐπαλλήλου ἐναλλαγῆς στεγῶν καὶ ἀετωμάτων.

Ὅμοία ἐντελῶς βασιλική εἶναι καὶ ἡ Πόρτα Παναγιὰ τῆς Θεσσαλίας⁶ δηλ. τρίκλιτος σταυρεπίστεγος, μὲ τὴν αὐτὴν ἐσωτερικὴν διαίρε-

¹) Gerola, ἐνθ' ἄν. εἰκ. 177.

²) Συγγοπούλου, Ἡπειρωικὰ Χρονικὰ Β' (1926) σ. 55 ἐξ. εἰκ. 2.

³) Σωτηρίου, Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, (1925) σ. 186 εἰκ. 4.

⁴) Orlandos, Byz. Zeitschrift, XXX (1929/30) σ. 579 εἰκ. 4. Ἐκ τῆς αὐτόθι δημοσιευομένης κατόψεως δὲν δυνάμεθα νὰ πληροφορηθῶμεν περὶ τοῦ ὕψους τῶν πλαγίων κλιτῶν τῆς ἐκκλησίας ὅποτε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἔχη κανεὶς τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἔχομεν τρεῖς μικρὰς μονοκλίτους σταυρεπιστέγους συνηνωμένας, τῶν ὁποίων ἕκαστη ἔχει τὴν ἰδιαιτέραν τῆς ἐγκαρσίαν καμάραν ὑπεράνω τοῦ κλίτους.

⁵) Millet, L'école grecque εἰκ. 23-24 καὶ Orlandos (ἐνθ' ἄν. σ. 578 εἰκ. 2.

⁶) Millet L'école grecque σελ. 50. Περὶ ταύτης ἐτοιμάζει ἰδιαιτέραν μελέτην ὁ συνάδελφος κ. Ὁρλάνδος, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν εὐγενῆ καλωσύνην νὰ μοῦ ἀποστείλῃ τὴν κάτοψιν καὶ τομὴν τῆς ἐκκλησίας, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ ἐδῶ ἐκφράζω τὰς θερμὰς μου εὐχαριστίας.

σιν, ἀντίγραφον, δύναται τις εἰπεῖν, ὡς πρὸς τὴν κάτω, τῆς Κάτω Παναγιᾶς, διαφέρουσα ὅμως κατὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς τρουλλοκαμάρας.

Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην κατηγορίαν, τὴν ἀπλουστέραν ὅμως, ἀνήκει καὶ ἡ βασιλικὴ τῆς Κωστανιανῆς. Συγκρινομένη μάλιστα πρὸς τὸν ἅγ. Σωτήρα τοῦ Σταμνιοῦ τῆς Κρήτης παρουσιάζει μὲν διαφορὰς, ἀλλὰ καὶ πλείστας ὁμοιότητας λίαν χαρακτηριστικὰς. Καὶ ἐκεῖνη μὲν λήγει πρὸς ἀνατολὰς εἰς τρεῖς ἡμικυκλικὰς κόγχας, ἐνῶ ἡ τῆς Κωστανιανῆς ἔχει μίαν μόνην καὶ δὴ ἡμιεξαγωνικὴν. Ἐπειτα τὸ δυτικὸν τῆς πρόσθιον τμήμα καλύπτεται ὑπὸ τριῶν ὀλοκλήρων καμαρῶν μὲ χωριστὴν μάλιστα δι' ἐκάστην καμάραν στέγην, ἐνῶ ἐδῶ ἔχομεν μίαν καμάραν ἐν τῷ μέσῳ καὶ δύο ἡμικαμάρας ἑκατέρωθεν αὐτῆς πάσας καλυπτομένας ὑπὸ κοινῆς δικλινουῆς στέγης πλὴν τοῦ διακονικοῦ (τοῦ ὁποίου ἡ ἰδιαιτέρα στέγη ἴσως προέρχεται ἐκ μεταγενεστέρης ἐπισκευῆς καὶ δὴ κατὰ τὴν ἀλλαγὴν τῆς πηλίνης κεραμώσεως διὰ πλακῶν). Ἄλλ' ἡ κάτω, ἡ βᾶσις δηλ. τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ οἰκοδομήματος καὶ ἡ διάθεσις τοῦ χαρακτηριστικωτάτου στοιχείου τῆς ἐγκαρσίας καμάρας εἶναι κοινὰ καὶ εἰς τὰς δύο. Τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ τὴν πραγματικὴν ὁμοιότητα, τὴν ἐσωτερικὴν συγγένειαν, ἡ ὁποία δηλώνει τὴν κοινὴν καταγωγὴν.

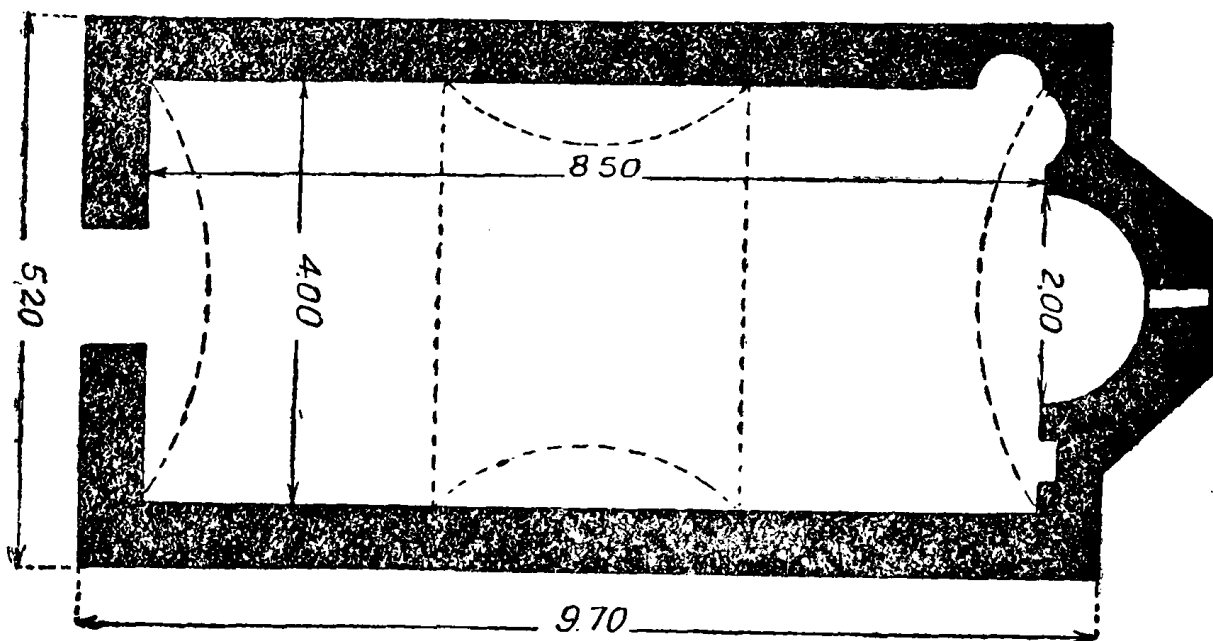
Ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν οὐδεμίαν ἔχομεν μαρτυρίαν. Ἡ ὑπεράνω τῆς βορείας θύρας γραπτὴ ἐπιγραφή, καὶ ἂν ἀκόμη ἐσώζετο πλήρης, δὲν θὰ μᾶς ἐφώτιζε, καθόσον ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν τοιχογράφησιν καὶ εἶναι μεταγενεστέρα τῆς οἰκοδομῆς. Θὰ περιορισθῶμεν λοιπὸν εἰς ἔμμεσα δεδομένα διὰ νὰ ὀρίσωμεν κατὰ προσέγγισιν τοὺς χρόνους τῆς κτίσεως τῆς ἐκκλησίας.

Οὕτω ἐν πρώτοις πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ὁ σταυρεπίστεγος τύπος ἐμφανίζεται ἀπὸ τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος. Τὸ ἴδιον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τῆς παρουσίας τοῦ κωδωνοστασίου, τὸ ὁποῖον κτισθὲν συμφώνως πρὸς τὴν ὄλην τεχνοτροπίαν τῶν ἄνω μερῶν τῆς ἐκκλησίας καὶ ὀργανικῶς πρὸς αὐτὴν συνδεδεμένον εἶναι σύγχρονον καὶ δεικνύει ὅτι μόνον εἰς τοὺς ἀπὸ τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος καὶ ἔξῃς χρόνους δύναται αὕτη νὰ ἀνήκη. Ἄλλὰ κυρίως ἡ τοιχοδομία θὰ μᾶς βοηθήσῃ εἰς τὴν χρονολογικὴν κατάταξιν. Καὶ παρουσιάζει μὲν αὕτη τὸ πλινθοπερίβλητον σύστημα, ἀλλ' ὅπως παρατηρήσαμεν ἄνωτέρω, οὐχὶ αὐστηρὸν καὶ ἐντελῶς κανονικόν, ἡ σχετικὴ ὅμως ὡς πρὸς τοῦτο συγγένεια, ἰδίᾳ δὲ ἡ διὰ τριῶν μικρῶν ὀριζοντίων πλίνθων πλήρωσις τῶν καθέτων ἀρμῶν, πρὸς ἡπειρωτικὰ κτίσματα καὶ δὴ πρὸς τὴν Κάτω Παναγιάν τῆς Ἄρτης ἀποτελεῖ ἰσχυροτέραν ἔνδειξιν καὶ περὶ τῆς χρονολογικῆς σχέσεως τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Καὶ ἐκεῖ μὲν τὸ τελευταῖον τοῦτο σύστημα τῆς τοιχοδομίας δὲν εἶνε γενικὸν καὶ πανταχοῦ ἐφηρμοσμένον εἰ μὴ μόνον εἰς τινὰ ση-

μεῖα, ἐνῶ ἐδῶ ἀποτελεῖ οἶονεὶ τὸν κανόνα. Ἐκ τούτου εἶναι φυσικὸν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι πάντως εἶναι μεταγενεστέρα ἐκείνης. Ὡστε ἂν ἡ Κάτω Παναγιὰ ἐκτίσθη μεταξὺ τοῦ 1236 καὶ 1269¹ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Κωστανιανῆς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τοποθετήσωμεν εἰς τὸ τέλος τοῦ δεκάτου τρίτου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος.

2. Σταυρεπίστεγοι ἐκκλησίαι τῆς Οὐζντίνας

Τοῦ λόγου γενομένου ἐνταῦθα περὶ σταυρεπιστέγων ναῶν σκόπιμον

Εἰκ. 9. Οὐζντίνα. Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου.

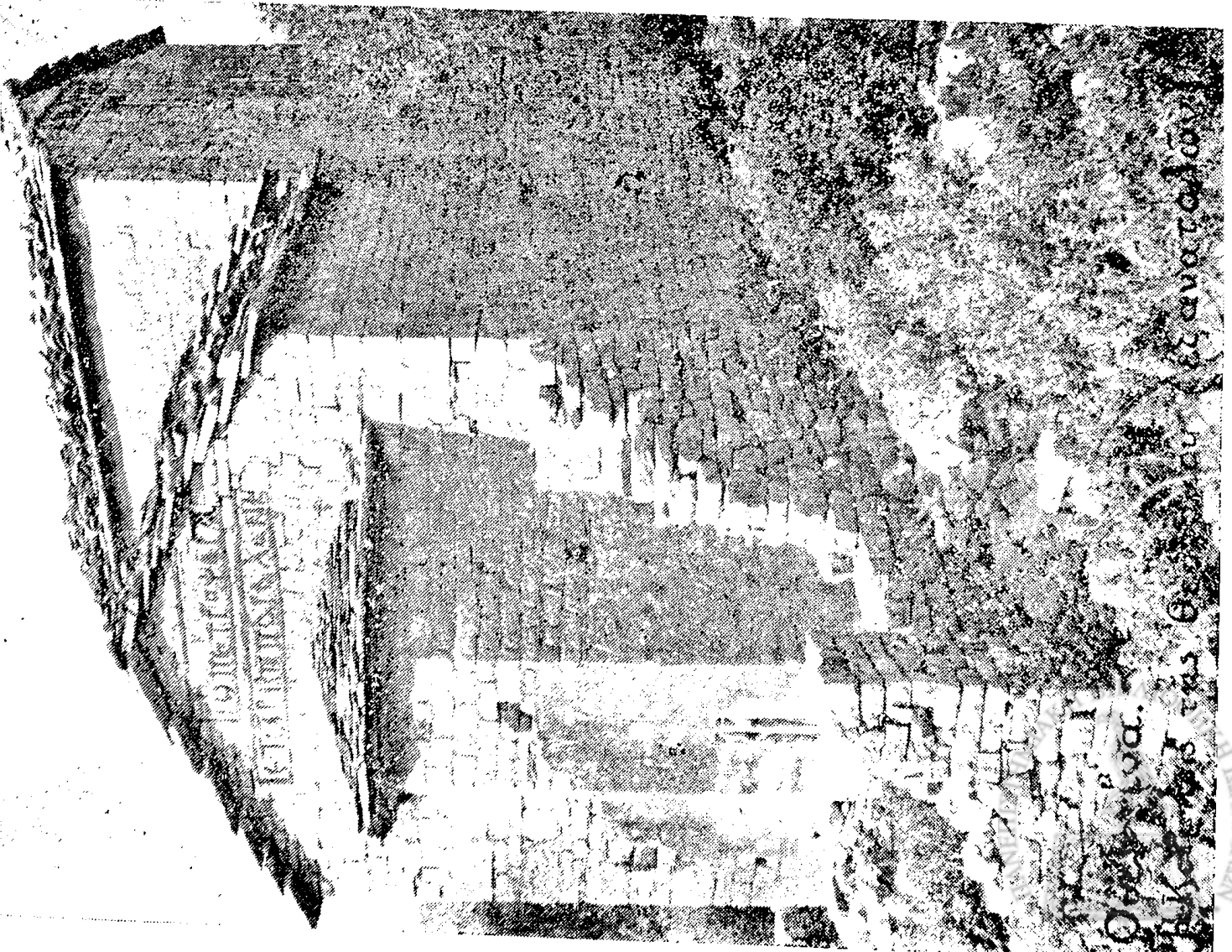
κρίνω νὰ προσθέσω ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν ὁμοίων ἐκκλησιῶν τῆς Οὐζντίνας, τὴν ὁποίαν περαστικῶς ἐπεσκέφθην πέρυσι.

Εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Καλαμαῖ, ὅπου ὑψοῦται ἀπότομος πανύψηλος βράχος εἰς τὸ 73ον χιλιόμετρον τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Γουμενίστα εὐρίσκεται τὸ μικρὸν χωρίον Οὐζντίνα² (σήμερον μετονομασθὲν εἰς Πέντε Ἐκκλησιᾶς). Κατωτέρω καὶ πρὸς νότον αὐτοῦ ἐκτείνεται ἡ «Παλιοχώρα» δηλ. ἐγκαταλελειμμένος παλαιὸς συνοικισμὸς, τοῦ ὁποίου τὰ ἄφθονα εἰρηπια, ἅπαντα λιθοκτιστά, ἐξ οἰκιῶν, τοίχων, ἐκκλησιῶν, εἶναι σκορπισμένα εἰς ἰκανὴν ἔκτασιν ὀριζομένην ὑπὸ βράχου, τὸν ὁποῖον στέφουν ἀκόμη εἰς πολλὰ σημεῖα λείψανα ἀρχαίου ἑλληνικοῦ τοίχους ψευδισοδομικοῦ

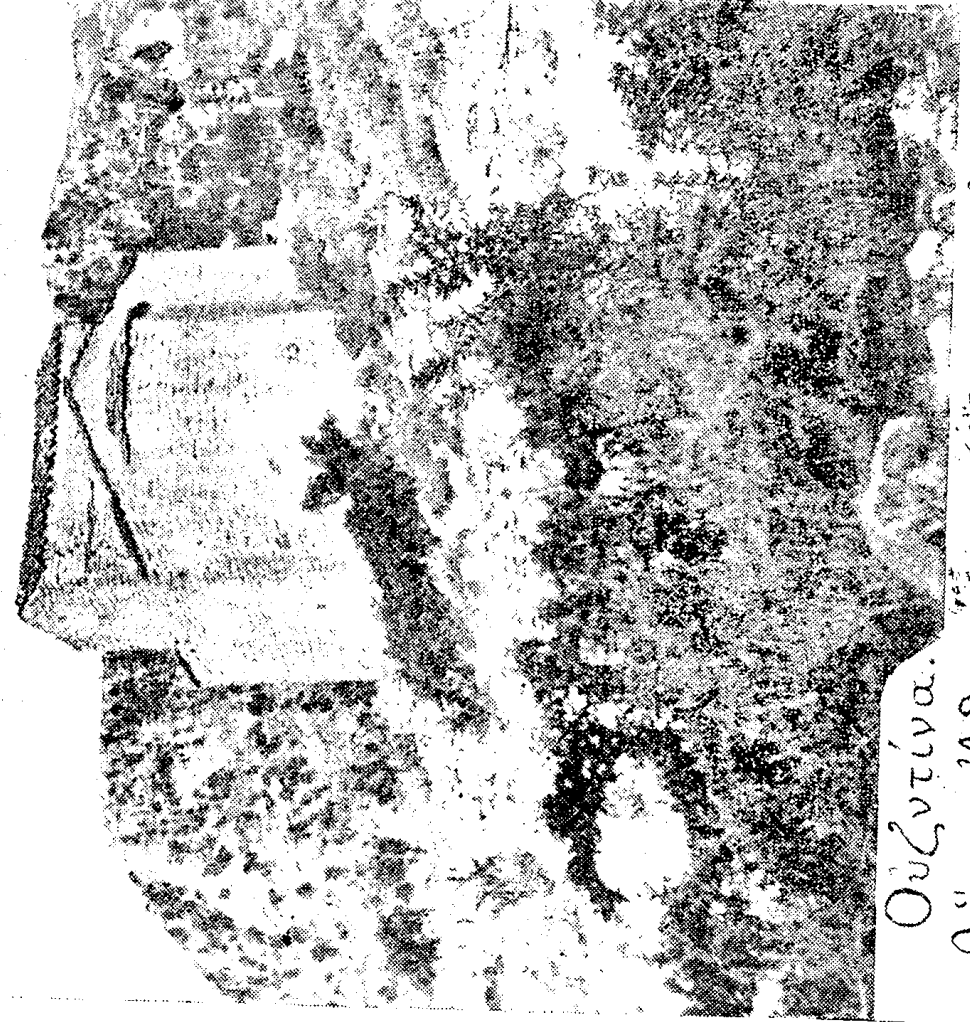
¹) Orlandos, Byz. ἐνθ' ἀν. σ. 578 σημ. 1.

²) Βλ. περὶ αὐτῆς ἐν λ. Ἡπειρος τῆς Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαιδείας (Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία) ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Παραμυθίας Ἀθηναγόρα, ὅστις, ἀγνοῶ ποῦ στηριζόμενος, ταύτιζει τὴν Οὐζντίναν πρὸς τὴν ἀναφερομένην εἰς φιλολογικὰς πηγὰς Ὀφτίνην.

Ουζντίνα.
Ο Άγιος Αθανάσιος (Εξ ανατολών)

Ουζντίνα.
Ο Άγιος Αθανάσιος (Εξ ανατολών)

Φυθμοῦ. Λείψανα ὁμοίων ἀναλημμάτων ἐλληνικῶν σώζονται καὶ κατωτέρω κατὰ τὴν κατωφέρειαν, ἧτις ἄγει πρὸς τὸν ποταμόν.

Ἐνὰ τὰ ἐρεῖπια ταῦτα τῆς Παλιοχώρας σώζονται ἀκέραιαι καὶ τινεὶ ἐκκλησίαι, ἐκ τῶν ὁποίων μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐδῶ αἱ δύο σταυρεπίστεγοι.

Καὶ αἱ δύο εἶναι μικραὶ καὶ ἐπιμήκεις κτισμέναι διὰ πλακωτῶν τιτανολίθων καὶ ἀσθέστου μὲ σπανίαν χρῆσιν πηλίνων πλίνθων. Τελευταία ἐπὶ τῆς νοτίας ἄκρας τοῦ βράχου εὐρίσκεται ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου (εἰκ. 9 καὶ 10). Ἐπιμελέστερον κατεσκευασμένη τῆς ἄλλης ἔχει μῆκος ἐσωτερικὸν 8,50 μ. καὶ πλάτος 4 μ. Μία μεγάλη καμάρα κατὰ μῆκος ἔχουσα τὸ πλάτος τῆς ἐκκλησίας στεγάζει αὐτὴν διακοπτομένη κατὰ τὸ μέσον ὑπὸ στενωτέρας (2.70 μ.) ἐγκαρσίας, ἧτις ὅμως εἶναι ὑψηλότερα. Στενὰ δίλοβα παράθυρα ἀνὰ ἓν εἰς τὰ τύμπανα τῆς καμάρας ταύτης φωτίζουν τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἄλλο μικρὸν ὅμοιον εἰς τὴν κόγχην τὸ ἱερόν. Ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου ἐσωτερικῶς ὑπάρχει γραπτὴ ἢ ἐξῆς ἐπιγραφή:

† οὗτος ὁ θεῖος κ(αὶ) πάνσε[πτος ναὸς] . . . ἔχεσθε, ἅπαντες || οἶκος γὰρ
 Θε(ο)ῦ κ(αὶ) προσευχῆς. [προ]σέλθη μνησῦ || κακῶν ἐνθάδε κ(αὶ) λάβη. . . ις.
 Ἄνεστορίθη || ὁ θεῖος ναὸς οὗτος τῆς [δεσποίν]υς ὑμῶν Θεοτόκου || κὲ
 ἀὑπαρθένου Μαρίας κε. . . [διὰ κ]όπου καὶ ἐξόδου Παπαῖ || Γαλανοῦ κὲ ὁ
 μήτηρ αὐτοῦ Εὐγε[νία] . . . ἡμῶν δὲ αὐθεντιὸς || κὲ δεσπώτου Κηρί(ου)
 Ἰω[ανν]ικήου Πα[τρι]άρχου || ἐτεληόθη μηνὴ Αὐγούστου . . . . .

Εἰς τὸ β. τύμπανον τῆς ἐγκαρσίας καμάρας ἐξωτερικῶς ὑπὸ τὸ ἀέτωμα καὶ ἄνωθεν τοῦ παραθύρου ὑπάρχει διὰ κεράμων ἢ ἐπιγραφή: ἔτ(ου)ς Ἱρ(ι)ή' (=1610 μ. Χρ.). Ἐπίσης εἰς τὸ ἀνατολικὸν τύμπανον τῆς κυρίας καμάρας ὑπεράνω τῆς στέγης τῆς ἀψίδος (εἰκ. 10) ὑπάρχει διὰ κεραμίων ἢ ἐπιγραφή:

Ἰω(άννου) Πέτροψαρᾶ

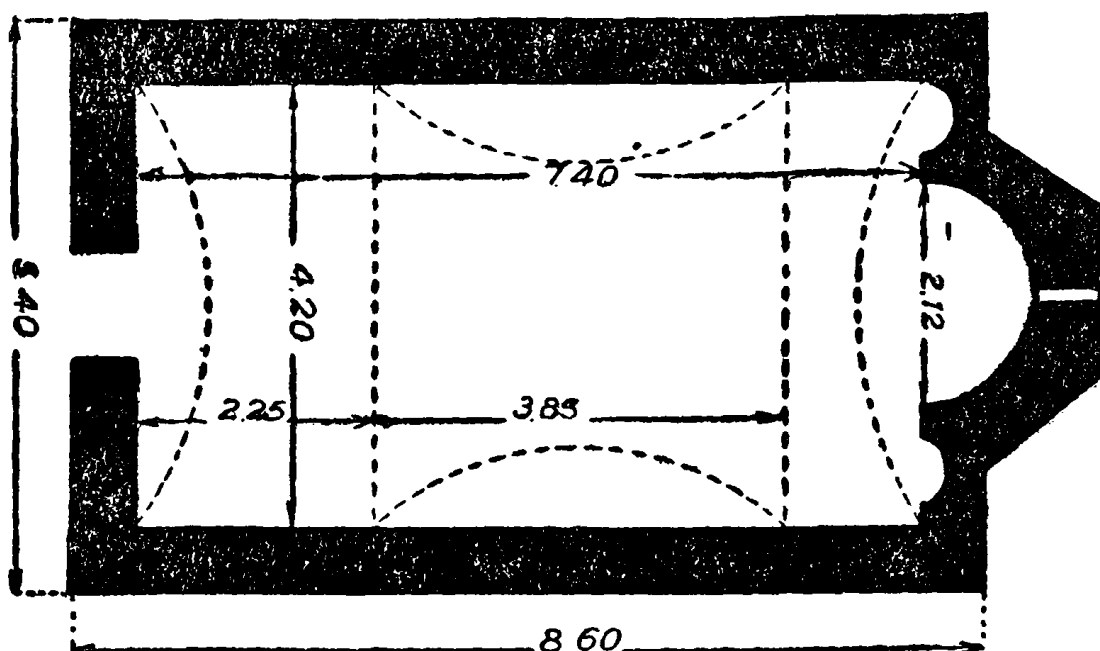
ἔτ(ους) Ἱρ(ι)ζ' π(α)πα Γαλάνε (=1609)

Ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης χρονολογίας φαίνεται ὅτι πρότερον εἶχε κατασκευασθῆ τὸ ἱερόν, ἔπειτα δὲ ἡ ἐγκαρσία καμάρα. Τὸ ἐσωτερικὸν ὀλόκληρον εἶναι κεκαλυμμένον ὑπὸ τοιχογραφιῶν ἀξίων λόγου, αἱ ὁποῖαι ἐνιαχοῦ, ὡς κατὰ τὸν βόρειον καὶ νότιον τοῖχον τῆς ἐγκαρσίας καμάρας, ἔχουν ὑποστῆ βλάβας τινάς.

Τοῦ αὐτοῦ ἐντελῶς τύπου εἶναι καὶ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος (εἰκ. 11 καὶ 12), μῆκ. ἐσωτερικοῦ 7.40 καὶ πλάτ. 4.20. Ἡ ἐγκαρσία ὅμως καμάρα του εἶναι πλατυτέρα, ἀλλ' ἡ διατήρησις του γενικῶς δὲν εἶναι καλὴ καὶ δὲν σώζονται αἱ τοιχογραφίαι τοῦ ἐσωτερικοῦ του.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐντύπωσις καὶ τῶν δύο τούτων μικρῶν ἐκκλησιῶν. Ἡ λεία, ἀκόσμητος καὶ σχεδὸν ἀδιάρθρωτος ἐξωτερικὴ ἐπιφάνειά των, ὅπου τὰ παράθυρα ἢ λείπουν ἐντελῶς ἢ γίνονται στεναὶ σχι-

σμαί, τὸ συμπαγὲς κυβικὸν σχῆμα τοῦ ὄγκου των ποὺ κόβεται εἰς ὀξείαν αὐστηρὰς γραμμὰς φαίνεται ὡς ἐνιαία πρωτογόνως χυμένη μᾶζα εἰς τὴν ἀπλουστάτην τῆς διαμόρφωσιν. Παρὰ τὴν ἑλαφρὰν κίνησιν τῶν στεγῶν

Εἰκ. 11. Οὐζντίνα. Ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος.

παραμένει πάντοτε ὡς ἓνα πολὺ ἀπλοποιημένον δημιούργημα τέχνης, ἢ ὁποῖα μακρὰν ἀπὸ κάθε ἐξωτερικὴν ἐπίδειξιν καὶ ποικιλίαν ἐπανέρχεται εἰς τὰ ἀπλᾶ μέσα τῆς λαϊκῆς τέχνης ποὺ περιορίζεται εἰς τὰ ἀπαραίτητα σχηματοποιῶσα τὰς πολυπλόκους μορφάς. Καὶ ἀσφαλῶς τὰ ἐκκλησιδία ταῦτα, ὅπως καὶ τόσα ἄλλα ἀρχιτεκτονήματα τῆς τουρκοκρατίας, εἶναι γνήσια παιδιὰ τῆς λαϊκῆς τέχνης κατὰ τὴν κατασκευὴν.

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΩΤ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΝ

ὑπὸ

Β. Α. ΜΥΣΤΑΚΙΔΟΥ

Κληθεὶς ἐπιεικῶς ὑπὸ τῆς ἐντίμου Ἐπιτροπείας τῶν ΗΧ ἵνα εἰσφέρω εἰς τὸν νέον εὐγενῆ, τὸν ἐλεύθερον, ἐπιστημονικὸν ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα ὑπήκουσα μεθ' ὅλας τὰς ἀνωμαλίας, αἷς κατετριβόμην. Καὶ ἐγὼ ἀπὸ ἐτῶν ἐν ἰδίοις δελταρίοις προσεπάθουν ἵνα συλλέγω μελετηθέντα πρῶτιστα ὑπὸ Ἑλλήνων περὶ ἐλληνικῶν πραγμάτων θέματα, καίτοι εἶχον ἀφιερῶσαι ἀπὸ ἔθνικώτεραις ἀπόψεως μείζονα τὴν προσοχὴν μου εἰς τὰ Μικρασιατικά, ἔνεκα τῶν μέχρι τοῦ Εὐφράτου περιοδειῶν μου, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐν γένει τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας ἀγνοουμένης ἡμῖν τοῖς Ἕλλησιν, ὡς γνωστόν, πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου¹. Ἄμ' ἐνταῦθα,

1) Ἐντεῦθεν μεταξὺ ἄλλων σημειωθῆτω εὐρεῖα μελέτη «περὶ Εὐξείνου Πόντου» ἐξεταζομένου καὶ ἀπὸ διπλωματικῆς ἀκόμῃ ἀπόψεως—συνθηκῶν κλ., ἣτις ἐν Καισαρείᾳ γραφείσῃ προῶριστο ὡς συμπλήρωμα εἰς τὸ ἐννεάτομον Λεξικὸν Νεολόγου—(Βουτυρᾶ) ἵνα δημοσιευθῆ, διότι ἡ λ: *Euxeinος* (Πόντος), εἴτε *Μαύρη Θάλασσα* ἐν τῷ χρησιμωτάτῳ τούτῳ Λεξικῷ ἔλειπεν, εἶχε παροραθῆ! Ὅτε ἡ ἔκδοσις συμπληρωματικῆς τῆς δὲν ἐπετράπη, ἐδημοσιεύθη ἡ μελέτη αὕτη ἐν τῇ Σαββαταίᾳ Ἐπιθεωρήσει (1893, Κπόλει). Ὁ μακαρίτης Α. Μηλιαράκης ἠγνόει ὅτι ἡ τῷ 1869 (οὐχὶ τῷ 1860, ὡς ἔγραφεν ἐν τῇ Νεοελληνικῇ Γεωγραφ. Φιλολογίᾳ 1889 Ἀθην.) ἀρξαμένη καὶ ἀνασταλεῖσα ἔκδοσις τοῦ Λεξικοῦ ἐξηκολούθει καθ' ἑκάστην, εἰς 4ον δίστηλον ὡς παράρτημα τοῦ ἡμερησίου φύλλου μέχρι περατώσεως τοῦ ἔργου.

Ἐπίσης τὰ «Καπλαδοκικά»: Περιγραφή γεωγραφική, στατιστική, ἐκπαιδευτική, ἐμπορική, ἐκκλησιαστική τοῦ Μητροπ. Καισαρείας ἐν τῷ Παρνασσῷ 1893 σ. 368—380, 445—458, 600—615. Δυστυχῶς τὰ εἰς χεῖρας τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ περιοδικοῦ ἐν Ἀθήναις παραδοθέντα χειρόγραφα πλήρη δὲν ἀνευρέθησαν καὶ μετ' αὐτῶν ἔργασια οὐ μικρά, προῖον ἐπιμελοῦς περιοδείας μου, ἐξηνεμίσθη.

Ἐν τῷ μέρει τούτῳ γενέσθω καὶ μνεῖα Χάρτου τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας (1Χ1,20) ὃν ἐξέτύπωσα ἐν Μονάχῳ κατὰ τὸ 1908 ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ τουρκικοῦ Συντάγματος ὑπὸ κλίμ. 1:2,000,000, διὰ χρωμάτων οἰκείων χαρακτηριζομένων τῶν διοικητικῶν διαιρέσεων καὶ δι' ἰδίου μεγέθους ἐπίτηδες χυθέντων στοιχείων διακρινομένων ἐκάστης ἑδρας γεν. διοικήσεως, διοικήσεως, ὑποδιοικήσεων, μητροπόλεων, σιδηροδρόμων κλ. καὶ τῶν ἀρχαίων γεωγραφ. ὀνομάτων. Ἡ ἐργασία αὕτη καὶ τὸ σχέδιον (plan) εὐμενέστατα ἐκρίθη, ἀλλ' ὁ σεβαστὸς φίλος κ. Καλογερόπουλος ὁμιλῶν περὶ τῆς γεωγραφικῆς κινήσεως πρὸ τριετίας ἐμνήσθη μόνον τῶν βιβλίων μου, οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ χάρτου, καίτοι ἑκατοντάδα ἀντιτύπων ἐν Ἀθήναις διένειμα, ὅτε ἦλθον ἐπὶ τῇ 40ετηρίδι τοῦ πολλοῦ Κόντου, μνήμης χάριν, ἵνα καὶ ταύτης μὴ ἀξιωθῶ.

ἐκ ΚΠ κατελθὼν καὶ προέβην εἰς ἀνασκόπησιν τῆς περὶ Ἑπείρου βιβλιογραφικῆς κινήσεως ἀκριβῶς μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐργασίας τοῦ ἀρχαίου φίλου μου Βύρχνερ καὶ ἠψάμην τῆς περισυλλογῆς καὶ τῆς κατατάξεως τῶν παρ' ἐμοὶ σημειωμάτων, ἃν καὶ ταῦτα δὲν ἦσαν πολλά, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ πολυμαθοῦς φίλου. Ἐν τῷ ἐρημητηρίῳ μου εἰργαζόμεν ὅσον καιρὸς καὶ ὑγεία ἐπέτρεπεν, ὅτε ράγδην ἐπῆλθον αἱ συμπληρωματικαὶ βιβλιογραφίαι, πολυτελεῖς καὶ αὐται, τῶν ἐλλογιμωτάτων κ. κ. Π. Βιζουκίδου καὶ Ν. Βέη. Ἀνέστειλα κατ' ἀκολουθίαν τὴν ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ προθυμίαν μου καὶ περιωρίσθην εἰς τὸν ἔλεγχον τῶν ἐτοιμῶν δελταρίων, ἅτινα πρὸς ἰδίαν χρῆσιν ἀπὸ ἐτῶν ἠτοίμαζον, ὧν δεῖγμα εἶχον ἤδη δεῖξει δημοσίᾳ διὰ τῆς ἐν τῷ «Νεολόγῳ» ἐπὶ σειρὰν φύλλων κατὰ τὸ 1890 δημοσιευθείσης καὶ ἀναδημοσιευθείσης ἐν ἰδίῳ τεύχει ἐκτενοῦς κρίσεως τῆς Νεοελληνικῆς Γεωγραφικῆς Φιλολογίας τοῦ μακαρίτου Μηλιαράκη, γενομένης μετ' εὐπρεπείας καὶ σεβασμοῦ πρὸς ἄνδρα τόσο καλῶς διὰ τὰ γεωγραφικὰ καὶ ἱστορικὰ ἐργασθέντα. Ἀνεχαιτίσθην ἀκόμη καὶ διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς βάσεως τῆς ἐργασίας καὶ ἐπέστησα ἐπ' ὀλίγον τὴν προσοχὴν μου ἐπὶ τοῦ ὀρισμοῦ τῶν ὀρίων Ἑπείρου καὶ Ἀλβανίας ἀπαραλλάκτως ὡς ἄλλοτε περὶ τῶν πρὸς Δ πρὸς τὴν Μακεδονίαν ὀρίων τῆς Θράκης, ἧτις καὶ εἰς τὸν Στρυμόνα καὶ τὴν Χαλκιδικὴν ἀκόμη ἐξετείνετο...

Ἄλλ' ἠκολούθησα ἀπὸ εὐρύτερας ἀπόψεως ὀρηθεὶς τῷ παραδείγματι τοῦ σοφοῦ φίλου κ. Βιζουκίδου καὶ ἀφαιρέσας ὅ,τι ἤδη γνωστὸν καὶ πρόχειρον ἐγένετο συναποστέλλω τὰ ὀλίγα, ἅτινα ὀλιγώτερα ἴσως γίνωσι μέχρις ὅτου εἰς φῶς ἔλθωσιν.

Ἐν πρώτοις φρονῶ ὅτι πρέπει ἵνα περιλάβωμεν ἐν τῷ βιβλιογραφικῷ πίνακι πρῶτον πᾶν ὅ,τι ὑπὸ Ἑλλήνων ἐγράφη καὶ ἐν ξένῃ γλώσσῃ εἶτα δὲ τὰ ὑπὸ τῶν ξένων ἐν ἐλληνικῇ καὶ ξένῃ γλώσσῃ καὶ αὐτῇ τῇ τουρκικῇ. Οἱ *σαλναμέδες* ἦντοι τὰ ἐτήσια κυβερνητικὰ ἡμερολόγια τῶν βιλαγετίων, οἱ τοῦ ἐν ΚΠ ὑπουργείου τῆς παιδείας, πολλάκις ὀγκῶδεις καὶ πολυσέλιδοι, ἐνέχουσι σπουδαίαν ὕλην· οὐ μόνον χρονολογικὰς καὶ στατιστικὰς σημειώσεις, ὑποδιαιρέσεις τῆς γενικῆς διοικήσεως, τὰ ὀνόματα καὶ τοὺς βαθμοὺς τῶν ὑπαλλήλων πολιτικῶν τε καὶ στρατιωτικῶν, ἀλλὰ καὶ ἱστορίαν καὶ χάρτας, καὶ εἶναι περιζήτητοι διὰ πολλοὺς λόγους σήμερον, μάλιστα ἐνίων νομῶν καὶ δυσεύρετοι. Ἄλλη ἐργασία εἶναι ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν Λεξικῶν ἡμετέρων καὶ ξενογλώσσων, τῶν πολυτόμων περιοδικῶν, ἅτινα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐξεδόθησαν (ὄρα π. χ. «Λόγιον, Ἑρμῆν», Βιέννης δον, «Ἀποθήκην Ὀφελίμων Γνώσεων» κλ.) ἐν ταῖς κυριωτέραις πόλεσιν Ἑλλάδος, Τουρκίας καὶ Εὐρώπης, ὧν τὰ ὀνόματα δὲν καταλέγω (Πανδώρας, Ἑλλ. Φ. Συλλόγου, Κόσμου, Παρ-

νασοῦ, Ἑστίας, Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας π. χ. κλ. κλ.), τῶν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐκδιδόμενων Ἡμερολογίων (Βρετοῦ) ἀρχαίου τε καὶ νεωτέρου, Ἀνατολῆς, Χρόνου, Ἀσωπίου Εἰρ., Ποικίλης Στοᾶς, Σκόκου κλ. καὶ ἄλλων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ ἑλληνικοῦ).

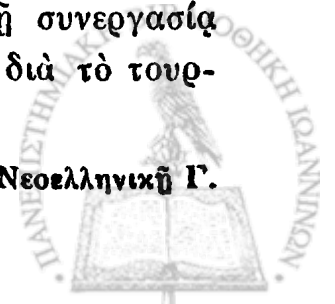
Τί δὲ νὰ εἶπω περὶ τῶν ἐφημερίδων, τῶν σπουδαιοτάτων, ἐν αἷς πόσαι ἀληθεῖς πολύτιμοι ἐργασίαι κρύπτονται: π. χ. ἐν τῷ «Νεολόγῳ», τῷ «Ἀνατολικῷ Ἀστέρι», τῇ «Θράκη», τῇ «Κπόλει», τῇ «Βυζαντίδι», «Νέα Ἐφημερίδι» κλ. ἐν Κπόλει, τῇ «Ἀμαλθεία» καὶ «Ἀρμονία» καὶ «Προόδῳ» ἐν Σμύρνη καὶ τῶν ἐν ἄλλαις πόλεσι τῆς πάλαι ποτιέ Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας, ἐν Τραπεζοῦντι, ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐν Ἀδριανουπόλει, ἐν Ἰωαννίνοις, κλ. ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν, ὧν τακτικὸς καὶ ἐπιμελὴς ἐπηκριβωμένος κατάλογος εἶναι λίαν ἐπιθυμητός¹. Περὶ τῶν ἐν Ἀθήναις οὐδένα ποιοῦμαι λόγον, οὐδὲ περὶ τῶν ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις, καὶ τῶν ἐν Τεργέστη δύο σπουδαιοτάτων τοῦ ἑλληνισμοῦ ὀργάνων.

Ἐπειτα ἄλλος πάλιν κόπος, ἐπιμονῆς καὶ ὑπομονῆς περίτρανον δεῖγμα, ἔσται ἡ περισυλλογὴ οἰκείων κεφαλαίων ἢ παραγράφων ἐκ τῶν γενικωτέρας συλλογῆς γεωγραφικῶν ἢ ἱστορικῶν συγγραμμάτων π. χ. τῆς Γεωγραφίας τοῦ Reclus, τῆς τοῦ Mannert, ἢ τοῦ Ritter κλ. καὶ τῶν διαφόρων περιηγητῶν τῶν ἡμετέρων ἐν Ἀνατολῇ (en Orient, Levant, Voyages, Reise...) χωρῶν. Ἐκαστος ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ ὃν προτίθεται ἀναλεγόμενος ἐν ὀλίκαῖς περιγραφαῖς ἢ ἐν βραχυτάταις εἰδικαῖς ὅ,τι αὐτῷ χρησίμον χρησιμοποιεῖ, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἑλληνιστῶν συγγεγραμμένων, ὡς π. χ. ἐκ τοῦ Παπαρρηγοπούλου, Σάββα, Λάμπρου, Γούδα, κλ. κλ.

Ἐὰν δὲ λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν καὶ ὅ,τι ἐδημοσιεύετο περὶ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν—Ἠπείρου πρὸ πάντων καὶ Θεσσαλίας—κατὰ τὰ πρὸ τῆς συνθήκης τοῦ ἁγίου Στεφάνου καὶ τῆς Βερολινείου (1878) ἔτη, μετὰ τὴν ἐν Κπόλει Συνδιάσκεψιν τοῦ 1876, ὅτε τὸ πρῶτον ἀνεκηρύχθη ἐπὶ Χαμητ τὸ πρῶτον Σύνταγμα ἐν Τουρκίᾳ (11]23 Δεκεμβρ. 1876) ἐπὶ Μιδὰτ πασσᾶ καὶ ἐπῆλθεν ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος, τότε τῇ ἀληθείᾳ βυθίζεται εἰς ὠκεανοῦ ρεύματα ὠκύρροα...

Ὅμιλῶ ἐκ πείρας, διότι ἀκριβῶς τὴν ἡμέραν τῆς ὑπογραφῆς τῆς Συνθήκης τοῦ ἁγίου Στεφάνου (3 Μαρτίου) ἐκλήθην νεώτατος ἵνα ὑπηρετήσω βοηθὸς ἐν τοῖς Γραφείοις τῆς Συντάξεως τοῦ «Νεολόγου» παρὰ τῇ ἀγαθῇ τριανδρίᾳ τοῦ Σταύρου Βουτυρᾶ — πατρὸς τοῦ φίλου βουλευτοῦ — τοῦ Βαφειάδου καὶ τοῦ I. Βρετοῦ, καὶ ἐν τῇ συνεργασίᾳ ἐκείνῃ τῆς κεινημένης ἐποχῆς καὶ τῶν συνθηκῶν καὶ τῶν διὰ τὸ τουρ-

¹) Ὁ Μηλιαράκης ἑβδομήκοντα ἑπτὰ ὀνόματα περιοδικῶν ἐν τῇ «Νεοελληνικῇ Γ. Φιλολογίᾳ» καταλέγει. Ὅρα καὶ τὸν τῆς Β. τῆς Βουλῆς.

κοελληνικὸν ζήτημα συζητήσεων πολλὰ ἰδίους ὄμμασιν εἶδον καὶ ἤκουσα καὶ ἀνέγγων καὶ ἐσημείωσα. Φλέγοντα ἄρθρα τῆς «R. des Deux Mondes», τῆς «République Française» (Γαμβέττα), τοῦ «Χρόνου» ἀγγλικοῦ καὶ γαλλικοῦ, τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων», τοῦ «Διπλωματικοῦ Μνήμονος» κλ., αὐτοῦ τοῦ ἐν Κπόλει «Φάρου τοῦ Βοσπόρου» (Κυριακοπούλου), τῆς «Stamboul», ἣτις ἔνεκα κυρίου ἄρθρου, ἐν ᾧ ἐσημαίνετο «ce que la France veut, la Turquie doit obéir», εἶχε παυθῆ, περιεῖχον πολλὰ ἀξιόλογα διὰ τὴν γεωγραφίαν, ἐθνογραφίαν, ἱστορίαν τῶν ἐν Ἀνατολῇ. Δὲν ἐκτείνομαι. Ἄλλων καιρῶν καὶ ἄλλων ἀνδρῶν εἰδικῶν ἔργον ἢ τῆς νῦν συλλεγείσης καὶ συλλεχθησομένης βιβλιογραφίας σύνταξις ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ τόμῳ, ἐὰν αἱ ἀνωτέρω ὑποδείξεις εἰς πρᾶξιν τεθῶσι.

1812 Ἐπιτομὴ τῆς Ἱστορίας Γεωργίου τοῦ Καστριώτου τοῦ ἐπονομασθέντος Σκενδέρβη, βασιλέως τῆς Ἀλβανίας, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ μετὰ προσθήκης τοῦ γενεαλ. κ. ὀθωμ. Σουλτάνων συνεργανισθέντος παρὰ τοῦ σοφωτάτου ἀρχιεπισκόπου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως ἐν Μόσχᾳ.

Τὸ βιβλίον δὲν εἶδον. Ἴδὲ καὶ «Λόγιον Ἑρμῆν» 1816.

1820 *Lear Eduard*, Journal of a landscape painter in Albania, Illyria et. Second edit. London, Bentley, 8.

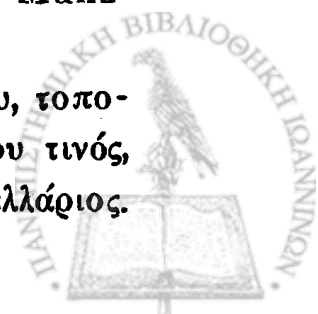
Μετ' εἰκόνων ὧν τινες κεχρωματισμένοι. Τὸ βιβλίον προστίθημι κατ' ἀνακοίνωσιν εὐμενῆ φιλιτάτου μαι ἀνδρός, τοῦ ἀειμνήστου Ε. Σιδερίδου.

1823 *Davenport. W.* Historical portraiture of leading events in the life of Ali Pacha, vizier of Epirus, surnamed the lion, in a series of (6 hand coloured) designs, drawn by—ad engraved by G. Hunt, with a biographical sketch. fol. London.

Ὁ φίλτατος Εὐλόγιος Κουρίλας ἐκ τῆς Βιβλ. Βουλῆς ἀναγράφει τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔκδ. εἰς 8ον Η. Χ. 1928 σ. 72. Τὸ ὑπ' ἐμοῦ ἀναγραφόμενον εἶναι κατατεταγμένον ἐν ἰδίῳ παραρτήματι τῆς Βιβλιοθήκης τῶν Μουσείων τῶν Ἀρχαιοτήτων Κπόλεως (τέως Αὐτοκρατορικῶν) ὑπ' ἀριθ. 76 Ε, προσέρχεται δὲ ἐκ δωρεᾶς τοῦ Σουλτάνου Μεχμέτ Ρεσάδ σὺν ἄλλοις σπανίοις βιβλίοις.

1840 *Arnth J.* Ueber d. Tauben Orakel v. Dodona. Zur Erklärung e. aut. Erzmünze d. Epiroten in d. Munzsammlg d. Stiftes S. Florian. (2 εἰκόνες) 4^ο.

1860 Γράμμα πρὸς τὸν Ἰωαννίνων τοῦ Νικαίας Ἰωαννικίου, τοποτηρητοῦ τοῦ Οἴκουμ. Θρόνου, διὰ φιλονεικίαν περὶ τόπου τινός, δι' ἣν ἀγγέλλει τῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ ἐκ Δοβραῖ Μιχαὴλ Σακελλάριος. (Ἐκκλησ. Ἀληθ. σ. 460 τοῦ 1900).

- 1860 **Π. Α. Σ[αλαπάντα]**, Τὸ Σοῦλι, ἦτοι τὰ ἥρωϊκὰ θαύματα τῶν Σουλιωτῶν καὶ Σουλιωτίδων. Ἀθήναις, 1860 γ' + 304.
Εἰκὼν τοῦ Σουλίου καὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀχέροντος. (Πρβλ. παρὰ Büchner). Ὁ αὐτὸς μακαρίτης ἰατρός ἐν Κπόλει (Διπλοκίονιον) ζῶν ἐξέδωκε μετὰ ἐν ἔτος (1861) καὶ Τὴν Πάργαν (Πρβλ. Βέην).
- 1864 Ὁ ἐν Ἰωαννίνοις Καταγέλαστος Ἐπικριτὴς τοῦ Παροϊμιαστηρίου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἀγγελουπόυλου.
Ἄρχ: ὁ ἐν Ἰωαννίνοις καταγέλαστος ἐπικριτὴς μου νουνεχέστατε καὶ εὐφύεστατε Καθηγητὰ Κ. Σ. Α. Ρ.
Ἐκ πόσων σελίδων τὸ φυλλάδιον τοῦτο ἱκανὰ λέγον ἀπαρτίζεται ἀγνοῶ, διότι μετὰ τὴν ἐκ ΚΠ μετοικεσίαν μου μόνον τὰς 16 σελίδας αὐτοῦ κατέχω. (Πρόσωπα: Ράδος, Κεφάλας) ἐνταῦθα δὲ βίον ἀναχωρητοῦ ζῶν δὲν δύναμαι ἵνα ἐξελέγξω. Ὁ λόγος βεβαίως καὶ ἡ πικρὰ συζήτησις—παιδευτικὰ περὶ τοῦ Παροϊμιαστηρίου τοῦ Ἀραβαντινοῦ (1861 ἐν Ἰωαννίνοις).
- 1865 **Σ. Ἀριστάρχη** [τοῦ Ἄρχ. Μ. Λογοθέτου]. Ἐκθεσις ἐπὶ τῶν διαγωνισμάτων Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου, ἀναγνωσθεῖσα ὑπὸ—εἰσηγητοῦ κατὰ τὴν ἐπέτειον ἑορτὴν τῶν ἐν ΚΠ Ἑλληνικῶν Συλλόγων, τῇ 9 Μαΐου, 1865. Ἐν ΚΠ.
Σελ. 63, ὧν αἱ ἑπτὰ τελευταῖαι ἔχουσι καὶ ἐπιγραφὰς τέως ἀνεκδότους τῆς τε Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου. (Πρβλε Büchner εἰς 1867).
- 1869 **Δόγος** ἐκφωνηθεὶς εἰς τὴν κατάθεσιν τοῦ θεμελίου λίθου τῆς ἐν Κεστορατίῳ Ζωγραφείου Σχολῆς (26 Ὀκτωβρίου) ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀργυροκάστρῳ ἑλληνοδιδασκάλου Ἀθαν. Οἰκονομίδου.
Ἐκδίδεται δαπάνῃ τοῦ πανιερωτάτου ἀγίου Δρυϊνουπόλεως Ματθαίου, ἐν Κπόλει 1869 ἐκ σ. 19.
- 1874 Περὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ δημοσίας ἐκπαιδεύσεως.
Νεολόγῳ Κπόλεως φύλλ. 7 Δεκεμβρ. ἀρ. 1171.
- 1874-1875 **Δ. Χασιώτου** Πραγματεία ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῇ Λέσχῃ Ἰωαννίνων.
Δημοσιευθεῖσα ἐν τῇ Κλειοῖ ἀρ. 695 κ. ε. Ἀνεδημοσιεύθη ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως: Διατριβαὶ καὶ Ὑπομνήματα περὶ Ἠπείρου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1874—1879. Ἐν Ἀθήναις 1887.
- 1875 **Γονίου Α.** Ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς ἠρειπωμένης πόλεως Βελλᾶς ἐν Νεολόγῳ 1875 ἀρ. 1828.
— Ὀλίγα περὶ Μετσόβου. Αὐτόθι 1875 ἀρ. 1837 καὶ 1839.
— Ὀλίγα περὶ Πωγωνιανῆς, Αὐτόθι 1875, ἀρ. 1831.
- 1876 **Γονίου Α.** Ὀλίγα περὶ Κονίτζης, ἐν Νεολόγῳ, 1876, ἀρ. 2159.
Ἐν τοῖς σημειώμασί μου σημειοῦμαι καὶ «Ὅρα Λεξικὸν Βουτυρᾶ ἐν λέξει: ὠραῖα». Τὶ λέγεται αὐτόθι, ἀγνοῶ νῦν.
- 1877 **Βάμβα Κ. Χ.** Σύντομος ἱστορικὴ μελέτη περὶ Ἀλβανίας καὶ Ἀλβανῶν.
Παρνασσοῦ τ. Α' 438—453. Πρβλε καὶ αὐτόθι τ. Γ' 286 (περὶ γλώσσης)
- » **Synwet A.** Carte Ethnographique de la Turquie d'

Europe et Denombrement de la population grecque de d' Empire ottoman. Paris, μετὰ χάριτος.

1878 Ἀπογραφικά: περὶ τῶν πληθυσμῶν Ἠλείου, Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας.

Σύγκρισις 4 ἐθνολογικῶν πινάκων Ἑυρωπαϊκῆς Τουρκίας «Παρνασσός» Β' σ. 224—230. Πρβλε παρὰ Büchner καὶ παρὰ Κουρίλα νῦν Η. Χ. τ. Γ' σ 89.

» L' alphabet Latin appliqué à la langue Albanaise. Constantinople, Imprimerie du Courrier d' Orient. σελ. 16.

1879 *Wassa effendi*. Etudes sur l' Albanie et les Albanais. Ἐν ΚΠ σ. 113.

(Γαλλιστὶ ἔκδοσις τῆς παρὰ Βυζουκίδη σημειουμένης).

» Réfutation d' une brochure par un Valaque Epirote (Extr. du «Courrier d' Orient» σ. 3).

» L' Epire et la Question Grecque. Mémoire sur l' Epire en général et particulièrement sur l' éparchie de Janina par un Epirote (Χασιώτου Δ.) Paris.

Τὸ παρ' ἐμοὶ ἀντίτυπον ἀφιεροῦται «τῷ ἀξιοσεβάστῳ συμπολίτῃ καὶ γενναιοτάτῳ στρατηγῷ Κω Κω Σπ. Μηλίῳ, ἐν Ἀθήναις τῇ 8-20 Ἰουλ. 1879. ὁ συγ. Δ. Χασιώτης».

1885 *Τσιγαρᾶ Νικ.* Λόγος πανηγυρικὸς εἰς τὸν νεομάρτυρα Γεώργιον, ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Χρυσοσπηλιωτίσσης κατὰ τὴν 17 Ἰανουαρ. 1885, ἐπέτειον τῆς μνήμης αὐτοῦ. Ἀθήναις σ. 22.

Πρβλ. καὶ ἐν Ἀττικῷ Ἡμερολ. ἔτος 1886.

1890 Τὸ παρὰ Κουρίλα (τ. Δ' τῶν Η. Χ. σ. 114) σημείωμα ἀνδριάντος τοῦ Ζάππα ἐν τῷ Ζαππεῖῳ εἶναι οὐχὶ τῶν Ἀθηνῶν, ὡς σημειοῦται, ἀλλὰ τοῦ ἐν Κ]πόλει μεγάλου Ζαπτείου Παρθεναγωγείου [Νεολόγος ΚΠ. 13 Αὐγούσ.].

1891 *Γερογιάννη Κωνστ.* Inschriften aus Nicopolis.

Σ. 113—114 ἐν Arch=Epigr. Mit. aus Oesterr.—Ungarn XIV (1891).

» *Μυστακίδου Νικ. Ι.* Περὶ μητροπόλεως Ἄρτης καὶ Πρεβέζης

Ἐν Νεολόγῳ Μάρτ. 21 ἀρ. 6501 καὶ

» τοῦ αὐτοῦ, περὶ Ἀβαρίτσης.

Ἐν Νεολόγῳ Αὐγ. 23 ἀρ. 6518 καὶ ἐν Νέα Ἐπιθεωρήσει Ἀπριλ. 4 ἀρ. 174. Πρβλ. Κουρίλα, Βιβλιογρ. ἐν Νεολόγῳ φύλ. 11 Ἀπριλίου 1891.

1892 *Κοντολέοντος Ἀλ.* Ἐπιγραφαὶ Ἠλείου.

Bull. d. C. Hellenique σ. 174—176.

» *Μυστακίδου Νικ. Γ.* Περὶ τῶν ἐπισκοπῶν Δελδίνου - Χειμάρρας.

Ἐν Νεολόγῳ Ἀπριλ. 20 ἀρ. 6816.

- 1892 *Τοῦ αὐτοῦ*. Περὶ ἀρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς.
 Νεολόγου Μαΐου 6 ἀρ. 6839. Πρβλε καὶ σχετικὰ παρὰ τῷ Παν. Κου-
 ρίλα ἐν σ. 117 τοῦ Δ' ἔτους τῶν ΗΧ (1929).
- » *Τοῦ αὐτοῦ*. Περὶ Μητροπόλεως Ἄρτης καὶ Πρεβέζης.
 Νεολόγου, Ἰουνίου 25 ἀρ. 6869.
 Παρὰ τῷ Παν. Κουρίλα (σ. 119 Δ' τόμ.) κατὰ παραδρομὴν ἀναγράφεται:
 Τὸ ἐν Νικοπόλει Εὐανθίειον Παρθεναγωγεῖον δὲν εἶναι τῆς ἐν Ἠπειρῷ,
 ἀλλὰ τῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ (ἐπαρχία Κολωνίας) Νικοπόλεως.
- 1894 *N. I. Μυστακίδου*. Περὶ ἐπισκοπῶν Βελλᾶς καὶ Φοινίκης.
 Ἑβδομ. Ἐπιθεώρησις Νεολόγου ἀρ. 33, τόμ. Γ'.
- » *Τοῦ αὐτοῦ*. Περὶ Γηρομηρίου.
 Ἐν Κπόλεως 30 Σεπτεμβρ. ἀρ. 269 [Bürchner].
- » *Τοῦ αὐτοῦ* Περὶ Δοβριάνης.
 Κωνσταντινουπόλεως Ὀκτ. 17, ἀριθ. 223.
- » *Τοῦ αὐτοῦ* Περὶ τ. Ἀρχιεπισκοπῆς Παγωνιανῆς.
 Κωνσταντινουπόλεως Ὀκτ. 2 ἀρ. 227.
- 1897 «How Greece came to be an independent Kingdom. Ἐν τῷ περιοδικῷ
 «The Islamik World» τ. Ε' [1897] δημοσιεύεται πραγματεία ἐν ἣ καὶ
 κεφάλαια περὶ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ π. χ. ἐν τῷ τοῦ Αὐγούστου φυλλαδίῳ
 ἀρ. [52] τὸ IV κεφ. Ali Pacha's Revenues and Resources: Character
 and government (σελ. 97-107) καὶ εἰς τὸ 53ον φυλλάδιον. (Τὰ λοιπὰ ἐλ-
 λείπουσι τῆς παρ' ἐμοὶ σειρᾶς).
- 1900 *Μυστακίδου Νικ. I.* Θεσπρωτικά.
 Ἐν Νέᾳ Ἐφημερίδι ΚΠ ἀρ. 2869—2873 (Σεπτεμβ.). Ὅρα καὶ 1898—1899
 παρὰ Bürchner ἐν Ἐκκλησ. Ἀληθείᾳ.
- 1901 *Μυστακίδου Νικ. I.* Περὶ Ἐπισκοπῶν Δελβίνου—Χειμάρρας.
 Ἐν Ταχυδρόμῳ ΚΠ Μαρτίου 26 ἀριθ. 854 καὶ ἐν Βυζαντίδι Ἰουλ. 18
 ἀρ. 83.
- » *τοῦ αὐτοῦ* Περὶ Πωγωνιανῆς.
 Ἐν Βυζαντίδι Ἰουνίου 27 ἀρ. 66 καὶ Αὐγούστου 1 ἀρ. 94.
- » *Τοῦ αὐτοῦ* Περὶ Ἀβαρίτσης καὶ Κρᾶ.
 Ἐν Ταχυδρόμῳ Ἀπρ. 5 ἀρ. 861.
- 1902 *Τοῦ αὐτοῦ* Θεσπρωτικά.
 Ἐν Ταχυδρόμῳ ΚΠόλεως Φεβρ. 13 ἀρ. 1112 ὄρα καὶ 1900.
- » *Τοῦ αὐτοῦ* Πωγωνιανή.
 Ἐν Προόδῳ ΚΠ. Μαΐου 22 ἀρ. 60.
- 1902 *Παγούνη Εὐαγ.* Στοιχειώδης Γεωγραφία πρὸς χρῆσιν τῆς Γ' καὶ Δ' τάξεως τῶν ἀστικῶν σχολείων.
 (Ἐν Κ]λει. Εἶναι γεωγραφία τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων ἐκ σ. 39 καὶ τῆς Ἐ-
 παρχίας Σκόδρας καὶ ἐν ταῖς ἐπιλοίοις σελίσιν εἴκοσι).
- 1907 *Maiier Alf.* Die Silberprägung von Apollonia und Dyrrhachion.
 Ἐν: Διατριβὴ Τυβίγγης. Wien σ. 33· σπουδαιότητι. Πρβλ. Ἀνθίμου μη-
 τροπ. Βελεγράδων, ἐπιγραφαὶ τῆς ἐν Ἠπειρῷ Ἀπολλωνίας ἐν Ἀρχ. Παρ.
 του Ε. Φ. Συλλόγου ΙΖ' 1886.

1909 *Thumb Alb.* Altgriechische Elemente des Albanesischen.

Ἐκ τοῦ Indogerman. Forschungen 26 τόμου, ἴδιον ἀπόσπασμα ἐκ σ. 20 ἐμοὶ ἐνθύμιον τοῦ ἀλγισμονήτου φίλου. Στρασβοῦργον.

1909 *Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ* Ἀνέκδοτος Ἐπιστολή.

Ἐκ πρωτοτύπου τῆς βιβλιοθήκης τῆς Μητροπόλεως Χειμάρρας (1779). Αὐγούστος μὴν † Κοσμᾶς ἱερομόναχος εὐχέτης σας, ἀπευθύνεται τοῖς κατοίκοις Χειμάρρας. Νεολόγου Κπόλεως 27 Μαΐου. (Ὅρα καὶ 1913 Βιβλιογραφικὰ παρὰ Βέη). Πρὸς καὶ ἐν Νέου Ἑλληνομνήμονος τ. 1' (1913) σ. 314 ἰδιόχειρον ἐπιστολήν.

1916 *Haberland A.* Bericht über eine Forschungsreise in Montenegro und Albanien.

Εἰς τὰ Bericht : zur Kunde d. Balkanhalbinsel ὑπὸ τοῦ Patsh. (7 Reih) 1917-18 ἐν Βιέννῃ.

1922 Ἐκκλησία Ἀλβανίας. Πρὸς ἀποκατάστασιν Ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐν Ἀλβανίᾳ.

σ. 147—150 «Ἐκκλησ. Ἀληθείας».

1930 *Babinger Fr.* Ewlija Tchelebi's Reisewege in Albanien.

Βερολίνο, μετ' εἰκόνων.

ΤΟ ΑΓΙΟΛΙΘΑΡΟ

Ἑπὸ

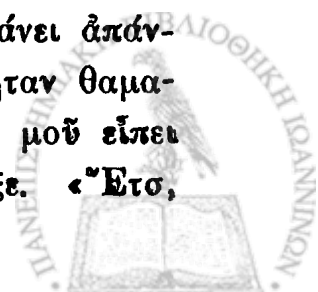
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Α. ΡΩΜΑΙΟΥ

Τακτικοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Μὲ τίς καλύτερες προσδοκίες γιὰ μιὰ περίεργη λαϊκὴ λατρεία ξεκί-
νησα μιὰ χειμωνιάτικη ἡμέρα τοῦ 1919 ἀπὸ τὴν Πρέβεζα γιὰ τοὺς Ἅγ.
Ἀποστόλους, στὸ 19 χιλιόμετρο πρὸς τὰ Γιάννενα. Ἐκεῖ φυλᾶνε τὸ «Ἀ-
γιολίθαρο», ποὺ κάνει θαύματα στὴν περιφέρεια καὶ σὰν ἀρχαιολόγος πί-
στευα, πὼς κάτι θὰ ἐσώθη σαυτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχαία λατρεία τῶν ἀργῶν
λίθων. Μὰ ὅπως συμβαίνει πολλές φορές στὴν ἔρευνα, ἄλλα γυρεύει κα-
νεῖς καὶ ἄλλα βρίσκει, χωρὶς νὰ εἶναι καὶ λιγώτερο σημαντικά.

Στὸ δρόμο — ἦταν ἓνας θαυμάσιος περίπατος μὲ ἑλαφρὸ ξεροβόρι
κοντὰ 4 ὥρες — πολλές φορές ἐσυλλογίστηκα, ἐσύγκρινα μὲ ἄλλες γνω-
στές μου λαϊκὲς δοξασίες καὶ προσπάθησα νὰ ἐρμηνεύσω τίς εἰδήσεις ποὺ
εἶχα προηγουμένως μαζέψει στὴν Πρέβεζα καὶ τὴν Καμαρίνα γιὰ τὸ
θαυματοργὸ λιθάρι.

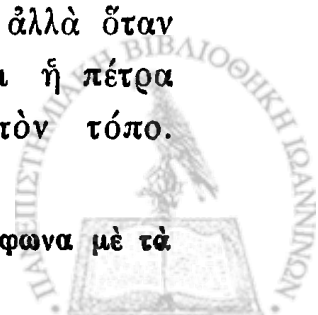
Πρῶτος ὁ κ. Β. Μπάλκος μὲ ἔκαμε γιαντὸ προσεχτικό. «Τὸ ἔχουν,
μοῦ εἶπε, προσκύνημα στοὺς Ἅγ. Ἀποστόλους. Οἱ ἀρρωστοὶ φέρνουν
μιὰ γύρα καὶ ἀφήνουν ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸ ῥοῦχο τους». Στὴν Καμα-
ρίνα ὁ λόγιος προεστὸς τοῦ χωριοῦ καὶ φύλακας τὰ ἀρχαῖα τῆς Κασ-
σώπης Χρῖστος Νούσιας μὲ ἐπληροφόρησε, ὅτι οἱ Ἅγ. Ἀπόστολοι εἶ-
ναι μετόχι τῆς παλαιᾶς ἐπισκοπῆς Ρωγῶν καὶ Κοζίλι. Κοντὰ στὸ Κοζίλι
καὶ τὸ ἐρημωμένο τώρα χωριό, τὸ Λιμπόχοβο, εἶναι ἡ παλαιὰ ἐκκλησία
τῆς Ἀἰα-Δήτριας (= Ὀδηγητριας). Πολλοὶ στὸ χωριό, συμπληρώνοντας ὁ
ἓνας τὸν ἄλλον, μοῦ παράστησαν ἔτσι ἀπάνου κάτου τὰ πράματα. «Ἀυ-
τοῦ στὸ μειόχι ἦτανε κοντὰ ἓνα δέντρο παράξενο. Λέν πὼς ἦταν κυπα-
ρίσσι, μὰ δὲν εἶχε πουθενὰ ῥίζες. Ἄμα τῶκοψαν μιὰ φορὰ, ἔβγαινε αἷμα
ποτάμι! Ἐφριξ' ὁ κόσμος. Φέρνουν πέτρες, πανιά, νὰ τὸ σταματήσουν...
Πουθενὰ νὰ πάψη! Τέλος ἓνας φέρνει αὐτὴν τὴν πέτρα, τὴ βάνει ἀπάν-
καὶ στὴ στιμὴ ἔπαψε τὸ αἷμα! Ἔτσι φάνηκε, πὼς ἡ πέτρα ἦταν θαυμα-
τουργή». Καὶ ὁ Γ. Παπακωνσταντίνου, παπᾶς στὸ Σέσοβο, μοῦ εἶπε
πὼς ὁ ἀπόστολος Παῦλος πάτησε στὸ λιθάρι αὐτὸ καὶ κήρυξε. «Ἔτσι,
ἀπὸ τότε πολλοὶ εἶδαν τὴν ὑγεία τους ἀπὸ τὸ Ἅγιολίθαρο».

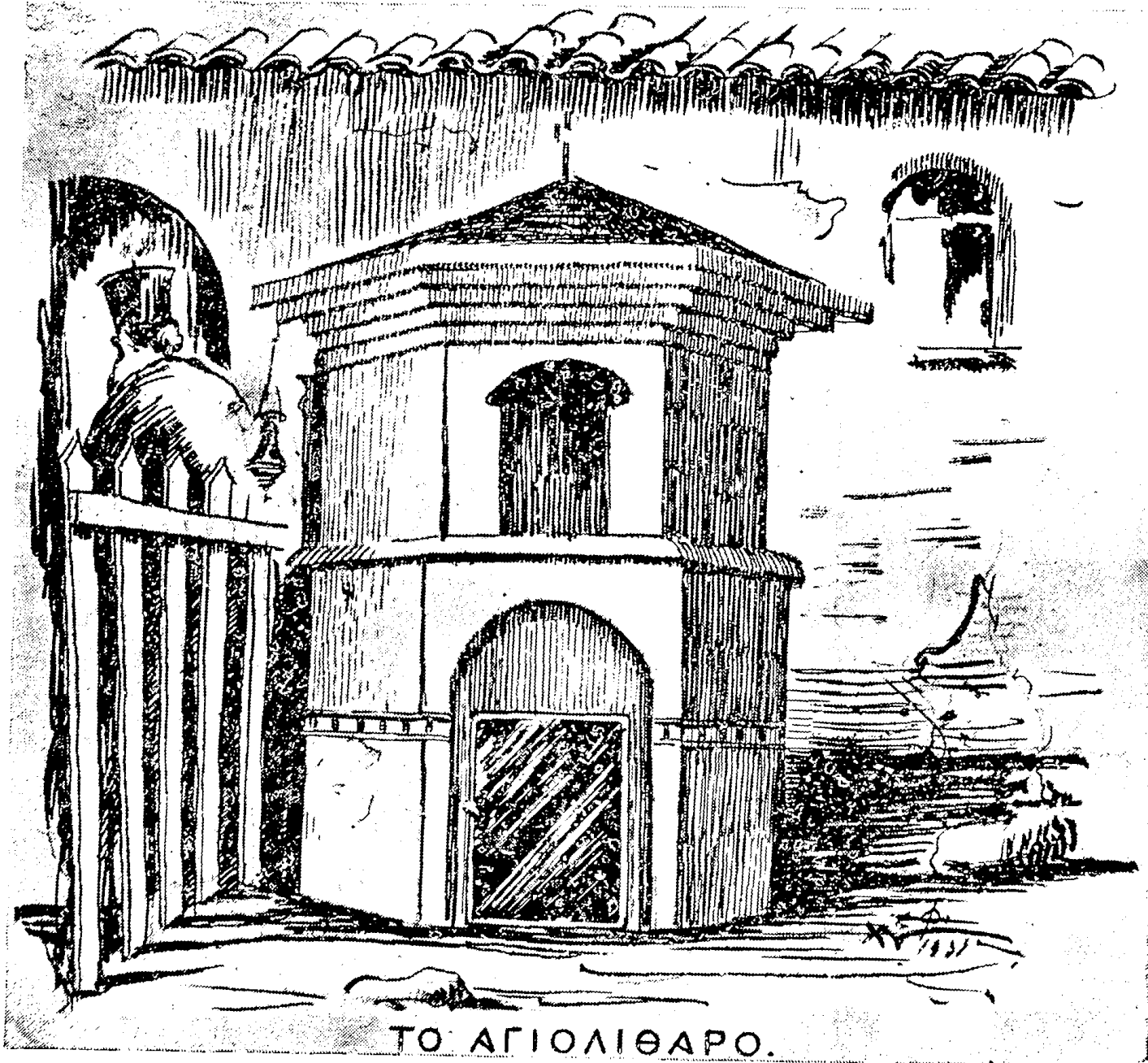

Ὅλα αὐτὰ δὲν ἦσαν λίγο ὑλικὸ καὶ ἀρκοῦσαν γιὰ μίαν ἐργασία λαογραφική, πὺν θὰ μποροῦσα νὰ τὴν ἀναπτύξω ὅσο ἤθελα. Μὰ καὶ ἂν ἀκόμα μάζευα περισσότερες πληροφορίες στὰ γύρω χωριὰ καὶ μοῦ ἔλειπε ἡ αὐτοψία καὶ ἡ ἐπιτόπια ἔρευνα, κάθε ἐρμηνεία, ὅσο σοφὴ καὶ ἂν φαινότανε, θὰ στεκόταν στὸν ἀέρα. Εἶναι σημαντικώτατο καὶ ἀπαραίτητο ἡ αὐτοψία γιὰ ὄσους θέλουν σοβαρὰ νὰ σπουδάσουν τὴ ζωὴ ἢ τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ. Μέσα στὶς βιβλιοθηκὲς ἢ μὲ τὶς ἔμμεσες πληροφορίες μπορεῖ νὰ προετοιμαστῆ κανεὶς θαυμάσια, ἀλλὰ ποτὲ δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ σωστὸς ἐρευνητής. Τὴν παλαιὰ αὐτὴ ἀλήθεια ἀντίκρισα σὲ ὅλη τῆς τῆς σημασία ἄλλη μιὰ φορὰ, ὅταν τὸ κοντόβραδο ἔφτασα στὸ μετόχι καὶ ἔρριξα μιὰ βιαστικὴ ματιὰ στὰ πράματα. Πόσο τὰ βρῆκα διαφορετικά! Τὸ πρῶτο πρῶτο πὺν μοῦ ἔκαμε μεγάλη ἐντύπωση ἦταν ἡ ἐξαιρετικὰ τιμητικὴ θέση τῆς θεραπευτικῆς πέτρας. Δίπλα στὴ νότια θύρα τῆς μικρῆς ἐκκλησιᾶς μέσα σὲ κάγκελα ἔχουν χτισμένα ἰδιαίτερο προσκυνητᾶρι τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, μὲ τὸ καντήλι μπροστὰ στὴν εἰκόνα, καὶ κεῖ μέσα φυλάνε τὸ Ἁγιολίθαρο (εἰκ. 1)¹. Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι σὰν ἀπὸ κάποιον θρησκευτικὴ ἀνησυχία ἔδωκαν στὸ λιθάρι τὴν κάτω θέση, ἀλλὰ καὶ ἔτσι καταλαβαίνει κανεὶς, ὅτι τὸ προσκυνητᾶρι ἔγινε περισσότερο γιὰ τὸ πολῦτιμο αὐτὸ κειμήλιο. Μὲ σπουδὴν καταναυχτικὴν ξεκλείδωσε τὸ φύλλο μὲ τὸ μεγάλο τζάμι ὃ καλόγερος καὶ μῶδειξε τὸ περιεχόμενον. «Νὰ τὸ Ἁγιολίθαρο καὶ νὰ τὰ αἵματα, πὺν βαστᾶν ἀκόμα ἀπὸ τότε». Ἔσκυψα καὶ εἶδα μισοχωμένη μέσα σὲ παχὺ στρῶμα ἀσβέστι μιὰ ἀνώμαλη καὶ χωρὶς ἐπιλεκτικὴ ἐπιφάνεια πώρινη πέτρα μὲ κάποιον κοκκινωπὴ φλέβα στὴ μέση. Ἡ φλέβα αὐτὴ, πολὺ συχνὴ σὲ τέτια πωριά, ἦταν τὰ «αἵματα». Ὁ καλόγερος ὕστερα καὶ 2-3 ἄλλοι χωρικοὶ πὺν βρέθηκαν ἐκεῖ τυχαῖα μοῦ ἀνέπτυξαν, πῶς γίνονται οἱ θεραπείες. «Φέρνουν οἱ συγγενεῖς τὸν ἄρρωστο καὶ πρῶτα θὰ κάνουν νυχτολειτουργία, κιαπὲ θὰ γδυθῆ ὁ ἄρρωστος, θὰ γυρίσῃ τρεῖς φορὲς γύρω καὶ θ' ἀλλάξῃ. Τὰ παλιὰ τὰ ξοῦχα θὰν τ' ἀφήσουν ἀδεκεῖ. Γυρίζουν καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἄλλοῦ καλύτερα οἱ Τοῦρκοι, οἱ Γύφτοι... Μόνον δὲν κάνουν τὸ σταυρὸ τους. Αὐτὸ φανερώθηκε ἀπὸ τὰ ζῶα, πὺν γιατρεύονταν ἅμα πῆγαιναν κοντὰ σὲ ἴνα βάτο, πὺν βρέθηκε αὐτό». Ἐνας ἐπρόσθεσε: «Τὴν ἡμέρα πῆγαιναν τὴν πέτρα σὲ ἄλλο μοναστήρι, στὴν Κοίμηση, ἀλλὰ τὴ νύχτα γύριζε μοναχὴ τῆς».

Οἱ πληροφορίες αὐτὲς δὲν μὲ ἔκαμαν καὶ πολὺ σοφώτερο, ἀλλὰ ὅταν μόνος μου ἐτράβηξα κατὰ τὸ Ἅγιο Βῆμα εἶδα ἀμέσως, ὅτι ἡ πέτρα αὐτὴ στὴ φυσικὴ τῆς κατάσταση δὲν ἦταν μοναδικὴ στὸν τόπο.

¹ Τὴν εἰκόνα ἐσχεδίασε ὁ νεαρὸς καλλιτέχνης κ. Χρ. Λεφάκης σύμφωνα μὲ τὰ σκίτσα καὶ τὶς μετρήσεις μου.

ΤΟ ΑΓΙΟΛΙΘΑΡΟ.

Πολλὰ ἄλλα παρόμοια παριά με ἀσθέσι καὶ τούβουλα ἐνωμένα ἦσαν δῶ καὶ κεῖ σπαρμένα σιτὴν ἀνατολικὴ καὶ βόρεια πλευρὰ τῆς ἐκκλησιᾶς καὶ ἦταν φανερό, ὅτι ἦσαν ἀπομεινάρια παλαιοῦ ῥωμαϊκοῦ ἢ παλαιοχριστιανικοῦ ἔρειπιου. Ἐότε διαμιᾶς θυμήθηκα τὴ Μαργαρώνα τῆς Πρέβεζας Ἐξω δηλαδὴ ἀπὸ τὴν πόλη λίγο καὶ κατὰ τὸ βορειανατολικό της μέρος βρίσκονται τὰ ἔρειπια ῥωμαϊκοῦ πιστεύω βαλανείου καὶ μία καμάρα μισοχλασμένη με εὐρύχωρη τρυπα στὰ πλάγια. Οἱ ἄρρωστοι ἐδῶ γιαιτρεύονται, ἅμα περάσουν γδυτοὶ τὴν τρυπα καὶ φέρουν μερικὸς γύρους ἀπὸ τὴν καμάρα. Τὸ κύριο λοιπὸν μέρος τῆς θεραπείας εἶναι τὸ τρυποπέρασμα καὶ τὸ γύρισμα, πὺ μοιάζει με τὰ ἀμφιδρόμια τῶν ἀρχαίων (γάμος, εἰσαγωγή νέου δούλου) καὶ σημαίνει ἀφιέρωση εἶναι συμπληρωματικό. Ἐξάπαντος παλαιότερα δὲν θὰ ἦσαν διαφορετικὰ τὰ πράματα καὶ στοὺς Ἀγ. Ἀποστόλους. Ὅταν δηλ. διατηροῦνταν καλύτερα τὰ ἔρειπια θὰ ὑπῆρχε καὶ ἐδῶ κάποια τρυπα καὶ θὰ ἐγίνετο τὸ τρυποπέρασμα καὶ ὅταν τὸ χάλασμα σκόρπισε καὶ ἔγινε ἴσωμα περιορίστηκαν στὸ ἔθιμο τῆς περιφορᾶς γύρω ἀπὸ μιὰ σημαδιακὴ πέτρα. Γιατὶ ποτὲ δὲν μποροῦσε ὁ θαματοργὸς τόπος με τὴν κατάρρευση τοῦ ἔρειπιου νὰ χάσῃ τὴν παλαιὰ δοκιμασμένη ἀξία του. Ἔτσι ἡ πληρέστερη τελετὴ τῆς Μαργαρώνας διαφωτίζει ἀρκετὰ τὸ ζήτημα. Ἡ γειτονικὴ ἐκκλησία ἐτόνιζε βέβαια τὴν πίστη στὰ θαύματα. Ἀκόμα στὴν Πρέβεζα ἐσημείωσα, ὅτι τὸ γύρισμα τῶν ἀρρώστων γίνεται καὶ στὴν Ἁγια Παρασκευὴ τὴ Ζαβάκα καὶ στὴν Ἁρτα στοὺς Ἁγίους Πάντες. Ἀλλὰ τί εἶναι τὸ τρυποπέρασμα;

Γιὰ τὸ ἔθιμο αὐτό, πὺ εἶναι γνωστὸ σὲ πολλοὺς Ἑλληνικοὺς τόπους καὶ στὴ λοιπὴ Εὐρώπῃ ἔγραψε ὀλίγα ὁ ἀείμνηστος ἰδρυτὴς τῆς λαογραφίας Ν. Πολίτης στὰ Λαογραφικά του Σύμμεικτα, τόμ. Β' 284 κέ. Ἀκόμα λίγες εἰδήσεις μπορεῖ νὰ βρῆ κανεὶς σπαρμένες στοὺς διάφορους τόμους τῆς Λαογραφίας. Μὰ ἀξίζει νὰ προσέξωμε στὴν παρακάτω διήγησῃ γιὰ νὰ πάρωμε μιὰ ἰδέα φωτεινότερη. Τὴν ὀφείλω στὴ Λάμπραινα ἀπὸ τὸ Κεφαλόβρυσσο τῆς Αἰτωλίας, μιὰ γυναῖκα ἡλικιωμένη γνήσιου λαϊκοῦ τύπου, καὶ εἶναι ἡ πλατύτερη καὶ πλουσιώτερη εἰς εἰδήσεις ἀπὸ ὅσες εἶναι δημοσιευμένες.

«Τὸ κακὸ πάλι τῆς Βασίλος τῆς Πρεβεζιάνας δὲ ματάγινε. Αὐτὴν ἡ μαύρη ἔντεσε, πειράχτη μαθὲ ἀπὸ ἀερικά, ζουρλάθη. Τὶ γαιτροὺς, τὶ στὸν Προυσὸ τὴν πήγανε, πουθενὰ νὰ ἰδῆ τὴν ὑγεία της. Ὑστερ' ἀπὸ χρόνια ἔγινε με τὸ τρυποπέρασμα. Τὴν πῆραν ἑπτὰ νομᾶτοι, τέσσερες ἄντρες ἀρματωμένοι καὶ τρεῖς γυναῖκες, καὶ τράβηξαν περνῶντας τὰ μεσάνυχτα στὸν ἔρημο, πὺ νὰ μὴ λαλάη κόκκοτος. Οἱ γυναῖκες πῆραν μαζί τ'ς μιὰ χελῶνα, τρίχες ἀπὸ κατάμαυρο γουρούνι, φτερὰ ἀπὸ κόττα ἀσημάδη καὶ πᾶτους ἀπὸ παπούτσια, ἀποφόρια. Στὸ δρόμο ἄκουγαν σκουζμό, ποδο-

βολὴ ἀπὸ ἄλογα, ἦτανε τρισκαταραῖοι. Οἱ ἄντρες ντουφέκισαν μὲ τὸ ζερβὺ στὴν ἀρχὴ τοῦ δρόμου καὶ στὴ μέση. Ἄμα φτάσαν στὸν τόπο εἶχαν σκαμμένα ἀπὸ τὴν ἡμέρα σ' ἓναν ὄχτο τὴν τρυπα, κάψαν πρῶτα τὰ πράματα καὶ πέρασε ἡ Βασίλο ὀλόγδυτη μέσα ἀπὸ τὴ γῆς. Στὴν ἄλλη μεριά τὴν ἔντυσαν μὲ ἄλλα ῥοῦχα καὶ φευγούλα...»

Στὴ διήγηση τῆς Λάμπραινας ἐπρόσθεσε ὁ ἄντρας της, ὁ Λάμπρος, ἄλλη πλούσια λαϊκὴ ψυχὴ, δύο σημαντικὰ πράματα. Πρῶτον, ὅτι τῆς φωτιὰ αὐτὴ δὲν τὴν ἀνάβουν ἔτσι μὲ σπύρτα ἀλλὰ τρίβοντας τὸ ἓνα ξύλο μὲ τὸ ἄλλο καὶ τὴ λὲν ξυλοφωτιὰ. Ἔπειτα, ὅτι καὶ στὸ Δραχμάνι, στὴν Ἐλάτεια, περνᾶν τοὺς ἄρρωστους ἀπὸ μιὰ τρυπα πὺ τὴ λὲν Στοιχειό.

Ἔτσι βλέπομε καθαρὰ τὴ λογικὴ τῆς θεραπείας. Οἱ δαίμονες, τὰ ἀερικά, πὺ ἐβασάνιζαν τὴ φρενοπαθῆ Βασίλο, ἀφήνουν τὸ θῦμα τους ἐλεύθερο, ἅμα τοὺς φερθῆ κανεῖς, ὅπως τοὺς χρειάζεται. Δὲ φτάνει μόνονὰ τοὺς φοβερίζουν μὲ τὶς ντουφεκιές—πρέπει μὲ τὸ ζερβὶ νὰ ῥίξουν, μὲ τὸ δεξιὸ δὲν τοὺς πιάνει—χρειάζεται καὶ νὰ τοὺς μαλακώσουν—τὰ μαῦρα πράματα πὺ καίονται τοὺς ἀνήκουν—νὰ τοὺς γελάσουν μὲ τὸ ἄλλαγμα τῶν ῥούχων καὶ τὸ παραδοξότερο νὰ κάμουν δικό τους τὸν ἄρρωστο. Γιατὶ ὅταν ὀδηγοῦν «στὸν ἔρημο» περνῶντας τὰ μεσάνυχτα τὴ δυστυχισμένη Βασίλο, τί ἄλλο κάνουν παρὰ νὰ τὴν παραδίνουν στοῦ διαβόλου τὴ διάθεση. Ἡ τρυπα μέσα στὴ γῆς εἶναι ἡ ἴδια φωλιὰ καὶ πέρασμα τῶν δαιμόνων. Γιαυτὸ στὴν Ἐλάτεια μιὰ ὀρισμένη εἰδικὴ τρυπα τὴ λὲν Στοιχειό καὶ ἄλλοῦ συνηθίζουν νὰ περνᾶν τοὺς ἄρρωστους ἀπὸ τρυπες κουφαλισμένων δέντρων, ὅπου βέβαιο εἶναι, ὅτι μαζεύονται δαιμόνοι. Τὸ τελευταῖο μέσο μοιάζει μὲ ὁμοιοπαθητικὴ θεραπεία καὶ εἶναι πραγματικὰ τέτια. Πολλὲς παρατηρήσεις παρμένες ἀπὸ τὴν Ἀρχαιότητα καὶ τὴ σημερινὴ λαϊκὴ λατρεία τὴ βεβαιώνουν. Ἀντὶ πολλὰ ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ ἀναφέρω ἓνα τέτιο παράδειγμα. πὺ τὸ ἔζησα μικρὸς στὸ χωριό μου, Βούρβουρα τῆς Κυνουρίας. Ἡ περίφημη ἐκεῖ γιάτρισσα τῶν ἐπιληπτικῶν, ἡ Μαντολιοῦ, ἔδινε γιὰ γιαιτρικὸ σκόνη ἀπὸ παιδιὰ ἀβάφτηγα, πὺ τὰ ξέθαβε κρυφὰ καὶ τὰ ἔκαιε στὴ φωτιὰ τὰ μεσάνυχτα. Ἡ ἀτιολογία εἶναι φανερὴ, γιαιτὶ ἓνας δαίμονας πὺ θὰ γύρευε νὰ πιάση καὶ ταραξῆ τὸ γνωστό του ἄρρωστο θὰ τραβγιόταν ἀποκεῖ, ἅμα ἔβλεπε τὴ θέση πιασμένη ἀπὸ ἄλλο συνάδελφο. Καὶ οὔτε θὰ εἶπῆ κανεῖς, ὅτι τὸ ὁμοιοπαθητικὸ αὐτὸ μέσο δὲν συμβιβάζεται μὲ τὰ ἄλλα. Γιατὶ μέσα στὴν ταραγμένη ἀπὸ τὴ συμφορὰ ἀνθρώπινη ψυχὴ βρίσκουν πλάι θέση καὶ οἱ πλέον παράξενες καὶ ἀντιφατικὲς ἰδέες.

Ἡ παρέκκβαση σὲ ἄλλους τόπους καὶ παραδόσεις δὲν ἦταν ἄκαρπη γιὰ τὴν ἔρευνά μας. Ἐξάπαντος τὸ Ἀγιολίθαιο ἐκληρονόμησε τὴ σημασία τοῦ παλαιότερου ἔρειπίου, πὺ σὰν τὴ καμάρια τῆς Μαργαρώνας

ἐχρησίμευε γιὰ τρυποπέρασμα. Τὸ χάλασμα εἶναι τόπος ἀγαπητὸς γιὰ τὰ δαιμόνια, ἀλλὰ γιὰ τὴ θεραπευτικὴ δύναμη τῆς τελετῆς δὲν εἶναι παρᾶξενο πὼς ἐσυνδυάστη μὲ τὴν ἐκκλησία. Ἄλλοῦ ὁ συνδυασμὸς εἶναι τελειότερος, ὅπως στὴν Ἀγία—Παρασκευή, χωρὶ τῆς Λέσβου κοντὰ στὴν Καλλονή, ὅπου τὸ τρυποπέρασμα γίνεται τρεῖς φορὲς μέσα ἀπὸ τρυπα τοῦ ἱεροῦ τῆς ἐρειπωμένης ἐκκλησιᾶς τοῦ Ἀη-Θεράπη¹. Ἡ ἐκκλησία μὲ τοὺς ἁγίους της ἔκαμε βέβαια νὰ λησμονηθοῦν οἱ παλαιοὶ συντελεστὲς τῆς θεραπείας, ἀλλ' ἕνα ἵχνος τους βλέπω στὸ χρόνον τῆς τελετῆς, γιὰτὶ ὕστερ' ἀπ' τὴ νυχτολειτουργία καὶ περνῶντας τὰ μεσάνυχτα γίνεται ἡ ἰδιαίτερη τελετή. *Μακάρων* τε νύκτες ἔασι, λέγει ὁ Ἡσίοδος. Ἀλλὰ γιὰτὶ ἐντοπίστηκε ἡ θεραπευτικὴ δύναμη στὸ ἕνα αὐτὸ λιθάρι, πρέπει τώρα καλύτερα νὰ ἐξετάσωμε.

Ἐδῶ μᾶς βοηθεῖ ἡ ἱστορία τοῦ δέντρου. Ἦταν κυπαρίσσι παρᾶξενο, δὲν εἶχε πουθενὰ ῥίζες καὶ ἅμα τό ἴκοψαν ἔβγανε αἷμα. Τέτιες ἀντιλήψεις γιὰ δέντρα, πῶχουν ζωὴ καὶ ψυχὴ εἶναι γνωστὲς καὶ στὴν Ἀρχαιότητα καὶ σήμερα παντοῦ στὶς ἑλληνικὲς χῶρες. Τί ἄλλο εἶναι αἱ Ἀμαδρουάδες Νύμφαι, πὸν «ἐγεννῶντο ἅμα ταῖς δρυσι καὶ ἅμα ταῖς δρυσι ἐφθειρόντο» (Σχολ. Ἀπολλ. Ροδ. Β, 478); Θυμοῦμαι, μὲ τί φρίκη διηγήθηκε ὁ ἀπλοϊκὸς ἀγωγιάντης μου ἀπὸ τὴν Παύλιτσα, κοντὰ στὴν ἀρχαία Φιγάλεια, τὴ θλιβερὴ τύχη ἑνὸς χωριανοῦ του. «Ἐβαλ' ὁ ἄμοιρος φωτιά σ' ἕνα βατιῶνα γιὰ ν' ἀνοίξῃ τὸ χωράφι του καὶ κεῖ πὸν ἔτριζαν τὰ κλαριά ἀπὸ τὴ φωτιά ἀκούει ἕνα ἄχ... καὶ βλέπει μιὰ θεώρατη Νεραίδα πὸν πετάχτη ἀπὸ μέσα θυμωμένη. Τὸν ἐλάβωσα τὸν ἄνθρωπο, ἐσοῦρθηκε μῆνες καὶ στὸ χρόν' ἀπάνου πέθανε». Γιὰ τὶς δοξασίαι αὐτές, ἀρχαῖαι καὶ νέαι, ἀρκετὰ ἀναφέρει ὁ Πολίτης στὶς πολῦτιμες Παραδόσεις του 324, 326 καὶ 327. Σύμφωνα μὲ τὴν πρώτη παράδοση (κατὰ τὸν Χαρίσιον Μεγδᾶνον, Ἑλληνικὸν Πάνθεον. Ἐν Πέστη 1812 σ. 502): «Στὰ μεγάλα δέντρα δὲν κοιμῶνται ἀποκάτου γιὰτὶ ναι στοιχειωμένα. Ὅταν κόβουν ἀπ' αὐτὰ καὶ τὸ ἰδοῦν πὼς γέρνει, πέφτουν προύμυτα καταγῆς καὶ δὲ βγάνουν μιλιὰ, γιὰ νὰ μὴν τους ἐννοήσῃ ἡ ψυχὴ τοῦ δέντρου καὶ τοὺς λαβώσῃ. Καὶ στὸν κορμὸ στὴ μέση ὅταν τὸν κόβουν, βάνουν μιὰ πέτρα γιὰ νὰ ἐμποδιστῇ, νὰ μὴν ἔβγῃ μὲ ὀρμὴ ἡ ψυχὴ τοῦ δέντρου· τί ἄλλιῶς θὰ τοὺς κάμῃ κακὸ καὶ θὰ τοὺς κοψομεσιάσῃ». Ἡ τόσο παλαιὰ δημοσι-

¹ Τὴν ἀνακοίνωσιν ὀφείλω στὸ συνάδελφόν μου κ. Εὐαγγελίδην. Ὁ ἴδιος προσθέτει ὅτι τὰ ἄρρωστα παιδιὰ πρέπει νὰ τὰ πᾶν στὸν Ἀη-Θεράπη καβάλα στὴ ῥάχη καὶ νὰ μὴν πατήσουν χῶμα, βέβαια γιὰ νὰ χάσουν τ' ἀχνάρια τους ἄλλοι ἐχθρικοὶ δαίμονες. Καὶ ἡ κυρία Εὐαγγελίδη θυμήθη, ὅτι κοντὰ στὴ Μυτιλήνη, στὸν κόλπον τῆς Γέρας, εἶναι ὁ Ἀη-Θεράπης ὁ Τζαντζαλιάρης!

ευμένη αὐτὴ παράδοση παρουσιάζει τὸ σπουδαῖο ἀνάλογο τῆς πέτρας, πὺ ἀπομακρύνει τὸν κίνδυνο. Εἶδαμε, πὺς στὴ τραγικὴ περίσταση σταμάτησε τὸ αἷμα τὸ θεραπευτικὸ λιθάρι τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων. Βέβαια, γιὰ νὰ συνεννοοῦμεθα, ἡ τραγικὴ αὐτὴ περίσταση δὲν σημαίνει πραγματικὸ γεγονὸς, ὅπως τὸ ἐννοοῦμε, ἀλλ' ἔχει ὅμως τὴν ἀξιοσέβαστη πραγματικότητά της μέσα στὴ διανόηση τοῦ λαοῦ. Ἐχρειαζόταν ὁ λαὸς νὰ ἐξηγήσῃ, γιὰτὶ ἡ σπουδαία αὐτὴ πέτρα ἔχει αὐτὲς τὶς κοκκινάδες καὶ τὸ ἔκαμε μὲ τὰ μέσα τὰ δικά του, παίρνοντας τὴ διάχυτη παντοῦ ἰδέα, πὺς ξεψυχᾶν τὰ θεριακωμένα δέντρα καὶ τοποθετῶντας τὴν ἱστορία κοντὰ στὸ μέτοχι. Ἔτσι καὶ ὁ λίθος μὲ τὸ νέο θαῦμα ἐδυνάμωσε τὴν ἀτομικότητά του καὶ ἔγινε τὸ περιφημοστὰ περίξ Ἁγιολίθαρο.

Ἄν καὶ μεταφερόμενος ὁ μῦθος τοῦ δέντρου σὰν ἓνα ἐπεισόδιο τῆς ἱστορίας τοῦ λίθου, ὅμως ἀξίζει περισσότερο τὴν προσοχή μας γιὰ τὴν πληρότητα καὶ τὴ μορφολογικὴ του ἀξία. Εἶναι ἡ πρώτη φορὰ, πὺ μαθαίνομε ἀπὸ νεοελληνικὴ παράδοση, ὅτι, σὰν κόβεται καὶ ξεψυχᾶει ἓνα μεγάλο δέντρο, βγάζει αἷμα οὰν ἄνθρωπος. Θὰ παρουσιαστοῦν ἐξάπαντος καὶ ἄλλες, γιὰτὶ παγκόσμια καὶ πανάρχαια εἶναι ἡ ἰδέα, ὅτι ζωὴ καὶ αἷμα εἶναι ἓνα. Ἀπὸ τὴν Ἀρχαιότητα ἔχομε τὴν ὠραία ποιητικὴ διατύπωση τοῦ Βιργιλίου στὸ ἐπεισόδιο τοῦ Πολυδώρου. Ὅταν ὁ Αἰνείας φεύγοντας τὰ παράλια τῆς Τροίας ἐπιθυμεῖ νὰ θυσιάσῃ καὶ ψάχνοντας γιὰ μυρτιὲς εὐρίσκει μερικὲς ἀπάνου στὸν ἄγνωστον σ' αὐτὸν τάφο τοῦ Πολυδώρου, προσπαθεῖ τότε νὰ ξερριζώσῃ τὰ χλωρὰ κλαδιὰ γιὰ τὸ σκοπό του. Μὰ πρᾶμα ἀπίστευτο — βλέπει τὶς σπαραγμένες ῥίζες νὰ ματώνουν καὶ νὰ γεμίζουν μὲ αἷμα ἄφθονο τὰ χέρια του. Καὶ ἀμέσως: (Aen. III, 39)

. . . . . gemitus lacrimabilis imo
auditur tumulto et vox reddita fertur ad auris
«quid miserum, Aenea, laceras?
βαρὺ ἀναστέναγμα καὶ ἄνθρωπινη λαλιὰ
ἀκούγεται βαθιὰ ἀπ' τὸν τάφο
«γιατὶ σπαραξεῖς με τὸ δύστυχο, Αἰνεία;

Βέβαια ἡ ὠμορφιὰ τῶν στρογγυλῶν κομψῶν στίχων τοῦ Βιργιλίου δὲν ἔχει τίποτε νὰ κάμῃ μὲ τὴν ἀπλὴ διήγηση τῶν χωρικῶν τῆς Καμαρίνας, μὰ τὸ δραματικὸ μέρος καὶ ἡ συγκίνηση τῆς λαϊκῆς ψυχῆς του δὲν ἦταν μικρότερα.

Ἐνα ἄλλο στοιχεῖο τοῦ ὑπερφυσικοῦ δέντρου ἦταν ἀκόμα, ὅτι δὲν εἶχε ῥίζες. Ρητὰ εἰπωμένο δὲ βρίσκω τὸ χαρακτηριστικὸ αὐτὸ σὲ καμιά

παράδοση, ἀρχαία ἢ νέα. Μόνο γενικὰ μπορεῖ νὰ εἰπῆ κανεὶς, ὅτι ἓνα θαυμάσιο θεϊκὸ δέντρο δὲν θὰ εἶναι κινονικό, ὅπως τὰ ἄλλα, καὶ ὅταν στὸ πλοῖο τῶν Τυρρηνῶν πειρατῶν ἄξαφνα ὁ ἰστός γίνεται θαλερὸ κυπαρίσσι μὲ κλῆμα πλεγμένο (Ὅμηρ. ὕμν. Ζ, 38), γιὰ νὰ δείξῃ τὴν παρουσία τοῦ Διονύσου, ἐννοεῖται βέβαια, ὅτι γιὰ ῥίζες δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος. Τὸ ἴδιο θὰ εἰποῦμε καὶ γιὰ τὸ ῥαβδί τοῦ Ἄγιο-Βασίλη

Ξερὸ ῥαβδί, χλωρὸ ῥαβδί, χλωροὺς βλαστοὺς πετάει
καὶ γιὰ ὅλα τὰ θαύματα, ὅπου τὰ ξερὰ ξύλα βλαστάνουν.

Ἄλλὰ τὸ παράξενο χαρακτηριστικὸ τοῦ δέντρου δίχως ρίζες ὑπάρχει νομίζω κρυμμένο σὲ μιὰ ὠραία σπαρτιατικὴ παράδοση, πὺν ἐδημοσίευσεν καὶ ἐσχολίασεν ὁ Πολίτης (Παραδόσεις, 327 σ. 920 κέ.). «Ἐπὶ Τουρκίας ἓνος πασιᾶς διασκέδαζε σὲ μιὰ ὠραία θέση κοντὰ στὸ Μιστρᾶ. Ὁ ὑπηρέτης τοῦ ἓνα χριστιανόπουλο ἐμελαγχόλησε γιὰ τὰ ὠραῖα αὐτὰ μέρη νὰ τὰ ἔχουν οἱ Τοῦρκοι καὶ τόνισε ὅτι πάλι δικὰ μας θὰ γίνουν. . . . Ἐθύμωσε ὁ πασιᾶς καὶ ἀρπάζει τὴ ξύλινη σούβλα καὶ λέει, ἂν τὸ ξερὸ παλούκι βγάλῃ κλαδιὰ τότε θὰ γίνουν δικὰ σας αὐτὰ τὰ μέρη. Τὴν ἄλλη ἡμέρα ἐρρίζωσε ἡ σούβλα στὴ γῆ καὶ ἐπειδὴ ὁ πασιᾶς ἔχωσε τὴ σούβλα στὴ γῆ ἀπὸ τὴ μύτη, ἔβγαλε τὸ κυπαρίσσι τὰ κλαριά του γερμένα πρὸς τὰ κάτω, ἔγινε θυλικὸ κυπαρίσσι». Αὐτὴ εἶναι μὲ συντομία ἡ παράδοση τῶν περιχώρων τῆς Σπάρτης. Ὑποθέτω, ὅτι τὸ κυπαρίσσι τῶν Ἄγ. Ἀποστόλων, τὸ ἄρριζο, εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα μὲ τὸ θηλυκὸ κυπαρίσσι τοῦ Μιστρᾶ. Ὅτι καὶ αὐτὸ δὲν εἶχε ρίζες, κρύβεται μέσα στὸ περιστατικό, ὅτι ἡ μύτη τῆς σούβλας, δηλ. ἡ κορυφὴ τοῦ δέντρου ἦταν ἀνάποδα βαλμένη. Γιαυτὸ καὶ τὸ κυπαρίσσι ἔγινε θηλυκὸ, μὲ τὰ κλαριά του κάτω γερμένα.

Τελειώνοντας τώρα τὴν ἔρευνα πρέπει νὰ εἰποῦμε, ὅτι, ἂν εἶδαμε κάτι στὸ βάθος τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, τὸ ἐπιτύχαμε μόνο μὲ φῶς τῆς ἀγάπης καὶ συμπάθειας σὲ κάθε ἀνθρώπινη μορφὴ ζωῆς, ὅσο ξένη καὶ διαφορετικὴ καὶ ἂν φαίνεται μὲ τὶς δικές μας. Ἐνας βέβαια ἱεροκῆρυκας μπορεῖ νὰ θυμώσῃ γιὰ τὴν εἰδωλολατρεία ἢ ἓνας ψυχρὸς ὀρθολογιστῆς θὰ μιλήσῃ μὲ περιφρόνηση γιὰ τὶς δεισιδαιμονίες. Τοῦ κάκου ὅμως. Θὰ μείνουν καὶ οἱ δύο τους ἔξω ἀπὸ τὴ λαϊκὴ πραγματικότητα καὶ ἀλήθεια. Διότι ἀγνοοῦν, ὅτι δὲν εἶναι τὸ μεγαλύτερο κακὸ ἢ παχυλὴ ἀμάθεια καὶ παραγνωρίζουν τὸ γεγονός, ὅτι τὰ δυσκολώτερα προβλήματα τῆς ζωῆς, ἀρρώστιες νευρικῆς χροῖας καὶ ἀνιάτες, εἶναι κοινὰ εἰς ὅλους μας. Καὶ μόνο μὲ τὴν προϋπόθεση αὐτὴ θὰ μπορέσῃ ὁ ἐρευνητῆς νὰ ἰδῇ, τί σπουδαία προσπάθεια κάνει ὁ λαὸς γιὰ τὴ λύση τῶν μεγάλων ζητημάτων καὶ νὰ ἐκτιμῆσῃ τὴ λογικὴ καὶ μορφολογικὴ ἀξία τῆς πορείας του. Θὰ εὔρη τότε δικαιολογημένες τὶς μεγαλύτερες ἀντιφάσεις μέσα στὴ ζαλισμένη ἀπὸ

τις συμφορὰς ἀνθρώπινη συνείδηση. Καὶ τὸ προσκυνητᾶρι τῶν ἙΑγ. ἙΑποστόλων μὲ τὸν ἀλλόκοτο συνδυασμὸ τόσο ἀντιθέτων λατρειῶν θὰ τοῦ φανῆ ἴδρυμα πολὺ φωτεινὸ καὶ κατ' ἐξοχὴν ἀνθρώπινο.

Θεσσαλονίκη. Νοέμβριος 1931

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

«*Δωδώνη*» Πανηπειρωτικὸν περιοδικὸν σύγγραμμα, τόμος Α' 1931—1932.

ἙΥπὸ τὸν τίτλον τοῦτον ἐξεδόθη ἐν ἙΑλεξανδρείᾳ παρὰ τοῦ κ. Χ. Κατσαλίδου ἡμερολόγιον ὑπισχνούμενον καὶ συνέχειαν. ἙΗ ἐκδοσις, ἀρκετὰ πολυτελής καὶ εὐπρόσωπος, παρουσιάζει ἱκανὸν ἐνδιαφέρον, ἐὰν δὲ πραγματοποιήσῃ τὰς περὶ συνεχίσεως ἐπαγγελίας, ὅπερ εὐχόμεθα ὀλοψύχως, θὰ ἀποτελέσῃ ἀσφαλῶς πολύτιμον ἀποθήκην ἙΗπειρωτικοῦ ὑλικοῦ, προσλαμβάνουσα σὺν τῷ χρόνῳ χαρακτῆρα περιοδικοῦ συμφώνως πρὸς τὸν τίτλον της καὶ συμπληροῦσα τὰς ἀναποφεύκτους κατὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν ἀτελείας.

CHRONIQUES ÉPIROTES

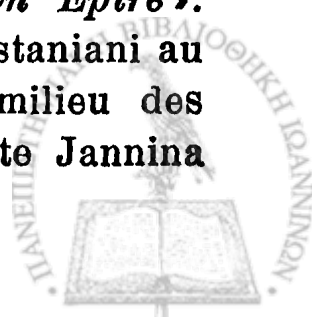

SOMMAIRE

Philippe Segouni, « Contribution à l'histoire des Jannina. Correspondance inédite des Zossimades, de la communauté des Jannina et des leurs épitropes, ainsi que d'autres documents tirés des Archives de Philios ». A l'occasion du premier centenaire depuis que les Zossimades se chargèrent de l'entretien de l'école qui porte leur nom, les « Chr. Épir. » non seulement consacrent une large place dans le présent volume à éclairer l'histoire de cette institution, mais ils se réservent à publier d'autres documents grecs et russes qui intéressent l'histoire de l'Épire aussi bien que celle de la Nation Grecque asservie.

Les documents publiés aujourd'hui se rapportent pour la plupart aux difficultés surgies par les gérants des donations des Zossimades et leurs irrégularités dans la gestion, ce qui dégoûta Nicolas Zossimas au point de penser à retirer ses bienfaits, puis au règlement heureux de cette contrariété. Un chrysobule, donné *in extenso*, de l'impératrice Elisabeth, fille de Pierre le Grand, en faveur des négociants Grecs de l'empire explique l'état florissant de ces derniers et leur facilité de disposer de leurs biens en faveur de leur Nation. La lecture de tous ces documents donne une idée exacte des conditions politiques, sociales, économiques et intellectuelles sous lesquelles la Nation vivait et préparait son émancipation morale et politique.

Dém. Evangelidés, « Monuments byzantins en Épire ». Étude technique et archéologique de l'église de Costaniani au SO de Jannina et des deux autres conservées au milieu des ruines antiques d'Ouzdina, village situé sur la route Jannina —Goumenitza.

B. A. Mystakidés, «*Contribution à la bibliographie épirote*». L'a. donne un certain nombre d'ouvrages et notices sur des sujets épirotes tirés de ses archives en vue d'enrichir la bibliographie publiée déjà par MM. Bizoukidès et Bées. Il les fait précédés par une indication des sources auxquelles on devrait recourir pour avoir une bibliographie épirote complète.

Constantin Romaios, «*La pierre sacrée*». Exposé et dissertation des traditions rattachées à la faculté thérapeutique miraculeuse d'une pierre adorée dans une petite église sise sur la route Préveza — Jannina.

ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΣΤ' ΤΟΜΟΥ

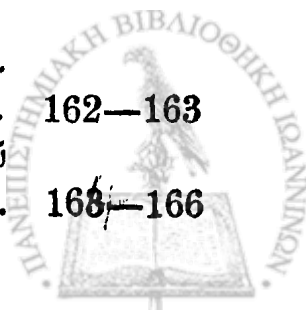
Τὸ βραβευτικὸν τῶν «Ἑπειρωτικῶν Χρονικῶν» ψήφισμα τῆς ᾠακαδημίας ᾠαθηνῶν	III
Τὸ σχετικὸν Πρακτικὸν τῆς ᾠακαδημίας	V

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ

<i>Ἰωαννίνων Σπυριδωνος</i> , ᾠαπὶ τῇ ὑπὸ τῆς ᾠακαδημίας ᾠαθηνῶν βραβεύσει τῶν «Ἑπειρωτικῶν Χρονικῶν»	1
✓ <i>Γ. Α. Σωτηροῦ</i> , Κειμήλια Ἰωαννίνων	3—9
✓ <i>Παραμυθίας καὶ Φιλιππῶν ᾠαθηναγοῦρα</i> , Διονύσιος ὁ Σκυλόσοφος	10—22
✓ <i>Μιχαὴλ Α. Δένδια</i> , Λευκάς ἢ ᾠαῤα; ᾠαερμηνεία ἑνὸς χωρίου τοῦ ᾠαοδοιοπορικοῦ τοῦ Βενιαμὶν τοῦ ἐκ Τουδέλης	23—28
✓ <i>Βασιλείου Α. Μυστακίδου</i> , ᾠαἰνέκδοτον ὑπόμνημα ἐκλογῆς ἐπισκόπου Ποραμυθίας	29—31
✓ <i>Γ. Χαριτάκη</i> , ᾠαθανασίου Ψαλῖδα, ᾠαἡ Τουρκία κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18 αἰῶνος	32—74
✓ <i>Εὐλογοῦ Κουρῖλα</i> , Βιβλιογραφία ᾠαπειρίου καὶ ᾠαλβανίας (τέλος)	75—154
✓ <i>Χ. Χριστοβασίλη</i> , Περὶ τῆς δῆθεν αἰχμαλωσίας τῆς Ἰωαννίτισσας Μπαλάναινας	155—157
✓ <i>Χρήστου Ι. Δάλλα</i> , ᾠαπὶ μερικῶν σημείων τῆς μελέτης τοῦ κ. Π. Φουρίκη «Πρέβεζα—Νικόπολις»	158—161
✓ <i>Φιλίππου Σεγκούνη</i> , ᾠαἰνέκδοτος ἀλληλογραφία τῶν Ζωσιμάδων, τῆς Κοινότητος Ἰωαννίνων καὶ τῶν ᾠαπιτροπῶν των καὶ ἄλλα ἔγγραφα ἐκ τοῦ ἀρχείου Φίλιου	193—257
✓ <i>Α. Εὐαγγελίδου</i> , Βυζαντινὰ μνημεῖα ᾠαπειρίου (Κωστάνιανη καὶ Σταυρεπίστεγοι ἐκκλησίαι τῆς Οὐζντίνας)	258—276
✓ <i>Β. Α. Μυστακίδου</i> , Συμβολὴ εἰς τὴν ᾠαπειρωτικὴν βιβλιογραφίαν	277—284

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

✓ <i>Ἰωαννίνων Σπυριδωνος</i> , Τὰ «Μπουκουρέικα» τοῦ κ. Χρ. Σούλη καὶ ἡ «Revista Macedonoromâna»	162—163
✓ ᾠακριτικὴ τοῦ κ. Ραπακοῦστα: «Συνθηματικὸν Λεξιλόγιον τοῦ κ. Χρήστου Ι. Σούλη» ἐν Rev. Macedonoromâna	163—166

Χρήστου Σούλη , Ἀπάντησις εἰς τὴν κριτικὴν τῆς «Revista Macedonoroimâna»	167—169
✓ Νικ. Νίτσου , Τὰ παραλειπόμενα τῆς μονογραφίας «Περὶ τῆς ἐν Ἡπειρῷ κόμης τοῦ Τσαμαντᾶ»	170—179
Κωνσταντίνου Α. Ρωμαίου , Τὸ Ἀγιολίθαρο	285—291

ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἡπειρωτικὰ Χρονικά : Φάνη Μιχαλοπούλου Τὰ Γιάννενα καὶ ἡ Νεοελληνικὴ Ἀναγέννησις	180—183
Χρήστου Σούλη : Π. Ἐλευθεριάδου, Πελασγικὴ Ἑλλάς. Οἱ Προέλληνες	183—184
Χρήστου Σούλη : <i>Gabriel Remérand Ali de Térélen Pacha de Janina</i>	185
«Δωδώνη»: Πανηπειρωτικὸν Περιοδικὸν σύγγραμμα	292

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑΙ

✓ Γεώργιος Βλαχλείδης 186.—Μιχαὴλ Ζιάκας 186.—Νικόλ. Γ. Μυστακίδης 186.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΣΤ' ΤΟΜΟΥ

- Ἀγάπιος Παραμυθίας 29
 Ἅγιοι Ἀπόστολοι 285
 Ἅγ. Γεώργιος Βενετίας 5
 Ἅγία Παρασκευὴ (Λέσβου) 289
 Ἄγραφα 164.
 Ἅγιοι Πάντες (εἰκὼν 7)
 Ἅγιολίθαρσ 285 ἐξ.
 Ἀθανασίου Κ. 214
 Ἀθανασούλας Δ. 254
 Ἀθηναγόρας Παραμυθίας 31
 Αἰγαίου Νῆσοι 67
 Αἶμος 39
 Αἰτωλικόν 25, 27
 Ἀλβανία 57, 60
 Ἀλῆ πασσᾶς 182, 185
 Ἀμβρακικὸς 159
 Ἀναγνώστου Βύστ. 254
 Ἀνδρεάδης 24
 Ἀνθιμος Δ' Κίλεως 29
 Ἀνθιμος Παραμυθίας 31
 Ἀνύδρι 271
 Ἀπάνω Μούλια (Κρήτης) 272
 Ἀραβία 73, 74
 Ἀρμενία 69
 Ἀρτα 23 ἐξ., 63, 287
 Ἀρτσα 31
 Ἀρχιπελάγους νῆσοι 72
 Ἀσσυρία 70
 Auvergne 262, 263
 Αἰχελῶν (πόλις) 25, 27, 28

 Βαβυλωνία 70
 Βάλτος 164
 Baratier 24, 26
 Βέης Ν. 278
 Βελέλης Λάζαρος 24
 Βενετία 5
 Βενιαμίν ραββῖνος (ἐκ Τουδέλης) 23 ἐξ.
 Βεσσαραβία 52
 Βιζουκίδης Π. 30, 158, 278
 Βλαχία 50, 51
 Βλαχλείδης Γ. 186
 Βλαχορανετζῆ 263
 Βογιατζίδης Ι. 166
 Βοσνία 53, 54
 Βουλγαρέλιον 267
 Βουλγαρία 49, 50
 Βράνος 30
 Βυζ. Μουσείον Ἀθηνῶν 5
 Βύρχνερ 278

 Γεδεὼν Μ. 17
 Γεωγραφία Ἀθ. Ψαλίδα 32 ἐξ.
 Γεωργία 69
 Γερομηρίου Ἐξαρχία 31
 Γηρομέριον 263
 Γκίνος Ν. 253
 Γκιούμα Σχολή 194
 Γκοβέλας Μ. 254
 Γκούμα Ἀγγελικὴ 157
 Γλυκοφυλοῦσα Θεοτόκος 3
 Γόρτυς (Κρήτης) 263
 Γρηγόριος (Φωτεινὸς) Μυριοφύτου 17
 Grotta Ferrata 5

 Δεσποτᾶτον Ἡπείρου 23
 Δευτέρας παρουσίας σκηναὶ 7, 8
 Δημητρίου Β. 214
 Διονύσιος Εὐδοξιάδης 29
 Δομπόλης Ἰω. 218, 219, 226, 233, 239
 Δρόσος Ν. 214
 Dürer 5
 Δωδώνη 261, 183

 Ἐλεοῦσα Θεοτόκος 4
 Ἐλευθεριάδης π. 183-4
 Ἑλλάς 63. Στερεὰ 65
 Ἑλλάς Πελασγικὴ 183
 Ἑλληνες 183
 Ἑλλοὶ 183
 Ἑλλοπες 183
 Ἑλλοπία 183
 Enlart 262
 Ἐνώχ 7
 Ἐπτάνησος 63
 Εὐπάλιον 271

 Ζαβάκα 287
 Ζάκυνθος 8
 Ζαφειρόπουλος Δ. 214
 Ζήση Θ. 254,
 Ζιάκας Μ. 186
 Ζίνης Ν. 214, 254
 Ζωσιμάδαι 193 ἐξ.
 Ζωσιμαῖα Ἀδελφότης 195, 196
 Ζωσιμαῖα Σχολή 195, 196
 Ζωσιμᾶς Μ. 193 ἐξ.
 Ζωσιμᾶς Ν. 193 ἐξ., 195 ἐξ.

 Ἡλίας 7
 Ἡπειρος 58—60

Ἡπειρος (βιβλιογραφία) 75 ἐξ., 277 ἐξ.

Θεοδώρα ἁγ. (Ἄρτης) 266
 Θεόληπτος Φιλιππουπόλεως 16, 18
 Θεσσαλία 64
 Θράκη 48, 49
 Θύαμις 184

Ἱερεμίας Κ)λεως 16, 19
 Ἱερόθεος Μονεμβασίας 17
 Ἰωακείμ Ἰωαννίνων 30, 246, 248
 Ἰωάννης Παραμυθίας 31
 Ἰωαννίκιος Κων)πόλεως 275
 Ἰωαννίκιος Ἰωαννίνων 29, 256
 Ἰωάννινα (ὡς παράγων τῆς νεοελλ. ἀνα-
 γεννήσεως) 180 ἐξ., 285

Καλαρρόται 168
 Καλλίνικος Γ' Κ)λεως 18
 Καμαρίνα 285
 Καπλανική Σχολή Ἰωαννίνων 35, 195
 Καρακώστας Γ. 156
 Καρακώστα Νίτσα 156
 Καραπᾶνος 184
 Crimoty 24
 Κασπία 184
 Καστρινοῦ Α. 253
 Κασωπαῖοι 184
 Κασώπη 184
 Κάτω Παναγιά Ἄρτης 265, 266, 272, 273
 Κέρκυρα 5
 Κοζίλι 285
 Κοινὸν Νοσοκομεῖον 194
 Κόκκινη ἐκκλησιά (Ἡλείρου) 266
 Κολώνια Ρίνα 156
 Κοραῆς Ἄδ. 213
 Κοσμιρά 261
 Κοτσελιό 184
 Κούμας Κ. Κ. 34
 Κουτσαλέξης Ἰω. 156
 Κουτσόβλαχοι 166.—διάλεκτος 166
 Κρανᾶς Γ. 239
 Κρανίδιον 271 Bielo pole 271
 Κρήτη 67
 Κρίσις μέλλουσα (εἰκῶν) 5
 Κρυστάλλης Κ. Δ. 10
 Κωλέττης 156
 Κωνσταντινούπολις 48
 Κωστανιανη 258 ἐξ.

Λαμπαδάριος 242, 243
 Λάμπρος Σ. 156
 Lelevelli 24.
 Λευκάς 23 ἐξ.
 Λίμνη Ἰωαννίνων 263
 Λούκαρις Κύριλλος 12
 Λοῦρος ποτ. 159
 Λώλης Ἄριστ. 162
 Λωρέντης Νικόλ. 34

Μακεδονία 55—57
 Μαχρονόρος 27
 Μάξιμος μοναχὸς 3

Μάξιμος Πελοποννήσιος 10
 Μαργαρώνα (Πρεβέξης) 287
 Μαυροβούνιον 54
 Μεσοποταμία 70
 Μετσοβίτης Σ. 253
 Μέτσοβον 168
 Μεχμέτ Γ' σουλτάνος 16
 Millet 265, 270
 Μικρὰ Ἀσία 68
 Μιχαλόπουλος Φάνης 180 ἐξ.
 Μολδαβία 52
 Μολδοβλαχία 9
 Μονὴ ἁγ. Νικολάου Γκιουμάτων 3
 Μονὴ ἁγ. Νικολάου Ντίλιου 3
 Μονὴ Βαρνάκοβας 271
 Μονὴ Γαλατάκη (Εὐβοίας) 8
 Μονὴ Ἐλεούσης 3
 Μονὴ ὀσίου Λουκά 267
 Μονὴ Σπανοῦ 263
 Μονὴ Τσαγγεζι 267
 Μονὴ Φιλανθρωπηῶν 270
 Μόσχος Ἡλιού 8
 Μουρί Κισσάμου 291
 Μπαλάναινα Ἰωαννίτισα 155
 Μπαλᾶνοι 155
 Μπαλᾶνος Ἀναστ. 203.
 Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος 193.
 Μπαλᾶνος Γρηγοράσκος 193, 206, 207
 Μπαλᾶνος Δ. Σ. 155, 156
 Μπαλᾶνος Καμινάρης 203
 Μπαλᾶνος Κοσμάς 193, 202
 Μπαλᾶνος Σίμος 155
 Μπάλκος Β. 285
 Μπόρης 8
 «Μπουκουραΐκα» 162 ἐξ.
 Murnu G. 162
 Μυστακίδης Ν. 186

Νομανχάζ-Τζαμί 3
 Ναύπακτος 25, 27
 Νεγάδες 156, 157
 Νησις Ἰωαννίνων 5
 Νίζνα 197 ἐξ.
 Νικηφόρος διάκ. 16 ἐξ.
 Νικόπολις 158 ἐξ.
 Νίτσος Ν. 166
 Ντόκου Χ" Ἐλένη 201
 Νούσιος Χρ. 285

Ξηρομέριον 164

Ὁδοιπορικὸν Βενιαμίν 23
 Οἰκονομίδης Χρ. 253
 Ὁρη Εὐρωπ. Τουρκίας 39
 Ὁρλάνδρος 262-263
 Otranto 23
 Οὐγολίνι 183
 Οὐζντίνα 274 ἐξ.

Παλαιστίνη 70
 Παλιομονάστηρο 272
 Παλιοχώρα 274, 275

- Παναγία τοῦ Πάθους 4
 Παναγία Ἐλεούσης 3
 Παναγίας (εἰκόνων) τύποι 4
 Παπαθανασίου Ι. 205
 Paracostea V. 162, 167 ἐξ.
 Παραμυθίας ἐπαρχία 29 ἐξ.
 Πάργας ἐπαρχία 31
 Παχώμιος (Πατέστας) Καισαρείας 16
 Πελοπόννησος 65
 Πηγᾶς Μελέτιος 16, 17, 19, 20
 Πλάτσα (Μάνης) 263
 Πλατυτέρας ναὸς Κερκύρας 5
 Πολίτης Ν. 287
 Port St. Nicolas le T(F)ort 159, 160.
 Πρέβεζα 285
 Πόρτα Παναγιᾶ Θεσσαλίας 265, 272
 Πουκεβίλ 182
 Πουλάκης Θεόδ. 3, 5, 8, 9
 Πρέβεζα 158 ἐξ., 285
 Προέλληνες 183
 Πτωχοδοχεῖον 194
- Remérand G. 184
 «Revista Macedonoromana» 162
 Ρόδος 73
 Ρωγῶν ἐπισκοπὴ 285
 Ρωσσία 7
- Σαλαγαρά 27
 Σαλαμέδες 278
 Σαμαρνιώτης Π. 242, 243
 Σάρρος Δ. 10, 11, 15, 166
 Σελλοὶ 183
 Σεραφείμ ἱερομάρτης 10
 Σερβία 53
 Σκουμπουρδῆς Π. 215 ἐξ.
 Σκυλόσοφος Διονύσιος (μητροπ. Λαρίσσης) 10 ἐξ.
 Σοκοτούρα 74
- Σούλης Χρ. 162, 164 ἐξ.
 Σπανιάκο Σελίνου 271
 Σταμνὶ Πεδιάδος 272, 273
 Σταύρου Γεώργιος 164
 Συρία 70
 Συρράκον 168
 Σχωρέτσανα 164
 Σωτήρης Γ. 156
- Τζουμέρκα 164
 Τόλιογλους Ἐλευθ. Ι. 34, 35
 Τουρκία (κατὰ ἀρχὰς ἰθ' αἰ.) 32 ἐξ.
 Τουρκία Ἀσιατικὴ 34, 68
 Τουρκίας Εὐρωπαϊκῆς ὄρη 39. Ποταμοὶ 40. Λίμναι καὶ θάλασσαι 42. Κλίμα 42. Προϊόντα 43. Λαοὶ 43 44. Θρησκείαι 44. Πολίτευμα 47. Διοικητ. διαίρ. 47.
 Τράμπα 184
 Τριανταφυλλίδης Μ. 166
 Τσαμαντᾶς 171
 Τσιοβάρης Νικ. 160
- Ὑδροβς 28.
 Ὑψηλάντης Ἀθαν. 18
- Φιλιατῶν μητροπ. 31
 Φίλιος Ἀλέξιος 193, 194, 242, 243
 Φουρίκης Π. 158 ἐξ.
- Χαϊρεδὶν Βαρβαρόσας 160
 Χάμμοντ 183
 Χριστοφόρος Ἀπολλωνιάδος 30
 Χρονικὸν Μορέως 150
- Ψαλίδας Ἀθαν. 32 ἐξ.
 Ψάλτης Βελισάριος 198
 Ψευτοδωρόθεος 17

